

ՄԻՈՑ ՏՈՆԵՐԻՆ ՆՎԻՎԱԾ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՐԱՆՔ

(Խլաթեցիական և հետխլաթեցիական խմբագրության
Գանձարաններում)

ՀՐԱՍԱՆԱԴ

ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ

S. S. ԳԱՐԵԳՆԻ Բ.

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎԵՅԱՓԱՌ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ

ՍՐԲՈՑ ՏՈՆԵՐԻՆ
ՆՎԻՐՎԱԾ ԳԱՆՁԱՐԱՆԱՅԻՆ
ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

(Խլաթեցիական և հետխլաթեցիական

խմբագրության Գանձարաններում)

Աշխատասիրությամբ՝
ՎԱՐԴԱՆ ԳԵՎՈՐԳԻ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆԻ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին
2020

ՀՏԴ 39:27
ԳՄԴ 63.5+86.37
Ս 911

*Հրատարակվում է երաշխավորությամբ
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի
Հրատարակչական խորհրդի
և ՀՀ ԳԱԱ Մ. Աբեղյանի անվան
գրականության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ*

*Աշխատասիրությամբ՝
ՎԱՐԴԱՆ ԳԵՎՈՐԳԻ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆԻ
(Բանասիրական գիտ. դոկտոր)*

ՍՐԲՈՑ ՏՈՆԵՐԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ԳԱՆՁԱՐԱՆԱՑԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ (խլաթե-
U 911 ցիական և հետխլաթեցիական խմբագրության Գանձարաններում) / Աշխ.՝ Վ.
Դևրիկյան. – Ս. Էջմիածին: Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի հրատարակչություն,
2020.– 472 էջ:

Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել Գանձարանի խլաթեցիական և հետխլաթե-
ցիական խմբագրությունների աստվածաշնչային, համաքրիստոնեական և հայ-
կական սրբերին նվիրված կանոնների միավորների՝ գանձ, տաղ, փոխ, մեղեդի
և հորդորակ, այն ստեղծագործությունները, որոնք չեն տպագրվել մինչև այժմ:

Գրքի հիմնական՝ բնագրային մասում, ցույց են տրվել տեղ գտած ստեղ-
ծագործությունների սուրբգրային տեղիները: Ամեն միավորի վերջում նշվել են
բնագրի կազմության ժամանակ օգտագործված ձեռագրերի համարները և էջե-
րը:

Ծանոթագրությունների բաժնում բացատրվել են դժվարընկալելի տողե-
րը և արտահայտությունները: Նշվել են բերված բնագրերի գրության համար
սկզբնաղբյուր ծառայած գործերը և հատկապես «Յայսմաւորքի» Գրիգոր
խլաթեցու խմբագրությունը:

ՀՏԴ 39:27
ԳՄԴ 63.5+86.37

*Տպագրվում է մեկենասությամբ
«ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ*

ISBN 978-9939-59-262-6

© Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2020
© Վարդան Դևրիկյան, 2020

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

Բնագրագիտական և աղբյուրագիտական առումով գրեթե չի քննվել այն հարցը, թե մեկնողական գրականության ըմբռնումներն ինչ ազդեցություն են ունեցել հոգևոր բանաստեղծության վրա, վերջինս երբեմն վերածելով այդ ըմբռնումների չափածո բանաստեղծական արտահայտության: Ասվածն առավել չափով վերաբերվում է ծիսա-տոնական բնույթ ունեցող տաղերին և զանձերին:

Մեկնողական գրականության ազդեցությունը շեշտված ձևով նկատելի է ոչ միայն «Գանձարանի» կանոնների, այլև տոների եկեղեցական արարողությունների արտածիսական մյուս ժողովածուների՝ «Շարակնոց», «Յայսմաւուրք», «Քարոզգիրք», «Ճառքնտիր» և «Տօնապատճառ» վրա ևս, որոնք կազմված են եկեղեցական տոների տարեկան ընթացքին համապատասխան:

Յուրաքանչյուր տոնի ներքո բերվող ստեղծագործությունների ամբողջությունը կազմում է մեկ կանոն: Կանոնն իր ժանրային և գեղարվեստական առավել ցայտուն արտահայտությունն է գտել «Շարակնոցում» և «Գանձարանում»:

Վերը նշված բոլոր ժողովածուները կառուցված են համաձայն տոների ընթացքի և բոլորն էլ ըստ էության հիմնված են «Տոնացույցի» տոների միևնույն կանոնների վրա: «Գանձարանին» մաս կազմող տաղերն ու զանձերը գրված են պատմա-եկեղեցական աղբյուրների և մեկնաբանական գրականության մեջ ներկայացված փաստերի և ըմբռնումների հիման վրա: Ս. Ծննդյան, Ս. Հարության, Համբարձման, Հոգեգալստյան և այլ տոների զանձերի գրությունը պայմանավորող մեկնաբանական ըմբռնումները միաժամանակ գրության որոշակի ձև, պատկերներ ու արտահայատչամիջոցներ են պարտադրել նաև «Շարակնոցի», «Ճառքնտիրի», «Քարոզգրքի» ու «Յայսմաւուրքի» այս կամ այն տոնին նվիրված ստեղծագործություններին:

Այսպես, Տիրամորը տրված բնորոշումների մի զգալի մասին հանդիպում ենք հիշյալ ժողովածուների Ամենասրբուհի կույսին նվիրված բոլոր կանոններում: Տարբերությունը միայն այն է, որ տվյալ բնորոշումը և նրա վրա հիմնված պատկերը շարականում և տաղում կարող են լինել մի մի բառակապակցությամբ:

յուն, գանձում ներկայացվեն ներբողաբար, իսկ ճառում և քարոզներում հանգամանալից բացատրությամբ: Շարականներում և տաղերում Տիրամայրը եթե բնորոշվում է «անկէզ մորենի», «աղբիւր կնքեալ», «վէմն անձեռակերտ» և այլ բնորոշումներով, ապա քարոզներում և ճառերում արդեն նաև բացատրվում է, թե ինչու է Ս. Կույսն այդպես անվանվում:

Նախախլաթեցիական խմբագրության «Գանձարանի» համեմատական բնագրի հիմքում ընկած է ԺԴ դարում Արիմում գրված և այժմ Երևանի Մատենադարանում պահվող հմր. 7785 ձեռագիրը: Վերջինս առանձնանում է իր ընդգրկունությամբ՝ տոների կանոնների առավել մեծ թվով և կանոններից յուրաքանչյուրի համապատասխան միավորներով գանձարանային կանոնի ամբողջական շղթան ունենալով: Ավելին, մի շարք կանոններ մեկի տեղը ունեն երկու կամ մի քանի տաղ և փոխ: Ժամանակին կազմելով և հրատարակելով Գրիգոր Խլաթեցու վերախմբագրած «Գանձարանը», մեր կազմած բնագիրն առավել ընդգրկուն դարձնելու և «Գանձարանի» զարգացման ժամանակային տարբեր շերտերը ներկայացնելու համար համապատասխան մատնանշմամբ բերել ենք 15-րդ դարի մի շարք Գանձարանների թե՛ հինից եկող և թե՛ նոր հավելումներ եղող այն կանոնները և կանոններին մաս կազմող միավորները, որոնք բացակայում են որպես հիմք ընտրված հմր. 7785 ձեռագրում¹:

Գրիգոր Խլաթեցին ոչ միայն նոր խմբագրության ենթարկեց «Գանձարանը», այլև որոշակի ազատություն տվեց խմբագիր-գրիչներին՝ այս ժողովածուն ընդօրինակելիս կանոնները հավելել կամ փոխարինել նոր միավորներով: Շնորհիվ նման ազատության հետխլաթեցիական շրջանի յուրաքանչյուր նոր «Գանձարան», ըստ Էության, նոր խմբագրություն է, որի գրիչն իր ճաշակին և ժամանակի ըմբռնումներին համահունչ՝ համապատասխան փոփոխություններ է կատարել այս կամ այն կանոնում:

Պայմանավորված հիշյալ հանգամանքով, կարելի է կազմել գանձարանային միավորների այս կամ այն գանձի ու տաղի քննական բնագիրը, բայց ոչ «Գանձարան» իր ամբողջության մեջ: Ավելին, նպատակահարմար չի լինի կազմել անգամ տարբեր խմբագրություններից յուրաքանչյուրի բնագիրը, որովհետև անկախ կատարվող փոփոխություններից, յուրաքանչյուր կանոնին մաս կազմող միավորների կեսը որոշակի կայունությամբ հանդես են գալիս նաև հաջորդող խմբագրություններում: Հետևաբար, նախախլաթեցիական, խլաթեցիական և հետխլաթեցիական խմբագրությունների «Գանձարանը» ներկայացնելիս առկա նյութի մոտ կեսը կրկնվելու են երեք խմբագրություններում: Այս պատճառով շատ ավելի ճիշտ է կազմել ոչ թե «Գանձարանի»

¹ Գանձարանի մեր կազմած համեմատական բնագիրը տե՛ս Գանձարան, հտ. Ա, Մատենագիրք Հայոց, հտ. ԺԳ, Անթիլիաս, 2008, հտ. Բ, Մատենագիրք Հայոց, հտ. ԺԴ, Անթիլիաս, 2008:

երեք խմբագրությունների բնագրերը, այլ «Գանձարան» ժողովածուներին մաս կազմող կանոններից յուրաքանչյուրի բնագիրը՝ նախ ներկայացնելով այն միավորները, որոնք կազմել են կանոնի սկզբնական վիճակի բուն միջուկը, ապա այդ կանոնում հետագա խմբագրությունների և ընդօրինակությունների ընթացքում տեղ գտած նոր միավորները:

Այդ դեպքում, սակայն, առաջանում է մեկ այլ բարդություն: Հատկապես հետխլաթեցիական շրջանում միևնույն ստեղծագործությունը «Գանձարանի» տարբեր ընդօրինակություններում տարբեր կանոնների է մաս կազմել, ինչպես օրինակ՝ Առաքել Բաղիշեցու «Այսաւր անճառ Բանն» (Ձեռք. հմր. 6527, թերթ՝ 8բ) Ս. Ծննդյանը նվիրված գանձը «Գանձարանի» տարբեր ընդօրինակություններում մաս է կազմել Ս. Ծննդյան Ութօրեքի տարբեր օրերի տարբեր կանոններին, կամ իմաստային ընդհանրությամբ Ս. Ծննդյանը նվիրված որևէ գանձ տեղ է գտել Ավետմանը նվիրված կանոնում:

Ըստ կանոնների «Գանձարանի» քննական բնագիրը կազմելիս, որպեսզի միևնույն գանձը կամ տաղը տեղ չգտնի տարբեր կանոնների ներքո, համապատասխան բնագրային-աղբյուրագիտական քննությամբ պետք է որոշել, թե այն որ կանոնի ներքո է հարկավոր բերել, իսկ մյուս բոլոր այն կանոններում, որտեղ այն հանդիպում է, պետք է մատենագիտական թվարկմամբ նշել, որ այսինչ համար ձեռագրում այն դրված է այսինչ կանոնի ներքո:

Նման մոտեցմամբ մենք կունենանք տոնական և ծիսական գանձերից յուրաքանչյուրի կանոնն իր պատմական զարգացման ընթացքի մեջ՝ Գրիգոր Նարեկացու «Գանձտետրից» մինչև «Գանձարանի» 16-17-րդ դարերի ընդօրինակությունները:

Տևական մեծ ջանքեր պահանջող նման աշխատանքը մինչև ամբողջացնելը մենք նպատակահարմար համարեցինք հրատարակել հետխլաթեցիական շրջանի Գանձարանների Սրբոց նվիրված կանոնների այն գանձերն ու տաղերը, որոնք գրված լինելով ավելի ուշ շրջանում, տեղ չեն գտել «Գանձարանի» մեր կողմից իրականացված վերը նշված հրատարակության մեջ:

Տերունական, Եկեղեցու և Ս. Խաչի տոների կանոնների ստեղծագործությունները չենք հրատարակել հետևյալ երկու պատճառով.

Առաջին՝ նման ընդգրկումն, ըստ էության, հավասարազոր կլիներ կազմելու հետխլաթեցիական շրջանի «Գանձարանի» խմբագրությունը, որն, ինչպես ասացինք, բնագրային -աղբյուրագիտական այլ սկզբունքների և աշխատանքի հետ էր կապված:

Երկրորդ՝ Տերունական, Եկեղեցու և Ս. Խաչի կանոններին վերաբերող ստեղծագործություններն ավելի շատ կապվում են աստվածաբանության և եկեղեցաբանության հետ: Սրբոց տոներին նվիրվածներն այսինչ վերաբերում են Ընդհանրական և Հայոց եկեղեցուն ու հայ ժողովրդի պատմությանը:

Մեր նպատակն է եղել ցույց տալ Սրբոց նվիրված կանոնների պատմական զարգացումը ինչպես է հարաբերվել Հայոց եկեղեցու պատմության ընթացքի և դավանական ըմբռնումների հետ: Նաև՝ թե հիշյալ ստեղծագործությունները որքանով են հանդիսանում հայ ժողովրդի և եկեղեցու պատմության սկզբնաղբյուրներ:

Նման աշխատանքը իմաստային և բնագրային առումով որոշակի բարդություններ է ստեղծում հետևյալ պատճառով: Գանձարանային կանոնների շղթայում հաճախ գանձը մի հեղինակ է գրել, տաղը՝ մեկ այլ: Հետխլաթեցիական շրջանում կանոններում փոխվել է տաղը կամ գանձը: Մեր խնդիրը քանի որ եղել է բերել մինչև այժմ չտպագրված միավորները, ուստի ամեն կանոնից վերցրել ենք կամ նոր գանձը՝ առանց հնից եկող տաղի, որն արդեն տպագրվել է «Գանձարանի» մեր կողմից իրականացված հրատարակության մեջ, և կամ էլ հակառակը՝ վերցրել ենք նոր տաղը՝ առանց արդեն տպագրված գանձի: Նման մոտեցմամբ կամ գանձն է ինչ-որ տեղ անավարտ ընկալվում առանց տաղի և կամ էլ հակառակը՝ տաղը որոշ չափով անորոշ է մնում առանց նրան նախորդող գանձի:

Առաջ եկող նման բացը փորձել ենք լրացնել ծանոթագրություններով, ուր տեղեկություններ են հաղորդվում ոչ միայն տվյալ սրբի մասին, այլև անհրաժեշտության դեպքում ներկայացվում են այս թեմայով նախորդող շրջանում գրված գանձերն ու տաղերը:

Աղբյուրագիտական առումով բնագրերի տողատակում տվել ենք Աստվածաշնչի հետ կապված սուրբգրային վկայակոչումները ընդունված կարգով: Ոչ միայն Աստվածաշնչի այս կամ այն տողին ու հատվածին վերաբերող որոշակի հղումները, այլև բանաստեղծական պատկերավորությամբ հեռավոր համեմատություն ունեցող գուգահեռները, որն առավել է հստակեցնում ստեղծագործության տվյալ տողը: Առանց նման հղումների ընթերցողների համար, թերևս, դժվար ընկալելի կլինեին ասվածը ճիշտ ըմբռնելը և սուրբգրային վկայակոչումները բանաստեղծական համատեքստի մեջ դիտարկելը:

Ծանոթագրություններում ցույց ենք տվել, թե որքանով են համընկնում տոների այսօրվա տոնացույցային անվանումները գանձարանային կանոնների համապատասխան անվանումների հետ:

Փորձել ենք ներկայացնել նաև պատմական այն սկզբնաղբյուրներն ու եկեղեցական և ժողովրդական ավանդությունները, որոնք վերաբերվում են Ընդհանրական և Հայոց եկեղեցու գանձերում հիշվող սրբերին, թե այդ պատմությունները ինչպես են բանաստեղծորեն մարմնավորվել տվյալ ստեղծագործություններում:

Հայոց և Ընդհանրական եկեղեցու սրբերին նվիրված վարքագրական տարբեր ստեղծագործություններ են գրվել 5-14-րդ դարերում: Գրիգոր Խլաթե-

ցին եկեղեցաբաղաձաճական միւսնոյն ծրագրի և ըմբռնումների շրջանակում խմբագրել է ոչ միայն «Գանձարանը», այլև «Յասմաւուրքը», ուր տեղ գտած պատմությունների չափածո վերապատմություններն ենք հաճախ գտնում «Գանձարանում»: Այս պատճառով աղբյուրագիտական առումով «Գանձարանը» նախ համեմատում ենք «Յասմաւուրքի» Խլաթեցու խմբագրության համապատասխան պատմությունների և ապա՝ վարքագրական այլ ստեղծագործությունների հետ:

ՑԱՆԿ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

- A- ձեռ. հմր. 5328, Գանձարան, ԺԴ դ., Ցիպնայ վանք, գրիչ՝ Գրիգոր Խլաթեցի, 293 թերթ
- B- ձեռ. հմր. 6527, Գանձարան, 1528թ., Ղութլիկ գյուղ, գրիչ՝ Ստեփանոս եպս., թերթ՝ 233
- C- ձեռ. հմր. 4117, Գանձարան, 1436թ., Կրծանիս գյուղ, գրիչ, ստացող Յովհաննես Գանձակեցի, թերթ՝ 295
- D- ձեռ. հմր. 4273, Գանձարան, 1396թ., գրիչ՝ Յովհաննես, թերթ՝ 150
- E- ձեռ. հմր. 428, Գանձարան, 1489թ., Վան, գրիչ՝ Ազարիա քինյ., թերթ՝ 280
- F- ձեռ. հմր. 5399, Գանձարան, 1499թ., Յիզան, գրիչ՝ Յովհաննես, Մարկոս, թերթ՝ 401
- G- ձեռ. հմր. 474, Գանձարան, 1474թ., գրիչ՝ Ալեքսիանոս, 335 թերթ
- H- ձեռ. հմր. 5402, Գանձարան, 1497թ., Յիզան, գրիչ՝ Մկրտիչ, թերթ՝ 388
- K- ձեռ. հմր. 5398, Գանձարան, ԺԵ դ., գրիչ՝ Յովսեփ, թերթ՝ 399
- L- ձեռ. հմր. 2665, Գանձարան, 1505թ., Խլաթ, գրիչ՝ Խաչատուր քիյ., թերթ՝ 332
- M- ձեռ. հմր. 4768, Գանձարան, 1451թ., Բերդաձոր վանք, (Ռշտունիք), գրիչ՝ Մարագարե, թերթ՝ 351
- N- ձեռ. հմր. 5798, Գանձարան, 1462թ., Վան, գրիչ՝ Կարապետ, թերթ՝ 318
- O- ձեռ. հմր. 5346, Գանձարան, 1593թ., Լիմ, գրիչ՝ Դավիթ կր., թերթ՝ 482
- P- ձեռ. հմր. 5431, Գանձարան, ԺԶ դ., գրիչ՝ Յովհաննես, թերթ՝ 503
- Q- ձեռ. հմր. 4200, Գանձարան, ԺԶ դ., թերթ՝ 426
- R- ձեռ. հմր. 5951, Գանձարան, 1414թ., թերթ՝ 322
- S- ձեռ. հմր. 6409, Կանոնագիրք Յայոց և Գանձարան, ԺԳ դ., 139 թերթ
- T- ձեռ. հմր. 2672, Գանձարան, 1607թ., Կաֆա, գրիչ՝ Ստեփանոս Թոխատցի, թերթ՝ 416

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Հայ միջնադարյան գրականության և ի մասնավորի հոգևոր բանաստեղծության ուրույն տեսակն են գանձերը, որոնք շարականների նման գրվել են եկեղեցական տոների և արարողությունների ժամանակ կատարվելու համար: Այս պատճառով, ինչպես որ շարականները բերվում են ոչ թե ըստ հեղինակային շարքերի, այլ «Շարակնոցում» ցրված են եկեղեցական տարբեր տոների կանոնների ներքո, այնպես էլ գանձերը բերվում են ոչ թե այս կամ այն հեղինակի ստեղծագործությունների շարքում, այլ Գանձարաններում այն տոնի կանոնի ներքո, որին նվիրված է տվյալ գանձը:

Անհրաժեշտ է նշել, որ «Շարակնոց», «Գանձարան», «Յայսմաւուրք», ինչպես նաև «Ճառքնտիր», «Տօնապատճառ» և «Տօնական» ժողովածուներին բնորոշ է երկու էական հատկանիշ:

Առաջին, այս ժողովածուները ոչ թե ստեղծվել են գրական տարբեր գործերի ի մի հավաքմամբ, այլ հակառակը՝ եկեղեցական տոների ընթացքն է թելադրել, որ գրվեն և հիշյալ ժողովածուներից յուրաքանչյուրում ի մի հավաքվեն թեմատիկ ժանրային առումով նույնաբնույթ ստեղծագործությունները, որով եկեղեցական «Տոնացույցում» կատարված յուրաքանչյուր նոր հավելում թելադրում էր տվյալ տոնին նվիրված նոր շարականի, քարոզի, վարքի և գանձի գրությունը: Ասվածը առավել բնորոշ ձևով երևում է Ներսես Գ Շնորհալու (կթղ. 1166-1173 թթ.) օրինակով: ԺԲ դարում հատկապես Շնորհալու գործունեության և հայրապետության տարիներին նորանոր տոներով հարստացավ «Տոնացույցը» և Շնորհալի հայրապետը այդ տոների համար գրեց բազմաթիվ շարականներ, տաղեր և գանձեր:

Յետևաբար, տոնական բնույթի բազմաթիվ ստեղծագործությունների գրությունը պայմանավորված էր ոչ միայն տվյալ հեղինակի գրական թեմատիկ նախասիրություններով, այլև այն հանգամանքով, թե տվյալ ժամանակամիջոցում «Շարակնոցի», «Գանձարանի» կամ որևէ այլ ժողովածուի որ տոնի կանոնը կարիք ուներ համապատասխան գրական համալրման:

Գանձերը եկեղեցական տոների արարողությունները հարստացնող ստեղծագործություններ են անվանվում Գանձարանների կանոնները ներկայացնող ցանկերում: Այսպես, Մխիթարյանների Վենետիկի ձեռագրային հավաքածուի հմր. 607 ձեռագրում, որը գրվել է 1425 թ. Զաքարյունիքում, կանոնների ցանկում՝ «Յառաջաբանութիւն գրոցս, որ կոչի ցանկ», ասվում է. «Կամաւն Աստուծոյ Ամենակալին եւ մարդասէր ողորմածին Զաւր և Որդոյ և

Յոգոյն Սրբոյ. Այս ինչ եւ կայ եղեալ ի տուփ գրոցս կարգաւ, **ի պայծառութիւն տաւնից եւ ի զլարճութիւն տօնասիրաց անձանց**, վասն որոյ եւ դրոշմագիծ մելանաւ ցուցանեմք **զշարադրութիւն գանձուց և ըզմեղեղեաց, գտաղից և գյորդորակաց**, նաեւ զանուանս իւրաքանչիւրոցն ասողաց»¹: Այստեղ թվարկված են «Գանձարանի» յուրաքանչյուր կանոնին մաս կազմող միավորները՝ գանձ, տաղ, մեղեղի և հորդորակ: Չի հիշված միայն փոխը, թերևս այն պատճառով, որ փոխը ինքնուրույն միավոր չէ գանձում, իսկ տաղին հաջորդող և ծայրակապով նրա հետ մի ամբողջություն կազմող տաղային փոխը ընկալվել է որպես տաղի մի մասը: Նույն այս բնորոշումը գտնում ենք և Վենետիկի հմր. 1662 ձեռագրում, որը գրվել է 1468թ.:

Գանձերն ինքնուրույն ստեղծագործություններ են՝ գրված տարբեր դարերում ստեղծագործած հեղինակների կողմից: «Գանձարան» ժողովածուի մեջ ի մի հավաքված գանձերը, սակայն արդեն միաժամանակ մի ամբողջություն են կազմում որպես Հայոց եկեղեցու տոների և ժամակարգության ընթացքում երգվող ստեղծագործություններ:

Ներսես Շնորհալին առավելաբար նախընտրել է տաղը, որն առանձնանում է իր զգացմունքային արտահայտչականությամբ ու մեղեդային ելևէջներով: Այնինչ Գրիգոր Խլաթեցին առավելաբար գրել է գանձեր, որպես կանոնի առաջին և հիմնական ասելիքը պատմողաբար ներկայացնող ստեղծագործություններ: Շնորհալին տաղերն է նախընտրել, լինելով առավել քնարական և բանաստեղծական հեղինակ: Խլաթեցին՝ որպես «Յայսմաւուրքի» վերջին խմբագրության հեղինակ, բազմաթիվ նոր վարքեր ու վկայաբանություններ է շարադրել, ինչպես նաև մի շարք վարքեր և վկայաբանություններ է վերախմբագրել: Այս պատճառով դիմել է այդ ժանրերի ըստ էության չափածո պատմողական համարժեքը եղող գանձերին, միևնույն սրբի կամ նահատակի կյանքը «Յայսմաւուրքում» տվյալ տոնի ներքո ներկայացնելով արձակ, իսկ «Գանձարանում» նույն տոնի կանոնի ներքո՝ չափածո շարադրանքով:

«Յայսմաւուրքի» Խլաթեցու խմբագրության ձեռագրերի համար Մ. Ավդալբեկյանը մի էական հատկանիշ է նշում, որը բնորոշ էր դառնալու նաև «Գանձարանի» Խլաթեցիական և հետխլաթեցիական խմբագրությունների համար. «Հայսմավուրքը լրացնելով իրական պատմություններով, Խլաթեցին այն դարձնում էր մեր ժողովրդի պատմության ուշագրավ սկզբնաղբյուրը: Եթե մինչև Խլաթեցին Հայսմավուրքի մեջ վկայություններ կարող էին մուծվել միայն նշանավոր վարդապետների՝ հատուկ հանձնարարությամբ և սահմանափակ ծավալով, ապա Խլաթեցուց հետո այն կարող էր անել յուրաքանչյուր գրիչ, եթե նա ականատես կամ ականջալուր էր եղել որևէ նոր վկայության»²:

¹ Մայր ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ, հտ. Ե, աշխտ. Հ. Ս. Ճեմճեմեանի, Ս. Ղազար, 1995, էջ 319-320:

² Ավդալբեկյան Մ., «Յայսմաւուրք» ժողովածուները, Երևան, 1982, էջ 83:

Գանձը կարող է լինել Շնորհալույնը կամ Այրիվանեցունը և Խլաթեցունը կամ մի այլ հեղինակինը, իսկ տաղը՝ ասենք, օրինակ՝ Նարեկացունը: «Գանձարանում» քանի որ տվյալ ստեղծագործությունները բերված են ոչ թե ըստ հեղինակների, այլ եկեղեցական տարեկան տոների տոնացույցային ընթացքի՝ Ս. Ծննդից մինչև տարեվերջյան Ավագ տոները, ուստի Ծննդյան, Տյառնընդառաջի, Վարդավառի, Խաչվերացի և կամ որևէ մեկ այլ տոնի կանոնին մաս կազմող միավորներից յուրաքանչյուրի ներքո սովորաբար դրվում են տարբեր հեղինակների՝ այդ տոներից յուրաքանչյուրին նվիրված գործերը:

Ըստ այսմ կանոնին մաս կազմող միավորներից գանձը կարող է գրված լինել մեր միջնադարյան բանաստեղծության հսկայի՝ Գրիգոր Նարեկացու, իսկ տաղը գրեթե անանուն մի բանաստեղծի կողմից և տվյալ կանոնի վերլուծության պարագայում, ըստ էության իրար կողքի կդրվեն երկու անհամեմատելի հեղինակներ:

Միևնույն թեմայով, սակայն, եթե Նարեկացին, Շնորհալին կամ որևէ մի այլ հեղինակ ունեն գրած թե՛ գանձ և թե՛ տաղ, բնականաբար, «Գանձարանում» տվյալ տոնի ներքո իրար կապակցված բերվում են միևնույն հեղինակի գանձը և տաղը՝ որպես կանոնի շղթայի մասեր: Նման շարքերը, սակայն այնքան էլ շատ չեն: Նաև քանի որ մի շարք տոներ ըստ եկեղեցական «Տոնացույցի» մի քանի օր են կատարվում, ինչպես Ս. Ծնունդը՝ ութ օր կամ Տիրամոր Վերափոխումը՝ իննը օր, իսկ տաղավար տոներն էլ ունեն տոնին նախորդող շաբաթ երեկոյի Նախատոնակը և կիրակիին հաջորդող երկուշաբթիի Մեռելոցը, մի շարք ծավալուն գանձեր տրոհվել են, և միևնույն ստեղծագործության մի մասը ներկայացվել է տոնի մեկ օրվա կանոնում, իսկ երկրորդ մասը՝ մեկ այլ օրվա կանոնում:

Ներսես Շնորհալու տարբեր տոների համար գրված և անգամ «Ներսեսի է երգս» ծայրակապով իրենց փոխերի հետ մի ամբողջություն կազմող մի քանի տաղերը անջատվել են փոխերից և տարվել տոնի մյուս օրվա կանոնի ներքո: Նման տրոհումներ շատ է կատարել հատկապես Գրիգոր Խլաթեցին «Գանձարանի» իր կատարած խմբագրությունում: Անջատումները և հարմարեցումները նա իրականացրել է այնքան վարպետ ձևով, որ եթե չլինեին ամբողջական ստեղծագործության վերականգնմանը նպաստող ծայրակապերը և «Գանձարանի» նախախլաթեցիական խմբագրությամբ այդ ստեղծագործությունների պահպանված ձևերը, թերևս անգամ նկատելի չլինեին, որ տրոհված այս հատվածները առանձին մի ստեղծագործության մասերն են կազմում: Նման տրոհմանը նպաստել է և այն համգամանքը, որ գանձերը, հատկապես Նարեկացուն և Շնորհալուն հաջորդող շրջանի գործերը, ունենալով առավել պատմողական բնույթ, տվյալ պատմությունը աստիճանական զարգացմամբ են ներկայացնում և յուրաքանչյուր տունը ամփոփում է թե՛ մինչ այդ ասվածը և թե՛ դառնում է յուրօրինակ սկիզբ այդ պատմության հաջորդ դրվագի հա-

մար, այնպես որ այս գանձերի յուրաքանչյուր տունը կարող էր ընկալվել թե որպես այդ ստեղծագործության վերջը և թե սկիզբը:

Նաև որոշակի տարբերություն կա որևէ գանձի կամ տաղի՝ որպես տվյալ հեղինակի գրած առանձին ստեղծագործության, և վերջիններիս «Գանձարանի» ընդհանուր կանոնաչարի համապատասխան կանոնի ներքո դրվելու միջև: Գանձարաններում տվյալ ստեղծագործությունների մոտ եղող լուսանցային նշումները, թե «երգիր» կամ «ասա այս ձայնով ու գույնով»՝ եղանակով, ցույց են տալիս որ երաժշտական առումով ևս փոխվել է նրանց կատարման եղանակը, հարմարեցվելով տվյալ կանոնի երգեցողությանը եկեղեցական արարողության ժամանակ:

Նման տնատումները, տրոհումները և այլ փոփոխությունները բնորոշ են եղել նաև շարականներին, և նույն համաբանությամբ որևէ շարական՝ որպես ինքնուրույն ստեղծագործություն, որոշակի տարբերություն ունի «Շարակնոցի» տվյալ կանոնին մաս կազմող նույն շարականից:

Հեղինակային գանձերն անհամեմատ ավելի մեծ փոփոխություններ են կրել այն պատճառով, որ ի տարբերություն «Շարակնոցի», որը եկեղեցական արարողությունների կանոնական ժողովածու է եղել և, ըստ էության, խմբագրումների չի ենթարկվել, Գանձարաններն ունենալով եկեղեցական տոներով պայմանավորված իրենց ներքին կառուցվածքային կանոնը, այնուամենայնիվ կանոնիկ ժողովածուներ չեն եղել: Ոչ միայն երեք խմբագրություն ունեն, այլև ձեռագրից ձեռագիր ընդօրինակվելիս ենթարկվել են ներքին վերախմբագրման գրիչ-խմբագիրների կողմից հետևյալ պատճառով: «Գանձարանների» կանոնները եկեղեցական ծեսի և օրվա տոնի արարողության կանոնին մաս չեն կազմել և ունեն արտածիսական կիրառություն, որի նպատակն է եղել ճոխացնել արարողությունը տվյալ տոնի թեմայով ստեղծագործությամբ: Այս հանգամանքը թելադրել է, որ դրանք հարմարեցվեն ժամանակաշրջանի գրական ճաշակին, ընկալումներին և աշխարհայացքին, քանի որ գանձերի նպատակն էր առավել գրավիչ դարձնել տոնի արարողությունը և ավելի ընկալելի նրա հոգևոր խորհուրդն ու իմաստը, ինչն իրականացվել է երկու ճանապարհով: Առաջին՝ խմբագրությունից խմբագրություն «Գանձարանից» դուրս են թողնվել առավել դժվարընկալելի գանձերը և փոխարենը տեղ են գտել ավելի պարզ լեզվով և պատմողական բնույթ ունեցող գործերը: Այս պատճառով է, որ Նարեկացու գանձերի մեծ մասն աստիճանաբար փոխարինվել է ուրիշներով:

Գանձերը շարականների նման թեև նախատեսված էին եկեղեցական տոներին կատարվելու համար, սակայն առավել ազատ ստեղծագործություններ էին, քան կանոնիկ ձևի մեջ դրված շարականները: Եթե Շարակնոցը որպես ժողովածու ամբողջանում է 12-13-րդ դարերում, և այնուհետև ավանդվում այս շրջանից հասած իր կանոնական ձևով, ապա գանձերը՝ որպես գրական

Ժանր, իրենց զարգացումն են ապրում սկսած հենց այս շրջանից: Այսինքն՝ նրանք ինչ-որ տեղ գալիս են որպես նոր ժանր փոխարինելու շարականներին: Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ ոչ թե շարականները դուրս են մղվում, և նրանց տեղը զանձերն են գործածվում եկեղեցական ծեսերի և արարողությունների ժամանակ, այլ որ նոր շարականներ հիմնականում չեն գրվում, ու հոգևոր երգը սկսվում է զարգանալ զանձերի և տաղերի միջոցով:

Ընդօրինակությունից ընդօրինակություն զանձարանների կրած հավելումների մասին Ա. Քյոշկերյանը գրում է. «Ձեռագրերի քննությունը ցույց է տալիս, որ իբրև կանոն, յուրաքանչյուր Գանձարան ժողովածուի հիմքում ընկած է մեկ առանձին նախօրինակ. արտագրելիս գրիչն իր կողմից, սովորաբար, ավելացնում է խորագրային կամ լուսանցային այլևայլ միավորներ՝ քաղված այլ աղբյուրներից կամ հորինված հենց տվյալ գրչի ու նրա ժամանակակից որևէ հեղինակի կողմից: Դա «Գանձարան» ժողովածուի կազմության հիմնական եղանակն է, բայց կան գրչագրեր, որոնք կազմված են մեկից ավելի նախօրինակների նյութերի ի մի բերումից»¹:

Նույն այս օրինաչափություններն ենք գտնում նաև «Յայսմաւուրքի» դեպքում: Ժողովածուի անվանումը՝ «Յայսմ աւուր»՝ այս օրը, արդեն իսկ հուշում է, որ այն նախատեսված է տվյալ օրվա տոնին վերաբերվող պատմության ընթերցման համար: Գանձերի նման դրանք ևս պետք է ընկալելի և սրտամոտ լինեին ունկնդրին, ինչպես նաև չափից ավելի երկար չլինեին, որպեսզի չձանձրացնեին լսողներին և արհեստականորեն չերկարացնեին եկեղեցական արարողությունները: «Յայսմաւուրքը» ևս խմբագրման երեք աստիճան է անցել՝ պայմանավորված եկեղեցական «Տոնացույցի» զարգացման փուլերով, ինչպես նաև գրականության լեզվի և ընդհանուր աշխարհայացքի աշխարհականացման ընթացքով, որի արդյունքում դասական վարքերն ու վկայաբանությունները պարզեցվելով և կրճատվելով վերածվել են սրբերին և նահատակներին նվիրված պատմությունների:

Գրական տարբեր ժանրերի ստեղծագործությունների տեքստային տարբեր միջավայրերում տարբեր ձևով կենցաղավարելը բնորոշ է մի շարք այլ գրական ժողովածուների ևս, անգամ առանձին ստեղծագործությունների: Պատմագրական տարբեր երկերում որպես առանձին ինքնուրույն գործեր հանդիպում են թղթեր (նամակներ), տեսիլներ, ողբեր, ներբողներ, վարքեր և վկայաբանություններ: Պատմագրական երկերից վերցված թղթերով է մեծապես կազմված «Գիրք թղթոց» ժողովածուն: Պատմիչների գործերից «Յայսմաւուրք» են անցել մի շարք պատմություններ և անգամ Խորենացու «Ողբը»:

Միջնադարյան մատենագրությունը և ձեռագրային աշխարհը վկայում են, որ առանձին ստեղծագործություններ մուտք գործելով տարբեր ժողովածուների բնագրային միջավայր, ձեռք են բերում միանգամայն նոր հատկանիշ-

¹ Գրիգոր Նարեկացի, *Տաղեր և զանձեր*, աշխտ. Ա. Քյոշկերյանի, Երևան, 1981, էջ 47:

ներ, իսկ սկսվածքները և վերջին մասերը որոշակի հղկման են ենթարկվում, որպեսզի կապակցվեն նոր միջավայրի շարադրանքին թե՛ սկզբից և թե՛ վերջից: Այս պատճառով որոշակի տարբերություններ կան Նարեկացու, Շնորհալու, Այրիվանեցու և մյուս հեղինակների գրած գանձերի և «Գանձարան» ժողովածուի Խաչվերացի, Եկեղեցու, Հրեշտակապետաց, Գրիգոր Լուսավորչի և մյուս տոների կանոնների այն միավորների միջև, որոնք կազմված են նույն այդ ստեղծագործություններից: Ըստ այդմ բնագրային կազմության և վերլուծության որոշակիորեն տարբեր մոտեցումներ են պահանջում մի կողմից միջնադարյան հեղինակների գրած գանձերը՝ որպես գրական ստեղծագործություններ, և մյուս կողմից «Գանձարան» ժողովածուի կանոններին մաս կազմող նույն այդ գանձերը, որոնք Գանձարաններում արդեն դիտարկվում են ոչ թե այս կամ այն հեղինակի, այլ այս կամ այն տոնի կանոնին մաս կազմող ստեղծագործություններ:

«ԳԱՆՁԱՐԱՆԻ» ԿԱՆՈՆԸ

Տարբեր ժողովուրդների՝ քրիստոնեության ընդունումից հետո սկզբնավորված հոգևոր-կրոնական գրականությունը ոչ միայն թեմատիկ - բովանդակային, այլև ժանրա -կառուցվածքային առումով մեծապես պայմանավորված է եղել «Աստվածաշնչով»: Նույն օրինաչափությունը գտնում ենք, բնականաբար, և հայ կյանքում: Հայ հոգևոր բանաստեղծության սկզբնավորման մասին Մ. Աբեղյանը գրում է. «Եկեղեցական բանաստեղծությունն ամենից առաջ օրհներգություն է, որ ընդհանուր եկեղեցու մեջ ծնված և զարգացած է քրիստոնեական աստվածապաշտությանը հանդիսավորություն տալու համար: Առաջին քրիստոնյաները եկեղեցում հրեական սովորությամբ Աստծուն փառաբանում էին երգելով սաղմոսներ և Ս. Գրքի մի քանի օրհնությունները, որոնք հետագայում ևս մնում են ժամերգության մեջ»¹:

Հոգևոր երգի առաջին արտահայտությունն են դառնում կցուրդները: Ինչպես բառն ինքն իսկ հուշում է, դրանք փոքրիկ մի քանի տողանոց գործեր են եղել, որոնք կցվել են սաղմոսներին և դարձել վերջիններիս, ինչպես նաև մարգարեական օրհնությունների հարասացությունները: Հայկական միջավայրում անցնելով ինքնուրույն զարգացման որոշակի ճանապարհ, այս կցուրդներից աստիճանաբար ձևավորվում է շարականերգությունը²:

Եկեղեցական ժամակարգությունը պահանջում էր ստեղծված նոր երգերի և ընդհանրապես ժամերգության կանոնավորում, թե յուրաքանչյուր օր ինչ բնույթի ստեղծագործություններ էին ասվելու և դրանք ինչ կառուցվածք էին ունենալու և քանի միավորից էին բաղկացած լինելու: Այս անհրաժեշ-

¹ Մ. Աբեղյան, *Հայոց հին գրականության պատմություն*, Երկեր, հտ. Գ, Երևան, 1968, էջ 527:

² Նույն տեղում, էջ 534-42:

տույությունից է ծնվում «կանոն» հասկացությունը և առաջ է գալիս եկեղեցական կանոնը:

Հունարենում «կանոն» նշանակում է եղեգի ցողուն, ուղիղ փայտ, որտեղից և «քանոն» բառը, ցուցակ, կարգ, օրենք (հատկապես եկեղեցական օրենք): Սովորութենական և եկեղեցական ու ավանդական նորմերի տեսանկյունից կանոն ասելով հասկանում ենք այն ամենը, որ ավանդույթի համաձայն ստացել է օրենքի ուժ և կանոնացվել: Եկեղեցական բնագավառում կանոն ասելով հասկանում ենք.

ա. Աստվածաշնչի գրքերի ամբողջությունը, որպես Սուրբ Գրքին մաս կազմող գրքերի ցուցակ, թե որ գրքերն են եկեղեցու կողմից ընդունելի և գրքերից յուրաքանչյուրի կանոնացված բնագիրը:

բ. Օրենքի իմաստով՝ եկեղեցական ժողովների որոշումները, որոնք հայ կյանքում ի մի են բերված «Կանոնագիրք Հայոց» -ում:

գ. Սաղմոսների ութ բաժիններից յուրաքանչյուրը:

դ. Եկեղեցական արարողությունների ժամանակ կատարվող տարբեր տեսակի ստեղծագործություններից յուրաքանչյուրի ամբողջությունն ըստ նրան մաս կազմող միավորների:

Կանոնի վերջին այս տեսակը Հայոց եկեղեցում դրսևորվել է «Շարակնոց», «Գանձարան» և «Մաշտոց» ծիսարան ժողովածուներում: Եկեղեցական գրականության կանոնի հետ սերտորեն կապված է հոգևոր երաժշտության կանոնը: Այս երկուսը գրեթե մի ամբողջություն են կազմում, քանի որ հիշյալ ժողովածուների մեջ տեղ գտած ստեղծագործությունները եկեղեցական արարողությունների ժամանակ ոչ թե ընթերցվում, այլ երգվում էին:

Եկեղեցական արարողությունների համար նախատեսված ժողովածուներում «կանոն» ասելով հասկանում ենք.

Առաջին՝ տարվա տոնական ընթացքի բաժանումն ըստ եկեղեցական «Տոնացույցի», ուր յուրաքանչյուր տոնական օրը կազմում է մի կանոն:

Ըստ այսմ «Գանձարանում» և «Շարակնոցում» յուրաքանչյուր տոնի նվիրված ստեղծագործությունները կազմում էին այդ տոնի գանձարանային և շարակնոցային կանոնները, ինչպես օրինակ՝ Տյառնընդառաջի, Տիրամոր Վերափոխման, Թարգմանչաց, Վարդանանց և այլ կանոնները:

Երկրորդ՝ եկեղեցա-արարողական ժողովածուների տոնական օրերից յուրաքանչյուրի համար նախատեսված միավորների ամբողջությունը:

Հայ միջնադարյան հոգևոր գրականության վրա թեմատիկ և գեղարվեստական արտահայտչամիջոցների առումով անասելիորեն մեծ ազդեցություն են թողել սաղմոսները: Ինչպես ցույց է տալիս Ժ. Քալանթարյանը, այդ ազդեցությունը կենսունակ է եղել նաև 10-րդ դարում, իր շեշտված արտահայտությունը գտնելով նաև Նարեկացու «Մատյանում»¹: Նարեկացու անվան հետ

¹ Տես Ժ. Քալանթարյան, *Գրիգոր Նարեկացու «Մատենա ողբերգութեան» պոեմի և սաղ-2 – ԳԱՆՁԱԲԱՆԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ*

Է կապվում գանձի՝ որպես գրական տեսակի և «Գանձարան» ժողովածուի սկզբնավորումը:

Շարունակ հարաբերվելով սաղմոսերգության հետ, հայ հոգևոր երգն անցնում է սաղմոս-կցուրդ - շարական - գանձ ճանապարհը:

Սաղմոսների ութնամյա բաժանման հիման վրա «Շարակնոցի» տոներից յուրաքանչյուրի կանոնը բաղկացած է հետևյալ ութ միավորներից՝ **Օրհնութիւն, Հարց, Մեծացուցէ, Ողորմեա, Տէր յերկնից, Մանկունք, Ճաշու, Համբարձի**¹:

Օրհնութիւն – ինչպես գանձարանային կանոնի գլխավոր միավորը գանձն է, այնպես էլ «Շարակնոցի» կանոնի ութ միավորներից գլխավորը «Օրհնութիւնն» է, որը «մյուս յոթ տեսակներին գաղափար և ուղղություն տվող շարականն է, որին իրենց ձայնով և ոգով հետևում են մնացածները»: Շարականի այս տեսակը իր անվանումը ստացել է Հին Կտակարանի մարգարեական օրհնություններից, որոնք սկսվում են Մովսես Մարգարեի «Օրհնեսցուք զՏէր, զի փառօք է փառաւորեալ» բառերով:

Մեծացուցէ- Նվիրված է Տիրամորը. «Մեծացուցէ Տէրն զանձն իմ» խոսքերի հետևողությամբ: Ինչպես գրում է Գ. Ավետիքյանը. «Է շարականն յարմարեալ ամ երգ Սրբուհւոյ Աստուածածնին»:

Հարց - Բաբելոնի Երեք մանկանց օրհնության «Օրհնեալ ես Տէր Աստուած **հարցն** մերոց» խոսքերի հետևողությամբ:

Ողորմեա - Դավթի Ծ (50) սաղմոսի «Ողորմեա ինձ Աստուած, ըստ մեծի ողորմութեան Զում» խոսքերի հետևողությամբ:

Տէր յերկնից - համաձայն Դավթի ԵԽԲ (142) սաղմոսի «Օրհնեցէք **զՏէր յերկնից**» խոսքերի:

Համբարձի – Շարականի այս տեսակը երեկոներին երգվում է ըստ Դավթի ԵԻ (120) սաղմոսի, որն սկսվում է «**Համբարձի** զաչս իմ ի լերինս, ուստի եկեսցէ ինձ օգնութիւն»:

Մանկունք - Այսպես է անվանվում ըստ ԵԺԲ (112) սաղմոսի «**Օրհնեցէք** մանկունք զՏէր, և օրհնեցէք զանուն Տեառն» սկսվածքի:

Ճաշու - Երգվում է ճաշու ժամից հետո Ս. Պատարագի ժամանակ տարբեր սաղմոսների հետ՝ համաձայն օրվա խորհրդի:

Գանձարանի կանոններում այս շղթան կազմված է **Գանձ-տաղ-փոխ** միավորներից: Կանոնին մաս կարող են կազմել նաև **մեղեդին** և **հորդորակը**, պայմանավորված տվյալ ստեղծագործության կառուցվածքով և հուզակա-նության աստիճանով:

մոսների առնչությունները, Ս. Էջմիածին, 1997:

¹ Տե՛ս Հ. Գ. Ավետիքյան, *Բացադրութիւն շարականաց*, Վենետիկ, 1814, էջ Դ, տե՛ս նաև Գ. Հակոբյան, *Շարականների ժանրը հայ միջնադարյան գրականության մեջ*, (IV-XV դդ.), Երևան, 1983, էջ 34-35:

Ա. Գանձ (հնում՝ քարոզ)՝ Նրանցով սկսվեց հայ բանաստեղծության զարգացման նոր շրջանը, որն իր հերթին պայմանավորված էր հայկական վերածնության և դասական միջնադարի առաջ բերած նոր աշխարհընկալմամբ և վերջինիս թելադրած գրական նոր ըմբռնումներով¹:

Այս ստեղծագործությունները «գանձեր» են անվանվում հետևյալ երկու պատճառներով: Առաջին՝ միջնադարում ընդունված կարգով չափածո շատ գործեր վերնագրվում և բերվում էին իրենց սկզբնատողով և կամ առաջին բառով, ինչպես, օրինակ, Կոմիտաս կաթողիկոսի՝ Յոփսիմյանց նշանավոր շարականն է հայտնի «Անձինք նուիրեալք» և կամ «Անձինք», իսկ Ներսես Շնորհալու Վարդանանց նվիրված շարականը՝ սկզբնատողային «Նորահրաշ պսակաւոր» անվամբ:

Երկրորդ՝ միջնադարյան բանաստեղծություններում նաև ակրոստիքոսային ընդունված սկզբունքով յուրաքանչյուր տան սկզբնատողի առաջին տառերով կազմվում էր մի ծայրակապ, որը հիմնականում ներկայացնում էր տվյալ ստեղծագործության հեղինակի անունը:

Ինչպես հայտնի է առաջին գանձերի հեղինակը Գրիգոր Նարեկացին է: Ժամանակի՝ ծայրակապային ընդունված սկզբունքով Նարեկացու այս ստեղծագործությունների առաջին տան առաջին տողի առաջին բառը պետք է սկսվեր Գ -ով, որպեսզի հաջորդող տներով կազմվեր ԳՐԻԳՈՐ ծայրակապը: Չարմանալի հոգևոր մի խորհրդով և կամ էլ ասես կանխազգալով, որ իր ընտրած սկզբնաբառով են կնքվելու հայ բանաստեղծության այս ժանրի ստեղծագործությունները, «Գրիգոր» ծայրակապի Գ - ի համար մեծ բանաստեղծը բանիցս իր այս գործերն սկսել է գանձ բառով, որի համար էլ հիշյալ ժանրով գրված չափածո ստեղծագործություններն սկսել են անվանել «գանձ», իսկ ըստ եկեղեցա-տոնական և ծիսական կանոնների ի մի հավաքված գանձերի ժողովածուն՝ «Գանձարան»:

«Ժամագրքի» քարոզ անվանվող և սարկավագի կողմից ասվող գործերի հիման վրա աստիճանաբար ձևավորվել է նախ գանձը՝ որպես գրական առանձին ժանր, և ապա ստեղծվել գանձարանային կանոն հասկացությունը նրան մաս կազմող գանձով, տաղով և փոխով: Այնուհետև տոների՝ ըստ այդ կանոնի կազմված շարքերով ձևավորվել է «Գանձարան» ժողովածուն: Այս պատճառով է, որ Նարեկացու, ինչպես նաև հին խմբագրությունների Գանձարանների գանձերը հանդես են գալիս քարոզ անվանմամբ: Հետագա ընդօրինակություններում է, որ աստիճանաբար քարոզ անվանումը փոխարինվում է գանձով, իսկ քարոզ սկսում են կոչել քարոզխոսական բնույթի գործերը, որոնք առավել պարզ և համառոտ տարբերակն են ճառերի: Եթե գանձերում տոները

¹ Գանձարանային կանոններին մաս կազմող միավորների մասին տես Գրիգոր Նարեկացի, *Տաղեր և գանձեր*, աշխտ. Ա. Քյոշկերյանի, Երևան, 1981, էջ 21-39: Գանձարանային կանոնին մաս կազմող միավորների մասին տես նաև Վ. Ներսիսյան, *Հայ միջնադարյան տաղերգության ժանրերն ու տաղաչափությունը*, Երևան, 2008, էջ 31-32:

և աստվածաբանական ու եկեղեցագիտական հասկացությունները ներկայացվում են բանաստեղծական չափածոյի միջոցով, ապա քարոզում՝ արձակի պարզ և բացատրական լեզվով և բարոյախրատական ուղղվածությամբ:

Գանձարանների համար անցումային եղող 14-րդ դարում միևնույն «Գանձարանում» գանձարանային վաղ շրջանի միավորները անվանվում են «Քարոզ», իսկ արդեն նոր գրվածները՝ «գանձ», սակայն սկսած 15-րդ դարից աստիճանաբար հին ստեղծագործություններում առկա քարոզ բառն է փոխարինվում գանձով՝ որպես ընդհանուր ժանրային բնորոշում: «Քարոզ» բառը հուշում է, որ գանձերի համար որպես ժանրային սկզբնօրինակ հանդես է եկել քարոզը, որը մոնետիկ, քարոզ, հայտարարող, նախակարապետ իմաստներով Յովհաննես Մկրտչի բնորոշումներից է, ինչպես որ Եսայի մարգարեի խոսքերի հետևողությամբ Մատթեոսի Ավետարանում նրա մասին ասվում է. «Անապատում կանչողի ձայնն է, պատրաստեցեք Տիրոջ ճանապարհը» (Մտթ. Գ 3): Քարոզի համար «Հայկազեան բառարանում» ասվում է. «Բան սարկաւազի ի ժամասացութեան իբր ազդարարողի»¹:

Գանձերի մեկ կամ երկու տողից կազմված կրկնակը սովորաբար ավարտվում է **աղաչեմք** կամ **խնդրեմք** բառերով, որը ևս գալիս է հին քարոզներից, որոնցում սարկավազի այս հարցին ժողովուրդը պատասխանել է «Լնր, Տէր եւ ողորմեա»: Առանձին դեպքերում գանձերում պահպանվել է և ժողովրդի կողմից տրվող այս պատասխանը, ինչպես օրինակ՝ Մխիթար Այրիվանեցու Չատկի ճրագալույցին նվիրված «Տէր Տէրունական» սկսվածքով գանձում, որի կրկնակի **աղաչեմք** հայցմանը հաջորդում է ժողովրդի պատասխանը.

Ահա ապատեա՛ւ զմեզ ի մեղաց

Եւ սրբեա՛ւ ի յանցանաց վասն անուան Բո փառաց, աղաչեմք:

Ժողովուրդ. - Լնր, Տէր, եւ ողորմեա՛ւ²:

Բ. Տաղ- Գանձարանային կանոնի հաջորդ միավորը տաղն է: Այն հանդես է գալիս գանձին կից: Գանձը եթե պատմողական բնույթ ուներ՝ բանաստեղծական որոշակի պուժեով, որով ընթերցողին և ունկնդիրներին ներկայացվում էր տվյալ տոնի պատմությունն ու ոգեղեն խորհուրդը, ապա տաղն արտահայտում է համապատասխան հոգևոր-հուզական վերաբերմունք գանձում պատմվածի հանդեպ: Տաղերը, չունենալով պատմողական բնույթ՝ կամ ընդհանուր ձևով դրվատում են տվյալ տոնը և կամ համապատասխան բանաստեղծական հուզականությամբ ստեղծագործական զարգացման ենթարկում գանձում պատմված թեմայի մի որևէ մոտիվը:

Տաղերը թեև գանձերում ներկայացվող պատմության բանաստեղծական ընդհանրացումն են, սակայն նրանք ևս կարող են հանդես գալ որպես ինքնու-

¹ Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի, հտ. Բ, Վենետիկ, 1837, էջ 239:

² Երևանի Մատենադարան, ձեռգ.հմր. 7785, թերթ 227բ:

րույն միավոր: Ավելին, այն տաղարաններում, ուր չկան գանձեր և տոնական ընթացքը ներկայացվում է տաղերով, գանձերի համարակալման կանոնահամարը դրվում է տաղի վրա: Հին խմբագրության Գանձարաններում մի շարք օրեր, որոնք չունեն իրենց գանձը, առաջին միավորը տաղն է և կանոնահամարը դրվում է տաղի վրա, ինչպես օրինակ՝ հմր. 7785 ձեռագրում, ուր Ավագ Երկուշաբթիի կանոնը սկսվում է վերջինիս նվիրված տաղով:

Գանձարանային կանոնին մաս կազմող տաղը թեև գլխավորաբար հայտնի է և տարածվել է Նարեկացու և Շնորհալու տաղերով, սակայն Ա. Մնացականյանը մատնանշում է Ը դարի նշանավոր մատենագիր Ստեփաննոս Սյունեցուց մեզ հասած երկու տաղ, որոնք նվիրված են Ս.Խաչին և գտնվում են Երևանի Մատենադարանի հմր. 7785 և 3503 ձեռագրերում:

Ոչ միայն քարոզ-գանձ, այլև գանձ-տաղ հարաբերակցությունը ներկայացնելով՝ Ա. Դյուխանյանը գրում է. «Գանձերը և տաղերը ունեն Էական մի տարբերություն. տաղի մեջ հեղինակն ավելի ազատ է, այդ իսկ պատճառով հետագայում տաղ կոչեցին նաև աշխարհիկ բովանդակություն ունեցող ստեղծագործությունները, որոնք բնավ էլ եկեղեցում չէին կատարվում»¹:

Գ. Փոխ- Տաղին կից միավոր է փոխը: Ի տարբերություն գանձերի փոխերի, որոնք այդ ստեղծագործությունների բարեխոսական հայցվածը ներկայացնող վերջնամասն են, տաղերի փոխերը կարող են հանդես գալ նաև որպես ինքնուրույն միավոր: Գանձարանների խմբագրությունների ընթացքում որևէ տաղի փոխը հաճախ կցվել է մի այլ տաղի: Գանձարաններում տաղային միավորների տեղաշարժերի և կամ մեկ ստեղծագործությունը մյուսով փոխարինելու պատճառով այսպես շատ փոխեր անջատվել են իրենց տաղերից: Այս անջատումները հաճախ երևում են անգամ ծայրակապից: Տաղը փոխի հետ ունի մեկ ամբողջական ծայրակապ, ինչպես օրինակ «Ներսեսի կաթողիկոսի է երգս», և եթե փոխի ծայրակապն է **Կաթողիկոսի է երգս**, և նախորդող տաղը կամ ծայրակապ չունի և կամ էլ փոխի հետ չկապակցվող ծայրակապով է հանդես գալիս, ապա նշանակում է, որ այդ փոխը տեղաշարժված է և անջատված այն տաղից, որին կցված է եղել և բերվել ու միացվել է մեկ այլ տաղի:

Շատ տաղեր գրված են այբբենական ծայրակապով Ա - Զ, որում փոխը սովորաբար սկսվում է Ծ-ով, և եթե փոխն ունենում է տաղի հետ Ա-Ղ-ով չկապվող ծայրակապ, նշանակում է, այն վերստին տեղաշարժված է:

Փոխերի որպես ինքնուրույն միավոր հանդես գալն է վկայում և այն հանգամանքը, որ միևնույն ստեղծագործությունը մի Գանձարանում նշվում է որպես տաղ՝ տվյալ տոնին հարմարեցված վերնագրով, և մեկ այլ Գանձարանում՝ որպես փոխ:

¹ Ա. Դյուխանյան, *Հայ միջնադարյան գրականության հիմնական ուղղությունները ու ժանրերը*, Երևան, 2012, էջ 59-60:

Դ. Յորդորակ- Մի շարք Գանձարաններում փոխի փոխարեն հանդիպում ենք **Յորդորակ** ձևին, և կամ էլ այս հորդորակը հաջորդում է փոխին: Ինչպես բառն է հուշում հորդորակն ունի աշխույժ ձայնով երգելու իմաստը: Այս մասին Գանձարաններում ասվում է, «Յորդ ասա տաղ գանձիս», «Տաղ գանձիս յորդորէ»¹:

Այսինքն փոխը եթե նկատի ունի երաժշտության փոխվելը, ապա հորդորակն առավել է շեշտում այդ հանգամանքը:

Ե. Մեղեդի- Գանձարաններում մի շարք տաղային միավորներ հանդիպում են մեղեդի անվամբ, որոնք սովորաբար հաջորդում են փոխերին: Մեղեդի անվանումը գալիս է հունարեն մելոս-ից և ունի «բաղցր և անոյշ երգ»-ի իմաստը, որից կարելի է ենթադրել, թե այդ դեպքում ևս տարբերությունը կայանում է երաժշտության մեջ, և մեղեդին երգվել է առավել մեղմ և քնքույշ, քան տաղը:

Մեղեդիների հնությունն է հավաստում և այն փաստը, որ հմր. 3503 Տաղարանում մեղեդի անվանվող երկու ստեղծագործություն վերագրվում են Մովսես Բերթոդին: Այդ մեղեդիներից մեկը նվիրված է Լուսավորչին և մյուսը՝ Տրդատ թագավորին: Այս գործերից առաջինը ավանդությամբ վերագրվում է Պատմահորը, իսկ երկրորդ տաղի խորագրում հիշվող Մովսեսն ամենայն հավանականությամբ Մովսես Բերթոդն է²:

2. Գանձերի բարեխոսական հայցվածները- Գանձերին կառուցվածքային առումով բնորոշ է Սուրբ Երրորդությանն ուղղված փառաբանական և ապավինության սկիզբն ու բարեխոսական ավարտը: Գանձերի սկզբում գանձասացը Սուրբ Երրորդությանն է դիմում փառաբանությամբ և գանձի պատմությունը սկսում Արարչագործությունից և գալիս հասցնում մինչև այն բուն պատմությունը, որին նվիրված է տվյալ տոնի գանձը: Անհրաժեշտ է նշել, որ գործը փառաբանությամբ սկսելը և Սուրբ Երրորդությանը ապավինելը աշխատանքի հաջող ավարտի համար, գրեթե կանոնական մի կաղապարի էր վերածվել հայկական ձեռագրերի հիշատակարաններում, ուր գրիչները հայցում էին ավարտին հասցնել սկսված մատյանի գրությունը: Այն դարձել էր նաև գրական ստեղծագործության յուրօրինակ սկիզբ, գրական-տեսական ըմբռնումների վրա հիմնված մուտքի խոսքով, որն իր հերթին մեծապես հարաբերվում էր հայտնությամբ տրվող աստվածային շնորհի ըմբռնման հետ:

Ինչ վերաբերվում է գանձերի վերջնամասին, ապա միջնադարյան կանոնական շատ ստեղծագործությունների նման գանձերը ևս ավարտվում են Ընդհանրական եկեղեցու երեք գլխավոր բարեխոսներին՝ Տիրամորը, Հովհաննես Մկրտչին և Ս. Ստեփաննոս Նախավկային, որոնց Հայոց եկեղեցին

¹ Մաշտոցի անվան Մատենադարան, ձեռգ. հմր. 8251, թերթ՝ 58ա, 41բ:

² Այս մասին տես Ա. Մնացականյան, *Մովսես Խորենացու հորեյանի և մի բանաստեղծության մասին*, «Գրական թերթ», Երևան, 1967, հմր. 18:

հավելել է նաև Ս. Գրիգոր Լուսավորչին, ուղղված բարեխոսական հայցվածներով: Դրանցում արտահայտվող խնդրանքները վերաբերվում են Հայոց աշխարհի ու եկեղեցու հոգևոր և աշխարհական դասերին՝ հայրապետից մինչև եկեղեցու ամենապարզ սպասավորը և թագավորից մինչև ռամիկը:

Բարեխոսների միջնորդությամբ առ Աստված ուղղված խնդրանքների մեջ արտահայտվող նման ցանկություններով ուրվագծվում է գանձերի հեղինակների հոգևոր-բարոյական իդեալը, թե ինչպիսին պետք է լինեն թագավորական ու կաթողիկոսական իշխանությունները և աշխարհիկ ու հոգևոր դասերը:

Այս հայցվածները լինելով գանձերի կանոնական կառուցվածքի մի մաս, ինչպես նաև ներկայացնելով հեղինակների գրական բարոյական ըմբռնումները, միաժամանակ կարևորվում են պատմական առումով, քանի որ թեև ընդհանուր վերացարկվածությամբ, սակայն ներկայացնում են դարաշրջանի պատկերը իր բազմաշերտ ամբողջության մեջ:

Ասվածն առավել հստակ է արտահայտվել Նարեկացու գանձերում, նախ որովհետև նրա գանձերի այդ հատվածներն առավել ծավալուն են և երկրորդ, Նարեկացին իր բանաստեղծական հանճարով և բազմաբարդ բառակապակցություններով ներկայացնում է այդ դասերից յուրաքանչյուրին, իր հայցվածները դարձնելով ցանկություն մաղթանքներ, թե ինչպիսին պետք է լինեն այդ դասերից յուրաքանչյուրի ներկայացուցիչները և իշխանության կրողները:

Գանձերը ոչ միայն չափածո գեղարվեստական ստեղծագործություններ էին, այլև եկեղեցական կատարվող ծեսերի և արարողությունների մասն էին կազմում և ընկալվում որպես շարունակաբար կատարվող և հնչող գործեր: Ըստ այդմ, նրանք հարաբերվում էին ոչ միայն իրենց բուն ժամանակի, այլև հետագա ժամանակների հետ: Ահա այս պատճառով «Գանձարան» ժողովածուին մաս կազմող գանձարանային միավորների հայցվածներում առ Աստված ուղղված խնդրանքը վերաբերվում է ոչ միայն ժամանակի տվյալ թագավորին, կաթողիկոսին և իշխաններին, այլև ընդհանրապես այդ դասերին և աստիճաններին, որն առավել էր նպաստում հիշյալ դասերի էլ ավելի վերացարկված ներկայացմանը:

Գանձերի բնագրերում այս հանգամանքը արտահայտվում է նրանով, որ թագավորներն ու կաթողիկոսները ոչ թե հիշվում են անվանապես, այլ ասվում է «Թագաւորին մերոյ», «Հայրապետին մերոյ» և հետո ոչ թե անունն է գրվում, այլ փակագծի մեջ և կամ էլ դիմահայաց լուսանցքում նշվում է՝ [այս անուն], որով իսկ հայցվածը դադարում է անձին վերաբերվելուց և մատնանշում է իշխանության կրողին:

Նարեկացին իր գանձերը գրել է հարյուրամյա խաղաղության շրջանում, երբ ծաղկում էր ապրում հայ մշակույթը, ինչպես նաև իրենց հզորության շրջանում էին գտնվում Բագրատունյաց և Վասպուրականի թագավորութ-

յունները: Շնորհիվ այս հանգամանքի, Նարեկացու գանձերի բարեխոսական հայցվածներում հավասարաչափ հիշվում են թագավորական և կաթողիկոսական իշխանությունները:

Գանձերի բարեխոսական հատվածները նաև առանձնանում են իրենց բանաստեղծական ներշնչվածությամբ: Ա. Ղազինյանը Առաքել Բաղիշեցու օրինակով գանձերի կառուցվածքի մասին գրում է. «Գանձը Բաղիշեցու մոտ ևս բաղկացած է երեք մասից՝ հանդիսավոր դիմումից Արարչին, բուն նյութի շարադրանքից և հեղինակի մաղթանքից՝ ուղղված փառաբանված սրբին բարեխոսությամբ»¹:

Բարեխոսական հատվածները անվանելով մաղթանքներ, Ղազինյանը գրում է, որ գանձերի չափածո պատմողական շարադրանքից հետո այստեղ է, որ «Բանաստեղծը երկյուղածորեն ետ քաշելով հոգու վարագույրը, մի փոքր բացում է իր ներաշխարհը: Մաղթանքները հնարավորություն են տալիս բանաստեղծին դրսևորելու իր ինքնուրույնությունը, արտահայտելու իր մտքերն ու զգացումները՝ գեղարվեստական շնորհքի սեփական կարողության բացահայտմամբ»²:

Ա. Արևշատյանը գանձարանային կանոնի միավորների ունեցած գործառույթն այսպես է ներկայացնում. Գանձում բերվում է պատմությունը, տաղը հուզական մոտեցում է արտահայտում գանձում նկարագրվող իրադարձության հանդեպ, մեղեդին ավելի է խորացնում շարքի հուզական տրամադրությունը, փոխը կամ հորդորակը ամփոփում և ունկնդրի հիշողության մեջ ամրացնում է արտահայտված գաղափարներն ու տրամադրությունները³:

Գրիգոր Նարեկացու՝ մեզ հասած և Գանձարանային կանոնին մաս կազմող միավորների քննության և դասակարգման հիման վրա Ա. Քյոշկերյանը գալիս է հետևյալ եզրահանգմանը. «Այն իրողությունը, որ որոշ տոների համար առկա են և՛ գանձեր, և՛ տաղեր, տարակույս չի թողնում, որ այդ բանաստեղծությունները ստեղծված են եղել միասին օգտագործվելու նպատակով: Իսկ եթե տոների մի մասի համար այժմ առկա են լոկ գանձեր կամ լոկ տաղեր, ապա պիտի մտածել, որ նախկինում դրանք ևս ունեցել են իրենց համապատասխան գույզահեռ միավորները»: Պայմանավորված տոնական այս շարքով՝ Ա. Քյոշկերյանը գրում է. «Նյութերի դասավորությամբ Գանձարանները կարող են համեմատվել առաջին հերթին Տոնացույցների հետ»⁴:

¹ *Առաքել Բաղիշեցի*, ԺԵ դ., աշխտ. Ա. Ղազինյանի, Երևան, 1974, էջ 82:

² Նույն տեղում, էջ 83:

³ Քրիստոնյա Հայաստան, Երևան, 2002, էջ 94:

⁴ Նույն տեղում, էջ 47:

Գանձերին նախորդող կաֆաները

Գրիգոր Խլաթեցուց սկսած գանձերի սկզբում հաճախ դրվում են չափածո փոքր ստեղծագործություններ, որոնք անվանվում են կաֆաներ: Վերջիններս ըստ էության հիշեցնում են ձեռագրերում Աստվածաշնչի տարբեր գրքերի և միջնադարյան մեկնաբանական գրականության մի շարք ստեղծագործությունների սկզբում դրվող և «Նախադրութիւն» կամ «Գրառաջք» անվանվող դարձյալ փոքրածավալ արձակ կամ չափածո ստեղծագործությունները: Տրված անվանումները հուշում են, որ դրանք դրվելով բուն երկից առաջ, բացատրում և բնորոշում են այն:

Գանձերին նախորդող մի քանի տողանոց չափածոները ևս ստացել են միջնադարում տարածված «կաֆա» անվանումը, որի ստուգաբանության մասին Ստ. Մալխասյանցը գրում է. «Կաֆա. Արաբերեն բառ, որը նշանակում է ոտանաւորի հանգ»¹:

Կաֆայի մասին որպես գրական ժանրի Յ. Ն. Ալիևյանը ասում է. «Կաֆք կը կոչուին այն քառյակները, որոնք ողբաձայն և խրատական նկարագիր ունին»²:

Գանձերին նախորդող կաֆաները Յ. Սիմոնյանը բնորոշելով որպես նույնահանգ և խոհա-խրատական ստեղծագործություններ, գրում է. «Կաֆա են անվանվել Գրիգոր Ծերենցի և այլոց գանձերին նախորդող կտորները»³:

Նկատի ունենալով հիշյալ կաֆաներում գանձերին տրված բնորոշումները և գանձերից օգտվելու խրատները, Ա. Քյոշկերյանը գրում է. «Գանձերին երբեմն նախորդում են հանգավոր փոքրիկ ոտանավորներ՝ բաղկացած 4, 6 կամ 8 տողերից, որոնք կոչվում են կաֆա: Սրանք միջնադարյան կաֆաների ոչ հաջող նմանողությամբ հորինված՝ տվյալ գանձի բովանդակությանը, նրա կատարման ու ձևին ու եղանակին վերաբերող տողեր են, որոնք հաճախ իրենց սկզբնատողերով հոդում են հեղինակի անունը»⁴:

«Գանձարան» ժողովածուի զարգացման ընթացքը

Գրիգոր Նարեկացուց մեզ են հասել 10 գանձ և 21 տաղ ու փոխ, որոնք վերաբերվում են 18 եկեղեցական տոների, որոնցից երկուսը՝ Հովհաննես Մկրտչի և Եկեղեցու տոները, ներկայացված են գանձարանային ամբողջական կանոնով՝ գանձ, տաղ և փոխ, իսկ մյուսներն էլ հիմնականում ունեն կանձանձ-տաղ և կանձ էլ տաղ-փոխ կապակցությունը: Նկատի ունենալով այս հանգամանքը Ա. Քյոշկերյանը գրում է. «Նկատվող այս օրինաչափությունը թույլ է տալիս ենթադրել, որ Գրիգոր Նարեկացու Գանձարանային բանաս-

¹ Մալխասյանց Ստ., *Հայերեն բացատրական բառարան*, հտ. 3-րդ, Երևան, 1944, էջ 417:

² Ալիևյան Հ. Ն., *Գրիգորիս Ա կաթողիկոս Աղթամարցի*, Վիեննա, 1958, էջ ԾԸ:

³ Սիմոնյան Հ., *Հայ միջնադարյան կաֆաներ*, Երևան, 1975, էջ 38:

⁴ Գրիգոր Նարեկացի, *Տաղեր և գանձեր*, աշխտ. Ա. Քյոշկերյանի, էջ 50:

տեղծությունները սկզբից և եթե կարող էին ամբողջացած լինել տոնական դասակարգումով և հանդես եկած՝ իբրև եկեղեցական մի առանձին ձեռնարկ կամ ինչպես ասվում է Գանձատետր: Հավանաբար հենց դա էլ հիմք է ծառայել Գանձարան ժողովածուների համար»¹:

Ըստ Հր. Թամրազյանի, Նարեկացու տաղերը և գանձերը գրվել են տարիների ընթացքում և հետագայում ամբողջացվել մի ժողովածուի մեջ, որը կազմվել է 990-ական թվականների վերջին՝ ներբողները գրելուց հետո և «Մատյանի» գրությունից առաջ՝ «քանի որ կյանքի վերջին տարիներին Գրիգոր Նարեկացին ամբողջովին տարված էր «Մատյանի» հրաշակերտումով»²:

Գանձերի՝ որպես գրական ժանրի, և «Գանձարան» ժողովածուի ձևավորման հաջորդ աստիճանը կապվում է Ներսես Շնորհալու անվան հետ: Ավելի քան 150-ամյա այս շրջանում ևս գրվել են տաղեր և գանձեր: Ինչպես նշում է Ա. Քյոշկերյանը, Գանձարաններում գանձերի խորագրերում և կամ ծայրակայում հանդիպող Վարդան, Հովսեփ, Ղուկաս, Ղազար, Ստեփանոս անունով հեղինակների գործերը, որոնք մեզ են ավանդվել գանձարանային հին խմբագրությամբ, կրում են Նարեկացու գանձերի և «Քարոզ Չատկացի» շեշտված ազդեցությունը, ուստի հնարավոր է, որ դրանք գրված լինեն Շնորհալու կամ նրան նախորդող շրջանում³:

Շնորհալուց մեզ է հասել չորս գանձ, որոնցից մեկը ծիսական է՝ նվիրված Մյուռնոսօրինությանը և հանդես է գալիս «Մաշտոց» ծիսարանում, իսկ մյուս երեքը տոնական են և տեղ են գտել Գանձարաններում: Տոնական այս երեք գանձերից բացի Շնորհալին գրել է 102 տաղ և փոխ, որոնք տաղ և փոխ կապակցությամբ ներկայացնում են 58 տաղային միավոր:

Գանձերի բացակայության դեպքում կանոնի առաջին միավորն էին դառնում տաղերը, որոնցով կազմվում էին տոնաշարային կանոնները: Ներսես Շնորհալու տոնական տաղերի ընդգրկումը ցույց է տալիս, որ ինչպես Նարեկացու «Գանձտետրի» այնպես և այս դեպքում գործ ունենք հեղինակային «Գանձարանի» հետ, սակայն արդեն կազմված տաղերով:

Ձեռագրային քննությունից երևում է, որ սկզբնապես իրար գուգահեռ են ընթացել գանձարանային ու տաղարանային Գանձարանները: Թվագրված մեզ հայտնի ամենահին «Գանձարանը» կազմված է ոչ թե գանձ-տաղ-փոխ ընդունված կանոնի կանոնաշարով, այլ առաջին մասը «Գանձարան» է, իսկ երկրորդ մասը՝ «Տաղարան»: Փարիզի Ազգային գրադարանի հմր. 79 ձեռագիրը եղող այս «Գանձարան-Տաղարանը» գրվել է 1241թ. ձեռամբ Հովհաննես գրչի, ով հիշատակարանում ասում է. «... վասնզի ոչ ունելով ոչ Գանձարան, ոչ Տաղարան և ելեալ ի խնդիր աւրինակի հռետորական»⁴:

¹ Նույն տեղում, էջ 40:

² *Մատենագիրք Հայոց*, ԺԴ հտ., Ժ դար, Անթիլիաս, 2011, էջ 17:

³ Գրիգոր Նարեկացի, *Տաղեր և գանձեր*, աշխտ. Ա. Քյոշկերյանի, էջ 26-27:

⁴ *Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ*, ԺԳ դ., աշխտ. Ա. Մաթևոսյանի, Երևան,

Գրիչը եթե ասում է, որ ձեռքի տակ չի ունեցել Գանձարան և Տաղարան, նշանակում է, որ այդ ժամանակ արդեն եղել են հիշյալ ժողովածուները, որոնց կազմավորման համար նվազագույնը անհրաժեշտ էր մի քանի տասնամյակ: Հետևաբար ձևավորված Գանձարանների կազմավորումը ամենաքիչը պետք է իջեցնել մինչև 12-րդ դարի վերջը:

Գանձերի և «Գանձարան» ժողովածուի զարգացման երկրորդ փուլը կապվում է ԺԳ դարի նշանավոր մատենագիր և եկեղեցական գործիչ Մխիթար Այրիվանեցու (1230/35-1297/1300 թթ.) անվան հետ: Ինչպես Այրիվանեցու գանձերի վերջում գետեղված հիշատակարանի խորագրում է ասվում. «ԻԱ (21) Գանձ կա ՏԵՐ Մխիթար Այրիվանեցոյն ի գիրքս եւ այս Բ (2) երգս նորկերտ գրոց և պատկերաց սրբոց Է. ՉԼԵ (1286թ.)»¹:

Այսպիսով, Այրիվանեցին ասում է, որ ինքը գրել է 21 գանձ և երկու երգ՝ տաղ, որոնք ավարտել է 1286 թ.: Ինչպես նշում է Է. Հարությունյանը, այս 21 գանձերից 14-ը եկեղեցական տոներին նվիրված գանձեր են և տոնացույցային ընթացքի իրենց դասակարգմամբ ունեն միասնական ծայրակապ²:

13-րդ դարի երկրորդ կեսից մինչև 14-րդ դարի վերջը գանձերի տոնացուցային շարքը համալրվում է բազմաթիվ նոր գանձերով, որոնց հեղինակներն են Գեորգ Սկևռացին, Մովսես Երզնկացին, Մկրտիչ Նաղաշը³, Խաչատուր Կեչառեցին⁴, Խաչատուր Տարոնացին, Գրիգոր Խլաթեցին⁵, Առաքել Սյունեցին⁶, Մատթեոս Ջուղայեցին և Առաքել Բաղիշեցին: Խլաթեցին՝ Այրիվանեցու գանձերի հիշատակարանի գրությունից հարյուր տարի անց, գալիս է Այրիվանք՝ գտնելու գանձերի առավել անխաթար մի ձեռագիր, որից հետո նոր խմբագրման է ենթարկում «Գանձարան» ժողովածուն, այս մասին գրելով իր խմբագրած «Գանձարանի» վերջի չափածո հիշատակարանում, ուր ասվում է, որ Այրիվանեցու գանձերի գրությունից հարյուր տարի անց նա եկել է Այրիվանք՝ ի կատարումն Այրիվանեցու գանձերի մի անխաթար ձեռագիր տեսնելու ցանկության⁷:

1984, էջ 221-222:

¹ Երևանի Մատենադարան, ձեռգ. հմր. 6529, թերթ՝ 4բ- 5բ:

² Է. Հարությունյան, *Մխիթար Այրիվանեցի*, Երևան, 1985, էջ 162-163:

³ *Մկրտիչ Նաղաշ*, աշխտ. Է. Խոնդկարյանի, Երևան, 1963:

⁴ Խաչատուր Կեչառեցու գանձերին և ընդհանրապես գրական ժառանգությանն են նվիրված Մ. Ավդալբեկյանի (Երևան, 1958) և Ա. Դյուլիսանյանի (Երևան, 1988) համանուն աշխատությունները:

⁵ Գրիգոր Խլաթեցու մատենագրական ժառանգության, «Գանձարան» ժողովածուի խմբագրման և հիշատակարանների մասին տես Ա. Մաթևոսյան, Ս. Մարաբյան, *Գրիգոր Տերենց Խլաթեցի*, Երևան, 2000:

⁶ Առաքել Սյունեցու բանաստեղծական արվեստի մասին տես Հ. Միրզոյան և Ա. Մարտիրոսյան, *Առաքել Սյունեցի*, Երևան, 1987:

⁷ Ձեռգ. հմր. 6529, թերթ՝ 4բ-5բ:

Խլաթեցու հիշատակարանը վկայում է, որ Այրիվանեցու կազմած գանձաշարը մեկուսի մի երևույթ չի եղել՝ ամփոփված Գեղարդավանքի կամարների ներքո, այլ տարածվել է ողջ Հայաստանում: Ահա այս պատճառով է, որ Խլաթեցին որոշում է գնալ Այրիվանք և այնտեղ գտնել իր փափագած գանձերի առավել անխաթար օրինակը: Հիշատակարանի շարունակության մեջ պատմական տեղեկություններ են հաղորդվում Լենկ Թեմուրի արշավանքների և գործված վայրագությունների մասին: Պատմական նման դժնդակ պայմաններում Խլաթեցին հոգևոր մխիթարություն է համարում Այրիվանեցու Գանձարանի գտնելը:

Այրիվանեցու՝ անհատական «Գանձարանի» և այս ժողովածուի ձևավորման գործում խաղացած դերի մասին է. Հարությունյանը գրում է. «Մխիթար Այրիվանեցու Գանձարանն է հանդիսացել այն հիմքը, որի վրա Գրիգոր Խլաթեցին ստեղծել է իր նոր խմբագրությունները, իսկ նրան էլ հետևել են հաջորդող դարերի Գանձարաններ խմբագրողները»¹:

Այրիվանեցու և նրան նախորդող ու հաջորդող շրջանի գանձերի և գանձարանային կանոնների բաղդատմամբ Խլաթեցին ստեղծում է գանձարանային նոր խմբագրություն՝ առաջնորդվելով հետևյալ երեք սկզբունքներով.

Ա. Առավելագույնս լրացնել և ամբողջացնել «Գանձարանի» տարբեր տոներից նվիրված կանոնները և ներկանոնային միավորներն ըստ Հայոց եկեղեցու «Տոնացույցի»:

Բ. Գանձարանային կանոնների համար ընտրել առավել պարզ շարադրանք ու հանգավորում ունեցող գանձեր, որով «Գանձարանի» նախորդ խմբագրության՝ քարոզ անվանվող շատ գանձեր դուրս են մնում այս խմբագրությունից և կամ բերվում նոր խմբագրությամբ:

Գ. Ընտրել և կամ ստեղծել այնպիսի նոր գանձեր, որոնք համահունչ լինեին ժամանակի ազգային-եկեղեցական ըմբռնումներին, իղծերին ու ակնկալիքներին:

Գրիգոր Խլաթեցուց հետո ԺԵ դարի երկրորդ կեսին Գանձարանը ենթարկվում է մասնակի մի նոր խմբագրման, որի ժամանակ գանձարանային կանոնի մի շարք միավորներ փոխարինվում են Առաքել Բաղիշեցու և Առաքել Սյունեցու, ինչպես նաև մի շարք այլ հեղինակների գործերով, որոնցով ստեղծվում է Գանձարանի երրորդ և վերջին խմբագրությունը:

Ա. Ղազինյանը ենթադրում է, որ Առաքել Բաղիշեցին լինելով Գրիգոր Նաբեկացու աշակերտը, ուսուցչի հետևողությամբ է գանձեր գրել: Բաղիշեցու գանձերին Ղազինյանի տված հետևյալ բնորոշումը վերաբերում է նաև հետխլաթեցիական շրջանի մյուս գանձասացներին. «Հիմնականում նա հարասում է եկեղեցու սրբացած հայրերի ու նահատակների մասին վաղուց ավանդված

¹ Մխիթար Այրիվանեցի, *Գանձեր և Տաղեր*, աշխտ. է. Հարությունյանի, Երևան, 2005, էջ 46:

գրավոր, հայսմավուրբային պատումները՝ ինքնուրույնության աննշան ներդրումով»¹:

«Գանձարանը» լինելով ծավալուն ժողովածու և ձեռագիր մատյան, սկզբում կամ վերջում ունենում էր մի ցանկ, ուր հերթականությամբ թվարկվում էին գանձերի իրար հաջորդող կանոնները՝ «Ցանկ գրոցս» խորագրի ներքո: Շնորհիվ նման ցանկի, որևէ տոն գտնելու համար ընթերցողն այլևս չէր թերթում ողջ Գանձարանը՝ վնասելով ձեռագրերի թերթերը և իրարահան անելով մատյանը: Ցանկի միջոցով ըստ տոնի կանոնների անհրաժեշտ գանձը գտնելու մասին Բաղիշեցին գրում է.

Չոր գանձ կամիս որ դու ասես,

Չցանկ ի համարան յառաչքն տես,

Տըգիտութեամբ չի չարչարես,

Այլ համարովըն գտանես:

Ինչպես վերն ընդգծվածից է երևում, Բաղիշեցին այստեղ կարդալու, ընթերցելու փոխարեն գրում է «ասես», համահունչ գանձի ժամերգությանը կատարվելուն, ինչպես որ շարականն է երգվել և ոչ թե կարդացվել:

Նույն այս միտքն է շեշտվում նաև Կարապետ Բաղիշեցու գանձին նախորդող կաֆայանման հետևյալ տողերում.

Կամիս ասել՝ գանձ եմ համով,

Ասա դու պիս եղանակով,

Բոտեալ բանիս շարադրելով,

Ամով մտաց ծնունդ գոլով:

Պարզ ի թխթի գրեցա մրով,

Եղանակէ դու պիս ձայնով,

Տուր օրհնութիւն Փրկչին յոլով

Եւ պօրանասա դու Աստուծով²:

Բաղիշեցին ընդգծում է, որ գանձը «համով»՝ գեղեցիկ լինելու համար պետք է եղանակով՝ երգելով ասել, և որ թղթի վրա մրով գրվածը հարկավոր է ձայնով երգել:

«Գանձարան» ժողովածուների գործառույթի, նրանց դերի ու նշանակության և միջնադարյան ըմբռնմամբ պարունակած հոգևոր խորհրդի մասին բազմաթիվ վկայություններ ենք գտնում ձեռագիր Գանձարանների հիշատակարաններում, ուր տարբեր բնորոշումներով են ներկայացվում թե՛ այս ժողովածուն և թե՛ նրանում զետեղված գանձերը:

Հնագույն Գանձարանները որպես ամբողջական ժողովածուներ մեզ են հասել 14-րդ դարից և նրանցում էլ գտնում ենք այն բնորոշումները, որոնք

¹ Առաքել Բաղիշեցի, ԺԵ դ., աշխտ. Ա. Ղազինյանի, Երևան, 1974, էջ 82:

² Ուշ միջնադարի հայ բանաստեղծությունը, հտ Ա, աշխտ. Հ. Սիմոնյանի, Երևան, 1986, էջ 24:

15-րդ դարում որոշակիորեն վերածվելով կայուն լեզվական կադապարների ու դարձվածքների, կրկնվում են նաև 16-17-րդ դարերի Գանձարանների հիշատակարաններում:

Հատկանշական է, որ 14-րդ դարում գրված առաջին Գանձարաններից մեկը «Գանձարան-Քարոզգիրք» է, որն մեկ անգամ ևս գալիս է հիշեցնելու ժամասացության քարոզից դեպ գանձ անցումը: 1366թ. Երզնկայում Գրիգոր գրչի կողմից գրված ձեռագրի հիշատակարանում «Գանձարանի» համար ասվում է. «Չսուրբ մատենան գայս, որ է բուրաստան և դրախտ աստուածային, զարդարեալ զանազան ծաղկաւք»¹:

Գանձարանի իր կատարած վերախմբագրման և այնտեղ գտնվող գանձերի մասին Գրիգոր Խլաթեցին 1393թ. գրում է. «Մեծաւ տաժանմամբ ի հոգս անկեալ ժողովցի զպիտանի գանձերս և եղի ի կարգաւ միում տըլփի զասացեալս ի հոգեկիր արանց յառաջնոցն և յետնոցս, որք արժանի եղեն պարգևաց Յոգոյն Սրբոյ և ասացին զանազան ոճով ի կերպ և ի գոյնս ծայնի, ի կարգ և ի շարս բանի՝ զանազան եղանակաւ»²: Այստեղ Խլաթեցին նախ ասում է, որ ինքը մեծ տաժանմամբ է հավաքել պիտանի գանձերը: Այս պիտանի բառով նկատի ունի, որ ինքը ոչ միայն վերականգնել է եղծված բնագրերը, այլ որ համապատասխան ընտրություն կատարել գանձերի հարցում, ինչպես որ իրականում նա փոխել է մի շարք կանոնների գանձերը: Նարեկացու ու Գեորգ Սկևռացու այդ շրջանում որոշակիորեն դժվարընկալելի դարձած գանձերը փոխարինել է Մխիթար Այրիվանեցու, Խաչատուր Կեչառեցու, իր և մի շարք այլ գանձասացների գանձերով և տաղերով, ինչպես նաև նոր կանոնների համար նորերը սահմանել և գրել: Իր վերախմբագրած Գանձարանում, որ կանթե հին և թե նոր գանձասացների գանձերը, երևում է «արանց յառաջնոցն և յետնոցս» խոսքերից: Խլաթեցին ճշտել և կարգավորել է նաև գանձերի եղանակները՝ «գոյնս ծայնի»:

Հիշատակարաններից և մեկնություններից երևում է, որ միջնադարում գանձն արդեն մեկնաբանվել է որպես մի ծաղիկ, իսկ գանձերի ամբողջությունը որպես հոգևոր բուրաստան, որն իր մեջ ամփոփում է այդ ծաղիկները՝ գանձերը: «Գանձարան» բառն ունի նաև անփոփման, շտեմարանի իմաստը, ինչպես որ «գանձ» բառը հավաքական իմաստով ունի կուտակված, ինչպես նաև թաքուն պահված հարստության իմաստը, որտեղից և «Գանձ գտնել» արտահայտությունը: Ըստ այդմ «Գանձարան» նշանակում է նաև ամփոփումը նրանում պահված գանձերի՝ հոգևոր հարստության:

Հ. Աճառյանը գրում է, որ «գանձ»-ը պահլավերենից փոխառյալ բառ է՝ «ganj», իսկ սանսկրիտում «ganja» բառն ունեցել է «գանձարան, գոհարեղենի հանք և գանձ» իմաստները³:

¹ Երևանի Մատենադարան, ձեռգ. հմր. 7853, Թերթ՝ 396բ:

² Երևանի Մատենադարան, ձեռգ. հմր. 5328, Թերթ՝ 289ա:

³ Հր. Աճառյան, *Հայերեն արմատական բառարան*, հտ. Ա, Երևան, 1971, էջ 517:

Գանձարանի որպես թանկարժեք հասկացությունների և ընդհանրապես ամփոփարանի իմաստային կարևոր նրբերանգներն է վկայակոչում «Հայկազեան բառարանը»: «Գանձ» բառի բացատրությունում ասվում է. «Մթերք և մթերանոց ընչից և մեծութանց»: Գանձի հավաքական հասկացություն արտահայտելու իմաստն է դրսևորված «Հորի գրքի» հետևյալ տողում. «Չգանձս կարկտի տեսեմլ իցես» (ԼԲ 22):

Կերած ուտելիքի ամփոփարան լինելու համար ստամոքսն անվանվել է գանձակ, որի բացատրությունում «Հայկազյան բառարանում» ասվում է. «Մթերք կամ քսակ փորոտեաց, ընդերք, աղիք, որովայն, փոր»: Բառարանում այս իմաստով վկայակոչվում է Եվսեբիոս Կեսարացու «Եկեղեցական պատմության» հետևյալ տողը. «Եհար զորովայն և զգանձակ նորա և անդէն սատակեաց»:

«Գանձարան» բառահոդվածի ներքո էլ ասվում է. «Գանձարան, տեղի պահեստի ընչից և մեծագին իրաց, մթերք, քսակ»: Այստեղից և բայական ձևը նշանակում է «Ամբարել զգանձս, մթերել, ժողովել, պահել զինչս և նմանութեամբ զամենայն ինչ՝ բարի կամ չար»: Ահա այսպես Գանձարանը «մեծագին իրաց»՝ գանձերի ամփոփարանն է: «Գանձարանի» որպես գանձերի ժողովածուի համար ասվում է. «Գիրք գանձուց և քարոզից, որք նուագին յեկեղեցուց»:

Գանձերը և հատկապես ծիսական գանձերը թե ինչպիսի պաշտամունքի աստիճանի են բարձրացված եղել, երևում է հետևյալ օրինակից: Մեբաստիայում «գանձ» է անվանվել Մեռելաթաղի գանձը. «Գանձ - Մեռելի գանձ, «Անսկիզբն Աստուածոյ»-Մինչ այս գանձի հնարուիլն հայոց մեռելներն ալ կը ոգեգեշին եղեր (խորթլամիշ ըլլալ) նման այլազգաց մեռելներուն»¹: Համաձայն այս հավատալիքի մինչ մեռելաթաղի այս գանձի գրվելը և թաղման ժամանակ կատարվելը, հայերի հանգուցյալները այլազգիների մեռելների նման գերեզմաններից դուրս են եկել և ման եկել կամ պառկած տեղը դեմքի վրա շուռ եկել:

Այսպիսով, ստեղծագործական բազմաշերտ ճանապարհ են անցել թե՛ գանձը, որպես գրական ժանր, թե՛ գանձարանային կանոնը՝ գանձ-տաղ-փոխմեղեղի / հորդորակ շղթայով, և թե՛ «Գանձարան» ժողովածուն:

Չարգացման այս ընթացքն ու բազմաշերտությունը, ինչպես ասացինք, պայմանավորված է եղել «Տոնացույցի» ամբողջացման ընթացքով, եկեղեցաքաղաքական գործոններով, և գրականության զարգացման ու փոփոխվող ըմբռնումներին շարունակաբար համապատասխանեցնելու ձգտմամբ, որի արդյունքում «Գանձարան» ժողովածուի մի շարք գանձեր փոխարինվել են նորերով, մի շարք գանձեր էլ՝ համապատասխան վերախմբագրման ենթարկվել տարբեր հատվածների կրճատմամբ ու նորերի հավելմամբ, որով փոխվել է գանձարանային ժողովածուների թե՛ ներքին բնագրային բնույթը և թե՛ կառուցվածքը՝ հավելվելով նոր տոներ ներկայացնող կանոններով և ներկա-

¹ Գաբրիլյան Կ., *Բառգիրք Սեբաստիայի գաւառալեզուի*, Երուսաղէմ, 1952, էջ 132:

նոնային միավորներով: Երկայն այս ընթացքը, սկսվելով Ժ դարում Գրիգոր Նարեկացիով, շարունակվել է մինչև ԺԵ դար՝ Առաքել Սյունեցի և Առաքել Բաղիշեցի՝ իր ավարտին հասնելով ԺԶ և ԺԷ դարերում:

Ինչպես որ գանձերի սկզբնավորումը և զարգացումը սկսվեց Գրիգոր Նարեկացու անհատական Գանձտետրով, այնպես և գանձի ժանրը, կանոնը և «Գանձարան» ժողովածուի զարգացման ընթացքը իր ավարտին հասավ դարձյալ անհատական Գանձարանով, որի հեղինակն է Առաքել Բաղիշեցին, ով ըստ Էռլթյան գանձարանային միավորներ է հեղինակել «Գանձարանի» տոների կանոնների մեծ մասով, որոնց ընդօրինակությունն ենք գտնում Երևանի Մատենադարանի հմր. 6527 Գանձարանում¹:

Գանձարանների անցած ճանապարհի մասին Ա. Քյոշկերյանը գրում է. «Նոր շրջանի Գանձարաններն իրենց ծաղկման գագաթնակերտին են հասնում ԺԵ-ԺԶ դարերում՝ համապատասխանելով հասարակական պահանջների զարգացմանը: Այս մասին են վկայում նշված ժամանակներից մեզ հասած բազմաթիվ Գանձարանները՝ խնամքով գրված ու խազավորված հատորներով: Հետագա դարերում Գանձարանների կիրարկության աստիճանական կրճատմամբ, նվազում է նաև դրանց ընդօրինակությունների քանակը և փոխվում է գանձերի կառուցվածքը:

Ձեռագրերում պահպանվել են ԺԸ-ԺԹ դարերին պատկանող մի քանի ընդօրինակություններ, որոնք շատ են տարբերվում Գանձարանների մեզ հայտնի վերոհիշյալ երկու խմբերից: Այդ ժողովածուները ծավալով շատ փոքր են, գանձերն ու տաղային միավորները դրանցում խիստ աղավաղված են ու թերի: Դրանք տպագրական նպատակներով ստեղծված ժողովածուներ են և չեն կարող բնութագրական լինել միջնադարյան լիարժեք Գանձարան ժողովածուների համար»²:

Գանձերը՝ լինելով կրոնա-եկեղեցական խորունկ ապրումների և ազգային իղձերի արտահայտությունը, միևնույն ժամանակ հարաբերվել են տվյալ դարաշրջանի հայ կյանքի, ազգային ակնկալիքների և մտահոգությունների հետ, հոգևոր խորհուրդները ամնչակցելով և կապելով հարազատ ժողովրդի ներկայի և գալիքի մտահոգություններին:

¹ Այս մասին տես Ա. Քյոշկերյան. *Մի նորահայտ անհատական «Գանձարան»*, «Էջմիածին», 1970, հունիս-հուլիս, էջ 98-103, Առաքել վրդ. Բաղիշեցու Գանձարանի նյութերի ցանկը՝ ըստ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի հմր. 6527 ձեռագրի, «Էջմիածին», 1970, հոկտեմբեր, էջ 50-55:

² Գրիգոր Նարեկացի, *Տաղեր և գանձեր*, աշխտ. Ա. Քյոշկերյանի, էջ 50-51:

ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՉԱՅԻՆ ՅԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՆԱԽԱՅԱՐՑՆ

ԳԱՆՁ ՆԱԽԱՅԱՐՑՆ ԵՒ ՆԱՅԱՊԵՏԱՅՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

- Ամենազաւար Տէր Աստուած, Հոգի Հօր փառակից, և Որդոյն Միածնի, Կարողացոյ զմիտս իմ փանաքի, փառաւորել զբաշխօղդ շնորհի, Յաւուրս տօնին նախահարց զընդի, զորս և պատուէ մերս եկեղեցի, Քանզի զԱդամ հայր մեր ի դրախտին, զարդարեցեր փառօք անքըննին,
- 5 Այլ մեծագոյն շնորհաւք երեքկին, տեսողք Հ(70) թագաւոր ինքնին,^{1*} Զարդարն Աբել ձեռամբ գոռոզին, քեզ պատարագ ընկալար նախկին^{1*}, ԶՍէթ շնորհեցեր զաւակ յետ նորին, մըխիթարիչ լինել ծընօղին^{2*}, Պատւէր տըւեալ որդոցըն Սեթին, չառնուլ կանայս յազգէ Կայէնին, Յենովս հաճեալ կամքդ աստուածային, ցուցեր նմա զօր դատաստանին,
- 10 ԶԵնովք ըզհայր Մաթուսաղին, փոխադրեցեր յանմահից տեղին^{3*}: Մեզ ողորմեայ տըւողդդ կենաց, խնդրուածաւք Սուրբ Նահապետացն, Աղաչեմք.:

- Ռահիւ չարեաւք մարդիկ մոլորեալք, և յԱրարչիդ կամաց հեռացեալ, Պոռնըկութեամբ գարշ աղտեղացեալ, զբնութեամբ բարիդ ի ցասումն շարժեալ,
- 15 Միայն երկրի Նոյ արդար զըտեալ, հինգ հարիւր ամ կուսութեամբ կացեալ, Մինչև հրամանաւ ի Քէն ընկալեալ, երիս որդիս օրինօք ծընեալ, Փայտիւ տապան բանիւ Քո շինեալ, և ի հարիւր ամն կատարեալ^{4*}, Զուր հեղեղին զմարդիկ կորուսեալ, միայն մնաց Նոյ և Որդիքն ապրեալ, Զոր ժ և Թ, Մ ամ անցեալ, զպարտիս նախնի մարդոյն վճարեալ,
- 20 Յետոյ յորդոց նորա աճեցեալ, զբոլոր աշխարհըս կրկին լըցեալ: Մեզ ողորմեայ տըւողդդ կենաց, խնդրուածովք Սուրբ Նահապետացն, Աղաչեմք.:

Այսօր տօնեմք զօրս յիշատակի, նահապետաց դասուցն երամի, Մելքիսեդեկ Սուրբ քահանայի, անհայր, անմայր, Տեառն ազգականի^{5*},

^{1*} Ծննդ. Դ 8

^{2*} Ծննդ. Դ 25-26

^{3*} Ծննդ. Ե 24

^{4*} Ծննդ. 2 14-21

^{5*} Ծննդ. ԺԴ 18-20

- 25 Տասանորդող տանն Աբրահամի, և գուշակօղ նոր պատարագի,
 Մեծ խորհրդոյս կենաց տեսողի, Աբրահամու աստուածասիրի,
 Աւրինակի Որդոյն Միածնի, Սուրբ Սահակայ Իսրայիլի^{1*},
 Գեղեցկատիպ պետին ցանկալի, Սրբոյն Յովսեփայ որդոյն Հռաքելի^{2*},
 Որ օրինակ եղև Քրիստոսի՝ հացին կենաց մեզ պարգևողի:
 30 Մեզ ողորմեա տըլողդ կենաց, խնդրուածովք Սուրբ Նահապետացն,
 Աղաչեմք.:

- Քաղցրաձայնեալ մանկունք հաւատոյ, լուսոյ ծընունդք Սուրբ եկեղեցոյ,
 Վերապատուեմք զընտրեալն յԱստուծոյ, և խօսակից Նրմա լինելոյ,
 Զմեծըն Մովսէս ընդ Յեսուայ Սըրբոյ, զօրինադիրք հինն եկեղեցոյ,
 35 ԶՍուրբն Ահարոն քահանայն Հընոյ, զեղիազար ընդ որդոյն իւրոյ,
 ԶՍամուէլ ընտրեալ, զտուրքն Աստուծոյ, որ ի խորանս Տեառն ընծայելոյ,
 ԶԴաւիթ արքայն վեհ և մեծարգոյ, շնորհօք Հոգոյն սաղմոս երգելոյ,
 Մեզ ողորմեա տըլողդ կենաց, խնդրուածովք Սուրբ Նահապետացն:

- Երկիր պագեմք Քեզ Տէր աւրհնելով, աղերսանաւք ի Քէն հայցելով,
 40 Ընդ նախահօրն ըզմեզ փրկելով, ժառանգակից դրախտին առնելով,
 Ընդ Աբելի զմերս ընդունելով, Քեզ ի հաճոյս պատարագելով,
 Եւ ընդ Սեթա որդի կոչելով, յերկրասիրաց զմեզ որոշելով,
 Զանուն մեծիդ յուսով կարդալով, մըտօք յերկինքս վերանալով,
 Ի հեղեղէ մեղաց փրկելով, կենաց փայտիւդ ամբողջ պահելով,
 45 Յազգաց յերկրէ զմեզ բաժանելով, ընդ Միածինըդ միանալով,
 Երրորդութեանդ հանգիստ լինելով, զկենաց երկիրն խոստանալով,
 Ի մահուանէ զմեզ ազատելով, Աստուածատես արժան առնելով,
 Ի գարշ գործոց զմարմինս սըրբելով, ծովէ մեղաց անցուցանելով,
 Զաղաւթըն սուրբ Քեզ նըւիրելով, զպարիսպ մեղացն խորտակելով,
 50 Հոգոյդ շնորհաց արժան լինելով, ընդ հրեղինացն սաղմոսելով:
 Ահա յիշ.
 Եւս.
 Զաղաւթս.:

Լուսապայծառ Սուրբ Աստուածածին, ծով քաղցրահամ, ծընաւղ
 մարգարտին,

- 55 Ակն ագաղէս, ծագօղ արեւին, լուսոյ լուսնին եւ աստեղաց զընդին,
 Բարեխօսեա քո Սուրբ Միածնին, արժան առնել զմեզ տեսոյ Նորին,
 Կըցորդք ընդ քեզ Սուրբ հարքն առաջին, մեծ նահապետքն, որ այսաւր
 տանին,

^{1*} Ծննդ. ԻԲ

^{2*} Ծննդ. Լ 22-24

*Գովեալն յանճառ բերանոյ Փրկչին, և նախընթաց նահատակ բարին,
Բազմաշարշար հայր հայոց ազգին, և ամենայն սրբոց երամին,
60 Ննջեցելոց մերոց թողութիւն, և խնդրողի գանձիս եւ ասողի,
Ողորմեա.:*

Աղբյուրներ

В -Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 170ա-172բ:

Բ -Ձեռ. հմր. 5399, թերթ 334

Ծայրակապ՝ Առաքել:

Խորագիր

Բ Գանձ սրբոց նախահարցն եւ նահապետաց

Ի Սրբոցն նախահարց և նահապետաց

Բնագիր

11 FH հայցմամբ, Օ աղաչանաւք փխ խնդրուածաւք (նույնը բոլոր կրկնակներում)

15 FHO սնեալ փխ կացեալ

19H լցեալ, Օ ամաց լցեալ փխ ամ անցեալ, FHO զնախնի մարդոյն զպարտսն վը-
ճարեալ փխ զպարտիս...վճարեալ:

23 FH պատուեմք փխ տօնեմք

33 F զտեսողն փխ զընտրեալն

36FH Սելով փխ խորան

40FH լինելով փխ առնելով

43 FH կոչելով փխ կարդալով

46 Օ ունելով փխ լինելով

47 FO լինելով փխ առնելով

48 FHO ընդ ծով փխ ծովէ

50FHO առնելով փխ լինելով, FHO արդարոցն փխ հրեղենացն

54 Օ կոյս փխ սուրբ

55FHO արփենին փխ արևին

56FHO տեսեալն փխ տեսոյ

58FHO յարհնեալ փխ յանճառ, FH նահատակ նախընթաց փխ նախընթաց նա-
հատակ

60FH հայցողի բանիս Օ ըստացողի գրոցս Պուտախին, ողորմեա փխ խնդրողի
գանձիս:

ԿԱՆՈՆ ՀԱՄԱԻՐԷՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑՆ

ԳԱՆՁ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ

Մեծ և ահեղ անուն հրաշալի, Աստուած և Տէր ամենայն երկրի,
 Անհաս, անսկիզբն, անիմանալի, անտես, անպատում, անպարագրելի,
 Երրորդութիւն անբաժանելի, Հայր և Որդի, նոյն և Սուրբ Հոգի,
 Որ ի բանէն Քոյին սոսկալի, կազմեալ կառուցան էականք սեռի,
 5 Յաւրինեցեր զդրախտ նոր ցանգալի, լինել բնակութիւն մարդոյն
 առաջին,
 Իսկ նա անժոյժ կացեալ հրամանի, արտաքսեցաւ խաբամբ
 բանսարկուին:
 Արդ, աղաչեմք զՔեզ, Սո՛ւրբ Հոգի, խնայեա՛ ի ծնունդըս սուրբ
 աւագանին:

Կամեցար կրրկին զԱդամ վերըստին, ի ծառայութենէ ըզնա ազատել,
 Յորդոց նորա առ քեզ կոչեցեր, զծածկեալ խորհուրդս նոցա ցուցեր,
 10 Զհոգի գիտութեան ի նոսա հեղեր, պէս պէս շնորհաւ զնոսա լըցուցեր,
 Բազում մասամբք աւրինակեցեր, և զմարմնանալ Բանին յայտնեցեր,
 Պատգամաւոր զնոսա արարեր, միջնորդ հաշտութեան մեզ առաքեցեր:
 Արդ, աղաչեմք զՔեզ, Սո՛ւրբ Հոգի, խնայեա՛ ի ծնունդըս սուրբ
 աւագանին:

Բենական սիրովըն վառեալ, դասք մարգարէիցն ի Հոգոյն ընտրեալ,
 15 Որոց ի Հոգոյն Սըրբոյ ծանուցեալ, զմարմնացեալ Բանին մեզ
 բացայայտեալ,
 Ոմանք իշման անձրեոյ նմանեալ^{1*}, ոմանք ըզկոյսն ասեն յըղացեալ^{2*},
 Ոմանք ըզտեղի ծնընդեանըն ցուցեալ^{3*}, ոմանք ըզգալ մոգուցն
 յայտնեալ,
 Ոմանք զանուն Տէր Յիսուս կոչեալ, ոմանք Աւծեալ ըզնա անուանեալ,
 Ոմանք բըժիշկ հիւանդաց կոչեալ, ոմանք Սիոնի աւետիս տուեալ,
 20 Ոմանք ըզմահ խաչին ծանուցեալ, ոմանք զյարութիւն աւետարանեալ,
 Ոմանք զմիւս անգամ գալուստըն ցուցեալ, ոմանք զհատուցումն
 բարեացըն տեսեալ:

^{1*} Սաղմ. ՀԱ 6

^{2*} Եսայի Է 14

^{3*} Միքիա Ե 2

Արդ, աղաչեմ զՔեզ, Սո՛ւրբ Հոգի, խնայեա՛ ի ծնունդըս սուրբ աւագանին:

Տեսանողք էից անտեսին, խորհրդակիցք խորոցն անքննին,
 Որ ըզծածկեալ խորհուրդ Արարչին, քարոզեցիք որդոց երկրածին,
 25 Որք ի խորոց նըման գիշերին, քարոզք առաւաւտ մեծ արուակին,
 Որք ի ձմերան ցուրտ ժամանակին, ծանուցէք զծաղիկըն գարնանային,
 Եւ ըզբուրաստան լուսափայլ ծաղկին, յայտնեալ ցընդեցէք ի կենաց
 արդին,
 Աւետաւորք մեծ նախաստեղծին, հրաւիրելով ընդ յառաջ արքային:
 Արդ, աղաչեմք զՔեզ, Սո՛ւրբ Հոգի, խնայեա՛ ի ծնունդըս սուրբ
 աւագանին:

30 Իմանալի հոգի գիտութեան, այսար տուաւ որդոց ազամեան,
 Զոր մարգարէք Հոգւովըն ծանեան, և վասըն Բանին մարգարէացան,
 Որք ի Հոգոյն Սըրբոյ ընկալան, յայտնեալ որդոց մարդկան զապագայն,
 Նախաստեղծին հաւրըն մեր նախնեան, տալ աւետիս վասն
 ազատութեան,
 Մեռեալ բնութիւնս մեր կենդանացան, և ննջեցելոցըն յոյս յարութեան:
 35 Ահա յիշեսցի
 Եւ ևս առաւել
 Զանձինս.:

Չորեքկերպեան աթոռ լուսազարդ, մարգարտաշար ակամբք
 գերազարդ,
 Բուրաստան վայելուչ տընկաւք զանազան, ամպ թեթևագին և
 ցաւղ քաղցրազարդ,

40 Արեւելք յայտնեալ յերկրի հրաշագարդ, արեգականըն արփիազարդ,
 Ամենաւրհնեալ Սուրբ Կոյս Տիրամայր, որ Արարչին եղեր շքեղազարդ,
 Տաճար Բանին եղեր մաքրազարդ, թագաւորին երկնից թաքազարդ,
 Բարեխաւսեա՛ Տեառն աղերսազարդ, զխաղաղութիւնս տալ մեզ
 անդատապարտ,
 Եւ այժմ. ողորմեա:

Աղբյուրներ

D-Ձեռ. հմ. 4273, թերթ 55բ-57ա:

Ծայրակապ՝ Մկրտիչ:

**ԳԱՆՁ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ
Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ**

- Մի յերիս պատուեալ, յերից մի ձայնեալ, անբաժան տրոհեալ,
 Եռակի գովեալ, և սրբաբանեալ, մի Տէր դաւանեալ,
 Հայր ծննաւդ կոչեալ, Որդին Բան յայտնեալ, Հոգին Սուրբ բըղխեալ,
 Տեսողացն յայտնեալ, Բանիւք քարոզեալ, աւետարանեալ,
 5 Մովսէս ծանուցեալ, նախկի ասացեալ, սկիզբն, որ խօսեցեալ,
 Իսկ Հայր անուանեալ, Բան զՈրդին պատմեալ, է զՀոգին ցուցեալ,
 Դաւիթ գուշակեալ, սաղմոս արարեալ, յերիս դաւանեալ,
 Տեառն երկիր ստեղծեալ, բանիւ հաստատեալ, հոգով զօրացեալ,
 Կեանք հայր կոչեցեալ, Բանն Աստուած արհնեալ, և Հոգին բարձրեալ,
 10 Մեծ է Տէր գոչեալ, զօրութեամբ լըցեալ, իմաստութեամբ հըրճուեալ,
 Եսայի ձայնեալ «Տէր Տէր առաքեալ», Հոգովն ասացեալ:
 Աւրհնեալ անճառ Հոգի տիրական, լըցուցանող զէակս ամենայն,
 Աղաչեմք.:

- Արարիչ գոյի էրիցս ամէնի, երկնի և երկրի,
 15 Հայրն անճառելի, Բանն անքննելի, Հոգովն անթերի,
 Ստեղծ զմարդն առաջի, յիւրում պատկերի, Երբեակ Միակի,
 Պատուով ցանկալի, Երրիւք մեծարի, և փառաւորի,
 Արքա համայնի, ի Հայր բաղդատի, և վերա բերի,
 Քահանա կոչի, Որդոյ տիպ լինի, և օրինակի,
 20 Մարգարէ լինի, յայտնելով զՀոգի, կեանք ամենայնի,
 Խաբմամբ բանսարկուի, ի յունկն Եւայի, արտաքսեալ լինի,
 Աւրհնեալ անճառ հոգի տիրական, լըցուցանող զէակս ամենայն,
 Աղաչեմք.:

- Բամից Տէր սիրով, զԱդամ խնամելով, անտես չառնելով,
 25 Յորդոցն ընտրելով, և լըցոյց Հոգով, զծածուկսն յայտնելով,
 Ենովս խօսելով, ծանուցեալ գրրով, զգալոյն պատմելով^{1*},
 Տէր բարկանալով, երկրի սաստելով, ջըրովն և հըրով,
 Նոյ շինելով, տապան առնելով, Հոգոյն հրամանով,
 ՅԱբրահամ գողով, զհոգին հաճելով, չեղեալսն ասելով,
 30 Զորդին սփոփելով, մըխիթարելով, մինչ հարցանելով,
 Տէր տեսցէ փութով, ողջակիզելով, զխոյին լինելով^{2*}:
 Աւրհնեալ անճառ Հոգի տիրական, լըցուցանող զէակս ամենայն:

^{1*} Ծննդ. Դ 25-26

^{2*} Ծննդ. ԻԲ 10-13

Գանձն Աստուածային, պարգևաց Հոգին, տուաւ Յակոբին,
Սանդուխք տեսողին^{1*}, գուշակաւ խաշին, մարդացեալ Բանին,
35 Ի ժամ վախճանին, խաշանիշ ձեռին, տարածմամբ բազկին,
Աւրհնելով ինքնին, զորդին Յովսէփին^{2*}, խորհուրդ յայտնէին,
Նախնիքն, որ առին զտեսանող Հոգին, ընդ աղաւտ էին,
Մինչ ի Սինաին, մեծի Մովսէսին, ծածկեալքն յայտնէին^{3*}:
Աւրհնեալ անճառ Հոգի տիրական, լրցուցանող զէակս ամենայն:

40 Աստուած իսկական, Հոգին Տիրական, շնորհաբաշխական,
Արար բնակարան, Իւր աստուածութեան, ի յորդոց մարդկան,
Որք տեսողական, մարգարէութեան, պարգև ընկալան,
Զանցեալս խօսեցան, զոր ոչ ոք տեսան, զներկայն իմացան,
Յուցին զապագայն, մինչ ի գալստեան, օրն Յարութեան,
45 Եւ զմարդեղութեան, Բանին հայրական, կարգաւ զամենայն:
Աւրհնեալ անճառ Հոգի տիրական, լրցուցանող զէակս ամենայն:

Րաբունին բարձանց, դասուաց հրեղինաց, Սուրբ Հոգին Աստուած,
Ի յերկրէ ընտրեաց, Իւր տաճար փառաց, ալթեւան շնորհաց,
ԶՄովսէս առաքեաց, զԻսրայէլ փրկեաց, օրէնք հրամայեաց,
50 Ըզծերսն սրբեաց, հոգով յարդարեաց, արար տեղ շնորհաց,
Յեսու յաջորդեաց, զերկիր վիճակեաց^{4*}, առ հարսն յառաջեաց,
ԸզՍամուէլ սրբեաց, Աննաի շնորհեաց, զաւակ աւետեաց^{5*}:
Աւրհնեալ անճառ հոգի տիրական, լրցուցանող զէակս ամենայն:

Էակից Բանին, Հօրն երկնաւորին, համազօր Հոգին,
55 Ընտրեաց զարժանին, ըստ կամաց սըրտին, զԴաւիթի ցանկալին,
Եւ զայլսն ի կարգին, Գաղ ընդ Նաթանին, եւ որք յաւուրս նոցին,
Կոյս Եղիային, Եղիսէոսին, Սամայ և ծերին,
Յոբ համբերողին, Եսայեա մեծին, Երեմիային,
Ովսէ Ամոսին, և Միքիային, եւ իւր անուանակցին,
60 Յովէլ տեսողին, Աբդէ Նաւումին, Սոփոնիային,
Ամբակումէին, և Անգէասին, Յունան ամաթին,
Զաբարիային, Մաղաքիաին, անուան հրեշտակին,
Եգեկիէլին, կառաց տեսողին^{6*}, և Դանիէլին,

1* Ծննդ. ԻԸ 12-16

2* Ծննդ. ԽԹ 26

3* Ելք. ԺԹ 3-6

4* Թուոց ԻԷ 12-23

5* Ա Թագ., Ա 20

6* Եզեկ. Ժ 1-17

Անանիային, Ազարիաին, և Միսայէլին,

65 Աւրհնեալ Հոգիդ Սուրբ անճառ:

Ի ծնանել Բանին, Որդոյ Միածնին, յարգանդի կուսին,
Կատարած լինին, տեսողաց բանին, զոր վասն նորին,
Բայց ոչ խափանին, այս պարգեք վերին, յաւուրս փրկողին,
Որ Տէր յարգանդին, մայրն Աստուածածին, ասաց զլինելին,

70 Եղիսաբեղին, մօր Կարապետին, տեսանող նըմին^{1*},
Զաքարիաին, Յովանու մեծին, և Սիմէոնին,
Սրբոյ Աննայի, որ ի տաճարին, դըստերց Փիլիպին,
Երկոտասանին, այս պարգեք կային, գեր քան ըզնախնին:
Աւրհնեալ Հոգիդ Սուրբ անճառ:

75 Յընծութեամբ սրբտի, տօնեմք հըրճուալի, զօր ձեր հանդիսի,
Գունդք երանելի, Սուրբ Հոգոյն տեղի, գումարք երջանկի,
Յաւուրս ձեր տօնի, առ Տէրն ամենի, բարեխաւս բարի,
Լերուք յաղերսի, տալ մեզ անթերի, պարգևս շնորհի,
Եւ յաւրն ատենի, գալոյն Քրիստոսի, ժամ դատաստանի,

80 Լինել արժանի լուսեղէն յարկի, վերին խորանի,
Ահա յիշ.
Եւ ևս,
Զանձինս.:

Էին Հօր Բանին, Հոգոյ փառակցին, լոյս մեր ծագաւղին,
85 Յուսոյ համայնին, մայր կենարարին, ազգի մարդկային,
Առ քեզ պաղատին, մերս եկեղեցին, ծառայքս Յիսուսին,
Ռահ ցոյց մեզ յերկին, յաւթեվանս վերին, աջոյ խորանին,
Առ քեզ կցորդին, տեսողաց խըմբին, յաղերս Միածնին,
Քաւել զմեղս անձին, որք աստ ժողովին, տօնիւս բերկրեսցին,

90 Եւ յապագային, յօրն աներեկին, հատուցման վերջին,
Լըսել զձայն մեծին, Աստուծոյ Բանին, մերոյ փրկողին,
Էին անմահին, էիցս ստեղծողին, նախախնամողին,
Երանականին, աւրհնելոյն վերջին, Հօրն երկնաւորին,
Րոտելոյ սորին, բանիս խնդրողին, այլև ասողին,

95 Գանձիս երգողին, և ձայնակցողին, տալով քաւութիւն,
Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

D-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 150ա-153ա:

Ծայրակապ՝ Մարգարէից է յԱռաքելէ երգ:

^{1*} Ղուկ. Ա 40-41

ԿԱՆՈՆ ԴԱԴԹԻ ՄԱՐԳԱՐԷԻ ԵՒ ՅԱԿՈՎԲԱՅ ԱՌԱՋԵԼՈՅՆ

ՄԵՂԵԴԻ ՍՈՅՆ ԱԴՈՒՐ ԳԱՆՁԻՍ

*Դրախտին լուսերամ լուսափայլ ծաղիկ,
Մանկանց Սիրվնի ուրախութեան բաժակ:*

*Ածեալ արքային, և արքայազաւարաց բազմաց,
Ի ցեղէն Յուդա սերեալ ծընունդ և զարմ:*

5 *Բւեալ ի Հոգւոյն արագագիր դըպիր
Եւ գեղեցկայարմար բըխեալ ըզբան բարի:*

*Թագաւոր ընտիր ի Խրայէլեան տոհմին,
Եւ հայր ըստ մարմնոյ թագաւորին երկնից^{1*}:*

Ի տիս մանկութեան ընկճեալ զիշխան զորուն,
10 *Համեմատ Փրկչին մահամեռոյց բանին:*

*Երգեմք ըզնըազս յաւեժական ձայնիւ,
Դաւթի տեսողիդ և Յակովբա մեծիդ:*

Աղբյուրներ

C- Ձեռ. հմր. 4117, թերթ 272բ:

Ծայրակապ՝ Դաւթի Ե:

Լուսանցային անվանում՝ Դաւթի մարգարէին և Յակովբա առաքելոյն:

[Դաւթի եւ Յակովբայ]

ՓՈԽ

*Վեհագոյն հըզաւր արքա ճշմարտապատում,
Տիպ տիրականի Հոգւոյն մարմնացեալ Բանին:*

*Ածմամբ ընտրական բեմբի անաչառ սրտի,
Համագաղափար գոլով տնաւրինեցելոյն:*

^{1*} Մատթ. Ա 1

5 Բամեալ ներհակին, վանիչ չար Գողիադու^{1*},
Որպէս Տէր Յիսուս խաչին զվիշապն ահագին:

Դու մարգարէից պարծանք, փառք թագաւորաց,
Հայր մարմնացելոյ Բանին ցեղէն Յուդայի:

10 Անեղն եղանի բնութեամբ յարգանդի կուսին,
Կատարեալ անսուտ զերդումն պըտղոյ արգանդին:

Պետըն Գաբրէլ գոչէր Սուրբ Մարիամու,
Թէ «Նըստի ի յաթոռ Դաւթի ծնեալդ ի քէն Որդի»^{2*}:

Երգեմք ի պատիւ աւուր վայելուչ տանիւս,
15 Քեզ ընդ Յակովբայ մեծին երջանիկ հովուին:

Տալով գոհութիւն Հոգւոյն ընդ Հաւր և Որդոյ,
Սուրբ զԵրրորդութեան աւրհնեալ այժմ և յաւիտեան:

Աղբյուրներ

Շ-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ 272բ-273ա:

Ծայրակապ՝ Վարդապետ:

Լուսանցային անվանում՝ Դաւթի մարգարէին և Յակովբա առաքելոյն:

[Դաւթի եւ Յակոբայ]

Փոխէ զձայնդ

Յիսուս Քրիստոս, Հաւր Միածին, տուր ինձ զիմաստ Քո զերկնային,
Երգել երգ նոր մարգարէին, Դաւթի մեծի թագաւորին:

Եւ Յակոբա եղբոր Քոին, արդար անուն հայրապետին,
Որ էր որդի նա Յովսեփին, որ հայր կոչի քեզ ի մարմին:

5 ԶԴաւիթ ասեմ ըզսքանչելին, զանաւթ Հոգոյն աստուածային,
Որ սաղմոսէր ի տասնաղին, զանցեալ, ներկայն և զապառնին:

ԶՅակոբ ասեմ ըզհրաշալին, զեղբայր մերոյ Կենարարին,
Որ քարոզէր զԱստուածորդին, զբնակեալն յարգանդ սրբոյ կուսին:

^{1*} Ա թագ. ԺԷ 40-54

^{2*} Ղուկ. Ա 32

ԶԴաւիթ ասեմ ըզբաղձալին, ցանկամ նորա ճոխ պատկերին,
10 Որ հալածէր զարշ և զառիւծ^{1*}, և զանմարմին գունդըս չարին:

ԶՅակոբ ասեմ ըզպանծալին, զհեզ և զխոնարհ վարըս նորին,
Որ ի յերկրի էր երկնային, և գերագոյն հրեղէն գնդին:

ՓՈԽ

Դաւիթ արքայն Իսրայելին, և մարգարէն աստուածային,
Աւծեալ իւղովն, որ յեղջերին, ձեռամբ Սամուել տեսանողին^{2*}:

15 Յակոբ գըլուխ ընդրեալ դասին, առաքելոց սրբազանին,
Վառեալ ի սէրըն Քրիստոսին, և քարոզէր զգալուստ Նորին:

Դաւիթ արքայն Իսրայելին, որ էր յորդոցն Աբրահամին,
Նըստեալ յաթոռ տանն Յուդային, թագաւորեալ ազգի նոցին:

Յակոբ խաբող անցաւորին, և փափագող յուսոյն վերին,
20 Յանդիմանէր զազգն հրէին, որք ոչ լըւան կենաց ձայնին^{3*}:

Դաւիթ արժան մեծի շնորհին, քընար Հոգոյն աստուածային,
Հաներ զդելըն Սաւուղին^{4*}, և էր սպաննող Գողիաթին:

Յակոբ եղբայր Տեառն Յիսուսին, հարեալ ի սէր վարդապետին,
Եպիսկոպոսն նախառաջին, Երուսաղէմ սուրբ քաղաքին:

25 Դաւիթ աղբիւր անմահ ջրին, արբուցանէ զազգ մարդկային,
Խրատող լինի յանցաւորին, եւ յանդիմանիչ անըզգամին:

Յակոբ ըսկիզբն եղեալ շնորհին, կենաց հացին և բաժակին,
Նոր պատարագ մատոյց Փրկչին, եւ ուսոյց որդոցըս մարդկային:

Դաւիթ տեսող իշման Բանին, տնաւրէնութեան աստուածային,
30 Զարչարանաց և Սուրբ խաչին, և համբարձման Տեառն ի յերկինս:

^{1*} Ա Թագ. ԺԷ 34

^{2*} Ա Թագ. ԺԶ 13

^{3*} Գործք ԺԸ 28

^{4*} Ա Թագ. ԺԶ 23

Յակոբ արդարն և ըղձալին, միշտ անդադար կայր յաղօթին,
Արհամարհէր զփառս երկնային, ցանկայր փառացն յաւիտենին:

Դաւիթ ցանկայր իբր աղանի, թռռչիլ բնակել յանապատին,
Կայր հանապազ նա ի մահճին, արտասուելով ի յանկողնի^{1*}:

35 ԶՅակոբ հանեալ յաշտարակին, թէ խափանեա զպաշտան Փրկչին,
Նա բարբառեալ ձայնիւ ուժգին, Յիսուսն ածէ երկնային:

Յայնժամ ժողովք հրէից ազգին, աստուածուրաց տիրասպանին,
Յաշտարակէն զսուրբ ընկեցին, և տոփանաւ ըզնա հարին:

Ամենեքեան ի միասին, զձեզ աղաչեմք աղերսագին,
40 Աստուծահայր արքայ Դաւիթ եւ Յակոբ, եղբայր Տեառն Յիսուսին:

Մեզ բարեխաւս լերուք առ Տէր, յաւուր մեծի դատաստանին,
Լըսել զձայնն աստուածային. «Եկայք աւրհնեալք Հաւր Իմ վերին»^{2*}:

Այլեւ մեղաւք մեռեալս անձին, որ և գրծող եղէ սրմին,
Լըսողք բանիցըս քաղցրագին, մեզ ասացէք զՏէր ողորմին:

45 Փառք Աստուծոյ Հաւրըն վերին, և Միածին Նորին Բանին,
Հոգոյն Սրբոյ շնորհաբաշխին, յանցեալն, յայժմուս և յապագային:

Աղբյուրներ

F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ 56բ-57բ:

K- Ձեռ. հմր. 5398, թերթ 17ա

L- Ձեռ. հմր. 2665, թերթ 54ա-55ա

P-Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 486ա:

Խորագիր

K Տաղ Դաւթի և Յակոբայ

L Տաղ յԱռաքել վարդապետէ

P Դաւթի և Յակոբայ

Բնագիր

2P Մեծին Դաւթի

6P նըւագէր փխ սաղմոսէր, P զապագային փխ զապառնին

7P զեղեալն որդի Մարիամին փխ զբնակեալն... կուսին

^{1*} Բ Թագ. ԺԱ 13

^{2*} Մատթ. ԻԵ 34

- 9L 9-10 և 11-12 տողերի տեղերը փոխված. ըզցանկալին, բաղձամ
խարտեաշ իւր փխ ըզբաղձալին ... ճոխ
- 14L մարգարէին փխ տեսանողին
- 15KP ընտրեալ գլուխ գնդին փխ գլուխ...դասին, L գնդին փխ դասին
- 16P այլև պատմէր փխ և քարոզէր
- 17P երանելին փխ Իսրայէլին
- 18P ցեղից փխ ազգի
- 24P եղեալ նախկին փխ նախառաջին
- 25P անհիւիր փխ անմահ
- 30P Յարութեան փխ Համբարձման P Յիսուսին փխ յերկինս
- 31P անհանգիստ փխ անդադար
- 32P զկեանս աշխարհիս փխ զփառս երկնային
- 38L զգլուխն փխ ըզնա P զնա *փխ* զսուրբ P տոփչանաւ զգլուխն *փխ*
տոփանաւ զնա
- 40L ի միասին փխ Յիսուսին
- 43P երգողի և գծողի սորին փխ որ ... սըմին
- 44P Առաքելին եւ Յովանիսին, միշտ փխ Լսողք... մեզ
- 46P Հոգոյն շնորհաց տըւողին փխ Սրբոյ շնորհաբաշխին
- 45-46L չիք:

ՅՈՒՆԵՍԿՈ ԵՒ ՅՈՒՆԵՍԿՈ ՄԱՐԳԱՐԵԻՆ

Ի ՏԵՐ ՆԵՐՍԻՍԷ Է ՏԱՂՍ

*Զօր յիշեսցուք զերանելին, զայն որ յիշման է արժանին,
Թեպէտ յորդոցն էր Նսաւին, այլ գերագոյն քան զՅակոբին:*

*Այն որ ի Քէն յոյժ գովելին, և վրկայեալ առ ի բարին,
Թէ այր արդար և ճշմարիտ և կատարեալ յամենայնին:*

5 *Զոր բանասարկէր չար թշնամին, խնդրէր ի փորձ պատերազմին,
Որում տըւեալ իշխանութիւն, յայտնի լինել Քում ծառային:*

*Նախ զարտաքին ստացւած մեծին, ջընջէր իսպառ ըզկենդանին,
Ապա զորդիսըն տասնեսին, սպան յապարանսն ի բազմոցին^{1*}:*

10 *Որոց հասեալ առ նա գովին, ոչ բանս ասէր նա մարդկային,
Այլ գոհութիւնս աստուածային, իմաստութեամբ բըխէր հոգին:*

*«Տէր, ասէր, ետ ըզմեծութիւն և Տէր էառ որպէս կամին,
Մեր մերկ եկաք յորովայնէ և մերկ դընիմք ի տապանին»:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 255բ-256ա:

K -Ձեռ. հմր. 5398, թերթ 378 ար:

O- Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 475 ար:

Խորագիր

KO տաղ Յոբայ արդարոյն ասայ

Բնագիր

11KO ետ ասէր փխ ասէր ետ

12KO Զի մերկ ելաք

ՓՈԽԷ ԶԱՅՆԴ [Յովհաննու Կարապետի և Յոբայ]

*Դարձեալ վառեալ առ նա չարին, զիւր մեքենայս բազմագունին,
Խընդրէր ի քէն զնորին մարմինն, տանջել ցաւաւք անհնարին:*

Որոյ առեալ ըզցանկալին, բայց ոչ եհաս յիւր ըզձալին,

^{1*} Յոբ. Ա 18-19

Այլ մանրեցաւ ծախող ժանին, իբր ի պըղինժ կամ յերկաթին:

- 5 *Քանզի սաստիկ շարժեաց յախտին, և որդնալից արար զմարմինն,
նըստէր նեխեալ ի մէջ աղբին, քերէր քարամբք զշարաւ վիրին^{1*}:*

*Բարեկամացն որք մերձ եկին, բանիւք զըզւէր զերանելին,
Այլև կնոջն անըզգամին, զոր զէն առեալ ըստ Եւային^{2*}:*

- 10 *Եւ այսքանեաւք ոչ շարժեցին, զանդամանդեա վէմ հաւատին,
Խաւսել բանիւ հայհոյութիւն, առ տիրականըդ Քո բարին:*

*Այլ գոհանայր ըզբէն ի նմին, եւ ընդդիմանայր բանիւք նոցին,
Մինչեւ էղեւ զըրաւ մարտին, և կատարումըն հանդիսին:*

*Էրեւցար Տէր ի միգին, և խաւսեցար ընդ սիրելին,
Պըսակ ետուր Դու յաղթողին, եւ առողջութիւն յոյժ հիւանդին:*

- 15 *Ըզկենդանեաց ազգ անբանին, զայն շնորհէցեր նըմա կրկին,
Իսկ զբնութիւն բանականին, պարգևեցեր նոյն միակին:*

*Եւ այս խորհուրդ ծածկեալ խորին, յառաջագոյն անդ ցուցանին,
Թէ որք մեռան ոչ կորընչին, այլ յարիցեն յաւրըն վերջին:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 256ա: F Ձեռգ. հմր. 5399, թերթ 356աբ

K Ձեռգ. հմր. 5398, թերթ 378բ, 379ա: O- Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝

475բ-476ա:

Լուսանցային անվանում՝

Յովանու Կարապետին եւ Յոբայ արդարոյն:

Խորագիր

AF տէն վերևում K չունի O չունի

Բնագիր

2K O Հայցեր փխ Խնդրեր 6O գթարախ փխ զշարաւ

9KO խախտեցին փխ շարժեցին 10K բանին փխ բարին

15KO անասնին փխ անբանին:

^{1*} Յոբ. Բ 8

^{2*} Յոբ. Բ 9-10

ՏԱՂ Ի ՄԻՆԱՍԵՆՑ ԹՈՒՄԱՅԻ
[Յունանու մարգարէին]

*Հրաման Տեառն եհաս առ մարգարէն Յունան,
Երթեալ ի Նինուէ և քարոզել նըմա:
Յունան իմացեալ ըզգթութիւն Տեառն,
Իջեալ ի Յոպպէ և ի Թարսիս նաւեալ:*

- 5 *Ծովուն Տէր սաստեալ, և ըզնա յոյժ խռովեալ,
Նաւն ալէկոծեալ, մերձ յընկղմիլ եղեալ:*

*Որք ի նաւին լեալ, ահիւ մեծաւ սարսեալ,
Վիճակաւ դատեալ, զՅունան ի ծովն արկեալ:*

- 10 *Տէրն հրամայեալ, ձուկըն զՅունան կըլեալ,
Երեք աւր պահեալ, և անապական թողեալ^{1*}:*

*Ի յանդունդս իջեալ, և զնիգս երկրի ցուցեալ,
Յետ երեք աւուրն զնա ի ցամաքըն թքեալ:*

*Բան Տեառն ասացեալ, դարձեալ առ նա կրկնեալ,
Երթեալ քարոզել և Նինուէի սպառնեալ:*

- 15 *Մըտեալ Յունանու և գոյժ մահու տըլեալ,
Թէ երեք աւր անցեալ, Նինուէ ոչ երևեալ^{2*}:*

*Բանն արդիւնացեալ, քաղաքն ի շարժ առեալ,
Եւ շուրջանակի միգող եւ ամպով պատեալ:*

- 20 *Տեսեալ թագաւորն և յերկիւղէ սարսեալ,
Զթագն յերկիր արկեալ, և ի գետնի նըստեալ:*

*Ծերքն պատուական, սպիտակ ալեաւք ծաղկեալ,
Քըրձազգեաց եղեալ, և մոխրաթաւալեալ:*

^{1*} Յունան Բ 1-11

^{2*} Յունան Գ 4

*Բնակիչք քաղաքին ահիւ մեծաւ լըցեալ,
Ձեռն յԱստուած արկեալ, և մեղայ ասացեալ:*

25 *Նա որ յոչ էից բընաւս ի գո ածեալ,
Նոցա ողորմեալ, և զցասումն անցուցեալ:*

*Երեք աւրն անցեալ, և առաւաւտ եղեալ,
Շարժըն դադարեալ, և լոյս պայծառ ծագեալ^{1*}:*

30 *Արդ ով բարերար Տէր և երկայնամիտ,
Քաղցրութեամբ ակամբ դարձեալ ի մեզ նայեաց:*

*Փըրկեա ի մեղաց և յանցանաց ըզմեզ
Եւ արքայութեանն Քոյ արժանի արա:*

*Զի ընդ արդարոց կատարելոց հոգոցն,
ԶՔեզ փառս երգեսցուք անլուելի ձայնիւ:*

Աղբյուրներ

P- Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 89բ-90ա

^{1*} Յունան Գ 5-10

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

ԿԱՆՈՆ ՅՈՎԱԿԻՄԱ ԵՒ ԱՆՆԱՅԻ՝ ԾՆՈՂԱՅ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

ԳԱՆՁ ՅՈՎԱԿԻՄԱ ԵՎ ԱՆՆԱՅԻ՝ ԾՆՈՂԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

Անճառելի Տէրն ամենայնի, որ Արարիչն է բոլոր գոյի,
Ընտրեաց յորդոց տանն Աբրահամի, զսուրբն Յովակիմ այրն ցանկալի,
Այլ և զԱննա դուստր Մատթանի, յԱհարոնի ցեղէն Ղևտացի,
Արդար և սուրբ և առաքինի, օրինապահ, մաքուրք ի մարմնի,
5 Ամուսնացեալք ըստ հարցն արինի, և երկիւղած ի գործս բարի,
Այլ անզաւակ էին յաշխարհի, սուրբն Յովակիմ և Աննայն գովելի:
Մեզ ողորմեա Տէր ամենայնի, հայցմամբ ծնաւդաց Բանիդ Յընօղի,
Աղաչեմք:

Ռահին կենաց միշտ հետևողն, Սուրբ Յովակիմ ընդ իւր կողակցին,
10 Տարեալ ըզնա ի սուրբ տաճարին, մեծն Յովակիմ նըլէրս Արարչին,
Զընծայս նորա ոչ ընդունէին, քանզի ամուլ էր կինն նորին,
Իսկ Յովակիմ տրրտմեալ դառնագին, եկեալ ի տուն ասէ Աննային.
Երթամ ի լեռն ինձէն առանձին, ուր են ոչխարք մեր յանապատին,
Դու նիստ ի տան լուծեամբ քոին, մինչ այց առնէ մեզ Տէրն երկնային:
15 Մեզ ողորմեա Տէր ամենայնի, հայցմամբ ծնաւդաց Բանիդ Յընօղի,
Աղաչեմք:

Աննա յաւուր միում տրրտմագին, իջեալ ի դրախտն, ի մէջ ծաղկոցին,
Ետես ի ծառ զձագըս ճընճղկին, և հառաչէր ի խորոց սրտին,
Ողբ յարինէր ձայնիւ լալագին, և արտասուէր զամլութիւն անձին,
20 Էջ առ նմա հրեշտակն երկնային, և աւետեաց ձայն ուրախագին.
«Զաւետեմ ձայնիւ մեծագին, ծնանիս զաւակ, պարծանք մարդկային»:
Մեզ ողորմեա Տէր ամենայնի, հայցմամբ ծնաւդաց Բանիդ Յընօղի,
Աղաչեմք:

Քարոզելով աւետարանէր, առ Յովակիմ հրեշտակն իջանէր,
25 Զլինելութիւն զաւակին ասէր, և առ Աննայ ըզնայ յուղարկէր,
Աննա ի դէմ նորա ելանէր, զբան հրեշտակին իսկ ծանուցանէր,
Աւրհնաբանեն զԱստուած մարդասէր, որ զտրտմութիւն նոցա փարատէր,
Շնորհաւք Հոգոյն յըղացեալ լինէր, ամուլն Աննայ զաւակ ծընանէր,

Զտղայն անբիծ Մարիամ կոչէր, որ փրկութեան պատճառ մեզ լինէր:
 30 Մեզ ողորմեա Տէր ամենայնի, հայցմամբ ծնաւդաց Բանիդ Ծընօղի,
 Աղաչեմք:

Երկնաւորաց դասքն հըրճուելով, զծընունդ Կուսին բարեբանելով,
 Յընծան հրեշտակք արհնաբանելով, զմայրն Աստուծոյ փառաբանելով,
 Յընծա Աղամ և զըւարճանալով, զպտղոյն կենաց ծառն գովելով,
 35 Յընծան նախնիքն և խնդան յուսով, խոստմանց նոցա աւարտ լինելով,
 Յնծամք և մեք զտաւնըս պատուելով, զԱստուածածինըն մեծարելով,
 Ահա յիշեա զհոգի...
 Եւ ևս .
 Զանձինս...:

40 Լայնատարած երկիր բանական, Աստուածածին տեղ երանութեան,
 Բարեխաւսեա առ անմահ արքայն, յաւուրս տաւնի քո Սուրբ Ծննդեան,
 Կըցորդ ընդ քեզ անճառ Բանին ձայն, Սուրբ Ստեփաննոս և պետ
 պարթևեան,
 Ծնաւդըն քո Յովակիմ և Աննայն, և նահապետ համանգամայն,
 Մեզ ողորմել յաւուրն յարութեան, արժան առնել սուրբ արքայութեան,
 45 Զքաջ հովուապետ Տէր Սարգիս անուան, պահել անփորձ տեղ
 հաստատութեան,
 Զվերատեսուչ երկրիս ամենայն, զՏէր այս անուն, ջահ անշիջական,
 Նընջեցելոց մերոց ի տապան, հանգիստ կենաց և անմահութեան,
 Ողորմեաց:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 3ա- 4ա:

Ճայրակապ՝ Առաքել:

ԿԱՆՈՆ ԱԻԵՏՄԱՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

ԳԱՆՁ ԱԻԵՏԵԱՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

- Այսար իջեալ պետլն վերնական, առ Մարիամ կոյսն անապական,
 Այսար եկեալ հուրն անկիզական, առ քերովբէն մարմնական,
 Այսար խօսի լոյսն անստուերական, զբանս աւետեաց կուսին
 մաքրական,
 Այսար բերեալ զՈղջոյնն աննըման, հրեշտակն առ մայր Բանին
 սրբութեան,
- 5 Այս պատմէ բան զարմանական, Սուրբ Գաբրիէլ ձայն ուրախութեան,
 Այսար ցընծա տեղի տիրական, տաճար անճառ Բանին Հայրական,
 Այսար լինիս մայր կենդանութեան, զոր գուշակեաց Ադամ նախնական:
 Բարեխաւեա մայր անճառ Բանին, առ Տէր Յիսուս Որդիդ Միածին,
 Աղաչեմք:
- 10 Իւսեալ բանիւ ձայն աւետաւոր, հրեշտակապետ դասուն երկնաւոր՝
 Ուրախացիր կոյս երանաւոր, մայր Աստուծոյ լինիս մարմնաւոր,
 Ուրախացիր տաճար բանաւոր, տեղի լինիս լուսոյն հրաշաւոր^{1*},
 Ուրախացիր դու ոսկի սափոր, մանանախն կենաց փառաւոր^{2*},
 Ուրախացիր բուրվառ խընկաւոր, հոտ անուշից աշխարհի բոլոր^{3*},
- 15 Ուրախացիր տախտակ հոգեւոր, տեղի գրոյն անսահմանաւոր,
 Ուրախացիր խորան երկնաւոր, և բնակարան լուսոյն ահաւոր,
 Ուրախացիր ծով անհիւթաւոր, սուրբ մարգարտին մեծ և լուսաւոր,
 Ուրախացիր տեղի չափաւոր, և մարմնարան Բանին միաւոր,
 Բերկրեալ ցնծայ կոյսըդ փառաւոր, զի Տէր ընդ քեզ լիցի կամաւոր:
 20 Բարեխաւեա մայր անճառ Բանին, առ Տէր Յիսուս Որդիդ Միածին,
 Աղաչեմք:

Երանուհի կոյսն ամէնաւորհնեալ, ի տեսանել զպետն զարհուրեալ,
 Խոնարհութեամբ առ նայ խաւեցեալ, իմաստութեամբ պատասխան
 տըւեալ.

«Ուստի՞ եկիր աւետիք ինձ տալ, քանզի ես ոչ եմ զայր գիտացեալ,

30 Եթէ ծառայդ ահեղ երևեալ, իսկ Տէրն Քո ով ոք հանդարտեալ,

^{1*} հմմտ. Ղուկ. Ա 28

^{2*} Եբր. Թ 4

^{3*} Յայտն. Ե 8

Թէ սպասաւորդ հուր ես զգեցեալ, հուր Տեառն քո ըզվէմս հալեալ,
 Թէ զաւրավարդ փառաւք պերճացեալ, փառք արքային քո անհաս եղեալ,
 Թէ ի լուսոյ քո տաճարս լըցեալ, լոյս Տեառն քո զերկիր պարագրեալ,
 Թէ ի ձայնէ քո եմ զարհուրեալ, այն առաքչին քո զերկիր շարժեալ»:
 35 Բարեխաւսեա մայր անճառ Բանին, առ Տէր Յիսուս Որդիդ Միածին,
 Աղաչեմք:

Տեսեալ հրեշտակն ըզկոյսն որ սարսէր, և յողջունէ նորա զարհուրէր,
 Հանդարտաբար առ նա խաւսակցէր, հաւան առնել նա ոչ կարէր,
 Բազում բանիւ արինակ բերեր, և զլըղութիւն ամլոյն ցուցանէր,
 40 Զգալուստ Հոգոյն իսկ ծանուցանէր, և զզօրութիւն Բարձրելոյն
 յայտնէր,
 Զիշումն առ նա Բանին քարոզէր, զծընունդ անճառ Աստուծոյն
 պատմէր,
 Խոնարհութեամբ կոյսն բարբառէր, զինքն Աստուծոյ աղախին ասէր:
 Բարեխաւսեա մայր անճառ Բանին, առ Տէր Յիսուս Որդիդ Միածին,
 Աղաչեմք:

45 Երկնաւորաց պետին հաւանեալ, աստուածազարդ կոյսն սըրբասնեալ,
 Ըզբանն Աստուած առ ինքն ընկալեալ, զայն որ երկինք նովաւ
 հաստատեալ,
 Եւթնարփեան շնորհաւք զարդարեալ, յերկնաւորաց եւ յերկրէ երանեալ,
 Տեսանողաց բանն կատարեալ, մարգարէիցն որ նախասացեալ,
 Եսայիաս յայտնապէս գոչեալ՝ եթէ «Ահա կոյսն, որ յըղացեալ»^{1*},
 50 Մովսէս տեսեալ զմորենին վառեալ, անկիզելի և ամբողջ մընացեալ^{2*},
 Եզեկիէլ դուռն արինակեալ, և Գեղէհոն գեղմն ծանուցեալ^{3*},
 Դավիթ երգով այսպէս խօսեցեալ. «Անձրե կենաց Տէր մեր
 պատրաստեալ»^{4*},
 Յոր զկոյսն երկրի արինակ տըւեալ, յորում անճառ լոյսն անդէն
 [ծ]ագեալ,
 Մաղաքիաս այնպէս բարբառեալ, ի տաճարի Տէր յանկարծ եկեալ^{5*}:

55 Բարեխաւսեա մայր անճառ Բանին, առ Տէր Յիսուս, Որդիդ Միածին,
 Աղաչեմք:

1* Եսայի Է 14

2* Ելք Գ 2

3* Դատ. 2 38-40

4* Սղմ. 3Ա 6

5* Մաղաքիա Գ 1

Այսար ցնծա Սուրբ Աստուածածին, մայր Աստուծոյ անմահին,
 Երկիր բարի բուսոյն երկնաին, առ բանաւոր դու ծընաւդ խոյին,
 Խորան ծաղկեալ Սուրբ գաւազանին^{1*}, լեռն վիմին սափոր ջահին^{2*},
 60 Ծով քաղցրահամ, ծընօղ մարգարտին, շուշան հովտաց, բըլուր
 կընդրիկին^{3*},
 Զըրհոր կենաց անհատ վըտակի, և պարտեզ փակեալ անթառամ
 վարդին^{4*},
 Այգ առաւաւտ մեծ արուսեկին, դրախտ կանաչ, հովիտ շուշանին,
 Լեռն Աստուծոյ քաղաք անմահին, կառք երկնաւոր սուրբ թագաւորին,
 Որթ քաջաբեր անհատ ողկուզին, այգի տընկեալ կենաց բաժակին,
 65 Դու առաքաստ փառաց փեսային, և մարմնարան մարմնացեալ Բանին,
 Տըպազիտն յակինդ մեծագին, և կարկեհան ընդ շափիւղային,
 Ակատ սուտակ ընդ սարդիտնին, եղունկն յասպիս լիւզրիտն անգին,
 Լեր բարեխաւս առ Տէրն երկնային, ժողովելոցս մեր միասին:
 Բարեխաւսեա մայր անճառ Բանին, առ Տէր Յիսուս Որդիդ Միածին,
 70 Աղաչեմք:

Յընծան հոգով հոյլք բանաւորաց, յօրս աւետեաց կուսին պարծանաց,
 Յընծան վերին դասքըն հրեղինաց, ընդ մարմնանալ ստեղծողին
 բարձանց,
 Յընծա Ադամ ընդ նահապետաց, նախնին Եւայ ընդ կանանց ազգաց,
 Յընծան այսօր դասք տեսանողաց, մարգարէիցըն գուշակողաց,
 75 Յընծան կուսանք համարէն ազգաց, քրիստոնէից աստուածապաշտաց,
 Յընծան համայն հոյլք կարգաւորաց, վարդապետաց և հայրապետաց,
 Յընծամք և մեք յաւրս այս աւետեաց, զի մասնակից լիցուք պարգեաց,
 Ահա յիշ.
 Եւ ևս
 80 Զանձինս.

Յաղերս անկեալ պաղատիմք հոգով, Աստուծածին զքեզ դաւանելով,
 Ռամիկ հոգոց մեր ողորմելով, Առ Տէր Յիսուս բարեխաւսելով,
 Քո առաջի անկանիմք փութով, Երկիւղալից երկըրպագելով,
 Լեր մեզ միջնորդ մայրական զըթով, Վասն յանցանաց մերոց մաքրելով,
 85 Առ քեզ կըցորդ պետըն գերագով, Րամից դասուց բոլոր երկնայնով,
 Դաւանողին յորովայն գոլով, Այլ և զորդին քո մկրտելով,

^{1*} Թիւք ԺԵ 8, Եսայի ԺԱ 1

^{2*} Դանիէլ Բ 34

^{3*} Երգ. Դ 6

^{4*} Երգ. Դ 12

Պըսակազարդ լըցեալըն հոգով, Եւ զՏէր Յիսուս յերկինս հաելով,
Տանըս Հայոց լուսատուն զարմով, Էին տեսող ոսկի կըռանով,
Այլե կուսանքն ի յերկրի մարմնով, Սուրբ փեսային Տեառն ական ունելով,
90 Արիաբար վըկայքն երամով, Յօղով արեան նահատակելով,
Երանական ձայն մեզ լսելով. «Աւրհնեալ եկայք Հաւր Իմ»^{1*} ասելով,
Լինել արժան ընդ սուրբս դասելով, զանանց բարիսըն ժառանգելով,
Ողորմեա:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 4ա-6ա

Ճայրակապ՝ Աւետեաց յԱռաքել վարդապետէ ասացեալ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱԻՈՒՐՆ ԵՒ
ԱԻԵՏԵԱՑ ԱՍՏՈՒԾԱԾՆԻՆ

Խնդութեան ձայն, բարբառ աւետեաց, այսօր ծագեաց, աշխարհի
հնչեաց,
Հայր ընդ Որդոյ Հոգով խորհրդեաց, զԱդամ յիւր տիպն
արարչագործեաց,
Որպէս յառաջն արար եւ յաւրինեաց, այսաւր նոյնպէս փառաւք
զարդարեաց,
Ըզ Գաբրիէլ հրեշտակըն կոչեաց, եւ ի Նազարէթ առ կոյսն առաքեաց,
5 Ասէ «Կամիմ զԱդամ գըլորած, վերականգնել ի դրախտըն փառաց,
Դու Գաբրիէլ պետըդ հրեշտակաց, երթ առ խորան Բանիս պատրաստած,
Ողջոյն ասա կուսին զարդարած, «Ուրախացիր՝ յականջըն խաւսեաց,
Մի ցուցանէր բնութիւն հրեղինաց, զի մի պակնու հարսն հրճուանաց,
Այլ խոնարհեաց եւ կայ ի յոտաց, զի նա դշխոյ է Իմոյս փառաց»:
10 Ո՛ւրախ լեր մայր Բանին կենաց, տեղի բերկրանաց,
Աղաչեմք:

Առեալ հրաման պետըն վերնական, գայ իշանէ յերկիր Ասորական,
համրէ ըզտիպն իւր բոցանման, նըլաստանայ կերպիւ մարմնական,
Որպէս եւ առ յԱստուծոյ հրաման, զնոյն կատարեաց ձայնիւ բերկրական,
հաւսի յականջ կուսին մաքրական, լինել տաճար Բանին հայրական.
15 «Քեզ աւետիս կոյս անապական, զտեղ պատրաստեայ Որդոյն միական,
Այնմ որ բազմի յաթոռ հայրական, գա իշանէ յարգանդ մայրական,
Ընդ ամբիծ արեան քո սուրբ կուսական, խառնեալ միանայ
անշիոթական»:

^{1*} Մատթ. ԻԵ 34

Ո՛ւրախ լեր մայր Բանին կենաց, տեղի բերկրանաց,
Աղաչեմք:

Չհանդուրժեալ Սրովբէն մարմնական, ընդ լուր ձայնի պետին
վերնական,

20 Պատասխանեաց զուարթնոյն սոսկական, և հիացոյց զհուրըն կիզական.
«Ուստի լիցի ողջոյնդ աննըման, զի ես անփորձ եմ յորդոց մարդկան,
Զեմ անտեղեակ չարին հնարական, որ արտաքսեաց զմայրն իմ
տըրտմական,

Եղեմական պտղոյն ճաշակմամբ, մեղաց մահու եղև գործարան,
Այդ անհրնար է ինձ եւ աննըման, լըսել ձայնի անպատշաճական»:

25 Ո՛ւրախ լեր մայր Բանին կենաց, տեղի բերկրանաց,
Աղաչեմք:

Անդի խաւսել մեծի հրեշտակին, ընդ ամենաւրհնեալ երջանիկ կուսին,
Մինչ էր յաղբերն Նազարէթին, հրեշտակն եբեր զողջոյն բերկրալին,
Որպես Ղազարն, ըզգինդ նըշանին, էաժ յականջ Հոաբեկայ կուսին^{1*},
Այսաւր հրեշտակ մեծի խորհրդին, ետ զաւետիս Մարիամ կուսին,

30 Նա զարհուրեալ յահէ հրեշտակին, և սոսկացաւ տեսլեամբն ահագին,
Աճապարեաց ի տան Յովսէփին, զդուռն փակեալ ընդդէմ հրեշտակին,
Առեալ ի ձեռն զիւր մանելին, և հիանայր ընդ բան հրեշտակին,
Նոյն երևեալ ի տանն ի միջին, յայլակերպարան փոխեալ հասակին,
Եւ զնոյն ողջոյն երկրորդեաց կուսին, ի քեզ եկեալ յերկնից Սուրբ Հոգին:

35 Ո՛ւրախ լեր մայր Բանին կենաց, տեղի բերկրանաց,
Աղաչեմք:

Տեսեալ կուսին զԱրուսակ լուսինն, խոնարհեցաւ յողջոյն հրեշտակին,
Պատասխանեաց հրեշտակապետին. «Կամ աղախին Աստուծոյ Բանին,
Ինձ եղիցի ըստ բանի քոյին, հարսն լինել Հաւրն երկնաւորին,

40 Ինձ եղիցի ըստ բանի քոյին, լինել ծընաւղ Որդոյն հայրածին:
Ինձ եղիցի ըստ բանի քոյին, ծընաւղ լինել էական բանին,
Ինձ եղիցի ըստ բանի քոյին, լինել բարձաւղ էից Արարչին:
Մեծացուցէ անձն իմ երկրածին, զՏէրն տէրանց զԱստուած կենդանին,
Եւ ցնծասցէ հոգիս բերկրալի, որ ի Հոգոյն հովանաւորին,

45 Զի հայեցաւ ի խոնարհութիւն, բնութեանս մարդկան անկեալ ի գետին,
Զանբարտաւան հըզօրն յաթոռին, քակեալ արար կոխան մարդկաին,
Զքաղցեալս ելից բարութեամբ յոգին, որպէս ուխտեաց առ
Աբրահամին»^{2*}:

Յիշեալ:

^{1*} Ծննդ. ԻԴ 15-22

^{2*} Ծննդ. ԺԵ 3-6

Ուրախացիր կոյսդ երանուհի, ըստ աւետեացըն Գաբրիէլի,
 50 Զի կանխասաց Բանն կատարի, մարգարէին որ ի սաղմոսի,
 Իջցէ որպէս զանձրև ի գեղմի, որպէս զցաւդ ցօղեալ ի յերկրի^{1*}
 Եւ Մովսէսի աստուածախաւսի, զնոյնս ասացեալ ի բանս իւր յայտնի,
 Իբրև ըզանձրև իջեալ ի սիզի, որպէս տարափ ի վերա խոտի^{2*},
 Եւ Եսայի յայտնի բարբառի, եթէ «Ահա կոյսն որ յըղացի»^{3*}
 55 Եւ ամենայն բանք մարգարէիցն ի յունկ ելեալ և կատարեսցին
 Եւ եւս.

Ի իւսեալ պարեայ, դուստր Սիոնի, կաթողիկէ խորան բերկրալի,
 Զարթոյ զմանկունս քո ցնծալի, յաւրս աւետեաց կուսին հրճուալի,
 3 Երգս արհնութեան տանն Իսրայելի, մարգարէից գըրոց բաղձալի,
 60 Զարին շիջաւ բոց պատուհասի, յօրս աւետեաց Սրբուհոյն կուսի,
 Լուծման երկունք մեղացն Եւայի, ցնծայ Ադամ և ուրախ լինի,
 Ընդ որս և մեք հրճուիմք ի հոգի, յաւրս աւետեաց մեծ ուրախալի:

Բամից խըմբից մաքրազարդ կուսից՝ թաք[գ] և պարծանք կանանց
 համայնից,
 65 Պայծառ արև ի կամարն երկնից, բոլոր լուսին և այգ արփենից,
 Վառ ծիածան կարմիր կապուտից, կանաչ դեղին անբաղդատ գունից,
 Վարդ մանուշակ ոստ անթառամից, անուշահոտ բուրումն ամենից,
 70 Զուտ և մաքուր, ընտրեալդ ի բիւրից, անխառն, անփորձ մարմնական
 կրից,
 Մայր Աստուծոյ բնաւին բոլորից, գերազանցեալ հողեղէն զարմից,
 70 Փառաւորեալդ ի հրանիւթ սեռից, մեզ բարեխաւս բնութեանս ազգակից,
 Ողորմեա:

Աղբյուրներ

Ի- Ձեռգ. հմր. 5204 Լ- Ձեռգ. հմր 2665. թերթ 81ա-83ա

Ծայրակապ՝ Խաչատուր

Խորագիր

Ի չունի Լ Չորրորդ ատուրն ծննդեանն Քրիստոսի

Լուսանցային անվանումներ

Լ Չորրորդ ատուրն ծննդեանն Քրիստոսի

Բնագիր

12L ստորական փխ Ատորական 22L անկիզական

42L լինել տեղի հոգոյն ճշմարտին փխ հարսն... երկնավորին

44-45 և չիք 52L երանելի փխ երանուհի 58L յանկ:

^{1*} Սղմ. ԵԼԲ 3

^{2*} Բ Օր, ԼԲ 2

^{3*} Եսայի Է 14

ԿԱՆՈՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆՆ ՍՐԲՈՒՅԻՈՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

Ա ԱԻՈՒՐՆ ՅՈՐԴՈՐԱԿ

«Ահա երանի է ինձ Յիսուս Որդեակ,
Ինձ է երանի, Քո աղախնոյս և մաւրս:

Ոչ միայն մարդիկք տան երանի ինձ այժմ,
Այլեւ ես երանիմ և ի վերին զաւրացն»:

- 5 «Եկ մայր իմ, ասէ Տէրն, ի հանգիստն քոյ,
Բաւական հայեա, ասէ, ի քոյս Որդւոյ:

Առեալ վերածեմ զքեզ ի յերկրից յերկինս,
Ուր միշտ տեսանես զիս ի յանճառսն փառս»:

Բարձեալ Տէրն ի ձեռս զիւր ըստ մարմնոյ Բարձաւղն,

- 10 Հատոյց ծընաւղին զաւրինաւոր պատիւն:

Ճանապարհ յերկինս նովաւ արար ամպովք,
Հրեշտակքն ըզկնի եղանակեն երգով.

«Աւրհնեալ ի կանայս ես Մարիամ մայր Տեառն,
Աւրհնեալ և պտուղ որովայնիդ քո սուրբ»^{1*}:

- 15 Նոցին համաձայն լիցուք և մեք եղբարք,
Աւրհնեալ երանեալն այսաւր ընդ ազգս ամեն:

Աւրհնեալ ի կանայս ես Մարիամ աւրհնեալ,
Աւրհնեալ որ ի քեզ մեք աւրհնեցաք հոգւով:

Աւրհնեալ է փոխումն քո յերկրէ յերկինս,

- 20 Մեզ միշտ բարեխաւս Երրորդութեանըդ հուպ:

Աւրհնեալ ի կանայս, Աստուածածին աւրհնեալ,
Հայցեա տաւնողացս քո փառաւոր աւուրս:

Որք բարձեալ ըզձայն եղանակեմք ըզքեզ,
Աւրհնեալ յաւիտեանս յաւիտենից, ամեն:

Աղբյուրներ

Մ-Ձեռ. հմր. 4768, թերթ 247բ-248ա:

^{1*} Ղուկ. Ա 42

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱԲՈՒՐՆ

- Սուրբ մայրդ լուսոյ, բնակարան Որդոյ Բանին Աստուծոյ,
 Լոյսն, որ ի ծոցոյ, Հաւրն անճառելոյ, ի Քէն ծագելոյ,
 Տեղ անտանելոյ, Բանին բարձրելոյ, անհաս խորհրդոյ,
 Ծընեալդ ի հողոյ, ծընաւդ Աստուծոյ, Որդոյն միայնոյ,
 5 Ղամբար արփենելոյ, ճառագայթ լուսոյ, ծագաւդդ արեւու,
 Վահան հաւատոյ, և նեցուկդ յուսոյ, արմատըդ սիրոյ,
 Ծովէդ երկրայնոյ, ցաւդ կենաց արբո՛ւ, մեզ և լիացո՛ւ,
 Նըմանեալ Քոյոյ, սուրբ սիրամարգոյ և անբիծ աղանւնոյ,
 Տեսիլ մարգարտոյ, հանդերձ ծիրանոյ, եւ աշտանակ լուսոյ:
 10 Բարեխաւսեա՛ Որդոյն Միածնի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի:
- Տէրն իջեալ յերկնից, բազմութեամբ խըմբից, զաւրաց անմահից,
 Դասքն հրակերպից, թունդ առեալ յերկնից, սաւառնեալ յաւդից,
 Պսակ ծաղկալից, ոստ արմաւենից, ըզբրաբիոնից,
 Բերեալ սրորէից, վեհին քրորէից, մաւրն խընդալից,
 15 Թագ զանազանից, վարդ անթառամից, հոտ անոյշ բուրից,
 Երգեն ցնծալից, և ուրախալից, ձայնիւ բերկրալից,
 Երգս առեալ վեհից, զձայնս երգեհոնից, քաղցր եղանակից,
 Պարք հրաբուն սեռից, յաջմէ եւ յահեկից, աւրհնեն զհարսն երկնից:
 Բարեխաւսեա՛ Որդոյն Միածնի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի:
- 20 Ետես Մարիամ զպետըն վերնական, դասութն իւրական,
 Ինքեան պաշտպան, Հոգոյն խընդրական, յերկնային խորան,
 Այլ և մետասան, գունդըն սրբազան, առաքելական,
 Որ ամպաւք թըռեան, եւ առ դուրըս հասան, մաւրն աստուածական,
 Ի սնարսն նստան, Պետրոս պետական, եւ յանոտսն Յոհան,
 25 Լան հառաչական, գոչեն ողբաձայն, տխուր տրտմական,
 Աշակերտն Յոհան, Տեառն սիրական^{1*}, որդին Որոտման,
 Զփայտըն կիպարեան, աղիւսանման, կոփեալ յանդիման,
 Առեալ Մարիամ, պատկերին նման, ետ նոցա փոխան:
 Բարեխաւսեա՛ Որդոյն Միածնի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի:
- 30 Փառաւք զարդարեալ, զհոգին աւանդեալ, յՈրդին Իւր տըլեալ,
 Մարմինն մեռեալ, և անշընչացեալ, Կուսին խաւսեցեալ,
 Յիշեա ասացեալ, յորժամ գաս դարձեալ, փառաւք Հաւր յայտնեալ,
 Աշակերտքն ընտրեալ, զմարմինն բարձեալ, ի դագաղն եղեալ,
 Հրէայք չարացեալ, ի նախանձ շարժեալ, և ամբոխ կուտեալ,

^{1*} Յովհ. ԺԳ 23

- 35 Անբարիշտմ եկեալ, եւ յանդուգն յարձակեալ, ի նաշըն մերձեալ,
 Զեռքն յիւրմէն հատեալ, յարմընկաց կտրեալ, եւ ի կախ մընացեալ,
 Պետրոս խրախուսեալ, ըզտեղի առեալ, բանիւ խրատեալ,
 Մինչ հաւատացեալ, զԿոյսըն դաւանեալ, եւ ապա ողջացեալ,
 Զեռքն անդէն կըցեալ, կոյրքն ի լոյս դարձեալ, և լուսաւորեալ:
 40 Բարեխաւսեա՛ Որդոյն Միածնի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի:

- Անթիւ բազմութեան, ամբոխ կուտեցան, ահիւ սքանչացան,
 Բազումք հաւատան, եւ այլք չհաւանեցան, նա չարեաւք կորեան,
 Առաքեալքն առան, զմարմին կուսական, ջահուք ի վառման,
 Լապտերք ի լուցման, մոմեղէնք լոյս տան, դամբարք վառեցան,
 45 Հոտ անոյշ բուրման, խընկոց պատւական, անդէն բուրեցան,
 Զմարմինն աննըման, կուսին սրբազան, զմաւրն աստուածական,
 Եղին ի տապան, ի սուրբ գերեզման, ի Գեղսամանեան:
 Բարեխաւսեա՛ Որդոյն Միածնի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի:

- Նստեալ պահէին, աշակերտք Փրկչին, զգերեզման կուսին,
 50 Բարբառ լըսէին, զհրեղինաց դասին, որ պար առնէին,
 Երգաւք աւրհնէին, ձայնիւ գովէին, և փառըս տային,
 Զպատէրն արարին, արթունս մընացին, և աղաւթեցին,
 Զգուշութեամբ կացին, որպէս զանմարմին, շուրջ գերեզմանին,
 Եւ ակն ունէին, հրաշից ի տեղին, որպէս և տեսին:
 55 Բարեխաւսեա Որդոյն Միածնի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի:

- Նոր նըշանս տեսեալ, նոր հրաշս ցուցեալ, Տէրն որ մարդացեալ,
 Երէք աւր անցեալ, ըզԿոյսն յարուցեալ, ընդ յաւդս անցուցեալ,
 Ի յերկինս մըտեալ, եւ անդ ոչ կայացեալ, այլ ի վեր անցեալ,
 Յինըն դասն ելեալ, Միածնին դիպեալ, և յաջմէ բազմեալ,
 60 Որպէս նա եղեալ, Հաւր յաջմէ նստեալ, և ոչ մեկուսացեալ,
 Այսպէս Կուսին լեալ, յաջմէ կայացեալ, Որդոյն Իւր բազմեալ,
 Եւ փառս ընկալեալ, աւրհնութիւնս առեալ, յերկնայնոց գովեալ,
 Ահա յիշ.:

- Ոմն յետոյ եկեալ, զԿոյսն էտես փոխեալ, և յոյժ դառնացեալ,
 65 Եղբարցն ասացեալ, էս չարժանացեալ, որ զԿոյսն ի տեսեալ,
 Եւ նոցա հարկեալ, զտապանն բացեալ, զգերեզմանն աւրհնեալ,
 Տեսին վերացեալ, զմարմինն խընկեալ, հոգովն երանեալ,
 Յերկինըս հանեալ, և անդ հանգուցեալ, ընդ Աստուած դասեալ,
 Եւ բարբառ լըւեալ, ի վերուստ եկեալ, առ նոսա հասեալ,
 70 Թ՛ յորժամ դադարեալ, ձայնք մեր և լըռեալ, Կոյսն էղև փոխեալ,

Դուք աշակերտեալք, կոյս Որդոյն փրկեալք, ով սուրբ առաքեալք,
Զպատկերըն դրոշմեալ, զԿուսին որ փոխեալ, տուք ի դըմա շնորհեալ,
Զի մխիթարեալ, լիցի և բերկրեալ, ընդ ձեզ ըսփոփեալ,
Եւ ևս առաւել.:

- 75 Սուրբ Կոյս Տիրամայր, Միածնիդ անհայր, լե՛ր մեզ մըխիթար,
Անձն իմ ցաւագար, ի քեզ զինահար, լե՛ր բուժիչ յարմար,
Մեզ որ ժողովեալ, ի տաւնս Քո եկեալ, լե՛ր ուխտակատար,
Դեզ ցաւոց յերկար, թէ վիրաւք նեղեալ, և թէ դիւահար,
Թէ հեռուատ եկեալ, թէ ինչ խոստացեալ, դու լե՛ր բարերար,
80 Թէ ախտ անբուժեալ, թէ պիսակոտեալ, լե՛ր դեզ ծածկաբար,
Թէ աղաւթարար, թէ ի պահս կացեալ, Կոյս ի քեզ ընկալ,
Մեր խնդրակատար, և կամակատար, հայցմամբ Քոյ յարմար,
Զանձինըս.:

- Ի Քեզ եմք յանձին, հարսն երկնաւորին, Սուրբ Աստուածածին,
85 Խաչն աստուածային, ընդ Քեզ կըցորդին, յաւուրն ահագին,
Սուրբ Կարապետին, շնորհաց տըւողին, քարոզող Բանին,
Քաղցրաձայն հաւին, մաքուր տատրակին, ձայն յանապատին,
Սուրբ Ստեփանոսին, կարմրացեալ ձորձին, Նախավկային,
Պետրոսի գնդին, երկոտասանին, և Եաւթանասնին,
90 Սուրբ Լուսաւորչին, մերոյ Պարթևին, Գրիգորիոսին,
Սրբոյ Անտոնին, Պաւլայ Մակարին, և Երամի նոցին,
Աղաչանք նոցին, ընդ Քոյդ միասցին, բարեխաւս լիցին,
Առ Հայր և Հոգին և Քոյն Միածին, մեզ ի քաւութիւն,
Այլ և երգաւղին, և սրբազրողին, և ըստացողին,
95 Սիրով հայցողին, յուսով ասողին, մեղաց թողութիւն,
Բարեաց լիութիւն, և առողջութիւն, զաւարտն ի բարին,
Ողորմեաց.:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 246բ-248բ:

F-Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 341բ-344բ:

Ծայրակապ՝ Ստեփաննոսի:

Խորագիր

F-Երկրորդ ատւ[ր]ն է գանձս:

ՏԱՂ ԱՍԱ [Երկրորդ աւուրն Վերափոխման]

*Ողջոյն ընդ քեզ, Մարիամ, մայր Աստուծոյ հաւատամ,
Սիրով սրտի յոյժ ըղձանամ, հոգովս եռամ և տարփամ:*

*Ողջոյն ընդ քեզ, Թագուհի, մայր և աղախին Քրիստոսի,
Պարզ և մաքուր հայելի, բարձաւղ երկանցն Նայի:*

- 5 *Աստուածածին բուրաստան, պարտէզ ծաղկեալ և շուշան,
Բողբոջ և տունկ, պալասան, դուստր Նայի աննըման:*

*Աստուածածին դու դըրախտ, դուստըր Դաւթի բարէբախտ,
Ծընար մարմնով կոյս անախտ, ըզՄիածինն անբաղդատ:*

- 10 *Աստուածածին դու կամար, հրեղէն ծովուն մեզ համար,
Հոգիս ի քեզ զինահար, բարեխաւսեա անդադար:*

*Աստուածածին շնորհալից, կոյս անարատ և անբիծ,
Աստուածորդոյն տըւէր ծիծ, ջընջեա զմեղաց մեր ըզգիծ:*

*Յորժամ էրեկ Գաբրիէլ, քեզ աւետեաց զՄանուէլ,
Ուրախացաւ Իսրայէլ, Աստուածածին կոյս և մէզ:*

- 15 *Քեզ աւրհնութիւն տամ ես բեր, կոյս անարատ և մաքուր,
Անմահութեանց ես աղբեր, ծարաւելոցս տուր ջուր:*

*Աստղն որ ծագեաց Յակոբայ^{1*}, ազդեաց բնութեանս Ադամայ,
Ծընար զԱստուածդ ու տըղա, Մարիամ կոյս Տալիթայ^{2*}:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 248բ:

^{1*} Թիւք ԻԴ 17

^{2*} Մարկ. Ե 41

ՅՈՐԴՈՐԱԿ [Երկրորդ աւուրն Վերափոխման]

Ծաղիկ պայծառ ծովային, և մարգարիտ մեծագին,
Ծընար զՈրդին Միածին, որ ըզբնութիւնս մարդկային,
Նորաստեղծեաց վերըստին:

Մեծ թագաւորքըն Սաբայ, Թարսսի, Հընդկաց եւ Արաբայ^{1*},
5 Ոսկի և խունկ և հալւայ, եկեալ բերին Քեզ ընծայ,
Որ համայնից ես արքայ:

Երկրպագեալ Սուրբ Կուսիդ, ամէնաւրհնեալ ծընաւդիդ,
Որ ծնար անգին մարգարիտ, մարմնով զԱստուած ճշմարիտ,
Երկնաւորաց բաղձալիդ:

10 Նախամարգարէն Եսայի, զքեզ Կոյս ծանոյց աշխարհի^{2*},
ԶԱստուած էսես քեզ Որդի, և զքեզ ծընաւդ ստեղծաւդի,
Կաթնամատոյց Արարչի:

Յիսուս Որդին Միածին, մարմնով ի գիրկս Կուսին,
Զամբէր ըզկաթըն ծնաւդին, որպէս զամէն հողածին,
15 Տէրն և արքայն երկնային:

Մեր նախահաւրն խընդիր, խոնարհեցար և եկիր,
էրեսըս քեզ ի մոխիր, ճանապարհիդ որ եկիր,
Երկինք յայտնեալ ի յերկիր:

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 248բ-249ա:

ԳԱՆՁ ՓՈԽՄԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՒՈՒՐՆ

Փառաւորեալդ ի զաւրաց վերին, ամէնաւրհնեալ Սուրբ Աստուածածին,
Տաճար լուսոյ և մայր Արարչին, և բնակարան Աստուծոյ Բանին,
Անապական տաճարդ երկնային, և հարսնարան մեծի հզաւրին,
Դու առագաստ անեղ անմահին, մայր և ծնաւդ մերոյ Արարչին,
5 Ի մաքրական քո յորովայնիդ, տարար ըզհոլուն անմերձենալի,

^{1*} Սաղմ. 3Ա 10

^{2*} Եսայի Է14

Զայն, որ եբարձ զխորս ընդընդային, զբոլոր գոյից զանպարագրելին:
Բարեխաւսեա Որդոյդ Միածնի, զմեր ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք.:

- Ի հողեղէն զարմէս աղամեան, մահկանացու տոհմէս մարմնական,
10 Դու էական Բանին հայրական, հրաշագարդեալ զբոլոր բնակարան,
Տաճար փառաց և հանգըստարան, քրովբէական աթոռ աննըման,
Բնակելոյն ի ծոց հայրական, դու Մարիամ եղեր բնակարան,
Ով Մարիամ անուն բաղձական, Հաւր Միածնին ըստ ընկալ խորան,
Այսաւր իջեալ Բաննն հայրական, զքեզ փոխադրեաց յերկնային
խորանս:
15 Բարեխաւսեա Որդոյդ Միածնի, զմեր ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք.:

- Լուսոյն անեղ և անմահական, եղեր տաճար և հանգըստարան,
Եւ զանդրանիկ Հաւրն արարչական, յորմէ սարսեն սերովբէքն և դողան,
Գրկաւքդ եղեր դու ասպնջական, և գըգւեցեր աւրն պատուական,
20 Դու վեհագոյն դասուցն երկնական, բազկաւք բարձեր զԲանն
Հայրական,
Երկրպագեմք մաւրդ կուսական, կոյս անարատ, մայր անհարսնական,
Բարեխաւսեա Որդոյդ միական, մեզ այց առնել յաւուրն քո փոխման:
Բարեխաւսեա Որդոյդ Միածնի, զմեր ընդունել պատարագ Բանի:

- Իմանալի երկինք ի յերկրի, լուսանըկար տիպըդ հրաշալի,
25 Եւթնաջահեան լոյս անշիջելի, և լուսատու տարերց աշխարհի,
Տախտակ ոսկի սուրբ իմանալի, զըրեալ մատամբ Հաւրն երկնաւորի,
Հնթերցողացն գիր կենդանի, և ապաւէն որդւոց Սիովնի,
Ուրախացիր Սուրբ կոյս տիրուհի, բերկրեալ խընդայ հարսն
աստուածուհի,
Լեր բարեխաւս մեր հայոց ազգի, աւր քո փոխման դըշխոյ պանծալի,
30 Բարեխաւսեա Փըրկչին Յիսուսի, քոյդ Միածնի, զի ողորմեսցի:
Բարեխաւսեա Որդոյդ Միածնի, զմեր ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք.:

- Սուրբըդ Սըրբոց յայտնեալ դու ցուցար, հարսն երկնայնոցն
հրաւիրեցար,
Մարմնացելոյն Դու Աստուածամայր, խորհրդանոց սիրոյ կոչեցար,
35 Երկնաւորին ծնաւդ մայրաբար, լուսանըկար խորան կազմեցար,
ԶՔրիստոս որ Տէրն է կենդանարար, ծընար տղա զնայ անճառաբար,

Բազկատարած համարձակեցար, ի գիրկըս քո ըզնա ընկալար,
 Վասն նորա շատ նախատեցար, հրէից ազգէն և այսպանեցար:
 Բարեխաւսեա Որդոյդ Միածնի, զմեր ընդունել պատարագ Բանի,
 40 Աղաչեմք.:

Որդոց մարդկան միջնորդ հաշտարար, մեղաւորաց ազգի շնորհեցար,
 Դուռնն կենաց յոյս ճշմարտեցար, աղբիւր լուսոյ մեզ պարգևեցար,
 Ով կուսական մայրող կենարար, յազգս ամենայն կանանց գովեցար,
 Յերկնաւորաց երկըրպագեցար, Սուրբ Տիրուհի փառաբանեցար,
 45 Ի հրեշտակաց և մարդկան պատուեցար, փառատրութեամբ դու
 երանեցար,
 Յերկրէ յերկինս մարմնով փոխեցար, քո Միածնիդ յաջմէ բազմեցար:
 Բարեխաւսեա Որդոյդ Միածնի, զմեր ընդունել պատարագ Բանի,
 Աղաչեմք.:

Փառաւք փայլեալ դըշխոյդ գովելի, երկնաւորացըն եղեր թագուհի,
 50 Նըման լուսոյ եթեր գերարփի, հանգունատիպ ականն արևի,
 Յաւրինեցար գեղով սքանչելի, անեղ Բանին յաթոռ սոսկալի,
 Մանանայիւ լի սափոր ոսկի^{1*}, և տապանակ Աստուծոյն ուխտի^{2*},
 Ի քէն ծընաւ Արարիչն երկնի, ստեղծաւդ բոլոր գոյիցս աշխարհի,
 Նոյն այսաւր էջ դասութքն վեհի, առ ի փոխումըն քո հրաշալի,
 55 Վերափոխեաց ըզքեզ ի յերկինս, ուր քրովբէից է անճառելի,
 Ով Մարիամ անբիծ աղանի, ամէնաւրհնեալ ծընաւդ Յիսուսի,
 Յայսմ տանի փոխման քո մեծի, բարեխաւսեա Աստուծոյն Բանի,
 Մեզ ողորմիլ յաւուրն ահեղի, և ազատել ի հրոյն գեհենի,
 Յիշեա.
 60 Եւ ևս.
 Զանձինս:

Աստուածածին քրովբէ հողեղէն, լուսանկար տաճար մարմնեղէն,
 Ամենազարդ խորան լուսեղէն, շինեալ պայծառ կամար ամպեղէն,
 Յարփոյն Սինեա բոց վառեալ հըրին^{3*}, ծիրանածին փայլեալ շողեղէն,
 65 Անկիզական վառեալ լուսեղէն, սին երկնային կանգնեալ հըրեղէն,
 Ով հրաշափառ ծաղիկ լուսեղէն, շնորհաւք լցեալ եւթնարփեան հոգէն,
 Կոյսդ անարատ Յուգայի ցեղէն, ծընաւ ի Քէն իջեալն ի Հաւրէն,
 Ամենաւրհնեալ ծաղիկ նիւթեղէն, որ վառեցար ի հրալից թրփէն,

^{1*} Եբր. Թ 4

^{2*} Սաղմ. ԵԼԱ 8

^{3*} Եթ. Գ 2

Առցես ընդ քեզ միջնորդ ի յաղերս, ըզծերածին ծընունդն ի յամլէն^{1*},
 70 Ձձայնն որ եկեալ ի յանապատէն^{2*}, զըՍտեփաննոս Սուրբ Նախավրկէն,
 Ձընդրեալ հովին ի Պահլաունէն, զԼուսաւորիչն յազգէ պարթեւէն,
 Բարեխաւսել անմահ արքայէն, պարգելով ի քո Միածնէն,
 Ազատութիւն ի մեղաց ախտէն, և փրկութիւն ի չար գեհնէն,
 Ողորմեա:

Աղբյուրներ

C-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 209բ- 212ա:

Ծայրակապ՝ Փիլիսոփա:

Լուսանցային անվանում՝ Փոխման Աստուածածնին:

[ԵՐՐՈՐԴ ԱՒՈՒՐՆ] ՏԱՂ ՍՈՅՆ ԱՒՈՒՐՍ

- Գոհար վարդ ինքնագոյն, սիրամարգ ոսկէգոյն,
 Գոհար վարդ ինքնագոյն հոգոյն, սիրամարգ ոսկէգոյն,
 Յարփոյն գոհար վարդն ինքնագոյն, սիրամարգ ոսկէգոյն:
 Դու լուսին լի լուսով ի մէջ գիշերի,
 5 Դու զուհալ լուսափայլ ի յառաւաւտի,
 Մայր սուրբ աղաչեա, պաղատեա, աղաւթեա,
 Աղերսեա, զի ես եմ քո ծառայ:
 Ի յաւուր բաժանման հոգոյս ի մարմնոյս,
 Ձէնահար զիմ հոգիս առնեմ քեզ անձին:
 10 Դու՛ ծաղիկ անթառամ, լուսոյ մայր Մարիամ,
 Դու անթառամ աճման վարդենի,
 Հոտ անուշ բուրմամբ, Դու՛ լուսոյ մայր Մարիամ:
 Դու սափոր ոսկեղէն լի մանանայիլ^{3*}:
 Դու բուրվառ խընկալի հոտով անուշից,
 15 Մայր Սուրբ Տիրուհի, սըրբուհի թագուհի պանծալի,
 Դու մաքուր աղանի:
 Ի յաւուր բաժանման հոգոյս ի մարմնոյս,
 Բարեխաւս զքեզ ունիմ, որ մայր ես եւ կոյս,
 Սերովբէ հողեղէն, քերովբէ մարմնեղէն, սերովբէ հողեղէն, հրեղէն,
 20 Կուսութեամբ դու ծընար զոր էնն, սերովբէ՝

^{1*} Ղուկ. Ա 7

^{2*} Ղուկ. Գ 4

^{3*} Եբր. Թ 4

Դու լուսոյ մայրն Մարիամ:
 Դու տաճար լուսակիր կոչեցար Որդոյն,
 Դու շնորհաւք ես լըցեալ եւաթնարփեան հոգոյն,
 Կոյս մայր կուսութեամբ յըղացար, կուսութեամբ դու ծընար,
 25 Կուսութեամբ ի յերկինս համբարձար,
 Քեզ ողջոյն և Հոգոյդ երկրպագութիւն,
 Հաւատամ զնա յԱստուած յաւիտեան:

Աղբյուրներ

С-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 215բ-216ա:

Լուսանցային անվանում՝ Փոխմանն Աստուածածնին:

ԱՅԼ ՏԱՂ

Աղերսանաւք գոչեմ առ քեզ, Սուրբ անճառ Տիրամայր,
 Առ քեզ Սուրբ անճառ:

Բանին, որ ի Հաւրէ մաքուր հարսն ընտրեալ Տիրամայր,
 Ընտրեալ Տիրամայր:

5 Գառինն անարատին աղախին և մայր Տիրամայր
 Եւ մայր Տիրամայր:

Դրախտին անապական, վարք վայելչաբար, Տիրամայր,
 Վարք վայելչաբար, Տիրամայր:

Երկինք չեն բաւական քեզ, որ զՏէր ծնար Տիրամայր,
 10 ԶՏէր ծնար Տիրամայր:

Չարմանք զիս ըմպոնեաց, բաւականացար Տիրամայր,
 Բաւականացար Տիրամայր:

Էին Հոգւոյն սրբոք, օթեան տաճար Տիրամայր,
 Տաճար Տիրամայր:

15 Ընդ դաս Սուրբ երջանկաց, գերազանց գըտար Տիրամայր,
 Գերազանց գըտար Տիրամայր:

Թագիւ սուրբ անթառամ, դու պըսակեցար, Տիրամայր,
Պըսակեցար Տիրամայր:

Ժառանգ Ուխտի Հնոյն, քան զաստըղն պայծառ, Տիրամայր,
20 Զաստըղն պայծառ, Տիրամայր:

Ի յորովայնէ անբիծ և արդար, Տիրամայր,
Անբիծ և արդար Տիրամայր:

Լոյս հողեղինաց քրիստոնէից մեր Տիրամայր,
Քրիստոնէից տաճար:

25 Խընծոր ես գեղեցիկ^{1*}, հոտ անմահարար Տիրամայր,
Անմահարար Տիրամայր:

Աղբյուրներ՝ Շ- Ձեռ.հմր. 4117, թերթ 216ա:

Ծայրակապ՝ Ա- Խ:

Լուսանցային անվանում՝ Փոխմանն Աստուածածնին:

Ի ՍՐԻԿ ԿՈՍՏԱՆԴԷ [Երրորդ աւուրն Վերափոխման]

Աստուածածին Կոյս երանեալ, յիմանալեացըն վերաւրհնեալ,
Այժմ ընդ հրեշտակս ըզքեզ գովեմք, զմայրդ Աստուծոյ վերապատեմք:

Պատիւ քո մեծ է և անճառ, զոր ոչ պատմէ լեզու տըկար,
Փառաց Բանին դու տաղաւար, զԱստուած մարմնով ի քէն ծնար:

5 Զանտանելին գըրկով բարձեր, և որպէս մարդ կաթամբ սնուցեր:
Ընդ որ քէրորէքն հիացան, և սերորէքըն սխրացան:

Գըտար ի վեր, քան ըզնոսին, մայր կոյս մաքուր Աստուածածին,
Քրիստոնէից ազգք մարդկային, հոգով ի քեզ ապաւինին:

Հաւրդ Աստուծոյ Քոյ Միածնին, բարեխաւսեա՛ միշտ մարդկային,
10 Նախ պարգևել զխաղաղութիւն, բառնալ ի մէնջ ըզխռովութիւն:

Աճումըն տալ սիրոյ շնորհաց, ըզթշնամին ջնջել ի բաց,
Ամենեցուն գործել զբարիս, գըթալ ի յորբս և ի յայրիս:

^{1*} Երգ Է 8

Քահանայից անբիծ լինել, զպաշտաւն կարգին միշտ կատարել,
Մեր արքային արիութիւն, ողորմած կամք եւ արդարութիւն:

- 20 Աջն Յիսուսի և Քրիստոսի, ընդ նա յաւէտ շնորհաւք լիցի,
Եւ երգաւղիս զբանս ընդ ձայնի, արքայութիւն պարգևեսցի:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 250բ-251ա:

ՏԱՂ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ ԳԵՂԵՑԻԿ [Վերափոխման]

Աստուածածին մայր լուսոյ, տաճար Բանին Աստուծոյ,
ԶԱստուած ընդ մեզ հաշտեցո՛ւ, Աստուածածին մայր լուսոյ:

Բարձաւղ էղեր անեղին, և բնակարան անմահին,
Ծընար զՈրդին Միածին, Աստուածածին մայր Բանին:

- 5 Գովեմ ըզքեզ Մարիամ, պաղատանաւք առ քեզ գամ,
Առ ոտս անկեալ Քո և լամ, Աստուածածին Մարիամ:

Դու Քերոբէ հողեղէն, և սերոբէ մարմնեղէն,
Սուրբ և անբիծ քան զհրեղէն, ծնաւղ Բանին լուսեղէն:

- Երկին յերկրի յայտնեցար, տաճար լուսոյ կազմեցար,
10 Յաթոռ փառաց բազմեցար, զԱստուած ծընար մեզ համար:

Զըւարթնոց երկնից խնդութիւն, հոգեղինաց ցընծութիւն,
Հողեղինաց փրկութիւն, մեզ փութացիր յաւգնութիւն:

Էն Աստուած ի քէն ծնաւ, միջնորդ կենաց մեզ տըւաւ,
Աստուած և մարդ յայտնեցաւ, մեզ փրկութիւն շնորհեցաւ:

- 15 Ընդ մեզ հաշտեա՛ւ, սրբուհի, զըթա՛ ի մեզ, Տիրուհի,
Փըրկեա՛ ըզմեզ թագուհի, Աստուածածին փրկուհի:

Թագաւորին դու վըրան, երկնաւորին դու խորան,
Հոգոյն Սրբոյ աւթեվան, անճառ Բանին բնակարան:

- Ժողովեալքս ի քէն հայցեմք, արտասուելով աղաչեմք,
20 Մայր Աստուծոյ դաւանեմք, Աստուածածին քարոզեմք:

**Ի քէն հայցեմք, մա՛յր կենաց, սրբել ըզմեզ ի մեղաց,
Փրկել ի չար փորձանաց, պահել անփորձ ի դիւաց:**

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 252բ-253ա:

Ծայրակապ՝ Ա-Ի:

Լուսանցային անվանում՝ Չորրորդ աւուրն է:

ՓՈԽԷ ԶԶԱՅՆԴ [Աստուածածնի երրորդ աւուրն]

*Կենաց տապանակ, աստուածագիծ տախտակ,
Լեռն արձանունակ, աշխարհալիր վիմին:*

*Ոսկեղէն սափոր մանանային կենաց^{1*},
Գաւազան ծաղկեալ ի յարմատոյն յԵսսեայ^{2*}:*

- 5 *Յերկրածին սեռից գերազանցեալ երկնից,
Ի վերին զաւրացն աւրհնաբանեալ, միշտ կոյս:*

*Սուրբ Հոգոյն հըրոյ աստուածընկալ բուրւառ,
Տուփ անոյշ խընկոց, տիեզերաց բուրեալ:*

- 10 *Նորահրաշ շուշան վերաբուսեալ ի փշոց,
Քաղցրահամ ճաշակ բուրումն անուշահոտ:*

*Մայր կենարարին, հաճոյական կամաց,
Հայցմամբ պաղատեա առ ծնեալն ի քէն Աստուած:*

*Արեամբ փրկելոց քո Միածնի հաւտիս,
Լե՛ր միշտ բարեխաւս, ողորմածին ծընաւդ:*

- 15 *Րամել ըզցրւեալսն և զվարատեալս մեղաւք,
Զոր և ժողովեաց բազկատարած խաչին:*

*Ի քահանայից պետականէն լուսոյ,
Մեր հայրապետին հաստատութիւն հայցեա:*

^{1*} Եբր. Թ 4

^{2*} Թիւք ԺԷ 8, Եսայի ԺԱ 1

Արքային անմահ արքայուհի

20 Եւ մայր, ըզմեր թագաւորըն միշտ յաղթող արա:

Միշտ զեկեղեցիս Հայաստանեայց ազգիս

Անբիծ և ուղիղ դաւանութեամբ պահեա:

Էրրակի լուսոյն աստուածութեան միում,

Գոհութիւն և փառք ի յաւիտեանս, ամէն:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 254աբ:

Ծայրակապ՝

Կոյսն Մարիամ է:

ԳԱՆՁ ՓՈԽՄԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՒՆ

Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անճառելի Բանըն հայրական, այն որ ծընաւ յարգանդ կուսական,

Այսօր ըզմայրն Իւր անապական, վերափոխէ յերկրէ ստորական,

Նախ Գաբրիէլ պետըն վերնական, եկեալ առ մայր Բանին սրբութեան,

Հրաւիրելով զՍրովբէն մարմնական, ի քրովբէից գունդն հրակերպեան,

5 Անդ ուր աթոռք են բոցանրման, յանձեռագործ խորանս վերնական,

Յանհաս, անճառ մըտաց ստեղծական, յանտես աչաց մարմնաւորական,

Յաստուածակերտ լուսեղէն կայան, առ Միածին Որդին հայրական:

Նոր արհնութիւնս տացուք հըրճուելով, զմայրն Աստուծոյ

աւրհնաբանելով,

Աղաչեմք.:

10 Ռաբա ժողով սրբբոց կուսանաց, միաբանեալ առ մայրըն կենաց,

Այլ և զընդից Տեառն աշակերտաց, սրփռեալք յոլորտըս տիեզերաց,

Յանկարծակի ի Հոգոյն շնորհաց, յճրուսաղէմ եղեն ժողոված,

Մըտեալ տեսին զկոյսըն պարծանաց, զաստուածաբնակ տաճարըն

փառաց,

Ուրախութեամբ ձայնիւ հըրճուանաց, աւրհնաբանեն զտըւողն շնորհաց,

15 Զբարձաւղ մեղաց զտըւաւղն աւրհնութեանց, զպատճառ կենաց

ամենայն ազանց,

Զփառաւորեալն յանմարմնականաց, զբարեբանեալն ի հրանիւթ զօրաց:

Նոր արհնութիւնս տացուք հըրճուելով, զմայրն Աստուծոյ

աւրհնաբանելով,

Աղաչեմք.:

Այսօր Յիսուս Միածին Որդին, էջ ի փոխումն իւր Սուրբ ծընօղին,
 20 Այսօր բուրեաց հոտն աստուածային, ի տաղաւար Տիրամաւր կուսին,
 Այսօր ժողովք ընտրելոց գընդին, շուրջ ըզկուսիւրն պարփակէին,
 Այսօր իննեակ զօրացն երկնարին, իջեալ ըզկոյսըն մեծարէին,
 Այսօր կոփեալ ըզփայտ կիպարին, եղեալ հանդէպ երեսաց կուսին,
 Այսօր տուաւ բըժիշկ մարդկարին, կենդանագիր Սուրբ Աստուածածնին,
 25 Այսօր առեալ զգանձն աստուածային, տարեալ եղին ի դիր հանգըստին,
 Այսօր փայլեաց հոգին տիրածին, ի ձեռս Որդոյն Իւր աստուածային,
 Այսօր փոխեալ յանմահից տեղին, անապական մարմին Սուրբ Կուսին:
 Նոր արհնութին տացուք հըրճուելով, զմայրն Աստուծոյ
 արհնաբանելով,
 Աղաչեմք.:

30 Քաղցրաձայնեալ մանկունք Սիրնի, յաւուրս փոխման կուսին պանծալի,
 Միաբանեալ ի յեկեղեցի, բարբառեսցուք զբանըս գովեստի,
 Աստուածածին մայր Տեառն Յիսուսի, աթոռ անճառ արքային մեծի,
 Աստուածածին Հօրն երկնաւորի, հարսըն մաքուր ծընօղ Միածնի,
 Աստուածածին Սուրբ Հոգոյն տեղի, լըցեալ շնորհօք անհասանելի,
 35 Աստուածածին գերագոյն երկնի, իննեակ դասուց հրեղինաց գնդի,
 Աստուածածին դրախտ ամենալի, և ծառ կենաց պըտղոյն հրաշալի,
 Աստուածածին տապան լուսալի, և տաղաւար Աստուծոյ Բանի,
 Աստուածածին անկէզ մորենի^{1*}, և բանաւոր տախտակ կենդանի,
 Աստուածածին ծաղկեալ հրաշալի, դու գաւազան Տեառն Ահարոնի^{2*},
 40 Նոր արհնութին տացուք հըրճուելով, զմայրն Աստուծոյ
 արհնաբանելով,
 Աղաչեմք.:

Երանեցար յազգէ մարդկարին, ամէնարհնեալ Սուրբ Աստուածածին,
 Դուռըն փակեալ և տօմար բանին, ամէնարհնեալ լեառն Աստուածաին,
 Երկիր բարի լուսոյն երկնային, ամէնարհնեալ բըլուր կընդըրկին^{3*},
 45 Լայնատարած ծով մարգարտածին, ամէնարհնեալ ալկըն մեծագին,
 Դու գանձանակ մեծ թագաւորին, ամէնարհնեալ կառք անեղ Բանին,
 Ոսկի սափոր սուրբ մանանային^{4*}, ամէնարհնեալ աշտանակ ջահին,
 Վարդ, մանուշակ ծաղիկ ծովային, ամէնարհնեալ բուրումն ամենին:

^{1*} Ելք Գ 2

^{2*} Թիւք Ժէ 8

^{3*} Երգ Դ 6

^{4*} Եբր. Թ 4

Ահա յիշ.
50 Եւս.
Զանձ.:

Լուսապայծառ խորան և տաճար, Աստուածածին և Սուրբ Տիրամայր,
Վերափոխեալ առ Տէր բարերար, եւ յանձեռագործ խորանըն մըտար,
Արդ բարեխաւս լեր մեզ անդադար, առ Տէր Յիսուս, որ մարմնով
ծընար,
55 Բոտեալ ընդ քոյդ մաղթանաց յարմար, Կարապետին Յովաննու
բարբառ,
Դրան բացողին զերկնային կամար, Լուսաւորիչն մեր երախտաբար,
Առաքելոց դասուն հրաշափառ, և ամենայն ընտրելոց ի շար,
Պահել ըզմեզ զանփորձ և անվըթար, լինելով միշտ Տեառն կամարար,
Եւ յաւուրն ահել զալոյն տիրաբար, լըսել ըզձայն Տեառն երանաբար,
60 Տալով հանգիստ յերկնաին տաճար, ննջեցելոց մերոց հաւասար,
Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 175ա-177ա:

Ծայրակապ՝ Առաքել վարդապետ:

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Այսօր կուսածին Բանըն Հաւր Որդին Միածին
Իշեալ ի յերկնից բազմութեամբ զաւրացն երկնաին:

Յիշեաց զխոստումն որ ասաց մաւրն Իւր կուսական,
Ես ինքնին գայցեմ քեզ խընդիր յանդիման:

5 Արխրալի սիրով ցանկացեալ, կոյսըն պարծանաց,
Այսաւր փոխման տեսութեան Տեառն աշակերտաց:

Յանկարծ ի շնորհաց Սուրբ Հոգոյն, որք սփռեալք էին,
Յընդհանուր ծագաց աշխարհէ ի Սաղիմ հասին:

Անդ ի տեսութիւն Սուրբ կուսին յոյժ ուրախացան,
10 Այլ յորժամ զփոխումըն լըւան տըրտմութեամբ լըցան:

Ռահին վերնական, կոյսըն սուրբ յայնժամ ըսպասէր
 Եւ զաստուածորդին ըզՏէր Յիսուս իջեալ տեսանէր:

Առեալ ըզհոգին մաքրափայլ մաւրն իւր Տէր Յիսուս
 Երևէր անճառ տեսութեամբ պարգևացն լոյս:

- 15 Քաղցրաձայն երգով գովէին դասքըն վերնական,
 Զանարատ ծընաւղ Բանին Հօր զսուրբ մայր տիրական:

Եղանակելով ձայնակից եղեն հրեշտակաց,
 Ժողով կուսանացն ամենայն և աշակերտաց:

- Լուսեղէն կառօք ամբարձեալ մայրն Աստուած Բանին
 20 Եւ յաւէտ փառօք զուարճանայ ընդ Սուրբ Միածնին:

Էին էակից Հօր Բանին, Որդոյն Միածնին,
 Սուրբ Հոգոյն կենաց տըւողին, փառք ի մէնջ տացին:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 177աբ:

Ծայրակապ՝ Այս ի յԱռաքել:

ԳԱՆՁ ՓՈԽՄԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ ԵՐՐՈՐԴ ԱԻՈՒՐ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

- Այսօր զփոխումն ի յերկրէ կուսին, վերապատէն որդիք մարդկան,
 Այսօր զտաճար Աստուծոյ Բանին, գեղգեղելով գովեն զօրք վերին,
 Այսօր զտեղի լուսոյ ծագաւղին, բարեբանեն ժողովք երկրածին,
 Այսօր զքրովբէն ի յերկրէ ստորին, սրբաբանեն սրովբէք անմարմին,
 5 Այսօր և մեք ձայնիւ հրճուագին, փառաւորեմք զմայրն Աստուած Բանին.
 Աւրհնեալ ես կոյս տաճար տիրական, Աստուածածին տեղ երանութեան,
 Աղաչեմք.:

- Ռետին կենաց քե տըւաւ մարդկան, Աստուածածին կոյս անապական,
 Ծառոյն կենաց տեղի մաքրական, Աստուածածին տեղ երանութեան,
 10 Որթոյն անճառ այգի բանական, Աստուածածին բաժակ բերկրական,
 Վէմ կենդանի ջրոյն անմահութեան, Աստուածածին լեառըն
 սըրբութեան,

Վարդ, մանուշակ, հոտ անմահութեան, Աստուածածին ծաղիկ
անթառամ,
Իմանալի քաղաք բնակութեան, Աստուածածին տեղ արքայական,
15 Աւրհնեալ ես դու կոյս տաճար տիրական, Աստուածածին տեղ
երանութեան,
Աղաչեմք.:

Անմարմնական զօրօք երկնաին, իջեալ Յիսուս Միածին Որդին,
Առ ի յողջոյն մաքուր ծընաւդին, ամէնաւրհնեալ երջանիկ կուսին,
Ուրախացաւ մայր թագաւորին, յորժամ ետես զորդին կուսածին,
20 Խանդաղակաթ սըրտիւ ըղձագին, բերկրեալ ցնծայր կոյսն երանելին,
Բուրեաց անոյշ հոտն աստուածային, ի տաղաւար երջանիկ կուսին:
Աւրհնեալ ես դու կոյս տաճար տիրական, Աստուածածին տեղ
երանութեան,
Աղաչեմք.:

Քաղցրաձայնեալ ւարհնաբանելով, սուրբ կուսանաց դասքն գովելով,
25 Զմայրն Աստուծոյ բարեբանելով, անուշահոտ խընկով պատելով,
Առեալ զմարմին կուսին գերագով, ի գերեզման ըզնա տանելով,
Դասք հրեշտակաց փառաբանելով, զաստուածաբնակ տաճարն
ւարհնելով,
Անպատմելի ձայնիւ գովելով, անճառապէս եղանակելով.
Աւրհնեալ ես դու կոյս տաճար տիրական, Աստուածածին տեղ
երանութեան,
30 Աղաչեմք.:

Երանագարդ աշակերտքն ընտրեալ, զաստուածաբարձ մարմինն
ամբարձեալ,
Հրեղէն զօրացն համաձայնեալ, ւարհներգութեամբ ի տապանս եդեալ,
Յռեթէոս շնորհաւք զօրացեալ, զԱստուածածին կոյսն ներբողեալ,
Զհրեղէն լեզուսն զարմացուցեալ, որք յԱստուծոյ հոգոյն ժողովեալ,
35 Երիս աւուրս անդէն մնացեալ, Գեսամանի տեղին անուանեալ:
Ի հրեշտակաց դասուցն հըրճուեալ, որք ձայնակից նոցին կըցորդեալ,
Ահ յիշ.
Եւս.
Զանձինս.:

40 Լիակատար լուսին բանաւոր, Աստուածածին շնորհաւք զօրաւոր,
Բարեբանեալ յերկնայնոց բոլոր, և յԱղամայ ծննդոց մարմնաւոր,

- Յաւուրս փոխման քոին հրաշաւոր, բարեխօսեա Որդոյդ միաւոր,
 Կըցորդ ընդ քեզ Ձայնն աւետաւոր, Նախաժըկայն սուրբ պըսակաւոր,
 Լուսաւորիչըն մեր հոգևոր, և առաքելոց դասքըն խմբաւոր,
 45 Պահել անփորձ զհօտըս բանաւոր, զազգըս հայոց տարտամ և ժըխոր,
 Եւ զհովապետըս մեր փառաւոր, զկաթուղիկոսն առնել զօրաւոր,
 Մեզ ողորմել յաւուրն ահաւոր՝ «Եկայք» ձայնին Տեառն արժանաւոր,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 180բ-182ա:

Ծայրակապ՝ Առաքել:

ՀՈՐԴՈՐԴ ԱԻՈՒՐՆ ԳԱՆՁ ՓՈԽՄԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ Դ ԱԻՈՒՐ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

- Այսօր անճառ լոյսն հայրենին, էջ անմարմին զօրաւքն երկնաին,
 Այսօր Որդին Հօր անեղածին, էջ առ ծընաւդն Իւր Աստուածածին,
 Այսօր ծընեալն ի կոյս արգանդին, կոչեաց զծընաւդն յանմահից տեղին,
 Այսաւր եկեալ արքայն երկնաին, կոչէր ըզմայրն յառազաստ վերին,
 5 Այսաւր անշէջ հուրն աստուածային, վերափոխէ զանկէզ մօրենին,
 Այսօր լերինք մշտնջենաին, վերամբառնան զլեառըն վիմածին,
 Այսօր և մեք ձայնակից նոցին, աւրհնեմք զծընօղն ընդ Սուրբ Միածնին:
 Աւրհնեալ ես մայր Աստուծոյ Բանին, կոյս թագուհի Սուրբ
 Աստուածածին:

- Յամենահրաշ Աստուծոյ Հոգոյն, ամենազօր կամաւք Բարձրելոյն,
 10 Առաքելոց դասքըն գերագոյն, որք ընդհանուր աշխարհ հեռագոյն,
 Խընդրուածովք մաւր Աստուածորդոյն, ժողովեցան թևօք Սուրբ Հոգոյն,
 Յերուսաղէմ քաղաք այն, ի դուռըն մօր մարմնացեալ լուսոյն,
 Ողջոյն տըւեալ միմեանց ջերմագոյն, այլև մեծի Որոտման որդոյն,
 Ուրախացեալք սիրով բարձրելոյն, և զուարճացան տեսլեամբ
 Սըրբուհոյն,
 15 Որով և մեք ձայնակցեալ նոցուն, գովեմք ըզմայր մեծի Աստուծոյն:
 Աւրհնեալ ես մայր Աստուծոյ Բանին, կոյս թագուհի Սուրբ
 Աստուածածին:

Սուրբ Տիրամայրն յոյժ ուրախացաւ, զի ցանկութիւն իւր կատարեցաւ,
 Ի գալըստեան նոցա բերկրեցաւ, և զՄիածնէն իւրմէ գոհացաւ,

Պետրոս ի սնար կուսին բազմեցաւ, և Յոհանէս յանոտից նըստաւ,
 20 Յանկարծակի տեղին շարժեցաւ, անմահութեան հոտըն բուրեցաւ,
 Անճառ փառաւք Միածինն իջաւ, հրաբուն զօրաւք անմարմնականաւ,
 Կոյսն տեսեալ յոգի զւարճացաւ, անպատմելի խնդութեամբ լըցաւ,
 Որով և մեք ցընծութեամբ մեծաւ, փառաւորեմք զկոյս որ փոխեցաւ:
 Աւրհնեալ ես մայր Աստուծոյ Բանին, կոյս թագուհի Սուրբ
 Աստուածածին:

25 Էին սիրով սիրեցեալ Բանին, Սուրբ Յոհանէս Որոտման Որդին,
 Առեալ փորեաց ըզփայտ կիպարին, բերեալ ետուր Սուրբ
 Աստուածածին,
 Եւ նա եղեալ հանդէպ պատկերին, և արտասուս հեղեալ յորդագին,
 Նըկարեցաւ տիպն ի տախտակին, ամէնաւրհնեալ մաւր անեղ Բանին:
 Աղերսանաւք աղաչեաց զՈրդին, արհնել Աջովն Իւր աստուածային,
 30 Բըժշկութիւն շնորհել մարդկաին, խընդրուածօք Տիրամաւր կուսին,
 Որով և մեք անձամբ ցաւագին, խընդրեմք հոգոց մեր բըժշկութիւն:
 Աւրհնեալ ես մայր Աստուծոյ Բանին, կոյս թագուհի Սուրբ
 Աստուածածին:

Բարեբանեալ ի հրանիւթ զաւրաց, Աստուածածին կոյսն երանութեանց,
 Յօժար կամօք զշողին աւանդեաց, ի Միածին Որդին իւր յանձնեաց,
 35 Պարակցելով հոյլքն հրեղինաց, աթոռ կազմեալ յանհիւթականաց,
 Երգեն հրեշտակք երգըս հըրճուանաց, հրեշտակապետք ընդ
 Սուրբ Պետութեանց,
 Իշխանք և զօրք անմարմնականաց, գումարք դասուցըն Սուրբ
 Տէրութեանց,
 Սերովբէից հոյլքըն սըրընթաց, Սուրբ Քերովբէքն յաճախ գիտութեանց,
 Ընդ աթոռոց արքաին փառաց, Աստուածածինն գան յառաջընթաց,
 40 Աւրհնաբանեն զկոյսն երանութեանց, զմայր Արարչին հանուրց էակաց:
 Աւրհնեալ ես մայր Աստուծոյ Բանին, կոյս թագուհի Սուրբ
 Աստուածածին:

Առեալ զմարմին կուսին գերագով, առաքելոցն ձայնիւ երգով,
 Հրեղէն զաւրացըն ձայնակցելով, անտեսաբար արհնաբանելով,
 Դասքըն հրէից հակառակելով, ձեռն ի դագաղ կուսին ձըգելով,
 45 Իսկոյն հըրաշք յայտնի լինելով, և զտիրասպանսն յանդիմանելով,
 ԶՍոփոնիայ ձեռըն կըտրելով, հրեշտակապետըն հրեղէն սըրով,
 Որ և դարձեալ խոստովանելով, Աստուածածինն զնայ դաւանելով,
 Վաղվաղակի ձեռըն կըցելով, զմայրն Աստուած փառաւորելով:

Աւրհնեալ ես մայր Աստուծոյ Բանին, կոյս թագուհի Սուրբ
Աստուածածին:

- 50 Նոր արհնութեամբ զնա մեծարեն, առաքելոց ժողովքըն գովեն,
Ի գերեզման զնա իջուցանեն, զանապական գանձըն ծածկեսցեն,
Եւ ի տապան կուսին դադարեն, երիս աւուրս անդ արհնաբանեն,
ԶԲարդուղիմոս յետոյ տեսանեն, վասըն նորա զտապանըն փորեն,
Զմարմին կուսին այլ ոչ գըտանեն, քանզի հրեշտակք զնայ վերափոխեն,
55 Զտախտակն սուրբ եղբօրն շնորհեն, զԲարդուղիմոս նովաւ մեծարեն,
Ներբողական ճառիւ դըրուատեն, զԱստուածածին կոյսըն գովեսցեն:
Ահա յիշ.
Եւս.
Զանձ.:
- 60 Աստուածածին մայր Տեառն Յիսուսի, արհնեալ կոյս երանուհի,
Ռահ երկնաճեմ ցուցեր ի յերկրի, Սուրբ Ծնընդեամբ քո անճառելի,
Այսօր մարմնով քոին հրաշալի, վերափոխեալ ի յերկինս երկնի,
Քրովբէք լըծեալ կառք անպատմելի, վերամբառնան զկոյսդ երանելի,
Եւ երգէին երգ զարմանալի, քեզ մայր անմահ Սուրբ թագաւորի,
65 Լիցուք և մեք ձայնակից յերկրի, երկնաւորացն և քում գովեստի,
Վերապատուեմք զմայրդ Աստուած Բանի, զլուծիչ երկանց
նախնոյն Եւայի,
Առ Տէր հայցեա միշտ աղերսալի, ևս առաւել յաւուրս Քո տօնի,
Րամեալ սիրով ընդ քոյդ կըցորդի, մաղթանք սըրբոյն Յովաննու մեծի,
Դրանց բացողին երկնից կամարի, պըսակազարդ Նախավըկաի,
70 Այլև մերոյն Սուրբ Լուսաւորչի, պարթևանուն Սըրբոյն Գրիգորի,
Պայծառազարդ դասուն ցանկալի, առաքելոցըն փոքրիկ հօտի,
Երկնաւորացըն հրաբուն սեռի, և ամենայն սըրբոց յաշխարհի,
Տալ մեզ լինել մասնակից տօնի, յաւուրս փոխման քոին սքանչելի,
Ի մեզ գըթալ յաւուրն ահեղի, ի գալըստեան քոին Միածնի,
75 Էկայք ձայնին լինել արժանի և հայրական Սուրբ արհնութենի,
Ողորմեայ.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 182ա-184բ:

Ծայրակապ՝ Այս է բան Առաքել վարդապետի է:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱԻՈՒՐՆ Է [Վերափոխման]

Մեծապայծառ արփիանըման, փայլեաց հոգի Կուսին մաքրական,
 Զոր և տեսեալ դասուն մետասան, առաքելոց գունդըն սրբազան,
 Զպայծառացեալ լոյսն արփիական, եաւթնապատիկ քան զարեգական,
 Ի ձեռն Որդոյն իւրոյ կուսական, սպասաւորեալ ի հրանիւթական,
 5 Մտանելով յերկնից կայարան, յեաւթնաստեղեան, լուսեղէն խորանն:
 Բարեխաւսութեամբ մաւր Քոյ ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ քաւութեան:

Կոյսըն մըտեալ յանհասըն խորան, ուր ոչ հըպին անդ միտք եղական,
 Տեսանելով աթոռ զանազան, ժառանգելով ըզկեանս անվախձան,
 Ընդդէմ գային զաւրքն վերնական, երկրպագել մաւրն Աստուածական,
 10 Աւրհնել ըզմայրն որդոյն կուսական, և գովէին ձայնիւ քաղցրական,
 Ընդ որս և մեք երգեմք միաբան՝ աւրհնեալ ես դու կոյս անապական,
 Աւրհնեալ է աւր Քո վերափոխման, որում եղեաք մեք այսաւր արժան:
 Բարեխաւսութեամբ մաւր Քոյ ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ քաւութեան:

15 Բամքն սրբոց որ անդ հաւաքեալ, և երկնաձիր շնորհին հանդիպեալ,
 Զմաքուր հոգի Կուսին սրբասնեալ, արտասուելով ըզնա պատանեալ,
 Զաստուածաբնակ մարմինն բարձեալ, զայն որ զԱստուած էր
 պարածածկեալ,
 Գեղսամանի տեղի անւանեալ, ըզնա տարեալ ի տապան եղեալ,
 Իսկ հրէական ժողովն յամառեալ, յոյժ շարութեամբ ի նախանձ շարժեալ:

20 Տեսեալ հրէից ամբոխն յամառեալ, զմայրն Աստուծոյ ի սրբոց
 պաշտեալ,
 Սոփոնիա ժանդ ոմն յանդգնեալ, և ի դագաղ Կուսին ձեռնարկեալ,
 Իսկ զաւրութիւն Կուսին հրաշացեալ, և երկոքին ձեռքն անդէն հատեալ,
 Յայնժամ նոցա զաղաղակ բարձեալ, զի կուրութեամբ աշացըն հարեալ,
 Մինչ Պետրոսի զարմունկսն կըցեալ, և զկուրացեալսն ի լոյս
 դարձուցեալ:

25 Բարեխաւսութեամբ մաւր Քո ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ
 քաւութեան:

Իսկ և նոցա անդէն խրախուսեալ, աստուածածին ըզկոյսն ասացեալ,
 Հաւատացեալքն ոգով ցնծացեալ, բարեբանեն ըզկոյսն երանեալ,
 Զգերեզմանաւրն շուրջպար առեալ, զաստուածային ըզգանձն
 ամփոփեալ,
 Սերոբէիցն սրբաբանեալ, սուրբ կուսանացըն համաձայնեալ,

30 Աւրհնեն ըզմայր Բանին մարմնացեալ, փառաւորեն զմայրն
անհարսնացեալ,

Յիշեաւ և ևս առաւել։

Չորեքկերպեան աթոռ անեղին, պայծառացեալ լուսով անմահին,
Ամէնաւրհնեալ Սուրբ Աստուածածին, Մայր կենսատուն Յմանուէլին,
Աւրհնեալ զամբար և ջահ երկնային, ոսկի բուրառ հըրոյն անմարմին,
35 Աւրհնեալ տախտակ պատգամաց Բանին, գըրեալ մատամբ
աստուածային,

Աւրհնեալ խորան, նըման Սինային, և մորենի սուրբ անկիզային,
Աւրհնեալ աղբիւր անհատ վըտակին, յորմէ արբաք ըզջուր կենդանին,
Աւրհնեալ գեղմն սուրբ անձրեւին, աղբեւր կնքեալ և ջրհոր խորին,
Աւրհնեալ հովիտ, գաւհար շուշանին, բըլուր խընկի, լեռն զըմըռսին,
40 Աւրհնեալ պարտէզ բարի ծաղկոցին, հոտ նարդոսի, ծաղիկ քըրքըմին,
Աւրհնեալ ես մայր Աստուծոյ բանին, փառաւորեալ ի զաւրաց վերին,
Աւրհնեալ Գ...ումն քո երկնային, ամէնաւրհնեալ մայր անճառ Բանին,
Կըցորդութեամբ Սուրբ Կարապետին, Ստեփանոսին և Լուսաւորչին,
Բարեխաւսեա՛ Քո Սուրբ Միածնին, գըթալ ի մեզ յաւուրն ահագին,

45 Ողորմեաց։

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 251բ-253բ:

Ծայրակապ՝ Մկրտիչ:

[ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ԱԻՈՒՐՆ]

Մայր կենդանեացըն հոգոց,
Զոր նախահայրըն ծանոց:

Երկոտասան վտակաւ
Վէմն առ ի քէն շնորհեցաւ:

5 Ծընար քառիցըն խընկոց,
Հոգոյն յոգիդ խառնելոց:

Իմաստութիւն, զաւրութիւն,
Արդարամէտ մաքրութիւն:

Նարդոս և զմուռ ծովային,
10 Եւ կինամոն կընդրկին:

Թագապաճուճեալ զարմազան,
Զըմրութ և կայծ կարկեհան:

Ու դու քաղաք կենդանի,
Տաճար շինեալ Քրիստոսի:

15 Բաբունույն Յիսուսի,
Ծընաւղ մարմնով ի յերկրի:

Որով հայցեմք մայր լուսոյ,
Զերգիչ երգոյս և զխնդրաւոյս:

Սըրբել ըզմեզ ի մեղաց,
20 Լէր բարեխաւս անմոռաց:

Ի զըւարթնոցն կայանին
Երգել ըզփառս ընդ նոսին:

Էրրորդութեան անեղին,
Յաւէտ ի նոյն միշտ էին:

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 253ա:

Ճայրակապ՝ Մեծին Թորոսի է:

ՊԸԼՁՈՅՆ ԱՍԱՑԵԱԼ Է [ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ԶՈՐՐՈՐԴ ԱԲՈՒՐՆ]

Առաջնաճաշակ պըտղոյն, մահւան առաջին մարդոյն,
Եղեր անիծից լուծիչ, մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Բանն որ ի Հաւրէ էր լոյս, իջեալ ի յերկնից մեզ յոյս,
Ի քէն մարմնացաւ, Սուրբ Կոյս,

5 Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Պանծ անապական Սուրբ Կոյս,
Կենաց ապաւէն և յոյս, սրորէ հողեղէն և լոյս,
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Դուռն արևելեան դրախտին,
10 Ծագաւոյ Միածին Բանին, ո՛վ դու վեհագոյն երկին,
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Երգէր Գաբրիէլ ձայնիւ զայս բան ասելով.
«Հրաշիւ Կոյս Դու յղասցիս շնորհիւ»^{1*},
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Չծնեալն ի Հաւրէ անճառ շնորհաւք Սուրբ Հոգոյն
15 Ծընար մարմնովն որ ի Քէնէ առ,
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Էն արարչակիցըն Հաւր, ի քէն մարմնացաւ այսաւր,
Ցընծայ Հերմոն և Թաբաւր^{2*},
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Ընտրեալ շառաւել լուսոյ, հարսըն փեսային սրբոյ,
Պարծանք համայնից կուսոց,
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Թագ արքայական կազմեալ, նախնւոյն Ադամայ շնորհեալ,
Դու փառք Եւայի բերկրեալ:

25 Ժառանգ աւետեաց ուխտին, հաւրն Աբրահամու զարմին,
Ի քեզ կատարեաց Հոգին,
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Ի սրորէախումբ սեռից, միշտ աւրհնաբանեալ ձայնից,
Քեզ փառս յամենայն գոյից,
30 Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Լոյսն որ ի Հաւրէ անմայր, ի քէն մարմնացաւ անհայր,
Որ զմեղս Ադամայ բառնայր,
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

Խորհուրդն որ ծածկեալն յազգաց, էն Աստուած ի քեզ յայտնեաց,
35 Շնորհաւք Սուրբ Հոգոյն փառաց,
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

^{1*} Եսայի Է 14

^{2*} Սաղմ. 2Ը 13

Ծառ դու կենսառիթ պըտղոյն, տնկեալ ի բնութիւն մարդոյն
Կեանք մահացելոյ նախնոյն,
Մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս:

40 Կոյս անհամեմատեալ, սրբոց վեհագոյնլեալ,

Հարսն երկնաւորի լեալ, մայր Մանուէլի Սուրբ Կոյս,

Հուրն Աստուած առեալ
Յարգանդ քո մաւր բուրւառ:

Հոտ անուշութեան երկնուղէշ ծաղկեալ,
45 Անմահ խընծորոյն անուշահոտ պըտղոյն:

Տեղի յաւրինման դու մարգարիտն լուսոյ,
Ոսկի մաքրափայլ ի հողանիւթ զարմէս:

Ի յերկրածընացս հարսն ի յերկինս էլեր,
Մայր կաթնամատոյց Հաւր Միածին Բանին:

50 Սուրբ Կոյս Մարիամ, մաւրն Եւայի բժիշկ,
Նախննոյն Ադամայ ազատարար ծընունդ:

Ով ցաւղոյն կենաց Հաւրէն լուսոյ իջեալ,
Ամբ անձրեւածին, ծարաւելոցս յարբումն:

Ի ծեալ բնութենէս աստղ լուսոյ ծագեալ,
55 Ի խորին գիշերոյ քաղցրանշոյլ փայլմամբ:

Րաբուննոյն վերնոյ, բնաւից արարողին,
Խորան բանաւոր լուսակիր տաճար:

Բարունակ բերող զուրախարար ողկոյզն,
Որով զմայլեցաք յանմահական բաժակն:

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 253ա-254ա:

Ճայրակապ՝ Ա-Հ ...հտի սուրբ:

ԳԱՆՁ ՓՈԽՄԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

- Յանսկիզբն յէնն, յանհուն պատճառէն, յանծաւալ ծովէն,
 Յոչ սկըսեալ սկըզբնէն, յոչ ուրէք լուսէն, յոչ երբէք գոյէն,
 Յոչ քանաւորէն, յոչ որակ գունէն, յոչ պարագըծէն,
 Յոչ վախճան էնն, յոչ ներդադարէն, յոչ կէտաւորէն,
- 5 Յոչ ոչ բարոյէն, յոչ տիրեալ չարէն, յոչ շաղ կարաւտէն,
 Յոչ անդըրի կիտէն, յոչ ըռպէ մասնէն, յոչ կատարածէն,
 Յանհաս ծընաւդէն, յանսարաս Հաւրէն, դու ծընար որ էն:
 Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի Որդի կուսական,
 Աղաչեմք.:
- 10 Անեղանելի, անպարագրելի, անսահմանելի, անշարժ շարժելի,
 Անանջատ վայրի, աննիւթ ստեղծաւորի, աննիազ բարի,
 Անուր վայրկենի, անբաժ ծոցենի, Աստուածդ ամենի,
 Յառաջ քան զլինել երկնի և երկրի,
 Ընտրեցեր սիրով, Հոգոյ Քո գըթով, զՄարիամ անծկով:
- 15 Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
 Աղաչեմք.:
- Տէր Քրիստոս աւծեալ, տան Քո յայց ելեալ, տընտես բարերար,
 Տէր անդ անմարմին, աստ առեալ մարմին, թանձր և յաւդային,
 Տէր անդ ի ծոց Հաւր, աստ տեսար առ մաւր, դու ամենազաւր,
- 20 Տէր Դու անդանաւր, աստ ի գիրկըս մաւր, Աստուածըդ հըզաւր,
 Տէր Դու համազաւր, Հոգոյ Քո և Հաւր, մաւր Աստուած և Հաւր,
 Տէր էից ունաւդ, որով Հայր Քոյով, աստ բարձեալ բազկով,
 Տէր Դու անդ լուսով, ծածկեցեալ ամպով, և աստ խանձարրով,
 Տէր Դու անդ պատուով, սրովբէք սարսելով, աստ հովիւք երգով,
- 25 Տէր հազար հընկով, և երկհարիւրով, ամաց բոլորով,
 Տէր իջեր սիրով, ընդ մեզ լինելով, ըզմեզ փրկելով:
 Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
 Աղաչեմք.:
- Ով Աղամըդ հին, ով Եւայ կըրկին, ով դու կողածին,
 30 Ով Աբէլ նախկին, ով Ենովս յերկին, ով Նոյ ի նաւին,
 Ով սէրդ Փըրկչին, Սահակդ ոստք նորին, Յակոբ քո Որդին,
 Յուդա առաջին, Փարէս Թամարին, Ամրամ Ղևային,
 Մովսէս մարգարէ, Դաւիթ ի Յեսսէ, Յովակիմ յազգէ,

Դուստրըն ձեր գըգուէ, շըրթամբ համբուրէ, զստեղծաւղն ի հողէ:
 35 Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
 Աղաչեմք.:

Մեծ զարմանք հրաշի, մեծ պատմաբանի, մեր բանս է կարի,
 Մարիամ յամուլ մաւրէն ծընանի, ծաղիկ ծիրանի,
 Մըկըրտեալ լինի, մերոյին բնութեամբ, ի մաւրն յարգանդի,
 40 Երեք ամսնանի, զըրկաւք մայրենի, մաքուրն աղանի,
 Ընծայ Աստուծոյ տաճարին լինի, կոյսըն հրաշալի,
 Ի լրումըն տասանց և չորից թուոյ, զԱստուած ծընանի,
 Հինգ ըսքանչելիքըն զարմանալի, վաղ վաղ կատարի,
 Յազդումըն ձայնի, Գաբրիէլ մեծի, կոյսըն հաւանի,
 45 Աստուած մարդ լինի, և անդրադարձի, զի չէ քակտելի,
 Հայր Աստուած կամի, Հոգին հովանի, Որդին ծընանի,
 Աստուած կատարեալ և մարդ կատարեալ, կըրկին ըզմէկին,
 անշըփոթելի,

Ամաց երեսնից, ամսոց քառասնից ի յերկրի շըրջի:
 Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
 50 Աղաչեմք.:

Էն Աստուածորդին սիրով անքըննին, եկն ի մահ խաչին,
 Ի մէջ գիշերին, յահեղ Ուրբաթին, որ ըմբռնեցին,
 Ի յառաւաւտին, ի յարշալուսին, փուշն էր ի գըլխին^{1*},
 Ի յերեք ժամին, յաթոռ նըստուցին, բան հարցանէին և ապտակէին^{2*},
 55 Եւ ի վեց ժամին, բազուկ ստեղծաւղին, ի փայտ սեւեռին,
 Լուսաւորք վերին բարձըր կամարին, լուսոյ կարաւտին, և յոյժ խաւարին,
 Իսկ յիննեորդին աւանդեաց զհոգին, մեռաւ կամովին:
 Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
 Աղաչեմք.:

60 Գոյր հանդէպ խաչին, մայր մեր Արարչին, առ Աստուածորդին,
 Զայն ողորմագին, կըսկիծ արտասուին, գոչըր լալագին.
 «Րամ Քեզ Միածին, զբոլորդ որ առին, զլեղին արբուցին^{3*},
 Զմայրըս խոցեցին, զկեանքըդ մեռուցին, և դըսրովեցին,
 Եւ զիս գերեցին, զՈրդեակդ իմ առին, ի հողն իջուցին,
 65 Ո՛հ, թող ինձ խաւարին, արևն և լուսին, և աստեղք թափին,

^{1*} Ստթ. ԻԷ 29, Մով. ԺԵ 17, Յովհ. ԺԹ 2

^{2*} Ստթ. ԻԶ 67, Մարկ. ԺԴ 53-65, Ղուկ. ԻԲ 54-55, 63-67, Յովհ. ԺԹ 13-14, 19-24

^{3*} Ստթ. ԻԷ 48, Մարկ. ԺԵ 23, Ղուկ. ԻԳ 36, Յովհ. ԺԹ 29

Ձեռըդ քո ծածկած, ոտքըդ բեռած, կուշտըդ Քո բացած,
Սիրտ իմ խորոված, լերդ իմ տոշորած, աչք իմ լացուցած,
Զուրըն Քեզ ստեղծուած, ծով Քո արարած, Դու կաս ծարաւած,
Ընդ ում մեղանաց, Ով Տէր հրեշտակաց, մահու և կենաց,
Քեզ այդ պատահեաց»:

- 70 Անմահըն մեռած, կենդանին Աստուած, զայս պատասխանեաց.
«Մեղքըն նախահարցն անհուն հոլոված, Զիս աստ ըստիպեաց,
Երթամ ի դրժոխք որ կան հաւաքած, ի բանտ հազարաց, վեց և ամաց,
Դու ուրախ լեր, պարծանք կուսանաց, յետ բոպէից քառասուն ամաց»:
Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
75 Աղաչեմք.:

- Բոպէից մասանց, ամսոց և ամաց, և վեցից տասանց,
Քսան և մէկ հազար, և ինն հարիւր ար ի յերկրի եկաց,
Եւթն հարիւր և կըրկին տասանց, ամսոց հոլովեաց,
Երից հազարաց, հարիւր և երից տասանց շաբաթաց,
80 Բիւրուց քառասնից և երկու տասանց, ինըն հազար ժամաց,
Մասանց թըւենեաց, բիւրս հազարաց և ութ հարիւրաց,
Այսքան ժամանեաց, ի հովիտ տըրտմութեանց, Կոյսըն գերազանց,
Յայնժամ հանգուցաւ ի յաշխատանաց, մարմնական քըրտանց,
Իջեալ Գաբրիէլ, ըզնա հրաւիրեաց, լեռըն Զիթենեաց,
85 Զխորհուրդն անդ յայտնեաց, զքեզ ասէ կոչեաց, Որդին քո Աստուած,
Եկ խորան փառաց, քեզ է պատրաստած, հանգիստ որ անանց:
Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
Աղաչեմք.:

- Էջ կոյսն ի լերանց, զմահուն իր պատմեաց, զպատճառըն կոչմանց,
90 Զայրիքըն կոչեաց, զորքսըն հոլոնեաց, Յոհաննու ազդեաց.
«Ճանապարհս երկայն է հանդերձանաց, դուռն արգելանաց,
Երկիւղ սոսկանաց և զարհուրանաց, որ զիս պաշարեաց»,
Յոհաննէս գոչեաց, բարձրաձայն ճչեաց, արտասուս հեղեաց,
Նա ոչ հանդուրժեաց, արտաքս վազեաց, և զՀոգին Աստուած
սաստիկ թախանձեաց,
95 Զեղբարսըն խընդրեաց, զոր Կոյսն որոնեաց, զքարոզքըն կենաց,
Ամպով ժողովեաց, ի յեզր ծագաց, քառակի դիմաց,
Յըշտապ ճէպանաց, հանգիստ իրանաց, ոչ Էն տուն անձանց,
Զի փութով հասանիցեն առ բաղձալին հրեղինաց:
Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
100 Աղաչեմք.:

Այսաւր գումարեցան, խրմբեցան և հոլովեցան,
 Այսաւր ժողովեցան, կուտեցան և կաճառեցան,
 Այսաւր ռազմեցան, բարդեցան և յոյժ դիզեցան,
 Այսաւր ջալլական, ողբ եղերական, ի լաց վառեցան,
 105 Այսաւր հրաւիրումըն եղև կուսական, ի փառս անպատումն Իւր
 որդիական,
 Այսաւր աթոռոց դասքըն վերնական, և սէրոբէիցըն քրովբէական,
 Այսաւր սպասաւորեն Մաւրըն կուսական, յոստ արմաւենեան,
 ճուղ բրաբիոնեան:
 Աղերսական պաղատ մայրական, Քեզ յուշ լիցի, Որդի կուսական,
 Աղաչեմք.:

- 110 Լայր լալով Պետրէ, լուեալ Յոհաննէ, արտասուաւք ճըշէ,
 Յակոբոս ձայնէ, Անդրէ աւաղէ, Թումաս հառաչէ, Փիլիպոս կանչէ,
 Թաթէոս հընչէ, զհերս իւր կոճոպէ, Յակոբոս մընչէ,
 Պաւղոս արտասուէ, և խիստ աւաղէ,
 Յուդա Թադէոսըն նըշան հայցէ, և յոյժ աղերսէ,
 115 Յեռուիթէ գովէ, ըզմայրն Աստուծոյ սաստիկ թախանձէ,
 Յամենից բառէ, բարառանաբարէ, ներումըն խնդրէ,
 Դու տաճար փառաց, դու պատճառ կենաց, դու յոյս գերազանց,
 Դու նեցուկ կառաց, դու սիւն աշխարհաց, դու բարձաւղ կենաց,
 Զաջն Աստուածաբարձ, զակըն գեղեցիկ, առ Որդին յառեաց,
 120 Զպատկերն ընդունեաց, արտասուաւք եթաց, զառաւեալսն աւրհնեաց.
 Ե՛կ Տէրն Տէրաց, Աստուածըն փառաց, զաւրաւք հրեշտակաց,
 Զխոստումն, որ ասաց, այսաւր կատարեաց, զծնաւղըն պատուեաց,
 Զհոգին աւանդեաց, և ետ հրեշտակաց, Միքէլ զաւրաց,
 Պետրոս նկատեաց, զհոգին որ լուսով յոյժ արտափայլեաց,
 125 Եղին զմարմինն ի նաշ դագաղաց, տան գերազմանաց,
 Զարքն աստուածուրաց, զըռեհն ըռամկաց, տան արգելանաց,
 Սոփոնէ անուն քահանայն գոչեաց, զդագաղն ըմբռնեաց,
 Զբազուկն յարմընկաց, կըտրեաց և խզեաց, ողորմ արտասուեաց,
 Յորժամ դաւանաեաց, զկոյսն և հաւատաց, ապա արձակեաց,
 130 Յիշեա
 Եւ եւս,
 Զանձինս.:
- Սուրբ Աստուածածին միջնորդ Արարչին, եդար ի շիրմին,
 Ի Գետսամանին, ձոր դատաստանի, ով կոյս Տիրուհի,
 135 Ժամ քառասնեկի, կացեր ի հովտի, տեղի տրտմալի,
 Եղանակ ձայնի, բարբառ սոսկալի, սիրով դադարի,

- Խոսեալ ժամանակի, Բարդուղիմէի, յարտասուս շարժի,
 Հայցեր յաղերսի, պաղատ թախծալի, և կըսկծալի,
 Վայ ինձ Տիրուհի, չեղէ արժանի, քոյդ քաղցր ձայնի,
 140 Լուեալ Պետրոսի, տեսեալ Յոհաննի և Անդրէասի,
 Մի՛ լար Յիսուսի աշակերտ բարի, Աստուծոյն երկնի,
 Առ քեզ աւգնական, զտիպըն սրբազան, զպատկերն իւրական,
 Զոր Սուրբն արտասուաւք էթաց լուսանման, և ետ աշխարհի
 ի դեղ բըժըշկական,
 Առ Բարդուղիմէ, կազմեալն Յոհաննէ, զկերպն կիպարէ,
 145 Յերկիր քարոզէ, ի յելս արևու, փութով արշաւէ,
 Ի բարմըն բերէ, զկեանս անդ կատարէ, զոր պատմաբանէ,
 Գամք ի շար բանի, զոր հիմն արարի, թաղման քո յերկրի,
 Ով Աստուածամայր, ով լուսոյ տաճար, ով բըժիշկ ճարտար,
 Խոցըս խխաթեալ, վէրըս թարախեալ, հոգիս բերկրեալ,
 150 Ով Աստուածամայր, ով խորան կազմեալ, ով գերամբարձեալ,
 Ես եմ սարտուցեալ, ես եմ մեղուցեալ, ես պարտաւորեալ,
 Ով անհամեմատ, ով կոյս անարատ, ով ծընաւդ ազատ,
 Եմ միշտ ի վըշտի, եմ արատ յախտի, անազատ հոգի,
 Ով գեղ հրաշալի, Աստուած քեզ որդի, դու մայր Արարչի,
 155 Մեզ բարեխաւսեայ, ըզատուող Քրիստոս յիշեա, մեզ միշտ միջնորդեայ,
 Զորդիտ աղերսեա, զհայրապետս աւրհնեա, Աջով պարսպեայ,
 Անփրձ յերկորեա, զքահանայքս աւրհնեա, սիրով պաշտպանեայ,
 Ի սէր սրբութեան անբաժ բեւեռեայ,
 Ժողովեալ խմբիս, կուտեալ ըզոամիս, քո սիրաւդ տանիս,
 160 Մեղաց թողութիւն, և տանց շինութիւն և խաղաղութիւն,
 Ի յաւր գալըստեան Քո Աստուածորդոյն մեր նընջեցելոց տալ
 արքայութիւն,
 Գրոց ստացողին, Յակոբ Մեծոբցին, եւ իւրոցն ընդ նըմին:

Աղբյուրներ

D-Ձեռ. հմ. 4273, թերթ 145ա-149բ:

Ծայրակապ՝ ՅԱտոմէ գրեալ:

ԿԱՆՈՆ ՅՈՎՅԱՆՆՈՒ ՄԿՐՏՉԻՆ

ԳԱՆՁ ՅՈՎՅԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Յաւէտ քեզ փառք փառաց թագաւոր, և ինքնազաւր հզօր զաւրաւոր,
 Փառք և պատիւ, երկրպագութիւն յարարածոցս Քեզ Հայր երկնաւոր,
 Փառաւորեմք զՈրդիդ Միածին և զՀոգիդ Սուրբ ընդ Հաւրդ ահաւոր,
 Յաւուր տաւնի Սուրբ Կարապետին, ձեռնադրողին զքեզ Տէր փառաւոր,
 5 Ընդ որս և մեք նոր դրուատելով, ըզերկնայնոց երգըս հոգևոր,
 Ընկալ զնրերս մաղթանաց, միջնորդութեամբ նորին ըղձանաց,
 Աղաչեմք.:

Որ ընտրեցիր ի յորովայնէ^{1*}, զձայնն բարբառոյն քեզ հաճոյացեալ^{2*},
 Աստուածային սիրով քո լըցեալ, շնորհաւք Հոգւոյդ Սրբոյ զարդարեալ,
 10 Յորովայնէ քեզ երկրպագեալ^{3*}, մաւր բերանովըն փառաւորեալ,
 Սուրբ հրեշտակին աւետարանեալ, Զաքարիայ հայրըն պապանձեալ^{4*},
 Մինչ զՅովաննէս անունն մակագրեալ, ըստ հրեշտակի Բանին
 ասացեալ^{5*},
 Ընկալ զնրերս մաղթանաց, միջնորդութեամբ նորին ըղձանաց,
 Աղաչեմք.:

15 Վարդապետին երկնից զաւրավիգ, սընաւ տատրակն ի յանապատին,
 Կերակրելով մեղըր վայրենի^{6*}, ըստ տէրունեանըն Սուրբ Աւրինի,
 Գաւտի ածեալ էր մաշկեղինի^{7*}, ըստ արինակի մեծն Եղիայի,
 Ապայ եղև ձայն աստուածային, առ Յովաննէս ի յանապատին,
 Գալ մըկրտել յապաշխարութիւն, և քարոզել մեղաց թողութիւն^{8*},
 20 Ապայ եկեալ Բանն աստուածային, ի Յորդանան առնուլ մաքրութիւն,
 Զոր և տեսեալ Հոգով զաւրութեամբ, Սուրբ Յովհաննէս որդին
 ամլածին^{9*},

^{1*} Ղուկ. Ա 41

^{2*} Մտթ. Գ 3, Մրկ. Ա 3, Ղուկ. Գ 4

^{3*} Ղուկ. Ա 42

^{4*} Մտթ. Ա 8-25

^{5*} Ղուկ. Ա 63-64

^{6*} Մրկ. Ա 6

^{7*} Մտթ. Գ 4, Մրկ. Ա 6

^{8*} Մտթ. Գ 8-11, Մրկ. Ա 4, Ղուկ. Գ 3-8

^{9*} Մտթ. Գ 17, Մրկ. Ա 11, Ղուկ. Գ 22

Ընկալ զնրերս մաղթանաց, միջնորդութեամբ նորին ըղձանաց,
Աղաչեմք.:

Արդարութիւնն ձայնիւ քարոզեալ, ըզսրբութիւնն հրատարակեալ,
25 ԸզՀերովդէս պիղծն յանդիմանեալ, վասըն չարեացն իւր,
զոր էր գործեալ^{1*},
Եւ նա ի բանտ մահու իսկ մատնեալ, ըզքարոզիչ ձայնն խափանեալ^{2*},
Լիրբ Տալիթայն ոտիւք կաքաւեալ, ի բազմականն հրապարակեալ,
Յայնժամ արքայն առ նա պըշուցեալ, և խոստացեալ զխնդիրս
նորա տալ,
Ընկալ զնրերս մաղթանաց, միջնորդութեամբ նորին ըղձանաց,
30 Աղաչեմք.:

Նոյն չարութեամբ դըստերն լըցեալ, ելեալ առ մայրն արագ ընթացեալ,
Եւ ըզխրատըն ի նմանէ առեալ, զմարգարէի գըլուխն խնդրեալ,
Եւ թագաւորն հրաման տըւեալ, դահճապետին ըզնա գլխատեալ^{3*},
Յայնժամ սուրբն ողորմ աշաւք նաեցեալ, զինչ խնդրեսցես եղբայր
դու եկեալ,
35 Յայնժամ դահիճն ահիւ պակուցեալ, պատկառանաւք ըզբանն
ասացեալ,
Յայնժամ սրբոյն զաղաղակ բարձեալ, և յաւգնութիւն զԱստուած
կոչեցեալ,
Ընկալ զնրերս մաղթանաց, միջնորդութեամբ նորին ըղձանաց,
Աղաչեմք.:

Էր թռուցեալ աղաւթիցն յայնժամ և ի յերկինքս վեր ամբարձեալ,
40 Զիշխանութիւնսըն զարմացուցեալ, և զպետութիւնսըն հիացուցեալ,
Ապա ասէր ընդ դահիճն եկեալ. «Եկ կատարեա զոր քեզ հրամայեալ,
Յորովայնէ ծընայ խայտացեալ, կաքաւելով մեռանիմ դարձեալ,
Ե՛կ առ յինէն զգըլուխ իմ մաքրեալ, տար ի ժողովըն հանդիսացեալ»,
Ընկալ զնրերս մաղթանաց, միջնորդութեամբ նորին ըղձանաց,
45 Աղաչեմք.:

Սըրտաբեկեալ ժողովոյն հանդէս, և անաւրէն արքայն Հերովդէս,
Լալով սկսան խնդրել զքաւութիւն, և արտասուաւք զմեղաց թողութիւն,
Մեծահառաչ ձայնիւ ողբալով, համբուրէին ըզնա մեծ սիրով,

^{1*} Ղուկ. Գ 19

^{2*} Ղուկ. Գ 20

^{3*} Մտթ. ԺԳ 1-12, Մրկ. 2 14-29, Ղուկ. Թ 7-9

Յայնժամ եղեալ զգլուխն ի սկուտեղ, տարեալ աղճիկն մաւրըն
մահադեղ,

- 50 Արդ խընայեա ի մեզ Միածին, աղաչանաւք Սուրբ Կարապետին,
Թող ըզպարտիս մեր ննջեցելոցն, հայցմամբ Սրբոյն յաւուրն ահագին,
Յիշեա
Եւ զանձինս,:

- Ի քէն հայցեմք բարերար Փրկիչ, մեզ յաւգնութիւն փութայ ազատիչ,
55 Աղաչանաւք կոյս մաւր Քո ամբիծ և Յովհաննու քոյին Մըկրտչին,
Զաքարիայ քահանայն քաւիչ, եւ Եղիսաբէթ Տեառն աւրհնաբանիչ,
Վըկայութեամբ Սուրբ Ստեփաննոսի, սարկաւագին քեզ փառաբանիչ,
Նայն մերոյ Սրբոյն Գրիգորի, որ աշխարհիս էր Լուսաւորիչ,
Եւ ամենայն սրբոց ընտրելոցն, նահատակացն քեզ խոստովանիչ,
60 Որք կատարեն զաւր յիշատակի, Կարապետին Մըկրտչի,
Ամենակարող և նախախնամիչ, լեր նոցա քաւիչ և անցաւ պահպանիչ,
Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

P - Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 286բ-288բ

Ծայրակապ՝ Յովաննէսի:

ՏԱՂ ԱՆՈՅԾ [Յովհաննու գլխատմանն]

Ի ձայն հրճուանաց, խրախանամք զաւրութեամբ սըրտի,
Ի հանդէս աւուրս տանի ցընծութեամբ,
Զի գումարեալ մայրս մանկամբք,
Համաձայն ի յաւրհնութիւնս փառաց Փրկչին միաբանին:

- 5 Սըրտիւ մաքրութեամբ հետեւեալ հոգով սրբութեան վարուց,
Անցաւոր ըզկեանըս մարդկան ծանոյց,
Ժուժկալութեամբ պահոց ճնշեալ զմարմինն,
Սպանանելով զախտս արկածից բանսարկուն:

- Զմարտիրոսական վըկայութեան մարտ ի յանձին բերելով,
10 Եւ ըզճշմարիտ աւրէնսն անահ պատմելով^{1*},
Ի յանառակ կնոջմէն նենգութեամբ ի մահ մատնեցաւ
Եւ ի Հերովդէէ պատրանօք մեղաց գըլուխ Սրբոյն հատաւ:

^{1*} Մտթ. ԺԴ 4, Մրկ. Զ 18

- Ոչ հանդուրժեալ աստուածային իրականացրն դատողութեան
 եւ տիրական հարուածըն պատժողական,*
 15 *Հրեշտակային սուրն ահաւոր խոցեալ զՀերովդէս^{1*}
 եւ որդնալից եղեալ, ընկալաւ ըզվրէժ արեան արդարոյն:*

Աղբյուրներ

P -Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 248 ար:

ԳԱՆՁ ՅՈՎԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

- Արփրական լուսոյն անըստուեր, դու արուեսակ, Ձայն աւետաբեր,
 Որ յարգանդի մար քում յայտնեցեր, զԱստուածորդին և դաւանեցեր,
 Յաւրհնաբանեալ զմայր քո շարժեցեր, յորովայնին երկըրպագեցեր^{2*},
 Յաւուր ծննդեան սքանչելիս ցուցեր, զհամր լեզու հարդ արձակեցեր^{3*},*
 5 *Ամա երեսուն յանապատ կացեր, կրանաւորաց արէնս կարգեցեր^{4*},
 Նոր արինացս ըսկիզբն արարեր, զաւազանի խորհուրդըն բացեր,
 Գառն Աստուծոյ զՅիսուս ծանուցեր, բարձաւդ մեղաց աշխարհի ցուցեր^{5*},
 զՀերովդէս յանդիմանեցեր, մեղաւորաց նոր կանոնս եդեր:
 Զաստուածորդին ջրով մկըրտեցեր, և զհայրական ձայնըն լրսեցեր,*
 10 *Աղանակերպ զՍուրբ Հոգին տեսեր^{6*}, զԵրրորդութիւնն դաւանեցեր:
 Բարեխօսեա առ Տէրն ամենի, մեզ ողորմել յաւուրն ահեղի, աղաչեմք:*

- Ռահին կենաց Բանին ի Հաւրէ, Սուրբ Յովհանէս քարոզ յաշխարհէ,
 Աւրինակեալ զծնունդն ի կուսէ, Սուրբ Յովհաննէս յամուլ արգանդէ,
 Առաքեցար ի յանապատէ, Սուրբ Յովհաննէս քարոզ ի Հաւրէ,*
 15 *Վըկայեցեր զՏեառնէ Յիսուսէ^{7*}, Սուրբ Յովհաննէս գովեալդ ի նմանէ:
 Լըցեալ Հոգով ի յորովայնէ, Սուրբ Յովհաննէս ի յԱհարոնէ,
 Դու աւետեաց ծնունդ յաշխարհէ, Սուրբ Յովհաննէս ի Ղեւա ցեղէ,
 Ծաղիկ արհնեալ սուրբ շառաւիղէ, յԱբրահամու մեծ նահապետէ:
 Բարեխօսեա առ Տէրն ամենի, մեզ ողորմել յաւուրն ահեղի, աղաչեմք:*

^{1*} Գործք ԺԲ 23

^{2*} Ղուկ. Ա 41

^{3*} Ղուկ. Ա 63-64

^{4*} Մարկ. Ա 1-8

^{5*} Յովհ. Ա 29

^{6*} Մտթ. Գ 16-17, Սրկ. Ա 12-13, Ղուկ. Դ 1-3

^{7*} Մտթ. Գ 15

- 20 Անպարագիծ լուսոյն հայրական, Սուրբ Կարապետ ձայնդ երանական,
Քարոզեցեր զփրկութիւն մարդկան, Սուրբ Կարապետ յաշխարհս
ստորական,
Յայտնի ցուցեր զգառն աստուածական, Սուրբ Կարապետդ մերձ
ի Յորդանան^{1*},
Դու փեսաւէր Բանին հայրական, Սուրբ Կարապետ ձայն և կոչնական,
Ամուլ հարսին եկեղեցական, Սուրբ Կարապետ ձայն ուրախութեան,
- 25 Կապեալ հոգոցն անազատական, Սուրբ Կարապետ յուսադրողական,
Մեղուցելոց ճարակ փրկութեան, Սուրբ Կարապետ յոյս ազգի մարդկան:
Բարեխօսեա առ Տէրն ամէնի, մեզ ողորմել յաւուրն ահեղի, աղաչեմք:
- Քաղցրաբարբառ ձայն անապատի, ճըրագ լուսոյ անշիջանելի,
Սուրբ Յովհաննէս անուն բաղձալի, յայտնեալ կոչմամբն Գաբրիէլի,
- 30 Դու մարգարէ Որդոյն Միածնի, և առաքեալ արքային մեծի:
Աւետաւար հոգոցն ի բանտի, և կարապետ եղեր կըրկնակի:
Մըկտեցեր ջրովն Յորդանանի, զբարձաւոյ մեղաց մարդկային ազգի,
Հրեշտակք յայտնեալ Մաղաքիայի, և վարդապետ տանն Իսրայէլի:
Դու քահանա մեծիս խորհրդի, և ճըգնաւոր ի յանապատի:
- 35 Մեծ նահատակ եղեր յերկրի, մարտիրոսաց սկիզբն ամենի,
Երանազարդ անուն հրաշալի, Սուրբ Յովհաննէս պարծանք աշխահի:
Բարեխօսեա առ Տէրն ամէնի, մեզ ողորմել յաւուրն ահեղի, աղաչեմք:
- Եղեռնագործ արքայն անիծեալ, բարի խրատու քո ոչ հաւանեալ,
ԶՀերոդիադայ կամքըն կատարեալ, վասն որոյ զքեզ բանտ արկեալ,
- 40 Յաւուր միում հանդէս արարեալ, և զմեծամեծս առ ինքըն կոչեալ,
Զօր ծննդեան իւրոյ մեծարեալ, յոլովագին ի նոցա արբուցեալ,
Սատանաի դուստրն զայն լըւեալ, որ ի մաւրէն իւր էր խրատեալ,
Փութանակի անդէն կաքաւեալ, և զթագաւորն յիմարեցուցեալ,
Զաստուածազարդ զըլուիս քո խնդրեալ, որ յանապատ
սրբութեամբ սնեալ,
- 45 Պիղծ Հերոդէս դահիճս առաքեալ, և ի բանտին ըզքեզ զըլխատեալ,
Զաւրք հրեղինացն եղեն զարմացեալ, յորժամ պոռնիկն զքեզ ամբարձեալ,
Իսկ ի միւսում աւուրն հասեալ, սառն ըզգլուխըն նորա կըտրեալ
Եւ ի յաւիցն քար մեծ անկեալ, և չարաշար զմայրն սատակեալ:
Եւ զՀերոդէս հրեշտակն խոցեալ և որդնալից եղեւ նա մեռեալ^{2*}:

^{1*} Յովհ. Ա 29^{2*} Գործք ԺԲ 23

50 Ահա, յիշեալ, եւ և.
Զանձինս. :

Լայնատարած երկիր կենդանի, անեղ, անմահ լուսոյն դու տեղի,
Աստուածածին մայր Տէառն Յիսուսի, այնմ որ եբարձ զմեզս
աշխարհի^{1*},
Բարեխօսեա մեզ ամենայնի, յաւրս գլխատման (ծննդեան)
Սուրբ Կարապետի,

55 Սուրբ Յովաննու և մարգարէի, առաքելոյն, այլ և Մըկրտչի,
Զայնին կենաց և Սուրբ հրեշտակի, և խստակրան մեծ ճրգնաւորի,
Վարդապետին և քահանայի, արեամբ ներկեալ սուրբ մարտիրոսի,
Որ ի յարգանդն Եղիսաբեթի, զքեզ դաւանեաց մայր Տեառն Արարչի^{2*} :
Սորին մաղթանք ընդ քոյդ կըցորդի, զխաղաղութիւն հայցել աշխարհի,
60 Խնդրուածօք Սուրբ Ստեփաննոսի, և Գրիգորի մեր Լուսաւորչի,
Որք կատարեն զաւրս յիշատակի, Սուրբ Յովհաննու մեծ Կարապետի,
Հաղորդեսցին աւուրս շնորհի, սուրբ պաշտամանցն և պատարագի,
Ննջեցելոց մերոց եւ ամենի, և Առաքել ասացողիս գանձի,
Ողորմեա :

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 23р-25ա

Ծայրակապ՝ Առաքել :

ՏԱՂ ՅՈՎԱՆՆՈՒ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Այսաւր երկնաին, դասք հրաբուն սեռին,
Տաւենն յիշատակ Յովաննու մեծ Կարապետին :

Յարգանդի ծնողին, Եղիսաբեթին,
Սա երկրպագեաց Արարչին, յորովայն կուսին :

5 Սրբութեամբ սնեալ, ի յանապատին,
Որպէս ըզհրեշտակք անմարմին, ի յերկիր ստորին :

ՅԱստուծոյ հրաման ընկալեալ նորին,
Երթալ Յորդանան, մկրտել զորդիս մարդկան^{3*} :

^{1*} Յովհ. Ա 29

^{2*} Ղուկ. Ա 41

^{3*} Մտթ. Գ 1, Մրկ. Ա 4

Ուսուցեալ նոցա զգործս բարութեան,
10 Մըկրտիլ եւ առնել պատուիրան ապաշխարութեան^{1*}:

Վերնոց րաբունին, Միածին Որդին,
Գայր առ Յովհաննէս մկրտիլ, ձեռամբբն նորին^{2*}:

Ասէ Արարչին իւրոյ ստեղծողին.
-Ինձ պարտ է ի Քէն մկրտիլ Գառն աստուածային^{3*}:

15 Նոյն որ մկրտեալ, Աստուածըն բարձրեալ,
Յերկնից ի Հաւրէ վկայեալ՝ Որդի սիրեցեալ^{4*}:

Ուստի Սուրբ Հոգին փառակից Բանին,
Էջ ի գլուխ Նորին, զոր տեսեալ Սուրբ Կարապետին:

Ի իւթիւ չարութեան, կամաւք դառնութեան
20 Լըցեալ Հերովդէս և խորհէր Յովաննու մահուան:

Յայնժամ եղ ի բանտ զսուրբն և զսքանչելին,
Քանզի հաճեսցի զկամք եղբար կնոջ պոռնկին:

Այդ յաւուր միում ժողով արարեալ, պիղծն Հերովդէս
Եւ զծննդեան աւրն իւր մեծարեալ:

25 Ռահիւք աղտեղի, գործով զազրալի,
Լըցեալ չարութեամբ դուստր եղբարըն Հէրովդէի:

Անդէն ժամանեալ, պիղծն և կաքաւեալ,
2 զլուխն Յովաննու Մկրտչին, ի նմանէ խնդրեալ^{5*}:

Քարացեալ սիրտն այն, զազրագործ արքայն,
30 Առաքեաց դահիճս և հրաման ետ, սրբոյն սպանման:

Երթեալ սպանողին, առ սուրբն ի բանտին,
Ողբայր դառնապէս, վայ ասէր ինքն իւրոյ անձին:

^{1*} Մտթ. Գ 2, Մրկ. Ա 4

^{2*} Մտթ. Գ 13, Մարկ. Ա 9, Ղուկ. Գ 6

^{3*} Մտթ. Գ 14, Յովհ. Ա 29

^{4*} Մտթ. Գ 17, Մրկ. Ա 11, Ղուկ. Գ 22

^{5*} Մտթ. ԺԴ 8, Մրկ. 2 24

Լըւաւ Յովաննէս, ըզգալուատ նորին,
Ասէ՛ «Զճշմարիտն ինձ ասայ, զգալստեան քոին»:

35 «Վասն գլխատման քո եկի՛ ասէ,
Բայց արդ սարսափիմ ի յահէն քոյին ստեղծողէ»:

Ապա սուրբն ասէ զայս բանըս դահճին.
«Եկ և կատարեա զհրամանս քո թագաւորին»:

Բամեալ զօրք վերին, հիացեալ կային,
40 Ընդ անպարտ սպանման Յովաննու մեծի Կարապետին:

Դողալով առեալ, դահիճն և տարեալ,
2գլուխն Յովաննու ի պոռնիկ աղջիկն տըւեալ^{1*}:

Աշակերտքն եկին, ըզմարմինն բարձին,
Տարեալ թաղեցին, և եկեալ Փրկչին պատմեցին:

45 Պիղծ կինն լկտի, զգլուխն որ առեալ,
Տարեալ ետ ի մայրն և զչարին կամքն կատարեալ:

Եւ դարձեալ կրկին, երթեալ կաքաւէ,
Սառն չարաչար ըզգլուխ պըղծոյն հատանէ:

Տեսեալ հիացան, և յոյժ զարմացան,
50 ԶԱստուած աւրհնեցին, որ արար արդար դատաստան:

Էին փառս երգեմք, Հաւրն երկնաւորի,
Որդոյն Միածնի և Հոգոյն Սրբոյ ճշմարտի:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 25բ- 26բ:

Ծայրակապ՝ Այս Յովանու յԱռաքել վարդապետէ:

^{1*} Ստթ. ԺԴ 11, Մրկ. 2 28

ԳԱՆՁ ՅՈՎԱՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵ

Այսօր տօնեն որդիք մարդկաին, ընդ վերնական զօրացն երկնաին,
 Զօր գլխատման Յովաննու Մեծին, քաղցր բարբառ Սուրբ Կարապետին,
 Որ գովեցաւ բերանով Փրկչին, արարչագործ բանիւ ստեղծողին,
 Եթէ ի ծնունդս յԱդամայ զարմին, չէ յարուցեալ նրման Մկրտչին,
 5 Որ արինակ է Եղիային, զոր Տէրն ասաց յԱւետարանին^{1*}:
 Բարեխօսութեամբ Սուրբ Կարապետին, մեզ ողորմեա Յիսուս Միածին,
 Աղաչեմք.:

Ռեստին կենաց և ձայն բարբառոյ, Սուրբ Յովաննէս ընտրեալ
 յԱստուծոյ,
 Վրկայեցեր յարգանդէ մաւր քո, անճառ ծննդեան Բանն Աստուծոյ^{2*},
 10 Ամս երեսուն յանապատ կալոյ^{3*}, վերնականացն նրմանելոյ,
 Եւ ի Տեառնէ հրաման առնելոյ, մըկըրտելով զՈրդին Աստուծոյ,
 Հայր վրկայէր Որդոյն համագոյ, Հոգոյն և իջմամբ ի կերպ աղաւնոյ^{4*}:
 Բարեխօսութեամբ Սուրբ Կարապետին, մեզ ողորմեա Յիսուս Միածին,
 Աղաչեմք.:

15 Աստուածորդոյն Կարապետ բարեաց, և վարդապետ երկուց արինաց,
 Քարոզեցեր դառնալ ի մեղաց, և ապաշխարել զչարիս յանցանաց^{5*},
 Զոր Հերովդէս արքայն ոչ կարաց, լըսել ըզձայն քո սուրբ կանոնաց^{6*},
 Լըւաւ լրկտոյն պիղծ աղաչանաց, և զքեզ ի բանտ մահու արգելեաց,
 Եւ յետոյ եկեալ պիղծըն կաքաւեաց, զաստուածազարդ գլուխ
 քո խընդրեաց:
 20 Բարեխօսութեամբ Սուրբ Կարապետին, մեզ ողորմեա Յիսուս Միածին,
 Աղաչեմք.:

Քաղցրաբարբառ ձայն կենդանութեան, քեզ Հերովդէս հրաման
 էտ սպանման,
 Եկեալ դահիճն անօրէնութեան, կատարելով ըզչարին հրաման,
 Լըսեց ըզձայն քո աղաւթական, և զարհուրեալ կայր ի հիացման,

^{1*} Մտթ. ԺԱ 14

^{2*} Ղուկ. Ա 41

^{3*} Մտթ. Դ 1-11, Մրկ. Ա 12-13, Ղուկ. Դ 1-13

^{4*} Մտթ. Գ 17, Մրկ. Ա 11, Ղուկ. Գ 22

^{5*} Մտթ. Գ 1-2, Մրկ. Ա 4, Ղուկ. Գ 3

^{6*} Մտթ. ԺԴ 4, Մրկ. Զ 18

- 25 Բայց ի յահէն թագաւորական, զքեզ գլխատեաց ահիւ սարսափման ,
 Զօրք երկնայնոցըն զարհուրեցան, յոյժամ ըզգլուիս քո յատեան տարան:
 Բարեխօսութեամբ Սուրբ Կարապետին, մեզ ողորմեա Յիսուս Միածին,
 Աղաչեմք.:
- Երանելի անուն փառաւոր, Սուրբ Յովանէս Սրովբէ մարմնաւոր,
 30 Դու բանաւոր տատրակ լուսաւոր, Սուրբ Յովհաննէս անապատաւոր,
 Անճառ լուսոյն դու աւետաւոր, Սուրբ Յովանէս քրովբէ երկրաւոր,
 Մեծ արուսեակ լուսով հրաշաւոր, յառաջընթաց արփոյն փառաւոր,
 Դու մարգարէ Որդոյ Բարձրելոյն, և փեսաւէր Բանին Աստուծոյն:
 Ահ յիշ.:
- Եւ Զանձինս.:
- 35 Լիակատար լուսին բոլորեալ, Աստուածածին կոյս ամէնաւրհնեալ,
 Բարեխօսեա Որդոյդ մարմնացեալ, յօրս գլխատման Յովաննու
 ընտրեալ,
 Կըցորդ ընդ քեզ ձայն բանին կոչեալ, Սուրբ Ստեփաննոս
 պըսակաւորեալ,
 Լուսաւորիչ հայրըն սըրբասնեալ, Գրիգորիոս արթուն անուանեալ,
 Յորժամ գայցէ Փըրկիչն երանեալ, տացէ լըսել զձայն ամենաւրհնեալ,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 117ա-118բ:

Ծայրակապ՝ Առաքել:

ՄԵՂԵԴԻ

Ահա ի տիպ տիրականին, նախասկսեալ գործով եղև կեանքն
 ընդ ծառային,
 Եւ համանըման թագաւորին, հանդէս յայտնութեան Սուրբ Կարապետին:

- Արդ Յովհաննէս հայր սքանչելի, ի ծունկս անկեալ ամենեքեան
 Հառաչմամբ սրտի, եւ աղաչեմք անդադար զմիջնորդըտ բարի
 5 Ըզփրկութիւն միշտ հայցելով Հայոց աշխարհի,
 Յորում նշխարք սուրբ ոսկերացդ ի մէնջ պատեցսի:

Աղբյուրներ

А-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 192բ:

F- Ձեռ. հմր. 5399, Թերթ՝ 264բ P- Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 52բ-53ա:

Լուսանցային նշում՝ Գլխատմանն Յովանու:

Խորագիր

F Մեղեդի անոյշ P չիք

ՏԱՂ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ ԳՐԻԳՈՐԷ [Գլխատմանն Յովհաննու]

*Կարապետ սուրբ հաւատոյ, անախտ, անբիծ ի ծննդենէ,
Աւետեալքն հրեշտակին, արժանացար ի սկզբանէ^{1*}:*

*Առաքեալ երկրպագաւդ, Աստուածորդոյն յորովայնէ,
Յանապատէ ձայն բարբառոյ, Եսայիաս ըզքեզ կոչէ^{2*}:*

- 5 *Րաբուն յազգէ Աստուածորդոյն, դու Կարապետ յորովայնէ,
Կապեալ լեզւի հաւրն արձակաւդ, բանն ըզձայննէդ այդ վըկայէ^{3*}:*

*Անմարմնոցն նըմանեալ, դու անճաշակ լեալ բազմաւրեայ,
Կերակուր մեղր վայրի, մարախ և գաւտի մաշկեղէն^{4*}:*

- 10 *Պարեգաւտ ըստեւ ուղտի, և խուացեալ վարսըդ հերի,
Դու բնակեցար յանապատի, վարս ընկալար ըզհրեշտակի^{5*}:*

*Երջանիկ յառաջընթաց, եկիր մաքրող ի Յորդանան,
Քարոզեցեր գառն Աստուծոյ, որ գայ բառնայ զմեզս աշխարհի^{6*}:*

*Տերըն գայր ի Յորդանան, առ ի լըւանալ զմեզս մարդկան,
Հրաժարէիր ձայնդ ի բանէն. «Ինձ ի Քէն պարտ է, չեմ արժան»^{7*}:*

- 15 *Ի ձայն ահեղ Հայր վըկայէր և Հոգին Սուրբ անդր իջանէր.
«Դա է Որդի Իմ սիրելի, լըւարուք որդիք Նոր Սիոնի»^{8*}:*

^{1*} Ղուկ. Ա 13

^{2*} Եսայի Խ 3, Մտթ. Գ 3, Մրկ. Ա 3, Ղուկ. Գ 4

^{3*} Ղուկ. Ա 64

^{4*} Մտթ. Գ 4, Մրկ. Ա 6

^{5*} Մրկ. Ա 4

^{6*} Յովհ. Ա 29

^{7*} Մրկ. Ա 7, Յովհ. Ա 27

^{8*} Մտթ. Գ 17, Մրկ. Ա 11, Ղուկ. Գ 22

*Նորոգաւորին տիէզերաց, դու հայցէիր յառաջընթաց.
«Երթամ ասեմ ես նախահարցն, անդ ի ժողով մարգարէացն»:*

*Տէր, նահապետք և մարգարէք, զոր ասացիր գայ տեսանէք,
20 Աւետիս տամ տեսանողացն, արիք ելէք բանտէդ մեղաց»:*

*Առ քեզ եղեւ Բանն ի Հաւրէ, որ մեղուցեալն ապաշխարէ,
Մէք մեղաւորքս յերեսս անկեալ, դու աղաչեա զառ քեզ եկեալն:*

*Ղամբար լուսոյ մեզ պարգեւել, յաւիտենից կեանսն ելանել,
Ընդ հրեշտակացըն մեզ պարել, զերորդութիւն փառաւորել:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 192բ-193ա:

F- Ձեռ. հմր. 5399, Թերթ 264աբ

G-Ձեռ. հմր. 474, թերթ՝ 213ա-214ա

Ծայրակապ՝ Կարապետին տաղ:

Խորագիր

AF նույնը GSաղ ի Մաքիստրոս իշխանէ եւ պարոն Գրիգորէ

L Տաղ Յովաննու

Բնագիր

24L նըւագել փխ փառաւորել

[Յովնաննու Կարապետին] Մեղեղի անոյշ

*Ի դասս հրեղինացն յաւդեալ, միանամք մեծ ուրախութեամբ
Եւ պարեմք զաւրհնութիւն հոգւոյն, անծկութեամբ ընդ սէրովբէիցն:*

*Հրճուիմք ծննդեամբ Ամլորդոյ կուսին,
Խնդամք սննդեամբ բարբառոյն ձայնին:*

*Յ Բանն ի կուսէն մարմին եղև, անախտ ծննդեամբ:
Ձայն ի յամլոյն յայտնեալ ծընաւ սքանչելի բնութեամբ:*

*Եւ ի հոգևոր եղանակին, գարնանային ծառոց բողբոջք ծաղկեցաւ,
Եւ ողջախոհ ձայն տատրակի յերկիր հնչեցաւ^{1*},*

^{1*} Երգ. Բ 12

*Եկեղեցոյ սրբոց մանկանց աւետիս տըլաւ,
10 Զայնն յարգանդի մաւրն Յովհանէս հոգովն լցաւ,
Ընդ գալ կուսին մաւրն Բանին ձայնն երկրպագեաց^{1*}:*

Աղբյուրներ

L-Ձեռ. հմր. 2665, թերթ՝ 233աբ: F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ 112ա:

P- Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 52բ

Խորագիր

L F Տէս վերնում P Մեղեդի Յովաննու

Բնագիր

1 L փխ. 1-2 ունի.

Ահա ի տիպ տիրականի, նախասկսեալ գործով եղև կեանք ընդ ծառային
Եւ համանըման թագաւորին, հանդէս յայտնութեան Սուրբ Կարապետին:

6 P հրաշիւք փխ բնութեամբ

8 P փխ. 8-11 ունի.

Եւ ողջախոհ յայն տատրակի ի եկեղեցոյ Որդոց մանկանց
Լըսելի եղև և յարգանդի մաւրն լցաւ, Յովհաննէս հոգով
Ընդ գալ կուսին մաւրն Բանին, յայնն երկրպագեաց:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ [Յովհաննու Կարապետին]

*Համարձակ սա ձեռնադրէ
ԶՏէր առաքեալ Բանն ի Հաւրէ,
Անդ ի ջուրըն մըկըրտէ^{2*},
Որ ի Սանիր լեռնէն բըխէ:*

- 5 *Եւ դրունք երկնից բացեալ անդէն
Եւ վըկայեալ ձայնն ի Հաւրէն.
«Իմ սիրելի Որդի դա է,
Որ մկրտի յորովայնէ»^{3*}:*

- Զայն լուեալ Սուրբ Յովաննու,
10 «Գառն Աստուծոյ» ըզնա ասէր:*

^{1*} Ղուկ. Ա 41

^{2*} Մտթ. Գ 13, Մրկ. Ա 19, Ղուկ. Գ 21

^{3*} Մտթ. Գ 17, Մրկ. Ա 11, Ղուկ. Գ 22

«Բարձաւղ մեղաց» ըզնա կոչէր^{1*},
Արարչակից Հաւր քարոզէր:

Զոր լուեալ շար վիշապին,
Որ մարդասպանն ի սկզբանէ,
15 Զերկնային ձայնն ի Հաւրէ,
Զվըկայութիւն ի Յովաննէ:

Որ ունէր յակնակապիճսն ըզՅորդանան,
Զոր Յոբն ասէ.
Նայ լինէր փախստական
20 Եւ հալածեալ ի Քրիստոսէ:

Նոյն գունակ ի մարդկանէ,
Ով որ զՔրիստոս Աստուած յիշէ,
ԶՔրիստոս յիշէ, յոգըն կոչէ,
Զդէմս երեսաց խաչակնքէ:

25 Այլև աջով Կարապետին,
Որ ի տեղին Գասիանէ,
Սրբութեան այս տաճար է,
Տուն հաւատոյ Հայոց ասէ:

Ի բերդէ եւ յաշտարակէ,
30 Մամիկոնեան զաւրավարէ,
Հաւատայ ինձ և յուսայ,
Որ նա պահէ զմեզ ի շարէ:

Ի շարէ եւ յորոգայթէ,
Նա զմեզ փրկէ և պահպանէ,
35 Մեծի շնորհաց արժան առնէ,
Որ հաւատով առ նա դիմէ:

Առ նա դիմէ յուսով, հայցէ,
Զխոտաճարակն միջնորդէ,
Կամաց սրտին իւր հասանէ,
40 ԶՔրիստոս Աստուած փառաւորէ:

Աղբյուրներ

Պ Զեռգ. հմր. 4200, թերթ՝ 292աք

^{1*} Յովհ. Ա 29

ԿԱՆՈՆ ՄԱՆԿԱՆՑՆ ԲԵԹՂԱՅԵՄԻ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱԽՈՒՐՆ ԾՆՆԴԵԱՆ. ՉԲԵԹՂԱՅԵՄԻ ՄԱՆԿԱՆՑՆ ԱՍԱ

Անըսկզբնական, ծընունդ հայրական, Բանն անեղական,
Առեալ զկերպարան, մարդոյն նախնական, յարգանդ կուսական,
Հստ աւրինի բնութեան, իննամսեա լըրման, հինգ աւուր յաւելման,
Ծնընդեամբ կուսական, գերագոյն բնութեան, ընդհանուր մարդկան,
5 Որով աւրհնեցան, ծընունդք ամենայն, որ նախ պատժեցան:
Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, հայցմամբ մանկանցըն Բեթլահեմի,
Աղաչեմք:

Յորժամ ի յայրին, ծընաւ Միածին, Բանն եղեալ մարմին,
Լըւեալ արքային, չար Հերովդէին, զծընունդն Յիսուսին,
10 Բարկացեալ յանձին, սըրտմըտեալ ուժգին, դառնացեալ յոգին,
Խրատու բանսարկուին, հրամանաւ չարին, կոտորել զմանկտին,
Դահիճքն որ ելին, ի Բեթլահեմին, անխեղճ սպաննէին^{1*}:
Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, հայցմամբ մանկանցըն Բեթլահեմի,
Աղաչեմք:

15 Սաստիկ տագնապելով, դահիճքըն փութով, անդ հասանելով,
Զմանկունս սպաննելով, ոչ ողորմելով, կաթնակեր գոլով,
Մայր մանկանցն ողբով, և հառաչելով, ձայն արձակելով,
Կոծ յաւրինելով, կական բառնալով, և մորմոքելով,
Ճիշ բարձեալ յոլով, և տատանելով, անճարակ սըգալով:
20 Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, հայցմամբ մանկանցըն Բեթլահեմի,
Աղաչեմք:

Յայնժամ փութացեալ, դահիճքն գնացեալ, զմանկունս կոտորեալ,
Յուժսուն գեաւղ անցեալ, և չորս յաւելեալ, որ նահատակեալ,
Զմանկունս համարեալ, և ի թիւ արկեալ, զոր նոքա սպաննեալ,
25 Հազար կատարեալ, չորս հարիւր բարդեալ, վաթսուն եւ երկու լեալ,
Յերկուց ամ սկսեալ, մինչ յաւրն որ ծընեալ, զամէն կոտորեալ:
Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, հայցմամբ մանկանցըն Բեթլահեմի,
Աղաչեմք:

^{1*} Մտթ. Բ 16-18

Ահա կատարի բան տեսանողի, Երեմիաի.

- 30 «Ձայն գուժեաց Հոամի, լալումն ողբալի և աշխարելի,
 Լալն Հոաքելի, յորդոցն երամի, Բենիամենի»^{1*}:
 Այլ Տէրն ամենի, վրէժխընդիր լինի, մանկանցն ի յերկրի,
 Ձար Հերովդէի, դահիճ լինիցի, իւրոց զաւակի,
 Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, հայցմամբ մանկանցըն Բեթլահեմի:

- 35 Ռահիւ կորչատեան, յորժամ ընթացան, դահիճքն ամենայն,
 Լընուլ ըզհրաման, թագաւորական, վասն արեանց հեղման,
 Եւ ժողվեցան, Սելովամ հասան^{2*}, միաբանեցան,
 Զպատիժն ընկալան, աստ զառհաւատչեան, մինչ յաւր գալստեան,
 Աշտարակն եսպան, զնոսա զամենայն, թիւս ութնտասան,
 40 Զոր յաւետարանն Տէրն ասաց զայս բան, դասուն հրէական,
 Ահա յիշեա
 Եւ զանձինս:

- Անտեսին էից, դասուց քրովբէից, ծընօղ բերկրալից,
 Քեզ ծունր աղաւթից, կրկնեմք խնդալից, մայր պարծանք կուսից,
 45 Եւ աղերսալից, խնդրեմք կարեկից, լինել մեր սրտից,
 Լուսափայլ տօնից, յաւրս այս բաղձալից, մանկանցն երամից,
 Էին համայնից, լուսոյն բոլորից, վրկայն յարգանդից,
 Բանիւ ձայնակից, քեզ կըցորդակից, ընդ մեր աղերսից,

- Այլև վրկայից, նախնին համայնից, լուսատուն զարմից,
 50 Նորոգօղն էից, յորժամ գա յերկնից, նայել քաղցրալից,
 Յերգաւղըս բանից, եւ որք մեզ ձայնակից, դասք պաշտանէից,
 Ողորմեա:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 12ա-14ա: Т – Ձեռ. հմր. 2672, թերթ՝ 196ա-197ա

Ծայրակապ՝ Այս յԱռաքել բան:

Խորագիր՝ В տէս վերևում

Т – Մանկանցն Բեդղեմի Առաւատին

Բնագիր՝ 6 Т Բեթղեմի 26 Т ըսպանեալ

33 Т ինք դահիճ լինի փխ դահիճ լինիցի 51 Т փխ 51-52 ունի.

Սորին երգողի և շարադրաւորի

Տէր Առաքելի, ողորմեա:

^{1*} Երեմ. ԼԱ 15, Ստթ. Բ 18

^{2*} Ղուկ. ԺԳ 4

ՏԱՂ ԱԶՆԻԻ

- Աստուծոյն մեծի, Բանին Հաւր անճառելի,
 Գառինք ցանկալի, Դուք վրկայք եղէք յերկրի,
 Երկնից արքային, Չինւորք ի յասպարիսին,
 Էին Միածնին, Ընկերք սուրբ ծնընդեան նորին,
 5 Թըռչունք յաղանեաց, Ժողովք սուրբ մարտիրոսաց,
 Ի Բեթղահեմէ, Լուսով եղէք վերընթաց:
 Խընդութիւն սըրտի, Ճաղկունքըդ Բեթլահեմի,
 Կոչնական եղէք, Ջարսանեաց Տեառն Յիսուսի:
 Ձինափայլք հոգով, Ղամբար վառեցայք մարմնով,
 10 Դեմեալք բարձրագոյն, Մըտէք ի յերկինս փութով:
 Յարբունս տըղայի, Նահատակեցայք յերկրի,
 Շողշողեալ սըրով, Ոստաւք ցեղէք յերկրի,
 Չարագործ արքայն, Պատուիրեաց ձերոյ սպանման,
 Չանայր նիւթ գործել, Ռահին Յիսուսի մահուան:
 15 Սաստիկ փութացեալ, Վասն ձեր դահճացն եկեալ,
 Տեսեալ մաւր ձերոյ, Բամեալք միաբան յողբալ:
 Յընծութեամբ ելէք, եւ Իւսեալ ընդ հրեղէնսն եղէք,
 Փառօք անեղին, Քրիստոսի նըման փայլէք:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 14աբ,

Ճայրակապ՝ Ա-Ք:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՅԱՌԱՔԵԼ[Է]

- Արդ մինչ ետես թէ խաբեցաւ,
 Պիղծ Հերովդէս չարեաւք լըցաւ:
 Յիշեաց զմոգսն և բարկացաւ
 Եւ սպառնալեաւք մեծաւ լըցաւ^{1*}:
 5 Ռամիկ մըտաւք երես հրաման,
 Բեթլահեմի մանկանց սպանման:
 Յայնժամ դահիճքն յարձակեցան,
 Յանմեղ տըղոցն կոտորման:

^{1*} Ստթ. Բ 16

Արինախում դահիճքն ելին,
 10 Բեթլահէմ փութով զնացին,
 Յերկու ամաց տըղայն սկսեալ
 Մինչ ի խոնարհ կոտորեցին^{1*}:

Քաղաք եւ երկիրն ի միասին
 Ձայնիւ ողբով ի լաց կային,
 15 Կական բարձեալ կսկծագին,
 Վերա մանկանցն, որ սպաննէին:

Եւ մայր տղայոցն աղէկիզեալ,
 Որ ի գրկաց զմանգունսն առեալ,
 Սրոյ ի կեր զնոսա տըւեալ,
 20 Ջամենեսեան նահատակեալ:

Լըցաւ առած մարգարէին,
 Երեմիա տեսանողին.

— Ձայն մեծ գուժեաց ասէ Հռամին,
 Լաց եւ աղաղակըն Հռաքելին^{2*}:

25 Իսկ չար դահիճքն, որ գընացին,
 Ջանմեղ մանկունս կոտորեցին,
 Ի Սելովամ ի միասին,
 Ի յԱստուծոյ պատիժ կրեցին^{3*}:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 14բ-15ա:

Ծայրակապ՝ Առաքելի:

^{1*} Ստթ. Բ 16-17

^{2*} Երեմ. ԼԱ 15, Ստթ. Բ 18

^{3*} Ղուկ. ԺԳ 4

ԿԱՆՈՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ

ՍՐԲՈՑ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ

- Յերկնից խոնարհեալ, լոյսդ յէջն ծագեալ, և մարդ կերպացեալ,
 Ի կուռն բերկրեալ, մարմին ըզգեցեալ, և անախտ ծընեալ,
 Աստուած մարդացեալ, անշրփոթ խառնեալ, և անբաժ միացեալ,
 Տէր Յիսուս աւծեալ, յերկրի էրեւեալ, ընդ մարդկան շըրջեալ,
 5 Երեսուն ամ լըցեալ, Յորդանան էկեալ, ի գետ մըկրտեալ,
 Յովհաննէս տեսեալ, և զահի հարեալ, և գառն անուանեալ^{1*},
 Յերկնից Հայր ձայնեալ, Որդի դաւանեալ, Հոգին վըկայեալ^{2*},
 Յանապատ վարեալ, քառասուն ար պահեալ, փորձադին յաղթեալ^{3*}:
 10 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոց զՏէր ողորմեա արեամբ
 Քոյ գնելոցս,

Աղաչեմք:

- Ունակ փրկութեան, մերոյս նորոգման, և կենդանութեան,
 Որդիդ միական, Հաւրդ անեղական, համագոյական,
 Ընտրող դու համայն, գնդին Պետրոսեան, առաքելական,
 Թիւ խորհրդական, երկուս և տասան, վերնոցն նըման,
 15 Դասըն սրբազան, որք և ընկալան, ի Քէն գաւազան,
 Հուքմ և հըրաման, դիւաց հալածման, ախտից փարատման^{4*},
 Զորսորդան ձըկան, կենդանեաց մահւան, և ապականութեան,
 Արարեր մարդկան^{5*}, ի կեանս անվաղճան, և անապական:
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոց զՏէր ողորմեա արեամբ
 Քոյ գնելոցս,

Աղաչեմք:

- 20 Հանուրց Արարչին, Հաւր անճառ Բանին, կոչեալ ըզնոսին,
 Մինչ լըւանային, զգործիսն ի ջըրին, Տիբերայ ծովին,
 «Եկայք զհետ Իմ, առնելով զձեզ Իմ, որսորդ մարդկային»^{6*},

^{1*} Յովհ. Ա 29^{2*} Մտթ. Գ 17, Մրկ. Ա 11, Ղուկ. Գ 22^{3*} Մտթ. Դ 1-11, Մրկ. Ա 12-13, Ղուկ. Դ 1-13^{4*} Մտթ. Ժ 1-15, Մրկ. Գ 13-19, 2 7-13, Ղուկ. 2 12-16, Թ 1-6^{5*} Մտթ. Դ 18-25, Մրկ. Ա 16-20, Ղուկ. Ե 1-11^{6*} Մտթ. Դ 19, Մրկ. Ա 17, Ղուկ. Ե 10

- Յաշխարհէս ծովին, ուռկանաւ բանին, որսալով յերկին,
 25 ՁՊետրոս հրաշալին, զհարազատ նորին, զԱնդրէ գովելին,
 ՁՅակոբ Ձբեբդին, և զեղբայր նորին, զՅոհան սիրելին,
 ՁԹումասն խորին, ընդ Բարդուղիմին և Թադէոսին,
 ՁՄաթէոս Ղևին, ընդ Յակոբ Ալփին, և Փիլիպոսին,
 ՁՅուդա Յակոբին, ընդ Շմաւոնին, Սիմոն Կանանին^{1*}:
 30 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոց զՏէր ողորմեա արեամբ
 Քոյ գնելոցս,
 Աղաչեմք:

- Աստուած կենդանին, Հաւր անճառ վերին, Միածին Որդին,
 Նստեալ ի լերինն, ընդդէմ քաղաքին, Երուսաղէմին,
 Մատուցեալ նոցին, սըրբազան զընդին, և հարցանէին,
 35 Բացեալ բերանին, Սուրբ աստուածային, և տայր «զԵրանին»^{2*},
 Ըզբան քարոզին, աւետարանին, իսկ բոլորովին,
 Եւլ տըւեալ նոցին, աւծման հիւանդին, և ախտաժետին,
 Տայ իշխանութիւն, կոխել զգլուխ աւձին, չարաթոյն կարճին^{3*}
 Եւ առնել կոխ ոտին, ըզչար թշնամին, զաւրաւք դիւային:
 40 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոց զՏէր ողորմեա արեամբ
 Քոյ գնելոցս,
 Աղաչեմք:

- Աստուածն ամենի, Հաւր անհաս վեհի, ծոցածին Որդի,
 Չարէն Յուդայի, հրէից մատնի, և դատապարտի,
 Ի խաչ բեռնի, ճաշակեալ լեղի, զեղարդեամբ խոցի,
 45 Կամաւ անշընչի, գէրեզման գընի, մատանեաւ կընքի,
 Յաւուր երրորդի, յառնէ կենդանի, կանանցն էրեւի^{4*},
 Ընդ նոսին խաւսի, յողջոյն բերկրալի, և երկրպագի,
 Պատմել Պետրոսի, զյառնելն Յիսուսի, փառաւք հայրենի,
 Լերին Գալիլի, ժամադրեալ տեղի, մետասանցն յայտնի^{5*},
 50 Յաւուրս քառասնի, մոլտս երեկոյի, միաշաբաթի,
 Նոցա էրեւի, զյարուսթիւն յայտնի, առնէ հրաշալի:
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոց զՏէր ողորմեա արեամբ
 Քոյ գնելոցս,

^{1*} Մտթ. Դ 18-22, Մարկ. Ա 16-20, Ղուկ. Ե 1-11

^{2*} Մտթ. Ե 3-12, Ղուկ. 2 20-23

^{3*} Ղուկ. Ժ. 19

^{4*} Մտթ. ԻԸ, Սրկ. Ժ2, Ղուկ. ԻԴ, Յովհ. Ի

^{5*} Մտթ. ԻԸ 16-20, Սրկ. Ժ2 14-18, Ղուկ. ԻԴ 36-49, Յովհ. Ի 19-23, Գործք Ա 6-8

Աղաչեմք:

- Նա որ յարուցեալ, յերկինս համբարձեալ, յաջմէ Հաւր նստեալ,
 55 Զաշակերտսն ընտրեալ, ի լեառն հանեալ, և պատւէր տըւեալ,
 Յերուաղէմ եկեալ, Սուրբ Հոգոյն մընալ, և արժանանալ^{1*},
 Նոքա խոնարհեալ, և երկըրպագեալ, զհամբարձեալն աւրհնեալ,
 Յաղաւթս կացեալ, մաղթանս արարեալ, և ծոմով պահեալ,
 Սուրբ Հոգոյն սպասեալ, և ակն կալեալ, յուսով մնացեալ,
 60 Յայնժամ սըլացեալ, եւ առ նոսա իջեալ, Աստուածըն բարձրեալ,
 Ինն աւուրս անցեալ, տասըն լուսացեալ, Սուրբ Հոգին էկեալ^{2*}:
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոց զՏէր ողորմեա արեամբ
 Քո գնելոցս,

Աղաչեմք:

- Նորոգաւոյ Հոգին, բխումն անեղին, անպարագրելին,
 65 Յաւր Պենդակոստին, իջեալ Յովսեփին, տան յապարանին,
 Լեզուաք հրեղինին, յանգեալ ի նոսին, դաս մետասանին,
 Եւ յեաւթանասնին, հարիւր քսանին, որ անդէն կային,
 Փոխանակ բանին, անեղ էակցին, որ ել ի յերկին,
 Ճշմարիտ հոգին, եղև ընդ նոսին, ըստ խոստման նորին,
 70 Հընչմամբ սաստկագին, էլից ըզտեղին, յորում նըստէին,
 Լեզուաք հրեղինին, բաժանեալ շնորհին, ի յոգիս նոցին,
 Մեծամեծ խաւսին, զխորս աստուածային, որպէս տայր Հոգին,
 Յիշեալ:
 75 Նաև նոյն Հոգին, էլից գնոսին, շնորհաւք երկնային,
 Առեալ Պետրոսին, զբան մարգարէին, եւ յայտնէր Հոգին,
 Ի մի քարոզին, հնազանդեալ Բանին, էրեք հազարին^{3*},
 Նախ զաւագանին, ըզշնորհն ցուցին, և կատարեցին,
 Տիրասպան ազգին, բազում ուսուցին, եւ անգեղջ մնացին,
 80 Փոխանակ նոցին, հին Իսրայէլին, ըզնորս ընտրեցին,
 Հրաշս աստուածային, գործելով նոցին, յազգ հեթանոսին,
 Բանիւ քարոզին, ի հաւատս ածին, և մըկրտեցին,
 Քահանայս աւծին, տեսուչ կարգեցին, և կանոնս եղին,
 Եւ որք չհաւատացին, քարոզից Բանին, Աւետարանին,
 85 Ըզնոսս սպանին, և քարկոծեցին, հըրով այրեցին,
 Գանիւ տանջեցին, և չարչարեցին, և խողխողեցին

^{1*} Գործք Ա 4-5

^{2*} Գործք Բ 1-13

^{3*} Գործք Բ 14-36

Եւ ևս առաւել։

- Էդ անեղածին, Հաւրդդ ծոցածին, Հոգոյ էակցին,
Աւրինակ սոցին, նախկի պատւեսցին, յերկրի և յերկին,
90 Ընթացք արեւին, աստեղաւք շրջին, երկոտասանին,
Արեւըն Փրկչին, աստեղքն գընդին, սուրբ աշակերտին,
Որդիքն Յակոբին, յեգիպտոս մտին, հալոց երկաթին,
Առաքեալք մտին, յաշխարհս խաւարին, և աղջամըղջին,
Մովսէս Յիսուսին, ժողովուրդ սոցին, ծովն աւազանին,
95 Աղբերքն Յաղիմմին, ծառքն արմաւենին, քաղցրուսոյց բանին,
Վէմն ինքնին Փրկչին, վըտակըն սոցին, արբումն շնորհին
Եւ Ահարոնին, սուրբ պատմութեանին, ակունք վակասին^{1*},
Քարն Յորդանանին, զոր ի ջրոյն հանին, սեղան շինեցին,
Եւ Սաւղոմոնին, երկոտասանին, եզինք ծովակին,
100 Բարձաւդք խորհրդդին, սուրբ աւազանին, չորս կողմ աշխարհին,
Զննչեցեալս նովին, աւազանածին, դասեցո յերկինս,
Զանձինս։

- Սրբունի բերկրեալ, անսերմ լըղացեալ, զԲանն Աստուած ծընեալ,
Մայր անհարսնացեալ, Արարչին եղեալ, որ զԱդամ ստեղծեալ,
105 Զհացն յերկնից իջեալ, կերակուր տըւեալ, բնութեանս սովեալ^{2*},
Մաղթեա աղբսեալ, առ Փրկիչն աւծեալ, ի Քէն մարդացեալ,
Քեզ հաւասարեալ, ձայն Բանին եղեալ, պսակն անւանեալ,
Եւ փառաւորեալ, առաքեալքն ընտրեալ, պարծանք բնութեանս լեալ,
Եռ քառեակ թըւեալ, եւ եւթն տասն եղեալ, խումբն աստուածարեալ,
110 Այսաւր ժողովեալ, և տանիւ պատւեալ, բարեխաւս կալեալ,
Զմեզ անփորձ պահեալ, յախտից որ տիրեալ, չարէն թակարթեալ,
Խորհրդով մաքրեալ, բանիւ ոչ յանցեալ, գործովք չաղտեղեալ,
Ողորմեաց։

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ՝ 271բ-273բ: G-Ձեռ. հմր. 474, թերթ՝ 287ա-291ա

Ծայրակապ՝ Յոհաննէնէս:

Խորագիր

A տէս վերևում

G Գանձ Սուրբ առաքելոցն Եաթանասուն և Բ

^{1*} Ելք ԻԸ 4

^{2*} Ելք ԺԶ 32-35

Բնագիր

26 G սքանչելին փխ սիրելին 27 G Փիլպոսին փխ Թադէոսին
 28 G Շմաւոնին փխ Փիլիպոսին 29 G Ղեբէոս ասին, զՅուդա Սկարովտին
 34 G ուսանէին փխ հարցանէին 59 G փափաքեալ փխ մնացեալ
 84-87 G փխ տողերի.
 Կէսք չհաւատացին, իսկ նոցա Բանին, և խողխողեցին
 Աստեղք սուրբ գնդին, սրբազան դասին փխ աստեղքն...աշակերտին
 96 G վտանկն փխ վտակն

ՏԱՂՆ Է [Առաքելոցն]

*Էակցին Հաւր սպասաւորք,
 Հուպ անհասին և մերձաւորք:*

*Առաքելոց գունդք երանեալ
 Եւ աշակերտք Բանին ընտրեալ:*

5 *Ձերովք ծնընդաւք զոր երկնեցիք,
 Պտղաւք բարեաց զոր տընկեցիք:*

*Այսաւր բոլոր սրբովք մաղթել,
 Բարեխաւսել առ Տէր մատիք:*

10 *Դուք ընդունաւդք Հոգոյն շնորհի,
 Առաքելոց պար գովելի:*

*Սուրբ աշակերտք նախկին ընտրեալք,
 Եւ թանասունք արժանացեալք:*

*Թարգմանութեամբ խոր իմաստից,
 Լոյս ծագեցիք մարդկան տոհմից:*

15 *Երկոտասանք եւ իաւթանասունք,
 Մեզ բարեխաւս և ձայնակից:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 273բ

ՓՈԽԷ ԶՁԱՅՆ [Առաքելոցն]

Աղաչանաւք մաքուր դասին, առաքելոց փոքու հաւտին
Եւ քում ընտրեալ սըրբոյ գնդին, աշակերտաց Նորոյ Կտակին:

Վիմին հիման սուրբ տաճարին, և Անդրէի եղբար նորին,
Յակոբոսի և Յոհանիսի, և Թումայի երկուորեկին:

- 5 Մաթէոսի, Փիլիպոսին, Բարդուղիմէայ, Թադէոսին,
Յակոբ Ալփեայ, և Շմաւոնին, և Յակոբեանըն Յուդային:

Մատաթիայ ընդ մետասանին, և Պաւղոսի առաքելին,
Եկեղեցւոյ վեհ քարոզին, որ լըծակիցն է Պետրոսին:

- Եւ թանց սրբոց զորս ընտրեցին, սարկաւագաց փոքր հաւտին,
10 Որոց նախկի պարուց դասին, Սուրբ Ստեփանոսն է առաջին^{1*}:

Որոց հայցմամբն ամենայնին, մեզ տաւնողացս ողորմութիւն,
Զի ապրեսցուք մեք յահագին, աւուրն յետնում դատաստանին:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 273p-274ա

ԳԱՆՁ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Յաւէժ խըմբեալ հրաւիրեալք, հոգւով որդիք Սիոնի, նորս երգս երգելով,
Ի յիշատակի սուրբ առաքելոցն, Հաւր Աստուծոյ երկըրպագելով,
Անսկըզբնականին, անկատարածին, պատիւ և փառքս մատուցանեմ,
Զանճառելի ծնունդ բնութեամբ զորդին, զլոյսըն ճշմարիտ

աւրհնաբանելով,

- 5 Զյառաջ խաղացեալն ի Հաւրէ զՀոգին, Աստուած և Տէր խոստովանելով,
Երրորդութիւն, միաստուածութիւն, և բընութիւն մի զըրուատելով,
Որ երեւին և ոչ երեւին, զնա Արարիչ և Տէր կոչելով,
Զընտրեալս Քո նախքան զյաւիտեանս, առ Քեզ ունիմք բարեխաւս:

Ով երկոտասան վէմք արարչական, որով Սիոն նոր հաստատեցաւ,

^{1*} Գործք 2 8

- 10 Երկոտասան արեգակն արդար, որով խաւարըն փարատեցաւ,
 Երկոտասան ծառք անմահականք, յորմէ ողկոյզ կենաց կըթեցան,
 Երկոտասան աղբիւրք Յաղիմայ, լուացիչ մեղաց և մաքրիչք մարդկան^{1*},
 Երկոտասան ակունք պատուական, յԱհարոնի եղեալ պատմունճան^{2*},
 Անճառ Բանին տեսողք յանդիման, Հոգոյն Սըրբոյ շնորհաց ճեմարան,
 15 Ազնւական և աստուածազան, ընտրեալ յառաջ նախքան զյաւիտեանս:

- Վարդապետին ամենագաւրի, քաջ զաւրականք զաւրք երկնաւորին,
 Որք յանխնա հարէք զթըշնամին, զգունդըս զաւրաց բանսարկու չարին,
 Զկուսմոլութիւն բարձէք յաշխարհէ, խորտակելով զվիշապն ահագին,
 Եւ բաշխեցէք զգանձս աստուածային, որք զաւետիս կենաց հընչեցին,
 20 Սերմանեցէք զսերմըն հոգևոր, ի յընդհանուր սեռըս մարդկային,
 Եւ խըլեցէք զփուշ մեղաց չարին, զապականիչ որոմն ընդ նմին,
 Խաղաղարար որդիք Աստուծոյ, և հաշտարար սէրմանողին,
 Ականատեսք մարմնացեալ Բանին, և շաւշափողք կենաց տըւողին,
 Բարեխաւսեցէք առ Տէր.:

- 25 Աստուածային խառնեալ բաժակին, ծառայք կոշողք յարբումն
 իմաստին,
 Պետրոս բացաւդ դըրանն եթերին, և Անդրէաս եղբայր ընդ նմին,
 Յակոբ, Յոհան, որք որոտացին^{3*}, զծածկեալ խորհուրդըն մեզ ծանուցին,
 Աղբեւր կենաց մեծըն Թադէոս, Բարթողոմէոս հայր հայկազեան սեռին,
 Պըտուղ լուսոյ Փիլիպպոս բարին, Թովմաս պարիսպ Քրիստոսի հաւտին,
 30 Յակոբ Ալփեա, Յուդա Յակոբեան, զաւրեղք և քաջք ի յասպարիսին,
 Շմաւոն, նախկին Մատաթեա վերջին, որք զկենաց փողըն հնչեցին,
 Պաւղոս անաւթ ընտրութեան մեծին^{4*}, և տեսանող անճառ խորանին:
 Բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն, ի մեզ խընայեա՛, աղաչեմք:

- Նուագս երգեսցուք զաւրըք հրեշտակաց, հրաբուն սեռից
 անմարմնականաց,
 35 Բացին ըզգրունս վերին Սիոնի, մուտ պատրաստել սուրբ աւրիորդացն,
 Մըտին ի փառըս անմահ Փեսային, ի յառազաստ դըպրութեան կենաց,
 Անդ ուր խորանքն իցեն հըրճուալից, փառք անվախճան
 և անկատարած,
 Ուր մանկութիւն անծերանալի, սէր անըսպառ և յորդախաղաց,

^{1*} Ելք ԺԵ 27

^{2*} Ելք ԻԸ 28

^{3*} Սարկ. Գ 17

^{4*} Գործք Թ 15

Եւ ի միւս անգամ գալըստեան Փըրկչին, յորժամ նըստի Տէրն

յաթոռ փառաց,

- 40 Դատեն ըզցեղքըն խաչահանուաց, երախտամոռաց և դառնացողաց:
Բարեխաւսութեամբ. Սուրբ Առաքելոցն, ի մեզ խընայեա, աղաչեմք:

Էրանելի մարտիրոս ընտրեալ, Սուրբ Ստեփանոս այր շնորհաւ լըցեալ,
Գեագուշակ վըկայ պանծալի, գառն անարատ և Տեառն ընծայեալ,

Սա վիճաբանեալ ընդ ազգին հրէից, զխաչահանունսն յանդիմանեաց,

- 45 Ի յԱբրահամի Մովսէս սկսեալ, ըզմարգարէս վըկայս կացուցեալ,
Սա նմանապէս և հանգատիպ, վարդապետին գործով նըմանեալ,
Սա քարկոծեալ, դառն չարչարեալ, ի սպանողացն հաղորդս արարեալ,
Սըմա բացաւ դուռն առագաստին, և ընդ աջմէ Հաւր զՈրդին տեսեալ^{1*},
Եւ երկնաւոր զաւրաց խումբ առեալ, սուրբ վըկային տեղի

պատրաստեալ,

- 50 Սա ճանապարհ եբաց վըկայից, և զՀոգի իւր Յիսուսի յանձն արարեալ,
Ահա յիշեսցի,
Եւ ևս առաւել
Զանձինըս.:

Սուրբ անարատ Կոյս անապական, անեղական Բանին բնակարան,

- 55 Դրախտ բանական, ծաղկեալ բուրաստան, ի յարմատոյն յնսեայ

գաւազան,

Հարսն ի մայրեացըն Լիբանանու, սև գեղեցիկ և տիպ աննըման^{2*},

Լուծիչ երկանց, բարձաւղ տըրտմութեանց, միջնորդ կենաց,

առիթ փրկութեան,

Բարեխաւսեա՛ Որդոյն քո մեծի, յորժամ գայցէ փառաւք հայրական,

Կցորդութեամբ սուրբ առաքելոցն, վաթսուներորդ և երկոտասան,

- 30 Կարապետովն և Լուսաւորչովն, դասիլ ի դասս աջակողմեան,

Եւ այժմ ողորմ.:

Աղբյուրներ

D-Ձեռ. հմ. 4273, թերթ 57ա-59բ:

Ծայրակապ՝ Յովանէս:

^{1*} Գործք Է 54-59

^{2*} Սաղմ. Լ2 35

ԿԱՆՈՆ 3-ԻՑՆ [70] ԱՌԱՔԵԼՈՑ

ԳԱՆՁ 3-ԻՑՆ ԱՌԱՔԵԼՈՑ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Այսօր տաւնէ մերս եկեղեցի, ըզտօն հովուաց նորս Իսրայէլի,
 Զառաքելոց որդոյն Միածնի, եւթանասնից դասուցն երամի,
 Որք գրեցան ի գիր կենդանի, և յաղթեցին այսոցըն չարի,
 Որպէս զարփի ծագեցան յերկրի, լուսաւորել զմարդկային ոգի,
 5 Գետք յորդահոս հոգովն Յիսուսի, և մըշտաբուխ աղբււր կենդանի,
 Խորհրդաբար ընտրեալք յաշխարհի, որպէս զիշխանսն ի յաշտարակի,
 Եւ զթարգմանչացն Պըտղոմէի, զծերոցն ընտրեալ մեծին Մովսէսի,
 Զարմաւենեաց ծառոցն Յաղիմի, զչափ գերելոցն ի Բաբելոնի,
 ԶԱստուածաշունչ գիրսն յեկեղեցի, և զթիւ կենաց մերոց ըստ Դաւթի,
 10 Զթողուլ պարտեաց խոստմանն Յիսուսի, ի հարցանել մեծի Պետրոսի:
 Բարեխաւսութեամբ դասուցս ըղձալի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
 Աղաչեմք.:

Ռեստին կենաց յայտնեալ Յակոբոս, եղբայրըն Տեառն և Սուրբ Թադէոս,
 Մեծըն Կղօպաս և Սուրբ Փիլիպոս, և սարկաւագըն Սուրբ Ստեփաննոս,
 15 Անանիաս և Մատաթիոս, և Պրօխորոն ընդ Նիկանովրոս,
 Տիմոն Պարմենայ և Նիկողայոս, Մարկոս, Բառնաբաս և Տիմոթէոս,
 Ղուկաս, Սիւղոս և Սուրբըն Տիտոս, Սիւղիանիոս Դիոնէսիոս,
 Կրիսկէս, Եպենտոս և Անդրոնիկոս, Ամբլիոս, Ուրբանոս և Հատաքէոս,
 Երմոգինէս և Փիգէլիոս, Դեմաս, Բարսաբաս և Ապէլիոս,
 20 Այս Տաբուլոս և Սուրբ Նարկէսիոս, Ռուփաս, Ագաբոս և Իւրոդէոս,
 Ասինկրիտոս և Փլիզոնտոս, Երմաս Երեմիոս և Փիլոլաւոս:
 Բարեխաւսութեամբ դասուցս ըղձալի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
 Աղաչեմք.:

Աստուածային շնորհացն տեղի, խորհրդաժողք խորոցն Յիսուսի,
 25 Սուրբ Գայիոս ընդ Պատրոպասի, մեծըն Լինոս ընդ Ողիմպասի,
 Սոսիպատրոս ընդ Ապաւղոսի, և Ղուկիոս ընդ Երաստոսի,
 Յասոնրոդիոս ընդ Տերտիւղոսի, Կեփաս Կուարտոս ընդ Սոսթենէսի,
 Տիւքիկոս Կեսար ընդ Եպափրասի, Մարկոս Յոստոս ընդ Արտեմասի,
 Մեծըն Կղեմէս ընդ Տիւքիկոսի, Ոնէսիփորոս ընդ Սուրբ Կարպոսի,
 30 Եւոդիոս ընդ Արիստարքոսի, զինաս Մարկոս Յոհան անուանի,

Սուրբ Եւպուդէս ընդ Փիլիմոնի, և Տրիփիմոն և այլքն ի կարգի:
Բարեխաւսութեամբ դասուցս ըղձալի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
Աղաչեմք.:

Քաղցրաձայնեալ այսաւր միաբան, եկեղեցիք Քրիստոսադաւան,
35 Տօնեմք ըզտօն ձերոյ կատարման, քաջ հովապետք հօտիս տիրական,
Մաքուր հոգով աղանանքման, և խորագէտք Բանին տիրական,
Լոյսք ի լուսոյն կոչեցեալ անուան, լուսաւորել զազգս որդոց մարդկան,
Աղ համեմիչ նեխելոց պիտան^{1*}, կուրացուցիչ աւձին բանական,
Վէմք ի վիմէն եղեալ անասան^{2*}, անյաղթելի դըժոխոց դըրան,
40 Քաղաք շինեալք ի վերա հիման^{3*}, անշարժ լերինն քրիստոսական,
Ուռք հաստատեալք յորթն հայրական, մատըռուակողք զգինին
տիրական:
Բարեխաւսութեամբ դասուցս ըղձալի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
Աղաչեմք.:

Երկոտասան վեցիւք խորհրդով, եւթանասուն եւ երկուս լինելով,
45 Աստուածորդին ըզձեզ կոչելով, զնախ սերմանեալ ցորեան հընձելով^{4*},
Ըզձեզ ընտրեաց Բանն Աստուած մարմնով, նախքան զէակս
ստեղծանելով,
Ի ծով կենցաղս զմարդիկք որսալով^{5*}, ի խաւարէ ի լոյս կոչելով^{6*},
Հեթանոսաց խընդրակ լինելով, ի հարսանիսըն հրաւիրելով,
Աչաց ձերոց երանի տալով, Յիսուս Փրկիչն որ զձեզ սիրելով,
50 Ի տըրտմութիւն կենաց կոչելով, աթոռակից նորայ լինելով:
Ահա յիշ.
Եւ ևս.
Ձանձինս.:

Լինելութեանց համայն ստեղծողին, մայր և ծընող Որդոյն Միածնին,
55 Հարսըն լուսոյ Հօրն երկնաւորին, մաքրեալ Հոգով իջմամբ փառակցին,
Աստուածածին զքեզ դաւանեցին, Սուրբ Առաքեալքն և քարոզեցին,
Այսօր և մեք ձայնակից նոցին, տօնախմբօղք Սուրբ ընտրեալ հօտին,
Առաքելոց երկոտասանիցն, Սուրբ Պետրոսի և Անդրիասին,

^{1*} Մտթ. Ե 13, Մրկ. Թ 49, Կորնթ. Դ 6

^{2*} Մտթ. Ժ2 18

^{3*} Դուկ. 2 48-49

^{4*} Յովհ. Դ 38

^{5*} Մտթ. Դ 19, Մրկ. Ա 16-20

^{6*} Մտթ. Ժ 27

- Յակոբոսի և Յոհանիսին, Թադէոսի, Բարդուղիմոսին,
 60 Փիլիպոսի, այլև Թումային, Յակոբ Ալփեայ, Յուդայ Յակոբին,
 Շըմաւոնի Տեառն ազգականին, Մատաթիայ մեծի Պօղոսին,
 Աշակերտացն իսկ Եւթանասնին, որք ըզբան Տեառն քարոզեցին,
 Զքեզ աղաչեմք Սուրբ Աստուածածին, սոքաւք մատիր առ քոյդ Միածին,
 Կըցորդութեամբ Սուրբ Կարապետին, Ստեփաննոսի և Լուսաւորչին,
 65 Զմեզ ազատել ի հրոյ գեհենին, արժան առնել կենարար ձայնին,
 Ժողովըրդեանս տալ քաւութիւն, նընջեցելոց մերոց եւ ամենին,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 156բ-158բ:

Ճայրակապ՝ Առաքել:

ԿԱՆՈՆ ՈՐԴԻՈՑՆ ՈՐՈՏՄԱՆ ՅՈՅԱՆՆՈՒ ԵՒ ՅԱԿՈԲԱՅ

ՈՐԴԻՈՑՆ ՈՐՈՏՄԱՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ԵՒ ՅՈՅԱՆՈՒ

Գըթացեալ Քոյին, արքայդ երկնային, և առեր մարմին,
Յարմատոյ Դաւթին^{1*}, ըստ մարմնոյ Հաւր Քոյին, յազգէ Յուդային,
Բաբունդ երկնային, Հաւր Քո Միածին, Մաւրըդ կուսածին,
Սնանելով Քոյին, ի տան Յովսէփին^{2*}, անուամբ Հաւր Քոյին,
Վարժեալ ընդ նոսին, սիրելեաց Քոյին, որդոց Զեբեդին^{3*},
Կոյս Յակոբոսին, Սուրբ Յոհանիսին, աւետարանչին,
Որդիք էին, քըւէրըն քոյին, սրբոյ Սաւղոմին^{4*},
Ի լընուլ քոյին, երեսուն ամին, ի չափ հասակին,
Գալ Յորդանանին, ի մըկրտութիւն, վըկայեալ Հոգին^{5*},
Պահաւք ի լերին, փորձ մտեր չարին, և յաղթեցեր նըմին^{6*}:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական,
Արժանացո՛ղ ըզմեզ քաւութեան, աղաչեմք:

Բաբունդ յաղթեցեր, զչարըն կոխեցեր, պարտաւորեցէր,
Եւ դարձ արարեր, Հոգովն որ առեր, ի լեռնէն իջեր,
Գալիլիա գնացեր, Նազարէթ մըտեր, զժողովն ուսուցեր^{7*},
Ի ծովուն եզեր, զՊետրոս կոչեցեր, և աշակերտեցեր,
Յառաջ խաղացեր, զՅակոբոս տեսեր, զՅոհան սիրեցեր^{8*},
Ի նաւէն առեր, ի ծովէն հաներ, Զեբեդոս թողեր,
Զնոսս որ առեր, զաւրութիւն տըւէր, իշխան կացուցեր,
Որովք որսացեր, զմարդիկք ցանցէցեր, ուռկանաւ հաներ,
Նոքաւք դարձ արարեր, ի Կանա էկեր, հարսանիս մըտեր,
Եւ անդ հրաշս արարեր, զջուրըն փոխեցեր, գինի դարձուցեր^{9*}:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական,

1* Եսայի ԺԱ 1

2* Մտթ. Ա 18, Ղուկ. Ա 27

3* Մտթ. Դ 21, Մրկ. Ա 19, Ղուկ. Ե 10

4* Մարկ. ԺԶ 1

5* Մտթ. Գ 17, Մրկ. Ա 9-11, Ղուկ. Գ 21-22

6* Մտթ. Դ 1-11, Մրկ. Ա 12-13, Ղուկ. Դ 1-13

7* Մտթ. ԺԳ 53-58, Մրկ. Ձ 1-6, Ղուկ. Դ 16-17

8* Մտթ. Դ 18-22, Մրկ. Ա 16-20, Ղուկ. Ե 1-11

9* Յովհ. Բ 1-11

Արժանացո՛ւ ըզմեզ քաւութեան, աղաչեմք:

Ի Գալիլային, շրջեալ ընդ նոսին, սրբազան գնդին,
Գերագով դասին, գերագոյն գընդին, գերիմաստ հաւտին,
Հրաշալի ռամին, երկոտասանին, ընտրելոց խըմբին,
Վեհ ցուցեր գնոսին, զորդիք Զեբեդին, զՅոհաննդ Յակոբին,
Անւանքըն փոխին, Բաներգէս ասին, կոչմամբըն Քոյին^{1*},
Որք որոտացին, վերուստ հնչեցին, զԲանդ եղեալ մարմին,
Ճշմարիտ հոգին, էլից գնոսին, շնորհաւքն երկնային,
Հանգոյն Պետրոսին, վեհ սրբոյ գնդին, ցուցեր գնոսին,
Զորս ի Թաբարին, ի լեառն առանձին, հանէր ընդ վիմին,
Տեսլեանն ահագին, արժանաւորին, փառացըն Քոյին^{2*}:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական,
Արժանացո՛ւ ըզմեզ քաւութեան, աղաչեմք:

Քոյր ընդ Պետրոսին, Յոհան սիրելին, պատրաստաւզ զատկին,
Եւ ընդ լուր բանին, մատնութեան Քոյին, ի հինգշաբաթին,
Ակնարկեալ վիմին, Սիմոն Պետրոսին, կոյս Յոհանիսին,
Հարցանել տիրին, Յիսուսի Փրկչին, զմատնողըն նորին,
Անկեալ Յոհանին, ի գիրկն Յիսուսին^{3*}, նըման վակասին,
Մաքրեալ անդըստին, ի կրից ախտային, շընչովն Արարչին,
ՅԱւագ Ուրբաթին, յահեղ գիշերին, ի ժամ սոսկալին,
Հաղորդ Կեփային, առեր ըզնոսին, ընդ Քեզ յաղաւթին^{4*},
Ի գերեզմանին, Յոհան սիրելին, եւ Պետրոսն եկին^{5*}:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական,
Արժանացո՛ւ ըզմեզ քաւութեան, աղաչեմք:

Որդիքն Որոտման, Յակոբ և Յոհան, Քեզ հաճոյացան,
Ըմպել խոստացան, ըզբաժակն արեան, մարտիրոսական^{6*},
Զմահըն պատուական, յոր վիճակեցան, արբին անխափան,
Յոհան սիրական, հեզ հնազանդական, եւ Յակոբ զգաւնական,
Սրտիւ սրբական, վարուք մաքրական, իբր անմարմնական,
Յարեմտական, յերկիր Խուժաստանի, Սպանիական
Եւ յասիական, ծովէզերական, կղզին Պատմական,
Որք հանդիպեցան, վիճակ սեպհական, առաքելական,

^{1*} Մատթ. Գ 17

^{2*} Մտթ. ԺԷ 1-8, Մրկ. Թ 2-12, Ղուկ. Թ 28-36

^{3*} Յովհ. ԺԳ 25

^{4*} Մատթ. ԻԶ 31-46, Մարկ. ԺԴ 27-42, Ղուկ. ԻԲ 31-46, Յովհ. ԺԳ 36-38

^{5*} Յովհ. Ի 4

^{6*} Մատթ. Ի 22-23, Մրկ. Ժ 38-40

Ուր և փութացան, քարոզել զբանն, յոր հրաւիրեցան:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական,
Արժանացո՛ր ըզմեզ քաւութեան, աղաչեմք:

Բամեալ հանդիպաւ, խոստումն լըցաւ, և կատարեցաւ,
Յակոբ փութացաւ, և զլիատեցաւ, և ի ծով անկաւ,
Գըլուխն բարձաւ, հրեշտակաց բերաւ, Յոհանու տըւաւ^{1*},
Որով պահեցաւ, և ամփոփեցաւ, տեղոջ պատշաճաւ,
Յետոյ շինեցաւ, վանք անւանեցաւ, մեզ Հայոց տըւաւ,
Մարմինն որ արկաւ, ի ծովըն տարաւ, Սպանիա հանաւ,
Կուրի դիպեցաւ, որ աչքըն բացաւ, լուսաւորեցաւ,
Եւ համբաւեցաւ, թէ Աստուած յայտնեցաւ, անգլուխ ասացաւ,
Իսկ Յոհան տըւաւ, կուսին յանձնեցաւ, և որդիացաւ,
Որոյ սպաս կալաւ, հարկաւորեցաւ, մինչ որ փոխեցաւ:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական,
Արժանացո՛ր ըզմեզ քաւութեան, աղաչեմք:

Իսկ Յոհանիսի, և Պրոխորոնի, նաւեալ ի ծովի,
Նաւըն խորտակի, յաւեացն ընկըղմի, Պրոխորոն փրկի,
Յոհան տատանի, ի վերայ ծովի, զաւուրս քառասնի,
Յետոյ զերծանի, եւ յնփեսոսի, բաղնապան մըտի,
Հրաշիւք յայտնեսցի, և քարոզ լինի, Աւետարանի,
Աքսորեալ լինի, ի Պատմոս կղզի, տեսիլն յայտնեսցի,
Եւ Աստուածաբանի, աւետարանի, քարոզն գրեսցի,
Յետ ժամանակի, յնփեսոս դարձցի, և անտի փոխի,
Ահա յիշեա զհոգիս:

Էր ի տէրունի, աւուր կիրակի, Միաշաբաթի,
Սուրբըն սքանչելի, Յոհան սիրելի, Փրկչին Յիսուսի,
Ընդ եղբարսն լինի, ի տան Բիւռոսի, Տեառն աշակերտի,
Ուր և հաղորդի, կենսատուն հացի, և տայ ամենի,
Եւ ասէ Բիւռոսի, առնուլ որթ և թի, եւ երթալ ըզկնի,
Եւ անցեալ առաջի, հասեալ ի շիրմի, Տիմոթէոսի,
Եւ անդէն կանգնի, առեալ ըզտեղի, և յերկար խաւսի,
Եւ անդ բարբառի, բան զարմանալի, ի ձեւ աղաւթի
Եւ ևս.:

Սաստիկ ըղձալի, սիրով տենչալի, սրտիւ բաղձալի,

^{1*} Գործք ԺԲ 1-2

Բանիւ սքանչելի, մտաց սարսելի, և հիանալի,
Առ Տէր պաղատի, զի արժանասցի, մեծաց պարգևի,
Յուցանէ յայտնի, զչարութիւն դիւի, պատերազմողի,
Այսոցըն չարի, աւդոց իշխանի, աշխարհակալի,
Խաւարին զընդի, ի ներքոյ երկնի, զաւրաց բանսարկուի,
Որովք մարտընչի, և հակառակի, ընդ մարդկան հոգի,
Զի յաղթահարի, և նրկուն լիցի, և ընկրկեսցի,
Զըմբեալ կործանի, չար այսն ի յաւդի, որ պատերազմի,
Ճանապարհ բարի, նմա հանդիպի, որ ի կեանս տանի,
Նոյն և մեզ տացի, ի տըլողէն ձըրի, պարգևըն շնորհի,
Եւ ապա իջանի, կալ ի տապանի, տարածմամբ բազկի,
Հողովըն ծածկի, անձն երանելի, հոգին աւանդի,
Զանձինըս մեր և.:

Աջոյն անեղի, բազկին հըզաւրի, Հաւրն երկնաւորի,
Որդոյն Միածնի, մայր և Տիրուհի, ծընաւղ թագուհի,
Բարեխաւս բարի, համայն աշխարհի, մարդկային ազգի,
Քուժըդ հաղորդի, մաղթանքն ըղձալի, Սուրբ Կարապետի,
Նախնւոյն վըկայի, և Լուսաւորչի, մերոյն Գրիգորի,
Կոյս Յակոբոսի, Սուրբ Յոհանիսի, Աւետարանչի,
Սրբոյն Սաւղամի, դստերն Յովսեփի, քըւերն Յիսուսի,
Որ համարձակի, առ Տէրն ամենի, պարգև հայցելի,
Զի յաներեկի, աւուրըն մեծի, ժամ դատաստանի,
Յորժամ և բազմի, յաթոռն ահեղի, դատողն ամենի,
Որդոցըն տացի, աթոռն որ դատի, զազգն Իսրայելի,
Յաջմէ եւ յահեկի, մեր Տեառն Յիսուսի, նստին յատենի,
Սոցին աւր տանի, սրբոյ յիշատակի, քեզ աղերս լիցի,
Մայր Տեառն Յիսուսի, միջնորդ հաճելի, Ազամայ զարմի,
Զի և մեզ լիցի, մասն ընդ բոլորի, պարգևացն ձրի,
Գանձիս ասողի, և սրբագրչի, աղքատ Գրիգորի,
Այլ և ստացողի, սիրով հայցողի, և փոխարկողի,
Ողորմեաց.:

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 47բ-49բ Գ-Ձեռ. հմր. 474, թերթ՝ 322-327բ

Ծայրակապ՝ Գրիգորի է սա:

Լուսանցային անվանում՝ Որդոցն Որոտման:

Խորագիր՝ A տես վերևում Գ Գանձ Որդոցն Որոտման Յոհանու

ԿԱՆՈՆ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԵՈՍԻ ԵՒ ՅԱԿՈԲԱՅ ԵՒ ՅՈՒԴԱՅԻ

ԳԱՆՁ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԵՈՍԻ ԵՒ ՅԱԿՈԲԱՅ ԵՒ ՅՈՒԴԱՅԻ Ի ՅԱՌԱՔԵԼԷ

Ամենագով գունդրն սրբազան, առաքելոց դասքն երկոտասան,
Որք ըզհոգին Աստուած ընկալան, եւ երանութեան Տեառն արժանացան,
Ի յընդհանուր աշխարհ ընթացան, քարոզելով զԲանն տիրական,
Որ և եհաս վիճակ սեպհական, Թադէոսի գալ ի Հայաստան,
5 Բարդուղիմոս յերկիր Խուժաստան, ի յաշխարհին Պարսից Խորասան,
Առ ինքն ունէր զՏեառն Աւետարան, զՄաթէոսի գրեթալսն ամենայն:
Գըթայ ի մեզ զՄիածին Որդի, խընդրուածովք Բարդուղիմէոսի,
Աղաչեմք.:

Ռահ յեղեմոն քաղաքն արարեալ, Բարդուղիմոս առաքեալն ընտրեալ,
10 Զդիւարընակ աղբերն տեսեալ, որ Նեղոսի դուստրին անուանեալ,
Զաղաբողոնն ի վեր ձըգեալ, և նոյն ժամայն ցամաքեցուցեալ,
Զոր տեսանողքն ահիւ զարհուրեալ, առաքելոյն անդէն սպառնացեալ,
Եւ Աստուծոյ իսկ պատուհասեալ, և ի միմեանց եղեն սատակեալ,
Բարդուղիմոս զնոսա յարուցեալ, և զՏէր Յիսուս նոցա քարոզեալ,
15 Ծընրադրուք զԱստուած աղաչեալ, և աղաւթիւք ջուր բըղխեցուցեալ,
Զամենեսեան յԱստուած դարձուցեալ, և ի յաղբիւր ջրոյն մըկրտեալ:
Գըթայ ի մեզ զՄիածին Որդի, խընդրուածովք Բարդուղիմէոսի,
Աղաչեմք.:

Անդ ի բազում տեղիս գընալով, Բարդուղիմէոս և քարոզելով,
20 Բըժշկութիւնըս կատարելով, այլև մեռեալս յարուցանելով,
Ի Թումայէ իսկ աղաչելով, յեղբօր վիճակըն հետեւելով,
Զի Թադէի նա եղբայր գոլով, զոր Սանատրուկ նահատակելով,
Այն որ զԱբգարըն մըկրտելով, և յուրկութեանց ախտէն բուժելով,
Նորին թըղթով Հայք դիմելով, եւ ի քեռորդոյն նա կատարելով:
25 Գըթայ ի մեզ զՄիածին Որդի, խընդրուածովք Սուրբ Թադէոսի,
Աղաչեմք.:

Քարոզութեամբ ի Բարմըն գնացեալ, Բարդուղիմոս զարմն
Աստուածարեալ,
Սուրբ Յուդայի եղև հանդիպեալ, որ Ղեբէոս Թադէ անուանեալ,

- Սա արդարոյն Յովսեփայ ծընեալ, որ Յիսուսի հայր էր կոչեցեալ,
 30 Միմեանց յողջոյն սիրով ժամանեալ, Բարդուղիմոս և Յուդայն կոչեալ,
 Նըշան խաչի անդէն կառուցեալ, և գիշերին անդ աւթագայեալ,
 Յուդայ Յորմի քաղաք գընացեալ, ի նոցանէ եղև կատարեալ:
 Գըթա ի մեզ զՄիածին Որդի, խընդրուածովք Սուրբ Թագէոսի,
 Աղաչեմք.:
- 35 Երանութեանց Սուրբ արժանաւոր, Բարդուղիմոս Սրովբէն մարմնաւոր,
 Գնացեալ յԱղբակ սըրտիւ կամաւոր, և քարոզէ զԱստուածն երկնաւոր,
 Զոր Սանատրուկ չարին գործաւոր, ետ զնա պարզել յորս այս սոսկաւոր,
 Հանին զմորթին սըրբոյն ահաւոր, կայր կենդանի շնորհօքն երկնաւոր,
 Բևեռին ի խաչ փառաւոր, վարդապետին իւր նըմանաւոր,
 40 Եւ իջուցեալ զմարմինն ըղձաւոր, հարին քըքով չարաւք հնարաւոր,
 Եւ աւանդեաց զհոգին լուսաւոր, Սուրբ Խորանին Տեառն արժանաւոր:
 Ահա յիշ.
 Եւ.
 Զանձինս:
- 45 Լուսապայծառ մայր կենարարին, Աստուածածին տաճար երկնաին,
 Բարեխօսեա Միածին Բանին, զմեզ ազատել ի հրոյ գեհենին,
 Խընդրուածաւք Սուրբ Կարապետին, Ստեփաննոսի և Լուսաւորչին,
 Առաքելոցն որ այսաւր տաւնին, Բարդիմեայ և Թագէոսին,
 Սուրբ Թումայի եւ Յուդա Յակոբին, որ էր եղբայր եղբաւրն Յիսուսին,
 50 Պահել հաստատ զաթոռ հայկազնին, զԼուսաւորիչն մերոյ Գրիգորին,
 Զկաթողիկոս տեղապահ նորին, յերկար ամաւք ի խաղաղութիւն,
 Նընջեցելոց մերոց եւ ամենին, հանգիստ կենաց յաւթեալնս վերին,
 Ողորմեա:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 154բ-156բ:

Ճայրակապ՝ Առաքել:

ԿԱՆՈՆ ԹՈՒՄԱՅԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ

ԳԱՆՁ ՆՈՐ ԿԻՐԱԿԵԻՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

- Աւրհնեմք ըզՀայրդ Աստուծոյ Բանին, Տէր և Աստուած գոյիցս ամենին,
Գովեմք զՈրդիդ լոյս անեղածին, Արարչակից Հօր Քո անքննին,
Բարեբանեմք ընդ Հայր և Որդին, զՀոգիդ Աստուած փառակից նոցին,
Աւրհնեմք զծնաւդ Որդոյդ Միածնի, անեղ անմահ արքայ երկնային,
5 Գովեմք ընդ Հօր Քում հաւասարին, ըզկերպարանդ անսկզբնականին,
Բարեբանեմք ընդ Որդոյդ ծընողին, զբլխեալդ յառաջ գործակից Բանին,
Աւրհնեմք ըզլոյսըդ ճառագայթին, և զտեսարանդ ճանապարհին,
Գովեմք ըզշողդ ընդ բոլորակին, արեգական անըստուերային,
Բարեբանեմք զհոգիդ երկնային, հուր անըսպառ ընդ արուսեկին:
10 Աւրհնեմք յերիս անուն և անձին, և միակ ի բնութեամբ անբաժին,
Հաղորդելով սրբովբէից ձայնին, որք Երեք սուրբ մի Տէր գոչէին:
Ընկալ ըզնրեւոս ձայնիւ աղերսի, Երրորդութիւն անբաժանելի,
Աղաչեմք.:

- Յահել անհաս ծոցոյ հայրական, անանջըրպետ Հօր Որդի և Բան,
15 Անտանելի լուսոյն անսահման, ծանուցանո զմեզ որդոց մարդկան,
Որ զտիրական Քոին կերպարան, պարգևեցեր մարդոյն նախնական,
Զոր ոչ կացեալ ի Քոյդ պատուիրան, արտաքսեցաւ պըտղոյն
ճաշակման^{1*},

- Այլ դու Որդի Հօր անճառական, առեր մարմին վասն փրկութեան,
Ծընար ի Սուրբ Կուսէն մաքրական, Աստուած և մարդ անբաժանական,
20 Մըկրտեցար ի գետ Յորդանան, վըկայելով Հօր Հոգովն իջման^{2*},
Հրաշիւք յայտնի եղեր դու մարդկան, ընտրեալ դասիւքն առաքելական,
Չար նախանձով հրեայքըն լըցան, և սպանանել ըզքեզ կամեցան:
Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, ի նոր Զատկի աւուրս Տէրունի:

- Սիրոյ ծընունդ արքա բարերար, սիրով ի փայտ խաչին բարձրացար,
25 Աւազակին խօսակից եղար, զանճառելի դրախտըն խոստացար^{3*},
Կամաւք Քոին Դու ծարաւեցար, փոխան ջրոյ լեղի ընկալար^{4*},

^{1*} Ծննդ. Գ 22-24

^{2*} Մտթ. Գ 17, Մարկ. Ա 9-11, Ղուկ. Գ 21-22

^{3*} Ղուկ. ԻԳ 42-43

^{4*} Մտթ. ԻԷ 48, Մրկ. ԺԵ 36, Ղուկ. ԻԳ 36, Յովհ. ԺԹ 29

Վասն նոցա առ Հայր խօսեցար, զմեղս թողուլ թէ դառնան յօժար,
 Ամենայնի կատարումն եղար, «Ելի ելի» ձայն բարբառեցար^{1*},
 Աշակերտին Քո Սուրբ և արդար, յանձնեալ ըզմայր Քոին տիրաբար^{2*},
 30 Աւանդեցեր զհոգիդ կենարար, ի ձեռքս Հօր Քո խորհրդաբար,
 Կամաւ ըզմահ ի յանձն ընկալար, ի զինուորէն ուժգին խոցեցար^{3*}:
 Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, ի նոր Զատկի աւուրս Տէրունի:

Բանըդ մարմնով անբաժանելի, ի հայրական ծոցոյ անթերի,
 Եղար ի հող մահու տապանի, իջեր ի գուբ դրժոխոց բանտի,
 35 Քարոզեցեր Բան զարմանալի, զոր ծանուցեալ հաւատոյն վիմի,
 Որք ի կապանս էք ի խաւարի, յայտնեցարուք և ելէք յայտի,
 Կենդանատուս որ առ ձեզ եկի, զձեզ ազատեմ խաշիւրս շնորհի,
 Կապեմ ըզլարնն զերծանելի, տանջեմ յաւուրըն դատաստանի,
 Բայց դուք ելէք իմ ստեղծուած ձեռի, կամաւ իմով որ առ Ձեզ եկի:
 40 Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, ի նոր Զատկի աւուրս Տէրունի:

Աստուած և Տէր, կեանք արարածոց, Յիսուս Փրկիչ բանտարգեալ
 հոգոց,

Ազատեցեր զկապեալսն ի դժոխոց, և յարուցեր զմարմինս մեռելոց,
 Նոյն և յարեար գուշակեալդ ի գրոց, զոր ծանուցեր նախ առաքելոց,
 Երևեցար կանանց երամոց, Եւղաբերիցըն տրտմելոց^{4*}
 45 Եւ մետասան դասուն ընտրելոց, և այլ բազում հաւատացելոց^{5*},
 Ի վերնատունն ժողովելոց, զքեզ ծանուցեր աշակերտելոց,
 Ողջոյն տըւեր Քոց առաքելոց, փըշմամբ Հոգոյն շնորհել Քոց սըրբոց^{6*},
 Մեզ ողորմեա Միածին Որդի ի նոր Զատկի աւուրս Տէրունի:
 Նոյն կիրակի, որ Տէրն յարուցեալ, առաքելոց դասուն երևեալ,
 50 Թումա միայն անդ ոչ հանդիպեալ, և զյարուցեալն Յիսուս ոչ տեսեալ^{7*},
 Յառաքելոց բերանոյն լըւեալ, խօսից նոցա ոչ հաւատացեալ,
 Քանզի նոցա պատասխան տըւեալ, բազում բանիւ հակառակ կացեալ,
 «Ես եմ նըման ձեր զաշխարհ թողեալ, և կամարար Յիսուսի եղեալ,
 Կամաց իմոց հակառակ կացեալ, և ի կամաց Նորա ոչ մերժեալ,
 55 Զսէր աշխարիս այսմիկ անարգեալ, և ի սիրոյ Նորա ոչ զատեալ,

^{1*} Մտթ. ԻԷ 46, Մրկ. ԺԵ 34

^{2*} Յովհ. ԺԹ 27

^{3*} Յովհ. ԺԹ 34-35

^{4*} Մտթ. ԻԸ 1-6, Մրկ. ԺԶ 1-8, Ղուկ. ԻԴ 1-6, Յովհ. Ի 1

^{5*} Մտթ. ԻԸ 16-17, Մրկ. ԺԶ 14-15, Ղուկ. ԻԴ 36-39, Յովհ. ԻԱ 1-2

^{6*} Յովհ. Ի 22

^{7*} Յովհ. Ի 24-29

Թէ ոչ տեսից զնա յարուցեալ, ոչ հաւատամ ձեզ ուր վրկայեալ»:
Մեզ Ողորմեա Միածին Որդի, ի Նոր Զատկի, աւուրս Տէրունի:

Առաքելոց դասքըն միաբան, սուրբ Թումայի ետուն պատասխան,
Ասեն. «Մի կալ բանիս անհաւան, և հակառակ Փրկչին յարութեան,
60 Այլ հաւատա եղբարցս ամենայն, որ վրկայեմք քեզ զայս միաբան,
Եթէ յարեալ եղեալն ի տապան, այն որ մեռաւ կաման Իւրական:
Երևեցաւ մեզ ճշմարտական և ետ հրաման մեզ քարոզութեան,
Եւ այլ բազումք որ զնայ տեսան, Սուրբ Յարութեան Նորա հաւատան»:
Մեզ Ողորմեա Միածին Որդի ի Նոր Զատկի, աւուրս Տէրունի:

65 Ռահին կենաց անհաւանելին էր, մեծըն Թումաս զճշմարիտն ընտրէր,
Դարձեալ նոցա զայս պատասխանէր, ի խօսելոյ զնոսա արգիլէր,
Թէ «Ոչ տեսից ըզկողիցն ըզվէր, և զբեռաց մարմնոյն որ կըրէր,
Ոչ հաւատամ բանից Ձեր» ասէր, զի զճիշտըն քննել կամէր,
Ի սոյն աւուր զՅիսուս տեսանէր, յառաքելոց միջին երևէր,
70 Եւ Թումայի Տէրն բարբառէր և զվէրս մարմնոյն նըմա ցուցանէր:
Թումաս յայնժամ մեծաձայն գոչէր, Տէր և Աստուած զՅիսուս դաւանէր^{1*}:
Մեզ Ողորմեա Միածին Որդի ի Նոր Զատկի, աւուրս Տէրունի:

Այսօր է մեծ տօն ուրախութեան, յորժամ յառնեմք մեք ամենքեան,
Եւ ապացոյց յաւուրն յարութեան, հասարակաց լինի դատաստան,
75 Վասն այնորիկ սկսի նոր աւր Տէրունեան, և շարական և այլն ամենայն,
Կըրկնազատիկ սայ կոչի մարդկան, Նոր Կիրակի և Կարմիր անուան,
Զի առաջինն էր նախ գալստեան, այս կրկնակի գալոյն տիրական,
Նորոգ ասի աւրն աներեկեան, արեգակամբն անեղ, անվախճան,
Մինչ զարդարին ընտրեալքն ամենայն, ի գոյն վարդի սիրով հայրական,
80 Վասն այն անուամբ է խորհրդական, կոչումն աւուրս այս
խորհրդական:

Քաղցրանուագ ձայնիւ բարբառեմք, և զյարութիւն Քո փառաւորեմք,
Ըզերկնաւոր թագաւորդ աւրհնեմք, ընդ Թումայի ըզքեզ դաւանեմք,
Տէր և Աստուած յայտնի քարոզեմք, զԵրրորդութեանդ անուն

ժառանգեմք,

Զարարչութիւն Քո խոստովանիմք, զՏեառն օրէնութիւն Քո

հրատարակեմք,

85 Զքեզ բոլորից Աստուած քարոզեմք, եղականաց կառավար յայտնեմք,
Կտակարանաց Տէր ծանուցանեմք, և կատարիչ գըրոյն զքեզ ասեմք,

^{1*} Յովհ. Ի 27-28

Զքո քաջութիւնդ բարեբանեմք, զմարդեղութիւն Բանիդ ներբողեմք,
 Զխոնարհութիւնդ բարձրացուցանեմք, Սրբոյ խաչի Քո երկըրպագեմք:
 Ահա յիշ.

90 Եւ ևս.

Զանձինս.:

- Երանութանց տեղի կոչեցար, Աստուածածին Սուրբ կոյս Տիրամայր,
 Լեր բարեխօս առ Տէր անդադար, նախախնամել ըզմեզ տիրաբար,
 Վերաբերել զմեզ յերկրէ խաւար, լուսաւորել շնորհաւք տիրաբար,
 95 Այլև յաւուրս այս խորհրդաբար, որ օրինակ գալըստեան յարմար,
 Բամից սըրբոց զմեզ մասնակցաբար, առնել արժան Տեառն ամենակար,
 Դաւանելով մըտաւք մեր յաւժար, այլև բանիւ միշտ և անդադար,
 Աստուած և Տէր կենդանարար, ընդ Թումայի զՅիսուս բարերար,
 Պարգևս առնուլ զխոստումն իւր յարմար, զերանութեան ձայնըն
 արդինաբար,
 100 Եւ քեզ կըցորդ լիցի մաղթաբար, Սուրբ Ամլորդին ընտրեալն և արդար,
 Տընտես դասուն առաքելաբար, այն որ եբաց զերկնիցըն կամար,
 Իմաստութեանց Սուրբ Հոգոյն տաճար, Լուսաւորիչըն մեր հայրաբար:
 Եկայք ձայնին լրիցուք բարբառ, խընդրող բանիցս եւ ասողըս տըկար,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 118բ-122ա:

Ծայրակապ՝ Այս բան Առաքել վարդապետի:

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Արարչագործ Տէրն երկնային, բեկեռեցաւ ի փայտ խաչին,
 Եղաւ ի նոր գերեզմանին, յարեաւ փառաւք աստուածային:

Յաւուր մեծի կիրակէին, Միաշաբաթ երեկոյին,
 Երեկեցաւ փոքրիկ հաւտին, փակեալ դըրամբք ի նոցին^{1*}:

- 5 Սուրբ և ընտրեալքն ի միասին, լըցան շնորհաւքն աստուածային,
 Զայն որ կորոյս Ադամըն հին, պարգևեցաւ այսաւր նոցին:

^{1*} Յովհ. Ի 26

Յայնժամ թուժաս անդ ոչ եղեալ, յորժամ տեսին զՏէրն յարուցեալ,
Առաքելոցն վրկայեալ, թուժա նոցա ոչ հաւանեալ:

Ասեն նոքա ի մի բերան, աշակերտին այն անհաւան,
10 Եթէ տեսաք ամենեքեան, զՏէրն յարուցեալ ճշմարտական^{1*}:

Ռահի և կենաց ոչ հաւանեալ, թուժա անլուր սոցա եղեալ,
Բազում բանիւ հակառակեալ, առաքելոց զայս ասացեալ.

«Արդ եթէ զնա ոչ տեսանեմ, ձեռաւքս ըզկողըն շաւշափեմ,
Զտեղ բեռացն ոչ ակնարկեմ, ոչ հաւատամ և քարոզեմ:

15 Քանզի նրման Ձեզ ընտրեցայ, ի Յիսուսէ հրաւիրեցա,
Ի սէր Նորա բորբոքեցայ, և յաշխարհէս հրաժարեցայ:

Եթէ կամի զիս ընդունել, և քարոզող նրմա լինել,
Յայնժամ կարող է զինքն յայտնել, և զթերութիւն իմ հաստատել»:

Լուեալ զբաննն թուժայի, ետուն նրմա պատասխանի,
20 Ասեն թէ «Մի լինիր թերի, այլ հաւատա սիրով սըրտի:

Վասնզի դու որ մեզ եղբայր, և զսքանչելիս Նորա տեսար,
Զքարոզութիւն Տեառն լրար, և ճշմարիտ զնա իմացար:

Արդ եթէ դու թերի լինիս, և մեր խօսիցս ոչ հաւանիս,
Գայթակղութիւն բազում ծընանիս, մոլորութեան պատճառ լինիս»:

25 Րամից դասուն դարձեալ ասէ, թուժաս նոցա պատասխանէ,
Ընդդիմական բանս բարբառէ, վրկայութեանց չլսէ.

«Դուք որ տեսոյ Նորա արժան, եղէք յաւուրս այս յարութեան,
Զիս բաժանեաց ի ձէնջ միայն, վասն այն ես ոչ եմ պարտական:

Այլ նա զըրկեաց զիս ի տեսոյ, որպէս և Իւրն եղև հաճոյ,
30 Վասն այն փութամ ես խընդրելոյ, ըզստոյգ բանիս իմանալոյ»:

Պատասխանի տան թուժայի, Սուրբ առաքեալքն կրկնակի.
«Եթէ երկու վրկայ լինի, և կամ երբ բան հաստատի:

^{1*} Յովհ. Ի 25

Եւ մեք ամէնքս միաբան, տեսաք զՅիսուս դէմ յանդիման,
 Եւ վրկայեմք ի մի բերան, Սուրբ Յարութեանըն տիրական»:

- 35 Տըւեալ Թումա պատասխանի, առաքելոցըն Քրիստոսի.
 «Ես ոչ հաւան լինիմ բանի, մինչ տեսանեմ ըզնայ յայտնի»^{1*}:

Էդէ նըման Ձեզ հետևող, և Յիսուսի բանին լըսող,
 Կամաց Նորա իսկ կատարող, և սքանչելեացըն տեսանող:

- Արդ եթէ Նա զիս ընդունի, և աշակերտ Իւր համարի,
 40 Նոյնպէս և ինձ երևեսցի, որ քարոզեմ զնա յաշխարհի:

Սիրով Նորա միաւորիմ, և ի Նմանէ ոչ բաժանիմ,
 Վասն Յիսուսի ի մահ մատնիմ, և զայն ինձ կեանք համարիցիմ:

Ապա թէ ոչ ըզնա տեսից, լինիմ ի կարգ սուտ վրկայից,
 Եւ նախատիցիմ ես յամենից, ոչ ոք լսէ իմում բանից:

- 45 Յուցէք ինձ ճար քարոզելոյ, և զճըշմարտութիւնն պատմելոյ,
 Վասն յարութեան Իւր խօսելոյ, և ի հաւատս հաստատելոյ:

Եթէ ասեմ վասն Յիսուսի, թէ յարուցեալ ըզնայ տեսի,
 Յայնժամ ես սուտ լինիմ յայտնի, և սուտ բանն ոչ պըտղաբերի:

- Այլ թէ ասեմ այլ ոք տեսին, և նոքա ինձ զայս պատմեցին,
 50 Ծաղըր լինիմ ի մէջ նոցին, բանից իմոց ոչ հաւանին:

Լուր համբաւոյ անտես աչաց, ոչ հաստատէ զբանըս մտաց,
 Արդ յիւր տեսոյն Նա զիս զըրկեաց, և դուք տեսէք մարմնով աչաց»:

Բանն որ ընդ Հօրէ անթերի, և մարմնացաւ անմեկնելի,
 Ծընաւ ի կոյս մօրէ յայտնի, և կուսութիւն անխախտելի:

- 55 Արդ նոյն մարմնովն որ խաչեցաւ, և կընքեալ վիմէ յարեաւ,
 Այսօր փակեալ դըրամբք մըտաւ, առաքելոցն երևեցաւ:

^{1*} Յովհ. Ի 25

Նոյն և զԹումա կոչեալ ասէ. թէ «Եկ ըզկողս Իմ շաւշափէ,
Ի ձեռս և յօտս Իմ ականարկէ, և հաւատայ ի սուրբ սրտէ»^{1*}:

Այլ մի լինիր թերահաւատ, և մի կենար դու յուսահատ,
60 Այլ բոլորով սրտիւ հաստատ, լեր ինձ քարոզ սիրով առատ:

Ռամիկ մարդկան պարգև շնորհեայ, և ըզՀոգին Սուրբ տուր նոցա,
Ի յաշխարհէ մեղաց մաքրեա, և ի յերկինս առաջնորդեա»:

Թումա ձայնիւ մեծաւ գոչէր, Տէր և Աստուած զնա դաւանէր,
Ի սէրն անճառ միաւորէր, զդասս ընտրելոցն ուրախ առնէր:

65 Ուստի և Տէրն ամենի, պատասխանի տայ Թումաի.
«Դու զիս տեսեր աշօք յայտնի, հաւատացեր իմում բանի:

Բ իւսմամբ յուսով որք ոչ տեսեալ, և կամեսցին յիս հաւատալ,
Երանութեանց արժանացեալ, լինին յանճառ փառսըն պատուեալ»:

Մեծ է պատինն երանութեան, զի կատարումն է բարութեան,
70 Այս հաւատոյ վարձատրութեան, Թումա արար զմեզ արժան:

Աստուած կոչի երանելի, և Նա միայն բնութեամբ բարի,
Որ կամարար նորա լինի, կոչմամբ նորա երանեսցի:

Յոչ հաւատալ ընդ Թումայի, հաստատութեան պատճառ լինի,
Կարկեաց զբերան հերձուածողի, զչարափառացն ամենայնի:

75 Այնք որ ըստոյզ ոչ հաւատան, տնօրէնութեանն փրկական,
Այլ աշաւք փոփոխական, կարծեն զմարմինըն տիրական:

Ռահ լուսոյ Թումա եբաց, յորժամ անտես ոչ հաւատաց,
Պատճառ եղև երանութեանց, և ուղղափառ դաւանութեանց:

Այլև աւրս այս խորհրդական, պատշաճաւոր եղեալ անուան,
80 Նոր Կիրակի յորջորջական, կրկնազատիկ Տէրունական:

^{1*} Յովհ. Ի 27

Քանզի նըմանէ նորոգման, մեծի աւուրն այն յարութեան,
Յորժամ գայցէ ի դատաստան, կենդանատուն ազգի մարդկան:

Եւ նոր անուամբ աւրն այն կոչի, զի նորոգին երեսք երկրի,
Յառնեն մեռեալքն ի տապանի, երթեան յատեանն Քրիստոսի:

85 Այլև կըրկին զատիկ ասի, աւրն աներեկ տիւ ցանկալի,
Ուրախութիւն անտըրտմելի, աջակողմեան դասուն լինի:

Լըսեն ըզձայնն երանական, ի եաւթնալիր աւրհներգութեան,
Փառաւորեն ի մի բերան, զԵրրորդութիւն անճառական:

Նոյն մեզ լիցի մասնակցելով, զԱւրհնեալ «Եկայքքն» լսելով,
90 Ընդ հրեշտակաց պարակցելով, զԵրրորդութիւնն գովելով:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 122ա-124բ:

Ծայրակապ՝ Այս յԱռաքել վարդապետէ ասացեալ բան առ Թումայ առաքեալն:

ԳԱՆՁ ԹՈՒՄԱՅԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼԷ

Անճառելի Բանըն Հայրական, որ մարմնացաւ կամաւորական,
Յաղթելոյ չարին բռնութեան, քառասնօրեա պահօքն իւրական,
Յերկրէ ընտրեաց թիւ խորհրդական, զառաքելոց դասս երկոտասան,
Որ և զԹումաս վեհն և պատուական, անհաս խորոցն իւր խորհրդական,
Որ երկուորեակ կոչեցեալ անուան, Թադէոսի եղբայր սիրական^{1*},
Ի հրաշալի աւուրն յարութեան, ոչ էր ընդ գունդն առաքելական^{2*},
Ոչ հաւատալոր նոցին տեսութեան, մինչ որ ետես նա դէմ յանդիման,
Եւ հաւատաց զխաչեալն անվախճան, Տէր և Աստուած յաւիտեանական:
Բարեխաւսութեամբ Սըրբոյն Թումայի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
Աղաչեմք.:

Ռաբին Յիսուս համբարձեաւ մարմնով, զՀոգին յընտրեալսն

Իւր առաքելով^{3*},

^{1*} Յովհ. ԺԱ 16, ԻԱ 2

^{2*} Յովհ. Ի 24

^{3*} Յովհ. Ի 22

Զաշխարհս նոցին իսկ վիճակելով^{1*}, և Թումայի հընդիկ լինելով,
 Նայ ոչ կամէր անդէն գնալով, զհեռուստ երկրին պատճառ դընելով,
 Մինչ ի Հնդկաց Արբանէս գալով, Յիսուս զԹումայ նըմա ծախելով,
 Ի յերեսուն դեկան համարով, վըկայ Պետրոս եւ Յոհան լինելով:
 Բարեխաւսութեամբ Սըրբոյ Թումայի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
 Աղաչեմք.:

Առեալ զԹումայ յերուսաղէմէ, մեծն Արբանէս եւ ի Հընդիկք դիմէ,
 Նաւեալ յեզեր ծովուն հասանէ, ի յարքաին հարսնիք յառաջէ,
 Ի կերակրոյ նոցա ոչ ուտէր, և մատըրուակն ըզնայ հարկանէ,
 Սուրբն Թումաս զնա անիծանէ, եւ ի հարսանեաց ջուրըն պակասէ,
 Իսկ նա զընացեալ, զի ջուր բերիցէ, եկեալ առիւծն ըզնա պատառէ,
 Շուն ըզյարմունկն իւր առեալ բերէ, հրապարակի յայտնի ցուցանէ:
 Բարեխաւսութեամբ Սըրբոյն Թումայի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
 Աղաչեմք.:

Քրիստոսազարդ այրըն սքանչելի, Սուրբըն Թումաս ընդ Արբեն ասի,
 Ի Հընդստան գնացեալ հասանի, Գընդափորա մեծ թագաւորի
 Եւ նա ասաց Սըրբոյն Թումայի, շինել դարպաս իւր աւթեվանի,
 Թումայ առաքեալ ըզգանձն արքաի, զամենեսեան բաշխեաց աղքատի,
 Շինեաց զտաճարըն զարմանալի, յանձեռագործ խորանն Յիսուսի,
 Զոր և ետես եղբայրն արքայի, հաւատացին բանին Թումայի,
 Դարձան յԱստուած Տէրն ամենի, մըկըրտեցան ձեռամբ Թումայի:
 Բարեխաւսութեամբ Սըրբոյ Թումայի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
 Աղաչեմք.:

Երանելի առաքեալն ընտրեալ, զամենեսեան յԱստուած դարձուցեալ,
 Յետոյ գնացեալ յայլ քաղաք հասեալ, Բաղամիտէ անուն կոչեցեալ,
 Ի Մժդեհէ արքաէն խոցեալ, ի նոյն քաղաքըն նահատակեալ,
 Աշակերտաց զմարմինն ամփոփեալ, եւ ի Միշագէտս Ասորոց բերեալ,
 Եւ զօրավարն Ուսուֆ զնայ առեալ, և ի Խողցայ գաւառսըն տարեալ,
 Աստղանըշան յետոյ ծանուցեալ, յԸռշտունեաց գաւառըն զընացեալ,
 Մերձ ի Պարծիս գեաւղըն ժամանեալ, և կամաւք Տեառն անդէն

դադարեալ,

Հանդիսաւոր վանք անդէն շինեալ, և Սուրբ Թումա զտեղին անուանեալ:
 Ահա յիշ.

Եւ և.

Զանձ.:

^{1*} Գործք Ա 17, 25-26

Լեառն Աստուծոյ և պարծանք կանանց, Աստուածածին համայնից
 ազգաց,
 Բարեխօսեա առ ծնեալն Աստուած, ըզմեզ փրկել յամէն փորձանաց,
 Ի բանսարկուին չար խաբէութեանց, ի մարդկանէ եւ յանկարծ
 պատահմանց,
 Կըցորդ ընդ քեզ Սուրբն յառաջընթաց, մեծ Կարապետն Որդոյ Քո
 փառաց,
 Նախավըկայն որ զերկինս եբաց^{1*}, և լուսատուն յազգէն Պարթևաց,
 Մեծն Թումաս առաքեալ հրնդկաց, որ ալսաւր տօնըս մեծարեաց:
 Զմեզ ատելի հրոյն տանջանաց, արժան առնել ձայնին աւրհնութեանց,
 Ողորմեա.։

Աղբյուրներ

Յ-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 153ա-154ա

Ծայրակապ՝ Առաքել:

^{1*} Գործք Է 55

ԿԱՆՈՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆՉԱՅՆ

ԳԱՆՁ ԱԻԵՏԱՐԱՆՉԱՅՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Այսօր որդիք Հօրն երկնաւորի, գընեալք արեամբ Փըրկշին Յիսուսի,
Աւրհներգութեամբ ի յեկեղեցի, տօնախմբեմք ձայնիւ բերկրալի,
Ներբողական բանիւ գովեստի, վերապատուեմք զընտրեալսն Յիսուսի,
Որք հրամանաւ Հոգոյն ճըշմարտի, աւետաւորք եղեն յաշխարհի,
Սուրբ Մաթէոս երգըն կենդանի, Մարկոս պատուար վերնոյն Սիոնի,
Ղուկաս բըժիշկ հայոց ամենի, և Յոհաննէս սիրողն Յիսուսի,
Որք զայտնութիւն Որդոյն Միածնի, գըրով ետուն մեզ յեկեղեցի,
Հայցմամբ սըրբոց աւետարանչաց, փըրկեա զմեզ Տէր ի չար փորձանաց,
Աղաչեմք.:

Ռահին կենաց Բանին հայրական, աւետաւորք Սուրբ Տնօրէնութեան,
Աստուածորդոյն մարմնաւոր ծննդեան, Սուրբ Մաթէոս պատմող
զամենայն,
Արագընթաց ճառող կարճաբան, Մարկոս յայտնող Տեառն
փորձութեան,
Անառակի դարձի մարդկութեանս^{1*}, Ղուկաս ցուցեալ զգովթըն
հայրական,
Ջանճառ ծընունդ Բանին հայրական, զայն քարոզեաց Որդին Որոտման,
Սուրբ Մաթէոս լուսատու մարդկան, Մարկոս գանձուց Տեառն
գանձարան,
Ղուկաս ցուցեալ դեղ բըժշկութեան, և Յոհաննէս Սուրբն
Աստուածաբան:
Հայցմամբ սըրբոց աւետարանչաց, փըրկեա զմեզ Տէր ի չար փորձանաց,
Աղաչեմք.:

Արդ բազմագոյն խորհրդով խորին, զաւետարանս չորրորդ գրեցին,
Նախ ի յաթողն համեմատին, ուր էր բազմեալ Աստուած կենդանին,
Համար գրելոյ երեք չորեսին, ամենասուրբ Երրեակ միակին,
Գետն որ բըղխէ ի դրախտն Ադենին, և քառակողմ աշխարհիս բաժին^{2*},
Տարերթըս չորս որ միաւորին, և եղանակն ի բոլոր տարին,

^{1*} Ղուկ. ԺԵ 11-32

^{2*} Եսնդ. Բ 10

Սանդուխք ցուցեալ մեծ նահապետին, որ հասանէր յերկրէ ի յերկին^{1*},
Գուշակելով զմարմնանալ Բանին, գըրեալ ի գիրս Աւետարանին:
Հայցմամբ սըրբոց աւետարանչաց, փըրկեա զմեզ Տէր ի շար փորձանաց,
Աղաչեմք.:

Քառակերպեան կենդանի տեսեալ, Եզեկիէլ հրաշատեսն ընտրեալ^{2*},
Զաւետարանն տըպաւորեալ, որ ընդ ոլորտս երկրի քարոզեալ:
Ի Մատթէոս մարդն արինակեալ, որ զմարդանալ Բանին ծանուցեալ,
Մարկոս յառիժըն համեմատեալ, արիաբար յառաջ ընթացեալ,
Ղուկաս եզին նըման աշխատեալ, զպարարակի զէնումըն ցուցեալ,
Արծուանըման Յոհան սըլացեալ, զանճառելի խորհուրդն իմացեալ,
Ի սկզբանէ ըզբանն ասացեալ, անեղակից ընդ Հօր քարոզեալ:
Հայցմամբ Սըրբոց աւետարանչաց, փըրկեա զմեզ Տէր ի շար փորձանաց,
Աղաչեմք.:

Երեւելով ալ խորհուրդ բարի, որք քառակերպ ձևով դըրոշմի,
Առաքինի գործ մարդկան յերկրի, որք կատարեն սիրովն Յիսուսի,
Խոհեմութիւն ընդ Մատթէոսի, որ է իմաս[տ]ըն բանականի,
Արիութիւն է Սուրբ Մարկոսի, ցասըմնական մասինն ի կարգի,
Եւ ողջախոհ Ղուկասն կոչի, ցանկանալով սուրբ պատուիրանի,
Արդարութիւն է Յոհանիսի, որ ամենիցն հաւասարի,
Դարձեալ ի խաչ փըրկչին Յիսուսի, աւետարանըս համեմատի:
Հայցմամբ սըրբոց աւետարանչաց, փըրկեա զմեզ Տէր ի շար փորձանաց,
Աղաչեմք.:

Լուսաւորիչք ընդհանուր մարդկան, լուսապայծառ բանիւ տիրական,
Որ գետօրէն յորդահոս բըղխման, առոգեցիք զերկիր բանական,
Սուրբ Մարկոս ազգին հրէական, նախ գըրեցեր զբանն Տիրական,
Եւ ի Զմիւռին առեալ ըզվախճան, փոխեալ յերկրէ առ Տէրն էական,
Մարկոս յերկրին Աղէքսանդրական, գրեցեր Բանիւ Տեառն Աւետարան,
Ի նոյն քաղաքն առնէր ըզվախճան, խառնեալ ի գունդըս սրովբէական,
Ղուկաս յերկրէն Անտիոքական, գրեցեր շնորհաւք զԲանըն փրկական,
Ի ի ծերութեան առեր ըզվախճան, հանգեար յանճառ կեանս

ուրախութեան:

Սուրբ Յոհաննէս քաջ Աստուածաբան, գրեցեր յետոյ զՏեառն

Աւետարան,

Ի յայտնագոյն կղզին Պատմական, և յԵփեսոս առեր զվախճան,

^{1*} Ծննդ. ԻԸ 10-22

^{2*} Եզեկ. Ժ 9-10

Փոխեալ մարմնով քո անապական, յանճառ հանգիստն յաւիտենական:
Արդ հայցեցէք ընդ մեր փրկութեան, զտօնաւղքս առնել տեսոյ
ձեր արժան:

Ահա յիշ.

Եւ ևս.

Զանձինս.:

Իմանալի մարմնաւոր քրովբէ, Աստուածածին ընտրեալ ի Հօրէ,
Իշմամբ Հոգոյն մաքրեցար յերկրէ, ծընար զԱստուած Բանն ի յարգանդէ,
Բարեխաւսեա առ որ էնն և է, և որ գալոցն է դարձեալ յերկնէ,
Կըցորդ ընդ քեզ ձայնն յանապատէ, նախնի վրկայն ի հրէականէ^{1*},
Գրիգորս յազգէն Պարթևէ, որ լուսատուն ազգիս հայոց է,
Սուրբ Մարթէոս ընտրեալ ի Տեառնէ, Մարկոս վիմին աշակերտեալ է,
Մեծըն Ղուկաս ի յԱնտիոքէ, գըրեալ ըզբան Տեառն ի Պօղոսէ,
Եւ սիրեցեալն ի Տեառնէ Յիսուսէ, որ զանըսկիզբն աւետարանէ,
Փըրկել ըզմեզ ի փորձութենէ, ի չար մարդոյ և ի սատանայէ,
Ի սպառնալեաց հըրոյն գեհենէ, յանքուն որդանց եւ ի տարտարոսէ,
Եւ խընդրողի գանձիս եւ որ գրէ, և ոգողիս որ յարմարեալ է:
Ուղղութիւն հասցէ ի Տեառնէ, յորժամ Յիսուս ի յերկնից գացէ,
Ողորմեա.:

Որ զգանձս երգէք յեկեղեցի, զձեզ աղաչեմ ես եղկելի,
Ինձ Առաքեալ վարդապետի, ասէք կամաւք Տէր ողորմի,
Եւ որ յիշէ զմեզ ի բարի, արժանի լինի «Եկայք»^{2*} ձայնի:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 158բ-161ա

Ճայրակապ՝ Առաքելի:

ԳԱՆՁ ԶՈՐԻՑ ԱԻԵՏԱՐԱՆՉԱՅՆ

Մեծասքանչ անուն Սուրբ Երրորդութիւն, հանուրց վեհագոյն,
Միակ պարզութիւն, և գերագոյն, եռանձ և հանգոյն:

Կնքնին բնութիւն, անհաս խորութիւն, երբեակ միութիւն,
Երիս շարժ միութիւն, շարժեալ ի գթութիւն, անշարժ միութիւն,
Լոյս փայլականագոյն, իմաստ գերաբուն, անբաւ բարութիւն:

^{1*} Եսայի Խ 3, Մտթ. Գ 3, Մրկ. Ա 3, Ղուկ. Գ 4

^{2*} Մտթ. ԻԵ 34

Բաբուն բարձրագոյն, ծնաւդ վեհագոյն, ելումն իսկութիւն,
Անայլայլութիւն, անփոփոխութիւն, անանց տէրութիւն,
Մի աստուածութիւն, մի իշխանութիւն եւ թագաւորութիւն,
Հայր Քեզ գոհութիւն, տացուք արհնութիւն, ընդ Որդւոյ և Հոգւոյն,
Որ միայն ունիս զանմահութիւն և զանեղութիւն.
Ընկալ զերգս մաղթանաց բարեխաւսութեամբ Սուրբ Աւետարանչաց,
Աղաչեմք:

Տէր Աստուած, Հոգի հօր և բարի, և յամենայնի,
Որ զեկեղեցի կարգես հրաշալի, դրախտ ի յերկրի,
Զորս գետոյն յայտնի, խորհուրդ աւուրի, Աւետարանչի,
Փիսոն Մաթէի, Գեհոն՝ Մարկոսի, Տիգրիս՝ Դուկասի,
Եփրատ՝ Յոհանի, համապատշաճի, աստուածաբանի,
Տունկըն տենչալի, ծաղկեալ յարմարի, սուրբ այն երամի,
Եւ ծառն ի միջի, Տեառն նըմանի, կենաց տըւողի,
Եւ չորեք կուսի, երկիր բաժանի, այսըմ խորհրդի,
Եւ քառադիմի, աթոռ յաւրինի, ի յայսըմ գահի,
Ի չորիշ հիւթի, տարրական գնդի, և Աստուծոյ մի,
Որպէս Եսայի, տեսեալ սոսկալի, զՏէրն ի յաթոռի
Եւ Եզեկիէլի, կառացն անալի, շուրջ եկեալ երկնի^{1*},
Զաքարիայի, ձիոցն ի սալի, ի լերանց միջի^{2*},
Եւ Դանիէլի, աթոռք անկանի, քորեէականի,
Հինաւուրց նստի, և ապա Որդի, գայ ընդ ամպս երկնի^{3*},
Զորս յեղանակի, պահու գիշերի, խորհուրդն է յայտնի,
Ընկալ զերգս մաղթանաց, բարեխաւսութեամբ Սուրբ Աւետարանչաց,
Աղաչեմք:

Ի յարեւելէ, յեմառն լեռնէ, Փիսոն յառաջէ,
Ի հիւսիս կուսէ, հարաւ իջանէ, ծովըն մտանէ,
Անդ ուր ոսկին է, ազնիւ կեփագէ, Հընդիկ Արաբէ,
Ուստի ելանէ, ակունք ի ծովէ, կայծն և չափիլէ [չափիւղէ],
Ուստի և Մաթէ, բարձրելոյն Հաւրէ, զխոստումըն կարգէ,
Իբր յարեւելէ, լուսոյ ծագմանէ. զծնունդըն պատմէ,
Եւ յԱբրահամէ, որպէս ի լեռնէ, զենումն ասէ^{4*},
Յորդաբուխ բըխէ, աւետարանէ, զայս դրախտ ոռոգէ,

^{1*} Եզեկ. ԻԳ 24

^{2*} Չաքարիա 2 2-6

^{3*} Դան. Է 9

^{4*} Ծննդ. ԻԲ 1-19

Հաւատս ընծայէ, գործս յարմարէ, յոսկոյ եւ ականէ,
Աթոռ հաստատէ, և նախակարգէ, Տեառնէն Յիսուսէ,
Յուրասեղէմէ, ի սրտէ յերկրէ, սեմեան վիճակէ,
Առաջին աւրէ, մեծ լուսաւորէ, հանուրց լոյս ծագէ,
Մարդոյս նըմանէ, կառացն ահեղէ, ահագնակերպէ,
Բանական մասն է, յիշխանականէ, չորիցն յառաջէ,
Դուռն որ մըտանէ, ի յարեւելէ, Տեառն յիշէ,
Զծնունդն պատմէ, աւետարանէ, ի խաչն աւարտէ,
Զյարութիւն ասէ, կոյս գերեզմանէ, զկուսածինն յայտնէ,
Մահուամբ վըկայէ, ի կեանս յառաջէ,
Ընկալ գերգս մաղթանաց, բարեխաւսութեամբ Սուրբ Աւետարանչաց,
Աղաչեմք:

Բոտեալ Գեհոնին, ի լեառնէն լուսին, բխէ ահագին,
Այնպէս Մարկոսին, նմանեալ լուսնին, ի յերկրորդ պահին,
Ծագէ զլուս բանին, ի խոր գիշերին, տան Եգիպտոսին,
Որպէս Նիլոսին, յորդեալ հարաւին, տայ զպտուղ երկրին,
Ի յԱղեքսանդրին, աթոռն դընին, Սրբոյ Մարկոսին,
Սահմանս Լիբէին, հարաւակողմին, քամեան վիճակէին,
Սկիզբն առնէ կարգին, Աւետարանին, ի ձայնէ Բանին^{1*},
Պատմէ ահագին, զցելումն երկնային, ի Յորդանանին,
Վըկայեալ Հոգին, հայրական ձայնին, մարմնացեալ Բանին,
Ի յանապատին, զվանումըն չարին, պատմէ զՓրկչին^{2*},
Եւ ըստ Մաթէին, պահէ զկարգ բանին, յԱւետարանին,
Սքանչելեաց հրաշալին, կենաց քարոզին, ըզկենարարին,
Եւ զաւարտ բանին, համառօտ նըմին, կարգէ առ խաչին,
Նըման առիւծին, սիգաճեմ քայլին, գընա կամովին,
Մահուամբ կատարի, ի յԱղեքսանդրին, վըկայեալ Բանին,
Աղաչեմք:

Ուստի և Ղուկայ, նըման Տիգրիսայ, արագ ընթանայ,
Նախ ի Յաբեղայ, վիճակին խաղայ, Միջագետս երթայ,
ՅԱսորեստանեայ, յայտնեալ երևայ, Բաբելոն գընայ,
ՅԵփրատ միանայ, ի ծովն ընթանայ, մարդկան անհուն կայ,
Այնպէս և Ղուկաս, աթոռն եղեալ կայ, վիճակն Յաբեթայ,
Նըման Դըկադայ, իբր աստեղ ցաւլանայ, յարեւմուտ երթայ,
Զտունըն Դաղմատեայ, զՀելենն և զԲուղդայ, լուսաւորէ նայ,

^{1*} Մտթ. Գ 17, Մրկ. Ա 9-11, Ղուկ. Գ 21-22

^{2*} Մտթ. Դ 1-11, Մրկ. Ա 12-13, Ղուկ. Դ 1-13

Սալլին նըմանեայ, գընդին շուրջակայ, եզին նըմանեայ,
 Բանք սերանց սորայ, բազմաբեղունեայ, առակ բազմոստեա,
 Յովհաննէս երթայ, Տեառն առաջի կայ, նախ պատմէ Ղուղայ,
 Մինչ որ համբառնայ, Տէրն յերկինս երթայ, լիով գրէ նայ,
 ԶԱւետարան տայ, Հոգոյն գերակայ, իջեալ առ նոսայ,
 Գլխոյն նըմանեալ, Հոգւով յըղանայ, եւ անդամոցըս տայ,
 Ի Թիւաս գընայ, մահամբ փոխի նայ, Յըստըմբոլ եղեալ կայ,
 Յիշ և ևս. զա.:

Սուրբն Աստուածաբան, գեղեցիկն Յոհան, Որդին Որոտման,
 Գըրէ ի սկզբան, զիւր աւետարանն, յերկնից յանդիման,
 Ի տիպ հիւսեան, վերին բեռեան, գլխոյն իսկ նըման,
 Որ հանգունական, աթոռոյն նըման, կայան շարժական,
 Պողոսկի նըման, անշարժական, շարժեալ զամենայն,
 Յովմունք զանազան, և փայլատական, անդուստ որոտման,
 Նըման իսկական, Բանին հայրական, ի վերուստ իջման,
 Նըման փայլական, արեւելական, յարեմուտս գնան,
 Որպէս հայրական, Բանն անեղական, յարգանդ կուսական,
 Այսպէս երեքեան, գրեն զմարդկութեան, սա զաստուածութեան,
 Որպէս Եփրատեան, ջուրցըն խառնարան, Աստուած ընդ մարդկան,
 Գըլուխ հիւսեան, ինքն իսկ է Յոհան, մեծն Աստուածաբան,
 Յաջ եւ յահեակ ինքեան, Մաթէ և Ղուկայն, Մարկոս պանդանդան,
 Արեւելական, արեւմտական, հարաւ բեռեան, գլուխ աստեղան,
 Գնդին վերնական, ինքն իսկ է նըման,
 Եւ կենդանական, երկրի բաժանման, է ասիական,
 Վիճակն իւրական, գըրէ ի լըրման, զիւր Աւետարանն,
 Արծուոյ նըման, տիպ հրեշտական, հանուրց վերնական,
 Գըլխոյ իսկական, եկեղեցոյս տան, մարմնացեալ ըզբան,
 Կոյս անապական, Յովհաննէս և ձայնն, և սուրբքն ամենայն,
 Անդամոց նըման, քեզ յարմարական, գլխոյդ տիրական,
 Զմեզ զամենեսեան, արասցես արժան, Քում արքայութեան,
 Ողորմեայ.

Աղբյուրներ

Օ-Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 434բ-437բ

Խորագիր

Օ Գանձ չորից ավետարանչացն

ՏԱՂ ԱԻԵՏԱՐԱՆՉԱՑՆ

էակցի Հաւր սպասաւորք,
Հուպ անհասին և մերձաւորք:

Առաքելոց գունդք երանեալք
Եւ աշակերտք Բանին ընտրեալք:

Ձերովք ծննդեալք, զոր երկնեցիք,
Պտղով բարեաց, զոր ընտրեցիք:

Այսաւր բոլոր սրբովք մաղթեալ,
Բարեխաւսել մի՛ դադարեալ:

Դուք ընդունողք Հոգւոյն շնորհի,
Առաքելոց պար գովելի:

Սուրբ աշակերտք, նա իսկի ընտրեալք,
Երկոտասանք նախակարգեալք:

Աղբյուրներ
Օ Ձեռք. հմր. 5346, թերթ՝ 437բ:
Խորագիր
Օ Տաղ Աւետարանչացն

ՄԱԹԷՈՍԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆՉԻ

Գերագոյնդ յաշակերտացն, յերկոտասանսն ընտրելագոյն,
Լոյս ծագաւդ հեթանոսաց, զաւետարաննն նախագոյն:

Բաբունիդ քարոզողաց, փառք ի հրէիցնն բարձրագոյն,
Նախահայրդ հայրապետաց, Անտիոքայ վէմն վեհագոյն:

- 5 Ի յաշխարհ առ հասարակ զաւետարաննն հընչեցեր,
ՅԱսիա եւ ի Միջագետս և յԱրևելս լոյս ծագեցեր:

Գեղեցիկ արմատ բարեաց, պըտղաւք առատ զաշխարհըս լցեր,
Մաթէոս մեծդ առաքեալ, զեկեղեցիս հաստատէցեր:

Որ բերան զքեզ Յիսուսի արժանապէս պատրաստեցեր,
10 Զեռք Հոգոյն մատն Աստուծոյ^{1*}, նոր Կտակին սկիզբն արարեր:

Բենական շնորհիւ լըցեալ, պէսպէս նըշանըս գործեցեր,
Զանազան չարչարանաւք զկռապաշտութիւնըն հերքեցեր:

Ի քաղաքն յԱպամիա զընթացս քո կատարեցեր,
Ըզպըսական արդարութեան առնուլ յերկինըս փութացեր:

15 Էական սիրոյն տարփեալ առ սիրելին ժամանեցեր,
Արդ առ նոյն միշտ վասըն մեր բարեխաւսել մի՛ դադարեր:

Մաթէոս մարդ անւանեցաւ, զի զմարդկութիւն Տեառն սկսաւ,
ՅԱբրահամէ պատմել կարգաւ, և զոր արար մինչև յարեաւ:

Աղբյուրներ՝ Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 282բ

Օ-Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 437բ-438ա

Խորագիր՝ Ա տնն վերևում Օ Տաղ Մատթէոսի Աւետարանչի
Ծայրակապ՝ Գրիգորի է Մ:

Լուսանցային անվանում՝ Աւետարանչացն է:

Բնագիր

20 Գերագոյն փխ նախագոյն 40 հաւատոյ փխ վեհագոյն

90 Քրիստոսի փխ Յիսուսի 140 փոխեցեր փխ փութացեր

150 չիք 15-16

ՄԱՐԿՈՍԻ ԱԲԵՏԱՐԱՆՉԻ [Աւետարանչաց]

Գեղեցիկ ոտք ընթացեալ, աւետաբեր խաղաղութեան,
Զլեռնացեալ զչարն կոխեալ, բերող համբաւ մեզ բարութեան:

Բահետ զխաւարն Եգիպտոսի քարոզութեամբ քոյ հալածեալ,
Լուսաւոր մեծդ աշխարհի Մարկոս Բանին Հաւր առաքեալ:

5 Ի քրտունս վաստակոց, բազմապատիկ չարչարանաւք,
Զաւրութեամբ պէսպէս գործոց և հրաշալի մեծ նշանաւք:

Գեղապայծառ զեկեղեցի, կարգաւորեալ հաստատեցեր,

^{1*} Եթ ԼԱ 18

ՅԱղեքսանդր Եգիպտոսի ի Լիբիայ զոր ուղղեցեր:

- Որ բոլոր տիեզերաց, զաւետարաննն հնչեցեր,
10 Յերրորդ ժամու չարչարանաց վարդապետին, զոր պատմեցեր:

Րոտեալ ի նոյն ժամ սոսկալի, չարչարանաւք կատարեցար,
Պատարագ մեծի Զատկին, գառն ողջակէզ ընծայեցար:

Ի յարութեան կիրակէին, անմահ կենաց հաղորդեցար,
Տաւնակից վարդապետին, անդամդ ի գլուխն յաւրեցար:

- 15 Էակից որդոյն հաղորդ, յերկինս առ Հայր վերննթացար,
Պաղատիմք յաւէտադրէն, ընդ մեր մաղթել միշտ անդադար:

Իսկ Մարկոսի ասի առեւծ, զի սիգաճեմէ, չէ գրծուծ,
Երագ յորս այս ըմբռնէ բուծ, սոյն հարթարար բանս և հրծուծ:

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 282բ-283ա: Օ Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 439աբ

Ծայրակապ՝ Գրիգորի է ի:

Խորագիր՝ Ա տն վերևում Օ Տաղ Մարկոսի Աւետարանչի

Բնագիր

100 մահու փխ ժամու 130 չիք 13-16 տողերը

170 առիծ իգաճեմէ փխ ասի...սիգաճեմէ 180 յորս փխ այս

ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԱԲԵՏԱՐԱՆՉԻ [Զորից աւետարանչացն]

Գովեստարժան փառաց Քոյին, աւետարանէ անդստին,
Փարատէ զախտս հոգոց, Ղուկաս բժիշկ գիծ քո մատին:

Րակերտէ զոգիս մարդկան, հանգիստ կամացն աստուածային,
Քե խաւսի յաւէտ Քրիստոս, ձայն կենդանի լեզու Նորին:

- 5 Ի յանձայր ծովէն առատ աղբեր, զՀոգոյն ջուր կենդանի,
Որպէս ամպ դու և երկին, անձրեւեցեր համայն երկրի:

Գովելի Ղուկաս գարուն, զանհուն ծաղիկըն փըթթեցեր,
Ջերմութեամբ Բանիդ լուսոյ զպտուղ սերմանց Քոց հասուցեր:

Որ չոգար յԱնտիոքէ ընդ ծագս ի Հռոմ ժամանեցեր,
 10 Ըզթիւաս և զանթիւաս և զԵլլադա առ Տէր ածեր:

Րոտեալ բեր չարչարանաւք ըզկեանս անդէն կատարեցեր,
 Առաքեալ Ղուկաս ընդ մեր, բարեխաւսել մի՛ դադարեր:

Իսկ թէ զՂուկաս եզըն գրեցին, զի որպէս նա հերկէ զգետին,
 Կըրկին անխոնջ վասն պըտղին, նոյնպէս յերկար են բանք նորին:

15 Իսկ Յոհանէս արծուանըման, թռեալ մըտաւք անհասական,
 Առ ի պատմել բանիւ մարդկան, զանճառն էիցս հանրական:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 289ա Օ Ձեռ. հմր. 5324, թերթ՝ 438բ-439ա
 Ճայրակապ՝ Գրիգորիի:

Խորագիր

A տէս վերևում Օ Տաղ ի Ղուկասու Աւետարանիչն

Բնագիր

8 Օ հոսեցեր փխ հասուցեր 110 լամեալ փխ լոտեալ
 150 Եւ փխ Իսկ

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱԲԱԳԻՆ

ՓՈԽ Է

Կենդանի վրկայ մահուամբ, կենդանոյն յաւետ,
Ըզմաղթանքս մեր մատոյ, որպէս խունկ անոյշ:

Արքային երկնից զինւոր, արի մարտիրոս,
Տալ մեզ աւգնութիւն հայցեա ընդդէմ թըշնամոյն:

Թագիւ անթառամ Յիսուս, պսակեաց ըզքեզ,
Հաղորդ քոյդ փառաց խընդրեա լինել տաւնողացս:

Որ յուրախութիւն անճառ Տեառն քո մըտեր,
Պաղատեա և մեզ ի նոյն մըտանել ընդ քեզ:

Ղեկաւք հաւատոյ անցէր ընդ ծով աշխարհիս,
Վերածել ըզմեզ մաղթեա ի մեղաց ծովէս:

Ի քեզ համբառնամք ըզմիտս, Քրիստոս Աստուած,
Նախավրկային հայցմամբ և մեզ ողորմեա:

Կերպարան Հաւր զգեցեալ, ըզկերպս Աղամայ,
Վասըն քո մերկացելոյն շնորհաւք զմեզ զգեցոյ:

Որ բուրվառ ծերոցն յերկինս, դասեցեր զմանուկն,
Զաղաւթս մեր նովաւ ընկալ, որպէս խունկ անոյշ:

Սրբութեամբ սըրբոց սըրբեա ըզմիտս և զխորհուրդս,
Տեսանել զքեզ հոգով ընդ Ստեփաննոսի:

Էրեւալդ ընդ աջմէ Հաւր, տեսողին հայցմամբ,
Զերգաբանս և ըզտաւնողքս ընդ նմին դասեա:

Աղբյուրներ

Է - Ձեռ. հմր. 428, թերթ՝ 43աբ: Ծայրակապ՝ Կաթողիկոսէ:

ԿԱՆՈՆ ՂԱԶԱՐՈՒ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՆՁ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՂԱԶԱՐՈՒ
Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Ամենազաւր անմահիցն արքայ, այսաւր եկեալ ի Բեթանիա,
Որ է յաթոռ ընդ Հօր յարակայ, եկաւորի ի Բեթանիա,
Արարչագործ նախնոյն Ադամայ, այսաւր յայտնեալ ի Բեթանիա:
Աւրհնութեանց տըւողն Ենովքայ, գալով այսաւր ի Բեթանիա,
Որ ի յերկինս տարաւ Եղիա^{1*}, Փըրկիչ ցուցաւ ի Բեթանիա:
Որ ազատիչ եղև Սահակա^{2*}, երևեցաւ ի Բեթանիա,
Որ ապրեցոյց զՅակոբ յԵսաւայ^{3*}, եկեալ մարմնով ի Բեթանիա,
Կենագործող որդոցս Ադամա, նոյն գլարութիւն Ղազարու տայ:
Յարոյց զհոգի մեր յախտից մեղաց, Յիսոս Քրիստոս տըւողդ կենաց,
Աղաչեմք.:

Ռետին կենաց Բանն որ մարմնացաւ^{4*}, և աշխարհի կեանք երևեցաւ,
Զհիւանդութիւն Ղազարու լըւաւ, աւուրս երկու ուր էր արգելաւ^{5*},
Ընդ աշակերտսն զայս խօսեցաւ՝ «Մեր սիրելին Ղազարոս մեռաւ»^{6*}:
Ելեալ յայնժամ և անդէն հասաւ, Մարթա յառաջ Փըրկիչն ընթացաւ,
Լալով ի յոտս Յիսուսի անկաւ, և արտասուաւք առ նա խօսեցաւ,
Տէր իմ ասէ Ղազարոս մեռաւ, թէ աւգտէիր, այս չէր պատահեալ^{7*}:
Յարոյց զհոգի մեր յախտից մեղաց, Յիսուս Քրիստոս տըւողդ կենաց,
Աղաչեմք.:

Աստուածորդին լոյսն ամենի, կենդանատուն մարդկային ազգի,
Ի յարտասուս ողբոցն հայի, երկուց քըւերցն Ղազարոսի,
Որ ծածկատեսն է, քննիչ սըրտի, ըզգերեզմանն եհարց Ղազարի,
Այն որ ասաց Հաւրըն մեր նախնի՝ «Ո՛ր ես Ադամ, միթէ ըզղջասցի»^{8*}:
Նոյն ուր եղիք զմարդկային ոգի, զայս սաստեղով դիւացն խօսի,

^{1*} Դ.Թագ. Բ 11

^{2*} Ծննդ. ԻԲ 12-19

^{3*} Ծննդ. ԼԳ

^{4*} Յովհ. Ա 14

^{5*} Յովհ. ԺԱ 6

^{6*} Յովհ. ԺԱ 11

^{7*} Յովհ. ԺԱ 21

^{8*} Ծննդ. Գ 9

Այլև կամաւ յանգէտըս լինի, զի մարդացեալ Բանին ճշմարտի.
Յարոյց զհոգի մեր յախտից մեղաց, Յիսուս Քրիստոս տըւողդ կենաց,
Աղաչեմք.:

Քրիստոս Յիսուս մարդացեալըն Բան, մըխիթարիչ յոյսն ազգի
մարդկան,
Ետես զնոսա ի սուգ տըրտմութեան, և արտասուեաց զըթով տիրական^{1*},
Նախ զհրեայսն ելաց զամենայն, որ աւրինաց ոչ հնազանդեցան,
Այլև զբնութիւնս բոլոր ադամեան, որ յԱստուծոյ մեղաւք հեռացան
եւ զմարմինս պատկեր տիրական^{2*}, մատնեալ մահու և
ապականութեան,
Եւ զբանական հոգիսն ամենայն, որ ի դըժոխս էին յարգելման,
Այլև զՂազար ելաց սիրական, եւ ետ օրինակ մեզ սիրութեան,
Եւ շափ եցոյց, որ զմեռեալն ողբան, զի մի անյոյս անառակ կոծան:
Լալ ընդ լացողսն եգեալ պատուիրան, եւ արժան արար Սուրբ
երանութեան,
Եւ հաստատեաց զգործ մարդեղութեան, զհերձուածողացըն
կարկէ զբերան:
Յարոյց զհոգի մեր յախտից մեղաց, Յիսուս Քրիստոս տըւողդ կենաց,
Աղաչեմք.:

Եկեալ Փրկիչն յեգեր տապանին, ի բաց առնուլ հրամայեաց վիմին^{3*},
Ոչ թէ անկար էր բառնալ քարին, յարուցանող մարմնոյ մեռելին,
Այլ ցուցանէ հոտեալ ըզմարմինն, զի մի առ աշս ասեն զսքանչելին,
Ի բաց բառնալ, զըրանց զըժոխին, զի արձակի Ղազարու հոգին,
Եցոյց խըրատ խոստովանողին, զի յայտնեսցէ զիւր մեղանս ինքնին,
Ապա յառնէ ի մեղաց հոգին, շնորհաւք Փրկչին ձեռամբ քահանային,
Զանյուսութիւն բառնայ մեզ վիմին, որպէս ասաց քրեւրց Ղազարին:

Լոյսն երկնային առ Հայր խօսեցեալ, և աղաւթից ձեռով բարբառեալ,
Ոչ թէ անզօր օգնութիւն խնդրեալ, այլ համակամ զինքն և Հօր ցուցեալ,
Այսու զհրէայսն յամաւթ արարեալ, որք մարդ միայն զՅիսուս
կարծեցեալ
Եւ հակառակ Տեառն իսկ ասացեալ, վասն այն Յիսուս յերկինս
հայեցեալ^{4*},
Այլև յուսումըն մեր արարեալ, զգործ սքանչելեաց յԱստուծոյ խընդրեալ

^{1*} Յովի. ԺԱ 35

^{2*} Յովի. ԺԱ 39

^{3*} Յովի. ԺԱ 39

^{4*} Յովի. ԺԱ 41

Եւ զմիտս մեր ի վեր ամբառնալ, և զՅարութիւն հոգոց մերոց տալ,
Այլ և Քրիստոս երկնից կամի գալ, յարուցանել որք են ննջեցեալ:
Յարոյց զհոգի մեր յախտից մեղաց, Յիսուս Քրիստոս տըւողդ կենաց,
Աղաչեմք.:

Իմանալի Բանն Աստուած մարմնով, որ միացաւ անշփոթ գոլով,
Բարեկամին ձայն արձակելով, և զՂազարոս յարուցանելով,
Ելեալ մեռեալն երիզապընդով, և երեսաւքն վարշամակով,
Հրաման ետուր զնա արձակելով, Յիսուս Քրիստոս զայս մեծ
խորհրդով,
Որք պատեցին զՂազար կըտաւով, և նոյն և ինքեանք իսկ արձակելով:
Քահանայիցս հրաման տալով, զկապեալս ի մեղս իսկ արձակելով,
Ըզսքանչելիսն տեսանելով, հաւատացին ոմանք անդ գոլով,
Կէսքն ի նոցունց գնացին ասելով, զյարութիւն Փրկչին պատմելով^{1*}:
Ահա յիշ.
Եւ ևս.
Զանձինս.:

Էին ծընաւղ Աստուծոյն մեծի, Աստուածածին պարծանք աշխարհի,
Ի քեզ յանձին եմք յաւրն ատենի,
Յոյս համաւրէն քրիստոնեա ազգի,
Արդ բարեխաւս լեր Տեառն Յիսուսի,
Րամից հայոց մեր երամի:
Ունել ընդ քեզ միջնորդ յաղերսի,
Էրեսեալ յաղաւթս զձայնն անապատի,
Թագաւորին զինուորեալ նախկի,
Ինքնանրէր վրկայսն ցանկալի:
Էրթիւ շնորհօք մեր Լուսաւորչին, նախախնամիչ ազգիս Արամի,
Նաև քրւերց մեծին որ պատուի,
Ղազարոսի Զեր բարեկամի,
Այլ և համայն Սրբոց ի յերկրի,
Զուարթնոց երկնից և փոքրիկ հօտի,
Աղաչելով ըզՏէրն ամենի,
Րոտել ըզմեզ ի սէրն բարի,
Ունել ի միտ զօրս մեր վախճանի,
Էրեսեալ ընդ սուրբս ի յաջակողմի,
Ողորմեա.:

* Յովհ. ԺԱ 45-46

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 91ա-93բ:

Ծայրակապ՝ Առաքելի է ի յարութիւն Ղազարու:

ՏԱՂ ԱՆՈՅԾ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Աստուածն ամենի, լոյսն անճառելի,
ի Բեթանիա գա այսաւր վասն Ղազարի^{1*}:

Յարութիւն կենաց մարդկաին ազանց,
Մարթայի սիրով բարբառեաց և զնա յուսադրեաց^{2*}:

Սէրն սիրաբար, սիրով տիրաբար,
Սիրելոյ խընդիր արարեալ, սըրտովն յօժար:

Յարտասուս նայէր, և ի գովթ շարժէր^{3*},
ԶԱդամա ծընունդս կոխան տեսեալ արտասուէր:

Անտեսիցն յայտնող և սըրտից քննող,
Կամաւ ըզտեղին հարցանէ նախնոյն նըմանող:

Ռահիւ յառաջեաց և ի մօտ գընաց,
Բաց բառնալ ըզքար տապանին Յիսուս հրամայեաց^{4*}:

Այս խորհուրդ յայտնէ, զչար լեզուն կարկէ,
Զի մի ասիցեն Ղազարու, թէ մեռեալ ոչ է:

Քրիստոս կենդանին, կեանք ամենին,
Առ Հայր աղօթեալ զայն ուսոյց որդոց մարդկաին:

Եւ ձայն արձակեալ, զՂազար կոչեցեալ,
Նոյն ժամայն հոտեալըն մարմին փութով յարուցեալ^{5*}:

Լուծել հրամայէ նա որ կապեալ է,
Այս զքահանայից արձակելըն ծանուցանէ:

^{1*} Յովհ. ԺԱ 15

^{2*} Յովհ. ԺԱ 22

^{3*} Յովհ. ԺԱ 35

^{4*} Յովհ. ԺԱ 39

^{5*} Յովհ. ԺԱ 43-44

*Էակից Բանին, ընդ Հօրն իւր ծնողին,
Հոգովըն Սըրբով երգեսցուք փառք մարդասիրին:*

Աղբյուրներ՝ Ե-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 93թ-94ա
Ծայրակապ՝ Այս յԱռաքել:

[Ղազարու]
ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԱԶՆԻԻ

*Ճառագայթ Հաւր երկնային, եկն ի տապանն Ղազարին,
Մեծաւ ողբովք հրէից ազգին, Մարիամու զհետ գնացին:*

*Յայնժամ Յիսուս Հօր Միածինն, ասաց ի բաց բառնալ վիմին,
Նոյն ժամայն հրաման Փրկչին, փութանակի կատարեցին:*

*Շնորհատու Տէր կենդանի, ձայնեաց սիրով նա մեռելին,
Որ երբ լուաւ զձայն Արարչին, ելեալ արտաքս ի գբոյ սորին^{1*}:*

*Զար իշխանքն խաւարին, զարհուրեցան յահէ ձայնին,
Պարտաւորքն որ ի բանտին, կասկած առին զերծմանց նոցին:*

*Ջանացեալ հրէից դասին, փարիսեցոցն պատմեցին,
Ռաբբունոյ կենարարին, սպանանելոյ խորհուրդ առին:*

*Սրբուհի մայր Արարչին, Աստուածածին հարսն երկնային,
Վասն բնութեանս մարդկային, բարեխաւսեա Քո Միածին:*

*Տալ մեզ հանգիստ ըզերկնային, արժան առնել դասուց վերին,
Րախճանապէս լսել ձայնին, ի միւս անգամ գալուստ Նորին:*

*Յաւքս մեղաց մեր ի մարմին, հայցմամբ Քոյին փարատեսցին,
Եւ հիւանդ հոգիս ախտիւ ի լին, ըստ Ղազարու առողջասցին:*

*Փառս տացուք կենաց տուաւդին, ընդ սուրբ քերցն Ղազարին,
Եւ Քրիստոսի մարդասիրին, ընդ Հաւր Հոգովն ճշմարտին:*

Աղբյուրներ

F – Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 217թ-218ա

^{1*} Յովհ. ԺԱ 44

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑՆ

ԳԱՆՁ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑ ԹՈՒԼԳՈՒՐԱՆՑԻՈՑ

- Յոյժ փառատրելի, յաւետ գովելի, Հայրդ ամենի,
 Ընդ Քեզ և Որդի, ճշմարիտ Հոգի, միշտ փառաւորի,
 Անձինք երրակի, բնութիւն միակի, անհասանելի,
 Տէր անճառելի, և անքննելի, անիմանալի,
- 5 Արարիչ երկնի, և երկրայնոց խմբի, անմարմնականի,
 Զաւրաց հրաբուռի, լուսեղէն գընդի, անմահականի:
 Աթոռոց դասի, սրովբէից ջոկի, հովից քրովբէից,
 Տերութեանց վերի, իշխանականի, զաւրութեանց կարգի,
 Եւ պետականի, հրեշտակապետի, հրեշտակաց վերջի:
- 10 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
 Աղաչեմք:
- Ոմն ի նոցանէ, յայն մինն ի դասէ, հպարտամտէ,
 Ի խորս մտանէ, ի վեր ելանէ, և բարձրամտէ,
 Յինքեան բանսարկուէ, նախանձ սերմանէ, զընգերսն կոխէ,
- 15 Զարիս խորհրդէ, զԱստուծոյ Տեառնէ, զգոյիցս Արարչէ,
 Զարիս անդիճէ, զինքեան ստեղծողէ, զփառս յափշտակէ,
 Յերկինս ելանէ, յամպս աթոռ դնէ, և հակառակէ,
 Զնա Հայր հալածէ, Որդին հարկանէ, և Հոգին սաստէ,
 Յանդունդս առաքէ, և անիծանէ, զի զայլսն խրատէ:
- 20 Ի փառաց զըրկէ, և դևս անուանէ, սատանայ կոչէ,
 Ի ներկայս ներէ, զի զչարսն փորձէ, զարդարսն յայտնէ,
 Յապագայն տանջէ, ըզվրէժն առցէ, և կորուսանէ:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունելի պատարագ Բանի,
 Աղաչեմք:
- 25 Վերին կայանին, դատարկ մնացին, յանկանել չարին,
 Կամեցեալ բարին, գոյից ստեղծողին, առնել յիւր տըպին,
 ԶԱդամն առաջին, ի քառանիւթին, յիւրում պատկերին^{1*},
 Զի տացէ նմին, զանկելոց տեղին, ընդ շուտել պըտղին^{2*},

^{1*} Ծննդ. Ա 27

^{2*} Ծննդ. Գ 3

- Աւծիւքն խաւսի, պիղծ և չար ոգին, եւ արտաքսէ զնոսին,
 30 Զոր տեսեալ մեծին, և զաւրաց նորին, տրտմեալ գնացին,
 Յանկանել չարին, և հանել զնախնին, ի փառաց դրախտին^{1*},
 Տա հրաման բոցին, և հրեղէն զաւրին, սուրբ սերովբէին,
 Պահելով զճամհին, ըզկենաց ծառին, զի մի մերձեսցին^{2*}, այլ ի հող
 դարձցին^{3*}:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
 35 Աղաչեմք:

- Անմահ արքային, զաւրաց հըզաւրին, անթիւ բանակին,
 Հրաբունից սեռին, բոցեղէն կերպին, աննիւթականին,
 Երգեսցուք նոցին երգս ըստ պատշաճին, պատուելով զնոսին,
 Յիշել զերախտին, զոր առ մեզ ցուցին, կամաւ Արարչին,
 40 ԶԱղամ պահէին, զորդիս տածէին, և խնամարկէին,
 Ընդ որս խաւսէին, զբանս աստուածային, զոր այժմ պատմէին,
 Ընդ անմահ Բանին, առ Աբրահամին, նըստեալ ճաշէին,
 Ըզկաթն ընդ կողին, և ընդ բաղարճին, զխորովեալ որթին^{4*},
 Ի Սողոմ եկին, զՂովտ ապրեցուցեր, զայլսն կորուսին^{5*}:
 45 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բա-
 նի,
 Աղաչեմք:

- Նախ Մովսէս տեսեալ, զմորենին վառեալ, ընդ հրեշտակ խաւսեցեալ^{6*},
 Քեզ սպասաւորեալ, Տէրդ ծառայեալ, զգազանս քարկոծեալ,
 Եսայի տեսեալ, աթոռ բարձրացեալ, ըզքեզ վերացեալ,
 50 Սերովբէք սաւառնեալ, վեցթեանք եղեալ, սուրբս սրբաբանեալ,
 Դանիէլ տեսեալ, զպետն և զարհուրեալ, և յերկիր անկեալ,
 Գաբրիէլ ձայնեալ, զձեռանին կալեալ, բանիւ ըսփոփեալ,
 Անդ սեղանն եկեալ, Զաքարէ տեսեալ, զորդին խոստացեալ,
 Զոր չհաւատացեալ, եղև համրացեալ, լեզուն պապանցեալ^{7*},

^{1*} Ծննդ. Գ 22-23

^{2*} Ծննդ. Գ 24

^{3*} Ծննդ. Գ 24

^{4*} Ծննդ. ԺԸ 8

^{5*} Ծննդ. ԺԹ 24

^{6*} Եթ Գ 2-4

^{7*} Ղուկ. Ա 20

55 Կուսին աւետեալ, զՓրկիչն մարմնանալ, զՄանուէլ ճառեալ^{1*}։
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք։

Նոր ձայնիւ գոչեր, նոր հրաշիւ ազգէր, զՅովսէփ հաստատէր^{2*},
Զմոգսն շարժէր, աստղաճէմ ճեպէր, և ի յայրն ածէր^{3*},
60 Հովուացն աւետէր, վերնոցն երգակցէր, զերգս եղանակէր^{4*},
Զփառքս դրոուատեր, «Ի բարձունս» ասէր, Տեառն երկրպագէր^{5*},
Ի վիմին նըստէր, կանանցն աւետէր. «Յարեաւ Տէրն» ասէր^{6*},
Փրկչին կառք բերէր, զօրս իւր հրաւիրէր, առ Տէր հասանէր,
Տէրն համբարձէր, զաւրքն աղաղակէր, միառմի գոչէր,
65 Բարապանք շարժէր, հրանիւթըն սարսէր, զարմացեալ աւրհնէր։
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք։

Երգեմք հրեշտակաց ձայնիւ նըւագաց, երկնաւոր զաւրաց,
Անմահ բանակաց, մահու միջնորդաց, և առաջնորդաց,
70 Բանս աղերսանաց, ձայնս պաղատանաց, նըւերս մաղթանաց,
Լերուք անմոռաց, բարեխօս բարեաց, առ Տէրն փառաց,
Ի քաւել մեղաց, մերոց յանցանաց, փարատիլ ախտաց,
Կարկիլ կախարդաց, բժըժոց պառաւաց, խափանիլ վըշտաց,
Մեր թագաւորաց, նոցին իշխանաց, և համայն զաւրաց,
75 Յաղթող ներհակաց, և հակառակաց, պատերազմողաց,
Եւ եկեղեցեաց, ժառանգաւորաց, լինել սրբակաց,
Յիշեա
Եւ ևս,
Զանձինս.։

80 Սուրբ կոյս Մարիամ, լայնարձակ խորան, Բանին էական,
Հաւր հանգստարան, Որդոյն բնակարան, Հոգոյն ճեմարան,
Աղբիւր բարութեան, ծառ անմահութեան, պըտղոյն աւրհնութեան,
Մեր միջնորդական, բարեխաւսական, լեր միշտ անխափան,
Ընդ քեզ միաբան, զաւրք հրեշտակական, հոյլք անմարմնական,

1* Ղուկ. Ա 26

2* Մատթ. Ա 19

3* Մատթ. Բ 11-12

4* Ղուկ. Բ 8-20

5* Ղուկ. Բ 14

6* Մատթ. ԻԸ 1-7

85 Վասըն քաւութեան, մեղաց թողութեան, մեր և փրկութեան,
Ողորմեաց մեզ Տէր Աստուած մեր ասասցուք.:

Աղբյուրներ

E-Ձեռգ. հմր. 428, թերթ 5ա-6բ Q Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 3ա-4բ

Ծայրակապ՝ Յովաննես

Խորագիր

E Տէս վերևում

Q Այլ գանձ հրեշտակապետաց ի Յովաննէս Թուկուրանցու

Բնագիր

14 Q բանս արկէ, Q զընկերս 26 Q յաւելս փ: առնել

41 Q չիք ընդ 59 Q Նոր զմոգսն

ՄԵՂԵԴԻ [Յրեշտակապետաց]

Զոր արհնեն անլուելի ձայնիւ իմանալի զարութիւնքն,
Ալէլուիայ, ալէլուիա, երկնաւոր նահապետութիւնք:

Հրեշտակք և Հրեշտակապետք, Աթոռք և Տէրութիւնք,
Ողորմեա, Դու ստեղծեր, մի՛ կորուսաներ, իշխանութիւնք և պետութիւնք:

Սէրոբէք և քերոբէք, զամենասուրբ զերրորդութիւն,
Լինեն երկինք և երկիր փառաւք Քո Տէր և ըզմի աստուածութիւն:

Աղբյուրներ՝ Q Ձեռգ. հմր. 4200, թերթ՝ 4բ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ [Յրեշտակապետաց]

Արդ պաղատիմք առ հոգեղենսդ, յոյժ մեք տկարք և հողեղենք,
Որք մերձաւոր եք Քրիստոսի մաքուր գործով և կայանի:

Նախ Սերոբէք և Քերոբէք և Աթոռք տեղիք աստուածութեան,
Յոյժ երկիւղիւ և ամաւթով ծածկեն զոտս և զերեսեանն:

Եւ ի խոնարհ քան ըզնոսա ասեմ զանմահ ըզՏէրութիւն
Եւ Զարութիւնք, Իշխանութիւնք արհնեն զԱստուած միշտ յաւիտեան:

Եւ վերջին դաս Պետութեան, Հրեշտակապետք Միքաելեան
Եւ սպասաւորք հրեշտակք ծննդեան, աւետաւորք Տեառն յարութեան:

Յորժամ երկինք եւ երկիր դողան, ձայնէ փողոյն գաբրիելեան,
Յայնժամ լերուք մեզ աւգնական, ով ճշմարիտ մեր բարեկամք:

Աստուածածին կոյս Մարիամ, քեզ դաւանեմք և հաւատամք,
Բարեխաւսեայ առ Տէր յայնժամ, փրկել զմեզ հրոյն գեհնեան:

Եւ զՍտեփանոս մեղօք մըթեան, որ չեմ գործել գործ ուղղութեան,
Յայնժամ լինիմ ափ ի բերան, եւ ողորմելի ամեն մարդկան:

Աղբյուրներ՝ Q Ձեռգ. հմր. 4200. թերթ՝ 4բ:

ԲԱՆ ՄԱՂԹԱՆԱՅ ԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ ԱՍԱՅԵԱԼ ԱՌ ԵՐԿՆԱՅԻՆ ՉԱԻՐՄ

Անեղ անմահ թագաւորին, սուրբ զինօորք,
Ամենասուրբ Երրորդութեան ըսպասաւորք:

Բարբեբանողք անլըռելի իսկականին,
Ընդ մեր հայել զձեզ աղաչեմք զօրք երկնային:

Գերագունի դասք իննեկի յերիս կարգեալք
Եւ քան ըզթիւս համարոյ գերազանցեալք:

Դուք պահապան լերուք ընդդէմ չարեաց,
Ազատելով զմեզ ի նոցին չար փորձանաց:

Երկրաւորաց ազգի մարդկան նախախնամողք
Եւ ի բարի գործըս հոգոյ առաջնորդողք:

Չձեզ աղաչեմք առաջնորդել մեզ ի բարին
Եւ խափանել զգործս չարեաց մեր ներհակին:

Էին տեսողք անմիջաբար Աթոռք վերին,
Միշտ ընդունողք լուսապայծառ շնորհաց նոցին:

Ընկղմելոյս ի խոր մեղաց ձեռն տուէք
Եւ զմոլորեալ հաւտս առ հովուին մերձացուցէք:

Թեապատեալ յաճախ իմաստ սուրբ քերովբէիւք,
«Աւրհնեալ են փառք Տեառն» ի տեղոջ իւրում երգէք:

Շամանեցէք արագընթաց մեզ յաւգնութիւն,
Կործանելով զմեր թըշնամոյն ընդդիմութիւն:

Իմանալի Սերվբէից դասք վեհագոյն,
Սրբաբանողք անլռելի երրեակ լուսոյն:

Լերուք միջնորդք մեղաւորացս առ Տէր Աստուած,
Զի նա գըթած և մարդասէր է և ողորմած:

Խորհրդաբար փառաբանիչք մեծ արքային,
Սուրբ Տէրութիւնք պարագըլուիք միջին դասին:

Շառաբար զքեզ աղաչեմք արտասուելով,
Ի յանմարմին որոգայթից զմեզ փրկելով:

Կենդանարար թագաւորին Սուրբ Զաւրութիւնք,
Որք ըստ անուան ձեր և գործով էք յաղթութիւն:

Հասիք փութով մեզ յաւգնութիւն ի հանդիսի
Եւ թափեցէք ի յորսաւղէն ըզմեզ գաղտնի:

Ձեզ խոնարհեալ ծունըր կըրկնեմք իշխանք վերին,
Հարցաբանողք զմարմնացելոյ Հաւր Միածնին:

Ղամպար լուսոյ խաւար հոգոց մեր ծագեցէք,
Առաջնորդեալ յերկնից կայանսըն հասուցէք:

Ծեպեալ հոգով ի ձէնջ հայցեմք պետք վեհագոյն,
Գահագըլուիք կարգեալ երրեակ վերջի դասոյն:

Մեղուցելոց անցաւորաց միշտ անդադար,
Պաղատեցէք սիրով առ Հայրըն բարերար:

Յանճառ լուսոյն լուսաստեղծեալք պայծառ բնութեամբ,
Հրեշտակապետք գոհաբանողք զնա սրբութեամբ:

Նոյն և ըզմեզ աղերսեցէք անտես չառնել,
Զգործս ձեռաց իւր և ստեղծուած չկորուսանել:

Շնորհաւք կարգեալք նախախնամիչք ազգի մարդկան
Եւ սպասաւորք տնաւրէնութեանըն տիրական:

Ով Միքայէլ և Գաբրիէլ գըլուխք զաւրաց,
Անթըվելի բազմագումար Սուրբ հրեշտակաց:

Չարին որ մեր է հակառակ, դուք յաղթեցէք,
Բազկաւ ձերով ըզմեզ ընկալեալ պահպանեցէք:

Պատճառ լերուք մեր փըրկութեան ի յատենի,
Զի կոխեսցուք զիժին գըլուխն և ըզքարբի:

Ջամբել զիմաստս երկնաւորէն մեզ արբուցէք,
Ի սրբութիւնս և ի յաղաւթս յարդարեցէք:

Ռահին վերին յելըս հոգոյ մեզ յաւգնեցէք,
Ի չար աշտոցն յաւդականաց զմեզ փրկեցէք:

Սիրել զանանց ուրախութիւնսն ըստըպելով
Եւ աշխարհիս բարով մընա իսկ ասելով:

Վերանալով մըտաւք յերկինս մինչ ի մարմնի
Եւ յաւր մահուան հոգով մինչ գայք մեզ հիւր աշխարհի:

Տանասիրաց և տանողացըս ձեր սիրով,
Պարգեւատու լերուք շնորհս ի մեզ հեղլով:

Րախճանապէս յաւուր մեծի ի գալ Փըրկչին,
Միջնորդ լերուք մեզ միանալ ընդ փեսային:

Յընծալ, պարիլ ձեռաւք յառագաստն իմանալի,
Աւրհնաբանել զԱստուած անճառ, անքըննելի:

Իւտեալ հոգով ընդ անմահից պաղատանաց,
Լիզմաւրն լուսոյ աղերս առ իւր Որդին գըթած:

Փըրկել ըզմեզ աստ ի նեղչաց և փորձանաց,
Եւ ազատեալ անտ ի հըրոյն անքուն որդանց:

Քաղցրաձայնեալ ընդ ձեզ աւրհնեմք զարքայն վերին,
Լիզայրն հըզաւր ընդ Միածնին և զՍուրբ Հոգին:

Դ- Ձեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 299ա-300բ:
Ծայրակապ՝ Ա-Ք

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ

ԿԱՆՈՆ ԱՆՏՈՆԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ՃԳՆԱԲՈՐԱՑ

ՏԱՂ ՃԳՆԱԲՈՐԱՑ

- Աստուած բարձրեալ, Տէրդ երկնային, և թագաւոր ամենայնին,
Հայցմամբ հարանց անապատին, հետևողաց կենաց ձայնին,
Եւ բարձաւղաց ուսով խաչին, ճրգնաւորացըն սկիւթային,
Պաղատանաւք հայր Պաւղոսին, որ ի յանձաւ Թեբայիդին,*
- 5 *Եւ Անտոնի առաջնորդին, հեղինակի սուրբ երամին,
Եւ ոյք նովաւ յայս կարգ եկին, Սուրբ Մակարացն այն երկոքին,
Դիւահալած Պաւղայ ծերին, և հարանց հայր Իլարիոնին,
Քարիտոնին և Արսենին, աբբա Մարկոս Սրապիոնին:
Դանիէլ հաւր սկիւթային, կարճահասակ Յոհանիսին,*
- 10 *Աւնոփրիոս Պափնոտոսին, Եւագրիոս հայր Նեղոսին,
Մար Պարսումայ ճրգնաւորին և Սիմէոն Սիւնակեցին:*

Աղբյուրներ

A- Ձեռ. հմր. 5328, թերթ 26աբ

F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ 32աբ

L- Ձեռ. հմր. 2665

H- Ձեռ. հմր. 5402, թերթ 29բ-30ա

Q- Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 26ա

Լուսանցային անվանում՝ Ճգնաւորացն է:

Խորագիր

F- Տաղ ճգնաւորացն

LQ- Տաղ ճգնաւորաց

Բնագիր

2. H հետևելոյ Q հացին փխ ծայնին

3. Q չիք տողը, HL ճրգնաւորաց ըզկիւթացին, ունի շար.

Իլարիոնին, Դանիէլի և Արսենին, կարճահասակ Յոհանիսին:

8. HL Յովհաննէն *փխ*. Արսենին, Պապիոնին *փխ*. Սրապիոնին

9. H տող *չիք*

11. L Ունի շար.

Հայր Մովսէսին և Յովսէփին եւ Յովհաննու որ ի գրին:

ՓՈԽ Է [ՃԳՆԱԼՈՐԱԳ]

- Որք զաղաւթից ըզշնորհս առին, և զարտասուացն յորդ վըտակին,
 Զգեա՛ և զիս հայցմամբ նոցին, թէ և հեղգամ առ նոյն բարին:
 Եւ ոյք պահաւքն մեռուցին, զախտըս մարմնոյ սկըզբնաշարին,
 Տու՛ր ինձ նոքաւք առ ցանկալին, սանձել զկիրս որովայնին:
- 5 Որք խորհըրդոցն յաղթեցին, պոռնըկական պատերազմին,
 Տու՛ր յաղթութիւն ծուլիս անձին, գոնէ լրման գործոց շարին:
 Եւ ոյք ի խուն փոքու նիւթին, ագահութեանն տիրեցին,
 Տու՛ր ինձ փախչել յանիրաւին, և շատանալ բաւականին:
 Քաջ եղելովքն ի յարուսին, ընդ ձանձրութեան միջաւրէին,
- 10 Արիացո՛ր՝ զհեղգս առ բարին, և զարագաւղս առ վատթարին:
 Որք բարկութեանն յաղթեցին, և զտրտմութիւնն սանձեցին,
 Նոքաւք սանձեա՛ Տէր զերկոսին, մինչ տարապարտ առ իս շարժին:
 Եւ որք հըպարտ փառամոլին, յաղթող գտան յասպարիսին,
 Եւ զիս փրկեա՛ հայցմամբ նոցին, յաջակողմեան մենամարտին:
- 15 Որք գերազանց պատուիրանին, քան զբնութիւն ժուժկալեցին,
 Տու՛ր ինձ գոնէ բառնալ Քոյին, քաղցր լըծոյ թեթև բեռին:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմր. 5328, 26բ F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ 33աբ

L- Ձեռ. հմր. 2665 H-Ձեռ. հմր. 5402, թերթ 30աբ

Q- Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 26աբ

Խոքագիր

F-Յորդորակ Q - Փոխէ զծայն

Բնագիր

2 HL Տուր և ինձ Տէր փխ. Զգեա և զիս

7 H փութոյ փխ. փոքու, Q արագութեանն փխ ագահութեանն

10F զորագլուխ, H զերագաւղս

ԳԱՆՁ ԵԳԵՍՏՈՐԱՑՆ ԵՒ ԱՆՏՈՆԻ՝ ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Աստուծային շնորհացն աւթեման, ճգնաւորաց ժողովք ամենայն,
 Որք ընտրեցայք ի յազգէ մարդկան, եւ Աստուծոյ էղէք սիրական,
 Թողիք զաշխարհս այս ունայնական, եւ ընդ հրեշտակս եղէք միաբան,
 Առէք ըզխաշն Տէրունական, հետեւեցայք հետոցն իւրական,
 Առանձնացայք յերկրէ ստորական, յուսով կենացն յաւիտենական:

Ընկալ Քրիստոս զընծայս մաղթանաց, խընդրուածաւք Սուրբ
Ճրգնաւորացն,

Աղաչեմք:

Ռահին կենաց դուք հետեցայք, եւ երկնայնոցն նըմանեցայք,
Յայրս եւ ի փապարս բընակեցայք, եւ հրեշտակաց խօսակից եղայք,
Զինչ որ մարմնոյ ի բաց մերկացայք, եւ յանցաւոր կըրից հեռացայք,
Զհպարտութիւն մըտաց մոռացայք, եւ ի փառաց յերկրէ զատացայք:
Ի յախտաւոր սիրոյ սպառեցայք, եւ յԱստուծոյ սէրն վառեցայք:
Ընկալ Քրիստոս զընծայս մաղթանաց, խընդրուածաւք Սուրբ
Ճգնաւորացն,

Աղաչեմք:

Արիացեալք ի պարսպի, մարտեալք ընդդէմ կարեաց ի մարմնի,
Ճրգնաւորաց գումարք երամի, միանձնացեալք ի յանապատի,
Յաղթեալ կարեաց և սատանայի, և ամենայն զբաղմանց աշխարհի,
Բարձրագընաց թըռչունք ցանկալի, և բանաւոր ծիծռունք շնորհալի,
Լըքեալ թողէք զայս որ անցանի, եղէք արժան անանց հանգստի:
Ընկալ Քրիստոս զընծայս մաղթանաց, խընդրուածաւք Սուրբ
Ճգնաւորացն,

Աղաչեմք:

Քաղցրաբարբառ տատրակ բանաւոր, Անտոնիոս հրեշտակ
մարմնաւոր,
Յառաջընթաց անապատաւոր, հայրդ Պաւղոս սրովբէ երկնաւոր,
Տեսող փառացն այն երանաւոր, աբբայ Մարկոս, Մակար ճգնաւոր,
Պօղ և Նեղոս, Արսէն փառաւոր, Սուրբ Դանիէլ բազմաց գլխաւոր,
Ոնափրիոս, Յոհան շափաւոր, եգիպտացոց հարքդ հրաշաւոր,
Եւագրիոս մըտօք լուսաւոր, և այլք, որ են ձեզ նըմանաւոր,
Ալէքսիանոս աղքատ կամաւոր, և քո եղբայր Յոհան հոգեւոր,
Որք ի խորանն ելէք երկնաւոր, զմեզ յիշեցէք յատեանն ահաւոր:
Ընկալ Քրիստոս զընծայս մաղթանաց, խընդրուածովք Սուրբ
Ճրգնաւորացն,

Աղաչեմք:

Երանելի ճրգնաւորք հոգով, որք յաղթեցիք կարեաց ձեր մարմնով,
Զարդարեցայք Աստուծոյ հոգով, և մաքրեցայք ի յերկրի մարմնով,
Ընդ բանասրկուն մարտեցայք հոգով, և պարտեցիք ճգնութեամբ
մարմնով,

Մեզ բարեխաւս լերուք միշտ հոգով,զի ազատիմք ի մեղաց մարմնով
Եւ յօր մահուն ցընծասցուք հոգով, և յարութեան հոգով և մարմնով,
Ահա յիշե.

Եւ ևս .,

Զանձինս...:

Լուսապայծառ կոյս Աստուածածին, Վիրաց բժիշկ տանս Աղամային,
Արդ աղաչեա զՈրդիդ Միածին, մեզ ողորմել յաւուր ատենին:

Բոտեալ ընդ քո հայցմանդ միասցին, ձայն բարբառոյ

Սուրբ Կարապետին,

Դաւանողին զքո աստուածորդին, տեսեալ յաթոռ փառաց հայրենին,

Այլ և Գրիգոր մեր Լուսաւորչին, Հայաստանեայց Սուրբ հայրապետին,

Պայծառազարդ հարքն ցանկալին, Անտոնիոս և այլքն ընդ նմին,

Երանական մեզ լըսել ձայնին՝ Եկայք աւրհնեալ էք Հօր Իմո վերին՝*,

Տէր (Այս անուն) կաթողիկոսին, լինել պարծանք ի մէջ մարդկային,

Ի տառապեալ ազգըս հայ զարմին, հայել շնորհաւքն Իւր

աստուածային,

Նաև մերոյ եպիսկոպոսին, պարիսպ լինել Տէր Ստեփաննոսին

Եւ մեղուցեալ գանձիս ասողին, քաւիչ լինել մեղաց ամենին,

Ողորմեա:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր.6527, թերթ 29ա-31ա:

Ճայրակապ՝ Առաքել վարդապետին ե:

ՏԱՂ ԱՆՏՈՆԻ ԵՒ ԱՅԼ ԵԳՆԱԲՈՐԱՑՆ

Այսաւր մանկունք նոր Սիոնի, լուսոյ ծընունդք աւազանի,

Տօնեն ըզտօն աւուր մեծի, ձեր հանգստեան յիշատակի,

Սուրբ ճըգնաւորք երանելի, վառեալք ի սէրն Քրիստոսի,

Որք յաղթեցիք Բելիարի, զինեալք խաչին Քրիստոսի,

5 Անտոն պարծանք անապատի, ուսուցանող ամենայնի,

Վարժող ի վարս ցանկալի, կրօնաւորաց համայն սեռի,

Պօղոս հարանցն առաջին, ճըգնաւորացն Եգիպտոսին,

Աբբա Մարկոս թարմակէին, և Սրապիոն տեսող Քոին,

Հայր Դանիել ըսկիւթացին, Պաւղ աշակերտ Սուրբ Անտոնին,

10 Որ վարժեցար բանիւ նորին, և հալածիչ այսոց չարին,

* Սատթ. ԻԵ 34

- Եւագրիոս մըտօք սըրբեալ, զՀարիւրաւոր ճառսն գրեալ,
 Նեղոս բազում խրատ ցուցեալ, որք յանապատ կամին կենալ,
 Արսէնիոս հայր ցանկալի, Մակարիոս զարմանալի,
 Պափնոտիոս ընդ Պիմէնի, Աննփրիոս ընդ Պարսամի,
 15 Սուրբ Սիմէոն Սիւնակացի, կարճահասակդ և Գրբեցի,
 Հայր Զոսիմոսըդ գովելի, Փարմաթէոս երանելի,
 Սուրբ Կրանիդէս ընդ Անտոնի, խոտաճարըդ ցանկալի,
 Որք նահատակ եղէք յերկրի, ի դուռն Սուրբ Կարապետի,
 Ոսկեանք ընտրեալ և պատուական, և Սուքիասք աչ զօրական,
 20 Թաթուլ, Թումաս վերնոց նըման, Վարոս եղեալ ձեզ միաբան,
 Սուրբ Եպիփան և Շաղիտայ, Փիլիկտիմոն ընդ Մամասայ
 Եւ այլ բազումք Տեառն ծառայ, Սուրբ հետևողք կամաց Նորա,
 Ի հանդիսի ձեր տօնողաց, աղաչեցէք զՏէրըն Տէրանց,
 Մաքրել ըզմեզ յաստ ի մեղաց, և անդ ի դուռն տանջանաց:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 31ա-32ա

ԳԱՆՁ ԱՆՏՈՆԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻՆ

Խրատ մարդասիրի Արարչագործին, որ յիսկզբանն եղաւ ի դրախտին,
 Պահաւք պընդեալ ըզմարդն առաջին, աւրինադրեալ յիւր սուրբ
 հրամանին,
 Հրաժարելով ի յուղիղ տնգոյն, այն որ բարոյ միջակ և չարին,
 Իսկ արուեսեակ մեծ առաւաւտին, որ խաւար եղև վասն ամբառնալոյն,
 Բնութեամբ մահացաւ ընդ պատիւ մարդոյն, աւձապատիր խափմամբ
 պատրողին
 Հըպեալ ի ցանգ ճոխացեալ այգոյն, և ձայնեալ յականջ կընոջ կողածնին,
 Պատրուակեաց չարամուխ նետին, և ընկեաց ի բաց ի փառաց լուսոյն,
 Արդէն փակեցաւ գութ մարդասիրին, և եհան ի դրախտէն:
 Հաշտեա ի մեզ, Միածին, միջնորդութեամբ Սրբոյն Անտոնի
 Քո ճգնաւորին,

Աղաչեմ:

Առեր մարմին քեզ յաւետակից, և բեռեցեր ի փայտ նախակից,
 Ազատեցեր զԱդամ յանիծից, մարդեղութեամբըդ քո վըշտակից,
 Առեր ըզցաւըս մեր գանալից, և ըստուգապես եղեր կարէկից,
 Հրամայեցեր մարդկայնոց սեռից, հաղորդ լինել քեզ և խաչակից,
 Նոյն կցորդ մահու գերեզմանակից, զի պըսակեսցին ընդ քեզ գերակից,

Որպէս և հայրըս մեր կարգակից, հետևող սրբոցըն հրաշագանակից,
Անտոն անուն գերամաքրէից, որ արհամարհեաց զաշխարհս մեղսակից,
Ոչ դպրութեամբ այսմ յաւիտենից, և ոչ գիտութեամբ գըրոյ ստորայնից,
Այլ պարզամիտ զուգ հողագործից, և սնընդակից քըրտնավաստակից,
Որ այսաւր տաւնեմք համակից:

Հաշտեա ի մեզ, Միածին, միջնորդութեամբ Սրբոյն Անտոնի

Քո ճգնաւորին,

Աղաչեմ:

Չեղեր կցորդ մեղաց ներկայի, մըշտամեղուկ և առաւրէի,
Որ ցանգ բաղձա բարկութեամբն ախտի, որ խոցոտէ ախտիւ քաղցրալի,
Յետոյ դառնայ իբրև ըզլեղի, որպէս պատմէ գիրք Սողովմոնի,
Դու լըսեցեր ըզբանըն Տէրունի, աստուածախաւս Աւետարանի,
Թէ որ ոչ թողու զյարկ առաւրէի, ոչ ժառանգէ զփառըս հայրենի,
Այս էր ուսումըն քեզ պանծալի, որ յանապատ վարեաց յանտեղի,
Նըմանեցար դու Եղիայի, այն որ փախեաւն ի Յեզաբելէ,
Թողեր ըզկամբ կըրից ըզգալի, և գերամբարձար իբր ընդ Մովսէսի,
Ոչ ի Սինայ վայր քարանձաւի, այլ ի Սիոն և յեկեղեցի,
Ոչ լորամարգ ընդ մանանայի, այլ ըզմարմինըն Սուրբ Տէրունի,
Տէր Անտոն ոստ անապատի, հովտաց, լեռանց եղեր բաղձալի,
Արդ մեզ ուսոյ հայրըդ գթալի, աւրհնել զԱստուած ասելով.
Հաշտեա՛ ի մեզ, Միածին, միջնորդութեամբ Սրբոյն Անտոնի

Քո ճգնաւորին,

Աղաչեմ:

Աղաւթանուէր քո սուրբ մաղթանաւք, որ հալածեցեր զլեզէոն զաւրաւք
Ըզմեզ ամրացո՛, հա՛յր, մեր արտասուաւք, որ շըրջապատեալ կամք

այժմըն մեղաւք,

Ի զանազան կարծիս տոկոսաւք, սաղրեալ հոգաւք աշխարհականաւք,
Ի ցնորական միտըս բեւեռաւք, նեղեալ գանիմք անգերծ վըտանկաւք,
Ի ձանձրական դիւաց ներհակաւք, տարաբերիմք չար ասպարիսաւք,
Յանդնդասոյզ ալիս կոխակաւք, վերաբերիմք անբժիշկ ցաւաւք,
Հաւգըն հասիր, հա՛յր սուրբ, հրեշտակաւք, քաղցրաբարբառ բառերգով

սաղմոսաւք:

Հաշտեա՛ ի մեզ, Միածին, միջնորդութեամբ Սրբոյն Անտոնի

Քո ճըգնաւորին,

Աղաչեմ:

Տեսեր բաղձամբ սըրտիդ բերկրարար, զանբիծ մաքուր ծերըն
 հեզաբար,
 ԶՊաւղոս ընտրեալ ծերըն հրաշափառ, ըզնախնականըն միանձնաբար,
 Ի գլուխ լերինըն նիտրական, գերամբարձեալ իբր աստուածաբան,
 Ուսար պատուէր կարգ միանձնական, յաշխատաժիր մարդոյն
 վեհական,
 Այն որ լերինըն տայր հրաման, շարժմամբ անկանել ի ծով սուզական,
 Այն որ ըմբեր ջուր երկնահոսան, և ճաշակէր հաց հրեշտակական,
 Այն որ առիւծքըն հնազանդեցան, որպէս տեսողին մարգարէական,
 Նորին մաղթանաւքըն կըցորդական, աւրհնեալ ըզմեզ միաբան:
 Հաշտեա՛ ի մեզ, Միածին՝, միջնորդութեամբ Սրբոյն Անտոնի
 Քո ճրգնաւորին,
 Աղաչեմ:

Ողկոյզարէն իբրև տարմաբար, աւանդեցեր մեզ գիր պատգամաց,
 Զընթերցուածին տաւնից կըտակաց, փակելով զբերանըն
 հերձուածողաց,
 Քեզ մատուցանեմք ձայն ներբողանաց, Սուրբ Հայր Անտոն
 ի ճրգնաւորաց,
 Յաւրինելով պըսակք ներդածաց, այսպէս ներածեալ ի գաղափարաց,
 Անտոն ճըրագ պայծառ զարդարեալ, անշէջ լապտեր լուսով առլըցեալ,
 Անտոն դըրախտ բազմախիտ ծաղկեալ, ներբողունակ ոստովք
 բազմալըցեալ,
 Անտոն արծիւ թեւաւք տարածեալ, և բանաւոր ծիծեառն յաւրինեալ,
 Ով գերագոյն Հայր փառաւորեալ, ի հրեշտակաց երամըս խառնեալ,
 Զպաշտանս ընկալ յաւրինեալ:
 Հաշտեա՛ ի մեզ, Միածին՝, միջնորդութեամբ Սրբոյն Անտոնի
 Քո ճրգնաւորին,
 Աղաչեմ:

Բիւսապըսակ արքայն սխրալի, Կոստանդիանոս կայսրըն գովելի,
 Զիշխանական աթոռըն գահի, ի բարձակցաց բազմացն առաջի,
 Ըզքեզ գովեաց ի մեծ հանդիսի, վայելչապէս յայսմ աւրինակի,
 Երեք սիւնք են ի յաշխարհի, առաջնորդեալ մեզ յեկեղեցի,
 Գրիգոր ի Հայք, որդին Պարթևի, Անտոն յԱսորիսըն քաջագաւտի,
 Իսկ համանունակ նոցին հետագրի, Յակոբ ի մեծ Մըծբին քաղաքի,
 Սոքա արձանք են յիշատակի, որ բարեբանին տաւնիւք զուարճալի,
 Սոքա աղ մաքրիչ, խըթան յոստուցիչ, որ բարեբանին ի մէջ տաճարին,
 Աղաւթք սոցա ընդ մեզ եղիցին, մինչ ի կատարած աշխարհի,

Ահա յիշ.
 Եւ ես առաւել
 Զանձինս.:

Րապէս բաղձանաւք բերկրեալ Տիրամայր,
 Ստաշիս և հալուէ խառնեալ կընդրկի, փունջ մանուշակ յոլորտ շուշանի,
 Կարմիր խընձոր ի մէջն անտառի, վարդ խառնեամ ի մարգ դալարի,
 Հաւ սիրամարգ թեւաք գոյն ոսկի, կարծ և կանաչ նիւթ նոր խորանի,
 Պարզ արուսեակ ի յառաւառի, անհամեմատ զարմիցս Եւայի,
 Լոյս հոգոցն որ ի Դաբանի, քաւիչ մեղաց որ եմ ի մարմնի,
 Մեզ բարեխաւսեա յաւուրն վերջի, աստուածորդոյ քո Տեառն Յիսուսի,
 Ընդ քո ընկալ յաղերս խընկալի, զորդի ամլոյն Եղիսաբէթի,
 Ընդ որ և վկայն պարծանաց խաշի, նախահրաւէր սրբոց պըսակի,
 Նաև մերոյն երախտաւորի, արիաբար քաջ հովուապետի,
 Այլ և ճգնազարդ սուրբ հաւրըս մեծի, որ ... զի բազմաշար միայնաւորի
 Եւ ամենայն սրբոցն զՔեզ Աստուածածին խոստովանողի,
 Երրորդութիւնդ արհնեալ յաւիտեանս
 Եւ այժմ ողորմեաց մեզ.:

Աղբյուրներ

D-Ձեռ. հմ. 4273, թերթ 87ա-91ա:

Ծայրակապ՝ Խաչատուր:

ԿԱՆՈՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ՀՆՈՑ ԵՒ ՆՈՐՈՑ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ ԳԱՆՁԻՍ Է ԿԱՖԱՅՍ

Սիրով Հոգոյն գանձըս գրեցաւ,
 Ի մեղսամած մըտաց ծընաւ,
 Մաքուր մանկանց յաւրինեցաւ,
 Էին աներբ սրբոցն անբաւ,
 Ով որ ասէ մտաւք անցաւ,
 Նորոգ ցնծայ փառաւք անզրաւ,
 Նաև ծուլիցն է սա միշտ ցաւ,
 Նեղուկ ասէ զբաներս անբաւ,
 Աղաղակէ, թէ լուսացաւ,
 Սրբոց տաւնիւս ոչ զըւարճացաւ,
 Սիրոյ նոցին յոյժ հեռացաւ,
 Այլք որ ասեն եղանակաւ,
 Յընծան ընդ սրբոցըն համբաւ,
 Եռափափագ հոգով լըցաւ,
 Լուսով ընդ սուրբսն ի փառս անբաւ:

ԳԱՆՁ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ՀՆՈՑ ԵՒ ՆՈՐՈՑ

Սուրբըդ Սրբոց Աստուած էական, Հայր և Որդի, Հոգիդ իսկական,
 Հայր անըսկիզբն և անզուգական, Որդի ծընունդ նախքան զյաւիտեան,
 Հոգիդ բխումն և անհատական, զուգեալ ի մի յանեղդ էութեան,
 Երեք անձինք ի մի բնութեան, Երրորդութիւն Սուրբ միասնական,
 Ստեղծաւ ընաւից, գոյիցս ամենայն, ի յանէից, ի գոյք զանազան,
 Նախ ի յանեղ լուսոյդ գոյացան, լոյսք անմարմին, հոգիք բանական,
 Արփին վերին, լոյս ըզգայական, պարք աստեղաց, տարերք նիւթական,
 Եւ ի տարերց քառից բաղկացան, հոյլք կենդանեաց, տեսակք զանազան,
 Ստեղծեր ըզմարդն երկրորդ բանական, հոգով անմահ,
 մարմնով զգայական,
 Զարդարէցեր լուսով աննըման, ի տիպ Քոյին բարերարութեան,
 Եղեալ ըզնա ի դրախտն էդեմեան, տալով նըմա ըզՔոյդ պատւիրան,
 Ոչ ուտելով զպըտուղ գիտութեան, մինչև լինէր ի Տեառնէդ հրաման,

Ընդ որ մախայր չարըն սուզական, եմուտ ի յաւձն և խաբեաց զԵւայն,
Ետուր ուտել զպտուղըն մահւան, եւ ետ առն իւրում և զոյգ մերկացան,
Յաստուածատունկ դրախտէն զրկեցան, և ըզփշաբեր երկիրս ընկալան,
Զկեանքըն տըւին, զմահն առին փոխան, մահւամբ ի հող

դարձեալ կրկնեցան,

Դու բարերար, հայրըդ գըթութեան, ոչ արարեր անտես անվաղճան,
Այլ շնորհեցեր ծընունդս երական, բնութեանս ամբողջ մնալ յաւիտեան,
Աճել լընուլ զաշխարհս ամենայն, Քեզ ծառայել, արքայ անվաղճան,
Որպէս Հաբէլ Քեզ հաճոյական և զարդարոց դասքըն զանազան,
Ըզնահապետսն ի դարուն լըրման, և զմարգարէսն ի Բանիդ ծագման,
Ի Քէն հայցեմք Հայրըդ գըթութեան, սրբոց Քոյին արա՛ զմեզ արժան:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցն ամենայն, ընկա՛լ զչընչին բանս նըւիրական,
Աղաչեմք.:

Իսկ բարեբուն Բանդ հայրական, ոչ ներեցէր խաւարին շարժման,
Այլ ծագեցար լոյսդ անեղական, ի ծոցոյ Հաւր յարգանդ կուսական,
Պարագրեցար ի նիւթ տարրական, եւ առեր մարմին Դու պարագրական,
Աստուած և մարդ խառնեալ միական, միտք և մարմին, հոգի բանական,
Կատարեցեր զտեսողացըն բան, զմարդեղութիւնըդ Քո փրկական,
Էրեսնամեայ եկիր Յորդանան, և կոխէցեր զթունաւոր գազան,
Մկրտեցար յորդոյն ամլական, առ ի լըւանալ զմեղս մարդկան,
Զքեզ արինակ ցուցեր և նըման, մաքուր մնալ մեզ մինչ ի վաղճան,
Ելեր ի կառըս քառաթև, և կապեցեր զանմարմնի իշխանն,
Ազատէցեր զնախնին մեր Ադամ, ծննդաւքն իւրովք, յորմէ գերեցան,
Եւ կոչեցեր զբնութիւնս մարդկան, Քեզ խաչակից լինել և նըման,
Զարչարանաց Քոց կըցորդ մահւան, հաղորդ փառացըն հայրենական,
Որովք բազումք յուսով զաւրացան, հանդիսադրիտ Քեզ հետեւեցան,
Զխաչ Քո փրկիչ ի յուսըն բարձան, վասըն սիրոյ Քոյ կատարեցան,
ԶՔեզ աղաչեմք, Որդի կուսական, Քո վըկայիցն արա զմեզ արժան:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցն ամենայն, ընկա՛լ զչընչին բանս նըւիրական,
Աղաչեմք.:

Մաղթեմք ի Քէն, Հոգի բարեխնամ, Հաւր հաւասար, Որդոյ համանման,
Որ միշտ լնուս զէակս ամենայն, ևս առաւել զազգս բանական,
Ի Քէն հայցեմք, Հոգի բաշխական, տո՛ւր մեզ իմաստ բան խորհրդական,
Պատմել զհանդէս սրբոց կատարման, որք էակցի Քում խաչակցեցան,
Հոգով մըրցեալ, Քեւ զինւորեցան, ի յասպարէսն հանդիսացան,
Յանհաւատիցն շարչարեցան, ազգի ազգի վըշտաւք փորձեցան,
Ոմանք ի փայտ խաչի բարձրացան, եւ ոմանք յանիւըս հոլովեցան,

Ոմանք ի կապ գալրաց պնդեցան, կէսք ի մամուլս սրղոցեցան,
 Ոմանք քերանս ի յանձն ընկալան, շփեալ աղիւրն մորմոքեցան,
 Ոմանք քարամբք իսկ քարկոծեցան, եւ այլք մահակաւք գանիւ
 ջարդեցան,
 Ոմանք ի բանտ մահու մատնեցան, եւ այլք ծարաւով քաղցիւ թուլացան,
 Ոմանք ի հուր և ի սուր գրաւեցան, կէսք ի ծովու ջրասոյզ եղան,
 Ոմանք յեռանդ կատասյի անկան, կիսոց կապար հալեալ ի բերան,
 Ոմանք ի բովս փղցկեցեալ տապացան, եւ այլք կայծակամբք
 ողջակիզեցան,
 Ոմանք բոլոր մասունք յաւդեցան, կէսք գազանաց ժանեաւք մանրեցան,
 Եւ զինչ թըւեմք զշարշարանս նոցայն, որք մեզ ծածուկ Քեզ յայտնի
 գրեցան,
 Սիրով Քոյին նահատակեցան, որպէս զոսկի հոգով փայլեցան,
 Հոգով, մըտաւք, մարմնով մաքրեցան, յարքայութիւն Քո հրաւիրեցան,
 Մաղթեմք առ Քեզ Հոգի մաքրութեան, Քոյին սրբոց արա՛ զմեզ արժան:

Էրեւցար Աստուած յայտնապէս, Երրորդութիւն Սուրբ արժանապէս,
 Հայր և Որդի Հոգով լիապէս, ի մի բնութիւն կատարելապէս,
 Մինդ ի յերկիցդ, առեր իսկապէս, ի Սուրբ Կուսէն մարմին մաքրապէս,
 Աստուած և մարդ խառնեալ միապէս, ոչ փոփոխեալ զանազանապէս,
 Այլ և կացեալ, մնացեալ նոյնապէս, անեղ բնութիւնդ յեղումն էապէս,
 Մարմնովդ Աստուած, հրաշափառապէս, անքակ մընալ ի մահուն
 հանդէս,

Զի ազատիմք մեք ճշտապէս, ի յարկածից բանսարկին պէսպէս,
 Զհոգոյս զմտաց ըզմարմնոյս զվէրս, բըժշկէցեր Տէր անսխալապէս,
 Զամենեսեան կոչեցեր այսպէս, յորդիական փառսն արագապէս,
 Նախ զառաքեալս և ըզմարգարէս, և զկուսանաց սրբոցն հանդէս,
 Զհայրապետաց հոյսըն մաքրապէս, ըզվարդապետս բանին ուղղապէս,
 Ըզթագաւորսն, իշխանօք պէսպէս, ըզզինւորեալսն արի քաջապէս,
 Ըզճգնաւորս վարուք հոգեպէս, ըզմարտիրոսս տանջանօք պէսպէս,
 Զոմանց ըզմի մասըն լիապէս, զայլոց բոլոր մասունքն իսկապէս,
 Զոմանց հաւատն հաստատապէս, և զայլս յուսով կատարելապէս,
 Զոմանց ըզսէրն առաւելապէս, վըկայ էղեն Քեզ ճշտապէս,
 Մահամբ ելին ի յայսմ աշխարհէս, ի յաւթեվանըս Հաւր Քո պէսպէս,
 Ի Քէն հայցեմք Աստուած, լիապէս, զմեզ ընդ նոսին դասեա՛ իսկապէս:

Ուրախացի՛ր Սո՛ւրբ Մայրըդ լուսոյ, դուատըր վերին խորանին սրբոյ,
 Ի քեզ կանգնեալ սեղան խորհրդոյ, պատարագեալ գառինն Աստուծոյ,
 Առ քեզ յընտիր յականց շափիւղոյ, մարգարտափայլ յեռեալ ընդ ոսկւոյ,

Թագ և պսակ կազմէ քեզ դշխոյ, հարսն երկնաւոր, փեսային սրբոյ,
 Ոչ թէ գքարինս ի կարծր նիւթոյ, կամ զանազան որակս ի գունոյ,
 Այլ ըզծնեալսն ի յարգանդէ Քոյ, ըզծաղկերանկ որդիսըդ լուսոյ,
 Զնկարեալսն արեամբ ի գոյն ծիրանոյ, զմին մի անդամսն,
 Ի շինւածքս Քո,
 Եւ զբազմախոռն յաւդւածսն մարմնոյ, Կո՛յս, քեզ լիցին քարինք
 գեղգեղոյ,
 Զերկոտասան անդամքն յօշելոյ, Կո՛յս, քեզ լիցին վէմք ի հիմունս քո,
 Զերկոտասան մասունքն յաւդւածոյ, Կո՛յս քեզ լիցին լապտերք հաւատոյ,
 Եւ զատամունսն իսպառ քակտելոյ, Կո՛յս, քեզ յարմար ուլունք
 մարգարտոյ,
 Լեզուք սրբոցն ի բաց խըլելոյ, քեզ յաճախին բարբառք հանճարոյ
 Եւ ըռնկացն ի վայր խըզելոյ, Կո՛յս, քեզ բուրին խունկ անոյշ հոտոյ,
 Ընդ հատանել ոռնկանցն յարմատոյ, Կոյս քեզ լըսին քընար քաղցրերգոյ,
 Ի խաւարմամբ աչացըն լուսոյ, Կո՛յս, քեզ վառին կանթեղք լուսատու,
 Եւ ընդ գլխոցն ի բաց բառնալոյ, Կո՛յս, ի գլուխդ կազմեալ խաշ լուսոյ,
 Ո՛վ պատւական տաճար Աստուծոյ, և բնակարան փառաց խորհրդոյ,
 Ի ժողովել զմանկունս Քո, յարքայութիւնըն Հաւր Աստուծոյ,
 Ըզմեղոցեալքըս այժմ արդարացո՛, և զննջեցեալսն արժանացո՛,
 Խանդաղակաթ սիրով միացո՛, ի գլուխն Յիսուս փառաւք բարձրացո՛,
 Յորժամ բազմիս ի յառագաստ քո, ընդ փեսային հարսն ի փառս քո,
 Յիշեա և ևս զանձինս.:

Նոր նորոգաւդ բնութեանս, Մարիա՛մ, նորոգաւդին ծաղկեալ
 բուրաստան,
 Նոր լուսաճեմ երկնային խորան, նոր առաւօտ նոր արեգականն,
 Նոր քերթէ աթոռ վերնական, Հաւր և Հոգոյն միշտ հանգստարան,
 Նաև Որդոյ գոլով մարմնարան, զուտ և մաքուր յախտից մարմնական,
 Ամէնաւրհնեալ Կոյս անապական, Աստուածածին տաճար տիրական,
 Առ քեզ կըցորդ զփայտըն փրկական, զներկեալն արեամբըն
 տէրունական,
 Սուրբ զկարապետն և զնախավրկայն, զԼուսաւորիչն յազգէն պարթեան,
 Զմարգարէից պարքն աստուածաբան, զառաքելոց գունդըն սրբազան,
 Եւ զհամալրէն սրբունքն ի լման, որ քոյդ շնորհօք մաքրափայլեցան,
 Եւ մանաւանդ սրբոցս ըղձական, որք յայսմ աւուրըս հանդիպեցան,
 Որոց տաւնեմք ըզաւր կատարման և զյիշատակ նահատակութեան,
 Որք յաղթեցին կարեաց մարմնական, հոգովն յաղթող և արիացան,
 Սոքաւք մատի՛ր յաղերս հաշտութեան, առ Միածինդ գըթով մայրական,
 Զի գթասցի դարձեալ բարեխնամն, ի տառապեալ ազգըս հայկազեան,

*Տալ վերըստին զթագն արքայական, պահել զաթոռս հայրապետական,
Հանդերձ ուխտիւս միաբանական, քահանայիւք և ժողովրդեան,
Անփորձ մընալ միշտ և անսասան, յանցեալ, ներկայս և ի յապագայն,
Յորժամ գայցէ փառաւք հայրական, միաւորիլ ընդ Նա յաւիտեան:*

Աղբյուրներ՝ A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 279ա-282ա:
Ծայրակապ՝ Սիմէոնն ասսացել, Սիմէոն:

ՏԱՂ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՍԱՅԵԱԼ ԲԱՐԱՌՆԱԲԱՐ

*Սուրբ ես, տաճա՛ր երկնանման, սուրբ է խորհուրդ քո սոսկական,
Սիրով ի քեզ բազմի փեսայն, սրորէք աւումբ առեալ ցընծան:*

*Ի քեզ պարեն զաւրք վերնական, ի քեզ հըրճին հոգիք մարդկան,
Ի քեզ բերկրին կոյսք մաքրագան, իսպառ աւրհնեն զԱստուածըն Բան:*

*Մաքուր ծընաւդ կոյս յետ ծնընդեան, միշտ ծընանիս զազգըս մարդկան,
Մանկունք մատաղ և սրբազան, մաքուր հոգովըն յաւազան:*

*Էին անեղին բնակարան, էրորդութեան միասնական,
էկեղեցի ժողովարան, էից կենդանեաց բանական:*

*Որդիս ծնանի լուսոյ նըման, որպէս ըզլոյսն արփիական,
Որ փայլեաց ի Թաբաւրական, Որդի Կուսին հարսին փեսայն:*

*Նոր նորաւգողին հարսնարան, նոր լուսաճէմ վերին խորան,
Նորոգ պայծառ և բարձրական, նոր արքային քրիստոսական:*

*Նըւագ ձայնիւ ներտաղական, նոր եղանակ և քաղցրաձայն,
Նըւաստ մըտաց ներբողական:*

Աղբյուրներ՝ A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 282ա:
Ծայրակապ՝ Սիմէոնն:

ԿԱՆՈՆ ԿՈՒՍԱՆԱՅՆ

ԳԱՆՁ ՍՐԲՈՑ ԿՈՒՍԱՆԱՅՆ ԱՄԵՆԱՅՆԻ

Անճառելոյ Բանին ի Հաւրէ, Դուք ընտրեցայք կամարարք յերկրէ,
Անեղ, անմահ փեսայն ի յերկնէ, ձեզ զհարսնացոյց հոգով յաշխարէ,
Աստուածազարդ կուսանք ի մաւրէ, որ ընտրեցայք ի յորովայնէ,
Ազատացեալք ի մարմնոյ ախտէ, և որոշեալք յամուսնութենէ,
Մաքուր կացեալք յաղտեղութենէ, որպէս նախնի կոյս որ ի կողէ:
Աղաչանաւք Սրբոյ կուսանաց, փըրկեա զմեզ Տէր ի չար փորձանաց,
Աղաչեմք.:

Ռահին կենաց լուսոյն ճշմարտի, ամենազաւր Որդոյն Միածնի,
Հետեցայք կուսութեամբ յերկրի, երանազարդ դըստերք Սիոնի,
Ամենագով Սանդուխտ մեծ ազգի, աշակերտեալ սուրբ Թադէոսի,
Կատարինէ Թեկղ Յիկոնացի, լըսող բանից մեծին Պաւղոսի,
Հրոխիսիմէ ընդ Գայիանի, ընկերակից Նունէ և Մանի,
Մարիանէ և Յուստիանի, և չորեսին դստերք Փիլիպի,
Յուլիանէ և Վասիլուհի, Սուրբն Վառվառ ընդ Եւգինէի,
Կոյս Վարդենի և Խանթուշի, Սուրբ Երինեա և Ազաթէի,
Եւ Կիկլիայ և Լուկիայի, Գաւրանդիստոյ և Զարմանդըխտի:
Աղաչանաւք Սրբոց կուսանաց, փըրկեա զմեզ Տէր ի չար փորձանաց,
Աղաչեմք.:

Այլև կանայքն, որ յառաջ էին, և օրինօք զինքեանս վարէին,
Որք կուսութեամբ յաշխարհէ ելին, և որք պարկեշտ ողջախոհ կացին,
Սառա մեծ կին Աբրահամին, և Հռաքելա և Ասանեթին,
Մարիամ կոյս քոյրն Ահարոնին, և Սուրբն Աննա մայր Սամուէլին:
Այրին Աննա, որ ի տաճարին, և Սաւղոմէ մայր Յոհանիսին,
Աննայ ծընաւղ Սուրբ Աստուածածնին, Եղիսաբեթ մայր Կարապետին,
Եւ երկոքին քորքն Դազարին, ընդ Մարիամ Մագդաղենացին,
Եւ այլ բազումք որք հաւատացին, և Յիսուսի աշակերտեցին,
Սուրբ Տիրամայր կոյս Աստուածածին, սոցին մաղթանաւք ընդ քոյդ
հաղորդին,

Բարեխօսել քո Սուրբ Միածինն, մեզ ողորմել յաւուր ահեղին,
Աղաչանաւք Սրբոց կուսանաց, փըրկեա զմեզ Տէր ի չար փորձանաց,
Աղաչեմք.:

Քրիստոսասէր և ամենագով, կուսանք անբիծ հոգով և մարմնով,
 Որք զյանցաւոր կեանս անարգելով, անանց կենաց միշտ ակն ունելով,
 Կարեաց մարմնո, կամաւ յաղթելով, և յերկիւղ Տէրն բեկեռելով,
 Ի փափկութեանց զձեզ որոշելով, պահաւ զմարմինըս ձեր կրթելով,
 Զէթ լապտերաց ձեր պատրաստելով, Սուրբ փեսային Տեառն ակն
 ունելով,

Առագաստին արժան լինելով, ընդ հրեղինաց զաւրսըն խառնելով:
 Աղաչանաւք Սրբոց կուսանաց, փրկեա զմեզ Տէր ի չար փորձանաց,
 Աղաչեմք.:

Երանելի կուսանք փառաւոր, որք հարսնացայք Տեառն արժանաւոր,
 Յունայն կենցաղս այս որ անցաւոր, ոչ հեշտացայք մեղաց ախտաւոր,
 Այլ սրբութեանց եղէք սպասաւոր, մաւրն Աստուծոյ Դուք նըմանաւոր,
 Կըրթեալ անճառ սիրովն երկնաւոր, և մոռացայք զաշխարհս անցաւոր,
 Անուանեցայք հարսունք հոգեւոր, Աստուածորդոյն մեծ և ահաւոր,
 Արդ տօնողացս զօր ձեր լուսաւոր, լերուք առ Տէր միջնորդ զօրաւոր,
 Զի յորժամ գայ յերկնից ահաւոր, լիցուք տեսոյն Տեառն արժանաւոր,
 Ահա յիշեա
 եւ ևս.,
 Զանձինս.:

Լեառն ծընաւղ վիմին կենդանի, Աստուածածին կոյս երանելի,
 Սուրբ կուսանաց պարծանաց տեղի, և երկնայնոց դասուն ցանկալի,
 Բարեխաւսեա առ Տէրն ամենի, պահել ըզմեզ անփորձ յաշխարհի,
 Կըցորդութեամբ Սրբոյ Յովանիսի, Ստեփաննոսի Նախավրկայի,
 Լուսաւորչին մերոյ Գրիգորի, որդիս լուսոյ զմեզ ծընաւղի,
 Եւ կուսանացն որ այսօր տօնի, աւրհներգութեամբ աստ յիշատակի,
 Զմեզ մասնակցել նոցին պարգևի, աստ և յաւուրն դատաստանի,
 Տէր (այս անուն) կաթողիկոսի, լինել հաստատ յիւրում աթոռի,
 Տէր (այս անուն) եպիսկոպոսի, պարիսպ լինել իւրՈ վիճակին,
 Նընջեցելոց մերոց եւ ամենի, հանգիստ կենաց յերկնից կայանի:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 44ա-46ա:

Ծայրակապ՝ Առաքել:

ՏԱՂ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անմահ փեսային, հարսունք անախտ մարմնով,
 Ռահին երկնաւոր, հետեցեցայք հոգով,
 Անբիծ և անարատ, յերկրի կացէք մարմնով,
 Քաղաքավարեալ նրման վերնոց հոգով:
 Երեւալ նրման, հրեղէն զօրաց մարմնով,
 Լուսափայլեցայք, պայծառացեալ հոգով:
 Վարդ անուշահոտ, կուսանք անախտ մարմնով,
 Ակունք պատուականք, երկնաւորին հոգով,
 Րամից Արարչին, Դուք հարսնացայք մարմնով,
 Դասուց հրեշտակաց, դասակցեցայք հոգով,
 Անթառամ ծաղկունք, անապական մարմնով,
 Պըսակաւորեալք, ի Քրիստոսէ հոգով,
 Երկնաւոր փեսային, զՁեզ նշանեաց մարմնով,
 Տեսոյն իւր անճառ, արժանացոյց հոգով,
 Խորանաներկ, փայլէք պայծառ մարմնով,
 Էին Աստուծոյ, էրգէք ըզփառս հոգով:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 46ա:

Ծայրակապ՝ Առաքել վարդապետիս[ի] է:

ՅՈՐԴՈՐԱԿՆ Է. ՈՎ ՉԱՐՄԱՆԱԼՈՅ ՁԱՅՆ Է

Վանայք պատուականք, որք յաղթեցիք մեղաց
 Եւ հասէք հոգով անպատմելի շնորհաց:

Որիորդք եղէք վերնոյ մաւր Սիոնի,
 Այլև հարսնացայք դուք Հաւր երկնաւորի:

Իւսեցիք պըսակ արեամբ ձերով յերկրի,
 Եւ ուրախանայք ի յառագաստն երկնի:

Սիրովն Յիսուսի բորբոքեցայք յերկրի
 Եւ արժանանացայք վերին հարսնարանի:

Արեամբ ձեր մարմնոյ շարշարեցայք յուսով,
Ակն ունել փառաց ընդ հրեշտակս հըրճուելով:

Նահատակութեամբ մարմնոյ կարեաց յաղթեալ,
Եւ անճառելի ուրախութեամբ լըցեալ:

Արդ ի Ձէնջ հայցեմք մեզ բարեխօս լինել:
Ի յանշէջ հրոյն զհոգիս մեր ազատել:

Յընծութեամբ ընդ Ձեզ, զԱստուած աւրհնաբանել,
Փառք անճառելի Երրորդութեան երգել:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 46բ:

Ճայրակապ՝ Կուսանաց:

ՄԵՂԵԴԻ ԱՆՈՅԾ

Կենդանի վրկայք, կոյսք իմաստունք և սուրբք,
Մարք մեր հոգևորք, ծընաւղք յորդիս լուսոյ:
Կոյսք իմաստութեամբ զլապտերս հոգոց լուցեալ,
Կանացի բնութեամբ մահու եղեն յաղթողք:
Հուր սիրոյ ինքեան սուրբ փեսային վառեալ,
Ձհուր մեղաց բոցոյն զայն շիջուցին արեամբ:
Ձիւնափայլ զհոգոց ըզպատմուճանս լրացեալ,
Գոյն արեան մարմնոյ պըսակ փառաց ներկեալ:
Ղամբարմամբ լուսոյ ի յառագաստ մըտին,
Մաքուր հարսանեաւքն ուրախանան յաւէժ:

Աղբյուրներ

А-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 20բ

ԿԱՆՈՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՅ ՍՐԲՈՑ

ԳԱՆՁ ԱՄԵՆԱՅՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՅ

Տէր Աստուած բարձրեալ, արհնեալ և գովեալ, և փառաւորեալ,
 Որ յերկրէ ընտրեալ, զմարդիկք և առեալ, Քեզ չարչարակցեալ,
 Տինա առաւել, տարմըք բազմացեալ, տեսցուք հիացեալ,
 Զի կոյսք որ ճգնեալ, և հոգով մըրցեալ, են մարմնոյ մեռեալ,
 Իսկ որք վկայեալ, են գերազանցեալ, զի հարկիւ պատժեալ,
 Ընդ հօր խաղացեալ, ընդ գաւազան կռեալ, վիմով քարկոծեալ,
 Ի փայտից կախեալ, զմորթին տիկ հանեալ, զմարմինսն յաւշատեալ,
 Սուսերաւք սպաննեալ, նետիւք խոցոտեալ, շանթիւք այրեցեալ:

Ի բովըս փրդձկեալ, ի տապ տապակեալ, ի ձէթս եռացեալ,
 Կապարաւք այրեալ, սուր ժանեալք քանցեալ, և քերշով քերեալ,
 Խորգով շփեցեալ, խեցիւ հարւ արեալ, աղիւ մորմոքեալ,
 Զայլոտիւք ջարդեալ, ուռամբ խիստ հարեալ, վիրգաւք խորտակեալ,
 Անուաւք հոլովեալ, ի մամուլս եղեալ, և յերկուս հերձեալ,
 Գլխիվայր կախեալ, զմարմինն քերեալ, զոսկերսն բացեալ,
 Զատամուռքս քակեալ, ըզստինսն հատեալ, և զաշն հանեալ,
 Ի գուր ընկեցեալ, ի բանտ արգելեալ, անսաղ թողեալ:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացո՛ւ ըզմեզ քաւութեան:

Երբեմն ի հրատին, երբեմն ի ծովին, երբեմն ի գբին,
 Կոճեղն յողբին, շղթայքն ի ձեռին, գալն ի բերանին,
 Ի լեզուաց կախւին, տապարաւ յօշին, սղոցաւ բաժանին,
 Զաշն պորէին, զպճըղունս ծակէին, ոտիւք բևեռին,
 Մասն մասն յօշին, շանթիւ խարանին, մեղմն հրով այրին,
 Ի քարանց հոսին, ի ծառոց կախւին, ի խաշ կոփադրին,
 Այսպէս ոչ թրւին, չարչարանք նոցին, զոր համբերեցին,
 Բազումք որ յայտնին, անթիւ ի գաղտնին, անմեղքն պատժին,
 Են որ կոյսք էին, ոմանք կանամբին, և այլք ամուրին,
 Արբին ըզգինին, կաթն ըստ արինին, որ յերգսն պատմին,
 Սոքա պատշաճին, պտուղ քո ծառին, սուրբ քառաթևին,
 Որդիք Սիոնին, ժառանգորդք վերին արքայարանին, Երուսաղէմին:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացո՛ւ ըզմեզ քաւութեան:

Այս զըլուիք հատեալ, այս ոսկերք քանցեալ, այս արինք հեղեալ,
 Տուն Տեառն կանգնեալ, տաճար յարինեալ, յորում Տէրն բնակեալ,

Յաւդքն որ քակտեալ, գերանք յաւրինեալ, և մարդակք արկեալ,
Սըրունքն ջարդեալ, սիւնք երկայն կանգնեալ, թաթքն խարըսխեալ,
Կողքն ջաղջախեալ, տախտակք պատշաճեալ, վերնայարկ մածեալ,
Մարմինքն յօշատեալ, խիճըք պատրաստեալ, զմիջնորմն պընդեալ,
Արինքն որ հոսեալ, մատամբ ծրագրեալ, պատկերս նկարեալ,
Ճարպն որ ճենճերեալ, ի սեղանն ելեալ, Աստուծոյ նըւիրեալ,
Լեզուքն, որ պասքեալ, զցաւդ կենաց արբեալ, և մեզ արբուցեալ,
Եւ որք մերկացեալ, լուսով զարդարեալ, և սպիտակ արկեալ,
Են շուրջ պարառեալ, զգառամբն զենեալ, ի սեղան բազմեալ:
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացո ըզմեզ քաւութեան:

Հագարք հագարին, և բելք բիւրային, անհամար գընդին,
Են որ միշտ յիշին, և տաւնիւ պատւին, բազումք զէն յայտնին,
Յիսուս Միածին, մաղթանաւք նոցին, տո՛ւր մեզ քաւութիւն,
Հեղմամբ արիւնին, լըւալ զհընութիւն, և զանմաքրութիւն,
Մորմոքմամբ աղին, շիշո՛ զբոց ախտին, զչար խորհուրդ սրտին,
Սպանմամբ գլխովին, սպա՛ն զիմ թշնամին, ըզՔո ատելին,
Խորտակեա՛ կրկին, զտագնապ դիւային, և զախտ մարմնային,
Փառաց պսակին, զոր նոքայն առին, հա՛ն մասն և բաժին,
Աղաթիւք նոցին, տո՛ւր խաղաղութիւն մեզ եւ անդորրութիւն,
Բարեաց լիութիւն, և առողջութիւն, մեղաց թողութիւն,
Վկայասիրին և տաւնասիրին, սրբոց պաշտողին,
Զտաւնըս պատուողին, զճառս ընթերցողին, այլ և լըսողին
Տո՛ւր զողորմութիւն և զառատութիւն, բարեաց պարգևին,
Ահա յիշեա՛ և ևս զանձինս.:

Նոր աղին յերկրի, նոր դրախտ զըւարճալի, նոր տունկ տենչալի,
Անայր ի յերկրի, հարսնացեալ երկնի, մայրդ Աստուած Բանի,
Զարդ համայն կուսի, և մարտիրոսի, և ճգնաւորի,
Սոքաւք որ տաւնի, և յիշատակի, աստ եւ յամէն տեղի,
Ազգաց համայնի, քրիստոսապաշտի, որ կան յաշխարհի,
Աւգնեա՛ ի վտանկի, հոգոյ և մարմնի, յայսմ յաւիտենի,
Եւ յապագայի, յաւուրըն Մեծի, ուր գործք մեր յայտնի,
Արա՛ արժանի, սրբոց պսակի և առագաստի,
Քեզ փա՛ռք, հարսն երկնի, յազգէն Եւայի, միջնորդ հաճելի,
Արդ, ով Հայր բարի, Միածին Որդի, բարեխնամ Հոգի,
Տըւաւորդ բանի, ինձ անարժանի, Քեզ փառք յամենի,
Ողորմեաց.:

Աղբյուրներ՝

А-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 274ա-275բ:

ԱՅԼ ԳԱՆՁ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՑ ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ

Դաւանեցէ՛ք, որդիք արինաց, ըզՀայրն Աստուած, ըզՏէրն փառաց,
 Ըզկուսածին Մանուէլն Աստուած, մանկանց սրբոց, տղայոց անմեղաց,
 Քանզի լըրումն եղեւ արինաց, նախնոյն պարտուց և մաւրն յանցանաց,
 Հայր հաշտեցաւ ի գործըս ձեռաց, և ըզբոցափակ դուռն մեզ էբաց,
 5 Եկա՛յք այսաւր, դասք հայրապետաց, տեարք և իշխանք սուրբ

գաւազանաց,

Աստուածաբան սուրբ վարդապետաց, քարոզելով զպատիւ տաւնողաց,
 Սուրբ քահանայք ձայնիւ սրբասաց, ընծայեցէք ըզգառն կենաց,
 Սարկաւագունք երգով սաղմոսաց, հանդերձ դըպրաց և կղերիկոսաց,
 Լի՛ք տանակից սրբոց հրեշտակաց, ըզյիշատակ սուրբ մարտիրոսաց:
 10 Ընկա՛լ ըզբանս մաղթանաց, բարեխաւսութեամբ սուրբ նահատակացն,
 Աղաչեմք.:

Այսաւր տանեմք ըզտանս վկայից, զառաքելոց և զմարգարէից,
 Զմարտիրոսաց դասուցըն խըմբից, որ Քրիստոսի եղեն խաչակից,
 Խոստովանող և մաքուր կուսից, հետեողաց արեամբ վըկայից,
 15 Ճգնաւորաց սրբոցն երամից, որք ի լերինս են արտասուլից,
 Քանզի բացաւ նոցա դուռն երկնից, տեսին զանտեսն սերորէից,
 Ձեզ երանեն զաւրքն հրաբունից, զի Արարչին եղէք կամակից,
 Ձեզ երանեն գունդք սերորէից, զի Քրիստոսի եղէք խաչակից,
 Ձեզ երանեն բանակք անմահից, զի Քրիստոսի էք ժառանգակից,
 20 Ձեզ երանեն ազգրս համայնից, զի հրեշտակաց էք հանդիսակից:
 Բարեխաւսեցէ՛ք առ Տէրն ամենի, զմերըս ընդունել պատարագ Բանի,
 Աղաչեմք.:

Էոսեալ աղբելր ձեր արեան հեղման, շարչարանաւք վըտակք զանազան,
 Որոշք անմեղք ի տեղի զենման, ներկեալ արեամբ ձեր որպէս զորդան,
 25 Անբիծ գառինք ի սպանդ մահւան, վասըն բանին սուրբ Տէրունական,
 Յորդոր տանիս ձերոյ կատարման, եկեղեցւոյ ծաղիկ և շուշան,
 Տըպագիոն, քարինք պատական, Սուրբ Սիոնի հիմունք վերնական,
 Տընկեալք ի տան Տեառն աստուածական, որպէս ասէ ձեզ Սաղմոսարան,
 Ճըմկեալ մաքուր ողկոյզք ի հընծան, և ըմբանակ գինւոյն սփոփական:
 30 Բարեխաւսեցէ՛ք առ Տէրն ամենի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի:

Ի գերակայ գաւիթ Սիոնի, արմաւենիք պարարտ ձիթենիք,
 Մարդասիրի Որդոյն Միածնի, հանդիսակիցք ի յասպարիսի,
 Սրբոյ արեան ձեր հեղման յերկրի, քան ըզգարնան ծաղիկ ծիրանի,
 Եռանգունի քան ըզնշենի, ուռք արհնութեան յորթոյն կենդանի,

- 35 Երփնիւ կարմիր ծաղիկ նըռնենի, և մանուշակ, գոյն վայելչալի,
 Զձեզ մըշակէ Աջն հայրենի, և Սուրբ Հոգին ձեզ հովանասցի,
 Սուրբ նահատակք յաղթողք ի մարտի, ի փորձութեան դէմ ի Բելիարի,
 Յորժամ լինի յաղթանակ մարտի, ձեր պսակաց յաւուրն ահեղի,
 Դուք հայցեցէք յՈրդոյն Միածնի, տալ մաքրութիւն որդոցս Եւայի,
- 40 Խաղաղութիւն շնորհել աշխարհի, անշարժ պահել Սուրբ զեկեղեցի:
 Բարեխաւսեցէ՛ք առ Տէրն ամենի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի:
- Թագ անթառամ, պսակ ըղձական, լուսոյ խորան, Բանին ճեմարան,
 Աստուածամայր, Կոյս անապական, աստղ լուսոյ, կենաց բուրաստան,
 Աստուածածին Հոգոյն բնակարան, մեզ բարեխաւս, մեղաց քաւարան,
- 45 Դուռն լուսոյ և արքայութեան, մայր զըթութեան և ողորմութեան,
 Մարգարէից սրբոց նախաձայն, լըրմամբ ի քեզ իսկ կատարեցան,
 Եւ նահապետքն քեւ ցընծացան, զի զայն տեսին, որում ցանկացան,
 Առաքելոց պարքն զըւարճացան, զի Միածնիդ քոյ հետեւեցան,
 Յիշեա և ևս զանձինս.:
- 50 Էին Բանի, հայրածին Որդոյն, դու մայր կենաց, դաւթեան յարմատոյն,
 Էին աշոյ, հայրական որթոյն, ուռ աւրհնութեան, ի շառաւեղոյն,
 Որպէս ասէ դէմ քո Սողոմոն, անուշահոտ խունկ և կինամոն,
 Գեղեցկատիպ տերեւ վարդագոյն, քո կուսութիւնդ մայր աւրհնելոյն,
 Արդ վասն մեր տարածեա՛ առ նոյն, զքոյդ զաղաշանս կուսածին Որդոյն,
- 55 Կըցորդութեամբ մեծի Ամլորդոյն, Կարապետին Յովանու սրբոյն,
 Երկոտասան պետից գերագոյն, Ստեփանոսի առաջին սրբոյն,
 Եւ Աբելի նախկի արդարոյն, մինչ ի յարդար աւուրըն յետնոյն,
 Զի փրկեսցէ զմեզ յանշէջ հրդոյն, և յանըսպառ գեհեննոյն,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 276ա-277բ: L- Ձեռ. հմր 2665, թերթ՝ 317ա-318բ

O- Ձեռ. հմր. 5346, թերթ 345բ-347բ

Ծայրակապ՝ Դալիթ է:

Խորագիր

HL- Գանձ ամենայն սրբոց

O - Կանոն նահապետաց

Բնագիր

1HLO գՈրդին Աստուած, ըզՏէրն փառաց փխ ըզՀայրն... փառաց:

3HL տանջանաց փխ արինաց 9H լերուք փխ լիք

17L Քրիստոսի փխ Արարչին 18 L չիք

23H Հոսեալ, O վըկայք փխ վտակք

24L Որովք փխ որոջք, Օ գյորդան փխ զորդան
 25HO Գառինք ամբիծք 26H LO ձեր սուրբ
 27 H պատուական փխ վերնական 40 O չիք տողը
 42H L 65 Հօրն փխ Բանին 43L Աստուածածին փխ Աստուածամայր
 44H LO Մայր Աստուծոյ փխ Աստուածածին
 45H O կենաց փխ լուսոյ 53H O ծաղիկ, L ծաղիկ փխ տերև
 54HLO պաղատանս փխ զաղաչանս, L Միածին փխ կուսածին
 57O վերջնոյն փխ յետնոյն

ՏԱՂ Ի ԳԾՈՂԷՍ

*Պաղատանաւք սուրբ նախահարց, նահապետաց, մարգարէաց,
 Որք ի Հընոց Կտակարանաց, և ի Նորոցըս պատգամաց:*

*Աբէլ արդար նախավըկայած, Հաւրն Ադամայ և երկրորդ ծընած,
 Ի Կայենէ առ զկատարած, նախագուշակ եղև բազմաց:*

*5 Սէթ մըխիթար նախնւոյն տըւաւ, ընդ Աբելի, որ նախ սպանաւ,
 Ենովս որդի Սեթայ ծընաւ, ի Տէր Աստուած նա յուսացաւ:*

*Ենովք պահաւքըն պընդեցաւ, յանմահութիւն նա փոխեցաւ,
 Նոյ կուսութեամբ հանդիսացաւ, հինգ հարեւր ամ յերկարեցաւ:*

*Որով Տեառն իսկ հաճոյացաւ, և ի հեղեղ ջուրցն ապրեցաւ,
 10 Հայր աշխարհի երկրորդ եղաւ, մեծ նահապետ նա ծանուցաւ:*

*Աբրահամ հայր բազմաց եղաւ, և նահապետ բարի ցուցաւ,
 2 Աստուած ի տունն իւր ընկալաւ, ասպընջական Տեառըն գըտաւ:*

*Ուր և Աստուած կերակրեցաւ, և աւետեաց որդին տըւաւ,
 Մելիքսէդեկն այն ընտրեցաւ, անհայր, անմայր անւանեցաւ:*

*15 Իսահակ հաւր պատարագաւ, Տեառն Աստուծոյ ծառայ գնեցաւ,
 Որոյ փոխան խոյն կախեցաւ, և Իսահակ ազատեցաւ:*

*Յակոբ սուրբ Տեառն կոչեցաւ, և Իսրայէլ անւանեցաւ,
 Ընդ անեղին գաւտեմարտեաւ, և ջիւղտիցն կարճացաւ:*

*Յովսէփ ողջախոհ անարատ, անբիծ մաքուր, յախտից ազատ,
 20 Յոբ համբերող սուրբ և արդար, և Աստուծոյ կամակատար:*

Աղբյուրներ՝

A-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ 277բ-278ա:

F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 336-337բ

Խորագիր՝ F Տաղ ի Գրիգոր վարդապետ

Լուսանցային անվանում՝ Սըրբոց մարտիրոսաց:

Բնագիր

1 F նախ վրկայած 8 F ԵՃ (500) փխ հինգ հարելը

15 F15-16 չիք 18 F կարճեցաւ

19 F ի գատ փխ ագատ 21 F ունի շարունակություն

Ով Տէր ի Քէն այս ամեն շնորհաւ ընկալան և զաւրացան,

Հանդիսացան և արիացան, պըսակեցան և գովեցան:

ՓՈԽ Է

*ԶՄովսէս ասեմ զսքանչելին, և զԱհարոն եղբայր նորին,
Զմանուկն Յեսու ըզհրաշալին, որ էր պատկեր նա ճշմարտին:*

*Եղիազար հաւրըն փոխան, և Փենէհէս համանրման,
Սամսոն հզաւրն և Յեփթային, և Գեղէոն ընդ բարակին:*

*Սամէլ խընդրածն ի յկատուծոյ, աւծող Դաւթին յետ Սաւուղին,
Դաւիթ արքայն Իսրայելին, և Սաւղամոն որդի նորին:*

*Մեծն Եղիա ըսքանչելին, եւ Եղիսէոս փոքըր նորին,
Յովսէ, Ամովս ընդ Յովելին, և Միքիաս ընդ Եսային:*

*Յունան քարոզն Նինւէին, և Աբդիու ընդ Նաւումին,
Սոփոնիաս ընդ Զաքարին, Անգէ ընդ Մաղաքիային:*

*Սոփոնիա, Երեմիաս ընդ Բարուքին և Դանիէլ ընդ Ամբակումին,
էզեկիէլն հրաշալին, տեսող կառացըն հրեղէնին:*

*Անանիանքն այն էրեքին, Սեդրագ, Միսագ ընդ Միսայելին,
Մակաբայեանքն ընդ Յուդային, եւ Եղիազար ընդ Շմաւոնին:*

*Մեծն ի ծնունդս վրկայած, ի յամենայն կանանց ազգաց,
Սուրբ կարապետըն Յովանէս լրումն աւրինաց, մարգարէաց:*

*Ո՛վ Տէր, ի Քէն այս ամենայն շնորհս ընկալան և զաւրացան,
Հանդիսացան և արիացան, պսակեցան և գովեցան:*

Զօրոյդ մարդանալդ Հոգով տեսան, յառաջագոյն և խաւանցան,
Ցնծացան և ուրախացան, բերկրեալ սրտիւ զւարճացան:

Երգաւդ բանիս ես անպիտան, Գրիգոր թմբրեալ անձն անարժան,
Սոցին հայցմամբ աղաւթական, արժանացայց ողորմութեան:

Աղբյուրներ

А-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 278աբ:

Ի ՆԵՐՍԻՍԷ Է

Աղաչանաւք ընտրեալ դասին, երկոտասան պետից վեհին,
Եւ եաւթանասնից աշակերտաց, սուրբ հաւատոյ գլխոյ վիմին:

Հետևողաց բանից նոցին, հայրապետաց հանուրց ազին,
Վարդապետաց ուղիղ բանին, քարոզողաց զճշմարտութիւն:

Որ զՔեզ Որդի Հաւր Միածին, խոստովանել մեզ ուսուցին,
Սպասաւորաց սուրբ խորհրդին, իննեակ դասուց յեկեղեցին:

Համանմանից Վերնագունին, փառատրողաց աստուածային
Եւ ոչք նոքաւք յայս կարգ եկին, մինչեւ յայժմուս և որք լինին:

Զանազանեալ վարուք նոցին, և ծաղկերանկ Քեզ ընծային,
Շնորհեա՛ փոխիլ անբերս անձին, ըստ պտղաբեր Քոյոյ տընկին:

Ի կենարար փայտէն ծաղկեալ, խաչին պըտուղ բազմազանեալ,
Գունդք ամենայն մարտիրոսաց, ծնաւդք ընդ որդոց և զըստերաց:

Աղանացեալք երամովին և ձագախառնեալք յերկինս,
Խառնեալ ի դասս երկնաւորաց, գունդք ամենայն ճգնաւորաց:

Վասըն Բանին վրկայք գինեալք և մարտիրոսք, որ խաչակցեալ,
Կոյսք իմաստունք, որ վեհ արւաց, ի կանացի բնութեան իգաց:

Պարկեշտ վարուք հոյլքըն կուսից, քո հարսնացեալ սուրբ երամից,
Որոց հայցմամբըն համայնից, զմեզ յամենայն մաքրեա՛ յախտից:

Աղբյուրներ

А-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ՝ 278բ-279ա:

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ ԵՎ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ

Եւ ընդ հատեալ մասանց յաւդին, ցաւք յաւդուածոյս իմ ողջասցին,
Բեկմամբ բարձիցն և յաւադուածին, զիմքս պընդեա յողդողդ մարմնին:
Եւ խիստ գանիւ գաւազանին, ըզխստութիւն կակդեա սրտին,
Ընդ տատասկաց սուր երկաթին, ըզսուր քո հան ընդդէմ չարին:
Եւ բեւեռաւք գարշապարին, զիս բեւեռեա յերկիւղ քոյին:
Ընդ նետածիգն, որ առ նոսին, զիս խոցեսցես սիրով քոյին:
Եւ ընդ գելոց գելարանին, զիմ ճըմլեսցես սիրտս առ բարին,
Ընդ եռացումըն կապարին, զոր ի բերանս արկանէին:
Շիջոյ զիմ հուր մեղաց ախտին, և ընդ եռանդըն կաթսային,
Շիջոյ զեռանդ բոցոյ ախտին, և եռացոյ յիս ըզհոգին:
Ընդ սպառնալեաց խստագունին, զորս առ ոչինչ համարէին,
Ի սպառնալեաց փրկեայ չարին, և դարձուցես ի գլուխ նորին
Եւ ընդ խոստման անցաւորին, յորոց ի բաց հրաժարէին,
Մի մատնեցայց ես պատրողին, խարել սիրով հիւթան հիւթին,
Կախաղանաւք սըրբոցն ոտին, զընթացս ուղղեա առ քեզ յերկին:

Աղբյուրներ՝

Օ Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 349բ-350ա

ՓՈԽԷ ԶԱՅՆՆ

Եւ կապանաւք ծանր երկաթին, թեթեացոյ զոտս երկրային,
Ընդ շըղթայից պարանոցին, զի կապեսցես սիրով Քոյին:

Որք վասըն Քո ընդ հուր անցին, եւ ընդ եռանդըն կաթսային,
Շիջոյ զիմ հուր մեղաց ախտին, եւ ըզվառումըն գեհենին:

Եւ ծովահերձ սառմամբ սրտին, որոյ նոքայն համբերեցին,
Զիմ ըզպաղեալ սիրտ առ բարին, ջեռոյ սիրովդ աստուածային,
Որք վասըն քո ողորէին, ըզչար գազանս ուտել մարմին,
Զիս ի ժանեաց փրկեա զչարին, եւ յեղջերէ մի եղջերին:
Ընդ բազմաւրեա քաղցին նոցին, տուր ինձ ըզհաց Քո երկնային
Եւ ընդ պասքումն ծարաւին, զանմահական աղբեր կողին:

Աղբյուրներ՝

Օ - Ձեռգ. հմր. 5346, թերթ՝ 350 ա

[Մարտիրոսաց]
ՏԱՂ

Աղաչանաւք սրբոց Քոին, Տէր մեր Յիսուս Հաւր Միածնին,
Մարտիրոսաւքն անթիւ անձին, որք վասըն Քո զարինս հեղին,
Ի վկայէն սուրբ առաջին, մինչ ի վրկայն բնաւից յետին,
Զարչարանաւքն ամենայնին, մեզ ողորմեա Տէր երկնային,
Աբէլ արդարն այն առաջին, որ վրկայեալն է ի բարին,
Եւ ամենայն սրբոց դասին, որք ի բարիս նահատակին,
Նահապետաց մարգարէին, առաքելոց սրբոց դասին,
Աշակերտաց սուրբ երամին, և որք նոցին հետեցին,
Հայրապետաց հանուրց ազգին, վարդապետաց ուղիղ բանին,
Մարտիրոսաց բոլոր գընդին, ճրգնաւորաց խառնեւրամին:

Աղբյուրներ

E-Ձեռ.հմր. 428, թերթ՝ 259աբ:

ԿԱՆՁ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՑՆ

Աստուածազարդ գունդք երանական, մարտիրոսաց հոյլք
համանգամայն,

Աստուածորդոյն զինուորք պատուական, նահատակաց գումարք
ամենայն,

Աստուածային հոգոյն բնակարան, ըմբշամարտից դասք արիական,

Աստուծոյ Հաւր տեղի հաճութեան, անյաղթելի զինուորք սրբութեան,

5 Ամենաւրհնեալ Սուրբ Երրորդութիւն, խոստովանողք ի յորդոց
մարդկան,

Որք յաղթեցիք կարեաց մարմնական, և ընկալայք զթագն արքունական,

Մեզ բարեխօս լերուք անխափան, լինել արժան տեսութեան տիրական:

Մեզ ողորմեայ Տրուղըդ կենաց, յաւուրս տօնի Սուրբ Մարտիրոսաց,

Աղաչեմք:

10 Ռահին կենաց Որդոյն Միածնի, հետեցայք տանջանաւք յերկրի,
Բարձէք ըզլուծ խաչին Քրիստոսի, չարչարանօք ձեր անտանելի,
Վառեալ սիրով արքային մեծի, բորբոքեցայք անշիջանելի,
Խնդիր ելէք անգին մարգարտի, զոր Տէրն ասաց յԱւետարանի,
Դուք հարսնացայք արեամբ ի յերկրի, անմահ անախտ արքային երկնի,

15 Ի յառագաստն ելէք ցանկալի, ուր բազմականն է Տեառն Յիսուսի,
Պաղատեցէք առ Տէրն ամենի, արժան առնել զմեզ առաջի կողմի,
Մեզ ողորմեայ Տըւողղ կենաց, յաւուրս տօնի Սուրբ Մարտիրոսաց,
Աղաչեմք.:

Այսօր գրտանեմք սրբաբանաց, զոր կատարման ձերոյ հանդիսից,
20 Մարտիրոսաց դասք լուսերամից, սուրբ զինաւորք արքային երկնից,
Որք զանազան գանիւ վըշտալից, հրաբուռն զօրացն եղէք դասակից,
Առէք զբեկոս ընդ ներբանս ոտից, կոխեալ զառիւծն և ըզգլուխ իժից,
Մամլաք պընդեալ յանիւ սըրալից, զշարն կոխեալ անտես մեր աչից,
Քերեալ մարմինք ձեր յանհաւատից, լոյս ըզգեհոյք յարքայէն վեհից,
25 Այրեալք հըրով ի յանողորմից, զերծեալք յանշէջ հրոյն յաւիտենից
Եւ զլիւիվայր կախեալք ի յօտից, քայլեալք թեթեւ ի կամարս երկնից,
Աղաչեցէք զՏէրն բոլորից, արժան առնել զմեզ լոյս երամից:
Մեզ ողորմեա Տըւողղ կենաց, յաւուրս տօնի Սուրբ մարտիրոսաց,
Աղաչեմք.:

30 Քրիստոսագարդ երամք սըրբասնեալ, որք վըշտակից ցաւոց
համբերեալ,
Անդամք մարմնոյ ձերոց յաւշատեալ, շնորհօք յԱստուծոյ էք միաւորեալ,
Ըզսուրք զըլուխ ձեր կըռփահարեալ, լուսանըշոյլ պըսակաւորեալ,
Եւ ըզլսելիս Ձեր սըրով հատեալ, Փըրկշին ձայնի արժանաւորեալ,
Եւ զլոյս աշաց խաւարեցուցեալ, աստուածային տեսոյն ժամանեալ,
35 Զքաղցրաբարբառ բերանս խորտակեալ, յայնժամ եղէք Տեառն
խօսակցեալ,
Ապտակ յերեսըս Ձեր ընկալեալ, փայլէք անճառ արփոյն նըմանեալ,
Ձեռամբ կապեալ եւ ի տանջանս արկեալ, զմեզ ի կապից մեղաց
ազատեալ,
Սովալըլուկ ի բանտ արգելեալ, սեղանակից Տեառն արժանացեալ,
Ծարաւելով պասքեալ և նեղեալ, յիմանալի աղբերէն ըմպեալ,
40 Լերուք առ Տէր միշտ բարեխաւսեալ, յուրախութիւնսն ընդ ձեզ
զուարճացեալ:
Մեզ ողորմեա Տըւողղ կենաց, յաւուր տօնի Սուրբ մարտիրոսաց,
Աղաչեմք.:

Երանելի վըկայք փառաւորք, որք պատարագ եղէք բանաւոր,
Չարչարեցայք յատեան կամաւոր, առէք պըսակ յԱստուծոյ բոլոր,
45 Նահատակեալք մարմնով նիւթաւոր, մտէք յանճառ խորանս լուսաւոր,
Յորժամ գայցէ արքայն երկնաւոր, նըստի յաթոռ փառաց ահաւոր,

Դուք զարդարիք պերճ և զօրաւոր, առնուք զհանգիստըն հարիւրաւոր,
Յայնժամ և մեզ որ մեղաւք մոլոր, լերուք առ Տէր միշտ աղերսաւոր,
Զի և լիցուք մեք արժանաւոր, անճառ բարեաց մշտնջենաւոր:

50 Ահա յիշեսցուք

Եւս.:

Զնձինս.:

Լուսանըկար խորան ցանկալի, Աստուածածին կոյս երանուհի,
Անտանելոյն երկնի և երկրի, պարագրեցաւ ի քում սենեկի,
55 Այսօր ի տօն սըրբոյն երամի, մարտիրոսաց դասուցն երջանիկ,
Բարեխաւսեա միշտ աղերսալի, առ Որդին Քո Աստուածն ամենի,
Առնել արժան նոցին պըսակի, զտաւնախըմբողքս ի յեկեղեցի,
Կըցորդ ընդ քեզ ձայնն անապատի, Լուսաւորիչն ընդ Ստեփաննոսի,
Վըկայքն Սուրբ, որ յիշատակի, աստ եւ յամեն աղաւթից տեղի,
60 Անփորձ պահել զմեզ ի յաշխարհի, լըսող լինել կենարար ձայնի,
Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 42ա-43ա:

Օ -Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 347բ-349բ:

Ծայրակապ՝ Առաքել:

Խորագիր՝ Օ Գանձ Մարտիրոսաց

Բնագիր

1 Օ գունդ սրբոց 7 Օ տեսոյն

14 Օ փեսայն փխ արքայն 16 Օ աջակողմի

20 Օ Սուրբ զինաւորք արքային երկնից, մարտիրոսաց դասք լոյսերամից

30 Օ Աստուածազարդ փխ Քրիստոսազարդ, Օ վըշտալից փխ վըշտակից

33 Օ ձայնի Փըրկչին 34 Օ աչաց ձեր

34 Օ Կուրացուցեալ փխ խաւարեցուցեալ 36 Օ չիք

37 Օ արձակեալ փխ ազատեալ 44 Օ մարմնաւոր փխ կամաւոր

45 Օ յերկրի կամաւոր փխ մարմնով նիւթաւոր

57 Օ արժան առնել

ՏԱՂՆ Է

Ամենազաւրին թագաւորին,
 Դուք զինաւորք յերկիր ստորին:
 Սուրբ Մարտիրոսք վրկայք Փըրկչին,
 Որք յաղթեցիք ըզթշնամին:
 Արիացեալք ի հանդիսի
 Եւ զօրացեալք յասպարիսի:
 Մարմնով յաղթեալք Բելիարի
 Եւ շարասէր թագաւորի:
 Զչարչարանաց համբերեցիք
 Եւ զնեղութիւնս ի յանձն առիք:
 Ի յԱստուծոյ պըսակ առիք
 Եւ յանպատում փառսըն հանգչիք:
 Բեւեռս յոտից ներբանս առէք,
 Արեամբ զերկիր առոգեցէք:
 Որով յանճառ խորանս քայլէք,
 Յարքայութիւնն մըտանէք:
 Կախեալ մարմնով Ձեր գլխիվայր,
 Կըսկծանաւք յոյժ շարաշար:
 Ելէք յերկինս անդորրաբար,
 Պըսակ առնէք արժանաբար:
 Ի սըրալից անիւ կապեալ,
 Մաքուր մարմին Ձեր յաւշատեալ:
 Որով լինիք պայծառացեալ,
 Անճառ լուսովն զարդարեալ:
 Կամաւ Ձերով մատնեալ մահու,
 Արժանացայք Տեառն տեսու:
 Յորժամ յառնէք ի յայսըմ հողոյ,
 Պարգեւս առնուք ի յԱստուծոյ:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 43աբ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿՆ Է

Ի յԱստուածորդոյն ընտրեալ, գունդք երանական,
Ժողովք համաւրէն սըրբոց՝ վրկայք պատուական:

Յատենի կացեալ մարմնով, զՔրիստոս դաւանեալ
Եւ զկամակոր վիշապն յամաւթ արարեալ:

Անմահին սիրով լըցեալք ի մէջ աշխարհի
Եւ վառեալ հրով Հոգոյն անշիջանելի:

Ռահին բարձրագոյն շաւղաց հետևողք եղէք
Եւ զհանդիսադիրն Յիսուս աշաւք Ձեր տեսէք:

Անեղ, անմահ փեսային, հարսնացեալք հոգով
Եւ արեամբ զարդարեցայք վարդատիպ գունով:

Քրիստոսի ոշխարք ընտրեալ քաջ հովապետին,
Որ ըզձեզ կոչեաց սիրով յարաւտն երկնային:

Երևիք պայծառ փառաւք յաւր դատաստանին
Եւ անճառ լուսով փայելէք նման Արարչին:

Լերուք և մեզ բարեխաւս առ Յիսուս արքայն,
Ձի արժան լիցուք լըսել զաւրհնելոյն ըզձայն:

Էակից հաւր Միածնին, Ձեր պըսակողին,
Հոգոյն ճըշմարտի յաւէտ փառք ի մէնջ տացին:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 43բ-44ա:

Ծայրակապ՝ Ի յԱռաքել:

ԿԱՆՈՆ ԿԻՒՐՂԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ՄՕՐՆ ՆՈՐԱ ԱՆՆԱՅԻ

ԿԻՒՐՂԻ ԵՒ ՄԱԻՐ ՆՈՐԱ ԱՆՆԱՅԻ ԵՐՈՒՄԱՂԵՄԱՅԻՈՅ

Անեղ եւ անմահ ծընունդ հայրական, խոնարհեցար յարգանդ կուսական,
Առեր մարմին, հոգի բանական, խառնեալ անշփոթ ընդ

Աստուածութեանդ,

Ծընար անախտ և անապական, եւ ոչ խախտեցաւ կրնիք կուսութեան,
Յետ երեսուն ամացըն լրման, մըկրտեցար ի գետն Յորդանան,

- 5 Վըկայեցար ձայնիւ հայրական, Հոգոյն իջմամբ աղանանման,
Պահաւք ի լեռն ելեր փորձութեան, խայտառակեալ ըզլարն յանդիման,
Ընտրեալ յերկրէ զգունդն երկոտասան, զառաքելոց դասն սրբազան,
Շնորհաւք լցեր զնոսա հրաշագան, լինել քարոզ Բանիդ Հայրական
Եւ սքանչելիս ցուցեր յայտնական, զցաւս փարատեալ ի յորդոց

մարդկան,

- 10 Ի խաչ բարձար կամաւորական, մարմնովդ եղար ի նոր գերեզման,
Սուրբ Յարութեամբ Քոյ աստուածական, ազատեցեր զազգս բանական,
Էրեւեցար դասուն մետասան, ի Գալիլայ տեղ ժամադրական:
Ընկալ՝ զերգս բանական, բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական:

Յիսուս Քրիստոս Միածին Որդին, որ ոչ կամի զկորուստ մարդկային,

- 15 Ընտրեաց յազգէ հրէական տոհմին, զՅուդա անուն ալրըն պանծալին,
Զնա որ յայտնեաց զխաչն աստուածային, յահէ սաստից մեծի դըշխոյին,
Եպիսկոպոս եղեալ բաղձալին, զՅուդայն փոխեալ յանուն Կիրեղին,
Արժանացեալ մեծի պարգևին, կենաց հացին եւ անմահ բաժակին,
Քարոզութեամբ աւետարանին, յանդիմանէր զազգ հրէականին:

- 20 Ընկալ՝ զերգս բանական, բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական:

Սրտաբեկեալ չարն անդնդային, ընդ յայտնութիւն կենարար խաչին,
Գըտեալ անաւթ իւր մեքենային, զՅուլիանոս կորստեան որդին,
Որ ուրացաւ զարքայն երկնային, զՀայր և զՈրդի և ըզՍուրբ Հոգին,
Խափանելով զերկրպագութիւն, ամենազաւր կենսատու խաչին,

- 25 Գայ ի քաղաքն Երուսաղէմին, եւ յատեան կոչէ զԿիրեղ սքանչելին,
Այլ և ըզմայրն եպիսկոպոսին, զԱննա լրցեալ սիրովն երկնային,
Պարգևս բազումս խոստանայր նոցին, զի ուրասցին զարքայն երկնային,

Նոքա տըւեալ ըզպատասխանին, դաւանելով զՔրիստոս կենդանին,
 ԸզՀայրն անծին, զՈրդին Միածին, զբըխումն անճառ Աստուծոյ Հոգին,
 30 Բացափայլեալ ի մէջ հանդիսին, պայծառ հաւատ սուրբ հայրապետին:
 Ընկա՛լ զերգս բանական, բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական:

Բարերարին սիրովըն լըցեալ, Յուդա Կիրեղն և մայրն իւր ընտրեալ,
 ԶՅուլիանոս պեղծն յանդիմանեալ, և զկուրութիւն մըտացըն յայտնեալ,
 ԶՀայր և զՈրդի զՀոգին դաւանեալ, զխաչեալն Յիսուս Աստուած

քարոզեալ,

35 Յուլիանոս ընդ այն բարկացեալ, տանջանարանս նոցա պատրաստեալ,
 Զհայրապետին աջ ձեռնն հատեալ, եթէ զըրով զբազումս դարձուցեալ,
 Կապար բերեալ և քան զշուր հալեալ, զայն ի բերան սրբոյն իսկ արկեալ,
 Իսկ բարեգութ Տէրն ամբողջ պահեալ, զսուրբն Կիրեղ հայրապետն
 ընտրեալ:
 Ընկա՛լ զերգս բանական, բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական:

40 Ամենախնամ սիրովն երկնային, լըցեալ Կիրեղ քաջ անյաղթելին,
 Ուրախութեամբ ի մէջ ատենին, յանձին ունէր զտանջանսն ահագին,
 Եւ ապա տարեալ արկին ի բանտին, միթէ դառնայ ի կամքս չարին
 Եւ մայրն Աննա երթեալ առ որդին, եւ անդ յուշ առնէր նըմա ըզնախնին,
 Ըզքաջութիւն Նախավըկային, Ստեփանոսի հաւրեղբար նորին,
 45 Եւ ազդեցաւ այն բռնաւորին, Յուլիանոս աստուածուրացին,
 Եւ նա կախել ետ ըզսրբուհին, և տանջանաւք քերել ըզմարմինն,
 Կատարեցաւ ի կախաղանին, արժան եղեալ անանց պըսակին,
 Յետոյ հանեալ զԿիրեղ սքանչելին, և կացուցին յատեան դատողին,
 Սան մեծ ձիթով խիստ եռացուցին, զեպիսկոպոսն անդ ի ներս արկին,
 50 Ոչ յաղթեցին այնու Կիրեղին, զի էր լըցեալ շնորհաւքն երկնային,
 Ոչ թունաւոր սողունքն ի գըբին, ոչ չարահնար մեքենայք նոցին,
 Յետոյ յարեալ գեղարդեամբ ուժգին, կատարեցաւ ի փառս Արարչին
 Եւ ևս.:

Նըման եղեր Սինայ մորենւոյն, վառեալ բոցովն էական լուսոյն,
 55 Յանեղական հրոյն արփենւոյն, վառեալ չկիզար մայր անտանելւոյն,
 Այլ ի յարգանդ քոյին մաքրագոյն, տարեալ զանտեսըն հրեղէն դասուն,
 Ռահ դու բացեր ի յադին նախնւոյն, այնմ, որ փակեալ ճաշակմամբ
 պըտղոյն,

Աստուածածին տաճար Տէրունւոյն, սափոր ոսկի, ծառ ծընաւղ ըզխոյն,
 Քերոբէից յայտնեալ վեհագոյն, սերոբէից հաւասարագոյն,
 60 Երկրպագեմք քեզ աղերսագոյն, եւ աղաղակեմք յոյժ արտասուագոյն,

*Լե՛ր բարեխաւս Միածին Որդոյն, զմեզ ազատել յահագին հըրոյն,
Էկեղեցւոյս մեր հաստատագոյն, յանշարժ վիմին վերայ ամրագոյն,
Ստանալ երկիւղ և սիրտ մաքրագոյն, ժողովրդեանս մեր ամենեցուն,
Ողորմեաց.:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ 132բ-134ա

F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 186ա-188ա

Ծայրակապ՝ Այս բան յԱռաքելէս:

Լուսանցային անվանում՝ Կիւրդի և Աննայի:

Խորագիր

F Կիւրդի և մօր նորա Աննայի

Բնագիր

27 F չիք

64 F փոխանակ տողի ունի.

Հտէր Գրիգորն ստացող գանձերոյն,

Արժանացոյ հայրապետաց դասուն,

Ողորմեա:

ՓՈԽԷ ԶԱՅՆՍ

*Այսաւր և մեք ցնծամք տաւնիս, յիշատակի աւուր նոցին,
Ընդ Յուդայի Սուրբ Կիրեղին, և մաւր նորին Սուրբ Աննային:*

*Տաւնեմք ըզտաւն սուրբ Կիրեղին, աստուածաբան վարդապետին,
Պատրիարգի Սուրբ քաղաքին, ուղղափառաց ախոյանին:*

*Ընթերցուածոցն կարգաւղին, «Կոչման գրրոցն» արարողին,
Աւագ պահոցս արինադրին, ամէն ազգաց քրիստոնէին:*

*Ձի սրբութեամբ պահըս պահի, ըստ կանոնաց Սուրբ Յակոբին,
Ձոր Տեառնեղբաւր Յակոբոսին, էր զայս կարգեալ պահս պասեքին:*

*Չորեքշաբաթին և ուրբաթին, էր նա եղեալ զգիրս խորհրդին,
Չորեքշաբթին «յԵլից» գրրքին, և ուրբաթին՝ «զգիրս Աւրինին»:*

Ձթերին լցեալ Սուրբ Կիրեղին, ութ և տասամբք ընթերցուածին,

Զերկուշաբթին, զերեքշաբթին, զոր սահմանեաց հինգշաբաթին:

*Աղուհացից պահս որ եղաւ, Տեառնեղբարէն սահմանեցաւ,
Այլ ի Կիրովէ հաստատեցաւ, և պընդագոյն քարոզեցաւ:*

*Որք պահեցին զայս ծոմաջան, ի Քրիստոսէ պըսակեցան,
Մարգարէից մասնակեցեցան, և յԱստուծոյ վարձատրեցան:*

*Որպէս Մովսէսն այն առաջին, մանուկն Յեսու այլ ընդ նմին,
Մեծն Եղիա և Եղիսէուս և Դանիէլ երանելին:*

*Դպիրն Եզրաս և Եգեկիէլ, Մաղաքիաս, Սաղաթիէլ,
Որք պահեցին և գովեցան, շնորհաց Հոգոյն արժանացան:*

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 134բ:

F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 158բ-159ա

ԳԱՆՁ ԿԻՒՐՂԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

*Անեղ, անմահ ծնունդ հայրական, խոնարհեցար յարգանդ կուսական,
Առեր մարմին, հոգի բանական, խառնեալ անշփոթ ընդ
աստուածութեան,
Ծընար անախտ և անապական, ոչ խախտեցաւ կընիք կուսութեան,
Յետ երեսուն ամացըն լըրման, մըկըրտեցար ի գետն Յորդանան^{1*},
Վըկայեցար ձայնիւ հայրական, Հոգոյն իջմամբ աղանանման^{2*}:
Պահաւք ի լեառն ելեր փորձութեան, խայտառակեալ ըզշարն
յանդիման^{3*},
Ընտրեալ յերկրէ զգունդն երկոտասան, լինել քարոզ Բանիդ հայրական,
Հրաշքս բազում ցուցեր յայտնական, զցաւըս բուժեալ ի յորդոց
մարդկան,
Ի խաչ բարձար կամաւորական, մարմնով եղար իսկ ի գերեզման,
Սուրբ յարութեամբ Քո աստուածական, ազատեցեր զազգս Որդոց
մարդկան,*

^{1*} Մատթ. Գ 14-15

^{2*} Մատթ. Գ 16-17

^{3*} Մատթ. Դ 3-4

Երևեցար դասուն մետասան, ի Գալիլեա տեղ ժամադրական^{1*}։
Առաքեցեր յաշխարհ ամենայն, կոչել զմարդիկ ի կեանս անվախճան։
Ընկալ զերգս բանաւոր, Յիսուս Քրիստոս անմահ թագաւոր,
Աղաչեմք.։

Յիսուս փրկիչ, Միածին Որդին, այն որ չկամի զկորուստ մարդկային,
Ընտրեաց յազգէ հրէական տոհմին, զՅուդայ անուն որդի Աննային,
Զայն որ յայտնեաց զխաչն աստուածային, յահ և է սաստից
մեծի դըշխոյին։

Եպիսկոպոս եղեալ բաղձալին, Յուդայն փոխի յանուն Կիրեղին,
Արժանացեալ մեծի պարգևին, կենաց հացին եւ անմահ բաժակին,
Քարոզութեամբ Աւետարանին, յանդիմանէր զազգ հրէականին։
Ընկալ զերգս բանաւոր, Յիսուս Քրիստոս անմահ թագաւոր,
Աղաչեմք.։

Սըրտաբեկեալ աւճն անդընդային, ընդ յայտնութիւն կենարար խաչին,
Գըտեալ անաւթ իւր մեքենային, զՅուլիանոս կորըստեան որդին,
Որ ուրացաւ զարքայն երկնային, զՀայր և զՈրդի և ըզՍուրբ Հոգին,
Խափանելով զերկրպագութիւն, ամենազաւր կենարար խաչին։
Գայ ի քաղաքն Երուսաղէմին, և առ իւր կոչէ զԿիրեղ սքանչելին,
Այլ և զմայր Սուրբ Հայրապետին, զԱննայ լըցեալ շնորհաւքն երկնային,
Պարգևս բազումս խոստանայր կուսին, զի ուրասցին զարքայն
երկնային։

Նոցա տըւեալ ըզպատասխանին, դաւանելով զՔրիստոս կենդանին,
Ըզհայր անծին, զորդին Միածին, զբըղխումն անճառ Աստուծոյ Հոգին,
Արտափայլեալ ի մէջ հանդիսին, պայծառ հաւատ Սուրբ Հայրապետին։
Ընկալ զերգս բանաւոր, Յիսուս Քրիստոս անմահ թագաւոր,
Աղաչեմք.։

Բարեխնամող սիրովն լըցեալ, սուրբըն Կիրեղ և մայրն իւր ընտրեալ,
ԶՅուլիանոս պիղծն յանդիմանեալ, և զկուրութիւն մըտացըն յայտնեալ,
ԶՀայր և զՈրդի զՀոգին դաւանեալ, զխաչեալն Յիսուս Աստուած
քարոզեալ,

Յուլիանոս ընդ այն բարկացեալ, տանջարանս նոցա պատրաստեալ,
Զհայրապետին զաջ ձեռն հատեալ, եթէ գըրով զշուղծսն դարձուցեալ,
Կապար բերեալ և քան զշուր հալեալ, զայն ի բերան սրբոյն իսկ լըցեալ,
Իսկ բարեգութ Տէրն ամբողջ պահեալ, զսուրբն Կիրեղ հայրապետն
ընտրեալ։

^{1*} Մատթ. ԻԸ 16

Ընկալ զերգս բանաւոր, Յիսուս Քրիստոս անմահ թագաւոր,
Աղաչեմք:

Ամենախնամ սիրովն երկնաին, լրցեալ Կիրեղ քաջ անյայդթելին,
Ուրախութեամբ ի մէջ ատենին, յանձն իւր կըրէր զտանջանս ահագին,
Յետոյ տարեալ եղին ի բանտին, միթէ դառնա ի կամըս չարին,
Իսկ մայրն Աննայ զնացեալ առ որդին, և անդ յուշ առնէր նըմա
ըզնախնին,

Ըզբաջութիւն Նախավըկային, Ստեփաննոսի հօրեղբաւր նորին
Եւ ազդեցաւ այն բըռնաւորին, Յուլիանոս աստուածուրացին,
Եւ նա կախել ետ ըզսրբուհին, և չարչար քերել ըզմարմինն:
Կատարեցաւ ի կախաղանին, արժան եղեալ անանց պըսակին,
Ապա հանեալ զԿիրեղ սքանչելին, և կացուցին յատեան դատողին,
Սան մեծ ձիթով յոյժ եռացուցին, զեպիսկոպոսն անդ ի ներս եղին,
Ոչ յաղթեցին այնու Կիրեղին, զի էր լրցեալ շնորհօքն երկնաին:
Ոչ թունաւոր սողունքն ի գըբին, ոչ չարահնար մեքենայք նոցին,
Եւ յետոյ հարեալ զեղարդեամբն ուժգին, կատարեցաւ ի կախաղանին:
Ահա յիշ.

Եւս.

Զանձինս.:

Նըմանեալ եղեր Սինեայ մորենոյն^{1*}, վառեալ բոցով էական լուսոյն,
Յանեղական հըրոյ արփենոյն, վառեալ չկիզար մայր անտանելոյն,
Այլ ի յարգանդ քոին մաքրագոյն, տարար զանտեսըն հրեղէն դասուն:
Ռահ դու բացեր ի յադին նախնոյն, այն որ փակեալ ճաշակմամբ

պըտողոյն,

Աստուածածին տաճար Տէրունոյն, սափոր ոսկի, ծառ ծընաւղ ըզխոյն^{2*},
Քերովբէից յայտնեալ վեհագոյն, համանըման վերին աթոռոյն,
Երկրպագեմք քեզ աղերսագոյն, եւ աղաղակեմք յոյժ արտասուագոյն,
Լեր բարեխօս Միածին Որդոյն, զմեզ ազատեալ ահագին հըրոյն,
Եկեղեցոյս մեր հաստատութիւն, յանշարժ վիմի վերա ամրութիւն,
Ստանալ երկիւղ և սիրտ մաքրագոյն, ժողովրդեանս մեր ամենեցուն,
Ողորմեայ:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 63բ-65բ:

Ծայրակապ՝ Այս բան յԱռաքելս:

^{1*} Ելք. Գ 2-4

^{2*} Ծննդ. ԻԲ 13

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ

Կենաց Բանին աշակերտեալ, Սուրբ Կիրեղ հրաշակերտեալ,
Յազգէն հրէից հաւատացեալ, զխաչեալն Յիսուս Տէր դաւանեալ:

Ի հարցանել մեծ դշխոյին, մաւր բարեփառ թագաւորին,
Յայտնեաց ըզխաչն աստուածային, որ էր թաղեալ ի մէջ հողին:

Ի իւեալ ի սէրն Քրիստոսի, աշակերտեալ նորոյս շնորհի,
Մըկըրտեցաւ ձեռամբ Կիրղի, պատրիարգին այն ցանկալի:

Բամից բազմաց պատճառ եղեալ, որք ի Քրիստոս հաւատացեալ,
Սորա անունն Յուդայ էր լեալ, յետոյ Կիրեղ վերափոխեալ:

Ղամբարափայլեաց ի մէջ երկրի, յերուսաղէմ Սուրբ քաղաքի,
Ինքն և Աննայ մայրն իւր բարի, յազգէ սըրբոյն Ստեփաննոսի:

Իմաստութիւն սորայ յայտնեալ, և հաւատոյ լոյսն փայլեալ,
Յուլիանոս չարըն լըւեալ, զսուրբըն Կիրեղ առ իւր կոչեալ:

Ջարցանելով զհաւատ նորին, չար անօրէն թագաւորին,
Կիրեղ տըւեալ զպատասխանին, Յուլիանոս պիղծ արքային:

Ասէ. Ծառայ եմ Յիսուսին, որ բարձրացաւ ի փայտ խաչին,
Նայ է ստեղծող ամենին, երկնից, երկրի և մարդկային:

Յայնժամ արքայն բարկանալով, զսուրբըն Կիրեղ չարչարելով,
Զձեռս նորա հատանելով, կախեալ զմարմինըն քերելով:

Բոտեալ սիրով Քրիստոսի, և համբերեաց ամենայնի,
Յետոյ եղեալ զնա ի բանտի, ի մէջ սողնոց թունաւորի:

Աննա եկեալ մխիթարէր, զսուրբըն Կիրեղ քաջալերէր,
ԶՍտեփաննոսի Գործն պատմէր, զքաջն Կիրեղ սըրտապնդէր:

Պեղծ թագաւորն զայն լըւեալ, և զսրբուհին Աննայ կոչեալ,
Բազում պարգեւս խոստացեալ, և սուրբն Աննա ոչ հաւանեալ:

Ետ շարաշար ըզնա տանջել, եւ ոչ կարաց զնա խախտել,
Յետոյ հրաման ետ սպանանել, եւ պըսակաց արժան առնել:

Տարեալ զԿիւրեղ և հարցանեն, զվէմն հաստատ շարժել չկարեն,
Այլ գեղարդեամբ զսուրբն խոցեն, և նոյն ժամայն նահատակեն:

Նահատակեալք արիաբար, դիմեալք ի կոչ Փըրկչին յաւժար,
Վերին զօրացն հաւասար, աւրհնեն զԱստուած միշտ անդադար:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 65բ-66բ:

Ծայրակապ՝ Կիւրղի հայրապետն:

ԿԱՆՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԻ ԵՒ ՄՕՐՆ ԻԻՐ ՅՈՒՂԻՏԱՅԻ

ԳԱՆՁ ԿԻՐԱԿՈՍԻ ԵՒ ՄՈՐ ՆՈՐԱ ՅՈՒՂԻՏԱՅ Ի ՅԱՌԱՔԵԼԷ

Անճառն Աստուած Միածինն որդի, Յիսուս Քրիստոս լոյսն անքննելի,
Զսուրբն Յուդիտայ մայր Կիրակոսի, իւր կամարար ընտրեաց յաշխարհի,
Որ անարգեաց զցանկութիւն երկրի, և ցանկացաւ վերնոյն Սիոնի,
Վառեալ ի սէր արքային մեծի, և ակն ունէր անանց հանգստի,
Յիկոնիոն քաղաքէն փախչի, ինքն իւր որդովըն գրկանոցի:
Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, աղաչանաւք Սուրբ Յուդիտայի,
Աղաչեմք.:

Ռահիւք բարեաց առաջնորդելով, Սուրբ Յուդիտայ Արարչին կամով,
ԶՍուրբ Կիրակոս ի գիրկս ունելով, և ի Տարսոն քաղաք գընալով,
Զոր կռապաշտից զնա ըմբռնելով, և ի յատեան կացուցանելով,
Աղէքսանդրոս դատաւոր գոլով, զնա հարցանէր չարեաց խորհրդով,
Յուդիտայ ի սաստիկ սպառնալով, տանջարանքս պաճտաստելով:
Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, աղաչանաւք Սուրբ Յուդիտայի,
Աղաչեմք.:

Աղէքսանդրոս դատաւորն առեալ, զՍուրբ Կիրակոս մանուկն երանեալ,
Գըրկով բարձեալ զնա և գորովեալ, զմայրն Յուդիտայ դէմ իւր
չարչարեալ,
Սուրբ Կիրակոս ի մաւրէն լրեալ, զբանս հաւատոյ և զնոյն ասացեալ.
Ես քրիստոնեա եմ ձայնիւ գոչեալ, զՔրիստոս Աստուած է իմ դաւանեալ,
Եւ դատաւորն ընդ այն բարկացեալ, զՍուրբ Կիրակոս ի վայր ընկեցեալ,
Վերա սալին ուղիղն ցըրուեալ, տըղայն անբիծ անդ նահատակեալ:
Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, աղաչանաւք Սուրբ Յուդիտայի:
Աղաչեմք.:

Քաջահաւատ կինն բարեսէր, Սուրբն Յուդիտայ մեծն աստուածասէր,
Նա գոհութիւն ի վեր ընծայէր, Տեառն Աստուծոյ և փառաւորէր,
Յորժամ զորդին մեռեալ տեսանէր, Աստուած Որդոյն նըւէրս յուղարկէր,
Աղէքսանդրոս ըզնայ չարչարէր, ի հաւատոյն խախտել ոչ կարէր,
Նահատակել ըզնայ հրամայէր, սուրբն Յուդիտայ անդէն կատարէր:

Մեզ ողորմեա Միածին Որդի, աղաչանաւք Սուրբ Յուդիտայի,
Աղաչեմք.:

Երանելի անուն ցանկալի, Սուրբ Կիրակոս ծառայ Քրիստոսի,
Քաղցրաբարբառ անբիծ աղանի, Սուրբ Կիրակոս նահատակ բարի,
Երից ամաց վրկայ Քրիստոսի, Սուրբ Կիրակոս վերնոց սըխրալի,
Վարդ անթառամ, գոյն զարմանալի, Սուրբ Կիրակոս հոտով զուարճալի,
Ակըն պայծառ լուսով հրաշալի, Սուրբ Կիրակոս գեղով ըղձալի,
Խայծեալ պըտուղ ողկոյզ բերկրալի, Սուրբ Կիրակոս պարծանք
աշխարհի,

Նորաբողբոջ զաւակ ծընաղի, Սուրբ Կիրակոս շառաւիղ բարի,
Տատրակ մաքուր սրբութեանց տեղի, Սուրբ Յուդիտայ մայր մարտիրոսի,
Բարի արմատ Սուրբ շառաւեղի, Սուրբ Յուդիտայ ոստ կենաց պըտղի,
Անապական շուշան ցանկալի, Սուրբ Յուդիտայ պարծանք աշխարհի:
Ահա յիշ.

Եւ ևս.,

Զանձինս.:

Լուսապայծառ կոյս երանուհի, Աստուածածին մայր Տեառն Յիսուսի,
Այսաւր ի տան Սուրբ Կիրակոսի, և Յուդիտեա սրբուհոյն մեծի,
Բարեխօսեա Փըրկչին Յիսուսի, խաչեալ անմահ սուրբ թագաւորի,
Աղերսանաւք Յովաննու Մեծի, Ստեփաննոսին և Լուսաւորչի,
Սուրբ Յուդիտեա և Կիրակոսի, և ամենայն սրբոց երամի,
Մեզ ողորմել յաւուրն ահեղի, ի սոսկալի ժամ դատաստանի,
Աւրհնեալ ձայնին լիցուք արժանի, խառնիլ ի դասըն յառաջակողմի,
Ողորմեա:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 38բ-40ա:

Ճայրակապ՝ Առաքել:

ՏԱՂ ԳԵՂԵՅԻԿ ԱՍԱ

Աստուածասէր կիսն Յուդիտայ, լըցեալ շնորհաւքն գերակայ,
Առեալ զմանուկըն իւր Կիրակոս, և ի Տարսոն քաղաքն երթայ,
Աղէքսանդրոս դատաւորին, տեսեալ զՅուդիտայ սըրբուհին,
Բերեալ կացոյց ի յատենին, և հարցանէր զհաւատ նորին,
Իսկ Յուդիտայ պատասխանէր, զլոյս հաւատոյն իւր ցուցանէր,

ԶՔրիստոս Աստուած անդ դաւանէր, զԱղէքսանդրոս յամալթ առնէր,
 Զսուրբ Կիրակոս մանուկն առեալ, եւ Աղէքսանդրոս և գորովեալ,
 Վերա բեմին բարձրը նըստեալ, և զՅուդիտայ անդ չարչարեալ,
 Տըղայն ըզմայրն իւր տեսանէր, և բարբառոյն ունկըն դնէր:
 Զոր ինչ լըսէր ըզնոյն խօսեր, զՔրիստոս Աստուած անդ դաւանէր,
 Ոտիւք ըզկող դատաւորին, հարկանելով Կիրակոսին,
 Աղաղակէր յոյժ լալագին, և դաւանէր զԱստուած Որդին:
 Եւ բարկութեամբ յոյժ դառնացեալ, Աղէքսանդրոս շարեաւք լըցեալ:
 Վերա սալին զտըղայն ձըգեալ, փութանակի նահատակեալ,
 Ուրախացեալ մայր տըղային, Սուրբ Յուդիտա ծընաւղ նորին
 Եւ նա անդէն հանեալ զհոգին, կատարեցան ի միասին:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 40աբ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿՆ Է

Սուրբ Կիրակոս մանուկ բարի,
 Ծաղկեալ արեամբ ի գոյն վարդի:
 Արժանացար ի չափ տղայի,
 Վկայ լինել Տեառն Յիսուսի:
 Սուրբ Յուդիտայ, մայր սրբութեան,
 Աստուածորդոյն դու բնակարան:
 Զոր Տէրն ասաց յԱւետարանն,
 Կարտարողաց զնորին հրաման:
 Սուրբ Կիրակոս տըղայ մարմնով,
 Որ կատարեալ եղեր հոգով:
 Արեամբ յերկրի պսակելով,
 Զանճառ բարիս ժառանգելով:
 Սուրբ Յուդիտայ ծառ պտղալից,
 Որթ քաջաբեր սուրբ ողկուղից:
 Մայր համաւրէն Սուրբ վըկայից,
 Քոյր վերնական զօրաց խըմբից:
 Սուրբ Կիրակոս կարմիր խընծոր,
 Յանճառելի դրախտն երկնաւոր:
 Որ անըսպառ յորդոր,
 Լըցեր զաշխարհս համայն բոլոր:
 Սուրբ Կիրակոս և Յուդիտայ,

Որ Աստուծոյ եղէք ընծայ:
 Աղաչեցէք զանմահն արքայ,
 Զի յաւրն ահեղ ի մեզ գթայ:
 Սուրբ Յուդիտայ և Կիրակոս,
 Մայր զաւակաւըդ մարտիրոս:
 Անանց պըսակ առէք և լոյս,
 Զմեզ յիշեցէք առ Տէր Յիսուս:
 Սուրբ Կիրակոս և Յուդիտայ,
 Աստուածորդոյն բարի ծառայ:
 Յորժամ Քրիստոս փառաւ չօր գայ,
 Դուք մեզ միջնորդ լերուք առ նայ:
 Սուրբ Յուդիտայ մեծ նահատակ
 Եւ Կիրակոս աւրհնեալ զաւակ:
 Որ յԱստուծոյ առէք պըսակ,
 Առ Տէր լերուք մեզ յիշատակ:
 Սուրբ Կիրակոս մանուկ զինուոր
 Եւ Յուդիտայ երանաւոր:
 Անճառ կենացըն փառաւոր,
 Զմեզ արարէք արժանաւոր:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 40բ-41ա

ԿԱՆՈՆ ՄԻՆԱՍԱՅ, ԵՐՄՈԳԻՆԵՒ ԵՒ ԳՐԱԲՈՍԻ

ՄԻՆԱՍԱՅ, ԵՐՄՈԳԻՆԵՒ ԵՒ ԳՐԱԲՈՍԻ
ԳԱՆՁՍ ԵՒ ՈԳԱԴՂՆ ԱՍԷ ՉԿԱՖԱՅՍ
ԱՌԱՋՔՆ ՅԱՌԱՔԵԼԷ ԿՈՒ ԿԱՊԷ ԵՒ ԵՏՔՆ Է Ս. ՄԻՆԱՍԷ

Յաղքատ մտաց սիրող բանի,
Դանձ քաղցրահամ առաջնեկի:

Առ Սուրբ վկայն յաղթող Մինաս,
Խնդրակատար եւ ատենահաւ:

Ռահ բացողին երմոգինեայ
Եւ Գրաբոսի ընկեր սորա:

Արդ որ երգաւղ լինիք սըմին,
Տուք աւրհնութիւն տըւողի բանին:

Քանզի իմաստ տայ յիմարի,
Որ շարագրէ բան պատշաճի:

Եւ զտգետն առնէ փարթամ,
Վասն այն վըստահ առաջ փութամ:

Լամ Առաքելս բարեաց նըւագ,
Աւրհնեմ զքեզ Ապենիագ:

Էթէ սրբես զմիտս իմ յախտէ,
Որ բան հաստատ յառաջ բերէ:

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 290ա-291բ:

Ծայրակապ՝ ՅԱռաքել ի սան իմ զէ:

ԳԱՆՁ ՍՐԲՈՅՆ ՄԻՆԱՍԱՅ, ԵՐՄՈԳԻՆԷԱՅ ԵՒ ԳՐԱԲՈՍԻ

- Ի յերկնային լուսոյն հայրական, որդիք մարդկան լուսաւորեցան,
 Որով թողեալ զերկիր ստորական և վերնական, սիրոյն ցանկացան,
 Աստուածային հրով բորբոքեցան, զոր արկ յերկիր, Բանն անեղական,
 Զմարմինս մատնեալ վիրաց զանազան, և յաղթեցին չարին հնարական,
 5 Որպէս և մեծ վրկայն պատուական, սուրբն Մինաս, ջահն անշիջական,
 Փայլեաց յերկրի, հրաշիւք սքանչական, յնգիպտացոց աշխարհն
 յանդիման,
 Զցաւրս բուժեալ ի յորդոց մարդկան, քարոզելով զԱստուածն յաւիտեան:
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Մինասայ, գըթա ի մեզ Տէր Յիսուս, արքայ,
 Աղաչեմք:
- 10 Բանն ի Հաւրէ մարդացեալն Աստուած, ընտրեաց յերկրէ զվկայն
 պարծանաց,
 Զսուրբն Մինաս ցանկալին բազմաց, քաղցրաբարբառ բարձողն
 չարեաց,
 Այն որ վառեալ Հոգովն շնորհաց, զահ և զերկիւղ ի բաց փարատեաց,
 Ծանուցելով կռապաշտից ազգաց, զխաչեալն Յիսուս, ստեղծող էական,
 Փարատելով զցաւս ի հիւանդաց, սաստէր այսոցն անմարմնականաց,
 15 Ուսուցանէր ճանապարհ կենաց, դարձուցանէր ի մոլար շաւղաց,
 Ամենիմաստ գիտութեամբ լըցած, Սուրբն Մինաս, հանգոյն հրեղինաց:
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Մինասայ, գըթա ի մեզ Տէր Յիսուս, արքայ,
 Աղաչեմք:
- Արդ իմացեալ արքայն նենգաւոր, Մաքսիմանոս չարին գործաւոր,
 20 Յղէ առ նա զոմըն գըլխաւոր, զԵրմոգինէս որ էր դատաւոր,
 Զի խափանէ զպաշտանն երկնաւոր, և չար դիւացն առնէ սպասաւոր,
 Եւ մինչ երթայր նա իշխանաւոր, էտես տեսիլ ահեղ սոսկաւոր,
 Խաւսէր առ նա ոմըն հրաշաւոր, թէ դու լինիս զաւրաւոր,
 Այնմ որ չկամի զմահ մարդկան մոլոր, այլ զանզրաւ կեանսըն հոգեւոր:
 25 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Մինասայ, գըթա ի մեզ Տէր Յիսուս արքայ,
 Աղաչեմք:
- Ղեկաւք նաւեալ, այրն Երմոգինէ, և յնգիպտոս փութով հասանէ,
 Զսուրբն Մինաս առ ինքն կոչէ, և զհաւատ նորա հարցանէ,
 Բանիւ բազմաւք ըզնա ողորէ, զվէմն հաստատ խախտել ոչ կարէ,
 30 Յայնժամ զտանջանսն առաջի դնէ, և խիստ գանիւ ըզնա շարշարէ,

Նախ զներբանս ոտիցըն կըտրէ, զաշնս պորէ, զլեզուն հատանէ,
 Եւ կիսամահ ի բանտ արկանէ, զի գազանաց կեր ըզնա տացէ:
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Մինասայ, զըթա ի մեզ Տէր Յիսուս, արքայ,
 Աղաչեմք:

- 35 Իսկ որ բժիշկն է ազգի մարդկան, Յիսուս Քրիստոս անմահից արքայն,
 էջ ի բանտին, առ յաղթող վըկայն, և լոյս ծագեաց նըմա տիրական,
 Փարատելով զցաւն մարմնական, և զաւրացոյց հոգովն անվախճան,
 Մի երկնշիր, ասէ տրտմական, ես հանապազ եմ քեզ պահապան,
 ԶԵՐՄՈԳԻՆԷՍ առնեմ քեզ հաւան, որ հաւատայ յԱստուածն էական,
 40 Արդ զաւրացիր, իմ քաջ զաւրական, զի պսակաց առնեմ զքեզ արժան:
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Մինասայ, զըթա ի մեզ Տէր Յիսուս արքայ,
 Աղաչեմք:

- Շնորհք լուսոյ, գութ մարդասիրին, ծագեալ ի սիրտ Երմոգինոսին,
 Եւ զղջանայ, վասըն հարւածին, Սուրբ Մինասայ, մեծ նահատակին,
 45 Ի լուսանալ այնմ առաւօտին, խընդիր առնէ սըրբոյ վըկային,
 Եւ մինչ էկեալ առ նա Մինասին, էտես առողջ ըզմարմինն նորին,
 Այլ և հրեշտակս երկուս, որ կային և Մինասայ սպասաւորէին,
 Երմոգինէս դատողըն նորին, երկրպագեաց սըրբոյ Մինասին,
 50 Դաւանելով զՔրիստոս կենդանին, զՀաւր Միածին, լոյսն անքըն[ն]ելին:
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Մինասայ, զըթա ի մեզ Տէր Յիսուս, արքայ,
 աղաչեմք:

Երանելի վըկայքն պատեալ, Երմոգինէս և Մինասն ընտրեալ,
 Աստուածային շնորհաւք զաւրացեալ, զհաւատացեալսն
 ուրախացուցեալ,

- Երմոգինէս կարգի տիրացեալ, եպիսկոպոս ի Հոգւոյ իսկ աւծեալ,
 55 Մաքսիմանոս արքայն զընացեալ, և առ նոսա փութով ժամանեալ,
 ԶԵՐՄՈԳԻՆԷՍ տանջանաց մատնեալ, զոտս և ըզձեռսըն նորա հատեալ,
 Սուրբն Գրաբոս զարքայն պարսաւեալ, և զկուրութիւն մտացն յայտնեալ,
 Եւ բռնաւորին ընդ այն բարկացեալ, զերիս վըկայսըն նահատակեալ,
 Ահա յիշէ:

- 60 Յուցանելով այլ սքանչելի, սուրբըն Մինաս, մինչ նահատակի,
 Մարմինն առեալ, ի ծովն ընկեսցի, ծանր երկաթով, զի ընկղմեսցի,
 Իսկ հրամանաւ լուսոյն ճշմարտի, հրեշտակս երկուս առ նա իջանի,
 Առեալ զմարմին սրբոյն Մինասի, տարեալ հանին ի յէզեր ծովի,
 Ազդ արարեալ եպիսկոպոսի, Բիւզանդիոյ մեծին քաղաքի,

65 Որ եկն էհան զվրկայն պանծալի, զսուրբըն Մինաս նահատակն արի,
էկեղեցի ըստ անւանըն շինի, և սուրբ մարմինն անտանաւր դընի
Եւ ևս.:

Ուրախութեամբ մանկունք հաւատոյ, տաւնեմք ըզտաւն աւուր
քո պատուոյ,

Ըզյիշատակ վկայութեան քոյ, սուրբըդ Մինաս ընդ Երմոգինւոյ,
70 Որ գերագոյն քան զորդիս լուսոյ, դուք ընտրեցայք յորդիս մարդկայնոյ,
Զի զյօշատեալ մարմին մեռելոյ, դու յարուցեր շնորհին Աստուծոյ,
Զերդըմնագանցն ի յանունըդ Քո, յանդիմանեալ գանձին յայտնելոյ,
Զագահամիտն ի յանաւթն քո, զըղջացուցեր սքանչելեալք Քոյոյ,
Արդ բարեխաւս տաւնողացըն քո, լեր Սուրբ Մինաս ընկերաւքըդ քո,
75 Առ Միածին Որդին Աստուծոյ, տալ մաքրութիւն, սուրբ եկեղեցւոյ,
Զանձինս.:

Յազգէ մարդկան, ծնունդ Ադամայ, դու ընտրեցար, յորդոցն Յակոբայ,
Աստուածածին դու լեառն Սինայ, հուրն վառեալ ի քէն մարմնանայ^{1*},
Ռամիկ հոգոց մեր բարեխաւսեա, առ Տէր Յիսուս Միածին արքայ,
80 Ադաշանօք Սըրբոյն Մինասայ, Սուրբ Գրաբոսի և Երմոգինեայ,
Քաւիչ լինել որդոցս Ադամայ, Ասքանազեան տոհմիս Թորգոմայ,
Եւ յաւրն ահեղ, յորժամ գայցէ Նա, արժան առնել սուրբ տեսոյ Նորա,
Լսել ըզձայնն, որ բարբառոյ Նորա, եթէ «Աւրհնեալ եկ բարի ծառայ»^{2*},
Էւ մեղուցեալ երգօղի սորա, ողորմութիւն ի քէն լինենայ,
85 Ողորմեաց մեզ Տէր:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ 290ա-291բ: H-Ձեռ. հմր. 5402, թերթ 37ա-39ա

O-Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 386ա-388բ Q-Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 31բ-33ա

Ծայրակապ՝ Ի Բաղիշեցոյ:

Վրայից կարմիրով ուղղված և դարձված՝ զինաւոր:

Լուսանցային անվանում

L Գանձ Մինասայ, Երմոգինէ և Գրաբոսի

Խորագիր

F Գանձ Սրբոյն Մինասայ և ընկերացն H-Սրբոյն Մինասայ և ընկերա[ցն]

O Գանձ Միանասայ, Երմոգինայ Q տէս խորագիրը

Բնագիր

HOQ չիք կաֆա 1 FHL չիք 1-9 տողերը 3 Q հրով փխ սիրով

^{1*} Եթ Գ 2-4

^{2*} Մատթ. ԻԵ 21, Դուկ. ԺԹ 17

- 11 F H LOQ վանողն փխ. բարձողըն
 17 F H խնայեայ ի մեզ անմահից փխ. գթայ...Յիսուս
 20 HL յղէ , HQ այրըն փխ որ էր, L չիք զերմոգինէս...դատաւոր
 21 HQ Ի խափանեալ, L չիք Ձի...երկնաւոր
 23FL երկնաւորին փխ դու, HQ երկնաւորին լինիս զաւրաւոր
 29 H LQ Բազում բանիք 30 F H LQ կարծրագոյն փխ. խիստ գանիւ
 32 F H LQ վաղիւն արկանէ փխ. կեր ըզնա արկանէ
 37 L փարատեցոյց
 38 Q ասաց մարմնական փխ ասէ տրտմական F H LQ աւգնական *փխ*. պա-
 հապան
 39 F H LQ գայն որ տանջեաց զքեզ գանիւ մահուան փխ. որ...էական
 43 H L հոգի փխ սիրտ 44 F ընդ փխ Սուրբ, L նախատակին
 53 H LQ զարդարեալ փխ. զաւրացեալ
 54 F H L Q աստիճան առեալ փխ. կարգի տիրացեալ
 55 F H L Q իմացեալ փխ. գիտացեալ
 56 F H L Q Ձերմոգինեայ ըզկողսն խոցեալ փխ. Ձերմոգինէս ... մատնեալ
 57 F H L Q զնա յանդիմանեալ փխ. զարքայն պարսաւեալ
 58L Q անդ նահատակեալ 61 H L սրբոյն փխ. առեալ
 62 Q Աստուծոյն Բանի փխ լուսոյն ճշմարտի
 63 F H L Q յափըն փխ. յեզէր 64 Q չիք Բիւզանդիոյ քաղաքի
 65L Q սքանչելի փխ պանծալի Q չիք զսուրբն...արի
 66 O անդ անփոփի փխ անտանաւոր դընի, Q ամփոփ փխ դնի
 68F H L Q յիշատակի փխ. աւուր, L Q չիք պատուոյ
 69 L Q չիք տողը 70 Q ի մէջ փխ յորդիս
 71 L սպանելոյ փխ մեռելոյ 73 L Q ըզքեզ զրկելոյ փխ ի յանաւթն քո
 74 L Q առ Քրիստոս Որդին Աստուծոյ փխ Սուրբ ... քո
 75 L Q չիք տողը 76 O Ողորմեա փխ Չանծինս
 77 L շար թափված, O 77-85 տողերը չիք 78 L չիք տողը
 80 F Q Աղերսանօք փխ աղաչանօք
 81 Q արամազգ հայկազան տանս փխ ասքանազեան տոհմիս FH տանըս
 փխ. տոհմիս
 82 F Q առնել արժան զմեզ փխ արժան... սուրբ:

ՏԱՂ ՍՐԲՈՑՆ ՄԻՆԱՍԱՅ Է, ԵՐՄՈԳԻՆԵԱՅ ԵՒ ԳՐԱԲՈՍԻ

*Տէր բարերար Հաւր Միածին,
 Յիսուս Քրիստոս Որդի Կուսին,
 Աղաչանաւք Սուրբ Մինասին,*

Երմոգինեա և Գրաբոսին:

- 5 Որք վասըն Քո զարինս հեղին,
Կամաւն իւրեանց զմահ յանձն առին,
Խնայեա՛ ի մեզ, հայցմամբ նոցին,
Եւ արժանացո՛շնորհաց Քոյին:

- 10 Խաւար բանտիւք արգելանին,
Լուսաւորեա՛ զխաւարս անձին,
Եւ կուրութեամբ աչաց նոցին
Յաչըս լուսոյ ծագեա՛ զարփին:

- 15 Հատմամբ ունկանց լըսարանին,
Զիմըս Տէր բա՛ց Քոյոյ ձայնին,
Հատեալ լեզուաւ Սուրբ Մինասին,
Զիմս արագեա բանիւ Քոյին:

- 20 Հատմամբ կոճից ոտից թաթին,
Քաջ նահատակ Սուրբ Մինասին,
Զիմս արագեա առ ի բարին,
Աղաչանալք սուրբ Մինասին:

Քաղցրաբարբառ բանիւ նորին,
Արագահաս Սուրբ Մինասին,
Տու՛ր ինձ աւրհնել Տէր ընդ նմին,
Ըզքեզ Յիսուս Հաւր Միածին:

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 31աբ Բ- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ 42աբ
Կ- Ձեռ. հմր. 5402, թերթ 39բ-40ա Օ-Ձեռ. հմր 5346, թերթ՝ 389ա-390ա
Լուսանցային անվանում՝ Մինասայ, Երմոգինեայ և Գրաբոսին:

Խորագիր

Բ- Խորագիր չունի Կ- 5402 Խորագիր չիք Օ- Տաղ ազնիւ ասա

Բնագիր

7-8 FH չիք 10 H լուսաւորեաց 12 FH մըթին փխ. լուսոյ
18 FH չիք 19 F փութացոյ, H փութացոյց փխ. արագեա 20 FH չիք
22 F Երագահաս:

ՓՈԽ Է

*Երմոգինեայ և Գրաբոսին, քաջ ընկերաց Սուրբ Մինասին,
Որք ի հանդէս մըրցանակին, կատարեցան ի միասին:*

*Ընդ բազմահնար տանջման նոցին, տանջանք հոգոյս փարատեսցին,
Եւ ընդ հատեալ մասանց յաւդին, ցաւք յաւդւացոծս իմ ողջասցին:*

- 5 *Հերձամամբ մաքրոցն որովայնին, հերձաւ յինէն զխորհուրդ չարին,
Եւ կըտրտելով ոտից նոցին, ոտք իմ կըթոտք հաստատեսցին:*

*Քերմամբ մորթոց սրբոցն անձին, բորըք մեղաց իմ քերթեսցին,
Եւ մորմոքմամբ հարմամբ աղին, հեշտախտութիւնքն իմ մաքրեսցին:*

- Հայցմամբ սրբոյ նահատակին, կորուստագիւտ Սուրբ Մինասին,
10 Եպիսկոպոս Երմոգինին եւ Գրաբոսին դըպրապետին:*

*Մեզ ողորմեա՛, Հաւր Միածին, Յիսուս Քրիստոս Որդի Կուսին,
Քոյին սրբոցըս տաւնողին, և զյիշատակըս պատուողին:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ 31բ F-Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 42բ
H- Ձեռ. հմր. 5402, թերթ 40աբ O-Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 389բ-390ա

Խորագիր

F Փոխ է գծէն O չիք H չիք փոխ.

Բնագիր

1 H այն փխ. քաջ 20 մըրցականին 60 Գըթոթք
7 H Քերթմամբ, H քաւեսցին փխ. քերթեսցին
10F H աւտար դպրին փխ. դպրապետին 11-12 FH չիք

**ԳԱՆՁ ՍՈՒՐԲ ՄԻՆԱՍԱՅ, ԵՐՄՈԳԻՆԵԱՅ ԵՒ ԳՐԱԲՈՍԻ
ԵՒ ԿԱՄԱԴՈՐ ԱՂՔԱՏԱՅՆ
ՅՈՅԱՆՈՒ ԵՒ ԱԼԵՔՍԱՆՈՍԻ**

*Աստուած անեղ, անըսկըզբնական, անճառելի եւ անզուգական,
Երրորդութիւն Սուրբ միասնական, Հայր և Որդի Հոգիդ իսկական,
Ստեղծեր զԱդամ ի տիպ տիրական, զմարդն անձնիշխան և
անմահական,*

Տըւեր նըմա հոգի բանական, պէսպէս շնորհիւ զարդիւք զանազան,
Եդեր յադին դրախտին փափկութեան, և ասացեր կալ ի նոյն հրաման,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացոյ ըզմեզ քաւութեան,
Աղաչեմք:

Լուսազգեստիւ զարդիւք աննըման, կենալ դրախտին մինչև յաւիտեան,
Ոչ ուտելով ծառոյն գիտութեան^{1*}, և վայելել յանմահ իսկութեան,
Ոչ պահելով զՏեառնըն հրրաման, խաբեալ կերաւ ըզպտուղն մահուան,
Տէրն ձայնեաց նըմա հարցական, Ուր ես Ադամ, դու Իմ սիրական,
Նա պատճառեաց ըզաւձն և զԵւայն^{2*}, մեղայ չասաց Տեառնըն հայրական,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացոյ ըզմեզ քաւութեան,
Աղաչեմք:

Ռամկական չար ախոյանին, խաբեալ պատրեաց բանսարկու աւձին,
Եւայ կերեալ մահացու պըտղին, և ետ ուտել Ադամայ նախնին,
Եւ մերկացեալ երկոցունց նոցին, և գիտացեալ ըզչարն և զբարին^{3*},
Տէրն սաստեալ բանսարկու աւձին, և արտաքսեաց զԱդամն առաջին,
Եւ անդանաւր ի աշխարհս իջին, Ադամ եւ Եւայ յերկիր փշային^{4*},
Կըրկին խաբեալ սատանայ զնոսին, այն ձեռնագրովն ի քարտէզ քարին,
Մինչ Տէր գալով յերջանիկ կուսին, և ի նմանէ ծնանելով նորին,
Յետ վեց դարուն յաւուր ուրբաթին, եկեալ ի խաչ մեր Տեառն Յիսուսին,
Բարձրանալով ի քառաթեւին, տարածելով զբազուկս ի նըմին,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացոյ ըզմեզ քաւութեան,
Աղաչեմք:

Աղաղակեաց Յիսուս ի խաչին, բարբառելով Զելի ելին^{5*},
էջ ի դըժոխս անմահ կենդանին, և ազատեաց զկապեալսն ի բանդին,
Յարեաւ փառաւք ի մէջ գիշերին, ի Յարութեան Սուրբ կիրակէին,
Առաքելոցն աւետիս տային, սուրբ խնկաբերքն ուրախանային^{6*},
Քրիստոս յարեալ ի մէջ գիշերին, և ազատեաց զաշխարհս բընաւին,
Յետ ութ աւուր Վերնատունն եկին, առաքելոց դասուք մետասանին,
Ողջոյն տըւեալ Յիսուս ընդ նոսին, խաղաղութիւն ընդ ամենեսին,

^{1*} Ծննդ. Բ 17

^{2*} Ծննդ. Գ 10-14

^{3*} Ծննդ. Գ 22

^{4*} Ծննդ. Գ 18

^{5*} Մատթ. ԻԷ 46

^{6*} Դուկ. ԻԴ 1

*Զձեռս և զկողս ցուցեալ Թումային, Տէր և Աստուած ըզնա դաւանին^{1*},
Լզսուրբ Հոգին փրչեաց ի նոսին^{2*}, լըցոյց շնորհաւքն Իւր աստուածային,
Բարեխաւութեամբ սրբոց:*

*Քարոզեցին զանունն Յիսուսի, ի յընթանուր յաշխարհս ամենի,
Սուրբն Մինաս նոցին հետեի, առաքելոցն սուրբ քարոզի,
Եւ մկրտի յանունն Յիսուսի, լուսաւորի շնորհօքն ի յոգի,
Սուրբն Մինաս արհի պանծալի, քրիստոնէից պարծանք աշխարհի:
Ազնուական ոմըն ցանկալի, Երմոգինէս անուն կոչեսցի,
Առաքելով յարքայէն մեծի, գալ առ Մինաս խրոխտալով յոգի,
Կոչեաց յատեան և հարցաքըննի, սակս հաւատոյ Սրբոյն Մինասի,
Սուրբն Մինաս զԱստուած դաւանի, և քարոզէ զանուն Յիսուսի,
Երմոգինէս հաւատայ յայտնի, և մըկրտի ի Հայր և յՈրդի,
Զաւրք ամենայն դառնան ի յոգի, ցնծայ Մինաս և ուրախ լինի,
Զուարճացան շնորհաւք ցնծալի, զի բարձրացաւ անունն Յիսուսի,
Բարեխաւութեամբ Սրբոյն Մինասի, զմերս ընկալիցս պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:*

*Եկեալ հրաման յահել արքայէն, ի կայսերէ մեծ Թագաւորէն,
ԶԳրաբոս դըպիրն ի յատեան կոչեն, և առ Մինաս ըզնա առաքեն,
Տասըն հազար հեծելով յառնեն, ընդ Մինասայ նոքա մարտնչեն,
ԶՔրիստոս Աստուածըն Տէր քարոզէն, և զխաչ ելեալըն փառաւորեն,
Բազում բանիւ զնա յանդիմանեն, ի սուրբ գըրոց աւրինակ բերեն,
Աբ ի բերան զնոսա առնեն, զՔրիստոս Աստուած անդէն դաւանեն,
Զաւրքն ամենայն կոչեալ մկրտեն, և միաբան զՔրիստոս տեսանեն,
Միջնորդութեամբ Երմոգինեսի, զմերս ընկալցիս պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:*

*Լուեալ զհամբաւ բարբառոյ մեծին, Սուրբ Մինասայ և Երմոգինին,
Ի բարկութիւն շարժեալ արքային, Դէոկղտեանոս բանսարկու չարին,
Ժողովս արար անհամար գընտին, առ ի նոսա դիմեալ գընացին,
Յառաջ կոչեալ հարցաքննէին, Սուրբըն Մինաս և զԳրաբոս արին,
Աղաչանաց նոցա չսեցին, տանջարանս նոցա կազմէին,
Զարչարանաւք զնոսա տանջեցին, ի սէր Փըրկչին նոքա կատարին,
Միջնորդութեամբ Սուրբ Գրաբոսի, զմերս ընկալցիս պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:*

^{1*} Յովհ. Ի 24-25

^{2*} Յովհ. Ի 22

Էկեղեցիս մեր պայծառասցի, հանդերձ սրբովքս, որ այսաւր տաւնի,
 Ի զինուորեալ մանկանց Սիոնի, Սուրբն Մինասս և Երմոգինի,
 Գրաբոս դըպիրն և ընկերք նորին, ցնծան այսաւր հանդերձ զինվորին,
 Սուրբ մարտիրոսք մեծ ուրախալի, որ յիշատակ սոցա կատարի,
 Որք ժողովեալ յայսմաւոր տաւնի, կամ պատուելոյ զաւրս յիշատակի,
 Աղաչանաւք Սուրբ Աստուածածնի, և Յովհաննու Սուրբ Կարապետի,
 Սուրբ Ստեփանոս Նախավըկայի, և Գրիգորի մեր Լուսաւորչի,
 Նաև մերոյ սուրբ զինաւորի, Սուրբ Մինասայ և Երմոգինի
 Եւ Գրաբոսի ատենադըպրի, զոր յիշատակըն այսաւր կատարի,
 Թող զյանցանս մեր ամենի, զքահանայից և զժողովրդի,
 Ողորմեաց:

Տ- Ձեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 307ա-309ա:

Ճայրակապ՝ Առաքել:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ԵՒՍՏՐԱՏԻՈՍԵԱՆՑՆ

ԳԱՆՁ ՍՏՐԱՏԻՈՍԵԱՆՑ

Տէր Աստուած արհնեալ, գովեալ և երանեալ, և փառաւորեալ,
Յերկինըս բազմեալ, փառքդ զերկիր լցեալ, պայծառացուցեալ,
Զհօւր Քո բորբոքեալ, ի յերկինս արկեալ, և ջերմացուցեալ,
Զցաւղ շնորհացդ ցաւղեալ, յոգիս ծաւալեալ և զովացուցեալ,
Աւդ քաղցր հնչեալ, և արեան էրանգ ծաղկունք բուսեալ,
Որպէս այս ընտրեալ, սուրբքս, որոց տաւնեալ, մէք արժանացեալ,
Եւստրատոսն ընտրեալ, զհօւր սիրոյդ արբեալ, քեզ ողջակիզեալ,
Աւքսէնտ զաւրացեալ, զբաժակըն լրցեալ, արեամբ նա արբեալ,
Եւգինոս վառեալ, զլապտէր հաւատոյն, փոյթ առ քեզ եկեալ,
Ովրեստէս զինեալ, խաչի Քո վառեալ, և Քեզ խաչակցեալ,
Մարդարիոսն այլ զբան Քո ընկալեալ, և պըտղաբերեալ,
Սոքա վըկայեալ, վասն անուանդ արհնեալ, և ի Քէն պըսակեալ,
Ահա սրբեա զմեզ ի մեղաց անուամբ Քո փառաց, աղաչեմք:

Եւ ևս առաւել տարմըք զարհուրեալ, տոհմըք հիացեալ,
Զի կուսանք մըրցեալ, և արիացեալ, հրոյ և սըրոյ յաղթեալ,
Եւ արք զաւրացեալ, և հարկիւ պատժեալ, և գերազանցեալ,
Ընդ հօւր խաղացեալ, ընդ գազանս կըռուեալ, քարամբք քարկոծեալ,
Սուսերաւք սպաննեալ, նետիւք խոցոտեալ, շանթիւք այրեցեալ,
Ի բովըս փըխցկեալ, ի տապ տապակեալ, ի ձէթս եռացեալ,
Կապարօք այրեալ, սուր ժանեալք քանցեալ, քերչաւք քերեցեալ,
Խորզով շըփացեալ, խեցիւ հարու արեալ, աղիւ մորմոքեալ,
Այս գլուխք հատեալ, այս ոսկերք քանցեալ, այս արիւնք հեղեալ,
Տուն Տեառըն կանգնեալ, տաճար յաւրինեալ, յորում Տէր բնակեալ,
Աստիճան կանգնեալ, հիմըն բարձրացեալ, արեամբ նըկարեալ,
Ահա սրբեա զմեզ ի մեղաց անուամբ Քո փառաց, աղաչեմք:

Րամիցն որ ընտրեալ, ի սէր Քո վառեալ, և Քեզ հետեալ,
Զայլ ոտիւք ջարդեալ, ուռամբ խիստ հարեալ, վիրգաւք խորտակեալ,
Անուօք հոլովեալ, ի մամլոյս եղեալ, ընդ երկուս հերձեալ,
Գըլխիվայր կախեալ, զմարմինսըն ճանկեալ, զոսկերսն բացեալ,
Զատամունս քակեալ, և զունչսըն հատեալ, և զաչսն հանեալ,
Ի գուր ընկեցեալ, անսըւաղ պահեալ, եւ ի բանտ արգելեալ,
Այս անդամ հատեալ, տան Տեառն, որ շինեալ, ակունք պատշաճեալ,

Յաւդքն որ քակտակեալ, գերանք յաւրինեալ, և մարդակ կարգեալ,
Սըրունք որ ջարդեալ, սիւնք երկայն կանգնեալ, թաթքն խարիսխ լեալ,
Կողքըն ջախջախեալ, տախտակ պատշաճեալ, վերնայարկ մածեալ,
Մարմինքն որ յաւշեալ, խիճըք պատրաստեալ, միջնորդըն պընդեալ,
Արիւնքն որ հոսեալ, մատամբ ծըրագրեալ, պատկերք յաւրինեալ:

Ոյնք որ բաղձային, Սուրբ տեսլեան Քոյին, Որդի Միածին,
Երբեմն ի խրատին, երբեմն ի գըփին, անյագ շարշարին,
Կոճէղն յոլոքին, շղթայքն ի ձեռին, գայլն ի բերանին,
Ի լեզուաց կախին, տապարաւ յաւշին, սուրբ մարմինք նոցին,
Զաշսըն փորէին, զպըճղունսն ծակէին, զոտսն բեռէին,
Մասն մասն յօշին, շանթիւք խարանին, մեղմն հրով ալրին,
Ի քարանց հոսին, ի ծառոց կախին, ի խաչ կոփադրին,
Այսպէս ոչ թըւին, շարշարանք նոցին, զոր համբերեցին,
Բազումք, որ յայտնին, անթիւք ի գաղտնին, անմեղք որ պատժին,
Են որ կոյսք էին, են որ կանամբին, են որ ամուրին,
Արբին ըզգիւնին, կաթն ըստ արիւնին, զոր յերգսն պատմին,
Սոքա պատշաճին, պըտուղ քո ծառին, Սուրբ քառաթեւին,
Ճարպքն որ ճենճերին, ի սեղանն ելեալ, Տեառըն նըւիրին,
Լեզուքն, որ պասքեալ, ցաւդ կենաց արբին, և մեզ արբուցին,
Եւ որք մերկացեալ, լուսով զարդարին, պատմուճանք զգեստին,
Եւ շուշ պար առեալ, գառին անմահին, ի սեղան բազմին,
Ժառանգորդք լինին, Վերին Սիրոնին, հրեղէն խորանին,
Անդրանկաց դասին, յանկելոց տեղին, անդ ուրախասցին:

Միածին Որդի Հօր Քո անեղին, նոյնդ և Սուրբ կուսին,
Հազարք հազարին, և բիւրք բիւրային, քեզ վըկայեցին,
Են որ միշտ յիշին, և տաւնիւ պատուին, բազումք չեն յայտնին,
Յիսուս Միածին, մաղթանաւք սոցին, տուր մեզ քաւութիւն,
Հեղմամբ արիւնին, լուայ զաղտեղութիւն, և զանմաքրութիւն,
Մորմոքմամբ աղին, շիջո զբոց ախտին, զչար խորհուրդ սրտին,
Սպանմամբն զըլխովին, սպան զմեր թշնամին, ըզքո ատելին,
Խորտակեա կըրկին, զտագնապ դիւային, և զախտ մարմնային,
Փառաց պըսակին, զոր նոքայն առին, հան մասն և բաժին,
Աղօթիւք նոցին, տուր խաղաղութիւն, մեզ անդորրութիւն,
Բարեաց լիութիւն, և առողջութիւն, մեղաց թողութիւն,
Գանձիս ասողին, զճառս ընթերցողին, ալլե լսողին,
Տուր ողորմութիւն, զաւրըս պատուողին, և տաւնողին,
Եւ մեր մեռելին, ի հող տապանին, տուր անդորրութիւն,
Ահա յիշ.:

Բերկրեալ Տիրուհի, բիրեղ պատուելի, բըժիշկ Եւայի,
 Նոր երկինք յերկրի, նոր դրախտ զըւարճալի, նոր տունկ տենչալի,
 Այն այր յերկրի, հարսնացեալ երկնի, մայր Աստուած Բանի,
 Զարդ համայն կուսի, և մարտիրոսի, և ճգնաւորի,
 Սոքօք որ յիշին, և տաւնիւ պատուին, աստ եւ յամէն տեղի,
 Եւստրատիոսի, որ Յուսիկ կոչի, և հրով կատարի,
 Աւքսէնտիոսի, սուրբ քահանայի, այլ և վկայի,
 Եւգինէոսի, սուրբ նահատակի, արիւնն ըղձալի
 Եւ Ուրէստէսի, սուրբ զինաւորի, խաչապըսակի,
 Մարգարիտին, սուրբ մարտիրոսին, հեղումն արիւնին,
 Սըրբոցն առաջին, և որ արդ լինին, կամ յապալս ընտրին,
 Սոքաւք աղաչեա, զՈրդիտ Միածնին, Սուրբ Աստուածածին,
 Ի յաներեկի, աւուրն մեծի, ուր գործք մեր յայտնի,
 Ստացողս տառի, փափագմամբ սըրտի, Մեսրոպ աբեղի,
 Արա արժանի, սրբոց պսակի, և առագաստի,
 Տուր ողորմութիւն գանձիս ասողի եւ Յովհաննէս գրչին,
 Ողորմեա:

Աղբյուրներ

P Ձեռգ. հմր. 5431, թերթ՝ 473ա-476ա

Լուսանցային նշում

P Եւստրատիոսանց

ՄԵՂԵԴԻ ԵՒՍՏՐԱՏԻՈՍԵԱՆՑՆ ԱՆՈՅԾ

Առ քեզ պաղատիմք մաղթողական ձայնիւ,
 Ո՛վ քաջ զաւրական Եւստրատիոս Յուսիկ:

Պատուով ճոխացեալ և գերազանց եղեալ,
 Ո՛վ Աւքսենդիոս, Սուրբ քահանայդ պատեալ:

- 5 Ձայնիւ բարբառեմք, զփափագ մըտացս յայտնեմք,
 Ո՛վ Եւգինէոս, մեզ աւգնութիւն հայցեմք:

Յուսով պաղատիմք առ Ուրէստէս վրկայդ,
 Լե՛ր մեզ աւգնական ի նեղութեան մերում:

- Զսրբոցդ Աստուծոյ կատարելով զհանդէս,
 10 Ով Մարգարիտոս, Լե՛ր բարեխաւս առ Տէր:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 33ա F-Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 46բ-47ա

H-Ձեռ. հմր. 5402, թերթ 42աբ O-Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 392ա

Լուսանցային անվանում՝ Լատրատիոսեանցն

Խորագիր

F Մեղեդի Եւստրատիոսեան H չիք

O Տաղ սրբոց Եւստրատիոսեանց

Բնագիր

1 H մաղթական 3 H բարի կրաւլնս ցուցեալ փխ. գերագանց եղեալ

ՏԱՂ ԵՒ ՅՈՐԴՈՐԱԿ

*Սուրբ Եւստրատիոս, Աւքսենտիոս և Ովրեստէս վրկայք,
Վրկայք Քրիստոսի Մարգարիոս, Եւգինէոս յաղթողք:*

*Անյաղթ սպառազէնք, յաղթողք մարմնոյ կարեաց,
Կարեաց կրից հանդէպ, դուք վեհագոյնք գլխայք:*

- 5 *Գլտեալ աւրինակ, նախանձաւորք Տեառն,
Տեառն և Աստուծոյ, չարչարակից գոլով:*

*Գոլով խաչակից մեր կենարար Փրկչին,
Փրկչին Աստուծոյ, զանձն ողջակէզ անուշահոտ բուրմամբ:*

- Բուրմամբ աղաւթից ի յառազաստ մըտէք,
10 Մըտեալ յառազաստ յերուսաղէմ վերին:*

*Վերին աշխարհին, ժառանգաւոր եղեալ,
Տէրն Աւքսենդիոս, սուրբ ընկերաւք նորին:*

*Նոցին աղաւթիւք Տէր մեզ յաւգնել նայեաց
Եւ փըրկեա՛ր ըզմեզ ի փորձանաց մեղաց:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ՝ 33աբ F-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ՝ 47ա

H- Ձեռ. հմր. 5402, թերթ՝ 42բ O- Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 392աբ

Խորագիր

H- չիք O փոխ է

Բնագիր

80 չիք Փրկչին 14 HO Դիւաց փխ. մեղաց:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳԷՈՐԳԵԱՅ ԶԱԲՐԱՎԱՐԻՆ

ՏԱՂ Ի ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԷ

ՅԱստուծոյ ընդրեցար դու բարի,
Շառաւիղ աւրհնութեան պըտղալի,
Ընդ աշխարհըս ամենայն գովելի,
Սուրբ Գէորգ նահատակդ բարի:

Անմարմնոցն վերնոցըն վեհի,
Նըմանեցար Սուրբ Գէորգ հրաշի,
Ճըզնութեամբ և վարիւքըդ ի մարմնի,
Պըսակեալ յարքայէն ամէնի:

Կենարար մեր Փըրկչին Յիսուսի,
Վըկայեալ Սուրբ Գէորգ պանծալի,
Սուրբ վարուք զոր արար ի մարմնի,
Յաղթեցեր կռապաշտիցն ի մարտի:

Ով Սուրբ Գէորգ, մեծանուն գովելի,
Չարչարեալ կարծրագոյն յերկրի
Եւ եղար ի հողոյ տապանի
Եւ երկրորդ յարուցեալ կենդանի:

Բարեխաւս զքեզ ունիմք յաշխարհի,
Զի քեզնով վէրք ցաւոց ողջասցի,
Աւգնական լեր ամէն հասարի
Եւ առ քեզ հաւատով դիմողի:

Են մարդիք խիղճ եւ ողորմ եղկելի,
Ուրուկութեան պեղծ ցաւաւք են ի լի,
Ի շինուէն վար ածի հեւի,
Մընացեալ էն ողորմ ու լալի:

Պատկերաւքն են գարշեալ աղտեղի,
Որ մարդկան տեսութեան կարաւտի,
Դու բըժիշկ ես ճարտար եւ ձըրի,
Այց արայ, որ շուտով ողջասցի:

Ի խնդրել զդել(ղ) ցաւոց եւ վիրի,
Անպատճառ պարգեւեայ փութալի,
Ամենայն դեղ ազգի, որ լինի,
Մանաւանդ մեր տոհմիս Արամի:

Սուրբ Գէորգ մեծ վրկայ հրաշալի,
Եւ ցընծայ հրճուանօք Յիսուսի,
Ողջախոհ նմանեալ տատրակի,
Քաջ արծիւ եւ մաքուր աղանի:

Կենդանի նահատակ Քրիստոսի,
Առ ի մէնջ միշտ քեզ ծունըր կրկնի,
Յերկրայնոցս երկնայինդ հրեշտակի,
Անաչառ եւ անարծաթ բժըշկի:

Ուրախ լեր Սուրբ Գէորգ մեծ ազգի
Եւ ցնծայ ընդ մանկանց Սիոնի,
Խնդացո զմեզ յաւուր քո տաւնի,
Փարատել զաղտ հոգոյ և մարմնի:

Պարգեւեայ ձիր շնորհաց ամենի,
Պարագլուխըդ զօրաց համայնի,
Դու լեր միշտ ամենի հովանի,
Զքեզ յուսով յաւգնութիւն կոչողի:

Ողորմեայ տօնողաց քո տօնի,
Պահպանեայ ի դիւացըն վըշտի,
Զաւրացոյ զմեզ հոգով ի մարտի,
Փառաւորել զՀայր Որդով ընդ Հոգի:

Սխամիտ և տըգէտ երգողի,
Նետրարենց սուտանուն Յակոբի,
Մովսէսի այս բանի խընդրողի
Հաւասար ասացէք ողորմի:

Աղբյուրներ

Ո - Ձեռ. 4200, թերթ՝ 384աբ-385ա:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԹԷՈՂՈՐՈՍԻ ՉԱԻՐԱՎԱՐԻՆ

ՍՐԲՈՅՆ ԹԷՈՂՈՐՈՍԻ ՉԱԻՐԱՎԱՐԻՆ

- Ի Քէն հայցեմ աղբեր բարութեան, լոյս ի լուսոյ անհաս, անսահման,
Յանճառ շնորհաց Քոյին վերնական, ինձ պարգևեա՛ զգանձդ
անապական,
- Ամենախնամ լոյսդ անքննական, Հոգիդ Աստուած, բխումն էական,
Ռետին կենաց և անմահութեան, անտես և անհաս, մըտաց ստեղծական,
- 5 Ամենայնի Տէր արարչական, յամենեցունց արհնեալ յաւիտեան,
Քաւեա՛ զմտաց իմ ախտ չարութեան, և լի՛ց շնորհաւք Քո
անսպառական,
- Երգել ձայնիւ բանս ներբողական, առ զինաւորն յոյժ երանական,
Լուսապսակ քաջ յաղթող վրկայն, Թէոդորոս մեծն ի զաւրականս,
Եկեղեցւոյ սիւն հաստատական, պարծանք համայն մարդկայինս
բնութեան:
- 10 Բարեխաւսութեամբ սրբոյն ըղձական, արժանացո՛ ըզմեզ քաւութեան:
- Խոնարհեցար արքայդ երկնաւոր, Յիսուս Քրիստոս անմահ թագաւոր,
Առեր մարմին, հոգի մըտաւոր, բաց ի մեղաց զամենայն բոլոր,
Ըզհուր սիրոյ Քոյ արդիւնաւոր, բորբոքեցեր ի մեզ հոգեւոր
Եւ ընտրեցեր Քեզ յերկրէ զինւոր, անճառ փառաց Քոց արժանաւոր,
- 15 Ճանապարհիդ լուսոյ ուղեւոր, անմահ կենացն ժառանգաւոր,
Որ և ըզմեծ վրկայն փառաւոր, զԹէոդորոս աշրըն հրաշաւոր,
Հըսկայած և անճամբն ահաւոր, տիպ գեղեցիկ, բարբառ ըղձաւոր,
Անյաղթելի մեծ նիզակաւոր, լըցեալ շնորհաւք Քոյին երկնաւոր,
Ի յարգանդէն ընտրեալ մարմնաւոր, բարձեալ ըզլուծ Քոյին հոգեւոր,
- 20 Ամենիմաստ և յոյժ զաւրաւոր, Թէոդորոս հրեշտակն երկնաւոր:
Բարեխաւսութեամբ սրբոյն ըղձական, արժանացո ըզմեզ քաւութեան:
- Նիզակաւոր վրկայն երանեալ, Թէոդորոս մարդն աստուածարեալ,
Ի բարեպաշտ ծընողաց յայտնեալ, Հոգոյն Սըրբոյ շնորհաւքն լըցեալ,
Ի տղայութեան վարք բարի ստացեալ, ըզսրբութիւն պահոց սիրեցեալ,
- 25 Երկնաւորին փառաւք զարդարեալ, երևելի և յաղթող եղեալ,
Մեծապայծառ հաւատով փայլեալ, քարոզութեամբ զբազումս
դարձուցեալ,
- Յաւուր միում յերիւար հեծեալ, ի ճանապարհ ուրեք զընացեալ,

Ամառնային տալթըն տապաքեալ, նա ի տեղի մի իջաւանեալ,
 Եւ բարեպաշտ կին ոմըն տեսեալ, և մեծաձայն առ նա բարբառեալ.
 30 Յայտկի փախիր, ասեր այ հեծեալ, քանզի վիշապ մի կայ որջացեալ:
 Թէոդորոս պատասխան տըւեալ, թէ՛ Քրիստոսի եմ ես զինւորեալ,
 Անէրևոյթ վիշապին յաղթեալ, յերևելոյն զիա՞րդ երկուցեալ:
 Մինչ նա ընդ կնոջն զայս ասացեալ, Թէոդորոս արին վրկայեալ,
 Յանկարծակի բարձրաձայն գոչեալ, վիշապըն մեծ և առ նա դիմեալ,
 35 Թէոդորոս շնորհաւք զաւրացեալ, և նիզակաւ զգլուխն հերձեալ,
 Փռնականի ըզնա սատակեալ, և տեսանողքըն զահի հարեալ:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոյն ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ քաւութեան:

Դասուց վերնոց համանըմանի, Թէոդորոս այրըն ցանկալի,
 Վառեալ ի սէր արքային երկնի, բորբոքեցաւ անշիջանելի,
 40 Միշտ քարոզէր զԱստուած կենդանի, զՅիսուս Քրիստոս խաչեալն ի
 փայտի,
 Զոր իմացեալ անհաւատ ազգի, եկեալ տարան ըզնա յատենի,
 Ասեն զոհեա դիւաց պատկերի, զի պարզեաց լիցիս արժանի,
 Իսկ բարեպաշտ վրկայն հրաշալի, պատասխանեալ չար բռնաւորի,
 Ես զինւորեալ եմ Տեառն Յիսուսի, անեղ անմահ սուրբ թագաւորի,
 45 Երկըրպագեմ Հաւրն երկնաւորի, և փառակից Հոգոյն ճշմարտի,
 Յայնժամ թողեալ զվրկայն պանծալի, միթէ կամաւ նոցա հաւանի:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոյն ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ քաւութեան:

Ղենական սիրովըն լըցեալ, Թէոդորոս զաւրականն ընտրեալ,
 Յաստուածային Հոգոյն զաւրացեալ, հողեղինացըս գերազանցեալ,
 50 Յաւուր միում փոյթ յանձին կալեալ, և ի տաճար կըռոցն մըտեալ,
 Զանտոի երկիւղն ի բաց փարատեալ, և ըզմեհեան շաստուածոցն այրեալ,
 Ընդ որ բռնաւորըն յոյժ բարկացեալ, մեծաւ գանիւ ըզսուրբն հարեալ,
 ԶԹէոդորոս ի բանտ արգելեալ, և ի փայտեայ կոճեղն պընդեալ,
 Առ որ իջեալ Աստուածըն բարձրեալ, Իւր հրեշտակաւքն ի բանտն
 երեւեալ:
 55 Բարեխաւսութեամբ սրբոյն ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ քաւութեան:

Երկնից արքայն, Միածին Որդին, Յիսուս Քրիստոս լոյսն անքըննելին,
 Էրեւեցաւ Թէոդորոսին, մինչ աղաւթէր նա ի տան բանտին,
 Խաւսակցելով ընդ Իւր ծառային, և յորդորէր ի սէրն վերին,
 Մի՛ երկնչիր ասէր զինւորին, Ես պահապան եմ քեզ յատենին,
 60 Քեզ պատրաստեալ եմ Ես զայն տեղին, զոր և ետու Նախավրկային,
 Իսկ պահապանքըն դըրան բանտին, ունկըն դնէին բարբառոյ նորին,

Մըտեալ ի ներքս առ վըկայ բարին, և ոչ զոք տեսին խաւսակից նորին:
Բարեխաւսութեամբ սրբոյն ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ քաւութեան:

Այլ դառնագոյն չար խորհուրդ առնէր, պեղծ դատաւորն այն
ունայնասէր,

65 ԶԹէոդորոս ի բանտէն հանէր, և տանջանաւք ըզնա չարշարէր,
Կախեալ զմարմին վըկային քերէր, մինչ զի ոսկերքն և ջիւքն էրևէր,
Բայց յաղաւթից սուրբն ոչ դադարէր, այլ միշտ առ Տէր Յիսուս
բարբառէր,

Զցաւ տանջանացն ոչինչ համարէր, զհարւած մարմնոյն իւր
ի միտ չածէր,

Զանճառ փառաց հանգիստն յիշեր, եւ այնու ըզանձն իւր մխիթարէր,
70 Իսկ դատաւորն այլ չարիս խորհէր, զոր սատանայ զնա ուսուցանէր,
Կախաղանէն զնա իջուցանէր, եւ ի բորբոքեալ հուրըն արկանէր:
Բարեխաւսութեամբ սրբոյն ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ քաւութեան:

Լուսեղինացըն համանըման, Թէոդորոս յաղթող զաւրական,
Յաւժար կամաւք անփոփոխական, կացեալ ի մէջ հըրոյն բորբոքման,
75 Զհոգին եհան սիրով քաղցրական, սուրբ պըսակին եղեալ նա արժան,
Տեսեալ դասուց քրիստոնէական, զմաքուր հոգին զայն լուսանըման,
Ելեալ յերկինս աղանանման, խառնեալ ի դասն սրբէական,
Եւ բարեպաշտ կին մի պատական, առեալ զմարմինըն զայն սրբազան,
Պատուով եղեալ ըզնա ի տապան, թաղեալ ի գեղջ խայիտայ անւան,
80 Եւ բարեխաւս է մեզ անխափան, արագապէս լինել աւզնական:
Բարեխաւսութեամբ սրբոյն ըղձական, արժանացո՛յ ըզմեզ քաւութեան:

Եկայք ժողովք սուրբ քահանայից, վերապատուեմք զաւրըս բաղձալից,
Երկըրպագեմք սրբոյն ըղձալից, որ ազատեաց ըզմեզ ի զոհից,
Ամենաչար արքայն անիծից, Յուլիանոս պիղծն զազրալից,
85 Յանկայր հնարս առնել արհեստից, ապականել զպահըս քառասնից,
Պատուէր տըւեալ ազգաց կռապաշտից, իւր չար գործոյն առնել կամակից,
Ի կերակուրս ամենայն ընչից, ասաց խառնել յարենէ զոհից,
Զի կերիցեն ազգ քրիստոնէից, և աղանդոյն լիցին մասնակից,
Թէոդորոս վկայն հրաշալից, պատրիարգին յայտնեաց զիրս բանից,
90 Մի գնեսցեն ասաց ի շուկից, այլ կուլիբայ, խարշեալ ցորենից,
Ահա յիշեա և ևս
Զանձինըս մեր.:

Վայելչագեղ Սուրբ Կոյս Տիրածին, ամէնաւրհնեալ Սո՛ւրբ Աստուածածին,

Առ քեզ գոջեմք անձամբ ցաւագին, լե՛ր բարեխաւս Քում դաւանողին,
 95 Բամեալ ընդ Քոյդ մաղթանք կըցորդին, փայտըն կենաց պարծանք
 Պաւղոսին,
 Դաս մետասան սրբազան զընդին, Կարապետին և Ստեփանոսին,
 Արթուն անուն մեծ հայրապետին, Գրիգորիոս Սուրբ Լուսաւորչին,
 Պըսակազարդ սուրբ զինաւորին, Թէոփորոս մեծ նահատակին,
 Եկեղեցւոյս մեր հաստատութիւն, լինել պարիսպ դէմ դիւաց զընդին,
 100 Տալ մեզ հանգիստ յաւթեանս վերին, յորժամ գայցէ դարձեալ
 վերըստին,
 Նաև անմիտ, անգէտ Գրիգորին, որ նա խնդրող եղև այս գանձին,
 Ժողովրդեանս մեր ամենին եւ Առաքելին երգաւղի սորին,
 Ողորմեա՛ց մեզ.:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ՝ 126բ-128բ F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 178ա-181ա

K- Ձեռ. հմր. 5398, թերթ՝ 153ա-156բ

O- Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 97ա-100ա

P- Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 139ա-142ա

Ծայրակապ՝ Ի յԱռաքել խնդրեալ ե վարդապետն:

Լուսանցային անվանում՝ Թէոփորոսի:

Խորագիր

F Այլ գանձ Թէոփորոսի զաւրավարին KO Սրբոյ Թէոփորոսի զինաւորին

P Գանձ Թէոփորոսի զօրավարին

Բնագիր

1-10 O չիք 3P Բըղխումն հայրական փխ Բխումն էական

7P երգս փխ բանս 9P բոլոր փխ համայն

10 P Բոլոր տներում որպես կրկնակ ունի.

Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Թէոփորոսի խնայեա ի մեզ Աստուած կենդանի

12 P Բանաւոր փխ մտաւոր

14 KO արժանաւոր արքայութեանդ ժառանգաւոր փխ յերկրէ ... արժանաւոր

15KO P չիք 17 P Հըսկայազաւոր 18 KO ունի շար.

Թէոփորոս այրն փառաւոր, հրեշտակատիպ տեսլեամբն ահաւոր

20K P սրորէն փխ հրեշտակն

21 KO այս տողը և մյուս տների կրկնակները ունեն.

Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Թէոփորոսի զմերս ընկալցիս պատարագ Բանին:

23 K Յաստառածապաշտ փխ բարեպաշտ

27 P ընթացեալ փխ զընացեալ 28 K ճահի փխ տեղի

29 KO Իսկ փխ Եւ, KO մի հանդիպեալ փխ ոմն տեսեալ

30 OP Այտի փխ Յայտկի, KO ողջացեալ

- 32 P յերևելեաց 33 KOP չիք
 35 K զվիշապըն փի զգլուխն, O հերձեալ փի ճեղքեալ
 36 K P զոր տեսանողք ահիւ պակուցեալ փի և ... հարեալ
 41 KOP կռապաշտ փի անհաւատ, K առեալ ածեն փի եկեալ տարան, OP
 կոչեն, փի. տարան
 42K ընդ մեզ փի զոհեա
 44 K արքային մեծի, OP արքային երկնի փի սուրբ թագաւորի
 46K հրաշալին, OP ցանկալի փի պանծալի
 48 O զաւրավարն փի զաւրականն 50 K մտեալ փի այրեցեալ
 51 K չիք տողը, P ըզտաճար և ըզկուռքն փի ըզմեհեան չաստուածոցն
 52K P իսկ բռնաւորն ընդ այն բարկացեալ, գանիւ մեծաւ փի Ընդ... գանիւ,
 O Եւ փի ընդ որ
 53 K կոճեղեա փայտի փի փայտեա կոճեղն, P զդուրս բանդին իսկ ի վեր-
 ծեալ փի ի...անդեալ
 54 OKP փի տողի. Հրեշտակ յերկնից նմա երևեալ և կերակուր սրբոյն պատ-
 րաստեալ (P մատուցեալ)
 61K P ծայնին փի նորին 62 K և տեսանէին փի առ ... և
 63 OP նըմին փի նորին
 65 KOP չար տանջանս նմա պատրաստէր փի տանջանք.... չարչարէր
 66 KP զինուորին փի վկային, K սրբոյն փի և ցիլքն
 67 KOP իսկ փի բայց, K P պաղատէր փի բարբառէր
 68 O ոչ ածեր փի չածեր 69 P ըզմարմինն իւր փի ըզանձն
 70 K գործէր փի խորհէր, KP բանսարկուն փի սատանայ
 71 P հուրն իսկ 73 K P քաջ յաղթող վկայն փի յաղթող զաւրական
 76K իւր փի զայն, P զոգի սրբոյն փայլականման փի զմաքուր... լուսանըման
 77 K P չիք 78 P իսկ փի Եւ KO սուրբ հրաշագան փի սրբագան
 83 K P կոռց զոհից 84 P արժան փի արքայն, K պեղծն այն
 85 P արուեստից 86 P չիք իւր... կամակից
 87 K տացէ փի ասաց 88 P գնեսցեն փի կերիցեն, P չիք և... մասնակից
 90 P բաշխեա ամենից փի խարշեալ ցորենից
 93 OP մայր Տեառն Յիսուսի փի Սուրբ Աստուածածին
 94 K թաղծագին փի ցաւագին, K Միածին փի դաւանողին, OP յաւուրըն վեր-
 ցին փի Քում դաւանողին
 96 OP սրբագան մետասան, P Յովհաննու փի Կարապետին
 97 P սուրբ փի մեծ, P մեծ փի սուրբ
 98 K Պսականուն սուրբ զաւրավարին փի Պսակազարդ ...զինաւորին
 99 KP տալ փի մեր, KP յանշարժ վիմին վերա ամրութիւն փի լինել... գընդին
 100 O Տուր փի Տալ
 101-103 K P փի ունի
 Ննջեցելոց մերոց ամենին և խնդրողին
 Եւ ըստացողին ողորմեա:

P ունի շար. Եւ ստացողի տառիս Մեսրոպին
Յորժամ ասէք Աստուած ողորմի,

Ողորմեա.:

O Նաև Գրիգոր այն իմաստակին, որ և փխ Նաև ... որ
102 O մեղապարտ փխ Առաքել
104 F տողի փոխարեն ունի.
Տէրն ողորմի գանձիս ստացողին,
Տէր Գրիգորին և ծնողաց նորին,
Ողորմեա:

[Թէոդորոս Չաւրավարի]

*Որ ընտրեցար առ ի շնորհէ
Հոգով Սրբով ի յարգանդէ,
Լոկ ով հատիւ զմարմինդ ճընշելով,
Ի կեանս և մահ կըրկին ճըգնեալ:*

*Թէոդորոս մանկանցն երից,
Հաղորդ պահոցն սննդակից,
Հըրոյ կատարմամբ հանդիսակից,
Նոցին կցորդ երգակից:*

*Րամեալ յանձին զգործս բարեաց
Ըզբան և զհրաշս նշանաց,
Որով զվիշապն իսկ անմարմին,
Կարողացար կոխել յուսին:*

*Յորում ի տիպի զերևելին,
Խորտակեցեր զգլուխ վիշապին,
Մեծ զաւրավար Թէոդորոս,
Լեր բարեխաւս մեզ առ Քրիստոս:*

*Ի սերմանել զբանն ընթացար,
Զհունձ վըկայիցն, որ այս բերեալ,
Նահատակաց զաւրավարեալ,
Ընդ բելիար պատերազմեալ:*

*Սրբբով Հոգովըն զինելով
Եւ Քրիստոսի զինուորելով,*

Մեծ զաւրավար Թէոդորոս,
 Լեր բարեխաւս մեզ առ Քրիստոս:

Որպէս զոսկի հրով փորձեցար,
 Սուրբ ողջակէզ վերընթացար,
 Զինուք անձին զկուռսըն քակեալ,
 Զտանջանս պարտեալ, մահու յաղթեալ,
 Հիւսէր քեզ թագ արքայական,
 Արեամբ քոյին վըկայական,
 Մեծ զաւրավար Թէոդորոս,
 Լեր բարեխաւս մեզ առ Քրիստոս:

Սնունդ յարգանդէ զպահսն ստացար,
 Որով ի վրէժ պահոց յարեար,
 Դրախտի հոգոց այս փափկութեան,
 Պահոց եղար իսկ դռնապան:

Զի ոչ պղծել զպահսն թողէր,
 Այլ ըզջարին դաւն յայտնեցեր:
 Մեծ զաւրավար Թէոդորոս,
 Լեր բարեխաւս մեզ առ Քրիստոս:

Ի մի հանդէս Զեր արքային,
 Մարտեայք ընդ մի զինուորք նորին,
 Զքրիստոսատեացն Յուլիանոս,
 Զոր սպան ետոյ Մեռկիւռոս:

Թէոդորոս նախ քակեցեր,
 Խայտառակեալ զնա պարտեցեր,
 Մեծ զաւրավար Թէոդորոս,
 Լեր բարեխաւս մեզ առ Քրիստոս:

Աղբյուրներ

P- Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 142բ-143ա

ԳԱՆՁ ՍՐԲՈՅՆ ԹԵՈՂՈՐՈՍԻ

Խընճոյս հարսանեաց և նաւակատեաց, մատուցանեմք այսաւր
 հընչըմամբ,
 Նոր ժողովուրդքտ տոհմըք Սիոնի, հոգով եռացեալ ի սէր վըկայի,
 Տեառն ծառայ, զարմ աւազանի, ընտրեալ բանակք և հաւտ բանաւորք,
 Թէոդորէ ձեզ հիւր փառաւոր, ճաշ կազմեցէք ձայնիւ և յորդոր,
 Զի որ զվըկայսըն փառաւորէ, ըզվկայից Տէրն աւրհնաբանէ,
 Զերրորդութիւնըն բարբեանէ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս:
 Աւրհնեալ վըկայ Քրիստոսի, Թէոդորոս սուրբն յեկեղեցի,
 Աղաչեմք.:

Աստանաւր հարք և փառաբանք, պատուող տաւնիս և աստուածազանք,
 Ունկընդրութեամբ բանիս անսացէք, զաւր վըկայիս հրատարակեցէք,
 Զսքանչելիս սրբբոյս լըսեցէք, ընդ յաղթութիւն սորա զուարճացիք,
 Զանխախտելի հաւատըն տեսէք, զմարտիրոսութիւնըն քարոզեցէք,
 Ըզչայր Աստուած յաւզըն հայցեցէք, զՈրդին Միածին բարբեանեցէք,
 Ըզչոգին Սուրբ երկըրպագեցէք և զերրորդութիւնըն դաւանեցէք,
 Զմարմին, զհոգին, զմիտս յաւրինեցէք, զձեզ Աստուծոյ տաճար
 կազմեցէք:

Աւրհնեալ վըկայ Քրիստոսի, Թէոդորոս սուրբն յեկեղեցի,
 Աղաչեմք.:

Չքնաղագեղ ծընունդ յազատաց, և չնաշխարհիկ պայծառ ի դիմաց,
 Գանգրահեր գըլուխ խառնեռամ, էս ի բոնէ աչեր ծովական,
 Յանակից կամարադըրական, ծիծաղախիտ երես լուսանման,
 Երկթերթ ի բերան, վարդ ի շրթանց, քաղցրաբարբառ լեզու
 հոգիանուագ,
 Գեղաղէշ մարուաւքն ի բըխման, մանուշակի խոտաւքըն բուրմամբ,
 Գեղեցիկ գըրկաւքն և երկայն, բաւական բազկաւքն ի լըման,
 Վահանակիր թիկամբքն յաւրինմամբ, վիմակառոյց ամբրոպ և հաստատ,
 Սրընթաց սըրունք և գարշապարունք, անխըզելի լըրմամբ անդամունք,
 Պընդակազմեալ զրահիւք և զինուք, այտ գեղաշխեպ ձիովդ ի հանդէպ,
 Գայ իջանէ Սուրբն իբրև յարաւտ, ի մարգաճակին Եւսեբեայ:
 Աւրհնեալ վըկայ Քրիստոսի, Թէոդորոս սուրբն յեկեղեցի,
 Աղաչեմք.:

Աստանաւր անց եղև սըրբոյն, յԵւքայիտայ Պըռաստի յայրոյն,
 Ի մէջաւրէայ տաւթ ժամանակին, հանգիստ առնու ի խոտաւետին,

Հանէ ըզսուրն իւր ըզպաւղուատիկ, և կախէ ի յոստ անդանաւր ծառոյն,
 Եւ ինքն անգեալ յըստուեր հովանոյն, բանայ ըզգլուխ վարսին թխագոյն,
 Զայն տեսեալ Եւսեբեայ այրոյն, աղաղակէր ի սրախէ՝^{*1} տանոյն,
 Կարկառելով ըզբազուկ ձեռինն. Հեծեալ ա հեծեալ, ձայնադրեալ,
 Մի դադիր ի յորջ վիշապիդ, զի ժամանակ է գալ գազանիդ,
 Երկիւղազարհուր լինիմ վասն քո, գուցէ վրիպիս դու կամ երիվարդ:
 Արդ ընդ բանի կընոջըն, որ ազդեաց, շարժումն եղև գալո գազանին,
 Ազդ եղև զինուորին:
 Աւրհնեալ վըկայ Քրիստոսի, Թէոդորոս սուրբն յեկեղեցի,
 Աղաչեմք.:

Տեսեալ զվիշապըն քաջ զաւրականն, և կընքեաց խաչիւրն
Քրիստոսական,
 էառ նիզակ հարկանողական, և ճեղքեաց ըզգլուխըն շեշտական,
 Թափանց վազեաց ընդ խոցուած աւծին, և աւրհնեաց յաղթողըն
չար վիշապին,
 Սպառեալ սուգաւ գոռոզն ահագին, և զառիվայրեաց գլորմամբ յեղէգին,
 Ըմբռնեցան տեսաւղքն յերկիւղին, ևս առաւել Եւսեբի այրին,
 Տային պատիւ հըզաւր փըրկաւղին, պարգևատուի սըրբոյ վըկային,
 Ընդ որս և մեք հայցմամբ խնդրեսցուք, զի փշրեսցէ ըզգլուխ
բանսարկուն,
 Եւ փրկեսցէ յաներևոյթ գազանէն:
 Աւրհնեալ վըկայ Քրիստոսի, Թէոդորոս սուրբն յեկեղեցի,
 Աղաչեմք.:

Ուստի տեսեալ ներհակին զյառաջադէմ զաւրութիւն սըրբոյն,
 Նախանձեցաւ ընդ զաւրականին, և յարոյց ըզկռապաշտութիւն,
 Թագաւորեաց Մաքսիմիանոս, և երկրորդապետ եղև Մաքսինդոս,
 Սենեկապետ եղև Գոստնդոս, նուիրակապետ Դոկենարիոս,
 Ըմբռնեցաւ արին ի մարտի, և ածաւ յատեանըն դատաստանի,
 Հարցանէին վասըն Քրիստոսի, թէ զիա՞րդ Որդի Աստուծոյ լինի,
 Կամ կոյսն առանց առն որպէ՞ս ծընանի, անմահըն զիա՞րդ մարմնով
մեռանի,
 Կամ անեղ բնութիւնըն հողով ծածկի, որ վերածգաւղն է անճառելի,
 Մեռեալք զիա՞րդ յառնեն կենդանի, կամ մահուամբ զիա՞րդ մահըն
լուծանի:
 Ըմբիշ բանականն ի պատասխանի, բացեալ զբերանն յորդառատ բանի,
 Որպէս հըմուտ էր Նոր Աւրինի, յանդիմանեաց զպէտքն ի հանդիսի,

* Լուսանցքում խ-ն դարձված h սրահ:

Աստուածն իմ է- է և էակից, Հաւր և Հոգոյ յաւէտ իսկակից,
 Մարմին էառ Իւր աստուածակից, և մահուամբ եղև մեզ շարշարակից,
 Անմահ բնութեամբն Իւրով մահացաւ, այլ խաչակից միութեամբ:
 Աւրհնեալ վրկայ Քրիստոսի, Թէոդորոս սուրբն յեկեղեցի,
 Աղաչեմք.:

Էրևիւ գըտեալ ժամ յապահովի, և լուցմամբ այրեաց զյարկ
 շաստուածունչոյն,
 Տեսին սպասաւորք դիւաց պատկերին, և բողոք ի դուռն ասցին
 արքային,
 Թէ փոխանակ խընկոյն և զոհին, վառեաց զտաճար ազնւագունին,
 Կըրկին ածաւ որոջն ի յատեան, վրիժապարտիլ կըռոցն աւերման,
 Ըմբեաց հարուած գանիւք շարաշար, որ ի յատեանն ի խազ մահ արար,
 Սուրբըն կախեցաւ ընդ կախեցելոյն, և քերեցաւ ընդ կող գեղարդեանն,
 Վըճիւ հատաւ ի բարբարոսէն, ի հուր մատնեն զերջանիկ վրկայն
 Եւ աւանդեաց զհոգին ի ձեռս Աստուծոյ:
 Ահա յիշես.
 Եւ ևս առաւել
 Զանձինս:

Րապէս աղբիւր լուսոյ Մարիամ, դրախտ կենդանի,
 Սուրբ Աստուածածին առաւաւտ կենաց, ծագումն աշխարհի,
 Այգի վայելուչ հրալից մորենի,
 Լեառն անմատչելի, վէմ ապառաժի, գաւազան ծաղկեալ, սափոր
 լի ոսկի,
 Տապանակ շարժուն, կըտակ կենդանի, բոյս արմաւենի, քաղաք
 տէրունի,
 Հովիտ անմահի, ակըն շափիւղայ, բըլուր կընդրկի, երկիր ծարաւուտ,
 Որ այսպիսի հասար դու փառաց, վեհ էրևեալ ստորից գերամբարձ,
 Բարեխաւսեա՛ արքային բարձանց, թողուլ զյանցանքս մեղաւորաց,
 Միջնորդութեամբ արոյն երջանկաց, զաւրավարին ի վրկայս պատըւած,
 Խափանելով ըզհնարքըս բնաւից, կենաց հացիւ յարէնքս պահոց,
 Զի մի՛ սաղրեալ շարըն հնարեսցէ խառնեալ ի խորհուրդ զարին
 շար զոհից,
 Որպէս հատաշրով սընունդ վրկայիս, նոյնպէս և աւուրք սուրբ
 քառասնեկիս,
 Եւ այժմ ողորմեաց.:

Աղբիւրներ՝ D-Ձեռ. հմ. 4273, թերթ 101ա-105բ:
 Ծայրակապ՝ Խաչատուր:

ԹԷՈՂՈՐՈՍԻ ՉՕՐԱՎԱՐԻՆ*

Ի քէն հայցեմք աղբեր բարութեան լոյս.

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

*Յիսուս անմահ անճառ արքայ, ընտրեալ զինուոր Քեզ և վրկայ,
ԶԹէոգորոս Սուրբ պաշտանեայ, յորովայնէ բարի ծառայ:*

*Աստուածային շնորհաւք լըցեալ, եւ Սուրբ Հոգովըդ զաւրացեալ,
Ի տղայութեան պահաւք սընեալ, և արինաց Քոց հետեալ:*

*Ռահին կենաց փափագեցաւ, սիրով Քոին բորբոքեցաւ,
Թէոգորոս քաջ ընտրեցաւ, Քոին կամաց հաճոյացաւ:*

*Արիաբար ի հանդիսին, պատերազմեալ ընդդէմ չարին,
Թէոգորոս զինուոր Քրիստոսին, յաղթող գըտաւ Բելիարին,*

*Քաջ ախոյեան երևելով, զգլուխ վիշապին խորտակելով,
Թէոգորոս պընդեալ հոգով, զտաճար կըռոցն այրեալ հրով:*

*Երկնաւորի փառաց ցանկայր, ի չարչարանս մարմնով փութայր,
Թէոգորոս քաջ զաւրավար, կամաց Փըրկչիդ յոյժ կամարար:*

*Լուսափայլեալ յասպարիսին, լըցեալ փառաւք Քո երկնաին,
Թէոգորոս զօրավարին, երևեցար ի բանտին:*

*Էղեալ ընծայ հաճոյական, քեզ պատարագ Սուրբ և արժան,
Թէոգորոս յաղթող վրկայն, կացեալ ի մէջ հըրոյն այրման:*

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 60բ-61ա:

Ծայրակապ՝ յԱռաքել

ՅՈՐԴՈՐԱԿ, ԴԱՍՔՆ ՀՐԷԱԿԱՆ

Այսօր միաբան, ժողովք ամենայն
 Տօնեմք յիշատակ վրկային, մեծ և պատուական:
 Սուրբ և պանծալի, յաղթող վրկայի,
 Քաջ զօրավարին Քրիստոսի Թէոդորոսի:
 Անբիծ աղանի, հոգովն Յիսուսի,
 Սուրբ Թէոդորոս հրաշալի, վրկայն պանծալի:
 Յուցեալ պատարագ, Հաւր հաճոյական,
 Սուրբ Թէոդորոս նահատակ և մեծ զաւրական:
 Երազով յայտնեալ, զծածուկըն ցուցեալ,
 ԶՔրիստոնեայսն ի պիղծ կերակրոյն ըզգուշացուցեալ:
 Արդ զխորհուրդ չարին, Յուլիանոսին,
 Ծանուցեալ Թէոդորոսի Սուրբ հայրապետին:
 Լերուք զգուշագոյն ի պիղծ կերակրոյն,
 Զի մի պղծեսցի պահքն Ձեր յարենէ զոհոյն:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 61աբ:

ՏԱՂ ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ ԱՍԱՅԵԱԼ Ի ՍՈՒՐԲՆ ԹԵՈՂՈՐՈՍ

Սիրով վառեցար ի սէր անմահ փեսային,
 Սքանչելիդ Թէոդորոս պայծառ քան զարփին:

 Տաճար լուսափայլ կազմեալ Միածին Բանին,
 Տարեալ տանջանաց ահեղ, հարեալ ի մարմին:

 Երանեալ մաքուր հոգով, դաւանեալ զՀոգին,
 Ելեալ բարձրացար ի փառս ի յանճառին:

 Փայլեալ լուսատիպ դիմաւք ի մէջ հանդիսին,
 Փութացար լինել ընկեր Նախավրկային:

 Ահեղ ճառագայթ փայլեալ և լոյս երկնային,
 Առեր զյաղթանակ մարտին ի պատերազմին:

Նոր բողբոջեցար ծաղիկ եւխայիտային,
Քաջ վըկա եղեր սիրով սուրբ թագաւորին:

Ոսկի ընդ ակունս շարեալ, ձեռամբ Արարչին,
Մարգարտով թագ և պըսակ հրեշտակք քեզ բերին:

Սարգիոն շիկագունեալ յակունս Եփրատին,
Սոսկալի վակաս կազմեալ քում պարանոցին:

Էրզեսցուք արհներգութիւն Երրեակ Միակին,
Եւ ուրախասցուք ի տօնս Թէոդորոսին:

Տ Ձեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 95աբ:

Ճայրակապ՝ Ստեփանոսէ:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՔԱՌԱՄՆԻՑՆ ՈՐՔ Ի ՍԵԲԱՍՏԻԱ ԿԱՏԱՐԵՑԱՆ

ԿԱՆՁ ՔԱՌԱՄՆԻՑ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անմարմնական դասք հոգեղինաց, այսօր տաւնեն ընդ մարմնաւորաց,
Զաւր քաջութեան սուրբ նահատակաց, կատարելոցն ի յերկրէն Գամրաց,
Սուրբ Քառասնիցըն մարտիրոսաց, Քրիստոսազաւր զինաւորաց:
Որք մատնեցին զանձինս տանջանաց, առին պըսակ յարքայէն փառաց,
Հասին անանց հանգստեան կենաց, և անտըրտում մեծ ուրախութեանց:
Գըթա ի մեզ արքայ համայնից, խնդրուածաւք Սըրբոց Քառասնից,
Աղաչեմք.:

Ռահին կենաց եղեն հետեւեալ, Սուրբ Քառասուն վըկայքն երանեալ,
Հոգոյն Սըրբոյ շնորհաւքն լըցեալ, միախորհուրդ ի մի գումարեալ,
Զահ և զերկիրդ ի բաց փարատեալ, և ի յատեան մահու ժամանեալ,
Դուքսըն չարեաց ըզնոսա հարցեալ, և հաստատուն հաւատով գտեալ,
Սուրբ Քառասունքն պատասխանեալ, զՅիսուս Քրիստոս Աստուած
դաւանեալ:

Գըթա ի մեզ արքայ համայնից, խնդրուածաւք Սըրբոց Քառասնից,
Աղաչեմք.:

Այս են անուանք վըկայիցն յայտնի, դաւանողաց Որդոյն Միածնի.
Դոմեաթիանոս ընդ Կիւրղիոսի, Վաղէս, Եւտիքոս ընդ Հիւսիքոսի,
Ելիանոս ընդ Նոյիկոսի, Փլաւիոս և Սպարադոսի,
Քսանթիոս Սիսիանոսի, Դեոնդիոս ընդ Մելիտոնի,
Սեւերիանոս Փիլիկտիմոնի, Իրակլիոս և Անգէասի,
Աւետիս, Կիւրիոն և Եկիդիոսի, Աղէքսանդրոս եւ Ակակիոսի:
Գըթա ի մեզ արքա համայնից, խնդրուածաւք Սըրբոց Քառասնից,
Աղաչեմք.:

Քրիստոսազարդ Սուրբ Նիկողայոս, Վաղերիանոս և Բիբիանոս,
Եւտիքոս, Յոհանէս, այլև Քուդրիմոս, Իլիուդէս և Լուսիմաքոս,
Ազդիոս, Դոմնիոս, Աթանասիոս, Պրիսկոս, Կանդիտոս և Գօրգիանոս:
Սուրբ Սակերդոն և Թէոդուլոս, Սուրբ Գաիոս և Թէոփիլոս:
Գըթա ի մեզ արքա համայնից, խնդրուածաւք Սըրբոց Քառասնից,
Աղաչեմք.:

Երանելի վրկայնքն գովեալ, դատաւորէն եւ ի դըքսէն դատեալ,
Տարեալ ի լիճ ծովակին արկեալ, սառնասառուց մարմնով չարչարեալ,
Զուրըն կապոյտ կարմրագոյն ներկեալ, արեամբ Սըրբոցն որ յերկիր
հեղեալ:

Մինն ի ցաւոցըն փախուստ առեալ, ի բաղանիսն անկեալ և մեռեալ,
Սուրբ Քառասունքըն ահիւ պակուցեալ, զՅիսուս Քրիստոս
յաւգնութիւն կոչեալ:

Գըթա ի մեզ արքա համայնից, խնդրուածաւք Սըրբոց Քառասնից:
Աղաչեմք.:

Լուսանշոյլ պըսակ ցանկալի, Սուրբք Քառասնիցն յերկնից իշանի
եւ նոյն ժամայն Փըրկչին երեւի, և խօսակից նոցա լինիցի,
Պայծառ արև առ նոսա ծագի, և պաղութիւն ցըրտոյն հալեսցի,
Յայնժամ հանեալ զսուրբսն ի ցամաքի, զամենեսեան բարձեալ ի սայլի,
Իսկ մայր մանկանըն Մելիտոնի, առեալ զորդին ի վերա ուսի,
Տարեալ հասոյց սըրբոցն երամի, այրեալ հըրով զվրկայսըն բարի,
Նըշխարքն ի գետն ընգեցեալ լինի, յետոյ հանաւ տեսլեամբ սքանչելի:
Ահա յիշ.

եւ ևս

Զանձինս.:

Իմանալեաց դասուն գերագոյն, Աստուածածին մայր անճառ լուսոյն,
Բարեխօսեա Միածին Որդոյն, զմեզ ազատել ի հրոյ գեհենոյն:
Կըցորդ ընդ քեզ ձայնըն բարբառոյն, Սուրբ Ստեփաննոս և
մեր լուսատուն,

Սուրբ Քառասունք վրկայք բարձրելոյն, դաւանողաց Որդոյդ Աստուծոյն,
Մեզ թողութիւն շնորհել յաւր մահուն, և արժանի առնել Իւր տեսոյն:
Երանական ձայնի արհնելոյն, իմանալի անճառ սեղանոյն,
Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В - Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 80ա-82ա:

Ծայրակապ՝ Առաքելի:

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Ի յԱստուծոյ Հոգոյն ընտրեալ, Սուրբ Քառասունք միաբանեալ,
Զահ և զերկիւղ ի բաց մերժեալ, Յիսուս Քրիստոս ապաւինեալ:

Յոր թագաւորն չարացեալ, Լիկիանոս ըսպառնացեալ
Եւ ի Սեաստ զնոսա տարեալ, յատեան մահու իսկ կացուցեալ:

Արիաբար ի հանդիսին, Սուրբ Քառասունքն ի միասին,
Դաւանեցին զԱստուած Որդին, զՅիսուս Քրիստոս Հաւր Միածին:

Ռամիկ մըտօք, խաւար հոգով, դուքսն ընդ նոսա մաքառելով
Եւ դատաւորն չար գողով, բազում բանիւ հարցանելով:

Այլ Քառասունքն միաբան, Սուրբ զօրականքն պատուական,
Դատաւորին տան պատասխան, և զդուքսն առնեն ափ ի բերան:

Քրիստոս իջեալ ի մէջ բանտին, տայր զօրովին Քառասնեկին,
Տարեալ արկին ի մէջ լըճին, պատառեցան մարմինք նոցին:

Եւ ի սաստիկ սառնամանեաց, մի ոմն յեղբարցն ոչ ժուժկալեաց,
Ի բաղանիսն աճապարեաց, և զըրկեցաւ ի մեծ փառաց:

Լուսանըշոյլ պսակ կազմեալ, վերա ջրոյն յայտնի իջեալ
Եւ բանտապետն զայն տեսեալ, զթիւ քառասնիցն կատարեալ:

Ի մէջ լըճին անճառելի, լոյսըն Քրիստոս անդ երևի,
Սառնամանիք պաղըն հալի, ընդ երևումըն Քրիստոսի:

Եւ զմարմինս նոցա հանին, յեզեր լըճին սալլի բարձին,
Տարեալ հըրով իսկ այրեցին, զոսկերսն ի մէջ գետոյն լըցին:

Րոտեալ ի մի ժողովեցան, ոսկերք սրբոցն աստղանման,
Հայրապետին գան ի տեսլեան, ի գիշերի եկեալ եհան:

Պոչեմք ձայնիւ փառքս տալով, և յԱստուծոյ զայս խնդրելով,
Նոցա փառաց հաղորդելով, «զաւրհնեալ Եկայքըն»^{1*} լրսելով:

Աղբյուրներ՝ B-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 81բ-82բ:
Ծայրակապ՝ ի յԱռաքելի երգ:

^{1*} Մատթ. ԻԵ 34

ՄԵՂԵԴԻ ՊԱՏՈՒԱԿԱՆ

- Մանկունք վերինն Սիրվնի,
 Ով Սուրբք Քառասունք սիրողք Քրիստոսի,
 ԶԱստուած խոնարհեալ տեսէք ի միջի,
 Պըսակ լուսոյ ի գլուխ ձեր բազմի,
 5 Բարեխաւսեցէք առ Տէր վասն տաւնողացս:

- Ըզջուր լըճին կարմրացուցէք
 Եւ անբիծ արեամբ ըզծովն ներկեցաք,
 Որպէս հովիւ լերանց, ծաղկաւք զարդարեալ,
 Որպէս վարդ փըթթեալ, որ ի հոտըն բուրեալ,
 10 Բարեխաւսեցէք առ Տէր վասն տաւնողացս:

Աղբյուրներ

Օ - Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 117բ: Ք - Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 163բ

Խորագիր

Ք Մեղեդի

Բնագիր

4 Ք լուսափայլ փխ լուսոյ

ՏԱՂ ՍՐԲՈՑ ԲԱՌԱՄՆԻՑ

- Աղաչանաւք սրբոց մանկանցն,
 Քառասնաթիւ մարտիրոսացն:
 Որ ի լիճքն սառնամանեաց,
 Զմարմինս սրբոցն պաղ ձուլեաց:
 5 Հայցմամբ նոցին Սուրբ Քառասնիցն,
 Որք վասըն Քո զարինս հեղին:
 Տուր ինձ արտաւար ցաւագին,
 Հեղուլ փոխան արեան նոցին:
 Ընդ բազմահնար տանջման նոցին,
 10 Տանջանք հոգոյս իմ վերասցին:

Բեկմամբ բարձիցն և յաւղւածին,
Զիմըս պընդեա յողդողդ մարմին:

Եւ ծովահեղձ սառմամբ ցրտին,
Որով նոքայն համբերեցին:

15 Զիմ ըզպաղեալ սիրտս առ բարին,
Զեռռ հըրովդ Աստուածային:

Ընդ շղթայից պարանոցին,
Զիս կապեսցես սիրով Քոյին:

Եւ ընդ կոճեղսն, որ յոլոքին,
20 Զիս ի կապից խըզեա չարին:

Որք վասըն Քո ընդ հուր անցին,
Եւ ի սաստիկ ջուրըս գետին:

Որոց հայցմամբըն բոլորին,
Զմեզ ի յաւուր փըրկեա չարին:

Աղբյուրներ

A -Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 143բ: F - Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 204աբ

O -Ձեռ. հմր. 5346, թերթ 118բ-119ա

Խորագիր

F Տաղ ազնիւ O Յորդորակ է:

Բնագիր

10 F հոգոց մերոց 23 F համայնին փխ բոլորին:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ [Քառասնիցն]

Ի սէր անչափ աստուածային
Բորբոքեցաւ յոգիս մարդկան,
Ըզանացաւոր կեանքըս թողին,
Անանց լուսոյն հետեցին:

Որպէս ըզՍուրբ ըզՔառսունքն,
Սեբաստացոց արի մանկունքն,

Որք Քրիստոսի հետևեցին,
Ի յառագաստն անճառ մըտին:

Իսկ Քառասուն վըկայքն արի,
Անվա՛հ կացին ի յատենի,
Ընդդէմ դըքսին դատաւորին,
Դաւանեցին զԱստուածորդին:

Ողորջանօք ոչ կարացին
Դարձուցանել զմանկունս Փըրկչին,
Բազում խոստմամբ ոչ յաղթեցին,
Վըճիռ մահու հատին նոցին:

Իսկ արտաքոյ մեծ քաղաքին,
Կայր ծովացեալ ջուրն ի տեղին,
Ի դառնաշունչ ժամանակին,
Ի դըժնդակ աւդ սառնագին:

Յերեկօրեայ ժամանակին,
Ածեալ ըզսուրբն ի մէջ լըճին,
Զուրըն պաղեալ, կըտրեալ զմարմինսն,
Որպէս ըզսուր պատերազմին:

Մանկունքն ի մէջ պաղեալ ծովին,
Որպէս փեսայ յառագաստին,
Արենաթաթախ սաղմոսէին,
Որպէս Դաւթի տասնաղին:

Աստուած յաւգնել ինձ կարդային,
Զմիմեանըս քաջալերէին,
Սըրտիւ զՔրիստոս աղաչէին,
Եւ պըսակացն ակն ունէին:

Հոսէր արիւնն ի սուրբ մարմնոյն,
Որպէս ըզվարդն կարմրագոյն,
Ծովն ներկեալ ի գոյն հըրոյն,
Որպէս զաղեղն ի մէջ ամբոյն:

Յանկարծակի լոյսըն փայլէր,

Պըսակ յերկնից անդ իջանէր,
Երեսուն և ինն թիւ էր և էր,
Զվարատեալն ի բաց որոշէր:

Իսկ բաղնապանն, որ էր արթուն,
Տեսեալ զպըսական լուսով փայլուն,
Փառաւք շըրջէր ի վերայ ծովուն,
Թըլով սրբոցն ինն և (39):

Յայնժամ ի ձայն բարձր գոչէր,
ԶՔրիստոս Աստուած անդ դաւանէր,
Փոքրիկ վշտացն համբերէր,
Սուրբ պըսակացն արժան անէր:

Ի լուսանալ առաւատին,
Հանեալ ըզսուրբքն յեզր ի լըճին,
Զմարմինք սրբոցն բարձեալ սայլին,
Մէլիտոնի ողորմէին:

Իսկ մայրն եկեալ գորովագին,
Բարձեալ գորդին իւր ի յուսին,
Տարեալ հասոյց սրբոց գընդին,
Որ լըմնցաւ թիւ քառասնին:

Զմարմինք սրբոցն հըրով այրեցին,
Ի յորձանուտ գետն ընկեցին,
Խընամք Արարչին, Սուրբ Միածնին,
Տարեալ ժողով ի մի տեղին:

Յանկարծակի մէջ գիշերին,
Հայրապետին ցուցաւ տեղին,
Որպէս ըզլոյս ի մէջ ջըրին,
Փայլէր ոսկերք Սուրբ Քառասնին:

Հանեալ ըզգանձն աստուածային,
Փառաւք տարեալ ամփոփեցին,
Կաթուղիկէ մեծ շինեցին,
Սուրբ Քառասունք անուանեցին:

Սուրբ քահանայքն սիրով տաւենն,
Տեառն արհնութիւն մատուցանեն,
Զերրորդութիւն փառաւորեն,
Զտաղ ի երգողս ի տաւնս յիշեն:

Աղբյուրներ

P - Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 163բ-164բ:

ՏԱՂ ՔԱՌԱՄՆԻՑՆ

- Ի Սեբաստիայ ի ծովակին մըտեալ,
Քաջ զարականացըն միաբանութեամբ:
Աւըն դառնաշունչ, զլիճն պաղեալ սառմամբ,
Սառնոյր խոցոտէր ըզվկայից մարմինսն:
- 5 Աւրիւնն ելանէր, զջուրսն կարմիր առնէր,
Վարդ կարմրածաղիկ ջուրըն խառնեալ արեամբ:
Ի չորից տասանցն մինն որոշեալ գըտաւ,
Ի ջերմութենէն վաղվաղակի լուծաւ:
Ելեալ ի լըճէն մարմնով շարշարեալ, կորստական եղաւ,
- 10 Միաբան սըրբոցն արտասուելով գոչեն:
Զորոշեալն ելեալ արտաքս ի սուրբ գնդէն,
Դառնութեամբ լային և միաբան վառեալ:
Մի ոք ելանել ի յընտրելոց սըրբոցն,
Ի դառն լըճիս մեք կենդանի շրջիմք:
- 15 Հրաժարեալն ի մէնջ վաղվաղակի լըքաւ,
Միաբան գոչեն առ թագաւորն երկնից.
Գըթա Տէր ի մեզ և ողորմեա Քրիստոս:
Երկնից թագաւորն, էջ ի հանդէս սրբոցն,
Լոյս աստուածութեանըն բորբոքէր ի լիճն:
- 20 Դառնութիւն աւդոյն, ամառնային փոխէր,
Զի կամք Արարչին, որպէս կամէր լինէր:
Վառեալ զարացան, Տեառն Յիսուսի վըկայքն,
Յորդորեալ զմիմեանս ի սէր Փըրկչին իւրեանց:
Փառաց թագաւոր քեզ վայելէ պատիւ
- 25 Ընդ Հաւր և Հոգոյն, անլուելի ձայնիւ:

Աղբյուրներ

E-Ձեռ.հմր. 428, թերթ՝ 142բ-143ա: F -Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 203բ-204ա

L - Ձեռ. հմր. 2665, թերթ՝ 177բ

Խորագիր

F – Տաղ անոյշ

L – Տաղ սրբոց քառասնից

Բնագիր

7 L կորեալ փխ գտալ

8 FL տողը չիք

14 L սառն փխ դառն

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

- 1 Ի գիշերին երևեալ արդարութեան արեգակն,
Ճառագայթիւքն տապանայր, ջուր ծովակին եղկանայր:
- Պըսակ փառաց բերէին, Սուրբ Քառասնիցն գընդին:
Սուրբքն ի լուսոյն զարդարեալ, պայծառ փառաւք պաճուճեալ:
- 5 Բաղապանն այն զարթուցեալ, զլոյսն պայծառ զայն տեսեալ,
Իսկոյն ի լիճն վազեալ, զՔրիստոս Աստուած դաւանեալ:
- Ի լուսանալ այնմ աւրին, եկ դատաւորն ընդ դքսին,
Զըւարթ ըզսուրբսըն տեսին, և զբաղնապան ի միջին:
- Զմանկունսն ի լճէն հանեալ, զբարձս նոցա խորտակեալ,
10 Անդէն զհոգիսն աւանդեալ, Սուրբ Քառասունքն երանեալ:
- Մինըն Մելիտոն կոչեալ, տըղայ հասակաւն լեալ,
Ըզնա թողին խնամարկեալ, զի ուրասցի զհաչ ելեալ:
- Իսկ մայրն եկեալ և առեալ, զորդի ի յուսըն բարձեալ,
Տարեալ ի սայլն և եդեալ, զորդին սըր[բ]ոցն դասեալ:
- 15 Տարեալ զմարմինն այրեցին, ըզվկայից Քառասնին,
Զհողն հողմով հոսեցին, զոսկերսն ի գետ զըցեցին:
- Եւ յետ աւուրց որ անցին, երևեցան յերագին,
Եպիսկոպոսապետին, Սեբաստիա քաղաքին:
- Երթալ հանել զնոսին, երևելով նըշուլին,
20 Ճաճանչ լուսոյ ի գետին, զոսկերս մանկանց Քառասնին:

*Հանեալ տարան պատուեցին, եկեղեցի շինեցին,
Զսուրբսն ի հանգիստ փոխեցին, որ յարաժամ միշտ յիշին:*

*Կան և մնան պըսակին, ի գալստեան Քրիստոսին,
Յարժայութիւն մեծարին, ըստ արեգականն ծագին:*

Աղբյուրներ

L-Ձեռ. հմր. 2665, թերթ՝ 178աբ:

Q-Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 187աբ

Խորագիր

Q Տաղ քառասնից

Բնագիր

5 Q բաղպանին փխ բաղապանն այն,

Q նայ փխ զայն

8 Q լըճին փխ միջին

12 Q Զխաչ ելեալն

16 Q լըցին փխ գըցեցին

18 Q Սեբաստիոյ

ԿԱՆՈՆ ՀԱՄԱԻՐԷՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑ ՍՐԲՈՑ

ԳԱՆՁ ՀԱՄՕՐԷՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՑ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Աւրհնեալ անճառ Հայր սուրբ գթական, անեղ, անմահ, յաւիտենական,
Գովեալ Որդի Հաւր սահման և Բան, անեղակից հաւասարական,
Բարեբանեալ Հոգի տիրական, Հօր և Որդոյ սարաս և նրման,
Աւրհնեալ ծնօղ միաւորական, սուրբ Միածնի Քո անեղ բնութեան,
Գովեալ ծնունդ անանջատական, ի ծոցոյ Հաւր անբաժանական,
Բարեբանեալ աստուածապետական, Հոգի բըղխումն ընդ Հօր յեութեան,
Աւրհնեալ ծագաւղ լոյսըդ անստուերական, գովեալ ծագումն

անպարագրական,

Բարեբանեալ մըշտնջենական, ամենազօր Հոգի անվախճանական,
Յոր դաւանեմք հոգով բանական, և բերանով մարմնաւորական,
Երբեակ և մի անբաժանական, և բաժանեալ յերիս միութեան:
Անձամբ յատուկ յերիս բաժանման, նաև անուամբ որոշելական,
Այլ մի բնութիւն գոյ անեղական, տիպ անփոփոխ կերպ անձեական,
Կամք եզակի կատարելական, և Տէրութիւն անփոխադրական,
Իշխանութիւն, պատիւ հարթական, և լիութիւն աննշազական,
Պարզ և մաքուր անայլալական, և ճառագայթ լոյս գերադրական,
Բնութիւն բարի առանց չարութեան, զուտ և մաքուր ի կրից

դառնութեան,

Իշխանութիւն անզրուական, ճըշմարտութիւն անխառն ի ստութեանց,
Խորհուրդ խորին անորոնական, իմաստութիւն անբովանդական,
Որքանութեամբ անկետ անպայման, և մեծութիւն անըսառական,
Անզննելի դասուց վերնական, անքննելի մտաց ստեղծական,
Բանիւ անհաս, անպատմողական, անճառ լեզուի բանական բնութեան:
Ընկալ Քրիստոս զբանըս մաղթական, խընդրուածաւք Սուրբ

հայրապետաց,

Աղաչեմք.:

Ռահդ լուսոյ Աստուած կենարար, որ ի Հաւրէ ծընունդ կոչեցար,
Նոյն և ի կոյս մաւրէ յայտնեցար, և աշխարհի լոյս երևեցար,
Կեանք և կենաց տըւող ծանուցար, բժշիկ վիրաց Բանդ առաքեցար,
Կամաւ ի փայտ խաչին բարձրացար, ի հող մահու դու խոնարհեցար,
Յարեար մարմնով անբաժանաբար, որով ի կոյս արգանդ միացար,
Իշխանապէս յերկինս համբարձար, յաթոռ փառաց Հաւր Քո բազմեցար,
Առաքեցեր զՀոգիդ բարերար, զոր ընտրելոց Դու խոստացար:
Ընկալ Քրիստոս զբանըս մաղթական, խնդրուածովք Սուրբ

հայրապետաց,

Աղաչեմք.:

Առաքեցան յոլորտս աշխարհի, Սուրբ Առաքեալք Որդոյն Միածնի,
Քարոզեցին մարդկային ազգի, զԵրրորդութիւն անբաժանելի,
Եւ զմարմնանալն Աստուծոյ Բանի, զտնօրէնութիւն ի վերա երկրի,
Զչարչարանաց և զմահու խաչի, և զյարութիւն յաւուր երրորդի,
Խափանեցին զկուռս որ յաշխարհի, հաստատեցին զՍուրբ զեկեղեցի,
Իսկ նոր հնարք յայտնեալ բանսարկուին, յարոյց զդասըս հերձուածողի,
Նախ զԱրիոս Աղէքսանդրացի, որ արարած դաւանէր զՈրդի,
Ի բնութենէ Հօր բաժանելի, փոքր և կըրսեր անդրանիկ երկրի,
Այլ և Սաբէլ պիղծ Լիբիացի, Արիոսի հակառակ խօսի,
Ժողովելով զանձինսն Երրակի, միայն կոչմամբ ասէ անուանի,
Որպէս Սիմոն Կեփաս Պետրոսի, ի մի անձին վերակոչեսցի,
Այլ մի բնութիւն ասաց ուղղակի, ընդդէմ երից նոր Արիոսի,
Նըզովեցին զերկոքեանն յայտնի, ի սուրբ ժողովըն Նիկիայի,
Երեք հարիւր և երեք վեցեկի, զԵրրորդութիւնըն Սուրբ դաւանի,
Ի մի բնութիւն անբաժանելի, եւ յԵրիս անձինս յատուկ ճանաչի,
Հարթ հաւասար անեղանելի, ըստ կընքելոյն մեր Լուսաւորչի:
Ընկալ Քրիստոս զԲանըս մաղթական, խնդրուածաւք Սուրբ

հայրապետաց,

Աղաչեմք.:

Քատակապէս Մակեդոն յայտնեալ, Արիոսի համեմատ ցուցեալ,
Զկենդանարար Հոգին ուրացեալ, պաշտանատար և փոքր ասացեալ,
Զոր և կըրկին ժողով գումարեալ, հարիւր եւ յիսուն հարք միաբանեալ,
Թէոդոս Մեծն թագաւորեալ, և ի Ստամբուլ զնոսա հաւաքեալ,
Սուրբն Գրիգոր աստուածաբանեալ, և ըզՀոգին Աստուած դաւանեալ,
Ի հարաշարժ աղբերէն բըղխեալ, և փառակից Որդոյ ծանուցեալ,
Որ ի յաւրէնսն նախ խօսացեալ, և զմարգարէս շնորհաւք զարդարեալ,
Ի Յորդանան զփառակիցն յայտնեալ, զառաքելոց գունդըն հրազինեալ,
ԸզՄակեդոն պիղծըն նզովեալ, զեկեղեցիս հաստատուն պահեալ:
Ընկալ Քրիստոս զբանըս մաղթական, խնդրուածաւք Սուրբ

հայրապետաց,

Աղաչեմք.:

Երևեցաւ Նեստոր ասորին, նոր հայհոյիչ սրբուհոյ Կուսին,
Ոչ դաւանէր զնա Աստուածածին, այլ մարդ միայն մինչ յորովայնին,
Եւ յետ ծննդեանն ի Յորդանանին, ապա բնակեալ Աստուած յայն
մարմինն,
Զոր և լուեալ քաջ ախոյանին, Սուրբըն Կիւրեղ Աղէքսանդրացին,
Ծանուցանէր զայն թագաւորին, Թէոդոսի փոքու արքային,

Ի յԵփեսոս ժողով արարին, հայրապետաց երկու հարիւրին,
 Դաւանելով զկոյսն Աստուածածին, զծընեալ և Աստուած զԲանն
 եղեալ մարմին,
 Զպիղծըն Նեստոր անդ նըզովեցին, զեկեղեցիսն որ հաստատեցին:
 Ընկալ Քրիստոս զբանս մաղթական, խնդրուածաւք Սուրբ
 հայրապետաց,
 Աղաչեմք.:

Լուսաւորիչք մեր երևեցան, հայրապետաց հոյլքն միաբան,
 Վարդապետաց երամին ամենայն, որք արինաց աշակերտացան,
 Լուսաւորիչն մեր քրտնաջան, Գրիգորիոս որդովքն իւրական,
 Արիստակէս կոյսըն պատուական, Սուրբ Վըրդանէս ընդ Որդոյն
 Յուսկայն,
 Եւ Գրիգորիս հայրապետ Աղուան, Մեծըն Ներսես, Սահակ Պարթևեան,
 Սուրբ Դանիէլ, զոր եսպան Տիրան, և Խաղ տեսուչ տանըս Թորգոմեան,
 Մեսրոպ, Մովսէս, Դաւիթ փիլիսոփայն, և Նղիշէ պատմաբանական,
 Նարեկացի և Անանիայն, Սուրբ Ներսիսեանք և Գրիգորիսեանք,
 Եւ այլ բազումք յազգէս հայկազեան, հայրապետաց ընտրեալքն
 ամենայն:
 Ընկալ Քրիստոս զբանս մաղթական, խնդրուածաւք Սուրբ
 հայրապետաց,
 Աղաչեմք.:

Իմաստութեամբ Որդոյ Միածնին, և շնորհազարդ Հոգոյն ճշմարտին,
 Արժանացան ի յերկիր ստորին, հայրապետաց դասքն ամենքին,
 Աղէքսանդրոս Աղէքսանդրացի, և Աթանաս աշակերտ նորին,
 Աստուածաբանն ընդ Բասիլոսին, Ոսկիաբանն, Գրիգոր Նիւսացի,
 Նիկողայոս Ամբրոսիոսին, Մելիտոսի և Մարուրին,
 Սեղբեստրոսի եւ երկուց Կիրեղին, Սուրբ Յակոբայ և Եփրեմ Խորին,
 Թէոփիլոս, Եպիփան Կիպրին, Եւսեբիոս, Եւթաղի մեծին,
 Իգնատիոս Պօղիկարպոսին, Աբերիկոս և Սպիրիդոնին,
 Կիպրիանոս և Եռիոսին, Պըրօկղոսի, Մակարիոսին,
 Փոքըր Կիրեղ Աղէքսանդրացի, Մետրոփանոս Բիւզանդացի,
 Հստըմբօլեցի,
 Եւ Պաւղոսի Խոստովանողին, Զենոբ Ասորին եւ Յակոբ Սրճուեցի,
 Մեծ Պետրոսի եւ Աբիսողոմին, Աթանագինեա և Բաբիլասին,
 Սուրբն Բարդամ Անտիոքացի, Սքանչեւագործին եւ Ակոակինդացի,
 Բագարատայ և Կղեմինդոսին, Ստեփաննոսի Մեծ հայրապետին,
 Եւ Յոհաննոս Սուրբ Ողորմածին, և համարէն ընտրելոց դասին:
 Ահա յիշ.:

Եւ ևս.,
Զանձինս.:

Էին ընտրեալ Հաւրն երկնաւորի և բնակարան Հոգոյն ճշմարտի,
Մայր և ծընօղ Աստուծոյն Բանի, միացելոյն անբաժանելի,
Աստուածածին պարծանք աշխարհի, և հրեղինաց դասուն ամենի,
Բարեխաւսեա Որդոյդ Միածնի, զխաղաղութիւն շնորհել աշխարհի,
Կըցորդ ընդ քեզ ձայնն անապատի, պըսականուն վըկայն ցանկալի,
Լուսաւորիչն Հայաստանի, և ամենայն սուրբք որ յաշխարհի,
Եւս առաւել որ այս աւր տաւնի, հայրապետաց դասքն ամենայնի,
Մասնակցելով աւուրըս շնորհի, զմեզ որ տաւնաւդքս եմք յեկեղեցի,
Հայրապետին մերոյ Տէր (այս անուն), յերկարակեաց լինել ի մարմնի,
Եպիսկոպոսին մերոյ Տէր (այս անուն), Աջն Աստուծոյ լիցի հովանի,
Ննջեցելոց մերոց ամենի, հանգիստ կենաց յաւուրն ահեղի,
Ողորմեա:

Աղբյուրներ
Ե-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 34ա-38ա:
Ծայրակապ՝ Առաքելի է:

ՏԱՂ ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ՊԻՏԱՆԻ

Երանելի հովիւք ընտրեալ, ի յԱստուծոյ Հօրէ կոչեալ,
Ի Սուրբ Հոգոյն շնորհաց լըցեալ, և Քրիստոսի աշակերտեալ,
Սուրբ հայրապետք ուղղադաւան, և վարդապետք աստուածաբան,
Քարոզք կենաց ազգի մարդկան, և ճանապարհք արքայութեան,
Տընտեսք հացին իշեալ յերկնից, և Քրիստոսի աթոռակից,
Զձեզ աղաչեմք աղերսալից, զմեզ առնելով սեղանակից,
Լոյս աշխարհի բանաւորաց, և ժիր յայգիս նոր աւրինաց,
Ծաղիկք հինաւուրց տիեզերաց, դասք համաւրէն հայրապետաց,
Ի Սուրբ Հոգոյն հրաւիրեցայք, ի Նիկիայ ժողովեցայք,
Մեծ ախոյեան երևեցայք, ընդ հերձուածողսն մարտեցայք,
Արիոսի դուք յաղթեցիք, և նըզովեալ հալածեցիք,
Դաւանութեան սահման եղիք, որք յԱստուծոյ Հոգոյն առիք,
Երկրորդ ժողով միաբանեալ, հարիւր եւ յիսուն հարք հաւաքեալ
Եւ ի Ստըմբալ ըզՄակեդոն, ըզհայհոյիչ Հոգոյն հերքեալ,
Ժողովեցայք ի յԵփեսոս, նըզովեցիք զՆեստորիոս,
ԶԱպողինար և զԵւտիքէս, զՊօղքեր, զԷւստ, զՄարկիանոս,
Դաւանեցիք միասնական, զԵրրեակ անձինսն ի միաբանութեան,
Զծընունդ Բանին մարդեղութեան, և զմայրըն Կոյս անապական:

Աղբյուրներ՝

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 38աբ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ Է ՄԵՂԵԴՈՅՍ

Բայց դուք երգէք փառաւք ի լիք, չորս աստիճան երևելիք,
Դու քահանայք սուրբ ի բեմի, պատարագաւդ ես Քրիստոսի:

Փրկիստփայ անյաղթելի, որպէս Եփրեմ խոր Ասորի,
Տէր դուք նըման մեծին Դաւթի, լեզուքտ ներկեալ ի թանաքի:

Դուք գրակարդաց անդադարելի, որպէս յորձան գետ հեղեղի,
Որթէբեր են գիրք հընացեալ, ապականեալ ջրոյ պատճառի:

Դու հենց կարդաս ի մի հեքի, զինչ որ գըրած ճառ յիրիկի,
Տէր դուք նըման էք Մովսէսի, այն որ խաւսէր հետ Քրիստոսի:

Որ ըզպատգամըն կենդանի, առեալ բերէր Իսրայէղի,
Տէր Դու նըման Ահարովնի, վակասակիր պատմուճանի:

Աղբյուրներ՝

С-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 74բ-75ա:

Լուսանցային անվանում՝ Երից ժողովոցն:

ՏԱՂ ԱՆՈՅՇ

Պաղատանաւք սըրբոց Քոյին,
Հայրապետաց հանուրց ազին:
Վարդապետաց ուղիղ բանին,
Քարոզողաց ճշմարտութիւն:
Որք գքեզ Որդի Հաւր Միածին
Խոստովանել մեզ ուսուցին:
Սպասաւորաց Սուրբ խորհրդին,
Իննեակ դասուց յեկեղեցին:
Եւ ոչք նոքաւք յայս կարգ եկին
Մինչև յայժմուս և որք լինին:
Զանազանեալ վարուք նոցին
Եւ ծաղկերանկ քեզ ընծային:
Շնորհեա փոխիլ ան անձին
Ըստ պողաբեր քոյոյ տընկին:

Աղբյուրներ՝

Տ-Ձեռ. հմ. 6409, թերթ 139աբ

ՅՈՐԴՈՐԱԿ [Հայրապետացն սրբոց]

- Այսաւր դշխոյ պանծալի,
 Երկնահրաւէր բարձրասցի,
 Յիշատակաւ ձեր տանի:
 Սուրբ հայրապետք բաղձալի,
 5 Այսաւր մանկունք Սիոնի
 Բերկրեալ ցնծան զուարճալի,
 Յիշատակաւ Ձեր տանի:
- Այսաւր որդիք Սիոնի ցնծան հոգով խնդալի,
 Յիշատակաւ Ձեր տանի:
 10 Այսաւր զուարթունք ի յերկրի, տանեն ընդ մեզ հրճուալի,
 Յիշատակաւ Ձեր տանի:
 Այսաւր և մեք երգակցեալ, ուրախացաք բերկրալի
 Յիշատակաւ Ձեր տանի:
 Ընդ հրեշտակացն պարեմք ձեր կատարման հանդիսի,
 15 Սուրբ հայրապետք ըղձալի,
 Մեզ բարեխաւսք Յիսուսի:

Աղբյուրներ՝ A-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ՝ 24ր

H -Ձեռ. հմր. 5402, թերթ՝ 26բ-27ա 4 A Սիոնի 10 A ուրախացուք
 13 A փխ տողի Յիշատակաւ Ձեր տանի 14 A շար չիք:

[Հայրապետացն սրբոց]

Որ զաւրութեամբն Քրիստոսի, հերքեալ զհերձուածն Արիոսի,
 Եւ ազատեցիք զեկեղեցի, դաւանութեամբ Սիւնհոգոսի,
 Ըզշար չ[զ]աղանդն Սաբելի, զԱրիոսի, զՄակեդոնի,
 Ըզպեղծ ուսումնն Նեստորի, զմարդադաւան հերձուածողի,
 Եւ զանիմաստն Ապողինար, զպեղծն Եւտիքէս, նըմին հարմար,
 Հալածեցիք իմաստնաբար, դաւանելով զՏէրն ուղղափառ,
 ԶՀայր և զՈրդին անեղաբար, և զՀոգին Սուրբ նոցի յարմար,
 Անձամբ ու անուամբն յատկաբար, փառաւորել միշտ անդադար,
 Յաւուր տանիս ձեր հանդիսի, զոր կատարեմք ըստ պատշաճի,
 Մեզ բարեխաւս լերուք յայտնի, առաջի Տեառն Քրիստոսի:

Աղբյուրներ՝ H- Ձեռ. հմր. 5402, թերթ՝ 124աբ:

ԿԱՆՈՆ ՊԵՏՐՈՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԱՔԻՍՈՂՈՄԱՅ ՍԱՐԿԱԽԱԳԻՆ

ԳԱՆՁ ՊԵՏՐՈՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անճառ, անեղ Բանն ի սկզբանէ, որ է բնութեամբ ծնունդ ի Հօրէ,
Առեալ զբնութիւնս մեր ի կուսէ, զերկուս և մի իսկ միաւորէ
Եւ մի բնութեամբ ծննալ յարգանդէ,
Մկրտեցաւ Նայ ի Յովաննէ, և վըկայեալ յԱստուծոյ Հօրէ,
Աղանակերպ Հոգին իջանէ, և զմարդացեալն Աստուած ցուցանէ^{1*},
Քառասնօրեա ի լեառըն պահէ, և զթշնամին բնութեանս մեր յաղթէ^{2*},
Բազում նշանս յերկրի ցուցանէ, և իւր կամաւ ի խաչ ելանէ,
Ի գերեզման եղաւ և յառնէ, և զառաքեալսն յերկիր առաքէ:
Հայցմամբ Պետրոսի Սուրբ Հայրապետին, գըթա ի մեզ Որդիդ
Միածին,
Աղաչեմք:

Ռահին կենաց իսկ հետեւելով, տէր Սուրբ Պետրոս հայրապետ գոլով,
Անուանակից վիմին լինելով, նորին շաղագըն հետեւելով,
Աղէքսանդրոս տեսուչ կարգելով, ի Մարկոսի աթոռն նստելով,
Զժողովորդ Տեառն հովելով, զանձն աւրինակ հօտին իւր տալով,
Յաներևութ գալլուն փրկելով, և Քրիստոսի բաժին առնելով:
Հայցմամբ Պետրոսի Սուրբ Հայրապետին, գըթա ի մեզ Որդիդ
Միածին, աղաչեմք:

Աստուածազարդ հայրապետն ընտրեալ, Տէր Սուրբ Պետրոս
այլն սրբասնեալ,
Ի Սուրբ Հոգոյն առաջնորդ աւծեալ, և ախոյեան հաւատոյ եղեալ,
Ըզհերձուածողն Արիոս հերձեալ, Աստուածորդոյն կամաւք նըզովեալ,
Քանզի ետես պատմունճան զգեցեալ, Յիսուս Քրիստոս նըմա երևեալ,
Եւ ի վերուստ ի վայր պատառեալ, զոր Պետրոսի ըզՏէրն հարցեալ,
Յիսուս նըմա պատասխան տըլեալ, թէ Արիոսէ զայս պատառեալ,
Տես որ կեղծօք կամի առ քեզ գալ, նորա զղջմանն մի հաւատալ:

^{1*} Մատթ. Գ 17

^{2*} Մատթ. Դ 1-2

*Հայցմամբ Պետրոսի Սուրբ Հայրապետին, գըթա ի մեզ Որդիդ
Միածին, աղաչեմք:*

*Քաղաքըն սուրբ թագչել ոչ կարէր, որ ի լերին վերա շինեալ էր^{1*},
Մաքսիմանոս զհամբաւըն լսէր, ըզՏէր Պետրոսիւ ի բանտ արկանէր,
Յետոյ դահիճս ի բանտն առաքէր, զհովին քաջ սպանանել կամէր,
Իսկ ժողովուրդն ըզդուռն պահէր, զի մի սպանցեն զհայրն սրբասէր,
Նայ զսարկաւազն առ նոսա յղէր, զի զկամաւոր մահ իւր յաւժարէր:
Հայցմամբ Պետրոսի Սուրբ Հայրապետին, գըթա ի մեզ Որդիդ Միածին,
աղաչեմք:*

*Եկեալ ծակեն ըզորմն բանտին, հանեն զՊետրոս քաջ հովիւ բարին,
Առեալ տարան յեզէր քաղաքին, ի գերեզման Աւետարանչին,
Անդ գլխատեալ զսուրբն և զբաղձալին, և ժողովուրդն յետոյ լըսեցին,
Եկեալ բարձին ըզսրբոյն մարմին, տարեալ եդին յիւրում աթոռին,
Զոր ի վաղուց հետէ ցանկային, նըստիլ յաթոռ Սուրբ Հայրապետին,
Այլ նա կանգուն կայր վերա ոտին, տեսեալ զՅիսուս բազմեալ յաթոռին,
Ահա յիշ.
Եւ ևս.,
Զանձինս:*

*Լուսոյն ծընաւղ լեռան աստուածական, Աստուածածին ծաղկեալ
բուրաստան,
Բարեխօսեա ընդ մեր անխափան, վասն հոգոց մեր ազատութեան,
Զի արժանի լիցուք թողութեան, և Յիսուսի Որդո Քո տեսլեան,
Կըցորդ ընդ Քոյդ աղերսի հայցման, Սուրբ Յովհանէս Քոյին ազգական,
Սուրբ Ստեփաննոս առաջին վրկայն, յանդիմանիչ ազգին հրէական,
Լուսաւորիչն ազգիս հայկազեան և ամենայն սուրբք համանգամայն,
Եւ Տէր Պետրոս պէտն պատուական, եւ Աբիսողոմ իւրոյ պաշտօնեայն,
Զկաթողիկոսն մեր պատուական, զՏէր (զայս անուն) պահել անսասան,
Զեպիսկոպոսն մեր սրբազան, զՏէր (զայս անուն) եւ ջահ անշիջական,
Ողորմեա...:*

Աղբյուրներ

С-Ձեռ.հմր. 6527, թերթ 26բ-28ա

Ծայրակապ՝ Առաքել:

^{1*} Մատթ. Ե 14

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ

Աստուածային շնորհաւք լցեալ,
Մեծ հայրապետն սըրբասնեալ,
Անուանակից վիմին եղեալ,
Գործով նորա հաւասարեալ:

Ի Սուրբ Հոգոյն հովիւ ընտրեալ,
Սուրբըն Պետրոս պետն երանեալ,
Ի Մարկոսի աթոռ նըստեալ,
Իւր սեպհական վիճակ կոչեալ:

Արի և քաջ պատուական,
Խոհեմ ճարտար և հրաշագան:
Սուրբ և մաքուր սրովբէանըման
Եւ վարդապետ ճմարտութեան:

Մեծն Պետրոս այր ցանկալի,
Վերատեսուչըն Աղէքսանդրի:
Հովէր ըզհօտըն Քրիստոսի,
Զոր գնեաց արեամբ իւրով յերկրի:

Լցեալ շարեաւք թագաւորին,
Յորժամ լըւաւ զհամբաւ մեծին:
Հրաման ետուր վասն նորին,
Ի գլխատել զհովիւ բարին:

Զսուրբն Պետրոս ըմբռնեցին,
Տարեալ եղին զնայ ի բանտին:
Իսկ բազմութիւն ժողովրդին
Երթեալ ըզբանտըն պահէին:

Նա գաղտնաբար դահճացն ազդեալ,
Ի գիշերի զբանտըն ծակեալ:
Կամաւ իւրով զինքն մատնեալ,
Նըման Փրկչին իւր արարեալ:

Առեալ զՊետրոս ի գիշերին,

Որ զժողովուրդն ոչ գիտացին:
Տարեալ ի տապան Մարկոսին,
Առաւօտուն գլխատեցին:

Լուեալ զհամբաւ նահատակին,
Քրիստոնեիցն որ անդ էին,
Տարեալ եղին յիւրն աթոռին,
Զմարմին Սըրբոյ Հայրապետին:

Քանզի մինչ էր նա կենդանի,
Զիշխէր նըստիլ ի յաթոռի:
Զի տեսանէր զՅիսուս յերկրի,
Նստեալ փառաւք յիւրն աթոռի:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 28աբ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ Է

Այսօր զուարճանայ, մերս եկեղեցի,
Տօնէ վիշապատակ Պետրոսի, Սուրբ Հայրապետի,

Յաթոռ Մարկոսի, աւետարանչի,
Նստեալ և հովէր Տէր Պետրոս, զհաւտըս Քրիստոսի:

Սիրով խըրատէր և ուսուցանէր,
Ի յաներևոյթ գալլուն ազատէր, Տեառն նըւիրեր:

Արիոս մոլեալ, նըզովս ընկալեալ,
Զի զՈրդին Աստուած արարած չարն այն ասացեալ:

Ռահիւ մոլորեալ, մըտաւք կորուսեալ,
Տեառն Պետրոսի Քրիստոս երևեալ, և զգուշացուցեալ:

Ապա իւր կամաւ նահատակեցաւ,
Քրիստոսի տեսոյն հանդիպեալ, զոր մարմնով տեսաւ:

Քաղաքն ամենայն եկեալ միաբան,
ԶՏէր Պետրոս եղեալ ի յաթոռ և ուրախացան:

Եւ երանելին, Պետրոս սքանչելին,
Մարմնով մեռեալ ի յոտին, կանգնեալ յաթոռին:

Լուր մեծ բարբառէր, բարձրաձայն գոչէր,
Զժողովուրդն աւրհներ, և շնորհաց արժանաւորէր:

Ի Քէն Տէր հայցեմք, հայրապետ բարի,
Աւուրն շնորհաց ըզտօնաւղքս առնել արժանի:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 28բ-29ա

Ծայրակապ՝ Այս Առաքելի:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Բարսեղ Կեսարացու
Խաչաբարձ արհիպիպանձալիի մեկնություն

ՏԱՂ ՍՈՅՆ ԱԴՈՒՐ ԳԱՆՁԻՍ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ԱՔԱՆՉԵԼԵԱՑ

Անեղ անմահ լոյսն էական, որ է անհաս և անսահման,
Ընտրեաց յերկրէ զազգս մարդկան, լինել ժառանգ արքայութեան:

Որ և զարի և պատուական, լըցեալ շնորհաւքն եաւթնարփեան,
Զհովիւրն քաջ անախտական, զԲասիլիոս երկնանըման:

Մինչ էր տըղայ նա եաւթն ամեան, ետուն յուսումն իմաստութեան,
Հմուտ եղեալ ճշմարտութեամբ, և զարդարեալ պարկեշտութեամբ:

Յայտնեալ կամաւքն աստուածական, հայրապետին սուրբ մաքրական,
Եւսիբոս կոչեալ անուն ի քաղաքին Կեսարական:

ԶԲասիլոս սուրբ և արժան, կոչել ի կարգն երկնանման,
Նստիլ յաթոռն յայն սեպհական, հովել զհաւտն անձանձրական:

Զմեռեալն ի մեղս պողոնկական, զանլոյծ կապեալ դիւաց ծառայն,
Բասիլիոս արհիպական, դարձոյց Աստուածըն պետական:

Անաստասայ քահանային հոգին, յայտնեալ զգալուստ նորին,
Սուրբ աղաւթիւք Բասիլոսին, ցաւք ուրուկին առողջասցին:

Եփրեմ խորին վարդապետին, ցանկա տեսնուլ զերանելին,
Ըզսին լուսոյ տեսեալ յերկրի, որ հասանէր մինչև յերկինս:

Լսէր ըզձայնըն հրեշտակին, որ բարբառէր Սուրբ Եփրեմին,
Զոր տեսանես զսինն երկնային, նա է Բարսեղ Կեսարացին:

Ելեալ գընաց ի քաղաքին, եմուտ ի ներքս յեկեղեցին,
Եւ ետես զնա ի խորանին, բազկատարած դէմ սեղանին:
Իսկ ծածկագէտն ամենայնի, յայտնեաց հոգովն Բասիլիոսին,
Զգալուստ Եփրեմ ճըգնաւորին, Սուրբ և ընտիր վարդապետին:

Յետ արձակման պատարագին, կոչեաց առ իւր զԵփրեմ խորին,
Շնորհեալ նմա ըզհայցելին, խօսել հոռոմ լեզու առ նորին:

ԶՅուլիանոս պաշտաւն չարին, Մեռկեռիոս եհար ուժգին,
Սուրբ աղաւթիւք Բասիլիոսին, խոցեալ եսպան բանիւ կուսին:

Ոսկիաձոյլ սուրբ աղանին, յոր էտ խորհուրդն աստուածային,
Որ ի ժամու պատարագին, իջմանք Հոգւոյն շարժէր ինքնին:

Յաւուր միում ի սեղանին, ոչ շարժեցաւ սուրբ աղանին,
Վասն յանցանաց սարկաւագին, որ ախտացաւ տեսեամբ ի կին:

Ի Նիկիա մեծ քաղաքին, ուր էր տաճարն Սուրբ Սովին,
Զոր հերձուածողքն այն առնուին, և ոչ տային ուղղափառին:

Գնացեալ անդէն Բասիլիոսին, և իրաւամբք դատել զնոսին,
Բանալ զդուռն տաճարին, ում Տէր կամի նոցա լիցին:

Պաշտաւն կանգնեալ ի գիշերին, աղաչելով զՏէրն երկնային,
Սուրբն աղաւթիւք Բասիլոսին, բացան դըրունքն առանց ձեռին:

Կինն յանցաւոր մեղաւք ի լին, գըրեալ զյանցանս ի քարտիսին,
Բերեալ եցոյց Բասիլոսին, և զթողութիւն խնդրէր անձին:

Սուրբ աղաւթիւք հայրապետին, ջընջի գրեալն ի քարտիսին,
Միայն մնաց մին ի թխթին, զայն յուղղարկէ յԵփրեմ խորին:

Տեսեալ Եփրեմ վարդապետին, պատասխանեալ յանցաւորին,
Նա որ ջնջեաց զամենեսին, զայդ ալ մաքրէ նըման նոցին:

Հրեա մի կար ի քաղաքին, որ էր ծանաւթ հայրապետին,
Եկեալ ասաց Բասիլոսին, այսաւր եհաս հանգիստ քոյին:

Ամենախնամ Տէրն երկնային, զարթուցանէ զհովիւն բարին,
Մինչ մկրտէ զիւր սիրելին, ապա փոխի յանճառ բարին:

Դարձեալ կընոջ յանցաւորին, տեսնու մեռեալ զհովիւ բարին,
Եւ հրամանաւ աստուածային, իսպառ ջընջի յանցանք նորին:

*Բասիլիոս դու ես տեղի Հաւրն երկնաւոր թագաւորին,
Բասիլիոս քաղաք Բանին, անճառ ծննդեան Հաւր Միածնին:*

*Բասիլիոս դու արժանի Հոգւոյն շնորհաց եւթն արփենին,
Բասիլիոս մեծ ռաբունի, միշտ քարոզող Երրեակ անձին:*

*Բասիլիոս բլթիշկ բարի և հալածող դիւաց գընդին,
Բասիլիոս անդրդւելի, սիւն լուսեղէն կանգնեալ յերկնի:*

*Բասիլիոս ծառ պըտղալի, յաստուածային բուրաստանի,
Բասիլիոս հովիւ բարի, խնամեալ ըզհաւտըս Քրիստոսի:*

*Բասիլիոս այր ցանկալի, հայրապետաց դու բաղձալի,
Բասիլիոս մարմնով յերկրի, հոգով ի դասս հրեղէն գընդի:*

*Բասիլիոս միջնորդ բարի, յանցաւորաց մարդկան սեռի,
Բասիլիոս յոյս ամենի, բոլոր ազանց քրիստովնէի:*

Աղբյուրներ

С-Ձեռ. հմր. 4117, թերթէ 291-293:

Լուսանցային անվանում՝ Տաղ նոր է, ոտանաւոր ծայն ասա՝ Այսաւր ցըն-
ծայ, Մի ձանձրանալ տաղիս յասել, ամէն պատմութիւն է:

ԿԱՆՈՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻՆ Ի ԿԱՐԱՊԵՏ ԱԲԵՂԱՅԷ

Կենդանարար Որդիդ Միածին, առեր մարմին յարգանդի կուսին,
 Վասն Ադամայ Քո նախաստեղծին, որ մերկացաւ ըզփառս առաջինն,
 Եկեր զպտղոյն որ ի մէջ դրախտին, և մերկացան զփառս աստուածային^{1*},
 Թողին ի բաց զՔո տնկած այգին, եւ արտաքսեցան ըստ Քո հրամանին,
 5 Դրախտէն ելան և յաշխարհս եկին, աշխատանաւք զերկիր գործէին^{2*},
 Եւ զաւակաւք զաշխարհըս լըցին, եւ ինքեանք մահուամբ յերկրէս
 գնացին,

Եւ բանսարկուն որ եհան զնոսին, գերիվարեաց ըզհոգիս նոցին,
 Վեց հազար ամ ի դժոխս կացին, ծննդաւքն իւրեանց ի խոր խաւարին,
 Մինչ գըթացեալ Քո Հայրդ երկնային, եւ ետուր փրկանս զորդիդ Միածին,
 10 Որ բարձրացար ի կառս խաչին, եւ ազատեցեր զգերեալսն ի բանդին,
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբան քաջ
 վարդապետի, աղաչեմք:

Արդ բարերար Որդիդ Միածին, որ գթացար յազգս ադամային,
 Եւ ընտրեցեր յորդոց մարդկային, Քեզ սպասաւոր և բանից Քոյին,
 Նախ զմարգարէսն, որ յառաջն էին, որք ըզծնունդ Քո գուշակեցին,
 15 Եւ զառաքեալսն, որ ի յետ նոցին, որ զչարշարանս և զմահ յանձն առին,
 Զբոլոր աշխարհս ի Քեզ դարձուցին, տիեզերաց զՔեզ Տէր ծանուցին,
 Եկեղեցեաց հիմն արկանէին, և քահանայս միշտ ձեռնադրէին,
 Զհաւատացեալսն բազմացուցին, մինչ զբոլոր աշխարհըս լըցին,
 Հայրապետաց գունդքն յառաջ եկին, և խնամատար հաւտից լինէին,
 20 Ժողովրդեան Քում քարոզէին, զոր և արեամբ գընեցիր ի խաչին,
 Յորոց մինն է Կապադովկացին, եւ է հոմանուն մեր Լուսաւորչին,
 Աստուածաբան Գրիգոր Սքանչելին, ընկերակից Բասիլիոսին,
 Վարք հրեշտակաց ունէր ի մամնին, և քարոզէր զքեզ Տէր համայնին,
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբան քաջ
 վարդապետի, աղաչեմք:

25 Բամից բոլոր Աստուած բարերար, սկիզբն և վըճար Դու անճառաբար,
 Որ ընտրեցէր քեզ հաճարար, զԱստուծաբանն Սուրբ և արդար,
 Ետուր շնորհս դու աղբիւրաբար, որ քարոզեաց զքեզ Տէր բարերար,

^{1*} Ծննդ. Գ 9-11

^{2*} Ծննդ. Գ 17

- Զխառումն ըն անշփոյթաբար, որ միացար դու անճառաբար,
 Ի յաւրինակ մեզ և գաղտաբար, մերոյ բնութեանս և ոչ թէ աւտար,
 30 Սա քարոզէր զքեզ ի շխանաբար, և զհերձուածողսն սա առնէր խանկար,
 Սա աղաւթիւք զերկինս բանայր, և արտասուէր միշտ անձրեւաբար,
 Սա պաղատէր միշտ հանդարտաբար, խաղաղութիւն խնդրէր անդադար,
 Սա սրբութեամբ զանձն արար տաճար, և հանապազ Տէր առ քեզ
 կարդայր,
 Սա Բարսղի էր հոգով եղբայր, եւ յանձն իւր կըրեաց ըզնորին հանճար,
 35 Սա արար ճառս համեղաբար, և բանք սորա է որպէս շաքար,
 Աստուածաբանը Սուրբ և արդար, մեզ բարեխաւս լեր դու անդադար,
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբան քաջ
 վարդապետի, աղաչեմք:

- Ամենայնի Աստուած բաւական, որ անըսկիզբն ես և անվաղճան,
 Որ ընտրեցեր ի յորդոց մարդկան, զքաջն Գրիգոր Սուրբն
 Աստուածաբան,
 40 Անուանակից և համանման, Լուսաւորչին մեր Պարթևական,
 Գընաց յԱթէնս ի մայրն իմաստութեան, զգիրս արտաքին ուսաւ
 զամենայն,
 Ինքն և Բարսեղըն Կեսարական, էին յԱթէնս ի միում սեղան,
 Բայց Բարսեղ եկ յերկիրն իւրական, Գրիգոր եկաց ի պաշտանն ուսման,
 Մինչև ելից Լ (30) ամ լրման, եւ եղև հասու գործոյն քերական,
 45 Պահս եւ ի յաղաւթս էր արիական, զոր ոչ կարեմ պատմել զամենայն,
 Մինչ խոստացան քաղաքն ամենայն, կացուցանել զնա իւրեանց իշխան,
 Զոր ոչ էառ յանձն իւր քաջ վկայն, եկն ի յերկիրն իւրում սեպհական,
 Ալեաց ծովուն երես նայ հրաման, որ ընդ ասելն հանդարտեցան,
 Քաջդ Գրիգոր և Աստուածաբան, բարեխաւսեա առ անմահ արքայն,
 50 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբան քաջ
 վարդապետի, աղաչեմք:

- Պետըդ հանուրց ազգին Գամրական, զըլուխ եղեր պետից վեհական,
 Ի Բարսեղէ առեր գաւազան, հովել զհաւտն Տէրունական,
 Ի Կոստանդնուպալիս աննըման, նըստար յաթոռ ամս երկոտասան,
 Եւ մաքրեցեր զքաղաքն ամենայն, ի հերձուածոցըն մարդադաւան,
 55 Թագաւորին եղեր սիրական, և իշխանաց ամուր ապաստան,
 Դու ընտրեցար ի յորդոց մարդկան, ով հայրապետ Սուրբ
 Աստուածաբան,
 Յուլիանեա ետուր պատասխան, եւ յամաւթ արար զգիւաբնակ արքայն,
 Քրիստոնէից նա ոչ տայր հրաման, ուսանելոյ զգիրս իմաստական,

Սա արար գիրս նոցա փոխան, և զարտաքինսն եցոյց զըրաբան,
 60 Մինչև զղջացաւ ուրացաւդ արքայն, եւ յիւր խորհրդոցն եղեւ փոշիման,
 Բարեխաւսութեամբ Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբան քաջ
 վարդապետի, աղաչեմք:

Եւ այս Գրիգոր այր ըսքանչացած, երկոտասան ամ յաթոռն եկաց,
 ԶԲիւզանդիա քաղաքն մաքրեաց, ի յամենայն չար հերձուածողաց,
 Պահս եւ ի յաղաւթս էր միշտ պարապած, ողորմութիւն բաշխէր
 աղքատաց,

65 Աւտարանոցս բազում շինեաց, և հայր լինէր որբոց և այրեաց,
 Եկին ոմանք ի Յաղէքսանդրիայ, առ ի ձգել ըզնա ի փառաց,
 Զոր թագաւորն ընդ այն յոյժ մախաց, և բարկութեամբ եհան յերեսաց,
 Զաստուածաբանն կրրկին պատուեաց, եւ արժան արար զնա
 բազում փառաց,
 Եւ յետ սակաւ ինչ ժամանակաց, Սուրբն Գրիգոր կամաւ հրաժարեաց,
 70 Ի Կոստանդնուպալսէն յառաջեաց, և ի բընիկ գաւառն իւր գընաց,
 ՅԱրիազոն գիւղն դադարեաց, մինչև վաղճան եկ ժամանակաց,
 Ահա յիշ. եւ զա.:

Տէր վարդապետ Սուրբ Աստուածաբան, եկեղեցոյ եղեալ ախոյեան,
 Բարձր պարիսպ եւ ամուր ապաստան, ի նեղութեան լեր մեր
 աւգնական,

75 Աստուածածին կոյս անապական, որ Սուրբ Հոգոյն եղեր բնակարան,
 Ղամբարափայլ ջահ անշիջական, արփի լուսոյ մայր արեգական,
 Ի քէն խնդրէ ժողովս ամենայն, պահել ըզմեզ անփորձ եւ անսասան,
 Շնորհեա մեզ զէն և բարձր վահան, զչար թշնամին առնել մեզ կոխան,
 Եւ հանապազ լեր մեզ աւգնական, կըցորդութեամբ սրբոցն ամենայն,
 80 Յրուեա զխորհուրդըս չար դիւական, որ նենգութեամբ քո զծառայքս
 որսան,

Եւ բարեխաւս լեր մեզ անխափան, առ Արարիչն անմահից արքայն,
 Առցես ընդ քեզ կցորդ եւ աւգնական, ըզՅովաննէս և զնախնի վկայն,
 Սուրբ Գրիգորըն պարթևական, և զվարդապետն զԱստուածաբան,
 Եկեղեցոյս և ժողովրդեան լեր աւգնական, յաւուր նեղութեան,
 85 Ողորմեա:

Աղբյուրներ

Օ -Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 44ա-47ա

Ղ-Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 122բ-124բ

Խորագիր

Ղ Գանձ Գրիգորի Աստուածաբանին ի Կարապետ Բաղիշեցու

Բնագիր

3Q գպտուղն

7Q գերիվայրեաց

29Q գաղափար Q մերում

66Q յԱղէկսանդրաց

76Q արփիափայլ

ՏԱՂ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻՆ

*Գետ հոսեալ աստուածային, յորում հոգոյն ջուրք լըրացան,
 Բաբուն բանիւ Աստուածաբան, տէր Սուրբ Գրիգոր, հայր սրբազան,
 Ի յաղենայ քոյդ վրտակօք, տունկք նոր դրախտիս առողեցան,
 Գոլ ընդհանուր երկրի աղբեր, յորմէ բոլոր ազգ արբեցան,
 Որ Հին և Նոր Կտակարանաց ուղիքն ծածկեալ, քե յորդեցան,
 Բամից հանուրց քրիստոնէից, հայր պարծանաց Աստուածաբան:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 97բ-98ա Q- Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 124ա

Ծայրակապ՝ Գրիգոր

Խորագիր

Q Տաղ Գրիգորի Աստուածաբանին

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

*Բարբառող բանին լեզու, երաշխաւորող փրկութեան,
 Բոցափայլ սին առաջնորդ, որք յանապատ մոլորութեան:*

*Ամբ լուսոյ հովանաւոր, տապացելոցն անյուսութեան,
 Յիսուսի հանգոյն բըժիշկ և տիպ բարւոյն Հաւր գթութեան:*

*Նոր դրախտիս էկեղեցւոյ, մշակ փառաց Բանին լուսոյ,
 Տէր Սուրբ Գրիգոր հայր սրբազան, և վարդապետ Աստուածաբան:*

*Խորհրդոցն Աստուածային, խորհրդագէտ անճառ խորին,
 Իմաստուն հազարապետ, տիեզերաց մեծ վարդապետ:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 98ա

F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 132ա

Q- Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 125ա

Ծայրակապ՝ Բան Խ

Խորագիր

F Յորդորակ

ԿԱՆՈՆ ՅՈՎՅԱՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ

ՅՈՅԱՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻՆ ԳԱՆՁ

- Աւրհնեալ եւ ընտրեալ գունդն երկոտասան, որք յընդհանուր աշխարհ
սփռեցան,
Բազումք շաւղաւք նոցին ընթացան, եւ աստուածային շնորհաւքն
լըցան,
Ընդ որս և Յոհան սուրբն Ոսկիբերան, անաւթ եղեալ
Սուրբ Երրորդութեանն,
Նըստեալ յաթոռ հայրապետական, հովել ըզհաւտս տէրունական,
5 Արեգական նըման յայտնական, պայծառ բանիւ վարդապետական,
Աղբիւրաբար յորդահոս բըղիմամբ, արբուցանէր զազգս որդոց
մարդկան,
Երանելի Տէրըն Սուրբ Յօհան, պարծանք բոլոր մարդկայինս բնութեան,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:
- 10 Յանեղական լուսոյն զարդարեալ, մեծն Յոհանէս, այրըն սրբասնեալ,
Հայրապետաց գերագոյն գտեալ, վարդապետաց գերահրաշացեալ,
Յորդահոսան Հոգովըն լըցեալ, զծարաւ բնութիւնս մեր արբուցեալ,
Կարապետին սրբոյ նըմանեալ, ըզշարագործսըն յանդիմանեալ,
Զոր թագուհին բարկութեամբ լըցեալ, վասն Յովհաննու ժողով
արարեալ,
- 15 Յիւր աթոռոյն ըզնա աքսորեալ, եւ ի Կոկիսոն հայոց յուղարկեալ,
Յայնժամ նըշան յայտնի երևեալ, հուր յաթոռոյն վերայ ցոլացեալ,
Եւ ի հըրոյն ձայն մեծ բարբառեալ. Ո՛ր է ասէր վարդապետն ընտրեալ,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:
- 20 Սուրբն Ոսկիբերան, Յոհան սքանչելին, Ոսկիաբան, բազմաց բաղձալին,
Ոչ զադարէր ի մեկնել բանին, այլ միշտ հեղոյր զգանձն աստուածային,
Մինչ որ դարձեալ վերըստին կոչին, յիւր սեփական աթոռ վիճակին,
Բայց շարութեամբ լըցեալ թագուհին, Եւդոքսիայ, սանամայր նորին,
Յանդիմանելն անաշառ բանին, Ոսկիբերան մեծ վարդապետին,
- 25 Եւդոքսիայ ցասմամբ զայրագին, ետ արտաքսել ըզնայ վերստին,
Զոր և տարեալ յաքսորանս կրկին, դէպ յարևելս Կոմանա հասին,

Եւ անդ յայտնեալ Բասիլիսկոսին, զվերափոխումն վարդապետին,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:

30 Յորժամ եմուտ ի յեկեղեցին, ուր էր տապան Բասիլիսկոսին,
Եւ նա ասաց իւր սպասաւորին, տեղ պատրաստել Ոսկիբերանին,
Այլեւ ասաց Սուրբ Յոհանիսին, զվերափոխիլն յաշխարհէն զնորին,
Թէ. «Եկ հանգիր մըշակդ երկնային»^{1*}, յաստուածահրաշ փառսըն
հայրենին,

Յայնժամ յարեաւ այրըն սքանչելին, եւ արար ըսկիզբըն պատարագին,
35 Հաղորդեցաւ կենարար հացին, և կենսատու անմահ բաժակին,
Եւ իջեալ հանգեաւ ի փառս Արարչին, Սուրբն Յոհանէս արհի պանծալին,
Անճառ փառացն արժանաւորին, զոր ոչ անկաւ ի սիրտ մարդկային,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:

40 Ով բարեգութ Արարիչն Աստուած, որ իրաւունս առնէ զըրկողաց,
Մեծաւ չարեաւք ըզնոսա տանջեաց, որ կամակիցին աքսորանաց,
Եւդոքսիայ տապանն էրէրաց, էրսուն եւ երեք ամ ոչ դադարեաց,
Մինչև յարեաւ թագըն պարծանաց, Թէոդոս փոքր պըսակըն փառաց,
Որ գրեաց նամակըս պաղատանաց, և թողութիւն հայցէր յանցանաց,
45 Զիւր արտասուսն ի մելանս խառնեաց, և ըզնամակն իւր այնու գրեաց,
Ըզարձակումն ուզէր կապանաց, զի դադարի մայրն յէրերմանաց,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:

Հրաման եղև մեծ ինքնակալին, Թէոդոսի փոքու արքային,
50 Երթալ տանել զնամակ իւր գըրին, և ընթեռնուլ առ սուրբ տապանին,
Որոց տարեալ զնամակն արքային, ի յարևելս Կոմանայ հասին,
Առեալ զնամակն թագաւորին, և ընթերցան առ գերեզմանին,
Բացաւ տապան Ոսկիբերանին, զըտին ամբողջ ըզմարմին նորին,
Առեալ պատեալ կտաւով մեծագին, և զգուշութեամբ եղեալ ի նաւին,
55 Տարեալ եհան նաւն ի յայն տեղին, ուր էր այրուոյ այն կընոջ այգին,
Զոր էր իւլեալ մայր թագաւորին, Եւդոքսիա այն մեծ թագուհին,
Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
Աղաչեմք:

Ապա դարձաւ նաւն ի յիւր տեղին, նաւահանգիստն հուպ քաղաքին,
60 Իսկ թագաւորն և աւագանին, ժողովրդեամբըն մեծ քաղաքին,

^{1*} Մատթ. ԺԱ 29

Մոմեղինաւք ընդառաջ ելին, սուրբ նըշխարաց Ոսկիբերանին,
 Մեծ պատրիարգըն քահանայիւք, սարկաւագաւքըն պաշտանէին,
 Ահիւ առեալ զպատուական մարմինն, տարեալ մուծին ի յեկեղեցին
 Եւ կարաւորի զոր փափագէին, զնա նստուցին յիւրում աթոռին,
 65 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղծալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
 Աղաչեմք:

Նոր սքանչելիք դարձեալ երևեալ, ձեռամբ սրբոյն Յոհանու յայտնեալ,
 Որ ի շնորհաց Հոգոյն զարդարեալ, հողեղինացս գերազանցեալ,
 Առանց հոգոյ մարմինն կանգնեալ, զաստուածամբն աջըն տարածեալ,
 70 Մեծաբարբառ ձայնիւ խաւսեցեալ, խաղաղութիւն ընդ ձեզ ասացեալ,
 Եւ որք լուեալ, ընդ այն զարմացեալ, ըզհրաշագործ Արարիչն աւրհնեալ,
 Եւ թագուհին արձակումն առեալ, յերերմանէն եղև դադարեալ,
 Եւ այլ բազում ախտաժետք եղեալ, առողջութեան յայնժամ հանդիպեալ,
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղծալի, զմերս ընդունել պատարագ Բանի,
 75 Աղաչեմք:

Ուրախութեամբ մանկունք Սիոնի, տանեն ըզտան քո յիշատակի,
 Տէր սուրբ Յօհան, վարդապետ բարի, լցեալ շնորհաւք եաւթն արփենի,
 Մեկնիչ Հընոց և Նոր կըտակի, մըշտախաղաց Հոգովն անմահի,
 Քան զարեգակն ի մէջաւրէի, այնպէս փայլէ բան քո պանծալի,
 80 Մեղուցելոց մարդկային ազգի, դարձուցանող և խրատիչ բարի,
 Ամենագովի հայրըդ բաղձալի, Տէր Սուրբ Յօհան, պարծանք աշխարհի,
 Յիշեա և ևս զանձինս.:

Ի իւանդ հոգոցըս մեր ի մարմնի, բըժիշկ բարի, Սուրբ Աստուածածին,
 Որ աւետեալք հրեշտակապետին, ի Քեզ տարար դու զանտանելին,
 85 Սէրորէից գերագոյն դասին, համանըման աթոռոց վերին,
 Կաթն արբուցեր մեր կերակրողին,
 Էին անեղ անմահ արքային,
 Բարեխօսեա Միածին Բանին, մարդացելոյն ի Քէն Յիսուսին,
 Երգօք հայցմամբ Սուրբ Կարապետին, Ստեփանոսի Նախավկային,
 90 Բամից հայոց մեծ հայրապետին, արթուն անուն Սուրբ Լուսաւորչին,
 Ամենիմաստ մեծ վարդապետին, Ոսկիբերան սուրբ Յոհանիսին,
 Նախախնամել զգինս արեան նորին, զերկրպագուս պատուական
 խաչին,

Ի մեզ գթալ յաւուրն ահագին, ի սոսկալի ժամ դատաստանին,
 Նընջեցելոցն մեր քաւութիւն եւ Առաքելին երգաւղի սորին ողորմեաց:

Աղբյուրներ

A -Ձեռ. հմր. 5328, թերթ 10ա-11բ F -Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 9բ
 G -Ձեռ. հմր. 474, թերթ՝ 298բ- 302բ O -Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 360ա-363ա
Ծայրակապ՝ Այս Յոհանու Ոսկեբերանին:

Խորագիր

F Գանձ Յոհաննու Ոսկեբերանին G Գանձ Յովհաննու Ոսկեբերանին ասա
 O Գանձ Յոհաննու

Բնագիր

9-10 O կրկնակը

Բարեխաւութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացո ըզմեզ քաւութեան,
 Աղաչեմք:

17 O արձակեալ փխ բարբառեալ

40 O Ողորդարար դատաւորն փխ Ով ... Արարիչն

43 G Թոռն փխ թագն 45 O կաղամարն էաճ փխ մելանս խառնեաց

52 O ըզթուղթն փխ զնամակն 54 O տարան փխ պատեալ

60-61 F O =61-60 62 O և երիցանին փխ քահանայք 85 O աթոց

94 F չիք ողորմեաց: F ունի շար.

Տէրն ողորմի սորին ստացողին,

Տէր Գրիգորին և եղբորն Աբրահամին:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԱՁՆԻԻ

Խորհրդոցն աստուածային, խորհրդագէտ անճառ խորին,

Իմաստուն հազարապետ, տիեզերաց մեծ վարդապետ:

Ծարաւեաց արբուցանող, ծով գիտութեան երկրի ծածկաւղ,

Մեղր և կաթն ի բերանոյդ, ռետին բըխեաց միշտ ի լեզւոյդ:

5 *Մեծաքաղաքին Կոստանդինու, պըսակ փառաց, թագ ահարկու,*

Անտիոքայ մեծ ճոխութիւն, քրիստոնէից պայծառութիւն:

Մաղթեա՛, ո՛վ հայր Սուրբ Յոհանէս, զմեզ յաշխարհի փըրկել չարէս,

Մի՛ դադարէր, Ոսկեբերան, բարեխաւսել մեր փրկութեան,

Ի բերանոյդ Ոսկիաբան, բանքըդ Հոգոյն հրոյ բով ցուցան,

10 *Զուլեցեր զոգիս մարդկան, իբրև զոսկի անաղտական:*

Երևմամբ Սուրբ Հրեշտակաց, ի Քրիստոսէ ձեռնադրեցար,

Զպատմութեանն փորանկեալ, առ ի վերուստ հոգովդ զգեցար:

Ի վիմէն եկեղեցւոյ զփականս երկնից հաւատացար,

Սիրեցեալ աշակերտէն, զաւետարանն առընկալար:

15 *Էութեան բանին պատմող, որ զհերձուածողսն վանեցեր,*

Հաւատոյ սիւն ամբութեան, զեկեղեցիս հաստատեցեր,

*Ըզճրագ շնորհաց Հոգոյն ի քեզ, իւղովդ գործոց բորբոքեցեր,
Յաշտանակ պատուոյ եղեալ, զտուն աշխարհիս լուսով լցեր:*

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 12աբ

F-Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝

O-Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 363բ-364ա

Q-Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 8բ

Խորագիր

F Յորդորակն

O փոխէ զծայնն

Q Տաղ Ոսկիբերանին

Բնագիր

1 O խորհրդապետ Q բանին փխ խորին

9 O սրբով փխ հրոյ բով

100 անախտական

12 Q նափորտ անկեալ

13 Q հաստատեցեր փխ հաւատացար

14 Q Սիրեցելոյն յաշակերտեալ փխ Սիրեցեալ աշակերտէն

[Ոսկեբերանին] Ի ՅՈՒՏԱՆՑԻ ԱՏՈՄ ԵՐԵՅԷ

*Ի հանդէս քո սուրբ տօնի, ցնծամք եւ մեք հըրճալի,
Ով Տէր Յոհան գովելի, Ոսկեբերան հրաշալի:*

*Անմահ արքայ երկնաւոր, և Տէր Յիսուս զաւրաւոր,
Որ ընտրեցեր ազատաւոր, ըզսուրբն Յոհան փառաւոր:*

*Տունկ տենչալի աշխարհի պտղով լցեալ,
Գովելի, ծաղկեալ շնորհաւքն Յիսուսի:*

*Ոսկեբերան սուրբն ընտրեալ, նըստեալ յաթոռ հանդիսի,
Ի Կոստանդնու մեծ Պալսի, յաթոռ սուրբ Մելիտոսի:*

*Մեծավըտակ քառակի, բըղխեալ աղբեր Սիովնի,
Գըրեալ ըզգիրս ճառի, երկոտասան հազարի:*

Իսկ հովապետըն բարի, Յոհան Անտիոքացի,

Մարմնով նման հրեշտակի, հոգովն Յիսուս նմանի:

*Էին տացուք արհնութիւն, Սուրբ Միածնին գոհութիւն,
Եւ ազատիչ Սուրբ Հոգոյն, անդադար փառատրութիւն:*

*Նոր բուրաստան Սուրբն Յոհան, ծաղիկ և վարդ անթառամ,
Դու քարոզիչ զգաւնական, մեղաւորաց քաւարան:*

*Իսկ թագուհի քաղաքին, չհնազանդէր հայրապետին,
Զըրկեր զսուրբն և զայրին, առեալ պըտղալից այգին:*

*Յանկ հաւատոյ խաւսեալ, զթագուհին յանդիմանեալ,
Զարութեամբ նա լըցեալ, և ի նախանձ իսկ շարժեալ:*

*Որ եւ լըւեալ Սուրբ Յոհան, զչարութիւն Եւդոքսիեան,
Ելեալ գնացեալ խնդութեամբ, ի Կոմանայ խըստութեամբ:*

*Իրւսմամբ յեռեալ մարգարտոյ, ճառ ներբողեան երգելոյ,
Հուսաւորչին մեր սրբոյ, և վասըն սուրբ հաւատոյ:*

*Րաբունին մեծ Սուրբ Յոհան, քարոզ առնէր անխափան,
Որպէս հովիւ աննըման, նախախնամեր քաղցրաձայն:*

Աղբյուրներ

Օ - Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 364ա-365ա:

ՏԱՂ ՅՈՅԱՆՆՈՒ ՈՍԿԻԲԵՐԱՆԻ

*Մեծ քաղաքի Կոստանդինու,
Փեսայ փառաց, թագ ահարկու,
Անտիոքայ մեծ ճոխութիւն,
Քրիստոնէից պայծառութիւն:
Մեր Յոհաննէս Ոսկիբերան,
Բանքըդ Հոգւոյն հրոյ բով ցուցան:*

Աղբյուրներ

N-Ձեռ. հմր. 5798, թերթ՝ 12ա:

ՏԱՂ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ. ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴՈՅ ՁԱՅՆ Է

Ամենախնամ Հայրն երկնաւոր, ընտրեաց ըզհովիւրն փառաւոր,
Զսուրբ վարդապետն երանաւոր, զմեծն Յովհաննէս այր հրաշաւոր:

Յորովայնէ ընտրեալ ցուցաւ, մաքուր վարուց հետեցաւ,
ՅԱնտիոքէ նա կոչեցաւ, և հայրապետ ձեռնադրեցաւ:

Սուրբ և անբիծ յամենայնի, լրցեալ շնորհաւքն Քրիստոսի,
Ոսկիբերանըն սքանչելի, Բիւզանդիոյ աթոռ նստի:

Վարդապետէր զբանն կենաց, զի էր աղբեր Հոգոյն շնորհաց,
Յանդիմանիչ լինէր բազմաց, կարկէր զբերան հերձուածողաց:

Առատածիր պարգև շնորհէր, զքաղցեալս հոգով միշտ կերակրէր,
ԶԱստուածաշունչ գիրըս մեկնէր, զամենեսեան լուսաւորէր:

Բամից հանուրց ժողովրդեան, մեծ քաղաքին այն պատուական,
Պայծառ արփի անստուերական, սուրբ վարդապետն Ոսկեբերան:

Դուռն բանայր մեղաւորաց, դառնալ կամաւք առ Տէր Աստուած,
Բըժիշկ լինէր հոգոց բազմաց, այլև մարմնով ախտաժէտաց:

Այլ թագուհին չարեաւք լրցեալ, զայրի կընոջ այգին առեալ,
Սրբոյն Յոհաննէս զնայ խրատեալ, և թագուհին ոչ հաւանեալ:

Պայծառաբան սուրբն Յովհաննէս, յանդիմանեալ զնա ի հանդէս,
Սըրբոյն մախայր նա դառնապէս, աքսորելով անարգապէս:

Եւ նոյն ժամայն աքսորեցին, զնա յաթոռոյն իւր զըրկեցին,
Ի յԱստուծոյ պատիժ կրեցին, որք կամակիցք էին չարին:

Տարեալ զՅոհանն ի Կոմանա, այս է յետին աքսորք նորա,
Պատարագեալ զանմահն արքայ, փոխեալ ի փառսըն գերակայ:

Իսկ թագուհին յոյժ չարչարէր, և տեռատես մարմնով լինէր,
Եւ նոյն ցաւաւքն մեռանէր, այլ ի պատժոց ոչ դադարէր:

Նա երեսուն եւ երեք տարի, շարժէր մարմինն ի տապանի,
Մինչ մեծացաւ տղայն բարի, Թէոդոս սանն Յոհանիսի:

Յայնժամ գըրեաց նա թուղթ լալով, և ի տապանն առաքելով,
Զսըրբոյն մարմինն բանալով, և անդ հրաշք տեսանելով:

Որպէս ըզմարդ կենդանական, էր մընացեալ անապական,
Զոր տեսանողքըն հիացան, և փառս ետուն Փըրկչին անուան:

Ջըրաշըս բազում ներգործելով, սուրբն Յովհանէս մեռեալ մարմնով,
Յայնժամ պատեալ զնա կըտաւով, եւ եղին ի նաւ մեծաւ պատուով:

Ապա երկոտասան նաւով, վերա ծովուն ի դէմ գալով,
Զմարմինըն սուրբ մեծարելով, և աւրհնութիւնս հայցելով:

Նաւն ուր մարմինն էր պատուական, տարեալ յեզեր այգոյն եհան,
Որ ի յայրի կնոջըն առան, եղեալ պատճառ իւրն աքսորման:

Ուրախութեամբ յայնժամ առին, զմաքուր մարմին հայրապետին,
Տարեալ եղին յիւր աթոռին, որպէս զՊետրոս Աղէքսանդրին:

Իւթ արտասուաց մատուցանէր, արքայն բարի աստուածասէր,
Զպարանոցաւ Սըրբոյն փարէր, և թողութիւն մեղաց խնդրէր:

Ուստի հրաշք յայտնի լինի, ի սուրբ մարմնոյն Յոհանիսի,
Յանկարծ յօտին վերա կանգնի, արդիւնաւոր բանըս խօսի:

Սուրբըն ձայնիւ մեծաւ գոչէ, խաղաղութիւն ըզձեզ ասէ,
Դադարեցաւ յերերմանէ, տապան մարմնոյն Եւդոքսիէ:

Կամաւ Որդոյ և Հաւր Միածնի, դատաւորին ամենայնի,
Թէոփիլոս պատուհասի, քառասուն աւր յոգէվարի:

Էր պատրիարգ Աղէքսանդրու, և ռիս ունէր ընդ Յոհանու,
Բորբոքեցաւ չար նախանձու, աքսորանացըն էր ձեռնտու:

Բազում պատըժաւք ցաւըս կըրեալ, որք կամակից նորին եղեալ,
Յետոյ զղջացմամբ ապաշխարեալ, և թողութիւն մեղաց գըտեալ:

Եւ մեք յաւուրս քո տօնի, զքեզ աղաչեմք աղերսալի.
Լեր աւգնական մեզ յատենի, սուրբ վկայսդ երանելի:

Րաբուն պարծանք տիեզերաց, Սուրբ Յոհաննէս հայր մեր զըթած,
Բարեխաւսեա առ Տէր Աստուած, վասն քոողջա տօնողաց:

Աղբեր, կենաց երևեցար, Սուրբ Յոհաննէս հայր բարերար,
Յանճառելի խորանըս մըտար, ընդ սերովբէսն դասեցար:

Նորոգեցեր զեկեղեցի, Ոսկէբերան հայր սքանչելի,
Բարեխօսեա Տեառն Յիսուսի, մեզ ողորմել յօրն ահեղի:

Իմաստութեանց շտեմարան, Սուրբ Յոհաննէս Ոսկէբերան,
Միշտ աղաչեա զանմահ արքայն, զմեզ Իւր տեսոյն առնել արժան:

Նոյնն և բանիս այսմ երգողի, բազմամեղիս Առաքելի,
Միջնորդ լեր Տեառն ամենի, զի քաղցր ակամբ և յիս հայի:

Էին զքեզ զարդարողի, Հոգոյն Սըրբոյ շնորհաց տուողի,
Հաւր և Որդոյն Իւր Միածնի, միշտ աւրհնութիւն ի մէնջ տացի:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 75ա-77բ:

Ծայրակապ՝ Այս վարդապետին Յոհաննու Ոսկեբերանին է:

ԿԱՆՈՆ ՅՈՅԱՆՆՈՒ ԵՒ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ՍՈՒՐԲ ԶԱՅՐԱՊԵՏԱՑՆ

ԳԱՆՁ ՅՈՅԱՆՆՈՒ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԶԱՅՐԱՊԵՏԻ

Խորհուրդ կենաց, պատճառ գալըստեան Հաւր գըթութեամբ,
 Հոգոյն զաւրութեամբ,
 Որ հաճեցաւ Որդին Միածին, պատարագիլ մարմնով ի խաչին,
 Վասըն հոգոյ Հաւր նախաստեղծին, աւանդելով առ Հայր ըզհոգին,
 Իջանելով յարկ վիմափորին, և ազատեաց զկապեալսն ի բանտին,
 Երեքաւրեա յարութեամբն Իւրով, բանայր ըզդուռն եղեմականին,
 Հայր հաշտեցաւ, Հոգին հաճեցաւ, մարդն առաջին յանիծից լուծաւ,
 Մայրըն Սիոն բարգաւաճեցաւ, հովապետաւք լըցեալ բերկրեցաւ:
 Ահա պահեա՛ ըզմեզ ի չարէ բարեխաւսութեամբ Սըբոյն Յոհաննու,
 Աղաչեմք:

Ազդումն Հաւր, խաղացումն յՈրդոյ, զՔեզ խոստովանիմք Աստուած
 Սուրբ Հոգի,
 Որ արարեր զհոգի բանական, մըտաւոր կենդանի և խորհրդական,
 Զհրաբուն զաւրութիւնըդ քո վերնական, կայծակառոյց յաւրինեալ
 ըլպմամբ,
 Քեզ անդադար ի յերգ փառաբան, Սուրբ Աթոռոյդ Քո աստուածական,
 Նոյն և յերկրի որդիքըս մարդկան, Քեզ հովուական դասք յարմարեցան,
 Ի յաւրհնութիւն Հաւր և Որդոյ:
 Ահա պահեա՛ ըզմեզ ի չարէ բարեխաւսութեամբ Սըբոյն Յոհաննու,
 Աղաչեմք:

Չորից ծագաց ազդումն շնորհաց, աւետաւոր ձայն քարոզեցաւ,
 Ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ, շնորհեալ ազդեաց հարաւ հոգէզարդ,
 Աւետարանչացըն խորհրդաբար, աւետարանըն կենդանարար,
 Կեանք ի կենաց և յոյս աշխարհի, որպէս հրամայեաց լոյսն անմեկնելի,
 Դուռըն կենաց ճանապարհ բարի, որ անխոտոր կենաւքըն տանի,
 Որպէս և է այս սուրբս ընտրական, հրամանակատար առաքելական,
 Նըստեալ յաթոռ հայրապետական, յերուսաղէմ քաղաք տիրական,
 Տէր Յոհաննէս տնտես խոհական, տնաւրինական տեղեացն ի հրաման,
 Լըցեալ հոգով աչաւք մաքրական, նոյն և ընչիւք գոյից մարմնական:

Ահա պահեա՛ ըզմեզ ի չարէ բարեխաւսութեամբ Սըրբոյն Յոհաննու,
Աղաչեմք:

Ազդ եղև ի Հոգոյն Սըրբոյ, շնորհք պարգևաց յաւուրըս սորա,
Յայտնիլ նշխար մեծի վըկային, Ստեփաննոսի Սուրբ Սարկաւագին,
Երևելով Գամաղիէլի, հինաւուրցըն վարդապետի,
Զգուշացուցանելով Ղունկիանոսի, միանձնացեալ սուրբ քահանայի,
Թէ յերթ ասա Սրբոյն Յոհաննու, Երուսաղէմի եպիսկոպոսին,
Զի նա բացցէ զնշխար մեր յայտնեալ, զի արժանի է սպասաւորեալ,
Սա գտեալ զգանձն աստուածային, և վըկայարան շինեալ մեծագին,
Փառաւորիչ փառաւորելոց, փառաւորեացաւ ի փառաց վերնոց,
Ահա ընկալ ըզմեզ ի չարէ բարեխաւսութեամբ Սըրբոյն Յոհաննու,
Աղաչեմք:

Տէր Եպիփան ընտրեալ Կիպրացի, լուեալ զհամբաւ սորա հըռչակեալ,
Գայ ի քաղաքըն հրաշակերտեալ, և երկըրպագէ տեղոյն խաչ ելեալ,
Ողջունէ ըզՏէրն Յոհաննէս ընտրեալ, իբրև զհովիւ հաւտից վըկայեալ,
Եւ ընդունի պատիւ մեծարեալ, որպէս արէնըն պատուասիրեալ,
Նա ճոխական բնութեամբ զուարճացեալ, ոսկեղինաւք ճաշ մեծ
յաւրինեալ,

Եւ զԵպիփան անտր հրաւիրեալ, ականակապ անաւթովք սիրեալ,
Իսկ ի վաղիւն անաւթըս խնդրեալ, մանրեալ և տալր աղքատաց
բաշխեալ,

Զի տրտմեցաւ սուրբըն վըշտագնեալ, ընդ յոլովութիւն ընչիցըն կուտեալ,
Զոր ազդմամբ Յոհաննու լուեալ քարշեր ի բանտ զԵպիփան,
Ահա ընկալ ըզմեզ ի չարէ բարեխաւսութեամբ Սըրբոյն Յոհաննու,
Աղաչեմք:

Ով հրաշալի Հոգոյն, որ ազդեաց և ընդ դիմացըն նորափըչեաց,
Զլոյս աչացըն խաւար գործեաց, և զՀայրապետն ի յերկիր ընկեաց,
Յոհան ի ձայն մեծ աղաղակեաց, աղբիւր սոսկալի յաչացըն բըղխեաց,
Զղջմամբ առ Տէր սրտիւ պաղատեաց, և զՆախավըկայն յաւգնութիւն
կոչեաց,

Զազահութեան արմատըն խըզեաց, և զինչս ամենայն աղքատաց
բաշխեաց,

Աչքըն բացաւ և լուսաւորեաց, և գոհութեամբ զՏէրն արհնաբանեաց,
Զեկեղեցիք պայծառ զարդարեաց, և փոխեցաւ առ Քրիստոս:
Ահա պահեա՛ ըզմեզ ի չարէ, բարեխաւսութեամբ Սըրբոյն Յոհաննու,
Աղաչեմք.:

Բիւսմամբ աղերս ձայն պաղատանաց, առ քեզ կարդամք,
 հովիւ հըմտազան,
 Հոգով լըցեալ փայլականըման, մաքրեալ անտուտ և անանցական,
 Յարգանդէ մաքրեալ և ամբողջ ի կրից աշխարհէ, առեալ զաւանդն
 որ ի Քրիստոսէ,
 Դու քաւութեան դեղ բժշկութեան, տըրտմեցելոց մըխիթարութիւն,
 Դու առաւաւտ մեզ խաղաղութեան, և յառագաստ յուսոյ փրկութեան,
 Հայցեա՛, խնդրեա՛ յերկնաւոր հովուէն, ճանաչողին զիւրսն ի
 յաւտարէն,
 Զի մեզ բացցէ ըզդուռն կենաց, զողորմութեան և զպարգևաց,
 Սիրել ըզնա յողջասիրտ մըտաց, և չդարձուցանել զաչս ի յաղքատաց,
 Տալ զներկայիս և առնուլ հազար, ի համարահատ ժամուն փըրկանաց,
 Ահա յիշեսցի
 Եւ ևս առաւել,
 Զանձինս.:

Բապէս Քեզ փառք, Որդի Աստուծոյ, Քո սուրբ ծնողիդ
 երկըրպագութիւն,
 Եւ Քո սըրբոցդ արհնաբանութիւն, որք ի մարմնի ըզՔեզ սիրեցին,
 Տնաւրինութեանդ երկրային քարոզ, և ի յերկինս առ Քեզ բարեխաւս,
 Զի շնորհեսցէ ըզխաղաղութիւն, սուրբ հայրապետիս
 բարեխաւսութեամբ,
 Եւ ամենայն աթոռակալացն, որք յերուսաղէմ եղեն գերապանծ,
 Քեզ փառատրութիւն, Հաւրըդ գոհութիւն, և Սուրբ Հոգոյդ
 սըրբասացութիւն,
 Այժմ և յաւէտ յաւիտեանս
 Եւ այժմ ողորմեաց.:

Աղբյուրներ

D-Ձեռ. հմ. 4273, թերթ 109ա-112բ:

Ծայրակապ՝ Խաչատուր:

ԿԱՆՈՆ ԹԱԳԱԴՈՐԱՑ ՍՐԲՈՑ

ԳԱՆՁ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍԻ ԹԱԳԱԴՈՐԻՆ ԵՒ ՄԱԻՐՆ ՅԵՂԻՆԵԱ

- Քոյր անդ Յրոպային, յերկիր Դալմատին, յիտալիային,
 Լինել մեծ կայսրին, և թագաւորին, Կոստանդիանին,
 Որդւոյ Կոստասին, Հոռմայ արքային, և մաւր Հեղինին,
 Որ տիրեաց երկրին, Ֆրոանգստանին, արեմտային,
 5 Այս էր բըճորդին, մաւրըն Հեղինին, որ ի պանդոկին,
 Ի տիրել նորին, Լատին աշխարհին, և Ափրիկային,
 Զաւր ժողովեցին, ազգն սակսոնին, յայնկոյս Դանոբին,
 Զի պատերազմին, ընդ նոր արքային, Կոստանդիանին:
 Մաղթանաւք նորին ըղձալի, զմերս ընկալցիս պատարագ Բանի,
 10 Աղաչեմք:
- Բամբ ժողովին, և զաւրք գումարին, առ թագաւորին,
 Ազգն Ֆրոանկին, և լատինացին, և դաղմատացին,
 Բայց նա առ ահին, զաւրացն հոնին, սարսեալ զարհուրին,
 Մինչ ողորմութիւն այն վերին, այց արար նըմին,
 15 Մինչ էր ի մըտին, խորհուրդ երկիւղին, և հայէր յերկինս,
 Տեսիլ նշանին, Քրիստոսեան խաչին, երևեալ նըմին,
 Եւ գիր աստեղին, ասէր արքային, Կոստանդիանին:
 Մաղթանաւք նորին ըղձալի, զմերս ընկալցիս, պատարագ Բանի,
 Աղաչեմք:
- 20 Ի տիպ այն խաչին, սըրբոյ նըշանին, տուր զաւրաց քոյին,
 Բառնառ ի յուսին, իւրաքանչ անձին, ըստ այն նըշանին,
 Եւ այնու զինին, և պատերազմին, վանել զգըթացին,
 Այնպէս արարին, նըշանաւ խաչին, զաւրացն յաղթեցին,
 Դարձան և եկին, քաղաք մըտին, նըշանաւ խաչին,
 25 Կոռքըն ամենեքին, անկեալ կործանին, մանր խորտակին,
 Եւ դաւքըն քրմին, պաշտաւնեայք բազնին, զաղաղակ բարձին:
 Մաղթանաւք Կոստանդիանոսի ըղձալի, զմերս ընկալցիս պատարագ
 Բանի,
 Աղաչեմք.:
- Դալով ողբային, քուրմքըն մեհենին, ի դուռն արքային,
 30 Թե նշան խաչին, որդւոյ Մարէմին, գալիլէացին,

Ի քաղաքս եկին, և աստին մըտին, ընդ մեր հեծելին,
 Մեհեանք մեր քակտին, բագինք կործանին, կուռքըն խորտակին,
 Յայնժամ թագուհին, այն պեղծ Մաքսենդին, դաւեալ հաւատին,
 Հրամայեաց զաւրին, իւրեանց հեծելին, յանարգել խաչին,
 35 Որ ոչ հաւանին, և ոչ հնազանդին, այն չար հրամանին:
 Մաղթանաւք Կոստանդիանոսի ըղձալի, զմերս ընկալցիս պատարագ
 Բանի,
 Աղաչեմք:

Ուստի բարկացեալ, թագուհին մոլեալ, հոգւովն յիմարեալ,
 Հըրաման հանեալ, զորս ոչ հաւանեալ, ըզնոսս սպաննեալ,
 40 Որոց սուր եղեալ, նոցին և սպանեալ, որք զխաչըն պաշտեալ,
 Եւ այնք կատարեալ, որք հազարն ընտրեալ, պըսակաւորեալ,
 Ըզխաչն անարգեալ, կոխան արարեալ, ըզկուռն կանգնեալ,
 Այլ Տէր խնամարկեալ, զթագաւորն ընտրեալ, ցաւ նըմա տըւեալ,
 Որով զգաստացեալ, ի հաւատս եկեալ, և հաւատացեալ:
 45 Մաղթանաւք Կոստանդիանոսի ըղձալի, զմերս ընկալցիս պատարագ
 Բանի,
 Աղաչեմք:

Բոտեալ պիղծ ախտին, ուրուկ չար ցաւին, անողջանալին,
 Ի յանձն արքային, մեծ թագաւորին, ինքնակալ կայսրին,
 Յայտնեալ Պետրոսին, հաւատոյ վիմին, Պաւղոս ընդ նըմին,
 50 Եւ ասեն արքային, Կոստանդիանին, զողջանալ ախտին,
 Սեղբեստրոս պապին, ջրով աւազանին, բուժել զախտ նորին,
 Եւ ի կամս անձին, ազգն Ափրիկային, ի հաւատս եկին,
 Ժողովեալ հրէին, տիրասպան ազգին, միաբան եկին,
 Չարախաւսեցին, զազգ քրիստոնէին, մաւր թագաւորին,
 55 Եւ նա սաստկագին, կշտամբեալ զնոսին, և յաչաց հանին,
 Լուեալ արքային, կոչեաց զնոսին, ընդ Սեղբեստրոսին,
 Զի տրամաբանին, և յայտնի լիցին, հրէից կուրութիւն,
 Վանեալ զդասս հրէին, և Զամբրի մոգին, ուր ընդդէմ կային:
 Մաղթանաւք Կոստանդիանոսի ըղձալի, զմերս ընկալցիս պատարագ
 Բանի,
 60 Աղաչեմք:

Իսկ մեծ թագուհին, Հեղինէ բարին, մայր թագաւորին,
 Եկն ի Պաղեստին, ի Սուրբ քաղաքին, յԵրուսաղէմին,
 Ի խնդիր խաչին, և գերեզմանին, ուր զՔրիստոս եղին,

- Գլխեալ զփայտ խաչին, բամպիշ Հեղինին, յարմամբ մեռելին,
 65 Ի Գողգոթային, տուն աստուածային, շինեալ մեծ կայսրին,
 Եւ զայլ սուրբ տեղին, տնաւրինականին, շինեալ թագուհին,
 Եւ ետ պարգևս նոցին, և ազատութիւն Սուրբ կրաւնաստանին,
 Զի աղաւթեսցեն կենաց արքային, և որդւոց նորին,
 Զի հաստատեսցին ի խաղաղութիւն, և յանդորրութիւն,
 70 Յիշեա.
 Եւ ևս.
 Զանձինս.:

- Երանեալ կուսին, մաւր անեղ բանին, Սուրբ Աստուածածին,
 Արար շինութիւն, և պայծառութիւն, Սուրբ գերեզմանին,
 75 Որոյ հաղորդին, և հաւասարին, մաղթանք ըղձալին,
 Սուրբ Կարապետին, և Ստեփաննոսին, և Սուրբ Գրիգորին,
 Մեծ թագաւորին, ինքնակալ կայսրին, Կոստանդիանին,
 Այլ և մաւր նորին, թագուհոյ մեծին, Բամպիշ Հեղինին,
 Եւ թոռանց նորին, Կոստաս Կոստանդին, որդւոց արքային,
 80 Մեզ ի քաւութիւն, և ողորմութիւն, մեղաց թողութիւն,
 Երգոյս երգողին, սիրով հայցաւղին, և սրբաբարաւղին,
 Գրոյս ստացաւղին, Տէր Սուրբիասին, եւ երախտաւորին,
 Կալ խաղաղութիւն և ողորմութիւն, ողորմեա.:

Աղբյուրներ՝ M-Ձեռ. հմր. 4768, թերթ՝ 225ա-227ա

P-Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 303ա-305բ

Ճայրակապ՝ Գրիգորի է:

Խորագիր

P Գանձ Կոստանդիանոսի թագաւոր[ի]

Բնագիր

21 P ամենայն փխ իւրաքանչ 23 P նոցա փխ զաւրացն

30 P ի Նազարէթին փխ Գալիլէացին

32 P կուռքն փխ բագինք, P բագինք փխ կուռքն

41 P որ սպանեալ, արք փխ կատարեալք...որք 44 P մըտի փխ հաւատս

48 P ունի շար՝ Սուրբ թագաւորին

49 P Պաւղոս ընդ նըմին, վէմքըն հաւատին փխ հաւատոյ ... նըմին

50 P յերազ գիշերին փխ Կոստանդիանոսին

57 P կուրութիւն նոցին փխ հրէից կուրութիւն

58 P Սեղբեստրոս պապին փխ ուր ... կային

68 P փխ 68-69 տողերի ունի

Զի աղաթեսցեն ի խաղաղութիւն և յանդորրութիւն

76 P Լուսաւորչին փխ Սուրբ Գրիգորին
 79 P Եւ ամենայնի սրբոց հանդիսին, որ ի մէնջ պատուին
 81 P փխ 81-83 տողերի ունի.
 Գանձիս ասողին Ծերենց Գրիգորին, այլև խնդրողին,
 Տալ խաղաղութին և անդորրութին և ողորմութին,
 Ողորմեա:

[Թագաւորաց]

*Բարձրացիր դըշխոյ իմանալիդ,
 Սիովն նոր Երուսաղէմ թագաւորին մեծի:*

*Մեծի հրգաւորի, որ պըսակեաց ըզքեզ
 Արեամբ նըկարեալ խաչապարզև փառաւք:*

*Փառաւք անթառամ, պըճնազարդեալ հրաշիւք,
 Թագ ի գլուխ եդեալ զբարեպաՌիշտ արքայն:*

*Զարքայն հիազար հրեշտակատիպ պսակեր,
 Զկոստանդիանոս վեհ երևեալ յերկրի:*

*Երկիրս պանծացաւ յիշատակի սոցայ,
 Որ զքեզ մեծարեաց բազմազաւակ զարմիւք:*

*Զարմից համայնից աւագանիդ սըրբոյ,
 Որ ծնար վերստին ըզմեզ յորդիս լուսոյ:*

*Լուսոյն անեղին մարմնացելոյ Բանին,
 Փառք և գոհութիւն, այժմ և յաւէտ ի նոյն:*

*Ի նոյն միութիւն, ընդ Հար պատիւ փառաց,
 Հանդերձ Սուրբ Հոգւովն այժմ յաւիտեանս ամէն:*

Աղբյուրներ՝ C-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 46աբ:
 Լուսանցային անվանում՝ Թագաւորաց:

[Թագաւորաց]

Փառք Տեառն ծածկեն զԲան անմահ արքային,
 Փառք Թագաւորին հրաման երգեաց Սողոմոն,
 Պարգևիչ փառաց Յիսուս քեզ թագ պարգևեաց,
 Կոստանդիանոս հըզար յաղթող ներհակաց:
 Բերկրի պանծալի փառաւ Մայր Կաթողիկէ,
 Զմեզ զարթուցանէ այսաւր յերգս երգել Բանին,
 Դըստերք Սիոնի ասէ ելէք և տեսէք,
 Զմայրն որ պըսակեաց զորդիքն կենարար խաչին:
 Դուք Տնաւրինական տեղեացն պայծառ զարդարիչք,
 Դուք կենդանարմատ փայտին խընդիր ցանկալի:
 Դուք դասակցեցալք յերկինս ընդ հրաբուն սեռիցն,
 Քաղաքավարեալք յերկրի իբր անմարմնական:
 Տէր Սուրբ Թէոդորոս արքայ միշտ բարեխաւսեա,
 Առ Հայր և Որդին արհնեալք յաւէտ ընդ Հոգւոյն:

Աղբյուրներ

С.-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 46բ:

Լուսանցային անվանում՝ Մարտիրոսացն:

ՏԱՂ ԹԱԳԱԴՈՐԱՑՆ

Թագաւորին երկնաւորի, պատկերակից կարգեալ յերկրի,
 Հզար յաղթողք պատերազմին, և զաւրաւորք մենամարտի:

Երևելիք յաշխարհի, և լուսատուք ի խաւարի,
 Ամենիմաստ եւ առաքինի, պայծառ աղունք նըման լուսնի:

- 5 Մեծ Թագաւորք ցանկալի, հաւատացեալք Քրիստոսի,
 Քարոզեցէք զՀայր և զՈրդի, և զՀոգին Սուրբ յամենայնի:

Թագաւորք աստուածարեալք, սուրբ եւ զգալի իւղով աւծեալք,
 Իբր աւրինակ տըպաւորեալք, զերկնաւորին անուն առեալք:

Աղբյուրներ

Е.-Ձեռ. հմր, 428, թերթ՝ 89ա:

F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 123ա

H-Ձեռ. հմր.5402, թերթ՝ 123բ-124ա

O- Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 37աբ

Խորագիր

F Տաղ ասայ

H Տաղ թագաւորին Թէոդոսի

O Տաղ թագաւորաց

Բնագիր

2 O պատերազմի փխ մենամարտի

5 H յաշխարհի փխ. ցանկալի

HO չիք 7-8 տողերը, ունի շար.

Արքայդ արդար Ուրիայեցի, Տըրդատ Վաղարշապատեցի,

Կոստանդիանոս Հռոմայեցի, և Թէոդոս Սպաննիացի,

Արկադէոս Երկիւղալի, և Ոնոփրիոս զարմանալի,

Թէոդոս Փոքր պատանի, ամբիժ վարուք կայր ի մարմնի,

Այսաւր տաւնէ եկեղեցի, ըզլիշատակ ձեր պանծալի,

Սուրբ թագաւորք երանելի, պարծանք բնութեան մարդկան ազգի,

Բարձր պատուարք Սուրբ Սիոնի, և գերագոյն քարոզք երկրի,

Որ զմոլութիւն Արիոսի, դուք հերքեցիք ի յաշխարհի:

ԿԱՆՈՆ ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍԻ ԹԱԳԱԲՈՐԻ

ՓՈԽԷ ԶՁԱՅՆԴ [Կոստանդիանոսի]

Բարձր պատուար Սուրբ Սիրնի, և գերագոյն քարոզիչ երկրի,
Կոստանդինոսի երանելի, պարծանք բնութեանս մարդկան ազգի:

Որ զարուրեամբն Քրիստոսի, հերքեր զհերձուածն Արիոսի,
Եւ ազատեցեր զեկեղեցի, դաւանութեամբ սինհոդոսի:

- 5 Թագաւորին երկնաւորի, պատկերակից կարգեալ յերկրի,
Հրգար յաղթող պատերազմի, և զաւրաւոր մենամարտի:

Այսար տանէ եկեղեցի, ըզյիշատակ քո պանծալի,
Մեծ թագաւորըդ ցանկալի, Կոստանդինոս Հռոմայեցի:

- 3աւուր տանիս Քո հանդիսի, զոր կատարեմք ըստ պատշաճի,
10 Մեզ բարեխաւս լե՛ր դու յայտնի, առաջի Տեառն Քրիստոսի:

Որում փառք և գոհութիւն, և անդադար փառատրութիւն,
Ի յերկնէ և ի յերկրէ, և յամենայն գոյականէ:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ 227ա: Q-Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 302

Խորագիր

Q Յորդորակ է

Բնագիր

6 Q ի հանդիսի փխ մենամարտի 10 Q յերկիր փխ յայտնի

ՏԱՂ ԽԱՉԳԻՏԻՆ

Այսար եղև գալ դըշխոյին,
Մաւր արքային ինքնակալին:

Այն Հեղինէ մեծ թագուհին,
Մայրն Կոստանդիանոսին:

Եկն ի քաղաք Հրէաստանին,
Յերուսաղէմըն պանծալին:

Խնդիր արար Սըրբոյ խաչին,
Այն կենսատու Կենաց փայտին:

Եւ խոշտանկեաց զազգըն հրէին,
Զայն տիրասպան նենգաւորին:

Ի ցուցանել ըզփայտ խաչին,
Զբարձաւղըն մեր Կենարարին:

Նոքա միաբան մատնեցին
ԶՅուդա որդի մաւրն Աննային:

Եւ նա գտաւ զփայտ Սուրբ խաչին,
Որ էր թաղեալ ներքոյ աղբին:

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 270բ:

Լուսանցային անվանում՝ Խաչգիւտին է:

ՓՈԽ Է [Խաչգիւտին]

Ի գտանել խաչափայտին,
Բուրեաց անոյշ հոտըն խնկին,
Եւ ելից ըզքիմս ամենայնին,
Զերուսաղէմ Սուրբ քաղաքին:

- 5 Եւ ձայն բարձեալ այն Յուդային,
Աւրհնէր զՔրիստոսըն կենդանին,
Եւ երկըրպագեր Սրբոյ խաչին,
Փառաբանէր զԱստուածորդին:

Բերկրեալ յոգի մեծ թագուհին.

- 10 Եւ ուրախանայր մայր արքային,
Ընդ գտանել խաչափայտին,
Որ է պարծանք քրիստոնէին:

Տարակուսեալ մեծ դըշխոյին,
Ընդ գտանել է[է]րից խաչին,

- 15 Ոչ գիտելով ըզՔրիստոսին,
Աւազակացն երկուսն էին:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 270բ: G-Ձեռ. հմր. 474, թերթ՝ 295ա- 296ա

Խորագիր

G Տաղ խաչգիւտին է ասա

Բնագիր

1 G կենաց փայտին 9 G դշխոյին փխ թագուիին

10 G այն թագուիին փխ մայր արքային 13 G թագուիին փխ դշխոյին

ՓՈԽ Է [Խաչգիւտին]

Յայնժամ մեռեալ մի տանէին
Առ ի թաղել ըզմեռեալ դին,
Հրաման եղև մեծ դշխոյին,
Բերել անդէն զդին մեռելին:

- 5 Զդագաղն ի վայր եղեալ նոցին,
Եւ կանգնեցին ըզմի փայտ խաչին,
Պատահեցաւ աւազակին,
Ձախակողմեանն Դեմասին:

- Ապա յառնուլ մեւս խաչին,
10 Աջակողմեան աւազակին,
Որով բացաւ աչք մեռելին,
Շարժումն եղև աջոյ ոտին:

- Յետ այնորիկ երբ կանգնեցին,
Զփայտըն խաչի Տէր Քրիստոսին,
15 Կենդանացաւ այն մեռեալ դին,
Յարեաւ, եկաց այն պատանին:

- Յայնժամ եղև ուրախութիւն,
Բազմամբոխին ընդ դշխոյին,
Որք աւրհնէին զՏէր կենդանին,
20 Փառս տային Սրբոյ խաչին:

Ընդ որս և մեք հաւտ Քրիստոսին,
Այսաւր տաւնեմք ըզգիւտ խաչին,
Երկըրպագեմք մեր կենսատըին,
Փառաւորեմք զՀայր և զՈրդին:

25 Հոգոյն Սրբոյ տալ զգոհութիւն,
Ընդ Հաւր և Որդոյ մեր Արարչին,
Անձանցն երից միասնակին,
Փառք և պատիւ ի մէնչ տացին:

Աղբյուրներ՝ A-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 270բ-271ա:

G-Ձեռ. հմր. 474, թերթ՝ 296բ-297ա

Խորագիր՝ G Անխորագիր

ԿԱՆՈՆ ԹԵՈՂՈՍԻ ԵՒ ԱՅԼ ԹԱԳԱՒՈՐԱՅՆ

ԳԱՆՁ ԹԵՈՂՈՍԻ ԵՒ ԱՅԼ ԹԱԳԱՒՈՐԱՅՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Արքա ահաւոր, զաւրացն երկնաւոր, և աշխարհի բոլոր,
 Որ Հօր կամաւոր Հոգով, հրաշաւոր, խորհրդակցաւոր,
 Ստեղծեր բանաւոր, պատկեր լուսաւոր, Քեզ նմանաւոր,
 ԶԱդամ փառաւոր, և իշխանաւոր, եղեր թագաւոր,
 Թշուշնոց թևաւոր, և ծովու ի խոր, զեռնոց բազմաւոր,
 Գազանաց բոլոր, անասնոց շընչաւոր, սողնոց ի մարմնաւոր,
 Գրթա ի մեզ Տէր արքայ փառաց, աղաչանաւք Սուրբ Թագաւորաց,
 Աղաչեմք:

Ռամիկ մըտօք Ադամ խաբեցաւ, այն որ յառաջ թագաւոր ստեղծաւ,
 Կամաց կընոջն հաւանեցաւ, որ ի յօձի բանէն պատրեցաւ,
 Պըտղոյն եկեր, լուսոյն մերկացաւ, յաստուածային տեսոյն զըրկեցաւ,
 Ի լուսափայլ դրախտէն նա ելաւ, ի յանասնոց երկիր բնակեցաւ,
 Յարքունական փառաց վայր անկաւ, և անասնոց հաւասարեցաւ:
 Գրթա ի մեզ Տէր արքայ փառաց, աղաչանաւք Սուրբ Թագաւորաց,
 Աղաչեմք:

Աստուածն ամենի, կարգեաց ի յերկրի, թագաւորս ազգի,
 Այլ յիսրայէլի, նախ և առաջի, Սաւուղ արքայի,
 Աւծեալ Սամուէլի, որդոյն Աննայի, Սուրբ տեսանողի,
 Զոր նա չհնազանդի, կամաց Տէրունի, ի փառաց զըրկի,
 Այլ Դաւիթ ընտրի, ըստ կամաց սրտի, Տեառն ամենի,
 Ի յեղբարց միջի, նա իսկ արժանի, աւծման լինիցի,
 Սպանանող լինի, յաղթող հսկայի, պիղծ Գողիաթի,
 Գրթա ի մեզ Տէր արքայ փառաց, աղաչանաւք Սուրբ Թագաւորաց,
 Աղաչեմք:

Քրիստոս Աստուած յերկրի երևեալ, և ի յաթոռ Դաւթի Հաւր նստեալ,
 Նոյն և իշխան յերկրի կացուցեալ, և թագաւորս ի Հոգոյն աւծեալ,
 Զորըս ի կըրոց յԱստուած դարձուցեալ, եւ որք ի բնէ քրիստոնեա
 ծընեալ,

Որպէս Աբգար Ուրհայոյ տիրեալ, և հաւատոց անդրանիկ եղեալ,
 Տեսլեան Փըրկչին սիրով ցանկացեալ, և առ Յիսուս նամակ յուղարկեալ,

Դաստառակաւ ըզպատկերն առեալ, յուրով ցաւէն շնորհաւք բըժշկեալ,
Գըթա ի մեզ Տէր արքայ փառաց, աղաշանաւք Սուրբ Թագաւորաց,
Աղաչեմք:

Երանելին Տըրդատ մեծ արքայն, որ նախ ի կըռոցն եղեալ
պաշտանեայ,
ԶԳրիգորիոս չարչարեալ նորա, խոզ լինելով և յԱստուած դառնայ,
Զգործըս մեղաց փութով մերկանա, և մըկրտեալ եղև քրիստոնեա,
Բազում բարեաց պատճառ լինայ, զկռապաշտութիւն ի Հայոց բառնայ,
Ի յանապատ իսկ առանձնանայ, և աղօթիւք կըրօնս ըստանա,
Յիւրոց զօրաց եղև նայ խոցեալ, և դեղակուր մարմնով վախճանեալ:
Գըթա ի մեզ Տէր արքայ փառաց, աղաշանաւք Սուրբ Թագաւորաց,
Աղաչեմք:

Լուսապսակին, Կոստանդինոսին, տօնեմք զուարճագին,
Որով անմարմին, զաւրացն երկնաին, զնայ մեծարէին,
Խաչին որ յերկին, զօրացեալ նըմին, յաղթեաց զթշնամին,
Եւ սիւնհոդոսին, ի Նիկիային, արարեալ սորին,
Այլև արքային, Թէոդոս Մեծին, և որդոց նորին,
Ոնորիոսին, Արկադէոսին, և որդոյ նորին,
Թէոդոսի վերջին, Յոհանու սանին, և այլոցն ի կարգին,
Ահա յիշեա:
Եւ ևս
Զանձինս:

Վերնոց պատուելի, և երանելի, մայր Տեառն Յիսուսի,
Աւետարան ամենի, բարեխաւս բարի, լիցիս սըրբունի,
Րամից հայկազնի, քրիստոնեա ազգի, և խաչապաշտի,
Դու մայր Աստուածածնի, փըրկութեան տեղի, մեզ ամենայնի,
Արդ քո աղերսի, կըցորդ եղիցի, ձայնն անապատի,
Պսակեալն յերկրի, վըկայն առաջի, ընդ Սուրբ Գրիգորի,
Եւ օրըս տաւնի, որ ի մէնջ պատուի, Սուրբ Թագաւորի,
Տալ մեզ կեանս բարի, ի յայսմ աշխարհի, և յաւրն ահեղի,
Ողորմեա:

Աղբյուրներ՝ Բ-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 32ա-33բ:
Ծայրակապ՝ Առաքել վարդապետ:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԿԻՒՐՂԻ ԵՒ ԱԹԱՆԱՍԻ

ՍՐԲՈՅՆ ԿԻՒՐՂԻ ԵՎ ԱԹԱՆԱՍԻ

Տէր Աստուած անմահ թագաւոր, Որդի ծընունդ, Հոգիդ բըխաւոր,
 Զերկինս գերկիրս արարեր բոլոր, և ի չգոյէ առեր գոյաւոր,
 Զշուրն կամար կառուցեր անոսր, յալեկոծիլ միշտ անդորրաւոր,
 Զաստղունքդ անշարժ արարեր, եւ յամուր եւ շարժաւոր, գեւթանքըն
 մոլոր,

Զհիմունս Երկրի եղեալ ի խոր, վերայ աւդոյդ կապեալ կայաւոր,
 Քո հրամանաւդ կան սահմանաւոր, դու ես Աստուած հըզաւոր, զօրաւոր,
 Ստեղծեր զԱդամ յուրբաթ վեցաւոր, չորս տարերացս իրով միաւոր,
 Ի տիպ նըման քո ըստուգաւոր, պըճնեալ զարդիւք և յոյժ փառաւոր,
 Եւթ շնորհօք լըցուցեր յորդոր, և բոլորից դըրեր թագաւոր,
 Յեղեմ դրախտին դրեր գործաւոր, աճել նըման զաւրացն երկնաւոր,
 Եւ բանսարկուն խոցեցաւ ի խոր, աւծիւ խօսեր զբանըս նենգաւոր,
 ԶԵւայ պատրեաց ձայնն հնարաւոր, զի յԱդամայ էր նա հեռաւոր,
 Զամբեաց զպտուղն աննմանաւոր, յետոյ Ադամ կերաւ կամաւոր,
 Եւ մերկացան զփառս անզուգաւոր, զլոյսն արարին իւրեանց գիշեր խոր,
 Տէրն ձայնեաց նոցա քաղցրաւոր՝ Ընդէ՞ր թագիք տրտում և տըխուր:
 Ադամ ասաց. Կինս այս, զոր ետուր, իբր զԱստուած առնէր պարտաւոր:
 Եհան զԱդամ ի դրախտէն և զկին իւր, զգեցոյց նոցա հանդերձ
 մաշկաւոր^{1*},

Աւգնեա Փրկիչ Յիսուս տօնողացս, բարեխօսութեամբ
 Սուրբ Հայրապետացս,
 Աղաչեմք:

Զի նայ մընաց պատժեալ անիծով, ամս ԵՌ (5000) և երկհարիւրով,
 Հայրն երկնաւոր, գթացեալ խնամով, ետ մարդկութեանս զՈրդին
 Իւր սիրով,
 Անճառ ծընաւ ի կուսէն մարմնով, զի զմեզ ծնցի կոյս աւազանով,
 Զամս Լ (30) յերկրի շրջելով, ի Յորդանան գետ մկրտելով,
 Հոգին իջեալ աղաւնակերպով, ձայն Հօր ըզնայ Որդի կարդալով^{2*},

^{1*} Ծննդ. Գ 21

^{2*} Մատթ. Գ 16-17

Զցաւըս բազումս մարդկան բառնալով, զկաւն ետ կուրին
 և լոյս ծագելով^{1*},
 Զհացն յանապատի աճեցուցանելով^{2*}, մեղաւորաց պարտիս ջընջելով,
 Կենդանացոյց զմեռեալսն մարմնով, յոյս մեռելոցն ետ յարուցանելով,
 Եկիր կամաւ ի խաչըն սիրով, և միացար ի նայ բեեռով,
 Լուսաւորացըն խաւարելով, վէմք պատառեալ երկիր շարժելով^{3*},
 Ն[ն]չաւ մարմնով սիրտն արթուն գոլով, զարթեաւ ըզքունըն
 Թաւթափելով,
 Զգազանըն չար անլուծ կապելով, զբանդել հոգիսն ազատ առնելով,
 Ամպովք յերկինըս վերանալով^{4*}, առաքելոցն ապուշ մընալով,
 Նոքա Հոգոյն Սրբոյ սպասելով, ըստ անսուտ խոստմանն յառաջ ասելով,
 Աւգնեա Փրկիչ Յիսուս տօնողացս, բարեխօսութեամբ
 Սուրբ Հայրապետացս,

Աղաչեմք:

Եկ Սուրբ Հոգին յերուսաղէմի, աղանակերպ թեօք արծաթի,
 Զառաքելոց դասքըն հրազինի, մաքրափայլեաց զնոսա քան զոսկի,
 Սովաւ նշանս առնեն սքանչելի, և խաւսէին յայլևայլ լեզուի^{5*},
 Հանգաւ յամէն սիրտըն Սուրբ Հոգի, պիղծ խորհրդոցըն յոյժ հեռասցի,
 Ոմանց հանճար ըստանիմ աստի, զոմանս առնէ բան ի գիտելի,
 Ոմանց հաւատս տայ ի հոգի, մինչև զլերինըս փոփոխեսցի,
 Զմարտիրոսաց դասք նահատակի, յաղթող առնէ ի պատերազմի,
 Ոմանց ատել տայ զկենցաղս երկրի, գնալ բնակել ի յանապատի,
 Բըխէ շնորհս մարգարէի, զվարդապետաց լեզուս բարբառի,
 Յարուցանէ քաջ հովիւ բարի, սնուցանող բանաւոր հօտի,
 Որպէս ընդրեալ Աթանասն արի, Աղէկսանդրու Սուրբ հայրապետի,
 Մեծըն Կիրեղ ջահն անշիջելի, պատրիարգին Երուսաղէմի,
 Մի ժամանակ էին յաշխարհի, սիւնք հաւատոցս մեր անդրդուելի,
 Վարժք Կըտակաց Նորոյ և Հընի, և Արտաքին գրոցն իմաստի,
 Արեգակունք անշիջանելի, շողափայլէին ի Սուրբ եկեղեցի,
 Փարատեցին զխաւարն չարի, լոյս ծագեցին մարդկային ազգի:
 Աւգնեա Փրկիչ Յիսուս տօնողացս, բարեխօսութեամբ
 Սուրբ Հայրապետացս,

Աղաչեմք:

^{1*} Յովհ. Թ 6

^{2*} Մարկ. Ը 5-9

^{3*} Մատթ. ԻԷ 51

^{4*} Մարկ. ԺԶ 19

^{5*} Գործք Բ 6-7

Փութայր սըրտիւն ի տղայ հասակին, Սուրբն Աթանաս բարի պատանին,
 Յառնէր ըզձեւ եպիսկոպոսին, տայր ընկերացն զկարգ աստիճանին,
 Իբր ընդ միմեանս խաղ առնէին, որ գուշակէր զապագայս նոցին,
 Տեսեալ զնոսա սուրբ հայրապետին, միտ ետ նոցա և էառ զտեղին,
 Հրաման ետուր ծընաւղաց նոցին, տալ ի յուսումն զամենեսին,
 Յետոյ առին զոր և ցանկային, յիւրաքանչիւր աստիճան կարգին,
 Լեալ սարկաւագ Սուրբ Աթանասին, Աղէկսանդրու Սուրբ պատրիարգին,
 Եւ յառաջին ժողով Նիկիային, մարտեաւ ընդդէմ պեղծ Արիոսին,
 Յաւուր միում եկեալ Սուրբ Հոգին, ի կերպարան Աղէկսանդրոսին,
 Որդեակ զգրիչն առ ի յաջ ձեռին, զոր ինչ ասեմ զըրա թըղթին,
 Փութով գրեաց զբաննն հաւատին, ետ ի ձեռինն վարդապետին,
 Եւ նայ ծանեաւ զտըւօղ Սուրբ Հոգին, եւ ետ գոհութիւնս պարգևողին,
 Ետ յԱթանաս զթուղթն Աղէքսանդրին, կարգայ ի լուր մեծ

սիւնհուդոսին,

Նոքա լուեալ յոյժ հաւանէին, գրեալ տարան յիւրեանց աշխարհին,
 Բերեալ ի Հայս Արիստակէսին, եղ առաջի արթուն Գրիգորին,
 Նայ հաւատով էառ զտենչալին, փառաւորեաց գժրիստոս կենդանին,
 Յետ վաղճանի Աղէքսանդրոսին, նստաւ յաթոռ Սուրբն Աթանասին,
 Աւգնեա Փրկիչ Յիսուս տօնողացս, բարեխօսութեամբ

Սուրբ Հայրապետացս,

Աղաչեմք:

Անուշահոտ ծաղիկըն բուսաւ, Սուրբն Աթանաս ի յաթոռ նստաւ,

Սպիտակ կարմիր վարդըն փրթըթաւ, Սուրբն Աթանաս վարուք

ծաղկեցաւ,

Ողկոյզըն քաղցր յորդոյն կախեցաւ, արբոյց ըզմեզ անմահ բաժակաւ,

Քահանայի սգեստիւք պաճուճեալ, դէմ սեղանին կանգնեալ բազմեցաւ,

Գոյն երեսացն յոյժ պայծառացաւ, աղանակերպ Հոգին շարժեցաւ,

Զձեռս խաչանման ի վեր համբարձաւ, մինչ որ խորհուրդըն

կատարեցաւ,

Եկն անարժան մի հաղորդեցաւ, իսկոյն փութով հըրով կիզեցաւ,

Արատաւոր մի այլ հաղորդաւ, նայ մոլեգնեալ յոյժ կատաղեցաւ,

Ժողովքն ամէն հահիւ պակուցաւ, և յերկիւղի կային սարսափաւ,

Եւ հաւատով սուրբըն գոհացաւ, զանմահ խորհուրդըն ճաշակեցաւ,

Չար հերձուածող Կոստանդին ելաւ, Արիոսի յոյժ հետևեցաւ,

Ետ արտաքսել զԱթանասն անբաւ, ԽԲ (42) ամ չդադարեցաւ,

Բազում ճըզնանս յանձին ընկալաւ, հերձուածողաց ընդդէմ զինեցաւ,

Փորձանք չարին յոյժ բորբոքեցաւ, ոսկին ի ներս յոյժ պայծառացաւ,

Աստուածասէր թագաւորն ելաւ, Վաղենտիոս ի Հըռոմ նըստաւ,

Սուրբն Աթանաս վերստին դարձաւ, եկեալ յաթոռն իւր հաստատեցաւ,
Գորգիանոս պեղծըն սատակաւ, Վաղենտենի սրբոյ հրամանաւ,
Պարանոցէ ուղտոյ կախեցաւ, զազիր մարմնոյ մորթըն քերթեցաւ,
Որ հալածիչ էր Սրբոյն կամաւ, զառ հաւատչեայն աստէն ընկալաւ,
Սուրբն Աթանաս քաղաքավարեալ, եկաց մնաց մինչ որ ծերացաւ,
Խաղաղական մահուամբ փոխեցաւ, հոգին պայծառ յերկինս սըլացաւ,
Աւգնեա Փրկիչ Յիսուս տօնողացս, բարեխօսութեամբ

Սուրբ Հայրապետացս,

Աղաչեմք:

Նշանագործ այրըն սրբասնեալ, մեծըն Կիրեղ հայրապետն ընդրեալ,
Յերուսաղէմ քաղաքըն կացեալ, Աստուածաշունչ գրրովն վարժեալ,
Բոլոր լուսին ի կամարն ելեալ, զխաւար մեղաց մերոց փարատեալ,
Զաստուածային բանս վարդապետեալ, զհերձուածողաց լեզուս

պապանծեալ,

Աստուծային հրամանան եկեալ, սուրբըն Կիրեղ ի յաթոռ նստեալ,
Զարափառաց դասքըն կամեցեալ, միթէ այնու լիցի հաւանեալ,
Սուրբըն Կիրեղ զնոսա նըզովեալ, սաստիկ բանիւ զչարքըն

յանդիմանեալ,

Մինչ զի զբազումս ի հաւատս ածեալ, ի ճշմարիտ հաւատս հաստատեալ,
Պիղծըն Ակակ ընդ այն նախանձեալ, զհերձուածողաց դասքըն

ժողովեալ,

Արաբացի գայլքըն գումարեալ, զգառն ի հօտէն իւրմէ փախուցեալ,
Զբարի հովիւըն բռնադատեալ, և յաթոռոյն իւրոյ արտաքսեալ,
Զայս Կոստանդինըն շար արարեալ, Արիոսի աղանդն յօժարեալ,
Սուրբըն Կիրեղ հանճարեղն ելեալ, Տարսոն քաղաք իսկ եկաւորեալ,
Միւլփիանոս ըզնայ մեծարեալ, բերեալ յաթոռն իւրոյ նստուցեալ,
Մեծըն Կիրեղ աւրն լուսափայլ, զՏարսոն քաղաքըն լուսաւորեալ,
Եւ ժանդահօտ Ակակըն լուեալ, զնախանձ սրտին նայ յոյժ բորբոքեալ,
Երուսաղէմ քաղաքէն ելեալ, բազում ամբոխիւ ի Տարսոն եկեալ,
Որպէս զչար գազան կատաղեալ, և սպառնալեալ բանըս խօսեցեալ,
Ակակիոս զչար լեզուն սըրեալ, և զթագաւոր տեղոյն հրապուրեալ,
Զուղղափառաց դասքըն յաղթահարեալ, աքսորանալ յոյժ

դատապարտեալ,

Սուրբն Կիրեղ եկաց հալածեալ, բազում ամօք վըշտաց համբերեալ,
Եւ զԱթանաս ի Հռոմ գըտեալ, տեսեալ զմիմեանս և միխթարեալ,
Պան[դ]ուխտ կենալք մերկութեամբ կացեալ, մինչ որ բարին Աստուած

քաղցրացեալ,

Զար թագաւորքն ամէն սատակեալ, հերձուածողաց լեզուն կարկամեալ,

Աստուածասէր թագաւորն ելեալ, Թէոդոս Մեծն Յըստըպօլ նստեալ,
Քրիստոնէից հաւատս ծաղկեալ, եկեղեցիս մեր պայծառացեալ,
Սա ժողովեաց զՍուրբ հարքն արտաքսեալ, յիւրաքանչիւր յաթոռ
հաստատեալ,

Եւ Յըստըպօլ զնոսա գումարեալ, զՄակեդոնի լեզուն անիծեալ,
Սուրբ Գրիգորի խրատովն եղեալ, Աստուածաբան անուն կոչեցեալ,
Սուրբն Կիրեղ յաթոռն իւր եկեալ, զԵրուսաղէմ վերստին հովեալ,
Աւգնեա Փրկիչ Յիսուս տօնողացս, բարեխօսութեամբ
Սուրբ Հայրապետացս,

Աղաչեմք:

Ով հրաշալի Կիրեղ սրբազան, մաքուր ամբիժ և անապական,
Նստար յաթոռ հայրապետական, յերուսաղէմ քաղաք տէրունեան,
Յաւուրըս քո խաչն աստուածական, յերկինս կազմեալ լուսով զանազան,
Ամենեքեան ականերև տեսան, յառաւատէ մինչև ի տուրնջեան,
Պայծառացաւ բլուր Գողգոթին, և փայլ փայլէր լեառըն Համբարձման,
Եւ ի պատճառս խաչին երեման, բիւրք Ժ (10) զանձինըս մկրտեցան,
Սուրբ Կիրեղ քարոզէր նոցայն, պահել զհաւատս ամբիժ եւ անսասան,
Սա մեկնութիւնս արար Հնթերցման, որ և Կոչումն է Հնձայութեան,
Սա կանոնեալ փակեաց զամենայն, որ զԱղուհացս պահեն ծոմաջան,
Զի մինչ ի սա ի կամս ապաստան, ում որ հաճոյ թլուէր և պիտան,
Առաքելոց պահքն, որ մեզ եղան, Հ (70) աւր էր ի լման,
ԶԱռաջաւորն առանց ընթերցման, սա ետ պահել անսուղութեամբ,
Զերկու շաբաթն Բարեկենդան, զԵւթըն պահեմք մինչ ի Յարութեան,
Բազում արթիւնս արար ուղղութեան, ետ մեզ աւրէնս յաւիտենական,
Կալաւ զաթոռն հայրապետական, քառ ամս տասից եւ երից յաւելեան,
Եւ ժամանակ նորա աքսորման, երից տասանց քառից յաւելեան,
Կացեալ վարիւք մաքուր սրբական, մինչև ի ծայրըս ժամանական,
Եւ փոխեցաւ ի կեանս անվաղճան, ի լուսեղէն յերկնային խորան,
Բարեխօսեայ առ անմահ արքայն, փրկել ըզմեզ ի հրոյն յաւիտեան,
Ի հրաբորբոք աւուր գալըստեան, յորժամ երկինք և երկիր դողան,
Աւգնեա Փրկիչ Յիսուս տօնողացս, բարեխօսութեամբ

Սուրբ Հայրապետացս,

Աղաչեմք:

Սուրբն Կիրեղ Աղեկսանդրացին, հրաշագործաւորն և ըսքանչելին,
Ի ժամանակս էր Թէոդորոսին, հեզ և բարի փոքու արքային,
Եղբօրորդի Թէոփիլոսին, Աղէկսանտրու Սուրբ Հայրապետին,
Սայ ի ժողովըն Եփեսոսին, ընդդէմ եկաց պղղծոյն Նատիրին

Եւ նզովեաց զշար աղանդ նորին, զմարդադաւան նոր հերձաւծողին,
 Եւ զՄարիամ կոյսըն սրբունհին, սա քարոզեաց Սուրբ Աստուածածին,
 Եւ ըզկանոնըս Սուրբ հաւատին, սուրբըն գրեաց հակառակ նորին,
 Մեկնեաց ըզնոր արէնս և ըզՀին, Աստուածաշունչ Կըտակարանին,
 Զոր այժմ ունին Սուրբ եկեղեցի, իբր զղամբարս անշիջանելի,
 Սիրտըն մաքուր լեզուն քաղցրագին, մըտօք պայծառ և առաքինին,
 Ի քեզ հանգեաւ ճըշմարիտ Հոգին, ելից շնորհօք զմշակդ երկնային,
 Քարոզեցեր զՔրիստոս կենդանին, զմարդիք ածեր ի կեանս վերըստին,
 Հանգեար մահուամբ ի յոյսըն վերին, մեզ բարեխաւս յաւուրն ահեղին,
 Յիշ և ևս առ. զանձին:

Ի զաւակէն Դաւթի ծագեցար եւ յԱհարոնէ ուռ բողբոջեցար,
 Շուշան ծաղիկ ի վեր բարձրացար, և երկրայնոցս դու ոչ ցանկացար,
 Կարմիր խընծորդ յանտառս ծընար, և հրով մեղաց դու ոչ կիզեցար,
 Կոյս Մարիամ ծաղիկ դու բուսար, և կուսութիւնդ անթառամբար,
 Վարդ ի խոնարհ թուփ երևեցար, անմահութեան հոտ մեզ բուրեցար,
 Ողկոյզ ճմլեալ մեզ երևեցար, անուշահոտ իւղդ զուարթարար,
 Ժրաջան մեղու մարդկան քաղցրացար, ռետին երկնից մեզ բժշկարար,
 Հաց հրեշտակաց մանանայդ իշար, յամենեցուն ախորժ փոխեցար,
 Ոստըր զեռունդ անձրևօք լըցար, և զմարգարիտ անգին դու ծնար,
 Մեզ լուսատու ակն երևեցար, և գեղեցիկ ոսկի դու բուսար,
 Անմահութեան ջուրըդ կընքեցար, ցանկեալ պարտէզ և դուռըդ փակեալ,
 Մեզ արեգակն անմուտ փայլեցար, բոլոր լուսինդ ոչ պակասեցար,
 Քաջ վայելուչ արծիւդ բարձրացար, դու սիրամարգ գունըզգունեցար,
 Աղէտատու աղանիդ եկար, մաքուր տատրակդ ողջախորհեցար,
 Յամէն ազգաց կոյսդ երանեցար, տուն և տաճար Հոգոյն կազմեցար,
 Ծնունդն Հօր յերկինս առանց մայր, ծընար անճառ յերկրի առանց Հայր,
 Աստուածածին լուսեղեն կամար, բարձեր գրկաւք զՅիսուս բարերար:
 Մեզ բարեխօս լեր կոյս Տիրամայր, առ Միածինդ գըթով մայրաբար,
 Առցես կըցորդ քեզ ընկերաբար, զորդի ամլոյն հեզ և բարերար,
 Զնախածաղիկ խաչին կենարար, զՍտեփանոս բոյսըն զուարթարար,
 ԶԳրիգորիոս Հայոց լուսարար, շինեաց հաւատս մեզ անշարժաբար,
 Եւ զթողութիւն շնորհել տիրաբար, ժողովրդեանըս մեր հաւասար,
 Ստեփանոսէ գանձս ելաւ ի շար, մըտօք տխմար և հոգովս յիմար,
 Անթիւ մեղօք լի եմ եւ անհամար, բըժիշկ ճարտար արասցէ ինձ ճար,
 Եւ զըստացող սորին անդադար, ըզՏէր Յակոբն առ Տէր բարերար,
 Եկեղեցոյ մանկունգդ հաւասար, ինձ թողութիւն հայցեցէք զինհար,
 Ողորմեա:

Աղբյուրներ՝

Պ- Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 117բ-122ա:

ՏԱՂ ԿԻՒՐՂԻ ԵՎ ԱԹԱՆԱՍԻ

Ընդ Աթանասի պատրիարգին, փոքր Կիւրեղի Աղեկսանդրին,
Տօնեմք ըզտաւն մեծ Կիւրեղին, Աստուածաբան վարդապետին:

Պատրիարգի սուրբ քաղաքին, ուղղափառաց ախոյանին,
Ընթերցուածոցն կարգողին, Կոչման գըրոցն արարողին:

Աւագ պահոցս օրինադրին, համայն ազգաց քրիստոնէին,
Զի սրբութեամբ պահըս պահուի, ըստ կանոնաց Սուրբ Յակոբին:

Զոր Տեառնեղբօրն Յակոբոսին էր, զայս կարգեալ պահս պասեքին,
Զորեքշաբթին և զուրբաթին, էր նա եղեալ զգիրս խորհրդին:

Զորեքշաբթի[թ]ին Ելից գլխին և յուրբաթին՝ զգիրս Աւրինին,
Վասն Եւային և Ադամին, պարտուց վճարն առնել նոցին:

Զթերին լըցեալ Սուրբ Կիւրեղին, ութ և տասամք ընթերցուածին,
Զերկուշաբթին, զերեքշաբթին, զոր սահմանեաց հինգշաբաթին:

Աղուհացից պահս որ եղաւ, Տեառնեղբօրէն սահմանեցաւ,
Այլ ի Կիւրեղէ հաստատեցաւ, և պնդագոյն քարոզեցաւ:

Որք պահեցին զայս ծոմաջան, ի Քրիստոսէ պսակեցան,
Մարգարէից մասնակցեցան, և յԱստուծոյ վարձատրեցան:

Որպէս Մովսէսն այն առաջին, մանուկն Յեսու, այլ ընդ նըմին,
Մեծն Եղիայ եւ Եղիսէոս և Դանիէլն երանելին:

Դըպիրն Եզրաս եւ Եզեկիէլ, Մաղաքիա, Սաղաթիէլ,
Մեծն Ամբակում յազգն Իսրայէլ, որոց իշխան էր Միքայէլ:
Որք պահեցին և գովեցան, շնորհաց Հոգոյն ընդունարան,
Նոքա յերկրի աստ ճգնեցան, և ի յերկինս պըսակեցան:

Աղբյուրներ

Q - Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 122աբ:

ԿԱՆՈՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ

ԳԱՆՁ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻՆ Ի ԳՐԻԳՈՐԵԱՅ

Գովեալ սքանչելի, լոյս Քում հանճարոյ, հարուստ քան զլոյս ծագմանն,
Արևու անկոխ բազմաց շաւիղ քո վարուց, նուրբ և բարձրագուն,
Քան զեղս աղանոյ, ըստակ մաքրագոյն, քան զոսկին հընդկաց,
Բըղխումն բանից ի սուրբ շրթանց քո, քաղցրութեամբ ճառից քոց
ուրախանան,

Այսօր համօրէն, հոյլք ազգի մարդկան ի հրաշ ըստ տօնի քո յիշատակի,
Պարեն երկնայինքն այսօր ի յերկրի, զորս աղաւթիցըս քեզ ընկալեալ,
Հայցեսցես առ Տէր, զհաշտութիւն տօնողացս,
Ընկալ մարդասէր Տէր, զաղաչանըս տօնողացս և ողորմեա մեղաւորացս,
Աղաչեմք:

Երևեալ բողբոջ մանուկ քաջաբոյս, յազնիւ արմատոց վերընծիւղեցար,
Տնկեալ լուսանիւթ պըտղեղ ձիթենի և արմաւենի ի տանն Աստուծոյ,
Ոռոգեալ վարժիք գետոցն Աստուծոյ, ուռճացեալ պտղով անթառամելի,
Տէր Սուրբ Գրիգոր, մեծ աստուածաբան, հնազանդ հրամանաց,
գրոց գիտութեան,

Սուղ ժամանակաւ իսկ և իսկ հասեր ի լրումն իմաստից
աստուածաբանութեան,

Ի տես համբակին, նման Յիսուսի, իմաստասիրաց, ցուցար սքանչելի,
Առաքելական գնդին զլիաւորք, ողջագուրեն ըզհանդիսակիցսդ,
Զորս ձայն ու ըզքեզ ընկալեալ հայցեսցես:
Ընկալ մարդասէր Տէր, զաղաչանըս տօնողացս և ողորմեա մեղաւորացս,
Աղաչեմք:

Ով մեծ խոնարհութեամբ սաստեցեր դիւաց և գոռոզութեանց,
Առաքելաբար զաւրացար հոգով ի պատուհասեալ և բարեգործել,
Որով և զկռոցն յընդունայնութիւն ի բաց մերժեցեր,
Ի տարապաշտից զաստուածագիտութիւն ըզլոյս ծագեցեր
Յամառացելոցն խաւարասիրաց:
Տէր աստուածաբան նորըդ Դանիէլ, պատուող սրբութեան
Եւ ժուժկալութեան.

Ճըգնաւորական դասուց, միանձանց կանոն կենդանի,
Աչաց հայելի, զորս աղօթակիցս ըզքեզ առեալ հայես,

Հաբուն վերոյն Փրկչին Յիսուսի, եղեր զգուշաւոր, լըցող հրամանի,
 Պատւեալ ըզծնաւդսն պատւիրանին, թերի ոչ գտար,
 Յօրինաց բանն:
 Բաղձանօք փառացն, անեղծականաց, լըքեր ըստ մարմնոյ, փառս
 և ճգնութիւն,
 Որով փոխարեն տըւան քեզ փականք,
 Գանձուցն Աստուծոյ, գրոց բանալին, զոր Սուրբ Գրիգոր բժիշկ
 բարեգութ,
 Նահատակ վանող զաւրաց խաւարին, ճգնակից մեծին
 Սուրբ Կարապետին,
 Եւ եղիայի, նախանձաւորին, զորս ձայնակիցս զքեզ առեալ,
 Հայցես առ Տէր ըզհաղ.

Գեղեցիկ կարգաւ յառաջ մատուցեալ, հասեր յաստիճան
 քահանայութեան,
 Հոգին Սուրբ նըստիր ի կերպ աղանոյ, որպէս ի քրովիմօնի սուրբ
 գլուխ քո,
 Որով զօրացար, ընդ առաքելոցն յայտնի քարոզել զխորհուրդն Աստուծոյ
 Եւ ըստ Մովսէսի գեր քան զՍամսոնին, զհերձաւորսն տամբն
 կործանեցեր,
 Տէր Սուրբ Գրիգոր մեկնիչ և թարգման խորից իմաստից և
 աստուածաբան:
 Սուրբ աստիճանին, քահանայութեան, նորովս վեհացուցար հիմն
 ահարոնեան,
 Զորս ձայնակիցս հայցեսցես առ Տէր:

Ուստի բարձրագոյն պատիւ ժամանեալ, նստար ի յաթոռ
 հայրապետական,
 Ընդ թագաւորաց աշխարհակալաց ունելով հանդէս օրինադրութեան,
 Այլև զհասարակ, ազգաց մարդկութեան հոգալ զփրկութիւն հոգոց
 կատարման,
 Որով զրկելոցն եղեր օգնական, սփոփիչ մխիթար ապաւինութեան:
 Վասն սոսկալի վարուցդ ուղղութեան, այլև անաշառ
 վարդապետութեան,
 Տէր աստուածաբան, անձն անմեղական, հալածեցար,
 Վասն անմեղութեան դաւաճանեցար ի նախանձօտաց,
 Հրէաբարոյ արծաթասիրաց, ըստ Յովսէփայ եղեր զրպարտած
 Որպէս զեղիայ ի կնոջէ նենգած:
 Այլ վերադարձար, յաթոռ քո նստար, իբր զՅոհանէս,

Դարձեալ մեծարած, զորս աղօթից ըզքեզ ընկալեալ,
Հայցես առ Տէր ըզ.:

Ահայ յաղթեցեր հակառակորդին պայծառ քաջութեամբ
Ի պատերազմին անմեղ վարեցար ի յօտարութիւն, յանիրաւացն
աքսորմամբ կրկին:

Տէր Սուրբ Գրիգոր, որդի Գրիգորի Ազիազու եպիսկոպոսի,
Աշակերտեալ սրբոյն Բարադի, Կեսարեցւոյ մեծ հայրապետի:
Խաղաղութեան բանս խօսեցար ընդ հայրապետացն և հրաժարեցար,
Յազիազոն դարձեալ, փութացար ի յաթոռ քոին Հօր նստար,
Ի վանս Թեկղի կուսին ընթացար Սելեկիայ և անդին հանգեար,
Բարեպաշտիցն մեծացար զըՍտըմբալ հանգիստ փոխեցար.
Յիշեա զանձինս.

Բարեպաշտութեամբ հաւատացելոցս լրմամբ և գործով բարեաց
Ըզկեանս մեր կատարեալ աղաչ.

Առաւելապէս զանձինս մեր և ըզմիմեանս, ամենակալ խնամողիդ
յանձն առեալ, աղաչ.

Նոր նորոգողին, մարդկան Փըրկողին, մայր եւ աղախին
Սուրբ Աստուածածին,
Այսաւր ի տօնի Սրբոյն Գրիգորի Աստուածաբանի, քաջ վարդապետին,
Հաղորդ քոյին, մաղթանաց բանին, մեծն ի ծնունդս կանանց ազգին,
Եւ Ստեփաննոս, վրկայն առաջին, Լուսաւորիչն Հայաստանին,
Սօքօք մատիր առ քոյդ Միածին, բարեխօսել ազգիս մարդկային,
Յաւուր տօնիս Աստուածաբանին, Սուրբ Գրգորի, մեծ հայրապետին,
Աստուածաբան սուրբ վարդապետին, որ էր թարգման մեծ խորհրդին:
Մեկնիչ Հնոց և Նոր Կտակին, առաքելոց և մարգարեին:
Բացայայտող խրթնածածուկին, որ կայ ի գիրսըն աստուածային
Եւ յուսացող որդոց մարդկային, հրաւիրելով յապաշխարութիւն,
Ըզնա առցես քեզ յընկերութիւն մայրըդ կենաց մեր կենարարին,
Բարեխօսել քոյին Միածնին, վասն աշխարհիս մեր խաղաղութիւն,
Ողորմեա:

Աղբյուրներ

Է-Ձեռ. հմր. 428, թերթ՝ 269աբ:

ՏԱՂ ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՍՈՒՐԲ ԶԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Այսաւր դըշխոյ պանծալի,
Երկնահրաւէր բարձրասցի,
Յիշատակաւ քո տանի,
Սուրբ Նիկողոս սքանչելի:

Այսաւր մանկունք Սիովնի,
Բերկրեալ ցնծան զուարճալի,
Յիշատակաւ քո տանի,
Նիկողայոս ցանկալի:

Այսաւր որդիք Սիովնի,
Ցնծան հոգով խնդալի,
Յիշատակաւ քո տանի,
Նիկողայոս պանծալի:

Այսաւր զուարթունք ի յերկրի,
Տանեն ընդ մեզ հրճուալի,
Յիշատակաւ քո տօնի,
Սուրբ Նիկողոս բաղձալի:

Այսաւր և մեք երգակցեալ,
Ուրախասցուք բերկրալի,
Յիշատակաւ քո տանի,
Սուրբ Նիկողոս հայր բարի:

Ընդ հրեշտակաց յարեմք,
Զօր կատարման հանդիսի,
Յիշատակաւ քո տօնի,
Սուրբ վարդապետ քաջ և արի:

Դ Ձեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 307բ:

ՎԱՐՔ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՅՆ ՄԱՐԽԱՅԻ ԵՒ ԿՈՓՍԱՐԱՅ

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ ԱՐԱՐԵԱԼ ՈՏԱՆԱԴՈՐՍ

Եկայք արհնեմք զԱստուած, որ ողորմած է
Եւ նա միշտ ծառայս իւր անտէս չառնէ,
Զի քաղցր և բարերար, որ և ողորմած է եւ մարդասէր է
Եւ դարձ մեղաւորաց հանապազ խնդրէ:

Այր մի վաճառական անունըն Մարխայ,
Որ էր նայ բընական ի յերկրէն Սըսայ
Եւ էր աստուածապաշտ բարի քրիստոնեայ,
Ունէր անչափ ականունք մալ և խազինայ:

Ոչ ունէր նայ իւր կին, ոչ դուստր և որդի,
Զի էր վարուքն սուրբ, պարկեշտ և բարի
Եւ ողջախոհ մըտօք և առաքինի
Եւ էր խիստ սիրեցյալ ի յաշս ամենի:

Ընկեր մի կայր նորա կռապաշտ հաւատով,
Որ ի յանուանէ Կոստար կոչելով,
Նոքա ընդ միմեանս կենային սիրով
Եւ ուրախանային հոգով և մարմնով:

Երկուքն եղեալ գնացին դէպ ի հորասան,
Վաճառեցին ըզզինչս և ուրախացան
Եւ ի ճանապարհին աւթեանս կալան
Եւ ըզգիշերն անդէն երկուքն յաւթեցան:

Յաւ մահու Մարխայի անդէն հանդիպի,
Եւ քաղէին հոգին եւ էր ի տագնապի,
Երկուքն անցանէին ի յանապատի,
Յերկիր բարբարոսաց մերձ հորասանի:

Մարխաս ընդ միտս եկեալ ասաց ընդ Կոստար,
Եթէ ես մեռանիմ և ոչ գոյ ինձ ճար,

Զուներմ ես ազգական՝ ոչ քոյր և ոչ եղբայր,
Ես ըզքեզ աղաչեմ սըրտովըս յաւժար:

Զի ոչ գոյ աստ աղքատ և ոչ քրիստոնեայ,
Որ ես տայի ձեռաւք ըզինչս իմ նոցա,
Ապայ դու իմ եղբայր շուտով ճար արա,
Զինչ որ քեզ պատուիրեմ, դու զայն կատարեա:

Եղբայր իմ բընութեամբ դու անարատ ես,
Այնքան տարի փորձեալ գիտեմ ես ըզքեզ,
Բայց հաւատով կրաւնից մերոց աւտար ես
Եւ աւրինացըն մեր դու անտեղեակ ես:

Քանզի ես այս բանից չեմ տարակուսել,
Զի որ ասեմ ես քեզ, կարեա դու առնել,
Յայնժամ Կոստար սկսաւ լալով աւաղել,
Ասայ, զոր ինչ ասես կամիմ կատարել:

Երդնում ի յԱրամազդ, զի քեզ հնազանդեմ,
Եւ զհրամայեալսն ի քէն զամեն կատարեմ,
Մարխաս ասէ ըզքեզ երդմընցուցեմ,
Դատաստան Արարչին ի յանձին առնեմք:

Տար զիս հետ քեզ յերկիրըն քրիստոնէից,
Եւ անդ թաղեայ աջով Սուրբ քահանայից,
Առ քեզ որչափ կամիս ի յիմոց ընչից,
Եւ զմեղըս քո թողցէ սուրբըն բոլորից:

Քառասուն լիտր ոսկի դու տուր աղքատաց
Եւ զքառասունըն տուր ի Տէրն իմ Աստուած,
Առ գիր ազատութեան, զերծիր ի մեղաց,
Որ ազատի հոգիտ ի չար տանջանաց:

Կոստար ասաց զըխընտիրքըդ քո կատարեմ,
Ապա ես ի բանս այս խիստ տարակուսեմ,
Թէ զՏէր Աստուածըն քո ես յուր գըտանեմ
Եւ զխոստացեալ ոսկին քո ի Նայ տացեմ:

Ասաց թ' իմ Տէր Աստուածն դիւրեաւ գըտանի,
Քաղաքն ի յԱնտիոք եւ յԵրուսաղէմի,

Յեկեղեցիս սըրբոցն հանապազ բազմի
Եւ զինքըն ցուցանէ ում եւ կամեսցի:

Բերեալ կըտակ Մարիսա Կոփսարայ գըրէ,
Թէ զայսքան ապրանաց աղքատաց տացէ
Եւ թէ յընչից նորա առեալ եւ խորէ,
Յահեղ Դատաստանին ի նայ վճարէ:

Եւ ի յայն գիշերին, Մարիսա մեռանի
Եւ Կոսփար տեսանէր ըզնայ յերագի,
Զի արք լուսատեսիլ պայծառ եւ բարի
Եւ ի միջի նոցա երիտասարդ մի:

Որոյ ասէր առնուլ զհոգին Մարիսայի
Եւ վերանալ յերկինս փառաւք հրաշալի,
Լուսապայծառ տեսլեամբ նըման հրեշտակի
Տարեալ զնա կացուցին հանդէպ Քրիստոսի:

Գիշերն հիացմամբ եղեալ Կոսփարայ,
Զի ահ մեծ եւ դողումըն պատեաց ըզնա,
Վաղիւն ելեալ, բարցեալ զմարմինըն Մարիսայ,
Բերեալ ի յայն յաշխարհն, որ քրիստոնեայ կայ:

Ժողովեցան անդէն բազում քահանայ,
Արժանապէս թաղում արարին նորա,
Ըստ հրամանացն որպէս ասաց նայ Մարիսայ
Եւ ել ի ճանապարհ դէպ յԱնտիոք գայ:

Յաւուրըս քառասուն հասեալ յԱնտիոք,
Բընաւ չէր ճանաչել ամէնեւին զոք,
Անկեալ ի իւր սրտին տրտմութիւն եւ հոգ,
Իջեալ առ պարսըսպին միայնակ եւ ջոկ:

Իսկ գիշերին յայնմիկ Քրիստոս երևեալ,
Սպասաւորին իւրոյ Պաւղոս կոչեցեալ,
Ասաց զընայ յառաջ ի հեռուստ եկեալ,
Վաճառականն, որ է ի ջորի հեծեալ:

Բեր ի տուն քո պատուով ըզնա մեծարեա,
Առ ի նմանէ զոսկին, զոր ետ ինձ Մարիսայ,

Մըկըրտեայ և արա ըզնայ քրիստոնեա
Եւ զպատուիրանն Իմ սուրբ դու ծանոյ նըմա:

Վաղիւն ելեալ եմուտ ի քաղաք Կոսպար
Եւ այրըն լուսաւոր ընդ յառաջ գընայր,
Առաջնորդեաց նըմայ ճանապարհ ճարտար,
Աւագ յեկեղեցին, որ քաղաքըն կայր:

Եւ Պաւղոս սպասաւորն ընդ յառաջ ելեալ,
Որպէս և ի Տեառնէ հրաման էր առեալ,
Ետես զերիտասարդըն լուսաւորեալ,
Եւ զհետ նորա գընայր սքանչելին Կոստիար:

Կալաւ զձեռնն նորա Պօղոս և ասաց,
Առ իս էջ, որ պատուեմ զքեզ ըստ արժանեաց,
Եւ Կոստիար զարմացաւ, զի զանունն ասաց,
Զի չէր տեսեալ ըզնայ յիւր ժամանակաց:

Պաւղոս տարեալ հանգոյց ըզնա մեծ պատուով
Ուրախացոյց անուշ և քաղցր ըմպելով
Եւ կերակրեաց ըզնա հացիւ և բարով,
Ապա կամկար յառաջ եկ հարցանելով:

Ասաց. Ուր է ընկերդ անունըն Մարխայ,
Որ ահա այժմ ունես ըզջորին նորա
Եւ ոսկին Քրիստոսի, որ ի մաւտ քեզ կայ
Եւ զամենայն ծածուկըն յայտնեաց նմա:

Յայնժամ յոյժ զարմացաւ Կոստար և ասաց.
Միթե դու ինքն իցես Տէր Քրիստոս Աստուած:
Ասաց, թէ՛ ես ծառայ եմ Նորա ստեղծած,
Ապականեալ մարմին և մահականացու արարած:

Ասաց Կոստար, ապայ զհարդ գիտացեր,
Զայս ամենայն բաներս, որ առ իս եղեր,
Ասաց Պաւղոս՝ զայս ինձ Քրիստոս է յայտներ,
Որ մարդկային ազգիս յիմաստ է տրւեր:

Ասաց. Տուր ինձ զոսկին, զոր ետ քեզ Մարխայ,
Զի ազատիս հոգւով ի պարտուց նորա,

Զի ես եմ սպասաւոր Քրիստոսի ծառայ,
Ազգականօք բարի և լաւ քրիստոնեայ:

Ասաց. Դու չես Քրիստոս, զիարդ ի քեզ տաց,
Զի Մարիսաս պատուիրեաց բանիւ և ասաց,
Թէ զոսկին իմ դու տուր ի Քրիստոս Աստուած,
Առ գիր ազատութեան, զերծիր ի մեղաց:

Ասէ, եկ որ մըտնումք եկեղեցին
Եւ ցուցից ուր բազմի արքայն երկնային,
Իբրև գնացին հանդէպ Սրբոյ Սեղանին,
Ասաց այն է աթոռ անմահ արքային:

Կոփասար էր իմաստուն և խորհրդական,
Մըտաւքն խորիմաց եւ յոյժ ճարտասան,
Ասաց, թէ պահեսցէ զայլ ոք յանդիման
Եւ պատրէ զիս բանիւ սուտ խաբողական:

Յայնժամ ասէ ցՊօղոս- տուր ինձ զբանալին,
Զի մըտեալ խուզեցից զանկիւն խորանին,
Թէ չես պահեալ դու մարդ ի միշոյ նորին,
Ապա հաւատացից ես բանից քոյին:

Եւ բեր դու ըզբեռինս իմ յեկեղեցին,
Փակեայ զդուռն և ձրգեայ զբանալին առ իս
Եւ ի յաղաւթըս քո յիշեա զեղկելիս,
Թէ ողորմեսցի Տէրն Իւր ծառայիս,

Փակեաց զդուռն և սկսաւ ըզներսն որոնել,
Ահիւ և դողութեամբ զըսկիհն էր բացեր
Եւ հոտ անուշութեան ի նմանէ բուրել,
Ափշուրիւն զնա կալեալ և չիշխէր հպել:

Զըսկիհն սուրբ բացեալ և նա տեսանէր
Եւ զոսկէթել ծածկոցն ի վեր արկանէր
Եւ յոյժ սքանչելատես իրըս տեսանէր,
Զի բոց ծիրանափայլ զնովաւ վառվառէր:

Տարեալ իսկ ի բերանն ըզնայ ուտելով,
Լըցեալ ճաշակելիքն իւր անոյշ համով

Եւ մատրն ներկեցաւ քան ըզվարդ գունով,
Այլ ոչ կարաց հանել զգոյնըն փոխելով:

Այլ ներկեցաւ նորա մատրն ծիրանի,
Հոտով անմահութեան զմայլալ ի հոգի,
Ուրախութեամբ աւրհնէր զԱստուած կենդանի,
Որ հանապազ բաշխէ զպարգևըս ձրրի:

Եւ նայ ապայ եկաց ի մէջ տաճարին,
Ձրգեաց իւր անկողին առաջի բեմին
Եւ եդ զինչսն ամեն առ իւր սընարին
Եւ կողմնեցաւ նընջեաց ի յեկեղեցին:

Յանկարծակի եղև որոտ սաստկագին,
Պայծառ լուսով լըցաւ Սուրբ եկեղեցին,
Բուրէր անմահութեան հոտ անոյշ խընկին,
Լոյս քան զարեգական ճառագայթէին:

Եւ Կոփսար զարթուցեալ հայէր պըշուցեալ,
Զի խորհրդանոցին լոյս պայծառ փայլեալ
Եւ ընդ լուսոյն հրեշտակք նոր երգէին պար,
Եւ ի թևոց նոցա հուր փայլատակեալ:

Եւ լուսեղէն աթոռ անդէն յաւրինէր,
Դ (4) թևս որ մին մարդոյ կերպարան ունէր
Եւ միւսըն առիւծոյ և մին եզին էր,
Այլ մին որպէս արծուոյ թևաքաղեալ էր:

Եւ դէմքըն չորեցունց չորս կողմըն հայէին
Եւ ի վերայ իւրեանց մանուկ մ' ունէին,
Զոր քաղցր եղանակօք բարձեալ բերէին
Եւ ի Սեղանըն Սուրբ տարեալ հանգուցին:

Եւ խաւեցաւ մանուկն ի լուր Կոփսարայ,
Լոյսակերպ հրեշտակն որ սպասէր նըմա,
Թէ ած ըզմոլորեալ մարտդ որ առ Իս գայ,
Զի առնում զիմ ոսկին, զոր ետ ինձ Մարխայ:

Եւ հրեշտակըն սուրբ ընդ Կոսփարայ մըտեալ
Եւ նա կայր ի կանկուն և էր պըշուցեալ,

Կալեալ ըզձեռանէ հրեշտակն և բերեալ,
Հեղոյր զերեսն յերկիր և կայր պապանծեալ:

Տէրն քաղցրաձայնիւ Կոստարայ ասաց,
Նա ոչ կարաց խաւսել ի զարհուրանաց,
Ի խելաց թափեցաւ և ապուշ մընաց,
Զի չէր տեսեալ այսպէս յիւր ժամանակաց:

Ասաց, թէ տուր զոսկին, զոր ետ ինձ Մարխաս,
Զի ես եմ Արարիչըն Քրիստոս Աստուած,
Եւ Կոստար դողալով ելաց և ասաց.
Դու ես լոյս ճըշմարիտ Տէր տիեզերաց:

Բացեալ նորա զբեռին և հանեալ զոսկին
Եւ եղեալ զամենայն առաջի բեմին
Եւ ինքն պաղատէր առ Տէր կենդանին,
Զի նայ ազատեսցէ խըղճէ Մարխային:

Եւ Տէրն հրամայեաց հրեշտակին մեծին,
Առեալ թուխտ մի նորա զըրեաց ըզոսկին,
Կոստար վաճառական խըղճէ Մարխային,
Հրամանաւ Արարչին և ազատեալ լինի:

Իսկ Պաւղոս ըզգիշերն ողջոյն աղաչէր
Եւ վասըն փըրկութեան Կոստարայ հայցէր
Եւ ողորմածին Աստուած նըմա երևէր
Եւ Պաւղոսի սըրբոյն զԿոստար յանձն առնէր:

Յայնժամ լուաւ Պօղոս զձայնըն Կոստարայ,
Դիտաց որ այց արար Տէր Աստուած նըմա,
Կոստար պատմեաց զտեսիլն և եցոյց նըմա,
Ըզգիրն ազատութեան ի խըղճէն Մարխայ:

Եւ Պաւղոս հիացեալ փառս ետ Աստուծոյ,
Նայելով ոչ յագէր ի զըրոյն տեսոյ,
Զի էր ոսկիփայլ իբրև ի լուսոյ
Եւ փառս և գոհութիւն նայ տայ Աստուծոյ:

Կոստար անկեալ յերկիր ասէր թէ մեղայ,
Եթէ զիմ ժամանակս եղէ ընդ սատանէ,

Հաւատամ ես ըզնա, որ աշաւք տեսայ,
Որ միշտ կեցուցանել ըզմեզ կամենայ:

Եւ Կոստար աղաչէր զինքըն մըկըրտել,
Զքրիստոնէից արէնսըն ծանուցանել,
Ի յառաջին մեղացըն ըզնայ ազատել
Եւ Սուրբ արքայութեանըն հաղորդ լինել:

Ըսպասաւորն առեալ զոսկին Կոստարայ,
Այլ ըզՄարիսային և աղքատաց տայ
Եւ Կոստար մըկըրտեալ եղև քրիստոնեայ,
Ճըզնութեամբ զարդարեալ յԱստուած միանայ:

Յակոբ եպիսկոպոս երգող այս բանիս,
Ի Յարծկէ քաղաքէ հանդէպ ծովակիս,
Ով պատուական եղբայր որ թէ ուսանիս,
Ի յաղաւթս քո յիշեայ զմեղաւոր հոգիս:

Դ- Ձեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 380բ- 384ա:

ԿԱՆՈՆ ԳՈՒՐԻԱՍՏԱՆՑ

ՅՈՐԺԱՄ ԳՈՒՐԻԱՍՏԱՆՑ ՏՕՆԵՍ ՉԳԱՆՁՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՅ ԱՍԱՅ ԵՒ ՏԱՂ ՉԱՅՍ

Սուրբ Գուրիաս վրկայդ արի
Եւ Սամոնաս ընդ Աբիբայի,
Չարչարեցայք ի յատենի,
Եղէք վկայք Տեառն Յիսուսի:

Դուք քաղաքաւ Եղեսացի,
Որ այժմ Ուրհայ վերաձայնի,
Որ է շինեալ նա Նեփովթի
Եւ նորոգեալ Աղէկսանդրի:

Կըրկին շինեալ զնա Աբկարի,
Բայց նորոգեալ Թէոդոսի,
Դուք բարունակք ողկուզալի
Ճըմլեալ արեամբ կարմրագունի:

Վարդ, մանուշակ, հոտ կընտրրկի,
Ընծայեցայք Տեառն Յիսուսի,
Կախեալ, քերեալ ի յատենի
Եւ յանձն առիք զմահըն բարի:

Իջեալ արկայք դուք ի բանդի
Խաւարային աղջամըղջի,
Ոտք ձեր կոճի, ձեռքն երկաթի,
Պարանոց ձեր ի շըխթայի:

Դուք յաղթեցէք Դիոկղիտի
Եւ Անտոնիոս դատաւորի,
Լիկիանոս բռնաւորի,
Կըռոց կանգնող և զոհաւղի:

Դուք յաղթեցէք սատանայի,
Դիւաց նորին և բանսարկի,
Կոխեցիք զգլուխ չար վիշապի,
Իժի, քարբի և գազանի:

Կըրկին տարին ի յատենի,
Թէ ուրացիք զարքայն երկրի (այլ թանաքով՝ երկնի),
Դաւանեցին զՀայր և զՈրդի
Եւ զՍուրբ զՀոգին անքակտելի:

Առեալ տարան մէջ քաղաքի,
Բոկոտանի բացայգլխի,
Հանեալ ածին լեառնակողմի,
Ուր դաստառակն էր Քրիստոսի:

Գլխատեցին մէջ գիշերի,
Մինչ ձայն յերկնից գայր լսելի.
Եկացք ծառայք Իմ սիրելի,
Ժառանգեցէք զանճառ բարի:

Սուրբ լոյսն իջաւ ձև կամարի,
Քաղաքացոցն ականերևի,
Ի վաղորդեան աւուր մեծի,
Տեսողք լուսոյն անդ ժողովի:

Առնեն տապան փորուած քարի,
Տեղ սուրբ մարմնոյ գերեզմանի,
Վըկայարան նոցա շինի,
Բազում ցաւոց բըժիշկ լինի:

Ի սոյն քաղաքն Եդեսիի,
Կայր չար իշխան մի ըստամպաւցի,
Որ նա անուամբ Գողոս կոչի,
Եւ էր նըման քանասարի:

էր ի քաղաքն կին մի այրի,
Դուստր մի ունէր նա գովելի,
Մեծատուն յոյժ և պատըրկի
Եւ անուն նորա էր Եւփիմի:

Գոթոս լըցեալ հնարիւք չարի,
Խընդրեաց իւրեն կին զԵւփիմի,
էր նայ ազգաւ մաւրն ասորի,
Բայց քաղաքաւ Ուրհայեցի:

Հարցին ի նա թէ կին ունի,
 Զի մի տացեն ըզԵւփիմի,
 Նա երգուաւ փութանակի,
 Թէ կին չունիմ ոչ մայր զաւկի:

Առեալ տարան ի տապանի,
 Ուր սուրբ վկայքն էին բարի,
 Երաշխաւոր Եւփիմէի
 Ետուն սրբոցն անքակտելի:

Գուրիասայ, Սամոնասի
 Եւ Աբիբայ սարկաւագի,
 Ռամանոսի միակեցի
 Եւ Հիւսիքոս զինաւորի:

Գողոս առեալ յեկեղեցոյն,
 Ըզկոյսն անբիծ ըզԵւփիմի,
 Տարեալ քաղաքն ըՍտամպաւլի,
 Բայց էր յըղի Սուրբն Եւփիմի:

Յայտնեալ խորհուրդն չար Գողոս,
 Թէ կին ունիմ ի քաղաքին,
 Դուստըր մեծի գըլխաւորին,
 Լիջիր նըմա դու աղախին:

Յորժամ ետես կին Գողոսին,
 Նախանձեցաւ Եւփիմէին,
 Զծանր և զգրժար բանս եդ նըմին,
 Միթէ անցանի տըղայ նորին:

Եւ նայ նեղեալ տիկնէ չարին,
 ԶԳուրիասանքն յիշէր կրկին,
 Ծնեալ Եւփիմի զտղայն բարի,
 Դեղեալ եսպան կին Գողոսին:

Տըղայն ըզդեղն փըսխեալ ի ջրին,
 Զայն ջուրն արբոյց իւր տիկնոջին,
 Անկեալ մեռաւ կին Գողոսին,
 Զսուրբն Եւփիմէ ողջ թաղեցին:

Հասեալ սրբոցն ի տապանին,
 Հանին ամբողջ զերանելին,
 Առեալ տարին յՈւրհայ քաղաքին
 Եւ ի ծընաւղն իւր հասուցին:

Իսկ զանաստուած պիղծ Գողոսին,
 Կրկին առեալ իշխանութիւն,
 Հստամպօլու ելեալ գրնաց
 Ի Յուրհայ քաղաք պահպանութիւն:

Յեփիմէէն և իւր տղէն
 Ողջոյն բերեալ իւր զոքանչին
 Ոչ գիտելով թէ զինչ եղև
 Հսքանչելիք Գուրիասին:

Յետոյ լուեալ պեղծ Գոթոսին
 Կընոջն ողջ գալն ի յՈւրհային,
 Ամալթալից և սևերես
 Եւ նախատինք եղև քաղաքին:

Ապայ լուեալ իշխան քաղաքին
 Զչարըն Գողոս ընբռնեցին,
 Զարչարանաւք սատակեցին
 Եւ տանջանօք զհոգին հանին:

Փառք Աստուծոյ Հաւրըն վերին
 Եւ Միածնի նորին Բանին,
 Հոգոյն Սրբոյ շնորհաբաշխին,
 Անցեալն այժմոյս և ապագային:

Տ Զեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 305ա-306ա:

ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԿԻՊՐԱՑԻՈՑ

*Թարգմանութեամբ խոր իմաստից լոյս ծագէցեր մարդկան սրտիս,
Սուրբ Եպիփան հայր սքանչելի, քոյին բանիւրդ հրաշալի:*

*Զհոգին շարժաւդ մարգարէից առեալ զնոցին բանս մեկնեցեր,
Հնդ լեզւացն առաքելոց զկրտակըս նոր թարգմանեցեր:*

*Աթոռակալ վեհ քաղաքին, մեծ հայրապետդ սուրբ Յոհան,
Եւ տեղապահդ Բառնաբայ, Կիպրոս կըղզւոյն Սուրբդ Եպիփան:*

*Երկու ակունքըդ պատուական, հայրդ Եպիփան,
Եւ սուրբ Յոհան մեզ բարեխաւս դուք անխափան
Ձեր տաւնողացըս փըրկութեան:*

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմ. 5328, թերթ 140աբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆ ԱԲԳԱՐՈՒԹԱԳԱԴՈՐԻՆ

ԱԲԳԱՐՈՒԹԱԳԱԴՈՐԻ

- Ի հողոյ առեալ, ի ձեռդ ևս ստեղծեալ, ի տիպ նմանեալ,
 ԶԱդամ յաւրինեալ, Քեզ նման ցուցեալ^{1*}, աշխարհի տիրեալ,
 ստեղծուածոց իշխեալ,
 Իսկ նա ցանկացեալ, էիդ նմանեալ, Արարչիդ նենգեալ,
 Ի փառաց զըրկեալ, ի դրախտէն ելեալ^{2*}, յանբանս համարեալ,
 5 Այլ անդ ժամանեալ, Քո գութդ եռացեալ, և ըզնա խնամեալ,
 Բանիւ Քոյ աւրհնեալ ԶԱդամ, և ասացեալ, աճել բազմանալ^{3*},
 Ծնունդն որ աճեալ, զաշխարհս լցեալ, և անսաստ մնացեալ,
 Զոր Քո չկամեցեալ, անտերունչ մընալ, թագաւոր տըւեալ,
 էր, որ ողորմեալ, բարի արս ընտրեալ, և իշխան կարգեալ,
 10 էր որ բարկացեալ, և ըզշարս ածեալ, արքայս կացուցեալ,
 Որպէս Սաւուղ լեալ, արքայ որ կըռփեալ, զի ինքեանք խընդրեալ,
 Դաւթիւ ողորմեալ, նովաւ խնամարկեալ, ազգին նըշդեհեալ:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացո՛ւ ըզմեզ քաւութեան:
- Գըթութեամբ Քոյին, արքայդ երկնային, թագաւոր բնաւին,
 15 Բամիցս երկրային, որդոց մարդկային, խնամող բոլորին,
 Ի Հաւրէն վերին, իջեր ի ստորին, յարգանդ Սուրբ Կուսին,
 Գոլով ի յերկինս, յաջմէ Հաւր Քոյին և յորովայն Կուսին,
 Որդիտ Միածին, Հաւր Քոյ ծընաւղին, և Սրբոյ Կուսին,
 Բաբունդ երկնային, բամից մարդկային, Տէր տըւէր սոցին,
 20 Ի տոհմէ Հայկին, զորդի Արշամին, զԱբգար յՈւրհային,
 Էդես քաղաքին, ի Միջագետին, յԱսորեստանին:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացո՛ւ ըզմեզ քաւութեան:
- Նոյն Քեզ վայելէ, նըստեալդ ի քրորէ, նոր մարդտ ի Կուսէ,
 Ընտրեալդ ի Հաւրէ, եւ ի Սիոն լեռնէ, արքայդ համայնէ,
 25 Ոչ կէս ի կիսէ, այլ լոյսդ ի ծագէ, միահեծանէ,
 Պատուեալդ ի մոգէ, նենգեալ Հերովդէ, եւ ի Պիղատոսէ,

^{1*} Հմմտ. Ծննդ. Ա 27

^{2*} Հմմտ. Ծննդ. Գ 24

^{3*} Ծննդ. Ա 28

- Ի բոլոր սրտէ, սիրեալդ յԱբգարէ, Հայոց արքայէ,
 Յանձն մկրատէ եւ յանկար ասղանէ, հանդերձ առաքէ,
 Զպատկերն որ հայցէ, Քեզ տիպ տեսանէ, և երկըրպագէ,
 30 Փառաւք մեծարէ, գահոյս պատրաստէ, և ահիւ պատէ,
 Աստուած դաւանէ, զծնեալդ ի Կուսէ, և խոստովանէ,
 Եւ այլոց քարոզէ, բանիւ պատւիրէ, հաւատ հաստատէ,
 Անդ հասեալ Թաղէ, աւետարանէ, և լուսաւորէ,
 Զըրով մկրտէ, շնորհաւք բըժըշկէ, որ յաւազանէ
 35 Եւ անտի դիմէ, ի Հայս մտանէ, զգեղարդըն բերէ:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացո՛ր ըզմեզ քաւութեան:
- Եւ նա զաւրացեալ, Աբգարըն գովեալ, նոր հաւատացեալ,
 Ըզկուռսն անարգեալ, զմեհեանսըն քակեալ, զբագինս կործանեալ,
 Զհաւատն որ առեալ, ի նոյն հաստատեալ, և յուսովըն պնդեալ,
 40 Սիրով սերտացեալ, և ի նոյն վառեալ, և առաւելեալ,
 Ըսկիզբն արարեալ, և տաճար շինեալ, սեղան հաստատեալ,
 Յոր պատարագեալ, Աստուածն բարձրեալ, Բանն որ մարդացեալ^{1*},
 ԶՀայր հաշտեցուցեալ, ընդ մարդկան մեղուցեալ, և ըզմեղսն թողեալ:
 Բարեխաւսութեամբ սրբոցս ըղձական, արժանացո՛ր ըզմեզ քաւութեան:
- 45 Տարփումն արքային, Սրբոյ Աբգարին, մեծ թագաւորին,
 Սիրով բորբոքին, Սուրբ Աստուածածնին, և Որդոյ նորին,
 Զհանդուրժեալ նմին, բարկութեան սրտին, դէմ հրէից ազգին,
 Աբգարիոսին, սուրբ թագաւորին, վասն Քրիստոսին,
 Նախանձու սրտին, զաւր կուտեալ նորին, եւ երթ ի Պաղեստին,
 50 Ի մեծ քաղաքին, յԵրուսաղէմին, քինախնդրութիւն,
 Տիրասպան ազգին, նենգաժող հրէին, առնել սպանութիւն,
 Յիշեա զհոգի:
- Իսկ բարերարին, և մարդասիրին, Յիսուս Քրիստոսին,
 Էրևեալ նըմին, մեծի Աբգարին, մեր թագաւորին,
 55 Եւ ասաց նըմին, ըզբառնալ սըրին, յազգէ հրէին,
 Վասըն պատճառին, կրկին և երեքկին, նոքա ապրեսցին,
 Նախ զի կամովին, նոքա իսկ դարձցին, գալ ի յուղղութիւն,
 Եւ այլ զի բարին, կամք Արարողին, նոցա ներեցին,
 Ապա թէ չգայցեն նոքա յուղղութիւն և ոչ զղջասցին,
 60 Մատնէ Տիտոսին, Վեսպիանոսին, Հռոմայ արքային
 Եւ ևս զանձինս:

^{1*} Յովհ. Ա 14

- Սո՛ւրբ Աստուածածին, ով Կոյս տիրածին, մայր անճառ Բանին,
 Վեհագոյն երկին, բարձաւղ Արարչին, բազկաւք մարմնային,
 Այսաւր ի տաւնին, Աբգարու մեծին, որդոյ Արջամին,
 65 Սուրբ Թագաւորին, ցեղէս Արամին, ասորւոց ազգին,
 Ի Միջագետին, յԵդեսիային, յՈւրհայ քաղաքին,
 Մայր անեղ Բանին, Սուրբ Աստուածածին, Քեզ եմք ի յանձին,
 Եւ հայցման քոյին, առ քոյդ Միածին, Աստուածն ամենին,
 Քեզ հաւասարին, ձայն Կարապետին, և Ստեփանոսին,
 70 Մեր Լուսաւորչին, Սրբոյն Գրիգորին, մեծ հայրապետին,
 Այլ և Աբգարին, սուրբ Թագաւորին, հայոց արքային,
 Աղաւթիւք նորին, որ ի մէնջ պատւին, և յիշատակին,
 Տալ մեզ քաւութիւն, կեանք և բարութիւն, և առողջութիւն,
 Մեղաց քաւութիւն, պարտուց թողութիւն, և ազատութիւն,
 75 Ստացողի սորին, և սրբագրչին մըտաց սրբութիւն,
 Ողորմեաց մեզ.:

Աղբյուրներ՝ A-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ՝ 52բ-53բ

F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 71բ-73բ

Ծայրակապ՝ Ի Գրիգորէ է նետիս:

Լուսանցային անվանում՝ Աբգարու:

Խորագիր՝ F Գանձ Աբգարու թագաւորին ասա:

75-76 F Ստացողի սորին, Գրիգորի կրօնաւորին,

Տէրն ողորմի սորին ծնաւղի, ողորմեա:

ՓՈԽԷ ԶԱՅՆԴ

Աբգար արքայդ Ուրհայեցի, Տրդատ Վաղարշապատեցի,
 և Թէոդոս Սպաննիացի,
 Այսաւր տանէ եկեղեցի, զյիշատակ Ձեր պանծալի,
 Որ զմոլորութիւն Արիոսի, Դուք հերգեցիք ի յաշխարհի:
 Արկադէոս երկիւղալի, եւ Ոնորիոս զարմանալի,
 Թէոդոս փոքր պատանի, անբիծ վարուք կայր ի մարմնի,
 Որք զաւրութեամբ Քրիստոսի, հերքեալ զհերձուածս Արիոսի:
 Եւ ազատեցին զեկեղեցի, դաւանութեամբ Սիւնհոգոսի,
 Զչար աղանդն Սաբելի, զԱրիոսի, զՄակեդոնի,
 Ըզպեղծ ուսումն Նեստորի, զմարդադաւան հերձուածողի:
 Եւ զանիմաստն Ապաւղինար, զպեղծն Եւտիքէս նըմին յարմար,
 Հալածեցին իմաստնաբար, դաւանելով զՏէրն ուղղափառ,
 ԶՀայր և զՈրդի անեղաբար, և զՀոգին Սուրբ նոցին յարմար,

*Անձամբ եւ անուամբ ըն յատկաբար, փառաւորել միշտ անդադար:
Յաւուր տանի ձեր հանդիսի, զոր կատարեմք ըստ պատշաճի,
Մեզ բարեխաւս լերուք յայտնի, առաջի Տեառն Քրիստոսի:
Որում փառք և գոհութիւն, անդադար փառատրութիւն,
Ի յերկնէ եւ ի յերկրէ, և յամենայն գոյականէ:*

Աղբյուրներ

Է-Ձեռ. հմր. 428, թերթ՝ 89աբ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ Է

*Աբգար արքա Ուրհայեցի, հաւատացեալ Քրիստոսի,
Գոլով յորդոց տանս Արամի, որ ի Հայկեայ սերեալ աճի:
Յամի ծնընդեանն Քրիստոսի, ի Բեղէմ Հրէաստանի,
Թագաւորել քեզ հանդիպի, յՈւրհայ քաղաք Միջագետի,
Ըստ որում եղեր դու անդրանիկ, հաւատացեալ Տեառն Յիսուսի
Եւ ըզպատմուճանն թանկու, զի առաքեցեր Որդոյ Կուսի,
Մեծարելով զնայ ըստ պատուի, ի գալ ի քաղաքդ հայրենի
Եւ նա փոխան իւր գալըստի, զպատկերն ետուր քեզ ի բուժի,
Զոր քո առեալ հաւատացեր, որպէս զՏէրն պատուեցեր,
Նըմա գալոյս պատրաստեցեր և հաւատով ծառայեցեր,
Ահա եկեալ Թադեոսին, առաքելոյ Տեառն Յիսուսին,
Զքեզ մրկրտեաց յանուն նորին, և փարատեաց զցաւ քո անձին,
Յոր հաւատով հաւատացար, սիրով Փրկչին հաստատեցար,
Զքարոզութիւն յանձին կալար, պատուէր տայիր դու անդար.
Ի Քրիստոսէ դու աւրհնեցար, յՈւրհայ քաղաք հաստատեցար,
Արքայ հայոց, Տէր Սուրբ Աբգար, բարեխօսեայ ընդ մեր անդադար:
Աւրհնեալ անձինքն Երրորդութիւն, Հայր և Որդի և Սուրբ Հոգին,
Որ ետ մեզ բան ի գովութիւն, մեծն Աբգարու թագաւորին:*

Աղբյուրներ

Ղ Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 64բ-65ա:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՈՍԿԵԱՑՆ

ՓՈԽ Է

Զմսկեանք անդէն նահատակեալ և ըզնոսա ահացուցեալ,
 Զի զըղջասցին և յիշեսցին ըզառաջին գահ պատրաստեալ:
 Բայց նոքա ոչ զահի հարեալ, այլ ի յԱստուած ապաւինեալ,
 Զմահ վասըն Տեառն յանձն առեալ, քան ըզսնոտի կեանս ըստացեալ:
 Իսկ չարին զինուորքն ոչ կարացեալ, նոցա վընաս չար արարեալ,
 Ի թագուհոյն իսկ երկուցեալ, զի ազգական էր նոցա լեալ:
 Անտի փոխեալ ի Սուկաւէտ, լեառըն դիտակ և բնակաւէտ,
 Զամբս քառասուն և չորս անպէտ, խոտաճարակ եղեալ ի կետ:
 Յաւուր միում տեսեալ երազ, երանելի Սուրբ Սուքիաս,
 Զի գայր ազուա մի յԱլանաց, արեւ[իւ]անաթաթախ առ նա եհաս:
 Նա յարուցեալ զերազն ասաց, զեղբարսն ի մի քաջալերեաց,
 Ահա ժամ եհաս փառաց, վարձս առնելոյ ժիր մշակաց:
 Յայնժամ եղև գալ Բառլահա, ահ արկանել սըրբոցն յապա,
 Կալեալ կապէր չարն ըզնոսա և խոստանայր պարգևս նոցա:
 Ոչ երկուցեալ, ոչ հաւանեալ, չար պարգևաց զոր խոստացեալ,
 Այլ ի յԱստուած ապաւինեալ և յաւգնութիւն ինքեանց կոչեալ:
 Իսկոյն չարին այն բարկացեալ և Բառլահա յոյժ սըրտմըտեալ,
 Զաւրաց իւրոց հրաման տըլեալ, զնոսա որպէս զոչխար զենեալ:
 Եւ արին նոցա հեղեալ, ըզհող տեղոյն գոյն ըզգունեալ,
 Առ ի բուժումն ախտից շնորհեալ, զախտըս հոգւոց մեր փարատեալ:
 Եւ յետ բազմաց ամաց անցեալ, ժամանակաց յոյժ հեռացեալ,
 Կոստանդինոս արքայն եկեալ, զնշխարս նոցա նա ամփոփեալ:
 Այլև նըշան ազգմամբ տըլեալ և զապագայն նախագուշակեալ,
 Թէ ի վերջին աւուրս հասեալ, նշխարք սոցա հրաշիւք յայտնեալ:
 Ի զաւրանալ հայոց դարձեալ, յարշակունեաց արքայ նըստեալ,
 Ի Պարթևաց հովիւ ընտրեալ, յաթոռ նախնոյն Գրիգորի լեալ:
 Եւ աւագան մեզ հաստատեալ, զաղբեր ջրոյն նոր անդ բըղխեալ,
 Պորբատիկէ մեզ երևեալ, զախտըս ցաւոց մեր փարատեալ:
 Յորմէ լինիմ և ես աւգտեալ, նըւաստ ոգի զոր տաղս երգեալ,
 Ողջացելոցըն մասնակցեալ և վէրք հոգւոյս իմ բըժշկեալ:

Աղբյուրներ

Մ-Ձեռ. հմր. 4768, թերթ՝ 72բ-73ա:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆՑՆ ԵՒ ՈՍԿԵԱՆՑՆ

ԳԱՆՁ ՍՐԲՈՑ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆՑ ԵՒ ՈՍԿԵԱՆՑՆ

Մեծապայծառ տառնիւս ըղձալի, ուրախանան մանկունք Սիովնի,
Տաւնախմբեն զաւր յիշատակի, քաջ նահատակացըն վեհագունի,
Մեծ վկային Սուրբ Սուքիասի, և ընկերացն իւր համադասի,
Որք յալանաց ազգէն գովելի, ընդ թաքունոյն եկեալ Սաթենկի,
Անդ պատուաւորք էին նազելի, և աստ գըտան պարգևք ըղձալի,
Անդ սպասաւորք էին արքայի, և աստ եղեն զինուորք Քրիստոսի,
Անտ մեծատունք էին ըստուերի, աստ ընկալան պըսակ անթառամելի:
Բարեխաւսութեամբ Սուրբ Սուքիասի, խնայեայ ի մեզ Փրկիչ աշխարհի,
Աղաչեմք.:

Կենաց խորհուրդն բացայայտեալ, ի Քրիստոսի աւետարանեալ,
Զոր Թաղէոս առաքեալն ընտրեալ, ի Հայաստան աշխարհս քարոզեալ,
Զսուրբ Ոսկեանքն իւր աշակերտեալ, և կենաց բանիւ
հաղորդս արարեալ,
Նոքայ ի Սուրբ Հոգւոյն զաւրացեալ, առ թագաւորն Արտաշիւր եկեալ,
Զարքայութիւն աւետարանեալ, և ըզՔրիստոս Աստուած քարոզեալ,
Իսկ ազգականք թաքունոյն եկեալ, առ Սուքիաս անուն կոչեցեալ,
Ըզմեծութիւն իւր արհամարհեալ, և արքայութեան երկնից ցանկացեալ,
Զարքունական պատիւն անգոսնեալ, և զճգնութիւն ի յանձն իւր առեալ:
Բարեխաւսութեամբ Սուրբ Սուքիասի, խնայեայ ի մեզ Փրկիչ աշխարհի,
Աղաչեմք.:

Բենական սիրոյ անմահին, փափաքեցին գունդքն Սուքիասին,
Ի Սուրբ Ոսկեանցըն պաղատէին, մըկրտութեան խորհուրդ խնդրէին,
Ի ծաղկազարդ անուանեալ տեղին, յորում ակունք Եփրատայ հոսին,
Անտ մերկացան զանաւրէնութիւն, և ըզգեցան զլոյսն աստուածային,
Անտ զաշխարհիս փառս անարգեցին, և զճգնութեան լուծն սիրեցին,
Անտանելի ճգունս յանձն առին, խոտիւ ճարակեալ զամս քառասնեկին,
Զձեզ աղաչեմք սիրողք անմահին, բարեխաւսեցէք առ Տէր ամենի:
Բարեխաւսութեամբ Սուրբ Սուքիասի, խնայեայ ի մեզ Փրկիչ աշխարհի:

Տեսեալ բանսարկու չարին և ախտացեալ, զնոսա ի սէր
անմահին վառեալ,

Զանձինս իւրեանց քաղցիւ նըւաղեալ, իշխանական գոյնն
այլակերպեալ,
Արևակէզ ամարան եղեալ, և ի ձմեռան ժամըն սառուցեալ,
Մարմինք նոցա քարակառ պընդեալ, իբրև մամուռ վիմաց երևեալ,
Յայնժամ զարքայն ի նախանձ շարժեալ, և քաջարանցն
խընդիր արարեալ,
Ըզբառլահա իշխանն առաքեալ, և մեծարանալք զնոսա կոչեցեալ,
Նոքա անշարժ և անխախտ կացեալ, և յանձն առին մեռանիլ:
Բարեխաւսութեամբ Սուրբ Սուքիասի, խնայեա ի մեզ Փրկիչ աշխարհի:

Ի ցընծութեան աւուրս լըրման, եկեղեցոյ մանկունք զուարճանան,
Ճըգնաւորաց դասքն ուրախանան, և միանձունքըն բերկրեալ ցնծան,
Ակունք եփրատայ և Սուկանք խընդան, եղեն բնակարան և վըկայարան,
Իսկ Սուրբ արեանցըն նոցա հեղան, ընկալան ըզշնորհս բըժշկութեան,
Զի ուր արին անբիծքըն հեղան, անտ քաղցրահամ աղբիւր բըխեցան,
Զոր Լուսաւորիչն մեր հայոց տան, Սուրբն Գրիգոր պետն արփական,
Տեսեալ զհանդէսըս բժշկութեան, ի սուրբ ոսկերացն Սուքիասեանցն,
Երթեալ շինեաց նոցա վըկայարան, և անտ հաստատեաց ըզգանձն
աստուածական:

Ահա յիշեսցի.
Եւ ևս.
Զանձինս.:

Չորեքկերպեան աթոռ լուսատու, պայծառացեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ,
Նոր առագաստ կազմեալ ի լուսոյ, տաճար տիրական Բանին Աստուծոյ,
Ամէնաւրհնեալ մայր մարմնացելոյ, Աստուածածնին խորան խորհրդոյ,
Բարեխաւսեա Աստուծոյ մերոյ, և առ ի քէն մարմնացեալ Որդոյ,
Բարձրացի եղջիր Սուրբ Եկեղեցոյ, և խնամարկել զգինս արեան իւրոյ,
Զհայրապետն մեր [այս անուն], առաքինութեամբ աճեալ զարգացոյ,
Զեպիսկոպոսըն մեր ուղղափառութեամբ պահեալ ամրացոյ,
Ըզթագաւորն մեր [զայս անուն], ի պատերազմ զաւրաւքն զաւրացոյ,
Զվարդապետսըն մեր գիտութեամբ լըցոյ, և զքահանայքս սիրով միացոյ,
Զեկեղեցիս անշարժ ամրացոյ, և զժողովուրդս պայծառացոյ,
Ողորմեաց.:

Աղբյուրներ՝ Ը-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 59ա- 60բ
Ճայրակապ՝ Մկրտիչ
Լուսանցային անվանում՝ Սուքիասեանցն և Ոսկեանցն:

ԳԱՆՁ ՈՍԿԵԱՆՑՆ

Անճառելի Բանըդ հայրական, անքննելի և անզրննական,
 Երրորդութիւն Սուրբ միասնական, անքակտելի ի մի Տէրութեան,
 Ստեղծեր զԱդամ ի տիպ տիրական, ըստ պատկերիդ սուրբ
 և մաքրական,
 Եդեր ի դրախտն անմահ իսկութեան, լուսապաճուճ զգեստիւք
 զանազան,
 Նորա չպահեալ ըզքոյդ պատուիրան, մահու մեղաց եղև գործարան,
 Հարցանելով Հայրըդ գթական, նա պատճառեալ ըզաւձն և զԵւայն^{1*},
 Ընկալ զերգս բանական, միջնորդութեամբ Ոսկեանցըն ըղձական,
 Աղաչեմք.:

Ռետին կենաց, Աստուած անքըննին, արտաքսելով ըզնա ի դրախտին,
 Անկեալ յերկիրս ի յայս փըշային^{2*}, քրտամբք ըզհացն վաստակին,
 Կըրկին խաբեալ սատանա զնոսին, զհոգին գերեալ մեր նախաստեղծին,
 Ի յետնացեալ շատ ժամանակին, գալ ծընանիլ յարգանդէ կուսին,
 Ի յարմատոյ սուրբ մարգարէին, ընդ նախահօր Դօիթ արքային,
 Գալ մըկրտիլ ի Յորդանանին, և վըկայեալ յերկնից Սուրբ Հոգին^{3*},
 Եկեալ ի խաչ կամաւոր քոյին, բարբառելով ձայն «Զելի ելին»^{4*},
 Իջեալ զըժոխս ի բանդն ահագին, և ազատեալ զԱդամն առաջին,
 Ընկալ զերգս բանական, միջնորդութեամբ Ոսկեանցըն ըղձական,
 Աղաչեմք.:

Անդի յարեալ փառօք հրաշալին, Տէր մեր Յիսուս յաւուր երրորդին
 Եւ համբարձաւ փառօք հայրենին, յերկրէ յերկինս յիւր աստուածութիւն^{5*},
 Յետ ութերորդ աւուր եկեալ վերստին, և ողջունեալ զառաքեալս նորին^{6*},
 Փըչեալ ի նոսա զՀոգի սըրբային, և առաքեաց յաշխարհ ըզնոսին^{7*},
 Առաքելոցն վիճակեցին և լընթանուր յերկիրս քարոզեցին^{8*},
 Առաքելոյն Սուրբ Թադէոսին, վիճակ անկեալ Հայոց աշխարհին,

1* Ծննդ. Գ 11-12

2* Ծննդ. Գ 19

3* Մատթ. Գ 17

4* Մատթ. ԻԷ 46

5* Մարկ. ԺԶ 19

6* Յովհ. Ի 26

7* Յովհ. Ի 21

8* Գործք Ա 8

Եկեալ յՈւրհայ ի մեծ քաղաքին, բըժշկելով ըզվէրս Աբգարին,
Ընկալ գերգս բանական, միջնորդութեամբ Ոսկեանցըն ըղձական,
Աղաչեմք.:

Քանզի յարեար փառօք հրաշալին, և զյարութիւն քարոզեալ նոցին,
Ի մկրտիլ զարքայն ցաւագին, առողջութիւն տըւեալ հիւանդին,
Անտի դիմեալ առ իւր քեռորդին, առ Սանատրուկ չար թագաւորին,
Զբանս քարոզեալ Աւետարանին, և հաւատալ Սըրբոյ Սանդըխտին,
Եւ այլք բազումք աստ հաւատացին, Զաքարիայ և ընկերք նորին,
Եւ հանդիպեալ ի ճանապարհին, Սուրբ Խըռուսանքըն և ընկերք նորին,
Բուռն հարեալ զնա թալանեցին, վասըն գանձի զնա չարչարէին,
Հարցանելով զնայ ըստիպէին, առաքելոյն Սուրբ Թագէտսին,
Բացեալ զբերան սուրբ աշակերտին, և քարոզէր զանունն Յիսուսին,
Յառաջ եկեալ ոսկի Խըռիւսին, սքանչելիս ցոյց զի հաւատասցին,
Բեր ի լերանց ասեն զվայրենին, որ ի սարին արածանէին
Եւ նա ձայնեալ խաշանցըն ի դարին, յիշեալ զանուն մերոյ Յիսուսին,
Ընկալ գերգս բանական, միջնորդութեամբ Ոսկեանցըն ըղձական,
Աղաչեմք.:

Եւ զայս լուեալ սրբոյն անասնին, գայր ձայնելով առաջի նոցին,
Ի վայր եղեալ ըզնա մորթեցին, և խորովեալ ըզնա ուտէին,
Զմիսըն կերան, զոսկրըն ժողովեցին, ի մէջ լըցեալ զմորթին փաթեցին,
Հրաման տըւեալ Սուրբ Առաքելին, եւ և զընաց ի յիւր երամին,
Զմեծ սքանչելիս տեսեալ պատմէին, ի յոտս անկեալ և հաւատային,
Ի մըկրտելն զՔրիստոս տեսնէին, Խըռիւսն ոսկի անուանեալ կոչէին,
Այլ և զընկերսն մըկրտեցին, ի սուրբ լերինն յակունսն Եփրատին,
Ի ծաղկազարդ խառնուրդ ջըրին, ի քարանձաւըս բընակէին,
Խոտաճարակ աղաւթեալ նոցին, դեռևս ասեն պարարէ զմարմին,
Բազում զաւրօք հասեալ առ նոսին, քաջ զօրական Սուքիասն արին,
Յառաջ պարգևք խոստանայ նոցին, ողորանալք աղաչէր զՈսկին,
Ապա լուեալ Աւետարանին, և հետևի Սուքիաս նոցին,
Մըկրտելով ի յակունս ջըրին, ի ծաղկազարդ ի բուրաստանին,
Բընակելով սրբոցն ի տեղին, ի ծերպ վիմոցըս դադարէին,
Սուրբ քահանայքն, որ Ոսկի կոչին և ընկերացն, որ հետեցին,
Դուռն արքային զՔրիստոս քարոզին, թագաւորին այն Արտաշեսին,
Ասաց լուել ի ժամանակին, զի հոգս անկեալ էր պատերազմին,
Եւ Սաթենկա կընոջ արքային, հաճոյ եղև բանից քարոզին,
Գընացեալ սըրբոցն ի տեղի նոցին, և անդադար միշտ աղաւթէին,
Յիշեա Տէր,

Եւ ևս առաւել, Զանձինըս.:

Լըւեալ զհամբաւ սըրբոցըն ճըգնեալ, մարտիրոսացն որ այսաւր
 տօնեալ,
 Եւ Բառլահաս եկեալ և հասեալ, ի սուրբ լերինն, որ դրախտ անուանեալ,
 Բազում խոստմունս նոցա արարեալ, լուեալ սըրբոցն և յանձն ոչ առեալ,
 Եւ սուր եղեալ զՈսկեանքն ըսպանեալ, և վարդագոյն արեամբ
 խողխողեալ,
 Սուբիասանքն անդ ոչ հանդիպեալ, ի ծերպ վիմաց նոքա մընացեալ
 Եւ ժամանակ բազում յաւելեալ, մեծ Կոստանդինն եկեալ և հասեալ,
 Բազում հըրաշս անդէն ներգործեալ, սըրբոց Ոսկեանցն մարմինքն
 պահեալ,
 Հրեշտակն իջեալ ի քարին գըրեալ, զանուանք Սըրբոցն որ
 նահատակեալ,
 Եւ այլ բազում սքանչելիս եղեալ, ի գազանաց եւ ի թըռչնոց պահեալ,
 Հողըն կարմիր արեամբ ցոլացեալ, այսքան բազում ժամանակս անցեալ,
 Մինչ թագաւոր Կոստանդինն եկեալ, զոսկերս սըրբոցն ի մի ժողովեալ,
 Սուրբ կըտաւօք զմարմինսն պատեալ, և ի տեղոջ ուրեք ամփոփեալ,
 Յեկեղեցի նոր մաքրազարդեալ, յանուն սըրբոցն ի վերա շինեալ,
 Որ զբանս խնդրեալ և որ աշխատեալ, որ սրբագրեալ և որ ըստացեալ
 Եւ որք սիրով զտաւն սոցա տաւնեալ, զգանձս ասացեալ և ի տեղն
 ոչ թողեալ,
 Փառաց սոցա լիցի հաղորդեալ, առանց գանից և առանց տանջեալ,
 Ողորմեա. :

Աղբյուրներ

Է -Ձեռ. հմր. 428, թերթ՝ 156աբ:

ԿԱՆՈՆ ՏՐԴԱՏԱՅ ԹԱԳԱԴՈՐԻՆ

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անեղ անմահին, անճառ արքային,
Դուք անուանակից կոչեցայք, ի յերկիր ստորին:

Յիսուսէ պատուեալ, և պարգևս առեալ,
Ով Աբգար հայոց թագաւոր, փառաւք մեծարեալ:

Սրբեալ ի յախտէ, ի յուրուկ ցաւէ,
Պատկերաւ Որդոյն Աստուծոյ, ի դաստառակէ:

Յաղթող երևեալ, փառաւք պերճացեալ,
Տրդատ թագաւոր զարդարեալ, յԱստուծոյ խրատեալ:

Անուն սիրեցեալ, Յոհաննէս կոչեալ,
Ի գործս բարիս հետեւեալ, բազումքս ճրգնեալ:

Ռահին կենարար, դու յաւժարեցար,
Կոստանդինոս դու մեծ արքայ, սրբունեաց տաճար:

Արժանի փառաց, և սուրբ պըսակաց,
Պատուեալ ի զաւրաց, հրեշտակաց անմարմնականաց:

Քաջըդ Թէոդոս և Ոնորիմոս,
Սուրբ Արկադէոսըդ հրզաւր, յետին Թէոդոս:

Եղէք արժանի, մեծութեան յերկրի
Եւ առէք պատիւ ի յերկնից, յարքայէն մեծի:

Լերուք բարեխօս, Ձերոց տօնողաց
Փրկիլ ի յայժմուս փորձանաց, և ի տանջանաց:

Էին տեսութեան, փառաց Քրիստոսի,
Լիցուք արժանի, լըսելով կենարար ձայնի:

Աղբյուրներ՝ Ե-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 33բ-34ա:
Ծայրակապ՝ Այս յԱռաքելէ:

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ
[Տրդատայ]

*Ընդ Տրդատայ ընդդիմացեալ, զի Լիկիեան ապրեցուցեալ,
Իսկ ի մեծի մարտին դարձեալ, որ Եփրատայ յայնկոյս եղեալ:*

*Ընդ փախստեայս չաճապարեալ, երիվարին վիրաւորեալ,
Այլ զիրականըն զէն առեալ, և ըզձիոյն կազմածս սանձեալ:*

*Եւ զանարին զայն գետ հատեալ, և ողջանդամ յայնկոյս անցեալ,
Մինչ բարբարոս խուժանն եկեալ, յաշխարհս յունացըն բընակեալ:*

*Դիոկղիտեա հրաման տըւեալ, Հռոմեյացոց զաւրացն հասեալ,
Ընդ յոգնական խմբից դասուցն, առ որ Տրդատ եղև եկեալ:*

*Եւ ոչ զի գոյր դարման գտեալ, երիվարացն որ կերակրեալ,
Դետակն ի վեր նոցին կալեալ, տեսին անդ խոտ յարաբարդեալ:*

*Յորում Տրդատն յառեցեալ, ի բարձրաբերձն բարձրացեալ,
Եւ դէպդէզ զխոտըն հոսեալ, զիշխանն ըզկնի ի զաւրս արկեալ:*

Աղբյուրներ

Օ -Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 262բ:

[Տրդատայ]
ՓՈԽԷ ԶՁԱՅՆ

*Կայսերակերպն զօրացեալ, բարբարոսաց պետին յաղթեալ,
Զոր քաջապէս ձեր բարկանալ, և վերամբարձ ըզնա առեալ:*

*Եւ առաջի կայսերն ածեալ, խոստացելոյն ժամանեալ,
Արքայական թագիւ պըճնեալ, հռոմեյացոց զաւրըս տըւեալ:*

*Նոքաւք ի Մեծըն Հայք ելեալ, և ըզպարսիկսըն հալածեալ,
Սա խոսրովա որդի եղեալ, և ի քաջաց քաջ երևեալ:*

Աղբյուրներ՝

Օ -Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 262բ- 263ա:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳՍԻ ՉՕՐԱՎԱՐԻՆ ԵՒ ՈՐԴԻՆՆԵՐ ՆՈՐԱՅ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻՆ

ԳԱՆՁ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳՍԻ ՉՕՐԱՎԱՐԻ
Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Այսօր ցընծան մանկունք Սիոնի, որդիք մեծին Լուսաւորչի,
Տօնիւ պատուէն ձայնիւ հըրճուալի, զօր քաջութեան մեծ նահատակի,
Սրբոյն Սարգսի քաջ զաւրավարի, այլև որդոյն իւր Մարտիրոսի,
Որք են պարիսպ քրիստոնեա ազգի, և աւգնական յաւուր ատենի,
Ազատ արար շնորհաւքն Յիսուսի, գրեալ մարդկան ի ձեռն այլազգի:
Մեզ ողորմեա՛, Միածին Որդի, հայցմամբ Սարգսի և Մարտիրոսի,
Աղաչեմք:

Ռահին լուսոյ կամաւք հետեի, Սուրբ Սարգիս վկայն պանծալի,
Յիսուս Քրիստոս նըմա երևի, և ցուցանէ ճանապարհ բարի,
Ելանելով յերկրէն հայրենի, դէպ յարևելս փութով հասանի,
Նախ առ Տիրան արքայն այն հանդիպի, լըսէ զգալն Յովիանոսի,
Ապա գնացեալ մէջ պարսից ազգի, Շապուհ արքայն ըզնա ընդունի,
Գլուխ կարգեալ իւրում հեծելի, հանդերձ որդովն իւր Մարտիրոսի,
Գնացեալ Սարգիս և պատերազմի, ընդդէմ զօրացն Յովիանոսի:
Մեզ ողորմեա՛, Միածին Որդի, հայցմամբ Սարգսի և Մարտիրոսի,
Աղաչեմք.:

Աստուածահին շնորհաւքն լըցեալ, Սուրբն Սարգիս զաւրավարն
ընտրեալ,
Պարսից ազգին զՔրիստոս քարոզեալ, շատք ի զաւրաց իւրոց
մըկըրտեալ,
Շապուհ արքայն զբանս այս իմացեալ, Սըրբոյն Սարգսի խընդիր
արարեալ,
ԸզՄարտիրոս առ հայրն առաքեալ, և նենգութեամբ առ ինքն կոչեալ,
Զոր թըշնամոյ զօրաց պատահեալ, և զՄարտիրոսն գերի տարեալ:
Մեզ, ողորմեա՛, Միածին Որդի, հայցմամբ Սարգսի և Մարտիրոսի,
Աղաչեմք.:

Քրիստոսազարդ վըկայն գերագով, գերիլ որդոյն իւր իմանալով,
Աւուրըս հինգ անաւթի կալով, զաստուածորդին միշտ աղաչելով,
Յայնժամ բերին զՄարտիրոս փութով, Սըրբոյն Սարգսի յանձին
առնելով,

Նա Աստուծոյ գոհութիւն տալով, որ զխնդրուածս իւր կատարելով,
 Զհաւատացեալսն հաստատելով, և առ Շապուհ արքայն գընալով:
 Մեզ ողորմեա՛, Միածին Որդի, հայցմամբ Սարգսի և Մարտիրոսի,
 Աղաչեմք:

Ետես Շապուհ զՍարգիս և գովէր, բազում բանիւ զնա ողորէր,
 Ի հաւատոյն որոշել կամէր, և ի պաշտօն կըռօցն յորդորէր,
 Զխաչեալն Յիսուս Շապուհ նախատէր, հայհոյութեան բանըս
 Բարբառէր,
 Սուրբըն Սարգիս համբերել չկարէր, այլ ի յերես նորա թըքանէր,
 ԶՔրիստոս Աստուած յայտնի դաւանէր, կամաւ իւրով ի մահնդն դիմէր:
 Մեզ ողորմեա՛, Միածին Որդի, հայցմամբ Սարգսի և Մարտիրոսի,
 Աղաչեմք:

Լուսապայծառ դիմաւք հրաշական, կացեալ յատեան քաջ յաղթող
 Վըկայն,
 Ի բազմութեանցն որ ժողովեցան, Սուրբ Մարտիրոս անդ եղև և կոխան,
 Նա գոհութիւն ետ Փըրկչին անուան, վասն իւր որդոյն
 Նահատակութեան,
 Յայնժամ և ինքն իսկ եղեալ արժան, սուրբ պսակին Տեառն անապական
 Եւ ընդ նմայ արս շորեքտասան, վասն Յիսուսի նահատակեցան:
 Մեզ ողորմեա՛, Միածին Որդի, հայցմամբ Սարգսի և Մարտիրոսի,
 Աղաչեմք:

Իմանալի տունկ անմահութեան, Սուրբը Սարգիս պըտղոյն
 Կարհնութեան,
 Աստուածազարդ ծաղիկ անթառամ, սուրբ մարտիրոս, հոտ անապական,
 Քրիստոսակիր խաչին սքանչական, Սուրբը Սարգիս, տեղ
 Դաւանութեան,
 Դու նորահաս ողկոյզ պատուական, Սուրբ Մարտիրոս բաժակ
 Բերկրական,
 Թագաւորին յաւիտենական, Սուրբը Սարգիս, զօրեղ զաւրական,
 Մանուկ տիաւք ծեր իմաստութեամբ, Սուրբ Մարտիրոս գառըն
 Բանական,
 Դու գերելոց դուռն ազատութեան, Սուրբը Սարգիս ճարակ
 Փրկութեան,
 Անուն յաղթող, գործով կատարման, Սուրբ Մարտիրոս ժառանգ
 Կարհնութեան,
 Ահա յիշ.
 Եւ ևս
 Զանձինս.:

Էին ծնաւղ Բանին հայրական, Աստուածածին Կոյս անապական,
 Բարեխաւսեա՛ առ Աստուածըն Բան, զմեզ ազատել ի հրոյն անվախճան,
 Կցորդ ընդ քեզ գովեստիցն արժան, ի բերանոյն սուրբ տէրունական,
 Սուրբ Ստեփաննոս առաջին վրկայն, Գրիգորիոս պետըն պարթևեան,
 Յաղթող վրկայն և քաջ զօրական, սուրբըն Սարգիս որդովն իւրական,
 Մեզ ողորմել յաւուրն Յարութեան, յորժամ գայցէ Տէրն ի դատաստան,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմ. 6527, թերթ 48բ-50բ:

Ծայրակապ՝ Առաքել:

ՏԱՂ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Այսաւր տաւնեն որդիք մարդկան, քրիստոնէից ժողովարան,
 Պատուեն ըզքաջ յաղթող վրկայն, զսուրբըն Սարգիս քաջ զաւրական:

Յարեմըտից Գամրաց ելեալ, ինքն և որդին իւր սըրբասնեալ,
 Յարեւելից աշխարհն ելեալ, և առ Շապուհ արքայն հասեալ:

Սիրով ըզնա յոյժ մեծարեաց, զօրաց իւրոց գըլուխ կարգեաց,
 Սարգիս զաւրացն իւր քարոզեաց, և ի հաւատըս հաստատեաց:

Ապա Շապուհ զբանըն լըսէր, և դառնագոյն յոյժ կըսկծէր,
 Խաբէութեամբ թուղթ առաքէր, զքաջն Սարգիս փութով կոչէր:

Ռամիկ մըտաւք նամակ գըրեալ, և զՄարտիրոս ի հետ եղեալ,
 Իսկ թըշնամեացն պատահեալ, Սուրբ Մարտիրոս եղև գերեալ:

Աստուածազարդ հայրըն լըսէ, աւուրս հինգ ծոմով պահէ,
 Առ Տէր Յիսուս աղաւթս առնէ, զազատութիւն որդոյն խընդրէ:

Քրիստոս լուաւ զաւրավարին, պատուհասեաց ըզթշնամին,
 Առեալ բերին ըզՄարտիրոս, հաւրըն Սարգսի յանձն արարին:

Ելեալ զընաց Սուրբըն Սարգիս, առ չարապաշտ արքայն պարսից
 Եւ նա ստիպէր երկըրպագել, արեգական և պատկերից:

*Լըւեալ Սարգիս պատասխանէ, զարքայն Շապուհ յանդիմանէ,
Թուք ի յերեսն իւր արձակէ, զպատկեր կռոցըն խորտակէ:*

*Ի յարքայէն եղև հրաման, սպանանելով զյաղթող վրկայն,
Եւ բարեխօսեն անխափան, որոց զանուն նոցա կարդան:*

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 50բ-51ա:

Ծայրակապ՝ Այս Առաքելի:

ՄԵՂԵԴԻ Ի ՍՐԻԿ ԿՈՍՏԱՆԴԷ [Ս. Սարգսի]

*Պարծանք հանդիսից խըմբից,
Գըլուխ վրկայից սրբոց, արագ աւգնական մարդկան:
Փըրկող վըտանգից նեղչաց,*

*Սարգիս յաղթող վրկայ մեծ,
Ջեռեալ Քրիստոսի սիրով,
Դիմեալ ի յերկինս հոգով,
Ջմեղաց հեշտութիւն թողեալ,
Ջմարմնոյ ծանրութիւն կոխեալ,
Թռուցեալ իբրև զամպ ի վեր:*

*Ի յասպարիսի մարտին, կցորդ հանդիսի խմբին,
Լեալ քեզ Մարտիրոս որդին, գեղեցկատիպ պատանին
Փութով եհաս ըղձին:*

Աղբյուրներ

Р- Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 93ա:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ՅԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՄԾԲՆԵՑԻՈՅՆ

ՏԱՂ ԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ
[Յակոբայ Մծբնայ]

Անճառ Միածին, Հաւրն երկնաւորին,
Ընտրեալ ի յերկրէ, Տէր Յակոբ քրովբէ մարմնային:

Ռահին վերընթաց, կամաւ յաւժարեաց,
Սուրբ Հայրն Հոգւոց, Տէր Յակոբ, յազգէն պարթևաց:

5 Անմարմնոց նըման, մարմնով նիւթական,
Ճրզնաւոր անբիծ, Տէր Յակոբ ցանկալի մարդկան:

Քաջ հովիւ բարի, որդւոց Սիոնի,
ՅԱստուծոյ ընտրեալ, հայրապետ տեսող Քրիստոսի:

Երկնային յերկրի, հրեշտակ ի մարմնի,
10 Սքանչելագործաւ Տէր Յակոբ նըման Քրիստոսի:

Լուսաւիայլ հոգւով, լեառնաբնակ գոլով,
Ի լեառըն Մասիս հետեալ, զտախտակն առնելով:

Վէմն անխախտելի, յայլեացն աշխարհի,
Վիմին սաստելով Տէր Յակոբ և խրատիչ բարի:

15 Ակն աղբիւր բըխէ, զցաւագնեալս բուժէ,
Գընացս ի վերա գետոցս իսկ առնէ, ծառս բուսուցանէ:

Րամք պարսից ազգին, ի Մըծբին գընացին,
Աղաւթիւք սըրբոյն Յակովբայ նըկուն դառնային:

Դասքըն հայրազանց, Սուրբ հայրապետաց,
20 Եղև գերազանց Տէր Յակոբ, զԱրիոս հերձեաց:

Աղբիւրըն կենաց, Հայրն աստուածազգեաց,
ՅԱրտամետ աղբերն արգելեաց, զկանայս խըրատեաց:

*Պետըն պատուական, յայգոյն տիրական,
Զորթ այգոյն իսկ շորացոյց, որ ի փուշ դարձան:*

25 *Եւ զիշխան երկրին, զՈստան գաւառին,
ԶՄանաճիրհըն չար անիծեալ, զերկիր ընդ նըմին:*

*Տարեալ ի հողոյն, տապանէ սըրբոյն
Եւ արձակեցան ի կապից եւ ի բանադրելոյն:*

*Ի յաւուրս տանի քո յիշատակի,
30 Վասն մեր հայցեա Հայր գըթած, առ Տէրն ամենի:*

*Երգոյս երգողին, Տէր Առաքելի,
Մաղթանաւք սրբոյն Յակոբայ, Տէր մեզ ողորմեա:*

Աղբյուրներ՝ Օ- Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 395ա-396բ
Ղ-Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 37աբ Դ-Ձեռ. հմր. 2672, թերթ՝

Խորագիր

Ղ Տաղ ի յԱռաքել վարդապետէ

Դ Տաղ Յակոբայ Մծբնա հայրապետին Առաքել վարդապետէ ասացեալ

Ծայրակապ՝ Առաքել վարդապետի ե

Բնագիր 6 Ղ ամբիծ, Դ Սուրբ փխ Տէր

8 Ղ ընդրեալ, Ղ Տէր Յակոբ փխ Հայրապետ

Դ փխ տող ունի. Ընդրեալ ի յերկրէ Սուրբ Յակոբ տեսաւ Քրիստոսի

10 Դ Յիսուսի փխ Քրիստոսի 12 Ղ զտաշտակն

15 Դ փխ 15-16 տողերի ունի.

Աղբերըն կենաց հայր Աստուածազգեաց,

ՅԱրտամետ զաղբերն արգելեաց, զկանայս խրատեաց:

16 Ղ Գետոց

19 Դ Դասուց սուրբ հարանց փխ Դասքըն հայրազանց

20 Դ հերգեաց փխ հերձեաց

21 Դ փխ 21-22 ունի.

Ակն աղբեր բըխեր, զցաւագնեալս բութեր,

Զգնացս ի վերայ գետոյն իսկ առնէր, ծառս բուսուցանէր:

24 Ղ իսկոյն փխ իսկ 26 Ղ անիծեաց 31 Դ չիք 31-32 տողերը:

ՄԵՂԵԴԻ ՅԱՏՈՄԻ
[Մծբնայ Յակոբ Հայրապետի]

*Այսաւր գոչեմք բերկրանաւք, տաւնախմբեմք հըրճուանաւք,
Երգեմք նոր երգ ցընծալով, մերոյ սուրբ հայրապետին:*

*Այսաւր խորհուրդն Յակոբին, ցանկայր նոյեան տապանին,
Հասեալ ի ստորոտ լերինն եւ աղաչ զՄիածինն:*

*Այսաւր կամքն աստուածային, քաղցրացաւ հայրապետին,
Բերեալ հրեշտակապետին, զտախտակ նոյեան տապանին:*

Աղբյուրներ

Р- Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 478բ-479ա

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱԲՈՐՉԻ ՍՈՍԿԱԼԻ ԶԱՐԶԱՐԱՆԱՅՆ ԵՒ ՄՈՒՏՆ Ի ՎԻՐԱՊՆ

ԳԱՆՁ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱԲՈՐՉԻՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անճառելի Բանն ի սկզբանէ, որ մարմնացաւ ի կոյս արգանդէ,
Իւր աշակերտս ընտրեաց յաշխարհէ, եւ արար անաւթ Հոգոյն ի Հօրէ,
Որ և զԳրիգոր ի յԱրշակունէ, յարիական ցեղէն Պարթևէ,
Ի մեղապարտ խաւարեալ ազգէ, Լուսաւորիչ հոգոց պարգևէ,
Թէպէտ բնութեամբ որդի յԱնակէ, այլ էր շնորհաւք ի Թադէոսէ,
Որ զսերմանեալն ի նորին բանէ, սա աճեցոյց, որ պտղաբերէ,
Որով երկիրս Հայոց ցընծասցէ, արհնաբանեն զծնեալըն ի Կուսէ:
Բարեխաւսութեամբ Սուրբ Լուսաւորչին, խնայեա՛յ ի մեզ,

Որդի՛դ Միածին,

Աղաչեմք:

Ռետին կենաց մեզ երևեցաւ, Լուսաւորիչն այսօր յայտնեցաւ,
Կռապաշտութիւն ի մեզնէ բարձաւ, և հաւատոյ լոյս հաստատեցաւ,
Եկեղեցիքս մեր պայծառացաւ, սուրբ աղաւթիւք և պատարագաւ,
Հայաստանեայց աշխարհս ծաղկեցաւ, կարգադրութեամբ և

սուրբ կանոնաւ,

Մեծաւ պատուով և աստիճանաւ, իննեակ դասուցն համայն ցուցաւ,
Եղեմ դրախտին նըման ծաղկեցաւ, տիեզերաց պարծանք ծանուցաւ,
Որով արհնեմք զԲանն, որ մարմնացաւ, և աշխարհի կեանք երևեցաւ:
Բարեխաւսութեամբ Սուրբ Լուսաւորչին, խնայեա՛յ ի մեզ,

Որդի՛դ Միածին,

Աղաչեմք:

Այսաւր տաւնեն մանկունք Սիոնի, ըզտօն մեծի Սըրբոյն Գրիգորի,
ԶԼուսաւորիչն մերոյս Արմենի, որ խորհրդով անուամբ յորջորջի,
Զի խաւարեալքս ի կամըս չարի, Լուսաւորեաց շնորհաւքն Յիսուսի,
Այլև իջման Որդոյն Միածնի, արժան եղև տեսլեանն այն մեծի,
Որ շող ծագեաց ի վերա երկրի, ի մեծ քաղաք Վաղարշապատի,
Ի մկրտել ըզբիւրս բիւրի, ծագեցաւ լոյս ի վերա ջրի,

Ի գերեզմանըն Տեառն Յիսուսի, լոյսն ելանէ հայցմամբ Գրիգորի,
 Եւ ի գնալն ի Հռոմ քաղաքի, ի պատարագն իւր լոյսն իջանի,
 Այլև զհովիւրն զայն ալլազգի, որ անփոփեաց զնայ յանապատի,
 Աչաց նորա լուսատու լինի, յակն որ անուամբ Լուսաղբիւր կոչի:
 Այս խորհրդովս, զոր ասացի, Լուսաւորիչ նա մեզ անուանի:
 Բարեխաւսութեամբ Սուրբ Լուսաւորչին, խնայեա՛ ի մեզ, Որդի՛դ Միածին,
 Աղաչեմք:

Քրիստոսազար հայրըդ պատուական, Լուսաւորիչ ազգիս արամեան,
 Քարոզ անճառ Սուրբ Երրորդութեան, Լուսաւորիչ տանըս Թորգոմեան,
 Ուղափառաց դու մեծ ախոյեան, Լուսաւորիչ հաւատոյ վահան,
 Վերադիտող հաւտիս տիրական, Լուսաւորիչ հովիւ արթնական,
 Տաճար Բանին Հօր անեղական, Լուսաւորիչ Հոգոյն բնակարան,
 Աւգախաղաց թռչուն վերնական, Լուսաւորիչ սրովբէ մարմնական,
 Տիեզերաց ջահ անշիջական, Լուսաւորիչ արփի տըւընջեան,
 Աստուածաբանին անաւթ ընտրութեան, Լուսաւորիչ գանձ

անսպառական,

Առաքինեաց արինակ մարդկան, Լուսաւորիչ ի տիպ խոնարհութեան,
 Մոլար հոգոց առաջնորդական, Լուսաւորիչ միջնորդ հաշտութեան,
 Եկեղեցոյ պարիսպ ամրութեան, Լուսաւորիչ պատուար սրբութեան,
 Առաքելոցըն համանըման, Լուսաւորիչ ընդհանուր մարդկան,
 Մարգարէից տիպ տեսողութեան, Գրիգորիոս պատմող անխափան,
 Հայրապետաց դու հանդիսարան, Լուսաւորիչ վէմ անդամանդեան,
 Մարտիրոսաց տեղի զարմացման, Լուսաւորիչ մարմնով հիացման,
 Ճգնաւորացըն ժուժկալութիւն, Լուսաւորիչ սարաս և նըման,
 Ի քէն հայցեմք յոյժ աղերսական, բարեխաւսեա՛ առ Տէր անխափան:
 Բարեխաւսութեամբ Սուրբ Լուսաւորչին, խնայեա՛ ի մեզ, Որդի՛դ Միածին,
 Աղաչեմք:

Երանելի անուն ցանկալի, Գրիգորիոս պարծանք աշխարհի,
 Մեծ մարգարիտ ի մէջ հայ զարմի, Գրիգորիոս մարդկան ցանկալի,
 Մեղաւորաց միջնորդ հաճելի, Գրիգորիոս, տեղ ապաստանի,
 Խոստովանող անունն Յիսուսի, Գրիգորիոս անուն բերկրալի,
 Գանձ պատուական ի յագարակի, Գրիգորիոս ակըն լուսալի,
 Մեծ նահատակ ի յասպարիսի, Գրիգորիոս ըմբշամարտ բարի,
 Երկնաթըռիչ արծիւ սխարալի, Գրիգորիոս տեսող Քրիստոսի,
 Իննեակ դասուց համանըման, Գրիգորիոս նոցին ըղձալի,
 Արհամարհող փառաց աշխարհի, Գրիգորիոս սիրող Յիսուսի,
 Վարուք անհաս և զարմանալի, Գրիգորիոս գործով սքանչելի

Եւ ևս,

Զանձինս.:

Գառն Աստուծոյ և դուռն երկնային, ամէնաւրհնեալ

Սուրբ Աստուածածին,

Այսօր ի տօն մեծ նահատակին, Գրիգորիոս մեր Լուսաւորչին,

Բարեխաւսեա՛ Միածին Բանին, կըցուրդ ընդ քեզ ձայնն անապատին,

Սուրբ Ստեփաննոս պըսական առաջին, և համաւրէն սիրողք

Քրիստոսին Յիսուսին,

Գրիգորիոս որդովքն իւրային, Արիստակէս ընդ Վրդանիսին,

Մեծին Յուսկայ և Գրիգորիսին, Տէր Ներսէսի և Սուրբ Սահակին,

Դանիէլի սուրբ նահատակին, եւ որք ի տոհմէ Սուրբ Լուսաւորչին,

Մեզ ողորմել յաւուրն ահեղին, ի սոսկալի ժամ դատաստանին

Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմ. 6527, թերթ 85բ-88ա:

Ծայրակապ՝ Առաքեզ:

ՏԱՂ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Յիսուս Միածին, Որդին Հօր երկնաւորին,

Ընտրեաց յազգէս հողածին, զՔրովքէն մարմնաին,

Այն որ էր շնորհաց որդի սուրբ Թադէոսին,

Որ և ժառանգեաց զաթոռ վիճակի նորին:

Ռահ բացեալ խաւար հոգոց Գրիգոր սքանչելին,

Զմոլորեալ հաւորս դարձոյց առ հովիւն բարին:

Առեալ զխաչըն Քրիստոսի, բարձեալ ի յուսին,

Զոր և պատուիրեաց Քրիստոս յաւետարանին:

Քրտնաջան չարչարանաւք ի կախաղանին,

է աւր այնպէս կացեալ Սուրբ Լուսաւորչին:

Ետ Տըրդատ ի կոճ պընդել զոլոքըս նորին,

Արիւնըն հոսէր յերկիր Սըրբոյ Գրիգորին:

Լուսաւորչիս ոտից Մեծի Սուրբ Լուսաւորչին,
Բեկեռս հարեալ ուժգին, անողորմագին:

Վերադիտողին մերոյ Գրիգորիոսին,
Դահիճքն հարկանէին զաման արտասուին:

Աղ և բարկ քացախ խառնեալ, ի քիմսըն լըցին,
Որով դառնութիւն հոգոց նովաւ քաղցրասցին:

Բամից հայոց պարծանաց, քաջ դիտապետին,
Կախեալ քերեցին զմարմինն քերչաւ երկաթին:

Դարձեալ տատասկ երկաթի տարածանէին,
Դլորեալ ի վերա նորա զնահատակ բարին:

Այլև ըզմոխիր հնոցին, ի պարկն լըցին,
Կապեալ ի գլուխ մերոյ Սուրբ Լուսաւորչին:

Պընդեալ կապիճս երկաթի ի ծունկըս նորին
Եւ ձագառ դըրեալ հեղին ջուր յորովայնին:

Եռացեալ կապար սաստիկ ըզմարմնովն արկին,
Յետոյ տարել արկանեն ի հոր Վիրապին:

Տրդատ խոզացեալ լինի կամաւք Արարչին,
Մինչ զկուսանսն նահատակեաց խրատու բանսարկուն:

Երևեալ երազ քուրոջ Տրդատ արքային,
Երթեալ հանիցեն զԳրիգոր զըրժիշկըն նորին:

Արեգակն յերկրէ ծագեալ ազգի մարդկային,
Լոյս պայծառ հայոց փայլեալ անըստուերային:

Յայնժամ աղաւթիւք Սըրբոյն մեր Լուսաւորչին,
Բըժշկեալ արքայն Տրդատ և ընկերք նորին:

Սըրբոյն Գրիգորի հայցմամբ, Որդի՛դ Միածին,
Զմեզ արժանացո՛յ լըսել զձայնդ Աստուածային:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմ. 6527, թերթ 88ա-89ա:

Ծայրակապ՝ ՅԱռաքել վարդապետե այս:

ԳԱՆՁԻՍ ՅՈՐԴՈՐԱԿՆ Է

ՅԱռաքել է մըտաւք տըխմար,
Այս գովելի գանձս եկն ի շար:

Ռետին կենաց և բան յարմար,
Աստուածազգեաց Հաւրըն համար:

5 Քաջ և ընտրեալ հովուին ճարտար
Եւ ծագաւղին լոյս կենարար:

Լուսաւորչին մեր բարերար,
Վիրաց հոգոց բըժշկարար:

Այնմ որ զաշխարհն հայոց խաւար
10 Բոտեալ լուսովն աստուածաբար:

Դարձոյց ի կռոցն մահաբար,
Աստուածապաշտ արար ճարտար:

Պաղատելով արտասուաբար:
Ես աղաչեմ զձեզ անդադար

15 Տեառն Աստծուծոյ աղաւթաբար,
Էին հայցել հոգոյս իմ ճար:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 148ա:

Т Ձեռ. հմր. 2672, թերթ՝ 194բ-195ա

Ծայրակապ՝ յԱռաքել վարդապետէ:

Խորագիր

Т չունի:

Բնագիր

11 Т համաբար

12 Т հաւսար փխ ճարտար

13 Т աստուածաբար փխ արտասուաբար

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱԲՈՐՉԻՆ ԳԻՒՏ ՆՇԽԱՐԱՑՆ

ԳԱՆՁ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱԲՈՐՉԻՆ ՄԵՐՈՅ ԳԻՒՏ ՆՇԽԱՐԱՑՆ Ի ԱՌԱՔԵԼԷ

Այսաւր ծագեաց լոյս արփիական, ի Սեպուհոյ լեառն պատուական,
Այսաւր յայտնեալ գանձ անապական, որ անըսպառ յաւիտենական,
Այսաւր բըղխեալ աղբեր գիտութեան, յայրին Մանեա կուսին
մաքրական,

Այսաւր ցուցաւ ազգիս Հայաստան, Լուսաւորին Պարթևական,
Այսաւր տըլաւ պարգևք մեծութեան, Հայաստանեայց սին
հաստատութեան,

- 5 Այսաւր և մեք ի ձայն ցընծութեան, աւրհնեմք զանճառ Բանըն
հայրական,
Ձայն որ յայտնեաց զչափն անշիջական, զԳրիգորիոս պետ Պարթևական:
Հայցմամբ մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

- Ռահ երկնաին մեզ ծանուցելով, Գրիգորիոս զտանջանս կըրելով,
10 Ի վիրապին ամբողջ պահելով, երեք տասան ամ անդէն կալով,
Յետոյ ելեալ անարատ մարմնով, և զհարուածեալսն բըժշկելով,
Ջարքայն Տըրդատ խոզաձև գոլով, ի մարդկաին բնութիւն փոխելով,
Ըզսուրբ կուսանսն անդ ամփոփելով, և զՄիածինն տեսանելով,
Յաստուածային Հոգոյն աւծելով, Հայաստանեայց հայրապետ գոլով,
15 Ի խաւարէ մեղաց փրկելով, զազգըս հայոց լուսաւորելով,
Յետոյ ի լեառն Սեպուհ գնալով, ամըս բազում անդէն ճըգնելով:
Հայցմամբ մեծին Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

- Անդ ի լերինն Սեպուհ կացեալ, Լուսաւորչին մեր սրբասնեալ,
Մերձ ի Մանեա յայրն բնակեալ, անտանելի ճգնութիւն ստացեալ,
20 Վերա ծընկաց իւրոյ խոնարհեալ, Երուսաղէմ նոյն կերպիւ երթալ,
Մերձ ի ձորակ լերինն հասեալ, ի հրեշտակաց եղև արգելեալ,
Նըշան խաչի անդ ձևացուցեալ, և Սերոբէ զտեղին անուանեալ,
Կըրկին ի լեառն Սեպուհ ելեալ, և ի գիհոյ ծառին աղաւթեալ:
Հրեշտակ յերկնից նմա առաքեալ, զմաքուր հոգի նորայ աւանդեալ,
25 Հայցմամբ մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

Քրիստոսակիր մարմինըն բարի, Լուսաւորչին մերոյ Գրիգորի,
 Մնացեալ ի լեառըն Սուրբ Սեպուհի, ի մարդկանէ ծածուկ և գաղտնի,
 Մինչև ետես հովին ալ ազգի, և ամփոփեաց զնա յիւրում տեղի:
 30 Զի տեսանէր լոյս ի գիշերի, փայլեալ զմարմնով Սըրբոյն Գրիգորի
 Եւ ծանուցաւ լուսովն այն տեղի, որպէս հովուացն ի Բեթղահէմի^{1*}:
 Հայցմամբ մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

Եկեալ Զենոն արքայն Ստըմբաւայ, և յեկեղեաց գաւառն ընթանայ,
 Խնդրէր զմարմինըն Սուրբ գերակայ, զԼուսաւորչին որդոցս Արամայ:
 Հովին յայտնեալ ըզմարմին նորա, այն որ յառաջ ամփոփեաց ըզնայ,
 35 Էր կուրացեալ լոյս աչաց նորա, Գրիգորիոս լոյս ծագեաց նըմայ,
 Ի յաղբերէն որ մաւտ մարմնոյն կայ, և Լոյս աղբիւր կոչեցաւ նըմայ,
 Աւհնեալ Փըրկիչն, որ յայտնեաց ըզնայ, ըզլուսատուն ազգիս Թորգոմա:
 Հայցմամբ Մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

Լուսապըսակ մարմին ցանկալի, Լուսաւորչին մերոյ Գրիգորի,
 40 Նախքան զխնդրելն Զենոն արքայի, յայտնեալ Գառնիկ Սուրբ
 Ըրզնաւորի,
 Եկեալ Եհան զլուսատուն բարի, զարփին, որ կայր ի ծածուկ տեղի,
 Տարեալ ի գեւղն որ Թորդան կոչի, մասն ի մարմնոյն Սուրբ Լուսաւորչի,
 Անդ շինեցաւ տաճար ցանկալի, որ Թորդանա վանք նա անուանի,
 Որով արհնեմք զԱստուածն ամենի, զայն որ յայտնեաց զհովիւրն հօտի,
 45 Հայցմամբ Մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

Ի նըշխարաց հօրըն պատուական, մասն ինչ ի յայլ տապանի եղան,
 Անդ ուր շորիք կառացն արգելան, Զորհհանգիստ վանք անուանեցան,
 Եւ զայլն առաքեալ ի Ստըմպաւ տարան, արհնութեամբ եղին
 ի տապան
 Եւ ժամանակ ի վերա անցան, դարձ եղև ծածուկ ի մարդկան,
 50 Յետոյ յայտնեալ կամաք տիրական, լուսաւորիչն Պարթևական,
 Զոր և մասն ինչ մեզ Հայոց տըւան, նեղեալ ազգիս տեղ յուսադրութեան,
 Հայցմամբ Մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

Է գովեստից տեղ արժանաւոր, Լուսաւորիչն մեր հոգևոր,
 55 Գրիգորիոս աթոռ երկնաւոր, տեղ արքային հանուրցըս բոլոր,
 Գրիգորիոս քրովբէ մարմնաւոր, սերովբէից դու նըմանաւոր,
 Գրիգորիոս արինակաւոր, սուրբ Տէրութեանց զօրացն ահաւոր,
 Գրիգորիոս դու յարմարաւոր, սարաս վերնոցն այն իշխանաւոր,

^{1*} Ղուկ. Բ 8

Գրիգորիոս պետ արժանաւոր, հրեշտակապետ հրեշտակ լուսաւոր,
Գրիգորիոս երկինք երկրաւոր, արփապայծառ հոգոց բանաւոր,
60 Գրիգորիոս լուսին դու բոլոր, մեծ արուեսակ հայոցըս մոլոր,
Գրիգորիոս ամպ արդինաւոր, կակղացուցիչ ազգիս կորդաւոր,
Գրիգորիոս թռչուն հոգեւոր, աւդախաղաց արծիւ սըխրաւոր,
Հայցմամբ Մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

Ամենալի դրախտ պատուական, Լուսաւորիչ տունկ անմահութեան,
65 Ինքնանըւէր պատարագ զենման, Լուսաւորիչ Աբէլի նըման,
Մխիթարիչ որդոցս արամեան, Լուսաւորիչ ընդհանուր մարդկան,
Ի հեղեղէ մեղաց շարութեան, Լուսաւորիչ տապան փըրկութեան,
Աստուածորդոյն տեղի եւ աւթեան, Լուսաւորիչ տիպ Աբրահամեան,
Աստուածախօս պատկեր հրաշական, Լուսաւորիչ Մովսէսի նըման,
70 Դու Ահարոն նորս Իսրայէլեան, Լուսաւորիչ ծաղկեալ գաւազան,
Մարգարէից դասուցն ամենայն, Լուսաւորիչ դու գերադրական,
Առաքելոց խըմբից համաձայն, Լուսաւորիչ ի քարոզութեան,
Հայրապետաց սին հաստատութեան, Լուսաւորիչ ի դաւանութեան,
Վարդապետաց օրինակ ցուցման, Լուսաւորիչ վարուք կատարման,
75 Ճրգնաւորաց տեղի դադարման, Լուսաւորիչ նըպատակութեան
Ընդ մեր մաղթեա առ անմահ արքայն, պարգեւելով ըզկեանք
անվախճան:
Հայցմամբ Մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

Յամենահրաշ լուսոյն զարդարեալ, լեառն Սեպուհ երկնից նըմանեալ,
Աթոռ փառաց յերկրի երևեալ, լեառըն Սեպուհ, ուր Աստուած բնակեալ,
80 Լեառն Սինեայ ի Հայք ծանուցեալ, Սեպուհ նըման Քորեբայ յայտնեալ^{1*},
Արարադեան համատիպ եղեալ, Սեպուհ կենաց պատճառ մեզ ցուցեալ,
Նոր Գողգոթա ի Հայք հաստատեալ, Սեպուհ, ուր խաչն է յաւդից
կախեալ,
Անապատին Սուրբ օրինակեալ, Սեպուհ մեզ նոր մանանայ տըւեալ^{2*}:
Հայցմամբ Մեծի Սուրբ Լուսաւորչին, մեզ ողորմեա Որդիդ Միածին:

85 Սուրբ մաքրազարդ տեղի տաճարին, ուր կայ մարմին մեր Լուսաւորչին,
Հոտ անոյշից բուրէ ի տեղին, ի փառըս Հօր լուսոյն ծագօղին,
Անդ է խորան անուամբ Սուրբ Փըրկչին, և Տիրամօր
Սուրբ Աստուածածնին,
Սուրբ Ամլորդոյ Մեծ Կարապետին, քաղցրաբարբառ ձայնն անապատին,

^{1*} Ելք Գ 1

^{2*} Ելք. ԺԶ 32-35

- Անդ գերեզմանն է Մանեա կուսին, յարևելից կողմըն տաճարին,
 90 Այլև փոքրիկ մատուռ առանձին, պատարագի տեղ Լուսաւորչին,
 Հայաստանեայց պարծանաց տեղին, նըման Փըրկչի Սուրբ գերեզմանին:
 Ահա յիշ.
 Եւ.
 Զաղօթս.:
- 95 Խորան լուսոյ տաճար հրաշացեալ, Նոր տապանակ հոգով
 զարդարեալ,
 Դու գաւազան ի Հօրէ ծաղկեալ, Բամիցս ստեղծաւղն Որդի
 քեզ յայտնեալ,
 Երանութեանց տեղ արժանացեալ, Աստուածածին ի կանայս
 աւրհնեալ,
 Լեր բարեխաւս ազգիս տառապեալ, Էին ծընօղ մայր անհարսնացեալ,
 Յաղերս քոին լիցի կըցորդեալ, Որդոյ քո Սուրբ Կարապետն ընտրեալ,
 100 Վըկայն նախնի, որ գերկինս բացեալ, Այն որ զՅիսուս յաջմէ
 Հօր տեսեալ,
 Նայե հայոց լուսատուն ցուցեալ, Նոր արեգակն, որ յայսաւր ծագեալ,
 Էականի քաջ հովիւն ընտրեալ, Սուրբըն Գրիգոր հայրըն սրբասնեալ,
 Ծունր կըրկնեմք մօրդ աստուածարեալ, Այլև հայցեմք անձամբ
 խոնարհեալ,
 Ղամբար ծագեալ յոգիս խաւարեալ, Կանգնել զմեզ մեղօք գըլորեալ,
 105 Անանց կենաց լիցուք ժամանեալ, Բ իւսմամբ սըրբոց դասուց
 հաղորդեալ,
 Ղազարոսի նըման հանգուցեալ, Նահապետին Հօր մեր մասնակցեալ,
 Ողորմեա:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 144ա-148ա Т Ձեռ. հմր. 2672, թերթ՝ 192ա-195ա
 Ծայրակապ՝ Առաքելի է այս խնդրեալ է Յովաննէս ծաղկողն:

Խորագիր

Т Գանձ Սրբոյն Գրիգորի Լուսօրչին ելն ի Վիրապէն և գիւտ նըշխարացն ի
 լեառն Սեպուի և տանելն ի Կոստանտինուպօլիս

Բնագիր

3 Т բարութեան փխ գիտութեան 6 Т գոհութեան փխ ցընծութեան

10 Т մնալով փխ պահելով 16 Т բազում ամօք

24 Т անդէն փխ նորա 32 Т կայսրն փխ արքայն

44 Т ընդրեաց հովիւըն բարի փխ յայտնեաց ... հօտի

58 Т տողը չիք 60 Т մոլոր փխ բոլոր 61 Т կարգաւոր փխ կորդաւոր

65 T ընտրեալ եղև յազգէս հայկազան փխ Լուսաւորիչ ... նըման
 66 T փխ տողի. Եւ առաջնորդ որդոց արամեան, մըխիթարիչ ընդհանուր
 մարդկան:

68 T միշտ ընդունարան փխ եւ ալթեան
 71 T ի քարոզութեան փխ դու գերադրական 72 T չիք տողը
 83T այն փխ սուրբ 87 T յանուն փխ անուամբ 89 T Եւ փխ Անդ
 95 T լուսափայլ փխ հրաշացեալ 96 T որ ի քէն փխ Որդի քեզ
 101 T չիք նաև ... ցուցեալ

ՓՈԽ

*Երկիր բերկրեցաւ այսաւր ի յիշատակի,
 Սուրբ Հայրապետին մերոյ Տեառն Ներսիսի:*

*Րապէս հրըճուեցաւ Սիովն մայր սուրբ հաւատոյ,
 Զարդարեալ արեամբ կողի Փրկչին Յիսուսի:*

*Գոչէ մարգարէն ձայնիւ յու[ն]կն եկեղեցոյ,
 Քարինք սուրբ Թաւալեցան ի յերկրի մերում:*

*Րամեալ ի բարձանց լուսոյ բանըն հայրական,
 Ազգեալ յայտնապէս զտեղի սըրբոյն Ներսիսի:*

*Բացաւ կայարան շիրմի գերեզմանին
 Եւ բուրեաց հոտ անուշից խնկոց հալուէից:*

*Յայս յուսադրական տաւնիս հայկազինք ցընծան,
 Որ եղև այսաւր լըրումն կապանաց սըրբոյն:*

*Եղև Յովսէփայ նըման մեծ նահապետին,
 Տալով առաջնորդ զնըշխարս նորոյս Իսրայէլի:*

*Րաբուն վարդապետ բարի լինել աշխարհի,
 Նըման Մովսէսի եղեալ հնոյն մարգարէի:*

*Սուրբ Երրորդութեան մահ անճառ, անպատում
 Եւ յիշատակի սոցա և մեզ ողորմեա:*

Աղբյուրներ

С-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 190աբ:

Լուսանցային անվանում՝ Թոռանցն Լուսաւորչի:

ՏԱՂ ԼՈՒՍԱԲՈՐՉԻՆ ՆՆՋՄԱՆ ԵՒ ԳԻՒՏ ՆՇԽԱՐԱՅՆ Ի ՍԵՊՈՒՅ ԼԵԱՌՆ

Լուսաւորիչն յորժամ ի լեառն գընաց,
Ամբս բազում սիրով անդէն աղաւթեաց,
Անտանելի կտանիւք զանձն իւր իսկ ճընշեաց,
Զոր ոչ երբէք եղև այս մարմնաւորաց:

Քանզի յաւուր միում մըտաւքն խորհեաց
Գընալ յերուսաղէմ ի վերա ծընկաց,
Իջեալ յանապատէն ի ձորակն եկաց,
Եւ արգելեալ եղև նա ի հրեշտակաց:

Այլ երկու սերովքէ Աստուած առաքեաց,
Առ Սուրբ Լուսաւորիչըն Հայաստանեայց,
Ասեն անհընարին է մարմնաւորաց
Գընալ յերուսաղէմ ի վեր ծընկաց:

Յայնժամ զնշան խաչին նայ անդէն կանգնեաց,
Այլ զանուն տեղոյն Սերովքէ կոչեաց,
Կամաւ Տեառն Յիսուսի ի լեառն յառաջեաց
Եւ անդ աղօթակից էր նա հրեշտակաց:

Պատմեմ այլ սքանչելիք ձեզ ընթերցողաց,
Որ ոչ մարմին մարդոյ զայս երբէք կըրեաց,
Ոչ ի նախնեաց սրբոց ընդ նահապետաց,
Եւ ոչ յառաքելոցն հետևողաց:

Քանզի երեսուն տարի հայրապետ եկաց,
Սուրբըն Գրիգորիս, որ մեզ լոյս ծագեաց,
Յամէն քառասուն ար հեղ մի ճաշակեաց,
Զի էր նա զօրացեալ ի Հոգոյն շնորհաց:

Ի լեառն Սեպուհոյ Գրիգոր աղաւթէր
Եւ հրեշտակաց դասուց խաւսակից լինէր,
Անտես ի մարդկանէ միշտ առ Աստուած էր,
Անդ ուր Քրիստոս նստի զվերինըն խորհէր:

Ելանել ի մարմնոյն նա խիստ յաւժարէր,
Մըտանել առ Աստուած, ուր ցանկացեալն էր,
Յանկարծ հրեշտակն յերկնից առ նա իջանէր
Եւ յառագաստ վերին զնա հրաւիրէր:

Իսկ նա կանկուն կացեալ, զձեռսն տարածէր,
Եւ յերկինս ի վեր աշաւքն ականարկէր,
Զմաքուր հոգին առ Տէր Յիսուս աւանդէր,
Հրեշտակքն լուսափայլ առեալ և տանէր:

Մնացեալ անդ ի լերինն, ուր Սեպուհ կոչէր,
Անյայտ ի մարդկանէ, անգիտել էր,
Յանկարծ հովիւ մ'եսես, որ յազգաւ քուրթ էր,
Զի լոյս պայծառագոյն անդ փայլատակէր:

Գնացեալ հովինն եգիտ, զի անդ կանկուն էր,
Վերա գաւազանին նա հաստատեալ էր,
Զբոլորն քարիւ շինեալ զվերւերն ծածկէր,
Զի գիտեր թէ ով ոք է կամ որ յազգէ էր:

Այլ քաղաք որ ի վերա լերին շինեալ էր,
Ոչ կարասցէ թագչել, զոր Տէր մեր ասէր,
Եւ ճրագն թագստեան ի Սեպուհ լեառն էր,
Ոչ կամեցաւ ծածկել նա, որ վառեալն էր:

Զենոն կայսրն խնդիր նըմա ելանէր
Եւ զլուսատուն հայոց սիրով հարցանէր,
Հովինն որ զնա ծածկեաց, դեռ կենդանի էր,
Այլ երկոքին աշաւքն խաւարեալ էր:

Նըշանաց ի տեղի Սրբոյն ելանէր
Եւ զկուրն ի հետ նոցա երթալ պատուիրէր,
Գնացեալ մերձ ի լերին, ուր սուրբ մարմինն էր,
Անդ էր աղբեր ջրոյ և բարեհամ էր:

Լվացեալ զերեսն անդէն հովինն որ կոյր էր,
Շնորհաւք Լուսաւորչին աչքն տեսանէր,
Զմարմինն աստուածազարդ փութով ցուցանէր,
Զենոն կայսրն տեսեալ երկըրպագէր:

*Արքայն ըզնա ջորին եդեալ և տանէր
Եւ ի տեղիս տեղիս զնշխարն ամփոփէր,
Մասն ինչ ի սուրբ մարմնոյն ի Ստամպօլ տանէր,
Անդ ուր մայրաքաղաք Թագաւորին էր:*

*Ես Առաքել մեղաւք լըցեալ, բազմագուն
Որ գովեցի զհոգոց մարդկան լուսատուն,
Զձեզ աղաչեմ լալով յոյժ աղերսագոյն,
Խնդրել ի Քրիստոսէ վասն իմ զթողութիւն:*

Դ- Ձեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 195 ար:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ

ԳԱՆՁ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Այսաւր ցընծա Սուրբ եկեղեցի, հարսն երկնաւոր անմահ արքայի,
 Տօնախմբէ զօր յիշատակի, հարսնացելոցն Որդոյն Միածնի,
 Հռիփսիմեանց դասուցն երամի, օրիորդացըն սուրբ ցանկալի,
 Պայծառացեալ կանանցն երջանկի, սուրբ դըստերաց վերնոյն Սիոնի,
 Նահատակացն արեամբ ի յերկրի, պսակելոցն յարքայէն մեծի,
 Մեզ ողորմեայ տըւողդ կենաց, աղաչանաւք Սրբոց Հռիփսիմեանց,
 Աղաչեմ։

Ռահին կենաց կամաւ հետեւեալ, Հռիփսիմէ կոյսն աստուածարեալ,
 Սուրբ ընկերաւքն միաբանեալ, ի յարքայէն չարեաց փախուցեալ,
 Յերուսաղէմ քաղաքն հասեալ, զաստուածակոխ տեղիսն ողջունեալ,
 ՅԱստուածածնի գերազմանն իջեալ, և աղաւթիւք առ նա պաղատեալ,
 Ի տապանէն խըրատ ընկալեալ, դէպ յարեւելս ընկերաւքն երթեալ,
 Ի Վարագա լեռնըն բարձրացեալ, և զՍուրբ Նըշանն ի վէմն ամփոփեալ,
 Մեզ ողորմեայ տըւող կենաց, աղաչանաւք Սրբոց Հռիփսիմեանց,
 Աղաչեմ։

Աստուածասէր կոյսն Հռիփսիմէ, և սուրբ դայեակըն Գայիանէ,
 Իջանէին ի Վարագ լեռնէ, առաջնորդեալք ի Հոգոյն շնորհէ,
 Արգիլեցան շատք ի նոցանէ, յայրս եւ փապարս ի կամաց Տեառնէ,
 Այլ մեծագգի կոյսըն Հռիփսիմէ, ի Տէրդատա քաղաքն ելանէ,
 Սուրբ ընկերօքն անդէն դադարէ, ծածուկ անյայտ, գաղտ ի մարդկանէ,
 Տըրդատ արքայն զհամբան լըսէ, և ի կնութիւն ըզնա հրաւիրէ։
 Մեզ ողորմեայ պըտուղ կենաց, աղաչանաւք Սրբոց Հռիփսիմեանց,
 Աղաչեմ։

Քրիստոսազաւր կոյսըն պարծանաց, արիացեալ ի Հոգոյն շնորհաց,
 Փառք աշխարհիս նըմայ ոչ յաղթեալ, ոչ հեշտութիւն մարմնոյ
 զնայ պատրեաց,
 Հըսկայազաւր արքային յաղթեաց, մինչ յապարանս ըզնա արգելեաց,
 Ազատեցաւ առանց փորձանաց, և զկուսութիւն իւր ամբողջ պահեաց,
 Ի հնձանին ժամանեալ գընաց, և զիւր ընկերսըն մխիթարեաց,
 Այսաւր եհաս մեզ ժամ հարսանեաց, առնուլ պըսակ յարքայէն փառաց,
 Մեզ ողորմեա։

Երեստ հրաման արքայն սպաննելոյ, զկուսանսն անդէն նահատակելոյ,
 Ինքն յԱստուծոյ պատուհասելոյ, խոզ դառնալով կամաւն Աստուծոյ,
 Ի գիշերի տեսեամբ երազոյ, հրեշտակն յայտնեաց Խոսրովիդիստոյ,
 Երթալ հասնել զլուսատուն հոգոյ, զԳրիգորիս սիւնըն հաւատոյ,
 Ելեալ ի գըբոյն հատըն ցորենոյ, վասն բազում արդիւնս առնելոյ,
 Մեզ ողորմեա:

Լուսանկար հարսն երկնաւորին, Հռիփսիմէ տոհմ արքայածին,
 Պըսակ փառաց ասգիս հայկազին, Հռիփսիմէ ի յազգէ լատին,
 Սըրբասնունդ դուստր ողջախոհին, Հռիփսիմէ Սուրբ Գայիանին,
 Անթափ տերև, ծաղիկ ծովային, Հռիփսիմէ վարդ աստուածաին,
 Մեծ մարգարիտ Սուրբ Թադաւորին, Հռիփսիմէ ակըն մեծագին,
 Պարծանք Հռոմայ և Հայաստանին, Հռիփսիմէ ընդ Գայիանին,
 Բարձրաթուիչ երամբ երկնային, Նունէ, Մանէ ընկերք նոցին,
 Ահա յիշ.
 Եւ եւս,
 Զանձինս.:

Վիմին անճառ լեառըն բարձրագոյն,
 Ամէն աւրհնեալ մայրդ Աստուածորդոյն,
 Բամիցս հանուրց ազգաց վեհագոյն,
 Դու երանելի ամենեցուն,
 Աստուածածին տաճար Տէրունոյն,
 Պայծառ արև անըստուերագոյն,
 Երկրպագեմք քեզ աղերսագոյն,
 Տեսանելով ի մեզ քաղցրագոյն,
 Ի մեզ գըթալ յաւուրն վերջնոյն
 Յիսուս Քրիստոս Որդի բարձրելոյն
 Նոյն քեզ կցորդ ձայնըն բարբառոյն,
 Երկնից բացաւդ վըկայն նախնոյն,
 Բամից հայոց հայրըն հաւատոյն,
 Գրիգորիս պետըն բարձրագոյն,
 Սուրբ Հռիփսիմեանք հարսունք բարձրելոյն,
 Այնք որ դիմեալք ի կոչ հայցուածոյն,
 Լիցուք արժան ձայնի աւրհնելոյն,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ՝ Ե-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 141բ-144ա
 Ծայրակապ՝ Առաքել վարդապետիյն երգս ա:

ՄԵՂԵԴԻ
[Յոփսիմեանց]

*Նորագուարճ բերկրանաւք, ցընծայ մայր լուսոյ,
Սուրբ եկեղեցի յաւուրս յիշատակի, երջանիկ խմբից կուսիցն՝
Սըրբոյն Հոփսիմեայ և Գայիանեայ:*

*Ելեալ ի Հռոմայ արև և լուսին պայծառ,
Դիմեալ յարևելս լուսաւորեցին ըզմեզ
Կոյսըն Հոփսիմէ և Գայիանէ:*

Աղբյուրներ

P -Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 284ա

ԿԱՆՈՆ ՈՐԴԻՈՑ ԵՒ ԹՈՌԱՆՑ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ԳԱՆՁ ՈՐԴԻՈՑ ԵՒ ԹՈՌԱՆՑ ԼՈՒՍԱԲՈՐՉԻՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼԷ

Աւրհնեալ անճառ Տէր ամենակալ, Բանդ որ ընդ Հօր ի կուսէն ծընեալ,
Որ ընտրեցեր զորդիսն երանեալ, Լուսաւորչին Հօր մեր սըրբասնեալ,
ԶԱրիստակէս կուսութեամբ սընեալ, և զաթոռ Հօր իւրոյ յաջորդեալ,
Սուրբ Գրիգորի համեմատ գըտեալ, և կուսութեամբ իւր առաւելեալ,
Ի նիկիայ ժողովըն գնացեալ, և զհայրապետսըն զարմացուցեալ,
ԶԱրքեղայոս չարն յանդիմանեալ, և ի նմանէ զկատարումն առեալ,
Զաստուածահրաշ մարմինն բարձեալ, ի Թիլ աւան ըզնա ամփոփեալ:
Աղաչանաւք Արիստակիսի, խնայեա ի մեզ Միածին Որդի,
Աղաչեմք.:

Ռահիւ լուսոյ Հօրն հետեի, Սուրբ Վրդանէս որդին Գրիգորի,
Նըստեալ յաթոռ իւրոյ հայրենի, Սուրբ հայրապետ աւծման արժանի,
Հովել ըզհօտ հայկազեան սեռի, ընդ հրամանաց Փըրկչին Յիսուսի,
Անձամբ առեր զգործ պատկիրանի, ուսուցանէր նա ամենայնի,
Կացեալ յաթոռ ԺԵ (15) տարի, փոխի յանճառ փառսն երանելի:
Աղաչանաւք Սուրբ Վրդանիսի, խնայեա ի մեզ Միածին Որդի,
Աղաչեմք.:

Աստուածազարդ շառաւիղ բարի, Տէր Սուրբ Յուսիկ հայրըն ցանկալի,
Որդին մեծին Տէր Վրդանիսի, ալլե եղբայր Սուրբ Գրիգորիսի,
Սա յաջորդէ զաթոռ հայրենի, սուրբ և մաքուր վարուք ցանկալի,
Յանդիմանող Տիրանա լինի, ընդ պատկերին Յովիանոսի,
Զեռամբ նորա սա նահատակի, ի Քրիստոսէ պսակաւորի,
Սուրբ Դանիէլ վրէժխնդիր լինի, ի Տիրանայ նա քարկոծեսցի:
Աղաչանաւք Տէր Յուսկա մեծի, խնայեա ի մեզ Միածին Որդի,
Աղաչեմք.:

Քաջ հովապետն պարթեական, Լուսաւորիչն ազգիս արամեան,
ԸզԳրիգորիս թոռն իւր պատուական, նա ձեռնադրեաց հայրապետ
Աղուան,

Որում զխրատըն իւր ոչ կալան, չար ժողովուրդն և ամբարտաւան,
 Մինչ կենդանի էր Տըրդատ արքայն, ոչ կարէին նիւթ գործել մահուան,
 Յետոյ լըցեալ չարեաւք դառնութեան, նահատակեն զպէտն
 պատուական,
 Կապեալ յագի ձիոյ ամեհեան, ի դաշտ անուն Վատնիական:
 Աղաչանաւք Սրբոյն Գրիգորիսի, մեզ ողորմեա Միածին Որդի,
 Աղաչեմք.:

Երկնաւորաց նմանեալ, Սուրբ Հօտապետք յԱստուծոյ ընտրեալ,
 Արիստակէս շնորհաւք զարդարեալ, և Վրդանէս փառօք մեծարեալ,
 Տէր Սուրբ Յուսիկ ախոյեան եղեալ, զարքայն Տիրան յոյժ յանդիմանեալ,
 Տէր Գրիգորիս կուսութեամբ գովեալ, և յԱստուծոյ պըսակաւորեալ,
 Սուրբ Դանիէլ նոցա հետեւեալ, հայրապետացըն սուրբ հաղորդեալ,
 Աղաչեցէք զԱստուածըն բարձրեալ, մեզ իւր տեսոյն իսկ արժանանալ,
 Ահա յիշ.
 Եւս. Զաղօթս.:

Լոյս պայծառ կոյս երանական, Աստուածածին տաճար տիրական,
 Բարեխօսեա առ Տէր անխափան, զխաղաղութիւն տալ մեզ վերնական,
 Կըցորդ քեզ ձայնն անապատական, պըսականուն առաջի վրկայն,
 Լուսաւորիչն ազգիս հայկազեան, որդոց թողանց իւրոյ հրաշագան,
 Արիստակէս, Վըրդանէս անուան, մեծըն Յուսիկ, Գրիգորիս Աղուան,
 Սուրբ Դանիէլ նոցա համաձայն, և որք սոցա են համանըման,
 Մեզ ողորմել յաւուրն յարութեան, յորժամ գայցէ Տէրն ի դատաստան,
 Դասիլ ի դասըն յաջակողմեան, լըսել ըզձայնն զերանական,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 161ա-163բ:

Ճայրակապ՝ Առաքել:

ԿԱՆՈՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ՄԵԾԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

ԳԱՆՁ ՆԵՐՍԵՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ. ՄԵԾԻՆ ԵՒ ՓՈԲՈՒՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼԷ

Աւրհնեալ ես Հայր սուրբ անքննելի, գովեալ անճառ Միածին Որդի,
Բարեբանեալ Աստուած Սուրբ Հոգի, Բըղխումն Հօր փառակից Բանի,
Որ ի զարմէ Սրբոյն Գրիգորի, ընտրեալ եղբեր հովիւ սքանչելի,
ԸզՏէրն Ներսէս այր զարմանալի, զթագ պարծանաց հայկազեան սեռի,
Զանունն եղեալ ձեռամբ հրեշտակի, նախքան զծնանելն ի յորովայնի,
Այն որ նըստեալ յաթոռ հայրենի, կամաւ անճառ Հօրդ երկնաւորի
Եւ վըկայեալ հոգովդ անեղի, աղաւակերպ իբր Յորդանանի,
Լինել քարոզ Որդոյդ Միածնի, Սուրբն Ներսէս անուն ցանկալի,
Բարեխօսութեամբ Սրբոյն Ներսէսի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի,
Աղաչեմք.:

Ռահին կենաց կամաւ հետեւեալ, Տէր Ներսէս հայրապետն ընտրեալ,
Մարմնով վերնոցըն հաւասարեալ, Ներսէս մաքուր հոգով զարդարեալ,
Աստուածաշունչ գրոց պարապեալ, Ներսէս գրիչ Սուրբ Ոգոյն եղեալ,
Որբոց և այրեաց խնամատար եղեալ, Ներսէս զթած հայր սրբասնեալ,
Հայաստանեայց միշտ վարդապետեալ, Ներսէս բանից կենաց հետեւեալ,
Սուրբ Յովհաննու մեծին նըմանեալ, Ներսէս ըզլարսն յանդիմանեալ,
Աստուածահրաշ դիմաւք փայլեցեալ, Ներսէս կըրկին Մովսէս երևեալ,
Բազկատարած առ Տէր պաղատեալ, Ներսէս զգօրս պարսից կործանեալ,
Անպատմելի փառօք զարդարեալ, Ներսէս պարծանք ազգիս

տառապեալ,

Բարեխօսութեամբ Սրբոյն Ներսէսի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի:

Այսօր տօնեն ազգըս Հայաստան, զօր հանդիսի քոյոյ հանգստեան,
Ներսէս տեղի բանին հայրական, աստուածային Հոգոյն բնակարան,
Ներսէս պարիսպ տանն արշակունեան, սուրբ աղաւթիւք

Քոին անխափան,

Ներսէս դրախտ յաջոյն հայրական, տընկեալ անսպառ և անապական,
Ներսէս այգի և ուռ պատուական, յորթըն պըտղաբերական,
Ներսէս պարտէզ վարդին անթառամ, տեսիլ պայծառ,

Հօր անմահութեան,

Ներսէս աղբեր անսպառ բըղխման, ջուր կենդանի ծարաւեալ

մարդկան,

Ներսէս անգին գանձին տիրական, վաճառական մարմնով նիւթական,
 Ներսէս դու աղ նեխելոց պիտան, և համեմիչ տանս թորգոմական,
 Ներսէս ճրագ անաղատական, լուսաւորիչ ազգիս Հայաստան,
 Ներսէս գըտող մըտաւք տեսութեան, զսուրբ մարգարիտն այն
 տէրունական,
 Ներսէս բիւրեղ ակըն պատուական, տըպագիտն և կայծ կարկեհան,
 Ներսէս տեսող զապայս գալըստեան, ծածուկ հոգով մարգարէական,
 Ներսէս քարոզ բանին տիրական, շրջեալ շօղաւք առաքելական,
 Ներսէս հովիւ հօտիս տիրական, Սուրբ Հայրապետ քաջ ուղղադաւան,
 Ներսէս դասուն մարտիրոսական, հաղորդ եղեր բաժական արբման:
 Բարեխօսութեամբ Սրբոյն Ներսէսի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի:

Քաղցրաձայնեալ մանկունք հաւատոյ, գովեն զընտրեալն
 ի յորդիս լուսոյ,
 Զսուրբն Ներսէս վեհ և մեծարգոյ, զլցեալ անճառ շնորհաւքն Աստուծոյ,
 Ոչ կասեցաւ ի յարդար գործոյ, Սուրբն Ներսէս սիրողն Աստուծոյ,
 Ոչ երկնչէր յանդիմանելոյ, Սուրբն Ներսէս վէմն հաւատոյ,
 Ոչ դադարէր ի յաղաթելոյ, Սուրբն Ներսէս ջահն եկեղեցոյ,
 Ոչ ոխացաւ ընդ շար նախանձու, Սուրբն Ներսէս սերմանող սիրոյ,
 Ոչ ցանկացաւ փառաց մարդկայնոյ, Ներսէս փութայր տեսոյն Աստուծոյ,
 Ոչ ծուլացաւ ի բարեաց գործոյ, Ներսէս վանող շարեաց խորհրդոյ,
 Ոչ նեղեն այր յուսուցանելոյ, Ներսէս անօթ ոգոյն Աստուծոյ:
 Բարեխօսութեամբ Սրբոյն Ներսէսի, մեզ ողորմեա Տէր ամենի:

Երանելի անուն գերագով, Տէր Սուրբ Ներսէս հայր ամենագով,
 Առ ոտս անկեալ քո աղերսելով, արտասուագին յոյժ պաղատելով,
 Սուրբ զիշատակս քո կատարելով, առ Տէր Յիսուս միջնորդ առնելով,
 Մեզ աւգնական յերկրի լինելով, յալլասեռից շարեաց փրկելով,
 Ի բանսարկուն զմեզ ազատելով, ի մարմնական կըրից հոգով,
 Ի յաշխարհի կեանս բարի տալով, անանց կենաց ժառանգելով,
 Ահա յիշ.
 Եւ ևս.
 Զանձինս.:

Լուսոյն անեղ մայր բանին կենաց, Աստուածածին բերկրանաց,
 Բարեխօսեայ մեզ մեղաւորացս, առ Տէր Յիսուս մարգացեալն Աստուած,
 Կըցորդ ընդ քեզ հոյլքըն հրեղինաց, որք պահապան են մարմնաւորաց,
 Սուրբ Կարապետն յառաջընթաց, Նախավըկայն որ զերկինս եբաց,
 Լուսաւորիչն յազգէ պարթեաց, հանդերձ որդովք իւրովք և թողանց,

*Տէր Սուրբ Ներսէս ցանկալի բազմաց, այն որ կըրկին զՀայք
լուսաւորեաց:
Ըզմեզ փըրկել յայժմուս փորձանաց, և յահագին հըրոյն տանջանաց,
Ողորմեա.:*

Աղբյուրներ՝ Բ-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ՝ 148ա-150ա:
Ծայրակապ՝ Առաքել:

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ [Ներսէսի հայրապետի]

*Նոր մեծահանդէս տանիւ սուրբ հայրապետիս
Քաղցրաձայն երգով գոչեմք ի յեկեղեցիս:*

*Ընդհանուր հաւատացեալք և սուրբ ժողովուրդք,
Զերջանիկ հայրն ըզնեւսէս բարեխաւս կալցուք:*

5 *Վերին Հաւորն ճշմարտի և մեր ստեղծաւղի,
Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ զմեզ նորոգաւղի:*

*Արտասուս արկանելով Նըմա առաջի,
Զի յաւուրն աներեկի մեզ ողորմեսցի:*

Երկիրս ցնծացաւ այսաւր ի յիշատակի

10 *Սուրբ հայրապետին մերոյ Տեառնն Ներսեսի:*

*Ազդեալ ի բարձանց լուսոյ բանըն հայրենի,
Յուցեալ յայտնապէս զտեղին սրբոյն Ներսեսի:*

*Բացաւ կայարան շիրմին, դիր գերեզմանին
Եւ հեղաւ բուրումն անոյշ խնկոց հալւէին:*

Աղբյուրներ

Ա-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ՝ 228բ-229ա Օ -Ձեռ. հմր. 5346, թերթ՝ 257բ-258ա
Ք -Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 314աբ Ղ -Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 307ա

Խորագիր

Օ Մեղեդի Ք Յորդորակ Ղ Մեղեդի ազնիւ

Բնագիր

1 Օ Յոր փխ նոր Ք Զոր փխ նոր 2 Օ գոչեմք երգով
6 ՕՐՊ ազատողի փխ նորոգողի 8Ք ապագայի փխ աներեկի
14Ք ունի շար.

Սովաւ գոհութիւն տացուք Հաւրն երկնաւորի,
Որդոյ և Հոգոյն Սրբոյ փառք անլուելի:

ՏԱՂ

Ներսէս, որ քաղցր աղբիւր բխեաց,
Կրրկին ի դառն չի փոխեաց,
Դատարկ բանիւ երբեք չգթաց
Եւ ոչ ի խաւսս աւտար խառնեաց:

Ներսէս զերեսս իւր սահմանէր,
Սքանչեւապէս պատրրուակէր,
Ի ընթերցումըն պարապէր
Եւ անդ ապա զաշսըն ճընշէր:

Ներսէս պատուով գեր ճոխացաւ,
Այլ ի գործոց ոչ կասեցաւ,
Ջեռաւքն իւրովք վաստակեցաւ,
Գիրըս գրելով, միշտ ճըգնեցաւ:

Ներսէս յաղաւթս առ Տէր կանխէր,
Դէմ յանդիման առ նայ խաւսէր,
Մըտօք զՓրկչին շնորհս որոնէր,
Եւ արտասաւք գոհաբանէր:

Ներսէս անհաս զանձըն ճընշող,
Նիազ կենօքն շարշարող,
Ի հանապազ պահըս պահող,
Մարմնոյ ներհակ միշտ կամեցող:

Ներսէս նախնոյն իւր նըմանին,
Լուսաւորչին Սուրբ Գրիգորին,
Կանգունատիպ գութըն նըմին,
Ողորմութիւն որք կարօտին:

Ներսէս հրեշտակ էր երկրաւոր,
Գոլով մարմին ոչ հիւթաւոր,
Միայն գըտաւ նա ճգնաւոր,
Շնորհօք պայծառ և փառաւոր:

Դ Ձեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 201բ:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՅԱԿԱՅ ՅԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՒ ՄԵՍՐՈՎԲԱՅ ԵՒ ԱՅԼՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅՆ ՅԱՅՈՑ

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անպատմելի շնորհօք լըցեալ, սուրբ վարդապետն աստուածարեալ,
Մեսրոպ տեղի Հոգոյն եղեալ, անճառելի փառաւք փայլեալ:
Յազգէ մեծի Լուսաւորչին, Սուրբն Սահակ երանելին,
Որդի եղեալ Տէր Ներսիսին և ժառանգել զաթոռ նորին:
Սուրբն Մեսրոպ բարեաց տեղի, արժանացաւ մեծ պարգևի,
Գլխոյն եղև հայոց գրի, Վըրաց ազգին և Աղուանի:
Աստուածազարդն Սուրբ Սահակ, բազում բարեաց է յիշատակ,
Որ մինչդեռ էր նա սարկաւագ, ըզլինելոցն ետես գուշակ:
Ռետին կենաց ետուր մարդկան, Մեսրոպ անաւթըն սրբութեան,
Որ փոյթ արար թարգմանութեան, և պատրաստեաց հոգոց սեղան:
Արմատ բարեաց շառաւեղեալ, և գաւազան հոգով ծաղկեալ,
Սուրբն Սահակ հովիւրն ընտրեալ, Հայոց Մեծաց առաջնորդեալ:
Քաղաք յայտնեալ անթագչելի, վերա լերին անդրրդուելի,
Սուրբն Մեսրոպ քաջ ռաբունի, լըցեալ շնորհաւքն Քրիստոսի:
Երկնաւորաց նըմանաւոր, մաքուր վարուք արժանաւոր:
Սուրբն Սահակ այր փառաւոր, Հայոց Մեծաց իշխանաւոր:

Ի հրաշալի աւուրս տօնի, ձեր հանգստեան յիշատակի,
Աղաչեցէ՛ք զՏէրն ամենի, մեզ ողորմել յաւրն ատենի:

Աղբյուրներ

Ե-Ձեռ. հմ. 6527, թերթ 55ա-56ա:

Ծայրակապ՝ Այս Առաքելի:

ՏԱՂ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅՆ ՍԱՅԱԿԱՅ ԵՎ ՄԵՍՐՈՊԱՅ

Ի Ձեզ հաստատեալ կան տիեզերք ամենեքեան,
Հիմն անխախտելի, եկեղեցիք Հայաստանեայց:

Դուք պատմաբանող թարգմանութեամբ տնաւրէնութեանն,
Զոր և կատարեաց Քրիստոս ի պէտս մեր փրկութեան:

Զպէսպէս զսքանչելիս, գործս նորա բժշկութեան,
Կարգաւ ձեր գրեալ, ետուք մեզ գանձ անծախական:

Ի շրթանցն Տեառն ըսփռեալ շնորհս զանազան,
Զոր մեզ ծանուցիք ձեր պատուական թարգմանութեամբս:

Զխաչն և զՅարութիւն և զԳալուստըն հրաշական,
Ի Զէնչ մեր ուսեալ, ի յայս հաւատ կամք ապաստանի:

Մեծ Հայաստան, որ քրիստոնեայք նախ կոչեցեալք,
Անշարժ ի ձեր վէմդ եկեղեցիս արձանաւ:

Որք բարձեալ ըզձայնս այսաւր, ի փառս Զեր անուան,
Մեր այս շնորհաց ամենեքեան կան գոհաբան:

Որդիքս որ ճմլեմք կաթն ի ձեր ստեանցս քաղցրահամ,
Շուրջ առեալ պարեմք, Զեզ եղանակս քաղցրահամ:

Ով աւետաւորք ի յաւետեալք, տուն հանգստեան,
Լիք մեզ առաջնորդք աղաչանաւք Զեր սրբութեանդ:

Զփառս Քրիստոսի մեր, մեծ յուսոյդ և ցնծութեանդ,
Որում գոհութիւն տամք ի յայժմուս և յաւիտեան:

Աղբյուրներ

Գ-Ձեռ. հմր. 474, թերթ՝ 95ա-96ա

ՓՈԽ

Տաւն հանդիսական տաւնեմք, Հայաստան բոլոր Զեզ ցայսօր,
Յոր ծաւալեցեալք դուք ծով, արբուցէք զհոգիս մեզ յուսով,
Որով ըզմայլեալք ուրախ ի Քրիստոս սիրովն ցնծամք,
ԶՔէն ի Քրիստոսի ի փառս գոհանամք հայր պատուականք,
Աւրհնեալ յանապատում ի կեանս ի յայժմ ու միշտ և յաւիտեան:

Աղբյուրներ

Գ-Ձեռ. հմր. 474, թերթ՝ 96ա

ԿԱՆՈՆ ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑ ԲԱՅԱՆԱՅԻՑ

ԳԱՆՁ ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑ ԲԱՅԱՆԱՅԻՑ

Խոստովանեալ անմահ թագաւոր, Յիսուս Քրիստոս արքայ երկնաւոր,
 Որ ընտրեցեր քեզ յերկրէ զինուոր, սուրբ խորհրդոցն լինել սպասաւոր,
 ԸզՂեոնդէս ծերն փառաւոր, որ էր պատմիչ բանին լուսաւոր,
 Զաթոռակալ գահուն ահաւոր, ըզսուրբ Յովսէփ հրեշտակն երկնաւոր,
 Եւ զտեսուչն հաւատիս բանաւոր, ըզսուրբ Սահակ անուն ըղծաւոր,
 Հանդերձ զընդին իւրեանց փառաւոր, որք ցանկացան փառացդ
 երկնաւոր,
 Ահա ազատեա ըզմեզ ի մեղաց, բարէխաւսութեամբ Սրբոց Ղեոնդեանց,
 Աղաչեմք:

Աւրհնեալ, աւրհնեալ և դարձեալ աւրհնեալ, Երրորդութիւն դու
 Սուրբ կատարեալ,
 Ի հրեշտակաց եւ փառաւորեալ, եւ ի հրեղինացն միշտ երկիր պագեալ,
 Առ քեզ գոչեմք սրտիւս մաղթեալ, Քո սուրբ տեսոյդ տենչամ աղերսեալ,
 Կամիմ խաւսել ի տաւնիս հասեալ, վասն Ղեոնդեանց Սրբոցս
 որ ընտրեալ,
 Որք վասն Քո են յոյժ չարչարեալ, և ըզհրամանըդ Քո կատարեալ,
 Զմարմինս իւրեանց ի մահ իսկ տըւեալ, ընդ Քո հաւտին, որ նոցա
 յանձնեալ,
 Զազկերտ արքայն յոյժ յանդիմանեալ, զմոխրապաշտութիւն նոցա
 քամահեալ,
 Զքո սուրբ արէնքն որ նոցա առեալ, քարոզելով որ յերկինքս հանեալ,
 Որ և զմոգպետըն զարմացուցեալ, զխաւարածն ի լոյս դարձուցեալ,
 Որ նոցա դասակից եղեալ, յարքայութիւն զոր խոստացար,
 Ահա ազատեա ըզմեզ ի մեղաց, բարէխաւսութեամբ Սրբոց Ղեոնդեանց,
 Աղաչեմք:

Չարչարակից եղէք Միածնին, մահացելոյն և անմահ Բանին,
 Որ բարձրացաւ մարմնով ի խաչին, վասն յանցանաց մարդոյն առաջին,
 Կամաւ կայիք դուք ի յատենին, աշխարհաւեր գոռոզ Յազկերտին,
 Այն որ քակեաց զգաւառ հայրենին, Պարթև անուն մեր Լուսաւորչին,
 Համախոհաւրն սատանային, և անիծեալ Վասակայ չարին,

Որ զանծկալի իշխանքն բարձին, արեամբ զՀայոց աշխարհս ներկեցին,
 Զեկեղեցիքս մեր քակեցին, զմանկունս սոցա գերի վարեցին,
 Ահա ազատեա ըզմեզ ի մեղաց, բարէխաւսութեամբ Սրբոց Ղևոնդեանց,
 Աղաչեմք:

Առաւել պարծիմք ձեր յիշատակաւք, հայրք և հովիւք և պետք
 ցանկալիք,
 Հանդիսացեալք յաւր ձեր կատարման, յոգնահրաւէր ձայնիւ
 բերկրական,
 Տանախրմբել ձայնիւ հրըճուական, պերճաձայնեալ երգաւք զանազան,
 Բաղձամբ աւուր ձերոյ կատարման, շարշարանացդ ձեր կատարման,
 Գարշապարաց ձեր երկրպագեալ և զշնորհաբաշխ աջսրդ համբուրեմք,
 Մաղթողական աղաւթիւք խնդրեմք, յայլասեռից ըզմեզ ազատիլ
 հայցեմք,
 Ահա ազատեա ըզմեզ ի մեղաց, բարէխաւսութեամբ Սրբոց Ղևոնդեանց,
 Աղաչեմք:

Տէր Յովսէփ արի և սուրբ հայրապետ, Ղևոնդ ուղղափառ
 երէց վարդապետ,
 Սուրբըդ Սահակ ընտրեալ հայրապետ, ըմշտունեաց տանըս դիտապետ,
 Ճըշմարիտ բարիւք և սուրբ նահապետք, դուք հայկազան
 ազգիս վարժապետք,
 Ներադրեալ քաջ քահանայապետք, և պանծալի պարուց կարապետք,
 Վերնական զաւրացն դուք դասապետք, հայոց ազգի սէք հազարապետք,
 Դուք Տէրունեան տանըս հրաշապետք, և խորհրդոցն նորին
 բաշխապետք,
 Դուք բարնունակք, ծաղկեալ պըտղաւէտք, մերոյ ազգիս Դուք
 սուրբ հայրապետք,
 Ահա ազատեա ըզմեզ ի մեղաց, բարէխաւսութեամբ Սրբոց Ղևոնդեանց,
 Աղաչեմք:

Ուրախացի՛ր, Սիոն սխրալի, դուստըր Վերին Երուսաղէմի,
 Քաղաք Աստուծոյ, տաճար կենդանի, կաթողիկէ մայր եկեղեցի,
 Յիշատակաւ հովուացն երջանկի, որք զարինսն հեղին վասըն
 Քրիստոսի,
 Զարթո՛ զմանկունսդ ի ժամս նազելի, և աւրհնեա՛ զԱստուած
 երգաւք հրըճուալի,
 Խնդրեա՛ վասն մեր ի յԱրարչէն, խաղաղութիւն շնորհել աշխարհի,
 Շիջուցանել զբոցն ի բանսարկուէն, որ բորբոքեցաւ ի մեզ Յազկերտէն,

Եւ հրդեհեալ կիզեաց զազգս Հայկէն, զաշակերտեալքս ի մեծ Պարթևէն,
 Ներկեաց արեամբ զերկիրս մեր ամեն, ի սկըզբնաշարշար
 պատուհասողէն,
 Որ և հայցեք ի վերնատուողէն, զմեզ ազատել ի պեղծ բանսարկուէն,
 Ահա ազատեա ըզմեզ ի մեղաց, բարէխաւսութեամբ Սրբոց Ղևոնդեանց,
 Աղաչեմք:

Ի իւսեալ անուանք սուրբ երանելեացն, կատարելոցն յապաշխարողին,
 Յովսէփ արին դէտ Հայաստանին, և Սուրբ Սահակ պետն ըռշտունին,
 Ղևոնտ երէց և Սուրբ Բաբոնին, Թաթիկ ընտիր սուրբ հովիւն արին,
 Մուշէ եւ Արշէն և Սանվէլ բարին, Քաջաջ սարկաւազն ընդ Աբրահամին,
 Եւ նորագիւտ դաստակերտ արին, երանելի և սուրբ ծերունին,
 Որք խաչակից եղեն Արարչին, և մահակիցք մեր կենարարին,
 Հանդերձ բոլոր զինուորաւք գնդին, կատարելոցն ի մեծ հանդիսին,
 Սոցայ մաղթանքն առ քեզ խընկեսցին, Յիսուս Քրիստոս տալ մեզ
 քաւութիւն,
 Յիշեա, եւ Զանձինս.:

Րամոդ լուսոյն ծնաւդ անհասին, զիմանալին և զանճառելին,
 Մայր լինելով Աստուծոյ Բանին, նորոգեցեր զբնութիւնս մարդկային,
 Բարէխաւսեա քո Սուրբ Միածնին, տալ մեզ զառատ Իւր զողորմութիւն,
 Կցորդութեամբ Սուրբ Կարապետին, Ստեփաննոսի Նախավըկային,
 Այլ և մերոյ Սուրբ Լուսաւորչին, Հայաստանեաց Սուրբ հայրապետին,
 Մարգարէից տեսանող դասին, եւ առաքելոց ընտրեալ երամին
 Եւ որոց տաւնեմք զյաղթանակ մարտին, ըզՂևոնդի և զսուրբ մոգպետին,
 ԸզՏէր Յովսէփ կաթողիկոսին, և զՍուրբ Սահակ եպիսկոպոսին,
 ԶԹաթիկ արի քաջ հովապետին, ըզՄուշէի եւ զԱբրահամին,
 ԸզՔաջաջայ և զՍամուէլին, և զԱրշէնի սուրբ քահանային,
 Եւ զՎարդանայ Սուրբ զաւրավարին, ըզԽորենայ և զՀրմայեկին
 Եւ ըզբոլոր հաՎազան զաւրին, որ վասն Որդոյ Քո զմահ յանձն առին,
 Սոքաւք մաղթեա ըզՔո Միածնին, տալ մեզ զառատ Իւր զողորմութիւն
 Եւ ստացողի տառիս Մեսրոպին, խնդրէ ի Քէն Սուրբ կոյս Տիրածին,
 Ողորմեա:

Աղբյուրներ՝
 Խորագիր՝

P -Ձեռ. հմր. 5431, թերթ՝ 125բ-128ա
 P Խաչատուր

ԳԱՆՁ ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑՆ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անճառ անհաս եղական գոյի, Երրորդութիւն անբաժանելի,
Անուր, աներբ, անսահմանելի, անչափ, անքանակ անպարագրելի,
Որ ոչ ընտրես զքոոցդ արժանի, այլ տաս շնորհս Քո ամենի,
Մաքրեա ըզմիտըս իմ յախտից չարի, խօսել ձայնիւ երգ ներբողինի,
Գովել զվրկայսն յաղթող ի մարտի, զվերատեսուչ մերոյս Արմենի,
Այլև ողբալ զագգս հայ զարմի, զԱսքանազեան Թորգոմեանս տոհմի,
Ըզբանաւոր Հաւատըս Քրիստոսի, գնեալք արեամբ Որդոյն Միածնի,
Զլուսաւորեալքս յագգէն պարթևի, արյուն անուն Սըրբոյն Գրիգորի,
Գըթա ի մեզ Տըւողդ կենաց, բարեխօսութեամբ Սուրբ հօտապետաց,
Աղաչեմք։

Յարեւելից ազգէն պարսկական, շարժեալ եկին ազգ մոլորական,
Կամէին առնել զաշխարհս Հայաստան, երկրպագուս հրոյ եւ
արեգական,
Սուրբըն Վարդան և այլքն ամենայն, զօրաժողով առնեն միաբան
Եւ ընդ նոսին հովիւքն արթնական, Յովսէփ, Սահակ, Ղևոնդ
պատուական,
Սամուէլ, Մուշէ, Արսէն տիրական, լուսաւորիչքն երկրիս Հայաստան,
Յորդորէին զզօրսն արիական, ոչ երկնչել յահէն մարմնական,
Անքակտելի մընալ եւ անխափան, ի հաւատոյս քրիստոնէական,
Գըթա ի մեզ Տըւողդ կենաց, բարեխօսութեամբ Սուրբ հօտապետաց,
Աղաչեմք։

Սուրբքըն սիրով Հոգոյն զօրացեալ,
Զանձինս իւրեանց իսկ ի մահ մատնեալ, եւ պըսական արժանաւորեալ,
Այս զքահանայսըն սուրբ ըմբռնեալ, և կապանաւք առ ինքեանս
պահեալ,
Մեծաւ գանիւրն նոսա տանջեալ, և յաղչամուղջ տեղիս արգելեալ,
Եւ չար արքայն ժողով արարեալ, եւ ի Քուշանաց երկիրըն չուեալ,
Պատերազմաւ ընդ նոսա մարտեալ, յաղթահարեալ և նըկուն դարձեալ,
Քուրմք շարեացն ընդդէմ գընացեալ, և զքահանայսըն շարաբանեալ,
Ասեն՝ «Վասն այն գործ քո չյաջողեալ, զի կենդանի զնոսայ ես թողեալ»,
Գըթա ի մեզ Տըւողդ կենաց, բարեխօսութեամբ Սուրբ հօտապետաց,
Աղաչեմք։

Յայնժամ հրաման ետ արքայն շարեաց, վասն սըրբոյն հայրապետաց,

Զոմըն մոգպետ առ նոսա յըղեաց, եւ իշխանութիւն ետ շարշարանաց,
 Թէ հնազանդին ասէ մեր կամաց, և արժանի արա պարգևաց,
 Եւ թէ չգոհն հըրոյ տարերաց, փութով հատոյ զնոսա ի կենաց,
 Իսկ հօտապետքն Հայաստանեայց, ուրախութեամբ ի բանտն
 արգելած,
 Յաւժարութեամբ տարեալ տանջանաց, ակն ունէին անանց պըսակաց,
 Գըթա ի մեզ Տըւողդ կենաց, բարեխօսութեամբ Սուրբ հօտապետաց,
 Աղաչեմք.:

Առեալ հըրաման մոգպետըն հըրո, վասն նոցա հարցափորձելոյ,
 Աուրս բազում նաւթիս պահելոյ, զի ընդ կարեաց մարմնոյ զոհելոյ,
 Նոքա ի Տէր Աստուած յուսալոյ, և կերակուր զաղօթն առնելոյ,
 Յետոյ ի միտսըն զղջանալոյ, այն մոգպետին զնոսա հանելոյ,
 Իսկ հօտապետքն յանձին ոչ առնելոյ, վասն սիրոյ մեծին Աստուծոյ,
 Ասեն. «Ոչինչ ի մեզ հոգալոյ, ընդ խաւարիս բընակելոյ»,
 Զի ակն ունիմք անանցըն լուսոյ, ընդ Քրիստոսի ուրախանալոյ,
 Գըթա ի մեզ Տըւողդ կենաց, բարեխօսութեամբ Սուրբ հօտապետաց,
 Աղաչեմք.:

Ռահին կենաց զընալոյ սպասէին, սուրբ քահանայք սիրողք անմահին,
 Միշտ անդադար սաղմոս երգէին, զբազմեալն յերկինս փառաւորէին,
 Մոգպետն եկեալ արտաքոյ բանտին, ետես ըզսուրբսըն, զի նընջէին,
 Այլ անճառ լոյս ահագնային, որ ի մարմնոյ նոցա փայլէին,
 Զարհուրեցաւ տեսլեամբըն հըրաշին և լոյս ծագեաց ի սիրտըս նորին,
 Զայնեաց սիրով սըրբոցն երամին, մըտեալ, պատմեաց զտեսիլըն
 ահագին,

Արփիական լոյսն անեղական, որ ոչ կամի ըզկորուստ մարդկան,
 Ընտրեաց զզլուխ շարին մոլեկան, եւ արար անաւթ հոգոյն բնակարան,
 Իսկ սուրբ վըկայքն յոյժ ուրախացան, և փառս ետուն Փըրկողին անուան,
 Սաղմոսէին հոգով տիրական, զերգըս Դաւթի մարգարէութեան,
 Սէր առաքեայ զլոյսդ անճառական, առաջնորդել մեզ ի հանգստեան,
 Գըթա ի մեզ Տըւողդ կենաց, բարեխօսութեամբ Սուրբ հօտապետաց,
 Աղաչեմք.:

Քարոզութեամբ սըրբոցն երամին, որ պատմէին զգալուստ Միածնին,
 Հաւանեցաւ մոգպետ այն բարին, և ի բանտէն հանեալ ըզնոսին,
 Մըկրտեցաւ ձեռամբ նոցին, և հաղորդեալ կենարար հացին,
 Իսկ քահանայ ոմն ի մէջ նոցին, որ կարծէին տըգէտն նըմին,
 Ամենեքեան ըզնա մեծարէին և բարձ ընտիր ըզնայ առնէին,

Զի չերկնչի յահէ սպանողին, և որոշի ի գնդէն նոցին,
Պատասխանի առնէ նայ նոցին և խափանէ զկարծիսըն սնոտին,
Ես ակն ունիմ անանց պսակին և անպատում փառաց հանգստին,
Գըթա ի մեզ Տըլողդ կենաց, բարեխօսութեամբ Սուրբ հօտապետաց,
Աղաչեմք.:

Երանելի վրկայքն սիրով, ըզմիմեանըս մըխիթարելով,
Իսկ Դէնշապուհ առ նոսա գալով, ընդ մեզպետին դարձըն տրտմելով,
Զնոսա առեալ ի քարշ տանելով, մարմինքն յարիւնըն թաւալելով,
Զամեանեսեան նահատակելով, և զմոգպէտն ընդ նոսա սըրով,
Միշտ տօնօղացս բարեխօսելով, առ Տէր Յիսուս Աստուածըն մարմնով,
Գըթա ի մեզ Տըլողդ կենաց, բարեխօսութեամբ Սուրբ հօտապետաց,
Աղաչեմք.:

Լուսաւորիչք ազգիս հայկազեան, եւ եկեղեցւոյ ջահք անշիջական,
Սուրբ հօտապետք Բանին տիրական,
Որք յաղթեցիք սիրովն անվախճան, աշխարհասէր մարմնոյ
ցանկութեան,
Զմահ ի յանձն առիք, թաւալեալք յարեան, վասն կենացն յաւիտեան,
Յաւուրս տօնի ձերոյ կատարման, աղաչեցէք զԱստուածն իսկական,
Մեզ ողորմել յաւուրն յարութեան, յորժամ գայցէ Տէրն ի Դատաստան,
Ահա յիշ.
Եւ եւս,
Զանձինս.:

Էին անմահ սուրբ թագաւորին, եղեր տեղի Սուրբ Աստուածածին,
Բարեխօսեա քո Սուրբ Միածնին, զմեզ ազատել ի հրոյ գեհնին,
Կըցորդ ընդ քեզ ձայնըն բարբառին, Լուսաւորիչըն ընդ Ստեփաննոսին,
Սուրբ հովվապետքըն Հայաստանին, որ և այսօր տօնիւս պատուին,
Յովսէփ, Սահակ ընդ Սուրբ Ղևոնդին, Սամուէլ, Մուշէ, Արսէն ցանկալին,
Երանելի մոգպետն ընդ նոսին, նորա պըտող նահատակ բարին,
Նընչեցելոց մերոց եւ ամենին, յոյս յարութեան ընդ յաջակողմին,
Ողորմեա.:

Ձեռգ. հմր. 6527, թերթ՝ 225բ-228բ:

Ծայրակապ՝ Այս յԱռ[ա]քելէ

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ԳԱՆՁ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԵՒ ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑ Ի ՅԱՌԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ

Անճառելի լոյսն անեղական, որ է ծնունդ Հաւր, Որդի և Բան,
 Ըզհուր սիրոյ Իւր արքայութեան, բորբոքեցոյց յորդիս Թորգոմեան,
 Որով վառեալ հոգով տիրական, Սուրբըն Վարդան և իւրքն ամենայն,
 Հեծելագունդ զօրօք հայկական, վաթսուն և վեց հազար միաբան,
 Քահանայիւք դասուք հրաշագան, հայրապետաւք վարդապետական,
 Ընդդէմ պարսիցըն ճակատեցան, յայտնել զհաւատս քրիստոնէութեան:
 Բարեխաւսութեամբ Վարդանանց սրբոց, Տէ՛ր, ողորմեա՛ ազգիս
 մեր հայոց,

Աղաչեմք:

Ռահին կենաց սպասէին հոգով, անճառ կենացն իսկ ակն ունելով,
 Սուրբըն Ղևոնդ վարդապետելով, զարիական զաւրսն պնդելով,
 Որք երեխայքին մկրտելով, մարմնոյ Փըրկչին հաղորդ առնելով,
 Զերրորդութիւնըն դաւանելով, զմարդեղութիւն Բանին ճառելով,
 Ի պատերազմ յորդորելով, Աստուածորդոյն խաչիւ կնքելով,
 Զքաջութիւն նախնեացն յիշելով, որք վասն Տեառն չարչարելով:
 Բարեխաւսութեամբ Վարդանանց սրբոց, Տէ՛ր, ողորմեա՛ ազգիս
 մեր հայոց,

Աղաչեմք:

Արիացեալք ի յասպարիսին, ճակատեցան դէմ պարսից ազգին,
 Խառնեալ յիրար կողմանքն երկոքին, և զմիմեանս մահու մատնէին,
 Քան զփայտահար մայրեաց լինէին, կամ դարբնաց սալ ուռամբ ուժգին,
 Զայն աղեղանց ճայթմունք նիզակին, շողս սուսերացն ի միջի նոցին,
 Ահագնագոչ ձայն արձակէին, որպէս զորոտըս գարնանային,
 Շատոց արհասն ժամանէին, այլք կիսամահ անդէն հեծէին,
 Բազումք ի մէջ արեան լողային, քանզի յերկուց կողմանց պարտէին:
 Բարեխաւսութեամբ Վարդանանց սրբոց, Տէ՛ր, ողորմեա՛ ազգիս
 մեր հայոց,

Աղաչեմք:

Քաջամարտիկ զօրականքն ընտրեալ, Սուրբըն Վարդան
 և ընկերքն երանեալ,
 Արիաբար անդ պատերազմեալ, և ի Պարսից ազգէն կատարեալ,

ՅԱստուածորդոյն պսակաւորեալ, և երկնաին փառաց ժամանեալ,
 Հրեղէն կառօք յերկինս ամբարձեալ, և անպատում բարեացըն հասեալ,
 Այլ անտրտունջ հայոց մնացեալ, և եկեղեցի սուգ մեզ ըզգեցեալ,
 Քանզի զիշխանսըն նահատակեալ, և զքահանայսըն գերի վարեալ:
 Բարեխաւսութեամբ Վարդանանց սրբոց, Տէ՛ր, ողորմեա՛ ազգիս
 մեր հայոց,

Աղաչեմք:

Երանելի վկայք Քրիստոսի, Սուրբըդ Վարդան, Խորէն պանծալի,
 Արտակ, Արսէն, Հրմայեակ բարի, և Գարեգին վրկայեալ նախկի,
 Վահան մանուկ սիրող Քրիստոսի, Տաճատ գեղովըդ զարմանալի,
 Զինւորեցայք Որդոյն Միածնի, հազար թըլով վեց ընդ երեսնի,
 Պըսակեցայք յարքայէն երկնի, էք ժառանգորդք վերին խորանի,
 Ծունըր կըրկնեմք յաւուրս ձեր տօնի, և աղաչեմք ի ձէնջ ըղձալի,
 Մեզ բարեխա՛ւս լերուք յատենի, աստ և յաւուրըն դատաստանի,
 Ահա յիշ.

Եւ ևս առաւել,

Զանձինս.:

Լուսապայծառ Կոյս երանուհի, լուսանըկար տաճար սքանչելի,
 Լոյս գերազանց համայն աշխարհի, լուսապաճոյճ գեղով հրաշալի,
 Այսօր ի տօն սրբոցն երամի, զաւրավարացն Հայաստանի,
 Սուրբ Վարդանա սըտրատելատի, և ընկերացն իւր ամենայնի,
 Եւ Յովսէփայ կաթողիկոսի, Սուրբ Սահակ եպիսկոպոսի,
 Ամենիմաստ մեծ քահանայի, սուրբ Ղևոնդեայ քաջ վարդապետի,
 Բարեխաւսեա՛ Որդոյդ Միածնի, զխաղաղութիւն շնորհել աշխարհի,
 Պահել հաստատ զաթոռ Գրիգորի, Լուսաւորչին մերոյ արմենի,
 Եւ զտեղապահ նորին վիճակի, զկաթողիկոսն անփորձ յերկրի,
 Զեպիսկոպոսն և այսըմ գաւառի, զՏէր այս անուն շնորհաւքն Յիսուսի,
 Ժողովրդեանս մեր ամենայնի, Աջն Աստուծոյ լիցի հովանի,
 Ողորմեա.:

Աղբյուրներ

В-Ձեռ. հմր. 6527, թերթ 58ա-59բ:

Ծայրակապ՝ Առաքել:

ՏԱՂ ԱՉՆԻԻ ԴԱՍԲ ՀՐԷԱԿԱՆԻ ՁԱՅՆՆ Է

Այսաւր միաբան, ազգըս Հայաստան,
Տաւնեմք զյիշատակ Վարդանանցն, որք պսակեցան:

Յազղմանէ չարին, շարժեալ Յազկերտին,
Կամէր խափանել ըզպաշտաւն Որդոյ Միածնին:

Սպառնալեալք լըցեալ, զօրըս ժողովեալ,
Որպէս շար գազան կատաղի, ի Հայք արշաւեալ:

Վարդան սրբասէր, զիշխանըս ժողովէր
Ամենի պարգև նա շնորհէր, և քաջալերէր:

Այլև Ղևոնդի, Սուրբ վարդապետի,
Քարոզեալ պընդէր ըզնոսա ի սէրն Յիսուսի:

Բամեալ խըմբեցան, և ճակատեցան,
ՁՄիածինն Յիսուս յիշեցին, և ի մարտ մըտան:

Դասդաս լինելով, պատերազմելով,
Անողորմաբար զմիմեանըս սպանանելով:

Անդ ահագնագին, ձայնիւ գոչէին,
Ձերեսըն դաշտին վարդագոյն արեամբ ներկէին:

Նիզակաց ձայնին, շողալ սուսերին
Եւ նետից թանձրութեամբ միջաւրեայն գիշեր լինէին:

Անկեալ թափլէին, ի մէջ արիւնին,
Ոմանք կիսամեռ և բազումք զհոգիս հանէին:

Նոյնժամայն առին զպըսակն երկնաին,
Վարդան և Խորէն, Հըմայեակ, Արտակ գովելին:

Ցանկալին Վահան, Արսէն պատուական,
Առաջին վըկայն Գարեգին, Տաճատ իւր նըման:

Նաև այլք յողով, նահատակելով,
Ի փառըս Փըրկչին Յիսուսի, Հօր և Սուրբ Հոգոյն:

Աղբյուրներ՝ Բ-Ձեռ. հմ. 6527, թերթ 60աբ:
Ծայրակապ՝ Այս Վարդանանցն:

ԳԱՆՁ ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑՆ ԲԱԶԱՑ

Երկայնամիտ քաղցր և ողորմած, խնամալու և գրթած,
 Բարձեր ի կենաց զագգն Արշակունեաց, թագաւորութեանըս
 Հայոց մեծաց,
 Սաստիկ յոխորտաց սասանըն պարսկաց, ազգն աստուածորաց,
 Զոքունս նուաճեաց մոգուցն աւրինաց, ի սուր սասանեաց,
 Յամացն Արշակայ Որդոյ Տըրդատայ, մինչ ի յԱրտաշէսըն հայոց արքայ,
 Յազկերտ Վըռամայ զփրղձուկըն թափէ, զՔրիստոս ուրանայ և
 ոչ զըղջանայ,
 Ի Մըծբին գնայ, Թէոդէս դողայ, և գանձ խոստանայ,
 Անատաւ անուն բերեալ գանձ անհուն, սպարապետ նորուն:
 Քաղցրասցին, Տէր Յիսուս Աստուած Քո հայոց ազգիս,
 Որ եմք նըշկախած, կամքըտ Քո գրթած, աղաչեմք:
 Զարըն զաւրանայր, արքայն ամբառնայր, և ոչ ցածանայր,
 Այրէր և կոծէր, մըրցէր, բորբոքէր և ոչ շիջանէր,
 Պատճէն առաքէր, հրովարտակ գըրեր, զաշխարհս գումարէր,
 Հայոց և Վըրաց, յԱղանց և Լինաց, Ծաւդաց և Կորդուաց,
 Խաղաց և գընաց, յաշխարհըն Հոնաց, անուն Քաւշանաց,
 Յոյժ ըզնա նեղեաց, և գործն յաջողեաց, զգաւառն աւերեաց,
 Պիղծ գոհիւք պատուեաց, զատրուշանս կրակաց, ցլաւք սպիտակաց,
 Զքրիստոնեայս գրկեաց, զինչս յափշտակեաց, մոգուցըն շնորհեաց,
 ԶՔրիստոս հայհոյեաց, զխաչնՆալն անարգեաց, զկուսածինն
 Աստուած ոչ սըրտաբեաց,
 Նա ոչ հանդուրժեաց, մանուկն ի քաջաց, Գարեգին գոված,
 Զոր ի նոյն տեղի վասըն Քրիստոսի զարիւն իւր հեղեաց:
 Քաղցրասցին, Տէր Յիսուս Աստուած Քո հայոց ազգիս,
 Որ եմք նըշկախած, կամքըտ Քո գրթած, աղաչեմք:
 Դարձեալ բամբասեն, զԱստուած նախատեն, և պարտաւորեն,
 Նամակ մակագրեն, ի Հայս առաքեն, զթուղթն պատճառեն,
 Պատասխան ուզեն, թէ զիա՞րդ լինի, որ զԱստուած խաչեն,
 կամ մեռեալ թաղեն,
 Իսկ ութուտասանք, հայրապետքն ընտրեալք, բանակ բոլորեն,
 Պատասխան կազմեն, հոգով նկարեն, զչարսն արտահոսեն,
 Այլ մեծ անուանիք տան պատասխանի, գրոյն արքունոյ,
 Քրիստոս Աստուած է, Յիսուս ստեղծաւղ է, աւծեալ ի Հաւրէ,
 Զմայրըն ստեղծանէ, ի նմանէ ծնանի և կաթն ջամբէ,

Յիւր պատկերըն գայ, զհինն սպանանէ և նոր նորոգէ,
 Ինքըն մեռանի և դարձեալ յառնէ, ըզմեզ յարուցանէ,
 Պտուղն ոչ պատճառէ, որ զմեզ արտաքսէ, այլ անարգանաց
 պատին ի չարէ:

Քաղցրասցին, Տէր Յիսուս Աստուած, Քո հայոց ազգիս,
 Որ եմք նըշկախած կամքըտ Քո գըթած, աղաչեմք:

Յետ բազում չարեաց, պիղծն աստուածուրաց, զաւրըս գումարեաց,
 Փոսըս փորոտեաց, փիղըս պատրաստեաց, երից հազարաց,
 Եկեալ կուտակեաց, լեգէհոնախումբ զաւրաց, զայլս հոլովեաց,
 Արին ի յարեաց, բարին ի բարեաց, վարդըն ճըշեաց,
 Գոչեաց և մընչեաց, զազգըս Հայաստան ի կոյս կուտակեաց,
 Ի դաշտն Արտազու, ընդդէմ ճակատեաց, վեցից և տասանց և
 վեց հազարաց,

Ի մարտըն խմբեաց, և ճիրըս գործեաց, Մուշկանըն դողաց,
 Ճայթումն աղեղանց, կոփըն վահանաց, շողըն սուսերաց,
 Ճաւճումըն ըռըմբաց, խիզախն ահեղաց, գլորըն դիականց,
 Հեծըն խոցողաց, բեկըն նիզակաց, որ սըրտաթափեաց,
 Վարդան որոնեաց և ոչ հանդուրժեաց ի մէջ գազանաց,
 գունդն ինձ սուք էած,

Ընտրեալ ի յերկրի ծաղիկ շուշանի, Վարդան հրաշալի,
 Ո՛վ Տէր Մամիկոնի, շառաւիղ բարի, յազգէն Գրիգորի,
 Խորէն կորովի, Արտակ գովելի, Հմայեակ որդովք իւրովք կատարի,
 Տաճատ տէրունի, տուն արժանասցի, Վահան և Արսէն ընտրեալք
 ցանգալիք,

Սուրբըն Գարէգին, երկու հարազատք ընդ նմին, այսաւր կատարին,
 Ո՛վ սուրբ Վարդանանք և քաջ նահատակք, բարեխաւսեցէ՛ք
 առ Տէր վասըն մեր:

Քաղցրասցին, Տէր Յիսուս Աստուած, Քո հայոց ազգիս,
 Որ եմ նըշկախած, կամքըտ Քո գըթած, աղաչեմք:

Պատճառ դու եղեր պիղծ աստուածուրաց, Վասակքդ ի Սիւնեաց,
 Որ բաժանեցեր զզաւրքն ի զաւրաց և յընփշամարտաց,
 Տան զմեզ գելանաց և զՍուրբ առաջնորդն ի բանտ զընտանաց,
 Ի գէջ աղտեղի տուն անարժանաց, կարաւտ կերակրոց և հանգստանաց,
 Վարեն ի յաւտար աշխարհ կապանաց, նըշդեհ և պանդուխտ ի մէջ
 գազանաց,

Նախարարքն աղքատ, փափկասունքն անյարկք, մերկ և խայտառակ,
 Սիրով բաղձալի ի մահ փութացեալ վասըն Քրիստոսի,
 Քաղցրասցին, Տէր Յիսուս Աստուած Քո հայոց ազգիս,

Որ եմք նըշկախած, կամքըտ Քո գըթած, աղաչեմք:

Ղևոնդ վարդապետն իւր սուրբ ընկերաւքն ի խոր զընտանին,
 Կայր ողորմագին, անդու ճըգնէին և միշտ մաղթէին,
 զխաղաղութիւն ազգիս հայցէին,
 Մոգպետն ի բանտին, ի տեսարանին, գայր ի հանդիսին,
 Տեսանէր ըզլոյս փառաց գիշերին, փայլումն ի մարմին,
 Հաւատայր սըրտիւ ի Հայր և յՈրդի, և ի Սուրբ Հոգին,
 Ի վաղեան աւուր Դէնշապուխ չարին, նըստեալ յատենին,
 Արեան ծարաւին, վասն արտրուշանին, ընդ հայրապետին,
 Յորժամ ըստուգեաց ըզպատասխանին, վասն անցման կրակին,
 Սուսերն ի միջին, հար զաջոյ ուսին, ըզհայրապետին,
 Կողմն ահեկանին, յերկիր թաւալին, և աղաղակէր ի մէջ հանդիսին,
 Ի վեր կարկառեալ զաշն մարմնային, տեսանէր պըսակ վեցից բոլորին,
 Սահակ Ընըշտունին, Յովսէփ ցանգալին, Ղևոնդ Վանանդին,
 Մուշէլ և Արշէն, Քաջաջ, Սամուէլ, Աբրահամ, Խորին,
 Սոքա սիրեցեալ վասն Քրիստոսի զարին հեղին,
 Ահա յիշեսցին.
 Եւ ևս առաւել
 Զանձինս.:

Գովեալ գերազանց, ընտրեալ ի բիրոց, պարծանք կուսանաց,
 Քեզ անհամեմատ վերինք և ներքինք, ի ստեղծականաց,
 Քո աստուածորդին, քան զքեզ գերազանց, որ զքեզ նորոգեաց,
 Եւ դարձեալ պատուեաց, որպէս արեգակն որ լուսովն իւրով
 զաստեղս զաղեաց,
 Այսպէս անառիկ քո աստուածունակ և փառք ի փառաց,
 Սուրբ մայր Աստուծոյ, Սուրբ խորան լուսոյ, տաճար բարձրելոյ,
 Առաւաւտ լուսոյ, ծագաւղ արևու, ծընաւղ Աստուծոյ,
 Քեզ աղերսարկու, մերն արեանառու, սուրբըն Վարդանանք,
 Որ տանիս գահու, զի մեզ մաղթեսցես, Սուրբ Աստուածածին,
 Ի յաւրըն մահու,
 Զքեզ տեսանել մեծ ուրախութեամբ ի սէր քո Որդոյ
 Եւ այժմ ողորմեաց մեզ Տէր Աստուած.:

Աղբյուրներ՝ D-Ձեռ. հմր. 4273, թերթ՝ 94ա-97բ:

[Վարդանանցն]
ՏԱՂ ԳԱՆՁԻՍ

Այսաւր հրաշափառ Հոգին իջեալ յերկնից,
Զձեզ հրաշագործեաց ի յանմատոյց խորանն:
Քաջք և գերազանցք և յաղթողք ի մարտի,
Զինուորք զաւրութեանց յանեղ լուսոյն վառեալք:
Շառաւեղք նախնի հաւր համայնից մերոյ,
Սըրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին երկրի:
Արմատք յարքայէ Տըրդատիոս Մեծէ,
Մուշեղ հըսկային և Սուրբ Թագաւորէ:
Ամեն իմաստուն զաւրեղ գըլուխ բազմաց,
Սուրբ վըկայ Վարդան վառեալ ի սէր Փրկչին:
Պայծառ պայազատ խորեն խոռխոռունի
Եւ ուշիմն Արտակ և սըրբազան Հըմայեակ,
Բարեխաւսեցէք առ Տէր Յիսուս Քրիստոս,
Որ է աւրհնեալ միշտ ընդ Հաւր և Սուրբ Հոգւոյն:

Աղբյուրներ

C-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 68բ-69ա:

Լուսանցային անվանում՝ ՂևոնդԱնցն, Վարդանանցն:

[Վարդանանցն]

Բարեաց գերագոյք և սպառազէնք յաղթաւղք,
Պայծառ միշտ գըտայք յասպարիսի մարտին:

Տաճար հոգևոր, զարմանալին Տաճատ,
Էական բարւոյն վերընդունակ գըտեալ:

Փըրկական նըշան արկեալ զանձամբ իւրով,
Վահան վեհագոյն մանուկ գըտեալ վըկայ:

Պատարագ մաքուր ի յողջակէզ բուրման,
Արսեն պըսակեալ եւթնարբեն շնորհաւք:

Հարազատք բարիք Սուրբ և մաքուրք հոգով,
Գարեգին ըսկիզբն և վըկայիցն աւարտ:

Սոքա են քարինք պատուրարք ամուրք յերկրի,
Հազար ու երեսնից եւ վեցից թիւ կատարեալ:

Մաքրիչ հաշտարար, քաւիչ մեղաց Յիսուս,
Կանգնեա վերըստին զեկեղեցիւքս քո սուրբ:

Հաստատեա զնահանկ Հայաստանեաց երկրիս,
Զաթոռ տիրապէս Լուսաւորչին մերոյ:

Եւ մեք երգեսցուք Երրորդութեանդ ըզփառս,
Այժմ հանապազ և յաւիտեանս ամէն:

Աղբյուրներ

С.-Зен. հմր. 4117, թերթ՝ 69 աք

Լուսանցային անվանում՝ Ղևոնդանցն, Վարդանանցն:

[Վարդանանցն]

Վայելապէս ներբողիւ, ճշմարտապէս գովեստիւ,
Ձեզ խոնարհեալ երկեղի եւ գութ արկանեմք միշտ ձայնիւ:

Արեամբ բերկրեալ պըսակիւ, հայրապետացըս դասիւ,
Սուրբ Ղևոնդեանցըս պատիւ, զերգս ընծայեմք ողջունիւ:

Բոտել մաղթանս սըրտիւ, ի խունկ անուշ Քրիստոսիւ,
Մատուցանեմք խորհրդիւ, զԴաւթեանն ազդել սաղմոսիւք:

Քահանայից հանդիսիւ, հրեշտակական համբուրիւ,
Համարձակիմք այս բանիւ, հրատարակիմք պայմանիւ:

Դուք էք քաղաք Տէրունի, բարձրափայլեալք յաշխարհի
Եւ լոյս կենաց ցանկալի, ըստ տիրական հրամանի:

Արդ ի յաւարտ գովեսցի, ներբողական այս տաղի,
Զոր մատուցար ձեզ բանիւ, ողջակիզեալ ի հոգի:

Պարագրելոյն յարգանդի, մարմնացելոյն Քրիստոսի,
էք բարեխաւս անթերի, վասըն հոգոց նահանգի:

Երբեմն ըզգութ հայրենի, տաղ աթոռոյս Թորգովմի,
Կանգնել յաւետ յիրաւի, զտեղի Սրբոյն Պարթևի:

Տալով ըզցուպ երկաթի, թագաւորիս մերոյի,
Փըշրեսցէ ըզգլուխըս չարի, փարաւովնի երկրորդի:

Ի շտապահաս տագնապի, զոր մատուցաք ի հոգի,
Գերեացըն դարձ շնորհեսցի, դառնալ ի տուն հայրենի:

Նոր պատարագ բերկրալի, երգս եղիցի ձեզ տօնի,
Հաւտապետացըդ մեծի, Սուրբ Ղևոնդեանցըդ դասի:

Էականին Հաւր Բանի, հանդերձ հոգով հըզաւրի,
Փառք և պատիւ հընչեսցի յարարածոցս ամենի:

Աղբյուրներ՝ Շ-Ձեռ. հմր. 4117, թերթ՝ 69բ-70ա
Ծայրակապ՝ Վարքդապետին է
Լուսանցային անվանում՝ ՂևոնդԱնցն, Վարդանանցն:

ԿԱՆՈՆ ՎԱՅԱՆԱՅ ԳՈՂԹՆԱՑԻՈՅ

ՏԱՂ ՍՐԲՈՅՆ ՎԱՅԱՆԱՅ

Յաղթող զարուրթեամբ վերնականաւ լցեալ,
Քաջ զարականս, երանելի Վահան:

Որդոյն Աստուծոյ, ընտրեալ հաւատարիմ,
Մեծ նիզակաւորն, երանելի Վահան:

5 Վառեալ ի Հոգոյն, ի սէր անմահ Բանին,
Մեծ առաքինին, երանելին Վահան:

Հանուրց ստեղծաւորն, Որդոյն անեղածին,
Մաքուր պաշտանեայն, երանելի Վահան:

Արարչին հանուրց, ըստոյգ կամակատար,
10 Ճշմարտահաւատ, երանելին Վահան:

Նախնւոյն նմանեալ, անդրբերելի յուսով,
Հաստատուն սիրով, երանելին Վահան:

Էական լուսով, պայծառացեալ պատկեր,
Գեղ վայելչութեան, երանելին Վահան:

15 Սուրբ Երրորդութեանն ազնիւ ծառայ բարի,
Ի սուրբ յարմատոյ, երանելի Վահան:

Ի հանդէս տաւնի քո սուրբ յիշատակի,
Տէր սուրբըդ Վահան, ընդ մեր աղաչեա՛ր ըզՏէր:

Աղբյուրներ

A-Ձեռ. հմր. 5328, թերթ՝ 95բ F- Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 128բ-129ա
Q-Ձեռ. հմր. 4200, թերթ՝ 116բ-117ա L -Ձեռ. հմր. 2665

Խորագիր

F Տաղ Վահանայ Գո[ղթնացոյ] L Տաղ ազնիւ Q Տաղ Սրբոյն Վահանայ
Ծայրակապ՝ Յովհանէսի

Բնագիր

2FL քաջն ի փխ. քաջ 3L ըստոյգ փխ ընտրեալ
7LQ ամենագոր Փրկչին փխ Որդոյն անեղածին
9Q Էից ընդրեալ փխ հանուրց, ըստոյգ 18Q Ով փխ Տէր

ՍԻՐՈՒՆԻ ՀԻՉԱՆԵՑԻՈՅ

ԳԱՆՁ ՆՈՐ ՎԿԱՅԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

- Աւրհնեալ Հայր ամենայնի, բազմեալ յաթոռի,
Գովեալ է Որդին, անմահ Միածին, ընդ աջմէ ծընաւդին,
Այլև Սուրբ Հոգին, բարեբանեացի Աստուածն անքննի[ն],
Արար սքանչելի, իրս զարմանալի, և հիանալի,
5 Հիզան քաղաքի, այս նահատակի, մերոյ Սիրունի,
Սէրն էնցեղ պիտի, որ վասն Յիսուսի մարդն էնց շարշարի,
Սա ամաւք թուի Ին (25) տարի, բայց հոգովն արի,
Նըման Մկրտչի, որ այսաւր տաւնի, և յիշատակի,
Նոր շարշարանի, ի յայս քաղաքի, որ չէ ասելի,
10 Սիրուն ասին, զքեզ դադին, թաւ Մահմեդի,
Սա անփոյթ լինի, ի յայսըմ բանի, հոգով հաստատի,
Ասաց յայն տեղին, թէ մահ հանդիպի, վասըն Քրիստոսի,
Թող արիւնս հեղի, յայսըմ քաղաքի, որ լոյս մեծ ծագի,
Դարձեալ խնդրեցին, եւ ի խանութն եկին, զՍիրուն բըռնեցին,
15 Ահա կեցո զմեզ Տէր և արդարացոյ ողորմութեամբ Քո,
Աղաչեմք:
- Իսկ սա զաւրացեալ, ի Քրիստոս դիմեալ, և արիացեալ,
Զմարդիկ ժողովեալ, զաւսիաթն արար, զխանութն փակեալ,
Յառաջ գընացեալ, զաշխարհըս թողեալ, եւ [ի]սկոյն մոռացեալ,
20 Ի Քրիստոս դիմեալ, ըզմահ յանձն առեալ, և արիացեալ,
Մաւտ դադին տարեալ, բազում ինչ քննեալ, և հարցափորձեալ,
Զոր անշարժ գտեալ, յոր հաւատացեալ, զՔրիստոս դաւանեալ,
Տաղաւարն տարեալ, բազում ինչ տուեալ, պարգևս խոստացեալ,
Եւ անտի հանեալ, յերեսին քարշեալ, ի վայր ընկեցեալ,
25 Ամբոխ ժողովեալ, զնա խիստ շարշարեալ, զատամըն բեկեալ,
Ահա կեցո զմեզ Տէր և արդարացոյ ողորմութեամբ Քո,
Աղաչեմք:
- Անդ կանգնեցուցին, զչուանըն բերին, եւ ի վիզն դըրին,
Առեալ տանէին, զփայտն դիզեցին, եւ այրել կամէին,
30 Անդ հաստատեցաւ սիրտ սուրբ տղային, ի սէրն երկնային,
Ասաց հաւատամ զՔրիստոս կենդանին և զխաչն նորին,

Անդէն դարձուցին, փազախն բերին, սիւնն կապեցին,
 Զձեռն յետ դարձուցին, պինդ գալարեցին, զերեսըն հարին,
 Որպէս արարին մերոյ Քրիստոսին, յորժամ բըռնեցին,
 35 Սիւնըն կապեցին, յերեսըն թըքին, և ապտակեցին,
 Այսպէս արարին, Սրբոյ Սիրունին, որպէս Քրիստոսին,
 Զմախաթըն բերին, ձեռնն ծակեցին, դեհաց դեհ հանին,
 Զոր նեղեալ տղային, ի ցաւոյ սրտին, քրտունք հոսէին,
 Բերեալ ջուր տալին, զոր չառել նորին, ի ձեռաց նոցին,
 40 Թ' ես ծարաւ մեռնիմ, վասն իմ Քրիստոսին, եւ Իւր անմահ ջըրին,
 Արտասուք հոսին, յերեսաց տղային, քրտունքն հոսէին,
 Ահա կեցո զմեզ Տէր և արդարացոյ ողորմութեամբ Քո,
 Աղաչեմք:

Այն որ պատառեաց զկամարն երկնային, դէմ Ստեփաննոսին,
 45 Այսաւր խոնարհի, առ ի հաստատել զնահատակն արի,
 Ցաւըն փարատի, սիրտըն հաստատի, վէմական լինի,
 Մինչ ի լուսանալ այն առաւաւտին, Սուրբ Կիրակէին,
 Դարձեալ ժողովին, ի վերա տղային, հարցեալ քննէին,
 Զկըրական բերին, ի սաւլըն լըցին, դարձեալ ագուցին,
 50 Անդ մերկացուցին, զհանդերձըն հանին, և բաժանեցին,
 Զսուրըն քաշեցին, վերայ դիմեցին, և հարկանէին,
 Անդէն դաւանեաց ըզՀայր և զՈրդին, և ըզՍուրբ Հոգին,
 Անդ հաստատեսցին, բան մարգարէին, Սրբոյ Եսային,
 Թէ իբրև զոչխար անմոռնչ կային, ի մէջ ատենին,
 55 Անդ կատարեսցի, ի ձեռաց նոցին, անբիծ աղանին,
 Այնքան խոցեցին, որ տեղ չի մնաց ի բոլոր մարմին,
 Մինչ որ աւանդեաց զիւր մաքուր հոգին, առ Հայրն երկնային:
 Ահա կեցո զմեզ Տէր և արդարացոյ ողորմութեամբ Քո,
 Աղաչեմք:

60 Անդ փայտ ժողովեցին, եւ այրել կամէին, զմարմինն ի տեղին,
 Զոր Տէր քաղաքին, զըթացեալ նըմին, չեթող այրէին,
 Ասաց յայն տեղին, մեր հայոց ազգին, թէ տարէք զմարմին,
 Զոր բարձեալ բերին, մեր յեկեղեցին, եւ անդէն թաղեցին,
 Այս կատարեցաւ ի մերոյ թուին, ինն հարիւր ու քսան ու հինգին,
 65 Յիշեա
 Եւ ևս զՏէր աղաչեսցուք:

Սուրբ Աստուածածին, մաղթանաւք քոին, Որդոյդ Միածնին,
 Ընդ Կարապետին, և Ստեփաննոսին, և Լուսաւորչին

*Եւ սրբոց քոյին, որք կատարեցան աստ եւ յամէն տեղի,
Աղաչանաւք սոցին քեզ հաճոյասցին, Աստուածդ ամենի,
70 Տալ ողորմութիւն բոլոր աշխարհիս, քրիստոնեա ազգի,
Մեղաց թողութիւն, կեանք և բարութիւն, և արքայութիւն,
Ողորմեայ:*

Աղբյուրներ

F-Ձեռ. հմր. 5399, թերթ՝ 398բ-400բ H- Ձեռ. հմր. 5402, թերթ՝ 109ա-11ա:

Լուսանցային նշում՝ F 399ա Զայս գանձս Ծննդեան ութօրէից գլուխ. կիրակմուտ հանդիպի ասայ:

Խորագիր

F Գանձ նոր վկային Սիրունին

Բնագիր

1F Արհնեալ է Աստուած Հայրն 9F չար ծնանի փխ չարչարանի

10F թէ յարի փախիր քո մայրն է տաճիկ փխ գքեզ Մահմեդի

12F չիք Ասաց յայն տեղին 13F չիք յայսմ...ծագի

14HF դուքան փխ խանութն

15-16F փխ տողերի, Բարեխօսութեամբ սրբոյն Սիրունին

Գըթա ի մեզ Աստուածդ ամենի:

18F զբանս իւր ասացեալ փխ զաւսիթն արար: H զդուքանն փխ զխանութն

23 F Ի սրահն փխ Տաղաւարն 32 F ի խանն փխ փագախն

38 F ախտին փխ սրտին 41 F հայեցաւ յերկին փխ քրտունքն հոսէին:

46 F վէմ անկեան փխ վէմական 66 F Որդին քո բարի փխ Որդոյդ Միածնի

70 F զարմի փխ ազգի

71-72 F փխ տողերի

Այլև ստացողի այս Գանձարանի,

Գրիգոր կրօնաւորի, եղբարն Աբրահամի,

Փըթթեալ զաւակին, մեղաց թողութիւն,

Կեանք և բարութիւն և արքայութիւն,

Ողորմեայ:

*Եկայք մանկունք Նոր Սիոնի, գնեալ արեամբն Յիսուսի,
Տեսէք զհամբաւն և զսքանչելին, զայն որ եղաւ Հիզան քաղաքին:*

*Որ ի վերջին ժամանակին եւ ի նեղել Հայոց ազգին,
Կատարեցաւ քաջ նահատակ, Սիրուն անուն ըսքանչելին:*

*Ի յազգմանէ սատանայի եւ ի պիղծ ազգէն իսմայելին,
Հրէից նման խորհուրդ էրին, ի յըմբռնումըն Սիրունին:*

Հարիբ բերենք ըզնա ուժգին, յուրենց թաւի Մահմեդին,
Անմեղ նստէր սուրբն յուր տեղին, յանգարծ հասան եւ ըմբռնեցին:

Հանց ողորմիկ կու քարշէին, որ քրիստոնայքն ի հետ կուլին,
Մեծ ու փոքր ամենեքեան զԱստուծածին աղաչեցին:

Այ Սուրբ Սարգիս ատենահաս, որ դուն աւգնես Սիրուն տղին,
Նա ողորմիկ սիրուն ասաց, զիս բէգոնախ յուր կու տանին:

Այ մի վախեր ասացին Սիրուն, զքեզ կու կոչէ մեր մեծ ղադին,
Առեալ տարան Սիրուն յատեան, անդ ուր տաճկունքըն ժողովին:

Գնաց կանգնաւ հանց դողալով, որպէս զգառն յառջև գայլին,
Յորժամ տեսան զՍիրուն զտղայն ամենեքեան խրատ տուին:

Այ տաճկացիւր ասցին, լինիս արժան խլղաթին,
Ոսկով աղջիկ մենք քեզ կուտանք, ու զմեծ դրախտն զպնդկենին:

Զքեզ տի ենենք մեծ ասպահիկ, համանման ջոշ ամիրին,
Տես զքո մայրն, որ մեզ լսեց ու երեկ թաւրէն ի Մահմեդին:

Սիրուն նայէր յաջ և յահեակ, նայ քրիստոնայք մէկ չերեին,
ԶԱստուած արար իւրն աւգնական և հայհոյէր զայն մեծ ղադին:

Ով է տըւեր զլոյսն ընդ խաւարն և զկենդանին ընդ մեռածին,
Ով է տուէր զչուհար զոսկին, առեր զպըղինձն ու զկլային:

Զեր առաջնորդն վաղեց մեռեր և չերևար նշան նորին,
Զուրն ու սունաթն զձեզ յեփ սրբէ, երփ ի յուրմէն պեղծ կու լինին:

Յայնժամ ասաց Սիրուն զէնբանն Բ (2) Գ (3) խանչար զարկին,
Զբոլոր մարմինն խոցոտեցին, զաղն ի վերա խոցոյն լցին:

Անդ յայտնապէս դաւթեան ձայնին, զձեռն և զոտքն ծակեցին,
Հեղեղատի քարեր բերին, փոկով ի գլուխն պնդեցին:

Զկայծն և զկրակն յոլով բերին, յոտք և ի ծոց սրբոյն ածին:
Ոչ այրեցաւ սուրբ առ ժամայն, նա յամալթու վէր մնացին:

Նայ յարինակ Տեառն Յիսուսին, զՍիրուն ի սուն,
Հրէից նըման ժողովեցան և չար աւձու պէս կու խոցին:

Թէ չուրանաս զքո Իսէն (Յիսուսէն), զքեզ տի հեղդենք անհրնարին,
Ըզուշքն ու զմիտքն յիրար ի ած խաւսք մի ասաց չարչարողին:

Թ՛արձակեցէք զիս որ գնամ, հարցուքս լինիմ իմ ծընաւդին,
Ուրախացան ամենեքեան եւ ի խնդալու արձակեցին:

Եկեալ ետես մայրըն զորդին, ի շարշարանք խիստ ահագին,
Ողորանաւք որդին ասէր, գանգատ ենէր իւր ծընաւդին:

Մէրիկ ինչ բանիկ բանեցուր, սպանօղ եղել քո զաւակին,
Յայնժամ եղաւ իւր մէրն ի լաց, լալով ասաց Սիրուն տըղին:

Որդեակ ի ժիր կացիր եւ ի ջանք, ես փոշիման եմ խաբեցին,
Մի վախենար շարշարանաց, արժանի լինիս դու պըսակին:

Յայնժամ զուր մայրըն ծեծեցին եւ ի զաւակէն հեռացուցին,
Յինում տուին հանց շարշարանք, որպէս Սրբոյն Ստեփաննոսին:

Ոմն ի դասուց քրիստոնէից, հարցուկս եղաւ Սիրուն տըղին,
Սիրուն ասաց զքո շարշարանքդ թապամ քեզ որտեղ կու ցաւին:

Լըրջմիտ ետուր զպատասխանին, տեղ չի ցաւիր ամենեկին,
Յայնժամ կոշեաց Սիրուն մանուկն, զէն բարեկամն ու սիրելին:

Բարով կացիք ամենեքեան, զիս ի վատ խորհուրդ կու տանին,
Տարուս եղեալ եմ նոր փեսայ, մէկ ար թէ չի առեր ես կին:

Ըսկոյ անկայ ես յորոգայթ ու կարաւտեմ իմ հաղորդին,
Մեղք ու յանցանք որ ես ունիմ, խոստովանիմ քահանային:

Նա լսեցին ազգըն հայոց ամենեքեան ու մեկս տուին,
Շատոց է զէտ խորհուրդ էրած, փրկաւ լինիս դու էմենին:

Քեզ աւգնական է Սուրբ Սարգիսն և Մարտիրոսն ուրեն որդին,
Յայնժամ եղև Սիրուն ի քուն, ետես երազ ի յուր տեղին:

Երևեցաւ Սուրբն Սարգիս, էբեր պըսակ մի Սիրունին,
Ահա բաժակ քեզ փրկութեան, որ դու յաղթես տաճկաց ազգին:

էն վաղըն գան լուսն որ լուսացաւ, Սիրուն մանուկն ի դուրս բերին,
Հանց խնդալով ելաւ կու գէր, որպէս մըջլիս կամ ի գինին:

Յկեալ կանգնաւ ի դարգահին, լուկ ի դռներն դէմ ղեսերկին,
Աւրհնէր ըզՀայր և զՈրդին և ճշմարիտ զՍուրբ Հոգին:

Յորժամ տեսին ազգըն տաճկաց, զմալն ու զղումաշըն թափեցին,
Յա քեզ խըլղաթ Սիրուն մանուկ, յիշեա զՄահմետն և զմեծ Ալին:

Ջերեսն արար դէպ յարեւելս, գըլուխ եղիր աղաւթրանին,
Յորժամ եհան խաչ յիւր յերեսն, զուրեն ձեռկունքն կոտրեցին:

Հանց համբարձակ ղ[կ]անչեց եւ ասաց. Ազգըն տաճկացն լըսեցին,
Քալուքանդ ու կսէ ձեր հաւատքդ, ղըզբի կեցգէք ի վերա խըլղին:

Յորժամ ասաց Սիրուն զէն բան, ամենեքեան սուր քաշեցին,
Քանձ կատաղի շուն և գազան, զանմեղ արիւնըն թափեցին:

Ասցին թի որ նշան եղև ի կատարումըն Սիրունին,
Շատ մի ցաւոտ բժշկեցան ի յարենէ նահատակին:

Նա ռխացան ազգըն տաճկաց ու այրելու խորհուրդ էրին,
Նա լսեց զայն ամիրայն, բարկացաւ իւր դատաւորին:

Ազատ արար զմաքուր մարմին, ազգըն հայոց եկեալ բարձին,
Դաս մի կուլին, դաս մի խնդին, ուրախութեամբ առեալ տանին:

Սաղմոս երգին զմարգարէին և շարական Ստեփաննոսին,
Յնծութեամբ առեալ տարան, պատարագաւք անփոփեցին:

Համբարս չկէր զարկուց նորին, զորն էր դանկով, զորն էր խանջրին,
Այժմուս չեղաւ իւր աւրինակ, բայց զԴաւիթ Խարբերթեցին:

Կատարեցաւ քաջ նահատակն, ի յունւարի ի կիրակին,
Ջի՛ն (1476) ի թվական հայոց ազգին,
Աղաւթք ամենայն սրբոց ձեզ եղիցի մասն և բաժին:

Աղբյուրներ

Ի-Ձեռ. հմր. 5402, թերթ՝ 111ա-113

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ՅՈՒՍԿԱՆՆ ՈՐԴԻՈՅՆ

ՈՏԱՆԱԴՈՐՍ ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՎԵՐԱ ՅՈՒՍԿԱՆՆ ՈՐԴԻՈՅՆ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՔԱՅԱՆԱՅԻՆ

Եկայք պատմեմ ձեզ սքանչելի, ըզվարք Սրբոյն Ստեփանոսի,
Որ ի գեղջէն Արտամետի, որդի Յուսիկ քահանայի:

Ի թվականիս հայոց ազգի, վեց հարիւր և եաթանասնի (1221թ.),
Ի գալ զաւրացըն թաթարի, զազգըս հայոց արին գերի:

Նայ ընդ բազմացըն գերեցաւ, կինըն Յուսիկ քահանայի,
Տարեալ Թաւրէզ մեծ քաղաքի, վաճառեցին բոզաւագի:

Նա հաւատով էր քրիստոնեայ, գիտաց որ կին էր քահանայի,
Նայ սըրբութեամբ ըզնայ պահեաց, պոռնկական զազիր ախտի:

Ասաց գիտեմ կերպաս գործել, և վաստակել զինչ քեզ պիտի,
Զի ես կին եմ քահանայի, աղտեղութեանց սուրբ և հեռի:

Էրէցն Յուսիկ ելեալ խընդիր, այն ամուսնոյն իւրոյ բարի,
Գընաց քաղաքն ի Շահաստան, կերպ աղքատի մուրացկանի:

Կինըն բիբի հարցեալ զերէցն, թէ զինչ խընդրես ողորմելի,
Ասաց, թէ ես եմ գերոյ տէր, ին կողակիցն ինձ կու պիտի:

Եւ ի խօսել քահանային, ընդ բոզաւագն, որ էր բիբի,
Տեսնոյր ըզշունչ քահանային, բոցածաւալ թափէր յերկրի:

Կինըն հարցեալ յերեցն Յուսիկ՝ Դեռ չէ եղեր ձեզի որդի,
Քենէ խնդիրք ունիմ ինձ տուր, զկինըդ քո տամ քեզ ի ձերի:

Էրէցն ասէ առ բոզաւագն, թէ զինչ խնդրես հանց թող լինի,
Ստեղծաւղըն մեզ վըկայ լինի, մինչ քո հրամանքըն կատարի:

Ասաց թէ քեզ լինի որդի, նայ քահանայ և սուրբ լինի,
Այն առաջին Սուրբ Պատարագն, խընդրեմ որ իմ հոգոյս լինի:

Առ քեզ ըզքո կինդ և գընա, յորտեղ որ քո կամքըդ լինի
Եւ չորս ճ(100) դահեկան ոսկի, քեզ շինութեան տեղիք պիտի:

Եկին հասան ՅԱրտամետի, ըսկիզբ դըրին շինութենի,
Երեսո նոցա Աստուած որդի, Ստեփանոս անուն բարի:

Որ վարժեցաւ սըրբասընունդ, առաքինի վարուք յերկրի,
Եւ նայ եհաս իմաստութեան, ծանեաւ ըզչարն և ըզբարի:

Կըրթեր ի պահս և ի յաղօթս, վարուք մաքրէր ըզգնացս յերկրի,
Խիստ ողորմած էր աղքատի, և հընազանդ ամենայնի:

Յաւուրս միում ելեալ գընաց, ջրաղացն ալիւր առնել հացի,
Անդ ժողովեալ բազում աղքատք, կային քաղցած և անաւթի:

Բարի սընունդն ըՍտեփանոս, բաժանեաց զցորեան կից ամենի,
Մընաց ամէն խորքըն դատարկ, որ ոչ մընաց հատ մի քանի:

Նա գաղտաբար ի մարդկանէ, զխորքըն ելից մոխրով ի լի,
Բարձեալ ի գրաստըն նա փութով, շուտով գընաց ճանապարհի:

Ի ՅԱրտամետ գայ հասանի, ի բակն արար զգրաստն և փախչի,
Ելեալ գընաց նայ ի Բերկրի, ի վանքն որ Արգելան կոչի:

Ի դուրս ելեալ հայրն և տեսեալ, գրաստն ի բակին բեռնով ի լի,
Իսկ նայ առեալ զբեռն ի յիշուն, և զխորքն ի տուն առեալ տանի:

Մայրըն շաղվեց ալիւր յայտնի, ասաց Յուսկանն ժամ է հացի,
Ասաց որ գայ Ստեփանոսի, զի խիստ դադրած է եւ անաւթի:

Եւ Տէր Յուսիկըն շրջեցաւ, զգիւղըն բոլոր ողորմելի
Եւ ոչ գըտաւ ըզՍտեփանոսն, զիւր անդրանիկ որդին բարի:

Եւ հայրն և մայրն աղէկիզեալ, սըրտաբեկեալ շրջին յերկրի,
Լալով եւ ողբով խընդրեն զորդին, հարցունք եղեն հայու, տաճկի:

Մարդ մի տեսաւ բարի հոգի, ասաց թէ ինչ խնդրես գերի,
Հառաչելով պատասխանեաց, զՍտեփանոս հասած որդի:

Եւ նայ ասաց ցէրէցն Յուսիկ՝ Ես Ստեփանոս աչօք տեսի,
Ասի թէ յուր կերթաս որդի, պատասխանեաց թէ ի Բերկրի:

Ուրախացաւ էրէցն Յուսիկ, արհնեաց ըզայրն զայն բարի,
Քո ճանապարհքդ ուղիղ լինի, և նայ եղև ուրախալի:

Ելեալ գընաց հայրն Յարգելան, գըտաւ զտըղայն իւր ի Բերկրի,
Լըցեալ ահիւ և խընդութեամբ, լալով ետուր պատասխանի:

Ձինչ գործեցիր որդեակ ընդ մեզ, զըրոյց արիւր մեզ աշխարհի,
Ես և քո մայրըն տառապեալ, շատ խընդրեցաք ըզքեզ յերկրի:

Ձի մայրըն քո զհացըն հասոյց, պատրաստութիւն արար ճաշի,
Ձգիւղըն բոլոր շատ փընտռեցի, և այլ անդրէն զքեզ ոչ գըտի:

Մայրն իմ ըզհացն ուստի հասոյց, երբ ալիւր չէր որ բերի,
Ձխորքըն գերմակ մոխրով լըցի, և ես փախեայ յանկարծակի:

Ձի աղալիսն ոնց ես հասի, կային աղքատք շատ անաւթի,
Սկսայ զցորեան և բաժնեցի, այլ չի մընաց որ աղայ:

Հնարս իմացայ հայր իմ բարի, մանր աւագով զխորքըն լըցի,
Ձգըրաստըն բերի ի բակն ածի, փախեայ եկի ես յայս տեղի:

Յայնժամ անկաւ էրէցն Յուսիկ, յոտքն իւր որդոյն Ստեփանոսի,
Ինչ կու հրամես իմ Սուրբ որդի, մեծ սքանչելիք ի քեզ տեսի:

Երթանք որ մայրդ ըզքեզ տեսնու, լալոտ աշաւք յոյժ տառապի,
Ասաց, թէ հայր ինձ քաւ լիցի, ոչ ելանեմ վանացս աստի:

Մընաց ի վանքն ըՍտեփանոս, և վարժեցաւ վարուք բարի,
Յետոյ եղև նայ քահանայ, սուրբ եւ մաքուր եւ առաքինի:

Եւ հայրն ասաց զգերիլըն մաւրն և ըզխընդիրն բողաւագին
Եւ ըսկսաւ ի պատարագն, յիշեաց ըզկինն, որ էր բիբի:

Յայնժամ ետես տեսիլ ահեղ, և հրաշագործ զարմանալի,
Որ փշուրթիւն կալաւ ըզնա, եւ ինքն էր ի մէջ արեան ծովի:

Եւ յամեցաւ նայ ի բեմին, ի չափ երկու պատարագի,
(այլ թանաքով) Սուրբ աղաւթիւք և արտասուօք արեան ծովէն

հանեց զբիբի:

Եւ աւարտեաց ըզպատարագն, ուրախութեամբ զմայլեալ հոգի:

*Եւ ի վաղին աղաչեցին, այն միաբանքըն սուրբ ուխտին,
Թէ պատարագ մատոյց կըրկին, այլ ոչ յանձն առ երանելին:*

*Այլ նա միով պատարագաւ, եկաց զաւուրս կենաց յերկրի,
Արեան ծովու չեմ դիմակաց, և կալ ընդդէմ սատանայի:*

*Կացեալ ի վանքն ի Յարգելան, և վարդապետ եղեալ բարի,
Եղև հաճոյ նա Աստուծոյ և ճըգնութեամբ ամենայնի:*

*Շարադրողի այսըմ բանի, մըտաւք մոլար անիմաստի,
Յակոբ անուն բանասերի, բերան մ'ասէք Տէր ողորմի:*

Տ Ձեռգ. հմր. 2672, թերթ՝ 369ա-371ա:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՉԱՅԻՆ

ՅԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՆԱԽԱԿԱՐԳՆ

Նախահայրերին՝ «Սրբոցն նախահարցն՝ Ադամայ...» տոնը ունի իր Գանձարանային կանոնը՝ «Գանձ նախահարցն և նահապետացն», որի հեղինակն է Առաքել Բաղիշեցին։ Գանձի երրորդ տողը ցույց է տալիս, որ ստեղծագործությունը գրվել է «Սրբոց Նախահարցն» տոնին կատարելու համար։

ԿԱՆՈՆ ՀԱՄԱԲԻԷՆ ՄԱՐԳԱՐԵԻՑՆ

«Սրբոց երկոտասան մարգարեիցն՝ Ովսեայ ...» տոնն ունի իր շարակնոցային և գանձարանային կանոնները, որոնցում տոնախոսական բանաստեղծությանը բնորոշ ձևով արտահայտվում է այն միտքը, որ մարգարեներին տրվեց երկնային շնորհը դառնալու աստվածային պատգամների և կամքի արտահայտողն ու կանխասացողները լինելու, որի համար մարգարեների ասածները զուգահեռի մեջ են դիտվում ավետարանական հասկացությունների հետ, որպես լրումը այդ կանխասացությունների։

Ներկայացվող երկու գանձերում այն միտքն է ընդգծվում, որ մարգարեությունը մարդկային գուշակություն չէ, այլ աստվածային շնորհ, որով Տերը խոսում է ժողովրդի հետ։

Աստված Իր ծածկյալ խորհուրդը հայտնում է Իր ընտրյալներին՝ նրանց դարձնելով անճառելի ապագան ներկայացնողները, երբ մարգարեները, ներշնչված աստվածային հոգով, կանխասացությամբ ներկայացնում են Հիսուսի մարդեղության և փրկագործության հետ կապված խորհուրդները և տնօրինությունները։

Մարգարեների շարքն սկսվում է Մովսեսով, ով անվանվում է նախամարգարե։

Հիշյալ երկու գանձերում էլ նշվում է, որ մարգարեների թե՛ լրումն և թե՛ ավարտը դարձավ Հովհաննես Մկրտիչը, որից հետո մարգարեներին փոխարինեցին առաքյալները, որոնք արդեն տարածելու էին քրիստոնեական վարդապետությունը։

Հաջորդաբար բնորոշվում են մարգարեներից ամեն մեկը։

Մարգարեները հիշվում են իրենց մարգարեական կանխասացությամբ, և թե՛ այդ կանխասացություններից յուրաքանչյուրը տնօրինական որ խորհրդին է նվիրված։

1-ին Գանձի 16-րդ տողի «Ոմանք իջման անձրևոյ նմանեալ» խոսքերը վերաբերում են Դավթի սաղմոսների հետևյալ տողերին. «Իջցէ որպէս զանձրեւ ի վերայ գեղման, որպէս ցօղ, զի ցողէ յերկիր» (Սղմ. ՀԱ 6)։ Ինչպես նշում են միջ-

նադարյան մեկնիչները, այս խոսքերը մարգարեական կանխասացություն են Աստծո Միաձին Որդու՝ ցողի նման երկիր իջնելու և Տիրամորից՝ որպես գեղմից, մարդեղանալու մասին¹:

Սամուել մարգարեն անվանվում է «զաւակ աւետեաց»: Այս բնորոշումը հիմնված է նրա՝ Աննայից և Եղկանայից, որոնք տևական ժամանակ երեխա չէին ունենում, և հառաջացած տարիքում Աննայի՝ առ Աստված ուղղված խնդրանքներից հետո Սամուելի ծնվելու պատմության զուգահեռի վրա (Ա Թագ, Ա 20):

Միջնադարյան մեկնիչները որոշակի զուգահեռ են գծել նաև Սամուել մարգարեի և Հովհաննես Մկրտչի միջև: Երկուսն էլ ամուլ և տարեց ծնողների զավակներ էին: Երկուսն էլ իրենց ծննդյամբ և մարգարեական գործունեությամբ փակեցին նախորդող շրջանը: Հովհաննես Մկրտչի ծննդյամբ պապանձվեց Զաքարիան՝ խորհրդանշելով Հին Ուխտի մարգարեների լռելը, ավարտվելը, իսկ մինչ այդ՝ Սամուել մարգարեի ծնվելով Հեղիի քահանայական տան իշխանությունն է ավարտվում:

Եսայու մարգարեության «Ահա կոյսն յղացի եւ ծնցի որդի» (Ես. Է 14) խոսքերը մարգարեական կանխասացությունն էին Տիրամոր կուսական ծննդյան, և մարգարեների թվարկման շարքում Եսային բնորոշվում է այս կանխասացությամբ, թե նա մարգարեացավ կույսի անսերմ հղանալու մասին:

ԿԱՆՈՆ ԴԱԲԹԻ ՄԱՐԳԱՐԵԻ ԵՒ ՅԱԿՈՎԲԱՅ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ

Դեկտեմբերի վերջին Հայոց եկեղեցին տարին ավարտում է Ավագ անվանվող չորս տոներով, որոնցից առաջինը նվիրված է Դավիթ մարգարեին և Հակոբոս Տյառնեղբորը, երկրորդը՝ Ս. Ստեփաննոսին, երրորդը՝ Պետրոս և Պողոս առաքյալներին և վերջապես չորրորդը՝ Որոտման որդիներին՝ Հովհաննես ավետարանչին և Հակոբոս առաքյալին:

Թե ինչու Ավագ տոները չորսն են և ինչու նրանցով աստվածաշնչյան յոթ սրբերի հիշատակն է կատարվում, Տաթևացին բացատրում է չորս և յոթ թվերի քրիստոնեական խորհրդաբանությամբ:

Ըստ Տաթևացու, Ավագ տոները չորսն են, համաձայն Եզեկիելի չորեքկերպյան աթոռի, ուր առյուծը պատշաճում է Դավիթ մարգարեին և Հակոբոս արդարին, քանի որ Դավիթը արքա էր և Հակոբոսը՝ արքայական ցեղից, իսկ առյուծը գազանների արքան է²:

Ընդգծվում է Դավթի երկնավոր թագավորի հայր լինելը՝ համաձայն Մատթեոսի Ավետարանի «Գիրք ծննդեան Յիսուսի Քրիստոսի որդւոյ Դաւթի» (Ա 1) խոսքերի:

Առաջին տաղի փոխում Դավթի՝ Գողիաթին հաղթելը զուգահեռի մեջ է դիտվում Քրիստոսի՝ խաչափայտի վրա վիշապին՝ սատանային հաղթելու հետ:

Դավթի համար եթե ընդգծվում էր նրա աստվածահայր լինելը, քանի որ Քրիստոս Դավթի ցեղից էր, ապա Հակոբոսի համար, ով նաև Տիրոջ եղբայրն էր հոր՝ Հովսեփի կողմից, Տյառնեղբայր անվանելը:

¹ Հ. Մ. Չամչյան, *Մեկնութիւն սաղմոսաց*, հտ. Ե, Վենետիկ, 1819, էջ 549:

² Գրիգոր Տաթևացի, *Գիրք քարոզութեան որ կոչի Ամատան հայրոր*, Կ. Պոլիս, 1741, էջ 655:

ՅՈՐԱՅ ԱՐԴԱՐՈՅՆ ԵՎ ՅՈՒՆԱՆՈՒ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ

Տաղի տոնախոսական բնույթը երևում է առաջին իսկ տողից, ուր ասվում է, թե երանելի Հոբին հիշեցեք, ով հիշման է արժանի, ինչպես որ սրբոց տոների օրերին էր ասվում այդ օրը տոնվող սրբի անվան հիշատակության ժամանակ:

Չափածոյի վերածված՝ բերվում է Հոբի գրքի պատմությունը սկսած սատանայի՝ Աստծուն դիմելով, որ թույլ տա փորձել Հոբի հավատը (Յոբ Ա 12): Գանձին տաղում հաջորդում են Հոբի կրած փորձությունների և տառապանքների նկարագրությունները՝ հոտերի ու երամակների ոչնչացումը, ապա որդիներին սպանելը: Փորձություններից յուրաքանչյուրին հաջորդում է Հոբի՝ առ Աստված ուղղված գոհաբանությունը՝ անսասան հավատով, որով դիմանում է նա իր մարմնի որդնալից դառնալուն:

Տաղի վերջում, որպես Հոբի պատմության մեկնություն ասվում է, որ այն խորհրդանշում է, թե վախճանվածները չեն կորչում, այլ հարություն են առնելու Դատաստանի ժամանակ:

ՅՈՒՆԱՆՈՒ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ

Խլաթեցու խմբագրած «Գանձարանում» առանձին կանոն է նվիրված Հունան մարգարեին, որում հիշվում է և Առաջավորաց պահքը, ինչպես որ Հովնան մարգարեի հիշատակը կատարվում է Առաջավորաց պահքին:

Քրիստոնեական խորհրդաբանությամբ կետի՝ Հովնանին կույ տալը, որով նրա մութ աշխարհի գնալը և երեք օր անց ցամաք նետվելը Հին և Նոր կտակարանների զուգահեռով համարվել է նախօրինակը Քրիստոսի գերեզման դրվելու, ապա և երեք օր անց հարություն առնելու: Այս մասին նախորդ շրջանում եղած մեկնաբանությունները ի մի հավաքելով՝ Տաթևացին գրում է. «Եւ ննջելն Յովնանու ի նաւին՝ նշանակէր զննջելն Քրիստոսի ի վերա խաչին: Ընկենով զՅովնան ի ծովն՝ զթաղումն Քրիստոսի: Կետն եկով զՅովնան և դժոխքն ընկալաւ զհոգին Քրիստոսի: Ի փոր կիտին կենդանի անապական էր Յովնան, և ի գերեզման և ի դժոխս՝ անմահ և անապական էր հոգով և մարմնով Քրիստոս»¹:

Մեկնողական այս ըմբռնումներն արտացոլվել են տաղում, ուր ասվում է, որ ձկան՝ կետի փորում նա երեք օր անապական մնաց, ինչպես որ Քրիստոս, գերեզման դրվելով, դժոխքի դռների նիգերին հասավ և երեք օր հետո հարություն առավ, այնպես և Հովնանը երեք օր հետո ցամաք նետվեց:

Տաղի հաջորդող մասը վերաբերում է Նինվեացիների ապաշխարությանը:

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

ԿԱՆՈՆ ՅՈՎԱԿԻՄԱ ԵՎ ԱՆՆԱՅԻ՝ ԾՆՈՂԱՅ Ս. ԱՍՏՈՒԾԱԾՆԻՆ

Վերափոխմանը հաջորդող տոները կապված են Տիրամոր հետ և նվիրված են Տիրամոր ծնողներին՝ Հովակիմին և Աննային, Տիրամոր գոտու գյուտի տոնին և Աննայից Տիրամոր Ծննդյանը: Հմ. 7785 և մի շարք այլ հին Գանձարաններ

¹ Գրիգոր Տաթևացի, *Գիրք քարոզության, որ կոչի Ձմեռան հայրոր*, Կ. Պոլիս, 1741, էջ 599:

չունեն այս տոներին համապատասխան կանոններ և Տիրամոր հետ կապված դրվագները հիշվում են Վերափոխման ինն օրերի կանոններում:

Տիրամոր՝ Աննայից ծնվելու տոնը եկեղեցական օրացույցում անվանվում է «Տօն Ծննդեան Սրբուհույ Կուսին Մարիամու յԱննայէ»:

Երեք տարեկանում Տաճարին ընծայման տոնն Օրացույցում անվանվում է «Ընծայումն Ս. Աստուածածնի երից ամաց ի տաճարին»:

«Գանձարանում» Ամենասրբուհի կույսի ծնողների, Տիրամոր ծննդյան և երեք տարեկանում տաճարին ընծայվելու տոները միացվում են Տիրամոր ծնողներին նվիրված մեկ ստեղծագործության մեջ, ինչպես որ Առաքել Բաղիշեցու «Գանձ Յովակիմա եւ Աննայի» գործում է, ուր Տիրամոր ծնողների պատմությունը ներկայացվում է ըստ «Գիրք տղայութեան Քրիստոսի» պարականոնների խմբագրությունների¹:

Առաջին տունը նվիրված է Տիրամոր ծնողների ծննդաբանությանը: Ընդգծվում է, որ նրանք օրինապահ էին և մաքրակենցաղ կյանքով էին ապրում, սակայն զավակ չունեին:

Երկրորդ տան մեջ պատկերվում է պարականոնի պատմության այն հատվածը, ուր ասվում է, որ Հովակիմին թույլ չէին տալիս իր ընծան մատուցել տաճարին, որովհետև անզավակ էր. «Վասնզի զաակք ոչ էր յարուցեալ ի մէջ Իսրայէլի»:

Պարականոններում Հովակիմի համար ասվում է. «Առեալ զհօտս և զհովիւս գնաց յանապատն», որի հետևողությամբ գանձում է ասվում.

Երթամ ի լեռն ինձէն առանձին, ուր են ոչխարք մեր յանապատին:

Գանձն այնուհետև զուգահեռ է ընթանում պարականոնին և բանաստեղծորեն պատմվում է Աննային և Հովակիմին Տիրոջ տված ավետիսը և Սրբուհի կույսի ծնվելը:

Գանձում արտահայտված ենք գտնում այն միտքը, որ ծնողների առաջացած տարիքում ու տևական ժամանակից հետո ծնված երեխաները օժտված են լինում առանձնակի շնորհով, ինչպիսիք էին Հին Ուխտում Սամուել մարգարեն և Նորում՝ Հովհաննես Մկրտիչը:

Որպես Տիրամոր ծննդյան հոգևոր խորհրդի մեկնաբանում, գանձի նախավերջին տան մեջ ասվում է «Յնձա Ադամ» և «Յնձան նախնիքն», որովհետև Տիրամոր ծննդյանը հաջորդելու էր Փրկչի ծնունդը, և լուծվելու, ջնջվելու էր Ադամի մեղքը և նախնիների՝ մինչև այդ եղած սերունդների համար բացվելու էր փրկության դուռը:

Գանձի բարեխոսական հայցվածում հիշվում է ժամանակի Հայոց կաթողիկոսը՝ «Ձքաջ հովուապետ Տէր Սարգիս»:

Առաքել Բաղիշեցին ապրել է 1380-1454 թթ.: 1443-1465 թթ. կաթողիկոս է եղել Գրիգոր Ժ Ջալալբեկյանցը: Սարգիս Բ Աջատարը կաթողիկոս է դարձել 1469 թ. և գահակալել մինչև 1474 թ.:

Սարգիս կաթողիկոսի հիշատակությունը Բաղիշեցու գանձում կապվում է ոչ թե գանձի գրության ժամանակի, այլ Բաղիշեցու անհատական Գանձարանի, որում էր գտնվում նաև այս գանձը, ընդօրինակության ժամանակի հետ: Հմր. 6275 ձեռագիրը գրվել է 1528 թ., երբ կաթողիկոս էր Սարգիս Դ Վրաստանցին

¹ Թանգարան հայկական հին և նոր դպրութանց, հտ. Բ, Անկանոն գիրք Նոր Կտակարանաց, Վենետիկ, 1898, էջ 1-3, 237-241:

(1520-1536թթ.): Հետևաբար Գանձարանում հիշված հովվապետը նա է, ինչը բացատրվում է հետևյալ ձևով: «Գանձարանը» լինելով տոնա-ծիսական ժողովածու՝ նրանում թագավորի, կաթողիկոսի և թեմակալ առաջնորդի անունների հիշատակությունը կապվում է ոչ թե այս գանձի գրության, այլ կատարման ժամանակի հետ: Այս պատճառով է, որ «Պատարագամատույցի» նման «Գանձարանում» ևս, երբ ասվում է «Հայրապետին մերոյ», ոչ թե ժամանակի կաթողիկոսի անունն է նշվում, այլ գրվում է՝ «այս անուն», որը նշանակում է, թե պետք է ասել օրվա կաթողիկոսի անունը, որովհետև գանձի գրության կամ ընդօրինակման ժամանակն անցնում էր, մարդիկ գնում, իսկ կաթողիկոսի հիշատակությունը օրվա նոր հայրապետի անվամբ՝ մնում:

Նման տրամաբանությամբ հմր. 6572 ձեռագրում ևս կաթողիկոսի անվան տեղում պետք է գրված լիներ «այս անուն»: Գրիչը, սակայն, գրել է օրվա կաթողիկոսի՝ Սարգիս Դ-ի անունը:

Գրիգոր Ժ Զալաթեկյանցի հայրապետության շրջանում ստեղծված Առաքել Բաղիշեցու «Գանձարանում» 1520թ. գահ բարձրացած կաթողիկոսի անվան հիշատակությունը մեկ անգամ ևս գալիս է հաստատելու, որ ոչ միայն «Գանձարանի» տոների կանոնները և վերջիններիս մաս կազմող միավորներն են փոխվել ժամանակի ընթացքում, այլև անգամ առանձին ստեղծագործություններն են ներքին փոփոխությունների ենթարկվել՝ պայմանավորված ժամանակի եկեղեցաքաղաքական հանգամանքներով:

ԿԱՆՈՆ ԱԲԵՏՄԱՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

Այս կանոնի ներքո բերվող երկու գանձերում էլ Տիրամայրն անվանվում է մարմնավոր քերովբե: Ղուկասի Ավետարանի հետևողությամբ բանաստեղծական հարասությամբ է արտահայտվում հրեշտակի Ողջույնը:

Ավետարանական և պարականոն պատմությունների միահյուսմամբ երկու գանձերում այնուհետև ներկայացվում է Մարիամի հոգեկան խռովքը, թե՛ ով է այդ խոսքերն ասողը, արդյոք մի նոր գայթակղիչ չէ, որ ինչպես Եվան խաբվեց դրախտում, այնպես և այժմ իրեն է սպառնում նույնը:

Պարականոնների ընդհանրացմամբ «Յայսմաուրքի» Խլաթեցու խմբագրման մեջ ասվում է, որ Գաբրիել հրեշտակը որպես երիտասարդ է ներկայանում Ամենասրբուհի կույսին և ասում, որ չի եկել նրան խաբելու այնպես, ինչպես օձը՝ Եվային: Այս խոսքերից Մարիամը ավելի է վախենում և ասում է, թե հեռացիր, որովհետև «խաբող երևիս»¹:

Այս մտավախությունն առավել ընդարձակ է արտահայտվել երկրորդ գանձում, որում պարականոն պատմությունների հետևողությամբ ասվում է, որ հրեշտակը Մարիամին առաջին անգամ Ողջույն է տալիս աղբյուրի մոտ, երբ նա գնացել էր սափորով ջուր բերելու: Սարսափահար Մարիամը փախչում է տուն և ամուր փակում սենյակի դուռը: Հրեշտակն այնտեղ նրան երևում է երկրորդ անգամ՝ հրեշտակային փառքով, որից հետո Ամենասրբուհի կույսը համոզվում է:

Բանաստեղծական պատկերավորմամբ է ներկայացվում Մարիամի տարակույսը և հրեշտակի համոզելը: Ապա թվարկվում են մարգարական կանխասացությունները Սուրբ Կույսից մարդկության Փրկչի ծննդյան մասին:

¹ Յայսմաուրք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 650:

Երկու գանձերում էլ ընդգծվում է, որ հրեշտակի ավետամար և ապա հաջորդող ծննդյամբ լուծվելու, ջնջվելու էր նախաձնողների և հաջորդող սերունդների մեղքը.

Յրնձա Աղամ ընդ նահապետաց, նախնին Եւա ընդ կանանց ազգաց:

Առաջին գանձի բարեխոսական հայցվածում, ուր թվարկվում և բնութագրվում են Հայոց եկեղեցու չորս գլխավոր բարեխոսները, նրանցից յուրաքանչյուրը ոչ թե անունով է հիշվում, այլ որևէ հատկանիշով: Հովհաննես Մկրտիչը անվանվում է «որովայնում դաւանող», իսկ Ս. Գրիգորը՝ Հայոց տան լուսավորող և տեսիլում Միաձնի էջըը ոսկե կռանով տեսնող՝ «էին տեսող ոսկի կռանով»:

Երկրորդ գանձի առաջին տան մեջ Ավետման խորհուրդը որպես Աստվածային կամքի՝ հրեշտակին ուղղված պատվեր մեկնաբանվում է գլորված Ադամին դրախտային փառքում վերականգնել: Հրեշտակային ավետման մեջ Քրիստոսի մարդեղանալու կերպի Հայոց եկեղեցու դավանական ըմբռնումը այսպես է ներկայացվում.

***Ընդ ամբիծ արեան Քո սուրբ կուսական, խառնեալ միանայ
անշփոթական:***

ԿԱՆՈՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆՆ ՍՐԲՈՒՅԻՈՅ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ

Տիրամոր Վերափոխմանը Տոնացույցում ինը օր է հատկացված, որի համար Գանձարանում ևս Վերափոխման տոնն ունի մինչև ինը կանոն, ուստի Ս. Ծննդյան Ութօրեքից հետո բոլորից մեծ թվով գանձեր Վերափոխմանն են նվիրված:

Այս տոնը եկեղեցական օրացույցում անվանվում է «Վերափոխումն Ս. Աստուածածնի»: Ինչպես որ մեր մատենագրության մեջ Վերափոխումը անվանվում է նաև Ննջումն և Փոխումն, համանման ձևով գանձերի խորագրում այս կանոնը և նրան մաս կազմող միավորները ներկայացվում են մի քանի անվանումներով:

Հովհաննեսի Ավետարանում ասվում է, որ խաչելության ժամանակ խաչափայտին գամված Հիսուս Տիրամորը հանձնում է Հովհաննես Ավետարանչի խնամքին (Յովհ. ԺԹ 26):

Տիրամայրը վերջին անգամ հիշվում է «Գործք Առաքելոցում», Համբարձումից հետո և Հոգեգալստից առաջ՝ Վերնատանը առաքյալների հետ աղոթելիս (Գործք Ա 14):

Տիրամոր հետագա կյանքի մասին թեև ոչ մի հիշատակություն չկա Նոր Կտակարանում, սակայն համաձայն եկեղեցական ավանդության, Ամենասարբուհի կույսը Տիրոջ խաչելությունից հետո Հովհաննես Ավետարանչի խնամքի ներքո ապրում է ևս 15 տարի, որից հետո, ինչպես Ավետման ժամանակ, վերստին գալիս է Գաբրիել հրեշտակը և ասում, որ եկել է Տիրամոր՝ երկրից երկինք վերափոխվելու ժամանակը¹:

Տիրամոր Վերափոխման հիշատակությունը կատարվել է դեռևս առաքելական շրջանից, իսկ Վերափոխման տոնը եկեղեցում հաստատվել է արդեն 4-րդ

¹ Տիրամոր Վերափոխման պատմության մասին տես *Թանգարան հայկական հին և նոր դպրությանց*, հտ. Բ, Անկանոն գիրք Նոր Կտակարանաց, Վենետիկ, 1898, էջ 451-478, Վերափոխման պատմության Խորենացուն վերագրվող խմբագրությունը՝ «Վասն փոխման Աստուածածնին», տես *Մովսէսի Խորենացույ Մատենագրութիւնք*, Վենետիկ, 1865, էջ 281-296:

դարից: Այն որ Հայոց եկեղեցում կատարվել է դեռևս 5-րդ դարից, հաստատվում է Սահակ Պարթևի Կանոններով, ուր հիշվում է «Տաւն Սրբոյ Աստուածածնին», որը Ս. Աստվածածնի տոներից վստահաբար վերաբերվում է Վերափոխմանը¹:

5-10-րդ դարերում մի շարք արձակ և չափածո գործեր են գրվել Վերափոխման թեմայով, այդ թվում և Վերափոխման՝ Խորենացու շարականը և Գրիգոր Նարեկացու Ներբողյանն ու Գանձը:

«Գանձարան» ժողովածուի Վերափոխման թեմայով գործերի բնագրային քննությունը ցույց է տալիս, որ նրանց համար «Յայսմաւորքի» Խլաթեցու խմբագրությունից բացի որպես գրական սկզբնաղբյուր են ծառայել Տիրամոր ննջման մասին պարականոնները, ինչպես նաև եկեղեցական սրբազան ավանդության հիման վրա գրված Ընդհանրական ու Հայոց եկեղեցու հայրերի ճառերն ու քարոզները և հատկապես Գրիգոր Տաթևացու քարոզը: Տիրամոր պատկերին վերաբերող պատմությունն էլ ազգային վերախմբագրման է ենթարկվել Խորենացուն վերագրվող, սակայն ավելի ուշ ստեղծված «Պատմութիւն պատկերի Տիրամօրն ի Հոգեաց վանս» գործի հիման վրա:

Հայրաբանական ավանդույթի և Վերափոխման պատմության հայկական միջավայրում կենցաղավարող գործերի շարքում միջանկյալ տեղ է գրավում Զաքարիա Ա Ձագեցու (կթղ. 855-876թթ.) «Ի վերափոխումն Աստուածամարն» ճառը, ուստի Վերափոխման պատմության համեմատությունն այս թեմայով գանձերի սյուժետային ընթացքի հետ կկատարենք ըստ այս ստեղծագործության:

Վերափոխման պատմության մեջ նշվում է, որ Համբարձումից առաջ Տիրամայրը Հիսուսին ասում է, թե ուր ես ինձ թողնում այսպես անօգնական՝ շրջապատված Քեզ խաչ հանողներով: Տերը խոստանում է, որ երբ ժամանակը գա, ոչ թե հրեշտակներին և հրեշտակապետերին կուղարկի, այլ Ինքը կգա՝ Իր ձեռքերում ընդունելու Սրբուհի Կույսի հոգին, որն ավելի պայծառ է, քան արեգակը²:

Տիտոսին ուղղված և Դիոնիսիոս Արիսպագացուն վերագրվող ու Տիրամոր ննջմանը վերաբերող թղթում էլ ասվում է, որ Տիրամայրը «Որպէս խունկ անոյշ աւանդեալ զամենասուրբ հոգին իւր ի ձեռս Տեառն» և փայլակի նման փայլելով երկինք վերափոխվեց հրեշտակների միջոցով³:

Տիրամոր՝ Քրիստոսին դիմելը և Միածին Որդու՝ Տիրամորն ուղղված պատասխանը, ապա հաջորդող Վերափոխումը սեղմ ձևի մեջ ներկայացված է այս կանոնի սկզբում բերված հորդորակում: Այն կառուցված է երկինք վերափոխվող Ամենասրբուհի Կույսի և Միածին Որդու երկխոսության վրա:

Տերունական «Երանիների» և Ավետման ժամանակ Ս. Կույսի ասած «Ձի ահա յայսմ հետէ երանեսցեն ինձ ամենայն ազգք» (Ղուկ. Ա 48) խոսքերի հետևողությամբ Տիրամայրն այստեղ նորից երանի է տալիս իրեն:

Քրիստոս Տիրամորը երկինք է հրավիրում, որ տեսնի իր Միածին Որդուն անճառելի փառքի մեջ:

¹ Տե՛ս Կանոնք Սահակայ Պարթևի, *Կանոնագիրք Հայոց*, հտ. Ա. աշխտ. Վ. Հակոբյանի, Երևան, 1964, էջ 400:

² Զաքարիայի Հայոց կաթողիկոսի ի Ննջումն Ամենարինեալ Տիրուհոյ Աստուածածնին եւ միշտ կուսին Մարիամու, *Մատենագիրք Հայոց*, հտ. Թ, Անթիլիաս, 2008, էջ 277:

³ Թուրթ Դիոնիսիոսի Արիսպագացոյ Յաղագս ննջման Սուրբ Աստուածածնին, Գ. Սրուանձտեան, *Հնոց և նորոց*, Կ. Պոլիս, 1874, էջ 112-113:

Երկնային ճանապարհին ուղեկցվում է հրեշտակային օրհնաբանությամբ՝ ըստ Ղուկասի Ավետարանի «Զի ահա այսմ հետէ երանեսցեն ինձ ամենայն ազգ» (Ղուկ. Ա 48) խոսքերի:

Հետխաթեցիական շրջանի «Գանձարանում» Վերափոխման պատմությունն առավել հանգամանալից ու սյուժետային զարգացմամբ է ներկայացվում երկրորդ օրվա կանոնի «Ստեփաննոսի» ծայրակապն ունեցող և Առաքել Բաղիշեցու չորրորդ օրվա կանոնի գանձերում, ինչպես նաև ծավալով ամենաընդգրկունը և ինքնատիպը եղող «ՅԱտումէ գրեալ» ծայրակապով գանձում: Վերջինիս յուրահատկությունն այն է, որ յուրաքանչյուր տան մեջ գերիշխում են գանձի ծայրակապի տվյալ տան սկզբնատողով սկսվող բառերը՝ ստեղծելով յուրօրինակ նմանաձայնություն (ալիտերացիա):

Հիշյալ երեք ստեղծագործությունների համեմատական քննությունը վեր է հանում ընդհանուր այն սկզբունքները և պատկերավորման միջոցները, որոնք ձևավորվել են այս թեմայով գրված գանձերում:

Համաձայն եկեղեցական ավանդության, երբ Տիրամայրը վերադառնում է Զիթենյաց լեռից և պատրաստվում հոգին ավանդելու, աշխարհի տարբեր կողմերից, ուր Քրիստոսի Ավետարանը քարոզելու էին գնացել առաքյալները, Սուրբ Հոգու ազդմամբ երկնքով՝ ասես ամպերի վրայով, գալիս և Տիրամոր շուրջն են բլուրկվում նրանք բոլորը, իրենք էլ չիմանալով, թե ինչպես և ինչու եկան: Եվ միայն այստեղ են իմանում, որ Տիրամոր երկրային կյանքը մոտենում է իր ավարտին, և դառնորեն լաց են լինում¹:

Ըստ միջնադարյան մեկնությունների, Վերափոխման ժամանակ աշակերտների այսպես համախումբ հավաքվելով կատարվեցին Ղուկասի Ավետարանի հետևյալ խոսքերը. «Ուր մարմինն է, անդր եւ արծուիք ժողովեսցին» (Ղուկ. ԺԷ 37):

Երեք գանձերում էլ նախ ընդհանուր գծերով Տիրամայրն է բնորոշվում, Միաձնի հրեշտակաց դասով իջնելը և առաքյալների ի մի հավաքվելը Ամենասրբուհի կույսի սնարի մոտ:

Սյուժետային հաջորդ և Վերափոխմանը նախորդող առանցքային դրվագը, որի վրա խարսխվում է Տիրամոր բարեխոսությունը, Ամենասրբուհի կույսի պատկերի պատմությունն է, որն, ինչպես ասացինք, հայ եկեղեցական միջավայրում կապվում է նաև Հայաստանում առաքելական քարոզության պատմության հետ:

Ինչպես Աբգար թագավորի պատմության մեջ Քրիստոսի անձեռակերտ պատկերի դեպքում, այստեղ ևս գլխավոր հարցը պատկերի՝ ում կողմից ստեղծված լինելու և հոգևոր շնորհի ու զորության փոխանցականության հարցն է: Տիրամոր պատկերին նվիրված Խորենացու գործում ասվում է, որ առաքյալները խնդրում են, որ վերցնի «զփայտեղէն պատկերս զայս զնկարեալս ի Յոհաննէ ի սուրբ ձեռս քո եւ օրհնեա զսա», որպեսզի վերացվի «ի ձեռն պատկերիս զբորոտութիւն յորդոց ի մարդկան, որք ապաւինին ի Քո բարեխօսութիւնդ»²:

Տիրամայրն, անսալով առաքյալների խնդրանքին, դիմում է Հայր Աստծուն, որ Սուրբ Երրորդության զորությամբ բարձվի «զախտ բորոտութեան ի մարդկանէ ի ձեռն այսր նկարեալ փայտեղէն պատկերիս»: Ի նշան երկնային հաճության՝ «լոյս ամպեղէն խաչանման կաթեաց ի սուրբ պատկերն»: Տիրամայրը, վերցնելով

¹ Զաքարիա Ձագեցի, Ի ննջումն ..., *Մատենագիրք Հայոց*, հտ. Թ, էջ 293:

² Տասնապետյան Թ., *Տիրամայր 3*, Անթիլիաս, 1997, էջ 139:

այն, դնում է երեսին և հորդառատ արցունքներով հեղում, որից հետո առաքյալները վերցնում են և «ամենեքեան երկրպագեցին»:

Տիրամոր բարեխոսությամբ նկարված պատկերին աստվածային շնորհն է հեղվում, որպեսզի ով Տիրամոր անվամբ դիմի Ամենասրբուհու արտասուքով ցողված պատկերին, բժշկվի տարբեր հիվանդություններից:

Առաքյալների երկրպագությունն էլ խորհրդանշում է պատկերի պաշտամունքի փոխանցականությունը առաքելական շրջանից:

«Յայսմաւորքում» ևս ասվում է, որ Հովհաննես ավետարանչի նվիրած փայտեղեն պատկերը առաքյալները տալիս են Տիրամորը՝ ասելով. «Արինեա զսա, եւ տուր նշան առողջութեան ախտացելոց եւ մանաւանդ բորոտաց և պիսակոտաց», որպեսզի ովքեր ապավինեն «ի բարեխօսութիւն քո՝ գտցեն զառողջութիւն անձանց»¹: Տիրամայրն Աստծուց խնդրում է «առնել նովաւ բժշկութիւն ամենայն ցաւոց, եւս առաւել պիսակ բորոտաց»:

Այս պատճառով է, որ Տիրամայրն առաջին հերթին ընկալվում է որպես ապավենը ցավագարների ու վտանգվածների, որն իր արտահայտությունն է գտել նաև սրբանկարչության ու նոր շրջանի եվրոպական գեղանկարչության մեջ:

Նկարին հոգևոր շնորհի հաղորդման եղանակը և Տիրամոր բարեխոսության հետ կապված բնորոշումները իրենց հերթին հարաբերվում են պատկերապաշտության և պատկերամարտության պայքարի հետ:

Վերափոխման երկրորդ օրվա կանոնի գանձում այն բավականին անորոշ է արտահայտված.

*Զփայտն կիպարեան, աղիւսանման, կոփեալ յանդիման,
Առեալ Մարիամ, պատկերին նման, ետ նոցա փոխան:*

Զորորոդ օրվա կանոնում ասվում է, որ Հովհաննես Ավետարանիչը
Առեալ փորեաց զփայտ կիպարին, բերեալ ետուր Սուրբ

*Աստուածածնին,
Եւ նա եղեալ հանդէպ պատկերին, և արտասուս հեղեալ յորդագին,
Նըկարեցաւ տիպն ի տախտակին, ամենաւրինեալ մաւր անեղ
Բանին:*

Վերը բերված տողերից հստակ չէ՝ Տիրամոր պատկերը նկարված էր փայտին թե՛ երբ այն հպում է դեմքին, տախտակին արտապատկերվում է:

Վերափոխման պատմությանը համահունչ ձևով այնուհետև ասվում է, որ Տիրամայրը խնդրում է Որդուն, որ բժշկության զորությունը շնորհի պատկերին:

Գանձում հստակորեն ասվում է, որ Տիրամոր բարեխոսությամբ և «մեք անձամբ ցաւագին խնդրեմք հոգոց մեր բժշկութիւն»:

Ատոմի ծավալուն գանձում պատկերի տրման մասին գրված է ոչ թե առաքյալների՝ Տիրամոր շուրջը հավաքվելու, այլ Վերափոխման հատվածում, երբ տեսնելով՝ Ամենասրբուհի կույսի մարմինը երկինք է փոխադրվել, Բարդուղիմեոս առաքյալին՝ որպես մխիթարություն, տալիս են այս պատկերը.

*Զոր սուրբն արտասուաւք էթաց լուսանման և ետ աշխարհի ի դեղ
բժշկութեան:*

Վերափոխման պատմության մեջ ասվում է, որ Երուսաղեմի այն բնակիչ-

¹ Յայսմաւորք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 12-13:

ները, ովքեր թշնամությամբ էին լցված քրիստոնյաների հանդեպ, տեսնելով Տիրամոր հուղարկավորության թափորը, փորձում են խանգարել անցնելուն, իսկ նրանցից մեկը՝ Սոփոնիա անունով, փորձում է շուռ տալ դագաղը, և այդժամ Տիրոջ հրեշտակը սրով հատում է նրա թևերը, որոնք մնում են կախված Սրբուհի կույսի դագաղից¹:

Սոփոնիան, ոչ այնքան սարսափահար իրեն հասցված սրի հարվածից, որքան ցնցված տեղի ունեցածից, մինչև Գեթսեմանիի ծորը, ուր ամփոփում են Տիրամոր մարմինը, ուղեկցում է թափորին, հավատքի գալիս, որից հետո Պետրոս առաքյալի աղոթքով նրա ձեռքերն այնպես են իրենց տեղը կաշում, որ ասես կտրված չէին եղել²:

Առաքյալները, վերցնելով Տիրամոր մարմինը, առաջ են շարժվում սաղմոսերգելով, ջահերով և մոմերով:

Թաղման և գերեզման դրվելու դրվագները ևս բանաստեղծական պատկերավորմամբ արտահայտվել են գանձերում:

Ինչպես գրում է Ս. Ավերինցևը, Տիրամոր Վերափոխումը խորհրդանշական զուգահեռ է գծում Ավետման հետ և համարվում է Երկրորդ Ավետում:

Գաբրիելի տված առաջին ավետումը՝ Ծննդյան, երկրորդը՝ Վերափոխման՝ ավետումը մի նոր սկզբի:

Ծնունդը՝ երկրային փառքը, Վերափոխումը՝ երկնային փառքը Տիրամոր երկնային թագադրմամբ³:

Թե՛ ընդհանուր քրիստոնեական և թե՛ հայ եկեղեցական ավանդության մեջ Տիրամոր պատկերի պատմությունը շարունակվում է Վերափոխմանը հաջորդող դրվագում, երբ առաքյալներից մեկը (հայկական ավանդությամբ՝ Բարդուղիմեոս առաքյալը) ուշացած գալիս է և խնդրում բացել գերեզմանը, որպեսզի վերջին անգամ տեսնի Տիրամորը: Այն, սակայն, դատարկ են գտնում: Առաքյալին սփոփելու և այս պատկերով քարոզություն կատարելու համար նրան է տրվում Տիրամոր պատկերը, որով և սկզբնավորվում է Տիրամոր պատկերին դիմելու և աղոթելու միջոցով Ամենասրբուհի կույսի բարեխոսությանն ապավինելու ընթացքը:

Տիրամոր պատկերի Խորենացուն վերգրվող պատմությունից սկսած ասվում է, որ Բարդուղիմեոս առաքյալն այն իր հետ Հայաստան է բերել⁴:

«Յայսմաւորքի» Խլաթեցու խմբագրության մեջ արդեն ոչ թե պարզապես առաքյալներն են ի մխիթարություն Բարդուղիմեոսի տալիս պատկերը, այլ՝ «Եւ ապա ձայն ի վերուստ եկն լսելիս Առաքելոցն եւ ասաց. Տուք զփայտեա պատկերն եւ Աստուածամօրն ի Բարդուղիմէոս Առաքեալը, զի տարցէ ի վիճակն իւր և դովաւ մխիթարեսցի»⁵:

Թաղեոս և Բարդուղիմեոս առաքյալները համարվում են Հայաստանում քարոզած առաքյալները: Ինչպես նրանց նվիրված շարականոցային կանոնում է ասվում.

Առաջին լուսաւորչացն մերոց՝ Թաղեոսի և Բարդուղիմէոսի:

¹ Չաքարիա Չագեցի, *Ի ննջումն ...*, էջ 294:

² Նույն տեղում:

³ *Мифы народов мира*, т. 2-ой, Москва, 1982, стр. 113.

⁴ Տասնապետյան Թ., *Տիրամայրը* 3, էջ 141:

⁵ *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 14:

Նույն այս պատճառով եկեղեցական սրբանկարչության մեջ Թադեոս առաքյալը պատկերվում է Ս. Գեղարդը, իսկ Բարդուղիմեոս առաքյալը՝ Տիրամոր պատկերը պահած:

Տիրամոր պատկերի Բարդուղիմեոս առաքյալի կողմից Հայաստան բերվելու պատմությունը արտացոլվել է նաև Գանձարաններում: Երկրորդ օրվա կանոնի գանձում հստակ չի նշվում, թե առաքյալներից ով էր, որ ուշացավ և չտեսավ Տիրամորը: Պարզապես ասվում է. «Ոմն յետոյ եկեալ»:

Զորորդ օրվա Ատոմի գանձում, սակայն, հստակորեն ասվում է, որ եկողը Բարդուղիմեոս առաքյալն է եղել:

Երկրորդ օրվա կանոնի գանձի վերջին տնից երևում է, որ Վերափոխման տոնին են կատարվել Տիրամորը նվիրված ուխտագնացությունները, երբ Տիրամոր բարեխոսությանն են դիմել տարբեր հիվանդություններով տառապողները և ցավագարները:

Ատոմի գանձը ոչ միայն Վերափոխմանն է նվիրված, այլև պատմողաբար բանաստեղծական հանրագումարն է Տիրամոր ողջ կյանքի՝ ծնողներից մինչև երկինք փոխադրվելը: Այս հանգամանքը պայմանավորված չի եղել միայն գանձասացի ձգտմամբ՝ առավելագույնս համակողմանիորեն ներկայացնելու Ամենասրբուհի կույսի կյանքի ընթացքը: Պատճառը, կարծում ենք, գլխավորաբար տոնախոսական է եղել, որովհետև մի գանձի շրջանակում ներկայացված են Տիրամոր ծնողների՝ Հովակիմին և Աննային, ծննդյանը և երեք տարեկանում տաճարին ընծայվելու, Ավետման և Վերափոխման տոները, ինչպես նաև Ավագ Ուրբաթին ասվող Ողբը: Այս հանգամանքը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ գանձասացը Վերափոխման գանձով ի մի է բերել Տիրամորը նվիրված բոլոր տոները:

Գանձի սկզբում նախահայրերի և նահապետների թվարկմամբ Ադամից անցում է կատարվում Դավիթ մարգարեին, ում շառավիղն էր Հովակիմը: Հաջորդ տանը պատմվում է Տիրամոր ծննդյան, տաճարին ընծայման և հրեշտակի Ավետման մասին:

Քրիստոսի չարչարանքներին, Խաչելությանը և գերեզման դրվելուն վերաբերող ավետարանական դրվագները այս գանձում ներկայացված են «Ճաշոցի» արարողությունների ծիսական ընթացքի ազդեցությամբ:

Հիշվում են Գաբրիել հրեշտակի՝ այս աշխարհից փոխադրվելը ծանուցելը, ինչպես նաև Ձիթենյաց լեռը ելնելու և Որդուն դիմելու պատմությունները:

ԿԱՆՈՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԿՐՏՉԻՆ

Հովհաննես Մկրտչին նվիրված գանձերն ու տաղերը այն յուրահատկությունն ունեն, որ վերաբերում են ոչ միայն աստվածաշնչային սրբերին, այլև անմիջաբար Փրկչին մկրտողին կամ ձեռնադրողին: Այս հանգամանքը Տիրամոր կողքին Հովհաննես Մկրտչին առանձնահատուկ է դարձնում Աստվածաշնչային և եկեղեցական մնացյալ բոլոր սրբերի հետ համեմատած:

Գանձարանային ստեղծագործություններում հիշվում են Հովհաննես Մկրտչի կյանքի ավետարանական պատմությունները՝ դեռևս Եղիսաբեթի որովայնում ողջունելը Հիսուսին կրող Մարիամին, Զաքարիայի պապանձումը, անապատական կյանքը և անապատից քարոզության ելնելը, Հիսուսին մկրտելը, որի ժամանակ տեղի ունեցավ Աստվածհայտնությունը, Հովհաննես Մկրտչի նշանավոր

խոսքերը Հիսուսի մասին՝ որպես «Գառն Աստուծոյ», Հերովդեսին հանդիմանելը և ապա գլխատվելը:

Հովհաննես Մկրտչին նվիրված գանձերում եթե ներկայացվում էր նրա կյանքի ավետարանական պատմությունը, ապա առավել հուզական և գանձերում հիշված պատմության խորհուրդը վեր հանող տաղերում մեծ արտահայտչականությամբ ներկայացվում է նրան գլխատման տանողների ու դահճի՝ սրբի հետ ունեցած երկխոսությունը, երբ դիմացիները չեն համարձակվում ձեռք բարձրացնել Մկրտչի վրա, և ինքն է նրանց հորդորում:

Քանի որ Հովհաննես Մկրտիչը Տիրամոր և Ս. Ստեփաննոս Նախասարկավագի հետ Ընդհանրական եկեղեցու երեք գլխավոր բարեխոսներից էր, ուստի նրան նվիրված գանձերի բարեխոսական հայցվածներում ոչ միայն ինքն է տարբեր բնորոշումներով ներկայանում, այլև, ի պատիվ իր տոնի, հիշվում են նաև ծնողները՝ Զաքարիա քահանայապետը և Եղիսաբեթը:

Առաքել Բաղիշեցու գանձի բարեխոսական հայցվածից երևում է, որ գանձը գրվել է նրա ծննդյան տոնին կամ գլխատման հիշատակին ասվելու համար.

Բարեխօսեա մեզ ամենայնի, յաւրս գլխատման (ծննդեան)

Սուրբ Կարապետի:

Մեկ այլ գանձի, որի հեղինակը դարձյալ Առաքել Բաղիշեցին է, Տիրամորն ուղղված բարեխոսության մեջ դարձյալ ասվում է, որ իր Միածին Որդուն դիմի «յօրս գլխատման Յովհաննու»: Այսինքն՝ գանձի ասելու օրը Հովհաննես Մկրտչի գլխատման հիշատակի օրն է:

Լուսավորչի շաբաթվա հինգշաբթի օրը տոնն է «Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին և Աթանագինեայ եպիսկոպոսին»: Այս տոնն ուղղակիորեն Լուսավորչի հետ է կապվում, քանի որ Ս. Գրիգորը, Կեսարիայում ձեռնադրությունից հետո վերադառնալով Հայաստան, իր հետ բերեց և նրանց մասունքներից: Այս մասին Ագաթանգեղոսը գրում է. «Երբ վերադառնում էր նա հունաց կողմերից, իր հետ բերել էր մեծ մարգարե, երանյալ Հովհաննես Մկրտչի ու Քրիստոսի Սուրբ վկա Աթանագինեսի ոսկորների նշխարները»¹:

Սրբոց մասունքները Ս. Գրիգորը ամփոփեց Մշո Սուրբ Կարապետի՝ իր հիմնած վանքում²: Ս. Կարապետը Հովհաննես Մկրտչի անվանումներից մեկն է, և գանձերում Հովհաննես Մկրտչին զուգահեռ գործածվում է նաև Սուրբ Կարապետ անվանումը:

Նույն այս պատճառով Հովհաննես Մկրտչի հիշատակի տոնմանը միախառնվել է նաև Մշո Սուրբ Կարապետի հանդեպ եղած պաշտամունքը: Կանոնում տեղ գտած մեղեդիում ասվում է, որ քեզնից՝ որպես բարեխոսից, փրկություն ենք հայցում Հայոց աշխարհի համար, որում «նշխարք սուրբ ոսկերացդ ի մէնջ պատուեսցի»:

Կանոնի վերջում զետեղված փոխում ևս ընդգծվում է, որ Ս. Կարապետի աջը Տարոնի նույնանուն վանքում է, որը Հայոց հավատո տունն է: Նկատի ունի Ս. Կարապետի համահայկական մեծ սրբավայր լինելը: Ս. Կարապետը քանի որ գտնվում էր Մամիկոնյանների տիրույթ Տարոնում, ուստի հիշվում են նաև Մամիկոնյանները:

¹ Ագաթանգեղոս, *Հայոց պատմություն*, աշխտ. Ա. Տեր-Ղևոնդյանի, Երևան, 1983, էջ 455:

² Նույն տեղում, էջ 457:

Ս. Կարապետի ուխտակատար լինելու համար էլ ասվում է, որ հույսով նրան դիմիր:

ԿԱՆՈՆ ՄԱՆԿԱՆՑՆ ԲԵԹՂԵԽԵՄԻ

Այս կանոնում մոզերի գալու, ապա և մանկանց կոտորածի պատմությունը չէ, որ ներկայացվում է, այլ դրվատվում են սրատված մանուկները որպես քրիստոնեության առաջին նահատակներ: Բեթղեհեմի մանկանց, որպես նահատակների, յուրահատկությունն այն է, որ նրանք ըստ էության ակամա և ոչ գիտակցված կերպով նահատակներ էին: Հնարավոր այն հարցին, թե արդյո՞ք Քրիստոսի ծնվելը չդարձավ նրանց նահատակության պատճառը, Ներսես Շնորհալիյն գրում է. «Ոչ Քրիստոս եղև պատճառ կոտորման նոցա, այլ դիական ցասումն թագաւորին»¹:

Թե՛ այս մեկնությունում և թե՛ Բեթղեհեմի մանկանց նվիրված միջնադարյան այլ գործերում այն միտքն է շեշտվում, որ հոգևոր տեսանկյունից այս նահատակությունը անգամ բարիք եղավ նրանց համար, որովհետև միանգամից արժանացան երկնքի արքայությանը որպես հանուն Քրիստոսի առաջին նահատակներ: Այս առումով բավականին բնորոշ է մանկանց նահատակության հայսմավուրքային պատմությունը, ուր ասվում է, թե մի կին Հերովդեսից թաքցնում է իր որդուն թզենու տերևի ներքո, որ չսպանեն: Մանուկների կոտորածի ժամանակ սակայն «տեսանէր զհոգիս տղայոցն կոտորելոց իբրև զերամս աղաւնեաց սպիտակափայլ թռուցեալ ի յերկինս»:

Մայրը տեսնելով, թե սպանված մանկանց հոգիները ինչպես են աղաձխների երամի նման վեր բարձրանում, ցանկանում է, որ իր որդին ևս նման լույսի արժանանա: Գալիս ու զինվորներին ասում է, թե ահա այսինչ տեղում այս մանուկն է թաքնված: Զինվորները երբ գալիս ու նրան ևս նահատակում են, «զոգի նորա լուսափայլ յերկինս վերացեալ», որը տեսնում են նաև զինվորները և ենթադրում են, որ դա էր այն առանձնահատուկ մանուկը, ում համար սպանեցին մյուս մանկանց²:

Բեթղեհեմի մանկանց Քրիստոսի անվամբ նահատակվելով առանձնակի փառքի արժանանալն է շեշտվում և «Շարակնոցի»՝ նրանց նվիրված կանոնում, որի սկզբում ասվում է.

Այսօր անմեղ սուրբ մանկունքն ի տղայական հասակի,

Նախավախճան չարչարանօք վկայք եղեն Քո մարդեղութեանդ,

Տէր Աստուած հարցն մերոց³:

«Նախավախճան չարչարանօք» արտահայտությամբ շեշտվում է, որ նրանք վախճանվեցին մինչև Քրիստոսի խաչելությունը:

Քանի որ յուրաքանչյուր նահատակություն նահատակի վկայությունն ու հավաստումն էր առ Քրիստոս հավատի, որտեղից և նահատակներին տրվող վկա և նահատակվելուն տրվող վկայություն արտահայտությունները, ուստի այս մանուկներն անվանվում են Քրիստոսի ճշմարիտ աստվածային ծնունդը հավաստող վկաներ:

¹ Ներսես Շնորհալի, *Մեկնութիւն Սուրբ Աւետարանին որ ըստ Մատթէոսի*, Կ. Պոլիս, 1825, էջ 48:

² *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 737:

³ *Զայնքաղ Շարական*, Վաղարշապատ, 1888, էջ 412:

Ավետարանում Բեթղեհեմի մանկանց կոտորածի ժամանակ մայրերի ողբը համեմատվում է Երեմիայի մարգարեությունում Հռաքելի ողբի հետ. «Ձայն գուժեաց ի Հոամա, ողբումն եւ լալումն եւ աշխարումն յոյժ. Հռաքել լայր զորդիս իւր» (Մտթ. Բ 18, հմմտ Երեմ. ԼԱ 15):

Թե՛ շարականում և թե՛ գանձերում ասվում է, որ այս մանուկները ծաղկեցին իրենց թափված արյամբ.

Շարական՝

«Ծաղկեցաւ Բեթղեհեմ հեղմամբ արեան սուրբ տըղայոցն»¹:

Կանոնի տաղում նահատակված մանկանց համար նույն ձևով ասվում է. «Ծաղկունքդ Բեթլահեմի»:

Վկայակոչվում է նաև Սանիր լեռը, որովհետև միջնադարյան մեկնությունների հետևողությամբ գանձերում Բեթղեհեմի մանկանց վերաբերող կանխասացություն են համարվում Եզեկիելի մարգարեության հետևյալ տողերը. «Որդիքն քո զարդարեցին գքեզ, մայրք ի Սանիր լեռնէ շինեցան գքեզ պահանգք» (Եզեկ. ԻԷ 5):

Խորհրդաբանական նման զուգահեռով Սելվամի աշտարակի փլուզվելը համարվում է Բեթղեհեմի մանկանց համար վրեժի իրականացում: Վկայակոչվում են Հիսուսի հետևյալ խոսքերը. «Նոքա ութուտասանքն, յորոց վերայ աշտարակն անկաւ ի Սիլվամ և սպան զնոսա» (Ղուկ. ԺԳ 4):

ԿԱՆՈՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ

«Յովհաննէս» հոդող ծայրակապով առաջին գանձում չափածո վերաշարադրվում են առաքյալների՝ թվով տասներկուսը լինելու մասին միջնադարյան մեկնիչների տված բացատրությունները: Տասներկուսը անվանվում է խորհրդական, այսինքն՝ սիմվոլիկ թիվ և համեմատվում է տարվա տասներկու ամիսների և տասներկու քարերի հետ, որոնց միջնադարում տարբեր գործեր են նվիրվել: Տասներկուսը կապվում է նահապետների և Իսրայելի տասներկու գետերի հետ:

Նախաջրհեղեղյան շրջանի յոթանասուն նախահայրերից բացի հիշվում են Եղիմի արմավենիներն ու աղբյուրները, քանի որ, ինչպես «Ելից գրքում» է ասվում. Մովսեսը հրեա ժողովրդին Կարմիր ծովով դեպ Ավետյաց երկիր առաջնորդելու ճանապարհին անապատով անցնելիս հասցնում է այդտեղ, ուր «կային ջրի տասներկու աղբյուր եւ յոթանասուն արմավենի» (Ելք ԺԵ 27):

Եղիմի հետ տարված այս համեմատությամբ Հին և Նոր Կտակարանների զուգահեռով իրար են կապվում տասներկուսի և յոթանասուներկուսի կամ յոթանասունի պարունակած խորհուրդները:

Աղբյուրների տասներկուսը և արմավենիների՝ յոթանասունը լինելը զուգահեռի մեջ է դիտվում 12 առաքյալների և 70 աշակերտների հարաբերակցության հետ, որպես նրանց կապակցող օղակ: Այս զուգահեռն արտահայտում է ոչ միայն 12 առաքյալներին, այլև 70 աշակերտներին նվիրված գանձում, ինչպես նաև առաքյալներին նվիրված շարականում:

Տասներկու առաքյալների՝ Եղիմի տասներկու աղբյուրների և յոթանասունի՝ Եղիմի յոթանասուն արմավենիների հետ համեմատությունը գտնում ենք նաև «Շարակնոցի» յոթանասուներկուսին նվիրված կանոնի հետևյալ տողերում.

¹ Շարական հոգեւոր երգոց, Վաղարշապատ, 1888, էջ 412:

*Որ զօրինակ երկոտասան առաքելոց Քոչ Քրիստոս
Եւ վեթանասուն ընտրելոց աշակերտացն
Յառաջագոյն ծանուցեր ի թիւ արմաւենեաց և աղբերացն*

Յաղիմայ,

Աղաչանօք սոցա խնայեա ի մեզ մարդասէր Փրկիչ¹:

Կանոնի առաջին գանձի 98-րդ տողում ասվում է, որ առաքյալները

Քարն Յորդանանին, զոր ի ջրոյն հանին, Սեղան շինեցին:

Այս տողով ակնարկվում է պարականոն հետևյալ պատմությունը: Ադամն ու Եվան դրախտից վտարվելուց հետո երբ տեսնում են իջած երեկոն, սարսափում են, քանի որ դրախտում միշտ լույս էր: Ողջ գիշերը լաց են լինում, և երբ պետք է բացվեր արշալույսը, սատանան գալիս և ասում է, որ եթե ձեր և ձեր սերունդների՝ ինձ ծառայելու մասին մի գիր տաք, ես լուսավոր կդարձնեմ օրը: Ադամը խաբվելով, նրան տալիս է ծառայության հետևյալ գիրը՝ գրած քարի վրա. «Մինչեւ անծինն ծնանի և անմահն մեռանի, մեք և ամենայն ծնունդքն մեր՝ ծառայ եղիցի քեզ»²: Այս խոսքերով փաստորեն ասվում է, որ ադամական սերունդը սատանայի ծառայության ներքո կմնա մինչև Քրիստոսի ծնվելը:

Այնուհետև օրը լուսանում է, սակայն երեկոյան, երբ մուլթը նորից է իջնում, Ադամը հասկանում է, որ դարձյալ խաբվել է, և վերստին դառնորեն լաց է լինում:

Սատանան, քարի վրա գրված այս գիրը առնելով, տանում և թաղում է Հորդանանում:

Աստված այդժամ Ադամին ասում է. «Եւ ի մտանել վեց դարուն, առաքեցից ի լուսոյ աստուածութեան Իմոյ՝ զորդի Իմ սիրելի, որ եկեալ մարմնանայ ի զաւակէ քումմէ, ի սուրբ և յանարատ կուսէն, զի նա եղիցի որդի որդւոյ: Եւ Որդին Իմ ջնջեսցէ զձեռագիր քո և ազատեսցէ զքեզ ի գերութենէ սատանայի, և տայցէ քեզ զառաջին փառսն քո»³:

Այստեղ ևս հստակորեն ասվում է, որ վեց դարերի (հազարամյակների) լրանալուց հետո կառաքի Իր Որդուն, Ով կմարմնանա Ադամի ժառանգներից և կջնջի Ադամի տված գիրը և կազատի նրա սերունդներին սատանայի գերությունից և կտա նախկին փառքը:

Քրիստոսի ծննդամբ և Հորդանանում մկրտությամբ ջնջվում է սատանայի՝ այնտեղ պահած քարի վրայի ծառայության գիրը, և մարդը նորից որդեգրվում է Աստծուն:

Հորդանանի քարը՝ մարդկության սերունդներին սատանայի գերությանը կապված պահող քարը, Քրիստոսի մկրտությունից հետո Ս. Պատարագի, որով և մարդկության փրկագործության սեղանն է դառնում:

¹ Նույն տեղում, էջ 79:

² Թանգարան Հին և Նոր նախնեաց, Ա, Անկանոն գիրք Հին Կտակարանաց, Վենետիկ, 1896, էջ 313:

³ Նույն տեղում, էջ 314:

ԿԱՆՈՆ ՀԻՑՆ ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Գանձ

7-րդ տող. 70 աշակերտները խորհրդաբար համեմատվում են «զթարգման-
չացն Պըտղոմէի»:

Ալեքսանդրիայում Պտղոմեոսի հրավիրած 72 թարգմանիչների պատմությու-
նը կապվում է Տյառնընդառաջի ժամանակ հիշվող Սիմեոն ծերունու հետ:

Սիմեոնը մեկն էր այն յոթանասուներկու թարգմանիչներից, որոնց ի մի էր
հավաքել Եգիպտոսի Պտղոմեոս թագավորը մի կղզում, որպեսզի նրանք եբրա-
յերենից հունարենի թարգմանեին Հին Կտակարանը: Ասվում է, որ Հին Կտակա-
րանի գրքերից յուրաքանչյուրի թարգմանությունը հանձնարարված էր երկուա-
կան թարգմանիչների, որոնք առանձին էին մնում և թարգմանության ընթացքում
միմյանց չէին տեսնում: Այնուհետև Պտղոմեոսի ներկայությամբ համեմատվում էր
նրանց՝ միմյանցից անկախաբար կատարած թարգմանությունները ¹:

Գանձում նախ թվարկվում են 12 առաքյալները և ապա 70 աշակերտները:

ԿԱՆՈՆ ՈՐԴԻՈՑՆ ՈՐՈՏՄԱՆՑ ՅՈՅԱՆՆՈՒ
ԵՒ ՅԱԿՈԲԱՅ

Ավագ չորս տոները եզրափակվում են Որոտման Որդիների՝ Հովհաննեսի և
Հակոբոսի հիշատակի կատարմամբ: Որոտման որդիների տոնը եզրափակելով
տարին, միաժամանակ Ս. Ծննդյանը ամենամոտ տոնն է: Տոնային նման մերձա-
վորությունը առանձնակի պատիվ է համարվել, և ինչպես գրում է Գրիգոր Տա-
թևացին. «Յայտ է, զի որքան տօն սորա մերձ է ի ծնունդ Փրկչին՝ այսքան մօտա-
ւոր և ընտանի է անհաս խորհրդոցն Աստուծոյ և պատուեալ տօնիս»²:

Գանձ

4-7 տողեր. Ընդգծվում է, որ Հիսուս մեծացավ Հովսեփի տանը, որովհետև
Որոտման որդիները Հովսեփի քրոջ՝ Սողոմեի որդիներն էին:

Եկեղեցական ավանդությամբ ասվում է, որ նրանք «քոյր որդիք էին Յիսու-
սի», ինչպես որ Հովսեփի որդիներն էլ «եղբարք ասացան Յիսուսի»³:

29-30 տողեր. Բաներեզես անվանվեցին, որովհետև «Յայսմաւորքում» հա-
մահունչ «Գանձարանի» տողերին, Հովհաննեսի Որոտման որդի լինելը այսպես
է մեկնաբանվում. «Եւ գրելով զԱւետարանն կոչեցաւ Որդի Որոտման, վասն որո-
տալոյ Բանին ի վերուստ»⁴:

41-րդ տող. Ընդգծվում է Հովհաննեսի հուզականությունը, որ, ընկնելով Տի-
րոջ գիրկը, մաքրվեց Տիրոջ շնչով:

Հիսուսի պարանոցով Հովհաննեսի ընկնելու մասին միջնադարյան մեկնութ-
յուններում ասվում է, որ այդպիսով Հովհաննեսը ոսկու նման մաքրվեց՝ շփվելով
աստվածային հրին: Այս միտքը Շարակնոցում արտահայտվել է հետևյալ ձևով.

¹ Յայսմաւորք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 489:

² Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք քարոզութեան Ամարան, Կ. Պոլիս, 1741, էջ 695:

³ Թանգարան հայկական հին և նոր դպրութեանց, Գիրք առաքելականք, հտ. Գ, աշխտ.
Հ. Քերովբէ Չրաքեանի, Վենետիկ, 1904, էջ 293:

⁴ «Յայսմաւորք», Կ. Պոլիս, 1706, էջ 732:

***Որ փարեցար ըսասրաափելի պարանոցան
Չանմատոյց ը լուսոյն
Եւ մաքրեցար որպէս զոսկի ի հուր,
Լուսապարդեալ երևեցար ի մէջ սրբոցն
Որպէս յաստեղս արեգական¹:***

Բանաստեղծորեն այն միտքն է արտահայտվում, որ Հովհաննեսը փարվեց անմատոյց լուսի պարանոցով և հրում ոսկու նման մաքրվեց: Սրբերի մեջ լուսազարդյալ երևաց, ինչպես արեգակը աստղերի մեջ:

43-44 տողեր. Եկեղեցում Ավագ Ուրբաթի ահեղ գիշերին կատարվող արարողությունը ծիսական համարժեքն է Մատնությանը և Չարչարանաց գիշերին նախորդող Գեթսեմանիի աղոթքի:

«Հաղորդ Կեփային» նշանակում է Վեմի՝ Պետրոս առաքյալի հետ Որոտման որդիների Գեթսեմանիի աղոթքին մասնակցելը:

49-րդ տող. Հովհաննեսը և Հակոբոսը՝ Որոտման Որդիները, պատկանում են ձկնորսությունից առաքելության կոչվածների խմբին: Հիսուս երբ նրանց կանչեց, «նավակի մեջ թողնելով իրենց հորը» (Մրկ. Ա 19-20)՝ գնացին Տիրոջ ետևից:

Սողոմեն երբ Հիսուսից խնդրեց, որ իր որդիները երկնքի արքայությունում նստեն Տիրոջ աջ և ձախ կողմերում, Հիսուս ասաց. «Կարող եք խմել այն բաժակը, որով ես մկրտվել եմ»: Եղբայրներն ասացին, որ կարող են (Մտթ. Ի 20-23, Մրկ. Ժ 38):

Ահա այս պատճառով ասվում է, որ Հովհաննես Ավետարանիչը խմեց ավետարանական սիրո բաժակը, և միջնադարյան մեկնություններում պատկերվում է բաժակը ձեռքին, իսկ Հակոբոսը խմեց նահատակության բաժակը՝ 44 թվականին նահատակվելով Հրեաստանի թագավոր Հովհաննես Ագրիպասից:

«Գործք Առաքելոցում» Հակոբոսի նահատակության մասին ասվում է. «Այդ ժամանակներում Հերովդես թագավորը ձեռնարկեց եկեղեցուց ոմանց չարչարելու գործին և Հովհաննեսի եղբորը՝ Հակոբոսին, սրով սպանեց» (Գործք, ԺԲ 1-2):

60-66 տողեր. Համաձայն եկեղեցական ավանդության՝ սրով կտրվել է առաքյալի գլուխը, և գլխատված մարմինը հրեշտակները տարել և ափ են հանել Իսպանիայում, ուր ֆինիստերյան թերակղզում գտնվում է Ս. Հակոբի տաճարը՝ Սանտյագո դե Կոմպոստելայի սրբավայրը²:

Հակոբոս առաքյալի վկայաբանությունում, որն անվանվում է «Պատմութիւն առաքելոյն Յակոբայ, թէ որպէս գնաց ի Սպանիայ եւ դարձեալ եկն յԵրուսաղէմ եւ գլխատեցաւ և մեռեալ մարմնով գնաց դարձեալ ի Սպանիա, որ եւ այժմ Ս. Յակոբ կոչի»³, ասվում է, որ առաքելական քարոզության համար Հակոբոս առաքյալին վիճակվում է Իսպանիան, ուր գնում է, սակայն հաջողության չհասնելով, ինչպես նաև կարողանում է Քրիստոսի հետ կապված տերունական հիշատակները իրենցում կրող վայրերին, վերադառնում է Երուսաղէմ: Ինչպես որ «Գործք առաքելոցում» է ասվում, այստեղ սրով սպանվում է Հերովդեսի կողմից: Եկեղեցական

¹ Շարական, էջ 74:

² Այս տաճարի և միջնադարում Ս. Հակոբին ընծայված հարգության մասին տես Մեսրոպ արքեպս. Աշճյան, *Հայ ուխտավորության վերջին կայանը*, Երևան, 2003:

³ Թանգարան հայկական հին և նոր դպրութեանց, հտ. Գ, Անկանոն գիրք. Առաքելականք, Վենետիկ, 1904, էջ 467:

ավանդությամբ վկայված է, որ նա գլխատվում է, և գլուխը հրեշտակը բերում և տալիս է Ս. Աստվածածնին, երբ Տիրամայրը, Հակոբոս Տյառնեղբոր և Հովհաննես Ավետարանչի հետ միասին, նստած սգում էին առաքյալի նահատակության համար:

Տիրամոր պատվերով առաքյալի գլուխը թաղվում է այնտեղ, ուր այժմ գտնվում է Սրբոց Հակոբյանց վանքը: Թաղման տեղի վրա կառուցված է մատուռ, որն անվանվում է գլխադիրի Ս. Հակոբոս մատուռ: Համաձայն ավանդության՝ այստեղ է թաղված նաև Հակոբոս Տյառնեղբայրը, որի համար Երուսաղեմի հայոց պատրիարքության վանքը անվանվում է Սրբոց Հակոբյանց՝ Սուրբ Հակոբների:

Առաքյալի մարմնի՝ Իսպանիա տարվելուն և կոյրի՝ նրան հավելուց հետո աչքերը բացվելուն և նրա կողմից համբավելու մասին, թե առանց գլխի աստված է հայտնվել այդ ափերին, ապա առաքյալի նահատակության վերը հիշված պատմությունում ասվում է, որ գլխատումից հետո առաքյալի մարմինը հրեշտակները Երուսաղեմից ծովով հասցնում են Իսպանիայի ափերը: Այնտեղ մերձակա բնակավայրերից մեկի մի կոյր բնակիչ երբ գալիս է ծովափ և աչքերը ջրով լվանալիս ձեռքը դիպցնում է առաքյալի մարմնին, բացվում են աչքերը: Այնուհետև ասվում է. «Էին ի շէնն յայն և այլ կոյրք և կաղք և ախտաժէտք և ամենեքին բժշկեցան շնորհօք Տեառն ի ձեռն սուրբ առաքելոյն Յակոբայ»: Բուժված այս ախտաժեռներն են, որ օրհնաբանելով ասում են, թե ահա մեզ հայտնվեց մի անգլուխ աստված, և կամ էլ չգիտենք, թե որ աստվածը նրան ուղարկեց:

67-68 տողեր. Նկատի ունի Հովհաննես Ավետարանչի այն տողերը, որոնցում ասվում է, որ Տիրամայրը հանձնվեց Հովհաննեսի խնամքին (Հովհ. ԺԹ 26):

77-74 տողեր. Պրոխորոնի և Հովհաննեսի՝ նավաբեկության ենթարկվելու, Պրոխորոնի ափ նետվելու և փրկվելու, Հովհաննեսի՝ նավի վրա մնալու, ապա և Եփեսոսում ափ ելնելու, Պրոխորոնին տեսնելու և հետո բաղնեպան դառնալու, Ավետարանը քարոզելու, Պատմոս կղզի աքսորվելու, Եփեսոս վերադառնալու և այնտեղ վախճանվելու մասին մանրամասնաբար գրված է «Գործք Յովհաննու Ավետարանչի» պարականոն գործում¹:

80-101 տողեր. նվիրված են Հովհաննես Ավետարանչի վախճանմանը, կամ ինչպես հայ եկեղեցական ավանդույթով է ասվում՝ Ննջմանը:

Գանձի և ընդհանրապես հետխլաթեցիական շրջանի այս թեմայով ստեղծագործությունների երեք գլխավոր սկզբնաղբյուրներն են Ավետարանի հետ կապված պարականոնը², «Հանգիստ Սրբոյն Յովհաննու առաքելոյ եւ Աւետարանչի» պատմությունը, որը զետեղված է լինում Աստվածաշնչի վերջում «Հովհաննու Հայտնությունից» հետո, թեև մաս չի կազմում Ս. Գրքի կանոնին:

Պարականոնում ասվում է, որ Հովհաննես ավետարանիչը վախճանվելուց առաջ գնում է Դեմնոսի տուն, ում հայրը վախճանվել էր: Այնտեղ հիշատակի հաց են կտրում, ապա Ավետարանիչը Դեմնոսին և Պրոխորանին, ում անունից գրված է այս պատմությունը, պատվիրում է վերցնել բրիչները և հետևել իրեն:

Խլաթեցու «Յայսմաւորքում» ասվում է, որ կիրակի օրն էին հավաքվել, որն ավելի շուտ կապվում է ագապի սեղանի հետ: Դեմնայի համար «Յայսմաւոր-

¹ Թանգարան հայկական հին և նոր դպրութեանց, հտ. Գ, Անկանոն գիրք առաքելականք, Վենետիկ, 1904, էջ 190-221:

² Նույն տեղում, էջ 291-292:

քում» ասվում է, որ «այս է Բիռոս»¹: Գանձը ակնհայտորեն հետևել է «Յայսմաւորքի» խմբագրությանը, որովհետև ասվում է, որ Տերունի օր եղող կիրակիին հավաքվել էին Բյուռոսի տանը, ուր և հաղորդվում են կենսատու հացին:

90-99 տողեր. Որպես ընդմիջարկում պատմվում է Անթիպատրոսի որդուն դևի հարվածից առաքյալի բժշկելու և դևին վանելու պատմությունը²:

Հովհաննես Ավետարանչի՝ իր համար գերեզման փորելը, այնտեղ մտնելը և պատվիրելը մինչև պարանոցը հող լցնել, գանձում ներկայացվում է ընդամենը երկու տողով (100-101 տողեր), ուստի հնարավոր չէ ասել, թե Ննջման պատմությունը որ տարբերակին է հետևել:

ԿԱՆՈՆ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԲԱՐԴՈՒՂԻՄԵՈՍԻ ԵՒ ՅԱԿՈԲԱՅ ԵՒ ՅՈՒԴԱՅԻ

Վարդավառին հաջորդող շաբաթ օրը տոնն է «Սրբոցն Թաղէոսի առաքելոյն մերոյ և Սանդիստոյ կուսին»: Ներկայացվող գանձն, ըստ էության նույնանում է այս տոնի հետ, քանի որ հիշյալ կանոնն այս տոնի նման նվիրված է այն առաքյալներին, ովքեր, համաձայն եկեղեցական ավանդության, նահատակվել են Հայաստանում և կամ էլ իրենց քարոզության ընթացքին անցել Հայաստանով:

6-րդ տող. Բարդուղիմեոս Առաքյալի՝ իր հետ Մատթեոսի Ավետարանն ունենալու մասին «Յայսմաւորքում» ասվում է. «Եւ քարոզեաց նոցա զՄատթեոսեան աւետարանն, զոր առեալ ունէր ընդ ինքեան»³:

9-16-րդ տողեր. Նեղոսի դուստր անվանվող դիվաբնակ աղբյուրի դեմ աղոթողուն (եմփիորուն) պարզելով չորացնելու և այդ տեղում նոր աղբյուր բխեցնելու մասին գրված է առաքյալի նահատակության պատմության մեջ⁴ և «Յայսմաւորքում»⁵:

27-31 տողեր. Ներկայացվում է Խորվիրապի մոտ Բարդուղիմեոս և Թովմա առաքյալների հանդիպման տեղում կառուցված խաչը:

Գանձում պատմվող դրվագները հավասարապես կան և Առաքյալի վկայաբանության պարականոն պատմության և Խլաթեցու «Յայսմաւորքի» մեջ: Առաքել Բաղիշեցին որ օգտվել է «Յայսմաւորքից», երևում է հետևյալ օրինակով: Առաքյալների կանգնեցրած խաչն անվանվում է Օթյաց, որ այդտեղ օթևանել, գիշերել են երկու առաքյալները: Նման անվանումը բացակայում է վկայաբանության պատմության մեջ, այնինչ «Յայսմաւորքում» ասվում է. «Գիշերն զայն անդ օթեցան, վասն այսորիկ և Օթեաց խաչ կոչեցաւ Սուրբ խաչն»⁶:

Գանձում ասվող «գիշերին անդ ալթագայեալ» խոսքերում սեղմ ձևով արտահայտվում է խաչին տրվող Օթյաց անվանումը, որը մեկ անգամ ևս գալիս է հաստատելու, որ հետխլաթեցիական շրջանի գանձարանների կանոններում և հատկապես Առաքել Բաղիշեցու գանձերի գրության պատմությունները վերցված են Խլաթեցու «Յայսմաւորքից»:

¹ Յայսմաւորք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 116:

² Տես Թանգարան հայկական հին և նոր դպրութեանց, գիրք Գ, էջ 220-221:

³ Յայսմաւորք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 305:

⁴ Թանգարան հայկական հին և նոր դպրութեանց, գիրք Գ, էջ 334-336:

⁵ Յայսմաւորք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 304:

⁶ Նույն տեղում, էջ 305:

38-41 տողեր. Առաքյալին մաշկագերծ անելու, ապա խաչին բևեռելու և իջեցնելուց հետո մարմինը քերելու մասին «Յայսմաւորքում» ասվում է. «Եւ մորթեալ քերթեցին զկաշին և յանձնէն տիկ հանեցին»¹:

ԿԱՆՈՆ ԹՈՒՄԱՅԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ

Թովմա առաքյալին նվիրված գանձերում և տաղերում նախ ներկայացվում է առաքյալի անհավատության ավետարանական պատմությունը (Հովհ. Ի 27-28), երբ ցանկանում է տեսնել Հիսուսին խոցված կողով և խաչելության հետքերով, որպեսզի հավատա Ս. Հարությանը: Այս հատվածը ընթանում է առաքյալների և նրա երկխոսությամբ, որի ժամանակ առաքյալները չեն կարողանում համոզել նրան, մինչև երևում է հարուցյալ Փրկիչը:

Առաքյալին վիճակված քարոզությունը, ապա նահատակությունը, այդ թվում և մասունքների Ռշտունյաց Պարծիս բնակավայրի մոտ գտնվող վայրում ամփոփելու և Սուրբ Թովմայի վանքը կառուցելու պատմությունը մանրամասնաբար շարադրված է նրա վկայաբանության մեջ² և «Յայսմաւորքում»³:

ԿԱՆՈՆ ԱԲԵՏԱՐԱՆՉԱՅՆ

Չորս Ավետարանիչների խորհրդանշանների ընդհանուր քրիստոնեական խորհրդաբանությունից եկող մեկնաբանությունները տրվել են չորս ավետարաններից յուրաքանչյուրին նախորդող նախադրությունում, ինչպես նաև մեկնողական բնույթի արձակ և չափածո բազմաթիվ ստեղծագործություններում, այդ թվում և Գեորգ Սկևռացու չորս ավետարանիչներին նվիրված գանձում⁴ և Գրիգոր Տաթևացու Հրեշտակապետաց նվիրված քարոզում⁵:

Սկևռացին ներկայացնում է չորս ավետարանիչներին իրենց խորհրդանշաններով.

*Յորոց Մատթէոս մարդն աստուածատիպ զմարդանալ Բանին
մեկ պատմաբանէ,
Մարկոս առիծապէս համառաւտէ զհպարն ի մարտի մեկ
յայտնաբանէ,
Ղուկաս ըզուարակն ի զէնումն ածեալ վասն անառակին մեկ
վարդապետէ,
Յովհաննէս ի թռիչս անհաս բարձրութեան ըզբանն անսկիզբն
աստուածաբանէ:*

ԿԱՆՈՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՆՁ.

28-34 տողեր. Չորս ավետարանիչները միջնադարյան մեկնաբանական ընդունված ավանդույթով ներկայացվում են իրենց կենդանական խորհրդանշաններով, որոնք էլ իրենց հերթին զուգահեռի մեջ են դիտվում Եզեկիելի մար-

¹ Նույն տեղում, էջ 306:

² Թանգարան հայկական հին և նոր դպրութեանց, գիրք Գ, էջ 428-436:

³ «Յայսմաւորք», Կ. Պոլիս, 1706, էջ 299-301:

⁴ Մարենագիրք հայոց, գիրք ԺԴ, Գանձարան, հտ. Ա, Անթիլիաս, 2008, էջ 1319:

⁵ Գրիգոր Տաթևացի, Գիրք քարոզութեան որ կոչի Ամարան հապոր, էջ 569:

գարեության քառակերպյան սայլի չորս անիվների կենդանական նշանների հետ (Եզեկ. Ժ 9-10):

14-17 տողեր. Եկեղեցու՝ որպես Նոր Ուխտի դրախտի ըմբռնմամբ զուգահեռ է անցկացվում դրախտի՝ երկիրը ոռոգող չորս գետերի և մարդկային հոգիները ոռոգող չորս Ավետարանների հետ: Մեկնաբանական ավանդույթով չորս գետերից յուրաքանչյուրը համեմատվում է Ավետարաններից մեկի հետ:

1217թ. Այրիվանքում գրված Ավետարանի հիշատակարանում Աբել գրիչն ասում է, որ չորս Ավետարանիչները «ըստ չորից մշտահոս գետոցն յաղենական աղբերէ յառաջխաղացեալ առ ի տիեզերաց ոռոգումն»¹:

Տաթևացին գրում է, որ չորս ավետարաններից առաջինը Մատթեոսինն է, և այն սկսվում է Տիրոջ մարդեղության պատմությամբ²:

Մարկոսի համար Սկևռացին գրում է, որ առյուծի հետ է համեմատվում, որովհետև Մարկոսի Ավետարանը չորս ավետարանների մեջ ամենահամառոտն է, և այս ավետարանիչը առյուծի պես կրճատած է բերել իր գրածը և Քրիստոսին հզորաբար ներկայացրել: Տաթևացու մոտ գտնում ենք այս մեկնաբանության առավել համառոտ տարբերակը, թե Մարկոսը հզորաբար պատմաբանեց:

Ղուկասի խորհրդանշանի եզը լինելը Սկևռացին պայմանավորում է Ղուկասի ավետարանում գտնվող Անառակ որդու առակով, որում հայրն ասում է, թե անառակի համար «ածէք եզն պարարակ» (Ղուկ. ԺԵ 23): Այն միջնադարյան խորհրդաբանությամբ նշանակում էր, որ հայրը՝ Հայր Աստված, հանուն անառակի՝ մեղուցյալ մարդկության երկիր զոհաբերման ուղարկեց Իր Միածին Որդուն³: Տաթևացին սակայն, հետևում է այն մեկնաբանությանը, համաձայն որի, եզն է Ղուկասի խորհրդանշանը, քանի որ ինչպես եզն է հողն ակոսելով գնում, այնպես էլ Ղուկասն ընդարձակ ակոսելով՝ երկարածիգ շարադրեց իր Ավետարանը:

Հովհաննես ավետարանիչը աստվածային խոսքն է ներկայացնում, ինչպես որ նրա ավետարանն է սկսվում «Ի սկզբանէ էր Բանն» (Յովհ. Ա 1) նշանավոր խոսքերով, որի համար նրա խորհրդանշանը արծիվն է: Հետևելով այս մեկնաբանությանը՝ Սկևռացին գրում է, որ Հովհաննեսը թռչելով դեպ անհաս բարձրությունը, անսկիզբ Բանն է աստվածաբանում: Նույն մեկնաբանությունն է տալիս և Տաթևացին:

Չորս ավետարանիչների խորհրդանշանները նաև Փրկչի արքայական փառքն են ներկայացնում, որովհետև մարդը աշխարհի թագավորն է, առյուծը՝ գազանների, եզը՝ ընտանի կենդանիների, և արծիվը՝ թռչունների:

Սկևռացին, Մատթեոսին անվանելով «մարդն աստուածատիպ», հետևում է մեկնաբանական այն ավանդույթին, որում ասվում է, թե Մատթեոսը մարդադեմ է պատկերվում, որովհետև ներկայացրեց Քրիստոսի մարդեղանալը և մարդկային կյանքը:

¹ Հայերեն ծեռագրերի հիշատակարանները, ԺԳ դ., աշխտ. Ա. Մաթևոսյանի, Երևան, 1984, էջ 104:

² Գրիգոր Տաթևացի, *Գիրք քարոզության, որ կոչի Ձմեռան հապոր*, էջ 371:

³ Նույն տեղում, էջ 372:

ԳԱՆՁ

49-56 տողեր. Համաձայն սրբազան ավանդության և ավետարանիչների մասին պարականոն պատմությունների՝ ներկայացվում է, թե նրանցից յուրաքանչյուրը որտեղ է գրել Ավետարանը և ապա որտեղ վախճանվել ու թաղվել:

66-68 տողեր. Մատթեոս Ավետարանիչը կանչվեց Տիրոջ կողմից. «Եկ զկնի իմ» (Մտթ. Թ 9): Մարկոսը աշակերտեց հավատո վեմին՝ Պետրոս առաքյալին, Ղուկասը Անտիոքում գրեց, երբ Պողոս առաքյալը բանտարկված էր, Հովհաննեսը Տիրոջ սիրելի աշակերտն էր, ով աստվածային անճառ խորհուրդները ավետարանեց:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ՆԱԽԱՍԱՐԿԱՎԱԳԻՆ

Ավարտվող տարվա վերջում՝ Աստվածահայտնության և Ս. Ծննդյան պահից առաջ, դեկտեմբերի 23-ից 29-ը ընկած ժամանակահատվածում Հայոց եկեղեցին Ավագ անվանվող չորս տոներով կատարում է հիշատակը աստվածաշնչյան յոթ սրբերի:

Ավագ չորս տոները, եզրափակելով տարին, միաժամանակ նախորդում են Սուրբ Ծննդանը, որով սկսվում է եկեղեցական օրացույցը: Ինչպես Գրիգոր Տաթևացին է գրում այս չորս տոների խորհրդին նվիրված քարոզի վերնագրում՝ «Յաղագս մեծահանդէս և փառաւորագոյն չորեսփն տօնիցն, որ նախքան զԾնունդն փրկական պատուի յեկեղեցիս»¹:

Տաթևացին այնուհետև այս չորս տոները համեմատում է եղեմաբուխ չորս գետերի հետ հետևյալ զուգահեռով: Ինչպես որ նրանք դրախտից ելնելով երկիրն են ոռոգում, այնպես էլ այս չորս տոները՝ եկեղեցին, որը դրախտ է, Քրիստոսի կողմից հաստատված:

Ավագ տոների շարքում Ս. Ստեփաննոսին նվիրված տոնը երկրորդն է Դավիթ մարգարեին և Հակոբոս Տյառնեղբորը նվիրված տոնից հետո:

Ս. Ստեփաննոսը եկեղեցական Տոնացույցում անվանվում է նախավկա և առաջին մարտիրոս: Վկա բառը, ինչպես հայտնի է, գրաբարում ունի նաև նահատակ իմաստը, քանի որ ովքեր չէին ուրանում, այլ վկայում էին իրենց քրիստոնյա լինելը քրիստոնեության հալածիչների առջև, նրանք նահատակության էին ենթարկվում:

Տաթևացին գրում է, որ Ստեփաննոսը հավատարիմ եղավ իր անվանը, որ նշանակում է պսակ՝ առաջինն ընդունելով նահատակության պսակը: Ասում է, թե ցանկալի և երանյալ են բոլոր նահատակները և նրանց մարտերի հիշատակները, բայց բոլորից առավել նախամարտիկն է հզոր զինվորը, որ Քրիստոսից հետո առաջինը մտավ նահատակության դաշտը, ինչպես երկրագործներին սիրելի են բոլոր պտուղները, բայց վաղահասը ցանկալի է մնացածից²:

Ս. Ստեփաննոսի՝ առաջին սարկավագը և նահատակը լինելը, ինչպես նաև Ստեփաննոս բառի՝ հունարենում պսակ նշանակելը նկատի ունենալով՝ նրան նվիրված շարակնոցային կանոնի Մանկունքում ասվում է.

Նախասարկաւագ և առաջին մարտիրոս

Որ ի Քրիստոս պսակեցար:

¹ Գրիգոր Տաթևացի, *Գիրք քարոզութեան որ կոչի Ամատան հապոր*, էջ 653:

² Նույն տեղում, էջ 675:

Հոգևոր բանաստեղծություններում տարածված ձևով նա բնորոշվում է Ս. Գրքում իրեն վերաբերող տողերի հետևողությամբ:

Հայոց եկեղեցում սարկավագական աստիճանը տրվում է Ս. Ստեփաննոսի տոնին, և այս տոնը համարվում է սարկավագաց տոնը: Սարկավագ ձեռնադրվելու ժամանակ բուրվառ տալը վկայված է նաև ձեռնադրության «Մաշտոցով»:

Բուրվառի տրվելն է ակնարկվում Ս. Ստեփաննոսի կանոնի բերվող փոխի 15-րդ տողում.

Որ բուրվառ ծերոցն յերկինս, դասեցեր զմանուկն:

ԿԱՆՈՆ ՂԱԶԱՐՈՒ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ

Չորսօրյա մեռյալ Ղազարոսը Հիսուսի կողմից հարություն առնելուց հետո, համաձայն եկեղեցական ավանդության, դառնում է յոթանասնից մեկը և կարգվում Կիպրոսի եպիսկոպոս¹:

Սիրյալ և բարեկամ բառերը Ղազարոսին տրված բնորոշումներն են, որոնք վերցված են Հովհաննեսի Ավետարանից, ուր ասվում է, որ Ղազարոսի քույրերը, մարդ ուղարկելով Հիսուսի մոտ, ասում են. «Տեր, ահավասիկ նա, ում Դու սիրում էիր, հիվանդացել է» (ԺԱ 3): Իմանալով այդ մասին՝ Հիսուս առաքյալներին ասում է. «Մեր բարեկամ Ղազարոսը ննջել է» (ԺԱ 11): Այս երկու բնորոշումների հետևողությամբ Ղազարոսը անվանվում է Տիրոջ սիրելին և բարեկամը:

Կանոնի գանձի առաջին տանը թվարկվում են մինչև Ղազարոսի հարությունը Հին Ուխտում մարդկային տարբեր կենսատու փրկությունները՝ կատարված աստվածային զորությամբ:

33-34 տողեր. Արտահայտվել է մեկնաբանական այն ըմբռնումը, որ Քրիստոս, լացելով Ղազարոսի համար մեզ սիրելու օրինակ ցույց տվեց, նաև ցույց տվեց լացելու թույլատրելի չափը, որ այն չպետք է վերածվի մեռյալի վրա անհույս կոծելու:

42 տող. Ղազարոսի շիրմի քարը բացելը զուգահեռի մեջ է դիտվում դժոխքի ավերման՝ դժոխքի դռների բացվելու հետ:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՅՆ

Կանոնի ներքո բերվող գանձի հեղինակն է Հովհաննես Թլկուրանցին:

28-րդ տող. Արտահայտությունն է մեկնաբանական այն ըմբռնման, որ երբ սատանան, փորձելով ապստամբել Աստծու դեմ, երկրի խորխորատը նետվեց, հրեշտակների տասը դասերը, որը կատարյալ և ամբողջական թվի խորհուրդն ունի, դարձավ ինը, և Աստված ցանկացավ Ադամով լրացնել տասը թիվը, սակայն բանսարկուն նախահայրերին զրկեց աստվածային շնորհից²:

Գանձում և տաղում վկայակոչվում են հրեշտակների մասին հիշատակությունները Հին և Նոր Կտակարաններում:

¹ Յայսմատուրք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 409:

² Թանգարան հին և նոր նախնեաց, Ա. Անկանոն գիրք Հին Կրակարանաց, Վենետիկ, 1896, էջ 308:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ

ԿԱՆՈՆ ԱՆՏՈՆԻ ԱՆԱՊԱՏԱԿԱՆԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ԵԳՆԱԲՈՐԱՑ

Հունվարի 13-ին ավարտվող Ս. Ծննդյան Ութօրեքից հետո եկող շաբաթվա ընթացքում իրար են հաջորդում չորս տոներ, որոնք կապվում են ժամանակային ու հոգևոր-խորհրդաբանական հետևյալ ընթացքով. Հովհաննես Մկրտիչը որպես նախակարապետ ազդարարեց սկսվող ավետարանական քարոզությունը, որի տարածողները և որի համար նահատակվողները եղան Պետրոս հայրապետը և Անտոն ճգնավորը, միաժամանակ տեսնելով եկեղեցու ազատումը հալածանքներից Կոստանդինուպի ժամանակ, և վերջապես հաղթական քրիստոնեությունն է խորհրդանշում Թեոդոս Մեծը:

Անտոն Անապատականի կանոնը նվիրված է ընդհանրապես ճգնավորներին:

Գանձարանային ստեղծագործություններում մինչև Անտոն անապատականը հիշվում են Եղիան, Եղիսեն ու Հովհաննես Մկրտիչը՝ Աստվածաշնչի երեք մեծ անապատականները, այնուհետև անցում է կատարվում Անտոն Անապատականին:

Մի շարք Գանձարաններում կանոնի խորագրում Անտոն անապատականի անվան առկայությունը պայմանավորված է ոչ թե Գանձարանում նրա մասին եղած հիշատակություններով, այլ այն հանգամանքով, որ եկեղեցական Տոնացույցում անապատականներին նվիրված տոնը արտահայտվել է Ս. Անտոնի միջոցով:

Կանոնի տաղի 5-րդ տողում ընդգծվում է Անտոն անապատականի անապատական կյանքի հիմնադիրներից լինելը, և թվարկվում են այն սրբերը, ովքեր հետևեցին նրան:

Կանոնի երկրորդ գանձ

17-19-րդ տողեր. Շեշտվում է, որ Անտոնը արհամարհեց աշխարհը, անգամ դպրությանը չհետևեց և իր անձը որպես պարզ հողագործ նվիրեց անապատական ճգնությանը և վանական կյանքին:

36-րդ տող. Նկատի ունի Ս. Անտոնի դևերի դեմ մղած այն պայքարը, երբ վերջիններս՝ որպես վայրի կենդանիներ, հարձակվում էին սրբի վրա: «Յասմաւորքում» այս մասին ասվում է, որ Ս. Անտոնը մի դատարկ գերեզման է գտնում, մտնում այնտեղ և սկսում ճգնել, որից հետո սատանան «եցոյց նմա բազում սողունս և ահագին գազանս՝ որ դիմէին ի վերա նորա»¹:

45-րդ տող. Պողոս ծերին տեսնելու մասին տողերով նկատի ունի Պող անապատականին և դիվահարին: Նա մի օր իրենց տանը տեսնում է, որ կինը կապվել է օտար տղամարդու հետ: Հեռանալով գնում է անապատ՝ Ս. Անտոնի մոտ: Վերջինս չի ընդունում նրան՝ ասելով, թե դու ծեր ես և չես կարող ճգնել: Պող ծերունին, սակայն, համառությամբ մնում է Ս. Անտոնի այրի մոտ, որից հետո վերջինս նրան իր մոտ է վերցնում, և Պող ծերունին հետևում է ճգնակեցությանը և դառնում դիվահալած²:

¹ *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 423:

² Նույն տեղում, էջ 403:

55-56-րդ տողեր. «Պատգամաց գիրը» և տոների ընթերցվածները ավանդելու մասին խոսքերով նկատի ունի Ս. Անտոնի կողմից վանական կանոնների հաստատելը:

68-69-րդ տողեր. Համաձայն եկեղեցական ավանդության՝ Կոստանդիանոս Մեծը Նիկիայի Ս. Ժողովի ժամանակ ասել է. «Գ սինք են յաշխարհի, Սուրբն Անտոն՝ Եգիպտոս, և Սուրբն Յակոբ՝ յԱսորիս, և Սուրբն Նիկողայոս՝ Զմիւռին քաղաք Լիկիացոց»¹:

ԿԱՆՈՆ ԿԻՒՐԴԻ ՅԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ՄՕՐՆ ՆՈՐԱ ԱՆՆԱՅԻ

Երուսաղեմի Կյուրեղ հայրապետի անունը կապվում է խաչափայտի գյուտի հետ: Ասվում է, որ Հեղինե կայսրուհին երբ գալիս է Երուսաղեմ Տիրոջ Խաչափայտը գտնելու համար, իմանում է, որ այդ հարցում բոլորից քաջատեղյակը Հուդա անունով մեկն է: Վերջինս սկզբում դժկամությամբ, սակայն կայսրուհու հարկադրանքի ներքո ասում է, թե խաչափայտը որտեղ է թաղված: Խաչի գյուտի հետ կապված հրաշքները տեսնելով՝ քրիստոնյա է դառնում մոր հետ և վերանվանվում Կյուրեղ: Հուլիանոս Ուրացողը պարսկական արշավանքի ժամանակ երբ Երուսաղեմ է գալիս, պահանջում է, որ նա և իր մայրը ուրանան քրիստոնեությունը, և երբ հրաժարվում են, պատվիրում է տանջամահ անել նրանց, որը տեղի է ունենում 360-ական թթ.:

Կանոնի ներքո բերված երկրորդ գանձը առաջինի տարբերակն է և ցույց է տալիս, որ բնագրային ընդօրինակությունների և խմբագրությունների ընթացքում գանձը կարող է փոխվել գրեթե նոր ստեղծագործություն դառնալու աստիճան:

Խաչափայտի գյուտը Կյուրեղ Երուսաղեմցու հետ է կապվում, սակայն այս մասին «Գանձարանում» հիշվում է Կոստանդիանոսին և նրա մորը՝ Հեղինեին ու խաչափայտին նվիրված կանոններում:

Կյուրեղին և նրա մորը նվիրված կանոնի անմիջաբար նրանց նվիրված մասը միանգամից սկսվում է Հուլիանոսի Երուսաղեմ գալով և քրիստոնեությունը ուրանալու նրանց ուղղված պահանջով:

Վերջինս իր հերթին պայմանավորված է «Յայսմաուրքի» Խլաթեցու խմբագրության մեջ տեղ գտած պատմությամբ, որտեղ սկզբում մի քանի տողով ասվում է, որ Հեղինե կայսրուհու Երուսաղեմ գալով խաչափայտը նրանց միջոցով գտնվեց, և ապա միանգամից հաջորդում է Հուլիանոսի հետ կապված նահատակության պատմությունը, որը ևս համընթաց է գանձի պոետիկային զարգացմանը:

Չարչարանքների պատկերումը դարձյալ կատարված է ըստ «Յայսմաուրքի» պատմության:

1-ին գանձ

36-րդ տող. Կյուրեղ հայրապետի աջ ձեռքը հատելու մասին «Յայսմաուրքում» ասվում է. «Ետ զաջ բազուկ նորա հատանել»²:

44 տող. Հոգևոր ժառանգորդությամբ Ս. Կյուրեղին Նոր Կտակարանի հետ կապելու համար ասվում է, որ նրա մայրը՝ Աննան, որդուն հիշեցնում է Ս. Ստեփաննոս Նախավկայի քաջությունը, ով Կյուրեղ Երուսաղեմացու հորեղբայրն էր: Ժամանակակից հաշվարկով ամեն դեպքում Ս. Ստեփաննոսը չէր կարող նրա հո-

¹ Յայսմաուրք, 1706, էջ 326:

² «Յայսմաուրք», Կ. Պոլիս, 1706, էջ 865:

րեղբայրը լինել: «Յայսմաւորքում», որը գանձի այս տողերի սկզբնաղբյուրն է, Ս. Ստեփաննոսը ներկայացվում է ոչ թե Կյուրեղի, այլ նրա հոր հորեղբայրը:

ԿԱՆՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍԻ ԵՒ ՄՈՐՆ ԻՒՐ ՅՈՒՂԻՏԱՅԻ

Հուլիտան աստվածավախ կին էր Գոնիայից: Երեք տարեկան տղա ուներ՝ Կիրակոս անունով:

Դիոկղետիանոսի հալածանքների ժամանակ գնում է Տարսոն, ուր և մատնությամբ տարվում է դատավորի մոտ: Հրաժարվելով ուրանալ՝ որդու հետ նահատակվում է 305թ.:

Նրանց նվիրված տոնի գանձարանային կանոնի ստեղծագործություններում ընդգծվում է հատկապես երկու դրվագ: Առաջին՝ Հուլիտայի աներկյուղ պատասխանը դատավորին, որը գալիս է «Յայսմաւորքի» պատմության մեջ նրա ասած «Ես քրիստոնեայ եմ և Քրիստոսի ծառայ» խոսքերից:

Երկրորդ՝ մոր չարչարանքները տեսնող մանկան՝ զայրույթով դատավորի փաղաքշանքները մերժելը և մանկական անմեղությամբ ոտքերով նրան հարվածելը, որից բարկացած դատավորը նրան սալահատակին է հարվածում և մանկան ուղեղը ցրվում է, գալիս է «Յայսմաւորքի» հետևյալ տողից. «Աքս ոտերով եհարի կողս դատաւորին և յոյժ ցաւեցոյց նմա» և դատավորի հարվածից հետո «ուղեղն ցնդեցաւ»¹:

ԿԱՆՈՆ ՄԻՆԱՍԱՅ, ԵՐՄՈԳԻՆԷ ԵՒ ԳՐԱԲՈՍԻ

Ձիավոր սրբերից՝ Ս. Գևորգ, Ս. Սարգիս, Ս. Մերկերիոս, Ս. Թեոդորոս և Ս. Մինաս՝ հինգերորդը և վերջինը, ում առանձին գանձարանային կանոն է նվիրված, Ս. Մինասն է: Նա ծածուկ քրիստոնյա էր Մաքսիմիանոսի (թգվ. 286 - 310 թթ.) ժամանակ և նահատակվել է 4-րդ դարի սկզբին: Ս. Մինասի վկայաբանության պատմությունում ասվում է, որ կայսրը նրան Ալեքսանդրիա է ուղարկում՝ հարթելու այնտեղ ծագած մի վեճ, որը նա տեղում լուծում է: Շուտով, սակայն, իմացվում է, որ քրիստոնյա է, որից հետո կայսրը Ալեքսանդրիա է ուղարկում Երմոգինես եպարքոսին, որը Մինասից պահանջում է, որ նա հրաժարվի քրիստոնեությունից: Մերժում ստանալով՝ չարաչար տանջանքների է ենթարկում և միաժամանակ դառնորեն ափսոսում, քանի որ Մինասին ճանաչում էր երկար տարիներ: Վերջինս, խոշտանգումներից լիովին ապաքինված, հաջորդ առավոտյան երևում է Երմոգինեսին, որը, տեսնելով այս հրաշքը, հավատքի է գալիս:

Իմանալով այս մասին՝ Մաքսիմիանոսը սաստիկ զայրանում է և անձամբ գալով Ալեքսանդրիա՝ պահանջում է, որ նրանք ուրանան քրիստոնեությունը: Այդ-ժամ Մինասի Գրաբոս դպիրը, որը ևս քրիստոնյա էր, կայսր մոտ անարգում է կուռքերին, որից զայրացած Մաքսիմիանոսը կարգադրում է տեղնուտեղը սպանել նրան, ապա նահատակում է և Մինասին ու Երմոգինեսին:

Ս. Մինասի մասին պատմվող հրաշագործությունները կապվում են ծովի և որպես ձիավոր սուրբ ներկայանալու հետ: Նրա վկայաբանության հայսմավորքային տարբերակում հիշվում է նման երեք պատմություն, որոնցից հետևյալ երկուսը տեղ են գտել սույն գանձում: Ս. Մինասը համարվել է ծովում վտանգվածների սուրբը, և նրա պաշտամունքը առավել ուժեղ է եղել ծովափնյա շրջաններում, որոնց հետ են կապված նրա հրաշագործությունների մեծ մասը:

¹ Նույն տեղում, էջ 866:

Առաջին գանձ

60-65 տողեր. Ս. Մինասի նահատակությունը ներկայացվում է ըստ սրբի վկայաբանության և վերջինիս «Յասմաուրքի» խմբագրության պատմության:

Ս. Մինասը նահատակությունից առաջ աղոթում է, որ իր մարմինը հասնի Բյուզանդիայի (հետագայում Կ. Պոլիս) ավերը: Այնուհետև, երբ կայսրը պատվիրում է նրանց մարմինները երկաթյա արկղի մեջ դնել և ծովը նետել, Տիրոջ հրեշտակը տանում և հասցնում է Կ. Պոլսի ավերը և գիշերը տեսիլում այս մասին ծանուցում Կ. Պոլսի Մետրոփանոս հայրապետին: Այնտեղ, ուր ավի էր ելել նրա մարմինը, հետագայում մի եկեղեցի են կառուցում:

71-րդ տող. Ակնարկվում է Ս. Մինասի հետևյալ հրաշագործությունը:

Մի մեծատուն ուխտի է գալիս նրա մարմնի ավի ելնելու տեղում կառուցված եկեղեցուն: Գիշերը իջևանում է մի պանդոկում, որպեսզի իր հետ բերած ոսկիները առավոտյան ընծայի Ս. Մինասի եկեղեցուն: Իմանալով այս մասին՝ պանդոկապանը գիշերը սպանում է նրան և մարմինը կտրտելով՝ լցնում կողովի մեջ, որպեսզի այդպես դուրս հանի պանդոկից: Այդժամ Ս. Մինասը հասնում է ձիւնթաց արշավմամբ և պատվիրում սպանվածի կտրտված մարմնի առջև աղոթել, որից հետո մարմնի մասերը իրար են միանում, և սպանվածը ողջանում է: Այս հրաշքից հետո Ս. Մինասը ու նրա հետ եկած 300 ձիավորները աներևույթ են լինում¹:

72-73 տողեր. Գանձում տեղ գտած երկրորդ հրաշագործության պատմությունն է: Մի մարդ երկու սկիի է պատրաստել տալիս, որ մեկը պահի իրեն, իսկ մյուսը ընծայի Ս. Մինասի եկեղեցուն: Տեսնելով, որ եկեղեցուն ընծայելիքը ավելի գեղեցիկ է, նա որոշում է այն իրեն պահել և եկեղեցուն հանձնել մյուսը: Այդ ժամանակ ծովը քշում և տանում է նրա ծառային, ով ծովափ էր եկել այդ սկիիը լվանալու: Մի քանի օր անց հայտնվում է ծառան և ասում է, որ ծովի խորքում «Տեսի այր մի լուսաւոր», որը պատվիրում է իր կողքին եղողներին նրան պահել և ապա ավի հանել²:

Վտանգվածներին արագորեն օգնության հասնելու համար Ս. Մինասը ժողովրդական մի շարք աղոթքներում հիշվում է Ս. Սարգսի հետ, ինչպես Գայլակապի այս աղոթքում.

*Բոյ ձիավոր Սուրբ Սարգիսը,
ճերմակ մորուս Սուրբ Մինասը,
Մկրախ ձեռին Էկան կայնան,
Աջերը դրին մալի վրան*³:

Ս. Մինասին Շարակնոցում թեև առանձին կանոն չի նվիրված, սակայն «Կանոն Սրբոց հայրապետացն» կանոնի ներքո նա Մինասի և Երմոգինեի հետ հիշվում է «Շարական Սրբոյն Մինասայ, Երմոգինեայ և Գրաբոսի»⁴ խորագրի ներքո: Այս շարականում հույսով իրեն դիմողներին Ս. Մինասը ներկայանում է որպես արագահաս մի օգնական.

¹ *Յայսմաուրք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 308-309:

² Նույն տեղում, էջ 310:

³ Ս. Հարությունյան, *Հայ հմայական և ժողովրդական աղոթքներ*, Երևան, 2006, էջ 150:

⁴ Ձայնքաղ Շարական, Վաղարշապատ, 1888, էջ 132:

***Ով սուրբ վրկայ Քրիստոսի՝ քաղցրաբարբառող Մինաս,
Արագահաս օգնական յուսով ըզքեյ խնդրողացու:***

Նույն ձևով Շարակնոցի կանոնին մաս չկազմած շարականներից մեկում է ասվում.

***Պասկ և փառք պարծանաց եկեղեցւոյ Քրիստոսի
Մեծոյ ի վկայս Սուրբ Մինաս, արագահաս օգնական¹:***

Ս. Սարգսի պաշտամունքն իրենում ներառել է նաև հողմի ոգու տիրակալի հետ կապվածության հավատալիքը և այստեղ Ս. Մինասի հողմերի վրա ունեցած իշխանության հիշատակումը ևս մի զուգահեռ է գծում Ս. Սարգսի հետ:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅ ԵՒՏԱՏՏԻՈՍԵԱՆՅՆ

Ինչպես գրում է Շնորհք արքեպս. Գալուստյանը, թեև «յունական անուններով, բայց հայազգի վկաներ են ասոնք Սեբաստիոյ շրջանէն, որոնք Դիոկղետիանոսի հալածանքներու ընթացքին իրենց արինը թափեցին Քրիստոսի համար»²:

Քրիստոնեությունը չուրանալով նահատակվել են Դիոկղետիանոս կայսեր օրոք 302թ.:

«Յայսմաւորքում» նրանց վկայաբանության պատմությունը բերված է դեկտեմբերի 14-ի ներքո: Կանոնին մաս կազմող գանձը, մեղեդին և տաղը ավելի շատ նվիրված են նահատակության ընդհանուր գաղափարին, սրբի կրած չարչարաններին, քան թե Եվստրատիոսյանց վկայաբանությանը: Նրանք հիշվում և բնորոշվում են ընդհանուր գծերով:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳԵՈՐԳԵԱՅ ԶԱԻՐԱՎԱՐԻՆ

Հայոց եկեղեցու Տոնացույցում և ժողովրդական պաշտամունքում առանձնակի տեղ է գրավում սրբերի մի խումբ, որն ընդունված է անվանել ձիավոր և զինավոր սրբեր, ովքեր հինգն են, և նրանք բոլորն էլ բյուզանդական ծագում ունեն: Այս սրբերից Ս. Սարգիսը լիովին ազգային բնույթ է ստացել և ամբողջապես ընկալվում է որպես հայոց ամենահաս և արագահաս պահապան:

Սուրբ Գևորգի պաշտամունքը տարածված է արևելաքրիստոնեական բոլոր ժողովուրդների մոտ արևելյան քրիստոնեական միջավայրից մինչև Անգլիայի ափերը: Մյուս երեք սրբերը թեև ոչ այնքան տարածված, սակայն դարձյալ ունեն շեշտված չարխափան և օգնության հասնելու գործառույթներ:

Ս. Սարգսին զուգահեռ հայ ժողովրդի պաշտելի երկրորդ ձիավոր սուրբն է Ս. Գևորգը, որի հիշատակը մեր եկեղեցին կատարում է սեպտեմբերին՝ Վարագա խաչի կիրակիին նախորդող շաբաթ օրը: Քրիստոնեական մյուս եկեղեցիները այս տոնը կատարում են գարնանը, որը պատահական չէ:

Գեորգ բառը հունարեն է՝ Γεώργιος և նշանակում է հողագործ՝ կազմված լիներով γή՝ «երկիր, հող» և ἔργον գործ բառերից³: Ս. Գևորգի վկայաբանության մեջ

¹ Սահակ վրդ. *Ամապունի, Հին և Նոր պարականոն կամ անվաւեր շարականներ*, Վաղարշապատ, 1911, էջ 157:

² Շնորհք արքեպս. Գալուստեան, *Համաքրիստոնեական սուրբեր*, «Գանձասար», Երևան, 1997, էջ 199:

³ Հ. Աճառյան, *Հայոց անձնանունների բառարան*, հտ. Ա, Երևան, 1942, էջ 454:

ևս ասվում է. «Գէորգիոս, որ թարգմանի հողագործ»¹: Նրա անվան այս կազմությունը, ինչպես նաև պատմությունը և ժողովրդական հավատալիքները հուշում են, որ նախաքրիստոնեական շրջանում նա ներկայացրել է անասնապահության և երկրագործության պաշտամունքը, ապա քրիստոնեությունից հետո կապվելով Դիոկղետիանոսի ժամանակ նահատակված համանուն սրբի հետ՝ վերջինիս անվամբ շարունակել է հանդես գալ որպես անասնապահության և երկրագործության պահապան: Այս պատճառով է, որ մյուս եկեղեցիները նրա հիշատակը կատարում են գարնանը, երբ անասուններին հանում են դաշտերը, ինչպես նաև սկսվում են երկրագործական աշխատանքները: Մեր եկեղեցին թեև Ս. Գևորգի հիշատակը կատարում է սեպտեմբերին, սակայն «Յայսմաուրքում» նրա տոնը դրված է ապրիլի 23 -ին, ինչպես մյուս եկեղեցիներում է:

Երբ համեմատում ենք Ս. Սարգսի և Ս. Գևորգի ժողովրդական պաշտամունքը, մի շարք ընդհանրություններ ենք գտնում: Նրանք երկուսն էլ իրար ետևից են հիշվում մի շարք աղոթքներում: Երկուսն էլ ձիավոր սրբեր են ու մի շարք դեպքերում թե նույն գործառույթներն ունեն և թե այդ գործառույթները երբեմն շփոթվում և մեկը մյուսին են վերագրվում:

Բանասիրության մեջ հստակորեն ցույց է տրված, որ Ս. Սարգսի տոնը նախորդում է և նվիրված է երկրագործական տարվա սկսվելուն և հատկապես հացահատիկային բույսերին, որի համար Ս. Սարգսի տոնի սրբազան կերակուրն է և նրա պահքը լուծվում է նույն հացահատիկից պատրաստված փոխինձով²: Ս. Սարգիսը նաև ընտանի կենդանիների պահապանն է, և գայլակապի աղոթքներում հիշվում է որպես մարդկանց և կենդանիների պահապան՝ այս համատեքստում հիշվելով Ս. Գևորգի կողքին:

Կարելի է ենթադրել, որ սկսվող գյուղատնտեսական աշխատանքներին նվիրված Ս. Գևորգի տոնի փոխարեն մեր եկեղեցին շարունակել է նշել տեղական ամուր ավանդույթներ ունեցող այն տոնը, որը համարժեք է եղել Առաջավորացի նախաքրիստոնեական տարբերակին, իսկ Ս. Գևորգի տոնը փոխադրվել է սեպտեմբերի վերջ, երբ ավարտվում է բերքահավաքը, որով Ս. Սարգսի տոնով սկսվում և Ս. Գևորգի տոնով ավարտվում է երկրագործական տարին:

Ս. Գևորգի հողագործ անվանմանը հոգևոր խորհուրդ է հաղորդվել, քանի որ միջնադարյան խորհրդաբանությամբ հերկելը ընկալվել է նաև որպես մարդկային հոգիների հերկում: Այս միտքն է շեշտվում Ս. Գևորգին նվիրված և «Շարակնոցի» կանոնում զետեղված չիիներու պատճառով Ս. Ամատունու կողմից անվավեր շարականների հատորում հրատարակված շարականի հետևյալ տողերում.

***Արժանաւոր վարձուց բարեաց ժիր երկրագործ անյետահայեաց,
Աշխատասիրեալ այգի աշխարհի Սուրբրդ Գէորգ, քրտնաջան մշակ*³:**

¹ Յայսմաուրք, Գիրք Ա, Կ. Պոլիս, 1834, էջ 180: Տե՛ս նաև Հ. Յ. Տաշեան, *Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վիեննա*, Վիեննա, 1895, էջ 41, 84, 582:

² Այս մասին տե՛ս Ն. Ադոնց, *Հին հայոց աշխարհայացքը*, Պատմական ուսումնասիրություններ, Փարիզ, 1940, էջ 289:

³ Սահակ վրդ. Ամատունի, *Հին և նոր պարականոն կամ անվաւեր շարականներ*, Վաղարշապատ, 1911, էջ 47:

Տաղ

5-6-րդ տողեր. Ընդգծվում է եկեղեցու մյուս սրբերից և նահատակներից Ս. Գևորգի գերադաս լինելը, որ նա ասպարեզում՝ ստադիոնում գերազանցեց մյուս վկաներին: Նման բնորոշումը բխում է նրա վկայաբանության մեջ Պետրոս առաքյալի հետ տարված հետևյալ զուագիտից. «Զի որպէս Պետրոս գլուխ է ամենայն առաքելոցն սրբոց, նոյնպէս և Գէորգէոս գլուխ ամենայն մարտիրոսաց»¹:

Ս. Գևորգը ներկայանում է որպես գերիների արագահաս օգնական, որը Ս. Սարգսի գլխավոր հատկանիշն է: Ս. Սարգիս - Ս. Գևորգ ընդհանրությունը ցայտուն ձևով երևում է նաև ժողովրդական հավատալիքներում և հատկապես գայլակապի տարբեր աղոթքներում, ուր այս երկու ձիավոր սրբերը միասին են հիշվում: Նման մի աղոթքում ասվում է.

*Մարգարեաց զավապանով,
Լուսավորչա հողաթափով,
Նահատակաց կարմիր արնով,
Կուսանաց մաքուր աղոթքով,
Չինավոր Սուրբ Գևորգա մկրախով,
Սուրբ Սարգսի կեծակե թրով...²:*

Գայլակապի նման աղոթքների համար Ս. Հարությունյանը գրում է, որ դրանցում «արտահայտություն է գտել աղոթքի բուն ցանկությունը՝ անասունների անվտանգության ապահովումն ու գայլի սպառնալիքից ազատվելը»³:

Տաղի մեջ հակադրություն է ստեղծված բարի մշակի՝ Սուրբ Գևորգի և չար մշակի՝ սատանայի միջև: Մշակ բառը Ս. Գևորգի համար չի ընդունվել միայն ավետարանական բարի կամ չար մշակների առակի հետևողությամբ: Մշակ բառով ակնարկվում է Ս. Գևորգի անվան ստուգաբանությունը:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԹԷՈԴՈՐՈՍԻ ՉԱԲԵՎԱԲԻՆ

Ս. Սարգսին և Ս. Գևորգին բնորոշ տիպաբանական մի շարք հատկանիշներ ունեն Ս. Թեոդորոսը, Ս. Մերկերիոսը և Ս. Մինասը: Նրանցից Ս. Թեոդորոսի հիշատակը ընդհանրական եկեղեցին, այդ թվում և Հայոց, նշում է Մեծ Պահքի առաջին շաբաթվա շաբաթ օրը: Տոնացուցային այս ընթացքին համապատասխան, «Գանձարանում» նրա կանոնը անմիջապես հաջորդում է Բուն Բարեկենդանին, քանի որ վերջինիս հաջորդում է Մեծ Պահքի առաջին շաբաթը: Նրա հիշատակը այդ օրը կատարելը պայմանավորված է այս նահատակի վկայաբանության հետևյալ պատմությամբ: Ասվում է, որ նա քրիստոնյա ծնողների զավակ էր և նահատակվել է Դիոկղետիանոսի և Մաքսիմիանոսի օրոք: Մոր մահից հետո հայրը «սնոյց զնա խարշեալ հատիւ ցորենոյ և հատաջրով»: Այնուհետև հասնելով «յարբունս հասակի, Սուրբն Թեոդորոս զնոյն ցորենահատ սիրեալ և այնու շատացեալ, այլ ինչ ոչ ուտէր»⁴: Ցորենի հատիկով սնվելու այս պատմությունը նրա անունը արդեն իսկ կապում է Մեծ Պահքի հետ, սակայն միայն այդ պատճառով չէ, որ նրա հիշատակը կատարվում է պահոց շրջանում:

¹ Յայսմատուրք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 688:

² Հայ հմայական և ժողովրդական աղոթքներ, աշխ. Ս. Հարությունյանի, Երևան, 2006, էջ 250:

³ Նույն տեղում, էջ 357:

⁴ Յայսմատուրք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 495:

1-ին գանձ

17-19-րդ տողեր.

Ներբողվում է սրբի արտաքինը և տղամարդկային վայելչությունը: Այն ավելի ծավալուն և գեղարվեստական պատկերավորությամբ է ներկայացվում երկրորդ գանձի 18-24-րդ տողերում: Ս. Թեոդորոսը այսպես է պատկերված նաև նրա վկայաբանության մեջ, ուր ասվում է. «Անձամբն վայելուչ և տեսլեամբն գեղեցիկ», ինչպես և «քաջ ու արի ի պատերազմի»:

23-րդ տող. Բարեպաշտ ծնողների զավակ լինելու մասին վկայաբանության պատմության մեջ ասվում է, որ նա սկյութացի էր, քրիստոնյա ծնողների զավակ Դեկոսի և Վաղերիանոսի ժամանակ:

27-36-րդ տողեր. Դարձեալ ըստ «Յայսմաուրքի»՝ Խլաթեցու խմբագրության է ներկայացվում Վիշապի հետ Ս. Թեոդորոսի մարտնչելը: Ավելին, այրի կնոջ նման զգուշացումը վիշապի գալու մասին ժողովրդական դիմումնաձևով, արտացոլվել է այս կանոնի երկու գանձերում:

Ասվում է, որ մի անգամ ձի հեծած մի մարգագետինի մոտով է անցնում և որոշում է այդտեղ հանգստանալ: Երբ իջնում է ձիուց, մոտակա տան այրի տանտիրուհին ձայն է տալիս և ասում. «**Այ հեծեալ, այ հեծեալ**, մի կալ մնալ ի տեղիդ յայդ, զի մերձ է որջ վիշապ մեծի հզորի»: Առաջին գանձում կարդում ենք. «Փախիր, ասեր այ հեծեալ»: Երկրորդ գանձում նույն ձևով ասվում է. «**Հեծեալ, ա հեծեալ**, ձայնադրեալ»:

Այդ ժամանակ երևում է վիշապը և հարձակվում նրա վրա. «Յայնժամ սուրբն Թեոդորոս կնքեալ զինքն նշանաւ Սրբոյ Խաչին, եհար նիզական զգլուխ վիշապին և ճեղքեալ առ ժամայն սատակեցաւ վիշապն»¹:

Վիշապին սպանելու նկարագրությունը ևս լիովին համընկնում է «Յայսմաուրքի» խմբագրությանը: Առաջին գանձում. «Նիզակաւ զգլուխն հերծեալ, փութանակի զնա սատակեալ»: Երկրորդ գանձի **42-45-րդ տողերում** դարձյալ «Յայսմաուրքին» համահունչ ավելի մանրամասնաբար է նկարագրվում վիշապին սպանելը:

Այս դրվագը որոշակի ընդհանրություն է գծում Ս. Գևորգի և Ս. Թեոդորոսի միջև: Ս. Գևորգի վկայաբանության հայկական խմբագրության մեջ չի հիշվում նրա գլխավոր քաջագործությունը՝ վիշապին սպանելը և աղջկան ազատելը: Ս. Թեոդորոսի երկրային կյանքի ամենանշանակալից իրադարձությունը վիշապին սպանելն է, և այս դրվագում իրավիճակային ընդհանրություն կա Ս. Գևորգի հետ: Վերջինս իր նշանավոր հրաշքը՝ չորացած սյան կանաչեցնելը, կատարում է այրի տանտիրուհու տանը, և նույն ձևով այրի տանտիրուհին է Ս. Թեոդորոսին զգուշացնում վիշապի մասին: Այս դրվագը նաև պատկերագրական մի ընդհանրություն է գծում Ս. Գևորգի ու Ս. Թեոդորոսի միջև: Ս. Գևորգին ներկայացնող նկարներում պատկերվում է և այն աղջիկը, ում փրկում է նա, իսկ Ս. Թեոդորոսին պատկերող նկարներում ներկա է այն այրի կինը, ով զգուշացնում է վերահաս վտանգի մասին:

82-90 տողեր. Ս. Թեոդորոսի երկրային կյանքի նշանակալից դրվագը եթե վիշապին սպանելն էր, ապա քրիստոնեությունը չուրանալու համար նահատակվելուց հետո նրա մեծ հրաշագործությունը կապվում է սկսված պաիքի հետ, որի

¹ Նույն տեղում:

համար էլ սրբի հիշատակը կատարվում է Մեծ պահքի առաջին շաբաթի շաբաթ օրը: Այս մասին վկայաբանությունում պատմվում է հետևյալը: Ասվում է, որ երբ Հուլիանոս Ուրացողը գահ է բարձրանում և սկսում քրիստոնյաներին հալածել, տեսնելով, որ ուժով և բռնությամբ չի կարողանում հաղթել նրանց, որոշում է դիմել հետևյալ խորամանկ միջոցին: Որպեսզի քրիստոնյաները չկարողանան պահքը պահել և ականա մասնակցեն կուռքերին զոհաբերված կենդանիներին ուտելուն, պատվիրում է, որ սկսվող պահքի առաջին օրվանից վաճառեն միայն այն կերակուրը և ըմպելիքները, որոնց խառնված էին զոհաբերվող կենդանիների ճարպից և արյունից: Այդ նույն գիշերը Կ. Պոլսի պատրիարքին է երևում Ս. Թեոդորոսը և պատվիրում, որ պահքի ընթացքում «կուլիփայ կերիցեն» և բացատրում, թե ինչու համար: Երբ պատրիարքը հարցնում է, թե դա ինչ կերակուր է, ասում է եփած ցորեն: Դա այն կերակուրն էր, որը սուրբը կերել էր իր մանկության տարիներին:

Վերահաս այս վտանգի մասին պատրիարքը հասցնում է զգուշացնել քաղաքի ժողովրդին, և նրանք վարվում են համաձայն Ս. Թեոդորոսի պատվերի, շնորհիվ որի Մեծ Պահքի սկսվելուց հետո հասնում են առաջին շաբաթ օրը և «մեծապայծառ տօն կատարեցին Սրբոյն Թեոդորոսի բազում ուրախութեամբ: Եւ աւանդեցին ամենայն քրիստոնէից զնոյն շաբաթ օրն հանդիսաւոր տօն առնել յամենայն եկեղեցիս ամենայն քրիստոնէից, իբր թէ շնորհակալ լինել սրբոյն Թեոդորոսի»¹:

«Յայսմաւորքի» ազդեցությամբ և գանձերը առավել չափով ժողովրդին ընկալելի խոսակցական լեզվով ներկայացնելու համար, շուկայից հացահատիկ գնելու փոխարեն կուլիբա՝ խաշած ցորեն պատրաստելու մասին ասվում է.

Մի գնեացեն, ասաց, ի շուկայից, այլ Կուլիբայ, խաշեալ ցորենից:

Գրիգոր Խլաթեցին առանձին գանձ է նվիրել Ս. Թեոդորոսին և Ս. Մերկերիոսին: Այս երկու սրբերին համատեղ գանձ նվիրելը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ Ս. Թեոդորոսը Մեծ Պահքի առաջին կիրակիին ի չիք դարձրեց Պահքը լուծելու և կուռքերին մատուցվող զոհերին քրիստոնյաների ականա մասնակցության Հուլիանոսի ծրագիրը, իսկ Ս. Մերկերիոսը ելնելով իր վկայարանից, Տիրամոր պատվերով գնաց և սատակեց Հուլիանոս ուրացողին:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՔԱՌԱՍՆԻՅՆ ՈՐՔ Ի ՍԵԲԱՍՏԻԱ ԿԱՏԱՐԵՅԱՆ

Ինչպես որ Ընդհանրական եկեղեցում առանձնակի հարգություն է ընծայվում հավաքական այս նահատակներին, այնպես էլ մեծ թիվ են կազմում և առանձնակի ներշնչանքով են գրված նրանց նվիրված ստեղծագործությունները: Ասվածը վերաբերում է Քառասուն մանկանց շարակնոցային և գանձարանային կանոններին:

Նրանք զինվորներ էին Լիկիանոսի կայսրական բանակում: Լիկիանոսը երբ անտեսում է Կոստանդիանոսի հետ ստորագրած իր համաձայնագիրը, որով նաև քրիստոնյաներին ազատություն էր տրվում, նոր հալածանք է սկսվում, որից հետո այս զինվորներին Սեբաստիայի դատավորը պահանջում է ուրանալ քրիստոնեությունը: Նրանք երբ մերժում են, դատավորը հրամայում է բոլորին նետել Սեբաստիայի մոտակա լիճը կամ գետը, ուր և նահատակվում են ջրի ձմեռային սառնությունից: Մինչ նրանց նահատակվելը, Քառասնից մեկը, չդիմանալով լճի

¹ Նույն տեղում, էջ 497:

սառնությամբ և գայթակղվելով մոտակա բաղնիքի տաքությունից, վազում է այնտեղ, սակայն ջերմաստիճանի մեծ տարբերությունից փորը պատռվում է, և աղիքները թափվում են: Մյուս երեսունինը ողբում են թե նրա կորստյան համար, որ նահատակության երկնային պսակին չի արժանանա, և որ նրա գայթակղվելով խախտվեց իրենց խորհրդական քառասուն թիվը: Այդժամ նրանց հսկող զինվորներից մեկը, տեսնելով երկնքից իջնող պսակները և հասկանալով, որ նրանցից մեկին կարող է ինքը տիրանալ, վազում և գնում ու միանում է լծում գտնվողներին՝ լրացնելով խորհրդական քառասուն թիվը:

Գանձերը թեև պատմողական բնույթ ունեն, սակայն Քառասնից նվիրված հետխլաթեցիական շրջանի գանձերում համառոտ վերաշարադրվում է նահատակության պատմությունը, բայց բանաստեղծական հուզականությամբ ներկայացվում են նրանց գետը նետելուն հաջորդող հետևյալ դրվագները:

Ձմռանը սառը ջուրը նետելը, որից նրանց մարմինները պատռվում են, և արյուն է հոսում՝ գետը կարմիր ներկելով: Գրական ձևավորված ավանդույթով և կաղապարով մարմինների՝ ցրտից պատռվելը և արյան հոսելը համեմատվում է նրանց վարդի նման բացվելու հետ:

Ցրտին նրանցից մեկի չփմանալու և բաղնիքի տաքությանը դիմելու համար մնացյալի ապրումները, նաև այն, որ այդ պատճառով խորհրդանշական 40 թիվը դարձավ 39:

Երկնքից իջնող 40 պսակների՝ բաղնեպանի տեսնելը և 40-րդ պսակը իրենով լրացնելը:

Նահատակների մարմինները տանելիս պատանի Մելիտոսին սայլի վրա մորդնելը, որ որդին ևս արժանանա երկնային պսակին:

Մարմիններն այրելը և մասունքները գետը լցնելը, որից հետո նշխարները որպես երկնքից գետի մեջ արտապատկերված աստղեր, սկսում են փայլել՝ «ոսկերք սրբոցն աստղանման»:

Սեբաստիայի եպիսկոպոսին տեսիլում ասվելը նրանց նշխարների գետը լցվելու մասին, որոնք հավաքելով՝ նա ամփոփում է և վրան եկեղեցի կառուցում:

Ինչպես Քառասնից պատմության վկայաբանության մեջ, այնպես և Գանձարանում հիշվում է նրանց նշխարների ամփոփման վրա կառուցված Սեբաստիայի Սրբոց Քառասնից եկեղեցին, որի մասին որպես ականատեսներ են գրում վկայաբանության հայկական խմբագրության և գանձերի հեղինակները: Այս հանգամանքը վկայում է հայաշատ Սեբաստիայում հայկական միջավայրում Քառասուն Մանկանց պաշտամունքի և տոնի առանձնակի տարածվածության մասին:

Պայմանավորված այն հանգամանքով, որ այս նահատակները թվով քառասունն էին, և որ նրանք նահատակվեցին ձմռանը, նրանց հիշատակը կատարվում է Մեծի Պահոց Քառասնորդաց շրջանում, որը ժամանակային առումով ևս ձմռանը ու գարնան սկզբին է ընկնում, բայց ավելի շատ ձմռանը, քանի որ կատարվում է Պահքի հինգերորդ կիրակիին նախորդող շաբաթ օրը՝ ավելի որոշակի՝ Մեծ Պահքի քսանյոթերորդ օրը:

Երեք մանուկներին հնոցը նետելու և Քառասուն մանկանց սառած լիճը գցելու զուգահեռով Միջնադարյան մատենագրության հետևողությամբ ասվում է, որ երեք մանուկները նետվելով բաբելական հնոցը, նրա մեջ աստվածային ազդմամբ օրինաբանում էին Տիրոջը առանց այրվածության նշույլի, իսկ Սեբաստիայի լճի սու-

կալի սառնության մեջ քառասուն մանուկները ասես տաքության մեջ լինեին:

Առաջիններից մեկը Նարեկացին է հոգևոր բարոյական խորհուրդ հաղորդել նրանց սառած լճում նահատակվելուն: Լիճը՝ ծովը և ծովի ալիքները համեմատվում են աշխարհի և աշխարհային մեղքերի հետ, որոնք ալեկոծում են մարդկանց: Այս պատկերին գումարելով Քառասնից վկայաբանության այն դրվագը, ուր ասվում է, թե երբ երկնային պսակները իջնում են լճի վրա, լճի սառույցը հալվում է, Նարեկացին բանաստեղծորեն այն միտքն է հայտնում, որ աշխարհային մեղքի սառույցյալ՝ քարացյալ ծովը հալվում է նահատակների նվիրումով: Բարոյական ընդհանրացմամբ Քառասնից բարեխոսությանն է դիմում, որ օգնեն և մենք հալեցնենք մեր հոգիների սառնացյալ՝ քարացյալ մեղքերը¹:

Քառասնից օրինակով կյանքում և հատկապես պահոց շրջանում զորանալու և մեղքերին ու փորձություններին դիմագրավելու մասին ընդգծվում է նաև հաջորդող շրջանի գանձերում:

ԿԱՆՈՆ ՊԵՏՐՈՍԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԵՒ ԱՔԻՍՈՂՈՍԱՅ ՍԱՐԿԱԲԱԳԻՆ

Պետրոս հայրապետը Ալեքսանդրիայի աթոռի առաջնորդն է դառնում 300 թվականին:

Քրիստոնեության դեմ ծավալված հալածանքների պատճառով նա հեռանում է Միջագետք, սակայն շուտով վերադառնում է և համարձակապես քարոզում քրիստոնեությունը, որի համար բանտ են նետում՝ ցանկանալով գլխատել, սակայն քաղաքում հուզումներ և խռովություններ են սկսվում: Ժողովուրդը գալիս և նստում է բանտի դռների մոտ, որ նրան հանկարծ ծածուկ չտանեն նահատակելու: Վախենալով, որ կարող է չարժանանալ նահատակության պսակին, իր Աբիստղոմ սարկավագի միջոցով քաղաքի դատավորին ասում է, որ բանտի ետևի պատը թող ծակեն և այդտեղից տանեն իրեն նահատակելու, և այդպես էլ անում են: Նրա նահատակությունը տեղի է ունեցել 310 թ. Մաքսիմիանոսի ծավալած վերջին հալածանքների ժամանակ:

Գանձ

11-րդ տող. Պետրոս հայրապետին նվիրված ստեղծագործություններում, նկատի ունենալով նրա գործունեությունը, քարոզությունը, նահատակությունը և անունը, զուգահեռ է տարվում Պետրոս առաքյալի հետ, թե առաքյալին անվանակից եղավ և առաքելական շավղով ընթացավ²:

19-22-րդ տողեր. Պատմուճանի պատռվելով արիոսականների ուժեղանալը նշանակելու մասին տողերը գալիս են նրա վկայաբանության պատմությունից, ուր ասվում է, որ նա բանտում մինչև նահատակվելը տեսիլում տեսնում է մի լուսավոր պատանու՝ «պատմուճանն պատառեալ մինչև ցրոտսն»: Երբ ինքը հարցնում է, թե ով պատռեց պատմուճանը, տղան ասում է, որ «Արիոս պատառեաց»³:

25-30 տողեր. Պետրոս հայրապետին բանտարկելու և գլխատելու պատմության գանձում և տաղում տեղ գտած նկարագրությունը լիովին համապատաս-

¹ Գրիգոր Նարեկացի, *Տաղեր և գանձեր*, աշխտ. Ա. Քյոչկերյանի, Երևան, 1981, էջ 82:

² *Յայսմատուրք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 419:

³ Նույն տեղում, էջ 419:

խանում է նրա վկայաբանության «Յայսմաուրքի» խմբագրությանը¹:

Ալեքսանդրիան քանի որ Մարկոս Ավետարանչի աթոռի քաղաքն էր, ուստի Պետրոս հայրապետը անվանվում է ավետարանչի քաղաքի առաջնորդ, որ նրա նահատակությունը տեղի ունեցավ Ավետարանչի գերեզմանի մոտ:

32-33 տողեր. Համառոտ ներկայացվում է Ալեքսանդրիայի աթոռին Պետրոս հայրապետի նստել հրաժարվելու մասին պատմությունն ըստ «Յայսմաուրքի»:

Ասվում է, որ նա իր պատրիարքության տարիներին չի շխեց նստել Ալեքսանդրիայի պատրիարքական աթոռին, այլ նրա աստիճանին: Ալեքսանդրիայի բնակիչները երբ նրան հարցում են, թե ինչու պատրիարքների համար սահմանված աթոռին չի նստում, ասում է, որ տեսնում է, թե ինչպես է պատրիարքական գահից լույս ճառագում, որի պատճառով չի համարձակվում նստել²:

Պետրոս հայրապետի համար ասվում է, որ նրա նահատակությունից հետո մարմինը նավով բերում են Ալեքսանդրիա և նստեցնում պատրիարքական աթոռին: Որ սա մահացածին մեխանիկորեն նստեցնել չէր, այլ նահատակությամբ արժանի դառնալ, երևում է այս դրվագին հաջորդող ընթացքից, ուր ասվում է, որ երբ նստեցնում են գահին, երանելի նահատակը գլխատված խաչակնքում է և ասում. «Տէր ընդ ձեզ լիցի»³:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑՆ ԲԱՐՍՂԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Քանի որ եկեղեցական տարին սկսվում է Ս. Ծնունդով, ուստի Բարսեղ Կեսարացուն նվիրված տոնով փակվում և ոչ թե սկսվում է տարեկան տոների ընթացքը: Այն սկսվում է Ս. Ծնունդով, որից հետո կատարվող առաջին տոներից է Աթանաս Աղեքսանդրացուն, Կյուրեղ հայրապետին և Գրիգոր Աստվածաբանին նվիրված տոնը:

Բարսեղ Կեսարացուն տրված է երջանիկ բնորոշումը, քանի որ նա տեսավ եկեղեցին ալեկոծող փորձությունների ու հերձվածների անցնելը և ապա եկեղեցու պայծառանալը, որին իր կարևոր նպաստը բերեց ինքը՝ ծնվելով 330 թ. և վախճանվելով 379թ., իր ոչ երկար կյանքի ինը տարիները անցկացնելով Կեսարիայի արքեպիսկոպոսական աթոռին, թողնելով մատենագրական հարուստ ժառանգություն և սրբակենցաղ հոգևորականի անուն: Նրան նվիրված գանձարանային կանոնի միավորներում շեշտվում են գործած հրաշքները, թեև նա հսկայական մատենագրական ժառանգություն է թողել:

Բարսեղ՝ Բասիլևս հունարենում նշանակում է թագավոր:

Կանոնի ծավալուն տաղի խորագիրը ցույց է տալիս, որ այն Բարսեղ Կեսարացու հրաշքներին նվիրված գանձի տաղային մեկնությունն է: Տաղում, ինչպես և մնացյալ կանոնների գանձերին կից տաղերում ո՛չ թե մեկնության է ենթարկվում տվյալ գանձը, այլ հուզական և զգացմունքային վերաբերմունք է արտահայտվում տվյալ գանձի մեջ պատմվածի մասին:

5-րդ տող. Յոթ տարեկանում նրան ուսման տալու մասին ասվում է. որ «Է (7) ամ ի դպրոցի լեալ»⁴:

¹ Նույն տեղում:

² Նույն տեղում, էջ 420:

³ Նույն տեղում:

⁴ *Յայսմաուրք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 371:

11-12, 37-42, 47-48-րդ տողեր. Վերաբերում են «Վասն մեղաւոր կնոջն» խորագրով պատմությանը: Մի կին իր բոլոր մեղքերը գրում է մի թղթի վրա և բերում Ս. Բարսեղի մոտ, որ նա աղոթքով ջնջի մեղքերը: Ս. Բարսեղը երբ աղոթում է նրա համար, բոլոր մեղքերը ջնջվում են բացի մեկից, որը ամենածանրագույնն էր: Այդ մեղքի համար ասում է, թե գնա անապատ և տես Եփրեմ Ասորուն: Կինը, երկայն ճանապարհ կտրելով, հասնում է Ս. Եփրեմի մոտ, վերջինս, սակայն, ասում է, թե դարձյալ գնա Ս. Բարսեղի մոտ, և նա թողություն կտա քո և այս մի մեղքին, միայն թե շտապիր, որովհետև մոտ է նրա վախճանը: Կինը շտապով ետ է դառնում: Երբ տեղ է հասնում, տեսնում է որ Ս. Բարսեղին տանում են թաղելու: Ողբալով՝ իր մեղքերի գրության թուղթը նետում է նրա մարմնի վրա: Թուղթը երբ բացում են, տեսնում են, որ այդ վերջին մեղքը ևս ջնջվել է¹: Այս պատճառով է, որ գանձում ասվում է, թե մահից հետո լվացիր մեղավոր կնոջ մեղքը:

Նման զուգահեռականությունը, հատկապես Հին և Նոր Կտակարանների մեղավորների վկայակոչմամբ, տարածված էր մեր միջնադարյան բանաստեղծությունում, որի այս տեսանկյունից բարձրակետը կարելի է համարել Գրիգոր Նարեկացու Մատյանը, ուր տարբեր հատվածներում երկայն շարքով թվարկվում են Հին և Նոր Կտակարանների մեղավորները, ովքեր զոջմամբ և ապաշխարությամբ փրկություն գտան: Նման թվարկումը կատարվում է այն հույսով և հավատով, որ Տերը նույն ձևով կների և իրեն՝ Նարեկացուն և ողբերգությունների Մատյանը ընթերցողներին:

25-26-րդ տողեր. Ս. Մերկերիոսի՝ Հուլիանոսին սպանելու մասին ասվում է, որ Բարսեղ Կեսարացին տեսիլ է տեսնում, որում Տիրամայրն ասում է, որ կանչեցեք Մերկյուրոսին, որ գնա և սպանի Հուլիանոսին, ով ուրացավ իմ Որդուն:

Բասիլիոսը (Ս. Բարսեղը) արթնանալով գնում է սրբի տապանը և այնտեղ չի գտնում նրա ոչ մասունքները, և «ոչ զգէսն նորա, որ կայր կախեալ ի վերա տապանին իւրոյ»: Բարսեղ հայրապետը ավետիս է տալիս, որ Ս. Մերկերիոսը գնացել է սպանելու ուրացողին. «Եւ ետ երից ժամուց դարձաւ սուրբ հայրապետն և եգիտ զմարմին սրբոյն ի տապանին և զգէսն յիւրում տեղին որպէս և էրն յառաջագոյն»: Այս պատմության վերջում ասվում է, որ Հուլիանոսը ևս տեսնում է, թե ինչպես է Մերկերիոսը գեղարդը մխրճում նրա կողը. «Այլ ինքն Յուլիանոս ետես զսուրբն Մերկիւռիոս, որ եհար զգեղարդն ի կողս նորա»²:

Հուլիանոսին սպանելու այս պատմությունը հիշվում է ոչ միայն Ս. Մերկերիոսին, այլև Բարսեղ Կեսարացուն նվիրված գործերում: Շարականոցի կանոնում տեղ չգտած մի շարականում ասվում է, որ Տիրամայրը, «Բասիլի երեւեալ հրաման տայիր խոցոտել չարին բռնաւորի զինուն Մերկեռիի»³:

Հուլիանոսի Պարսկաստանի դեմ կռվի մեկնած ժամանակ երկնային ազդմամբ սպանվելու մասին թեև անորոշ, սակայն առաջին ակնարկը գտնում ենք Խորենացու մոտ. «Յետ այսր ամենայնի ամբարիշտն Յուլիանոս ըստ արժանի խորհրդոցն վեր ընկալեալ ի փորոտիսն՝ սատակի ի Պարսս»⁴:

¹ Նույն տեղում, էջ 375:

² *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 472:

³ Սահակ վրդ. Ամատունի, *Հին և Նոր պարականոն կամ անվաւեր շարականներ*, էջ 123:

⁴ Մովսէս Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, էջ 275:

13-14-րդ տողեր. Անաստաս քահանայի և ուրուկի մասին սկզբնաղբյուր է ծառայել «Յայսմաուրքի» նրա տոնի ներքո բերված «Վասն Անաստաս քահանային» պատմությունը, որում ասվում է, որ Ս. Բարսեղը մի օր գնում է Անաստաս քահանայի տուն, ով հայտնի էր սրբակենցաղ վարքով, և նրան ասում է, որ բացի տան նկուղի դուռը: Քահանան ասում է, որ այնտեղ ինքը և կինը խնամում են մի ուրուկի, որը նաև խիստ զայրացկոտ է: Ս. Բարսեղը պատասխանում է, որ ոչինչ՝ բացի դուռը, որ այս մի օր ես սպասավորեմ նրան: Ներս մտնելով՝ փակում է դուռը, աղոթում ուրուկի համար, և վերջինս բժշկվում է ¹:

15-24-րդ տողեր. Եփրեմ Ասորու Ս. Բարսեղին տեսնելու պատմությունը ներկայացված է «Յայսմաուրքի» հետևյալ դրվագում:

Ասվում է, որ Եփրեմ Ասորին, որ բնակվում էր անապատում, տեսնում է «սին լուսոյ», որը երկրից երկինք էր ելնում, և մի ծայն է լսում, թե լուսավոր այդ սյունը Բարսեղ Կեսարացու աղոթքն է: Իր հետ վերցնելով մի թարգման, քանի որ հունարեն չգիտեր, գնում է Ս. Բարսեղին տեսնելու: Մտնելով Կեսարիայի եկեղեցին՝ նրան տեսնում է հայրապետական փառաշուք զգեստավորմամբ և մտածում, որ սխալվել է, քանի որ երկրային փառքին հետևողին չէր կարող վերաբերել լուսեղեն սյունը: Սակայն երբ Ս. Բարսեղը սկսում է աղոթել, Եփրեմը տեսնում է, որ «հուր ցոլանայր ի բերանոյ նորա և իբրև զսին ելանէր յերկինս»²:

Ս. Բարսեղն էլ իր հերթին սարկավագին ասում է, թե գնա և Եփրեմին կանչիր խորան: Սարկավագը երբ գալիս և փոխանցում է Ս. Բարսեղի խոսքերը, Եփրեմը նրան պատասխանում է, թե սխալվել ես, մեզ այստեղ ճանաչող չկա: Այդժամ Ս. Բարսեղը երկրորդ անգամ է սարկավագին ուղարկում, և Եփրեմը գալիս է: Ս. Բարսեղը դիմում է Աստծուն և «առժամայն խալսեցաւ Եփրեմ հոռոմ բարբառով»:

30-36-րդ տողեր. Նիկիայում դռների բացման մասին պատմությունը վերցված է «Յայսմաուրքում» նրա հիշատակի տոնի «Վասն եկեղեցւոյն Նիկիոյ» դրվագից: Ասվում է, որ արիոսականությանը հարած Վաղեսին դիմելով, արիոսականները բռնությամբ վերցնում են Նիկիայի Ս. Սոփիա եկեղեցին:

Ս. Բարսեղը, մտնելով կայսեր մոտ, ասում է, որ թագավորն իր իշխանությունը արդարությամբ պետք է վարի և ոչ անիրավությամբ: Հարցն արդարությամբ լուծելու համար առաջարկում է հետևյալը՝ իրենք արիոսականների հետ փակեն ու կնքեն եկեղեցու դռները: Այնուհետև երեք օր նախ արիոսականները աղոթեն և փորձեն բացել դռները: Վերջիններս եթե չբացվեն՝ իրենք երեք օր աղոթեն, որից հետո եթե բացվեն դռները, ապա եկեղեցին իրենց տրվի, իսկ եթե ոչ՝ արիոսականներին մնա: Վաղեսը համաձայնում է:

Արիոսականները երեք օր աղոթում են, և դռները չեն բացվում: Նրանք մտածում են, որ Ս. Բարսեղի աղոթքից հետո ևս դռները չեն բացվի: Ս. Բարսեղը, մոտենալով եկեղեցու փակ դռներին, աղոթում է և ասում է. «Բացվէք զդրունս արդարութեան», որից հետո եկեղեցու դռները իրենք իրենց բացվում են, իսկ կնիքը կիսվում է երկու մասի և ընկնում:

Տեսնելով այս հրաշքը՝ շատերն են գալիս Ս. Բարսեղի մոտ և վերադառնում ուղղափառ դավանությանը³:

¹ Յայսմաուրք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 375-376:

² Նույն տեղում, էջ 376:

³ Նույն տեղում, էջ 374-375:

43-46-րդ տողեր. «Վասն հրեայ բժշկին» խորագրված պատմության մեջ ասվում է, թե Հովսեփ անունով մի բժիշկ մոտ էր Ս. Բարսեղի հետ: Վերջինս նրան հորդորում էր քրիստոնեության դառնալ, սակայն բժիշկը չէր համաձայնում: Ս. Բարսեղը ասում է, թե ինքը հույս ունի, որ նրան կմկրտի և նոր կմահանա: Այնուհետև Ս. Բարսեղը ծանր հիվանդանում է: Հիշյալ բժիշկը, բռնելով նրա զարկերակը և քննելով հիվանդությունը, ասում է, թե այսօր մինչև արեգակի մայր մտնելը և քո կյանքը մայր կմտնի: Ս. Բարսեղը հարցնում է, որ եթե չմահանա՞ ինչ կանի: Հրեան պատասխանում է, որ հնարավոր չէ, թե մինչև առավոտ ապրի: Ս. Բարսեղը նրան հարցնում է, որ եթե հաջորդ օրը ինքը ողջ լինի, արդյոք հրեան կմկրտվի: Վերջինս համաձայնվում է և հաջորդ օրը տեսնելով, որ Ս. Բարսեղը ողջ է, նրա ձեռքով մկրտվում է ընտանիքով, որից հետո նոր Բարսեղ Կեսարացին վախճանվում է¹:

ԿԱՆՈՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ

Գրիգոր Աստվածաբանն (329-389 թթ.) Ընդհանրական եկեղեցու այն հայրապետներից է, ովքեր ապրել են ստեղծագործական կյանքով և ճգնակեցությամբ, ուստի նրա կյանքը ոչ հալածանքների հետ է կապվում և ոչ էլ հոգեբանական մեծ դրամա ունի: Նրան նվիրված գանձարանային կանոնում շեշտվում է իր անսասան կեցվածքը հերձվածողների դեմ, եկեղեցական բարեկարգությանը բերած նպաստը և թողած մատենագրական ժառանգությունը: Անհրաժեշտ է նշել, որ նույն հատկանիշներն են շեշտվում և «Յայսմաւորքում» նրա տոնի օրվա ներքո. «Աստուածահաճոյ և մեծ վարդապետն եկեղեցւոյ, հաստատութեան սինն հաւատոյս մերոյ և պարծանաց ախոյեանն քրիստոնէից»²:

Նույն ուղղվածությունն ունեն Գրիգոր Աստվածաբանին նվիրված տաղերը և գանձերը:

ԿԱՆՈՆ ՅՈՎՀԱՆՈՒ ՈՍԿԵՔԵՐԱՆԻ

Ինչպես որ Ընդհանրական եկեղեցու հայրերի շարքում առանձնանում է Հովհան Ոսկեբերանը իր թողած մատենագրական ժառանգությամբ, վարքով և իր հետ կապված հրաշքներով, այնպես էլ առանձնակի ձևով է նա պանծացվում թե՛ ընդհանուր քրիստոնեական և թե՛ հայ գրականությունում³, որն իր խտացած արտահայտությունն է գտել և նրա վարքի հայսմավորքային տարբերակում: Վերջինիս ազդեցությունն էլ մեծապես կրում է գանձարանային կանոնը: Ոսկեբերանի հանդեպ եղած առանձնակի վերաբերմունքը արտացոլվել է սկսած վարքի վերնագրից. «Պատմութիւն և վարք աշխարհակեցոյց վարդապետին մերոյ Տեառն Յովհաննու Ոսկեբերանի Կոստանդինուպօլսի պատրիարքի»⁴: Ասվում է, որ Ոսկեբերանը Անտիոքից էր, բարեպաշտ ծնողների զավակ: Գնալով Աթենք ուսման՝ այնտեղ սովորեց «գամենայն իմաստասիրական և զիռետորական զարտաքին

¹ Նույն տեղում, էջ 377:

² *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 443:

³ Ոսկեբերանի մասին հայ գրականությունում եղած հիշատակությունների մասին տես Հ. Ղ. Ալիշան, *Յուշիկը հայրենեաց հայոց*, հտ. Բ, Վենետիկ, 1870 գրքի «Խօսնակն եկեղեցւոյ յանապատս Հայոց» բաժինը, էջ 5 - 104:

⁴ *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1834, էջ 233:

գրոց զհանճարս: Նոյնպէս և զԱստուածաշունչ գրոց Հին և Նոր կտակարանաց եղեւ հմուտ յոյժ»: Նրան բնորոշ երկրորդ հատկանիշն է համարվում միայնությանը և ճգնությանը տրվելը. «Եւ սիրէր ի մանկութենէ զմիայնակեցութիւն»:

Գանձ

13-25-րդ տողեր. Ոսկեբերանը հռչակված էր նաև որպես զրկյալների ու նեղյալների աննահանջ պաշտպան, ինչպես նաև գործված մեղքերի հանդիմանող. «Յանդիմանէր և զյափշտակողս և զագահսն և զարծաթասէրսն¹»: Նա չի երկնջում հանդիմանել նաև Եվդոքսիա թագուհուն, որի համար երեք անգամ աքսորվում է և երրորդ անգամ չվերադառնալով աքսորից, 404 թ. վախճանվում է հայկական հեռավոր Կոկիսոն բնակավայրի մոտ, որն ակնարկվում է գանձարանային վերը բերված տողերում:

27-36-րդ տողեր. Վերաբերում են վարքին մաս կազմող հետևյալ պատմությանը:

Աքսորում վախճանվելուց առաջ տեսիլում Ոսկեբերանին երևում է Կոկիսոնի տեղային սրբերից Բասիլիսկոսը, ով թաղված էր քաղաքի եկեղեցում: Ոսկեբերանին ասում է. «Արդ, եկ և հանգիր ընդ մեզ»: Այնուհետև Ս. Բասիլիսկոսը իր հետ թաղված Լուկիանոսին է ասում. «Պատրաստեա տեղի Տեառն Յովհաննու, զի ի վաղին գայ առ մեզ»:

Ոսկեբերանը գնում է եկեղեցի, վերջին անգամ պատարագ է մատուցում, նստում եկեղեցու աթոռին և ավանդում հոգին, որից հետո «թաղեցին զնա մերձ ի տապան սուրբ նահատակին Բասիլիսկոսի»²:

40-54-րդ տողեր. Եվդոքսիայի տապանի երերալու և այն դադարեցնելու համար Թեոդոս Փոքրի՝ Ոսկեբերանի շիրմին դնելու նպատակով նամակ գրելու մասին պատմվում է սրբի նշխարների փոխադրության պատմության մեջ: Նամակ հրովարտակը իր ձեռքով և արտասվելով գրելով՝ Թեոդոս Փոքրը պատվիրում է, որ տանեն և կարդան այնպես, ինչպես որ կենդանի մարդուն կկարդան: Երբ բացում են նրա տապանը, տեսնում են, որ մարմինը անխաթար էր մնացել և «մազ մի ի գլխոյն ոչ էր պակասեալ»³:

55-74-րդ տողեր. Նշխարների փոխադրության պատմությունում այնուհետև ասվում է, որ Ոսկեբերանի մարմինը փոխադրող նավը նախ կանգ է առնում այրի կնոջ ագարակի մոտ, որի պատճառով Եվդոքսիան թշնամացավ Ոսկեբերանի հետ, և հետո շարժվում Կոստանդնուպոլսի նավահանգիստ: Ոսկեբերանի մարմինը տանում են եկեղեցի, ուր նա կանգնում է և խաչակնքում ժողովրդին. «Նստուցին յաթոռն իւր՝ ի վերայ աշտիճանաց բեմին: Եւ եղեւ մեծ սքանչելիք յաւուր յայնմիկ, զի մարմինն առանց հոգւոյ կանգնեցաւ ի վերայ պատուանդանի աթոռոյն: Եւ աջովն իւրով տեառնագրեաց զժողովուրդն և ասէ մեծաւ բարբառով՝ «Խաղաղութիւն ամենեցուն»:

¹ *Յայսմատորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 229:

² Նույն տեղում, էջ 448:

³ Նույն տեղում, էջ 449:

ԿԱՆՈՆ ՅՈՐՁԱՆՈՒ ԵՒ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱԴԵՏԱՑՆ

Մեծ Պահքի չորրորդ՝ Տնտեսի կիրակիին նախորդող շաբաթ օրվա տոնը նվիրված է «Սրբոցն Յովհաննու Երուսաղեմայ հայրապետին, և հայրապետին մերոյ Յովհաննու Օծնեցոյն եւ վարդապետացն մերոց՝ Յովհաննու Որոտնեցոյն եւ Գրիգորի Տաթեւացոյն»։ Գանձարանում տոնի համապատասխան կանոնն է «Յոհաննու եւ Եպիփանու սուրբ հայրապետացն»։ Այս կանոնը Գանձարաններ մուտք է գործել 15-րդ դարի սկզբից։

Հովհան հայրապետի հիշատակի հետ է կապվում և Եպիփան Կիպրացու հիշատակումը, սակայն առանց անվան տրվելու, որը հիշվում և կատարվում է Լուսավորչի շաբաթապահքի սկսվող երկուշաբթի օրը։

Եպիփան Կիպրացին ընդհանրական եկեղեցու նշանավոր հայրերից է և թողել է մատենագրական մեծ ժառանգություն և ողջ կյանքում պայքարել արիոսականների և եկեղեցու ներսում տեղ գտած մյուս հերձվածների դեմ։

Գանձարանային կանոնի և տոնի խորագրերի համեմատությունից տեսնում ենք, որ հին կանոնը բավականին հետաքրքիր ազգային վերիմաստավորման և զարգացման է ենթարկվել։ Գանձարանում եկեղեցական հին տոնի հետևողությամբ եթե հիշվում են Երուսաղեմի Հովհաննես հայրապետը և Եպիփան Կիպրացին, ապա տոնի հետագա վերախմբագրման արդյունքում Երուսաղեմի Հովհաննես հայրապետին են միացել Հովհաննես անունը կրող Հայոց երկու հայրապետներ, որոնք հռչակված էին նաև Հայոց եկեղեցու դավանանքի և ազգային ինքնությունության համար իրենց մղած պայքարով։ Ահա այս պատճառով, ինչպես նաև պայմանավորված այն հանգամանքով, որ Գրիգոր Տաթևացին եղել է Հովհան Որոտնեցու աշակերտը, Հովհան Օծնեցու և Հովհան Որոտնեցու հետ միասին հիշվել է և Գրիգոր Տաթևացին։

38-55-րդ տողեր. Ներկայացվում է Եպիփան Կիպրացու Երուսաղեմ ուխտի գնալու, այնտեղ Հովհան Երուսաղեմացուց ճաշի ոսկյա և ականակուռ սպասք խնդրելու և այն աղքատներին բաշխելու պատմությունը¹։

ԿԱՆՈՆ ԹԱԳԱԲՈՐԱՑ ՍՐԲՈՑ

Տիեզերական երեք ժողովներին քանի որ գործուն մասնակցություն ունեցան բյուզանդական երեք կայսրերը՝ Կոստանդիանոս Մեծը, Մեծ և Փոքր Թեոդոսները, ավելին՝ նրանց նախաձեռնությամբ գումարվեցին այդ ժողովները, ուստի այդ ժողովներին նվիրված գանձարանային կանոններում հիշվում և բնորոշվում են դրանցում գործուն դեր խաղացած հիշյալ կայսրերը, որպես ուղղափառ հավատի ջատագովներ։

Մեծ Պահքի երրորդ կիրակիին նախորդող շաբաթ օրը կատարվում է Աբգար, իսկ Հոգեգալստյանը նախորդող հինգերորդ կիրակիի շաբաթ օրը՝ Տրդատ թագավորների տոները, որոնց երկուսին նվիրված գանձերում էլ հիշվում են հիշյալ կայսրերը՝ Կոստանդիանոսից մինչև Թեոդոս Փոքր։

Միաժամանակ «Գանձարանում» կան կանոններ, որոնց նվիրված տոներ թեև չկան «Տոնացույցում», սակայն բխում են վերջինիս խորհրդաբանական ընթացքից։ Այդպիսի կանոններից է «Թագաւորաց սրբոցը», ուր ևս հիշվում ու բնորոշվում են հիշյալ կայսրերը։

¹ Նույն տեղում, էջ 579։

Կոստանդիանոսը և որդիները հիշվում են Հայոց Դարծի և Ոսկյանց ու Սուքիասյանց նշխարների գյուտի, ինչպես նաև Երուսաղեմում խաչափայտի գյուտի առիթով, Արկադիոս կայսրը՝ որպես հավատո ուղղափառության պաշտպան արիոսականների դեմ պայքարում: Նույն ձևով Թեոդոս Մեծն է հիշվում որպես Մակեդոնի դեմ պայքարող, ով աքսորից ազատեց նաև հոգեմարտներին հարած Վաղեսի կողմից Պատմոս կղզին աքսորված Ներսես Մեծին: Թեոդոս Փոքրն էլ հիշվում է գրերի գյուտի և Վարդանանց տոների առթիվ:

Նման թվարկմամբ Գանձարաններում հիշվում են Կոստանդիանոսից մինչև Թեոդոս Փոքրն ընկած կայսրերը: Այսինքն՝ առաջին քրիստոնյա կայսրից մինչև Քաղկեդոնի ժողովին նախորդող կայսրերը, որոնք խորհրդանշական կերպով կապվում են Տրդատ Մեծից մինչև Վարդանանք ընկած շրջանի հետ:

Անհրաժեշտ է նշել, որ «Գանձարան» ժողովածուի նախախլաթեցիական խմբագրություններում Բյուզանդական կայսրերից և ոչ մեկին Գանձարանային առանձին կանոն նվիրված չէ: Նրանք հավաքաբար հիշվում են «Թագաւորաց Սրբոց» անվանվող կանոնում: Տարբեր Գանձարաններում այս կանոնի ներքո ներկայացվում են կամ Մխիթար Այրիվանեցու և կամ էլ Մովսես Գանձասացի գանձերը: «Գանձարաններում» հիշյալ կանոնին սովորաբար հաջորդում է Տրդատ թագավորին նվիրված կանոնը, որը հաճախ նույնանուն կամ շարունակում է «Թագաւորաց սրբոց» կանոնին, և Տրդատին նվիրված տաղը և գանձարանային մյուս միավորները դառնում են նաև մասը այս կանոնի:

ԿԱՆՈՆ ԿՈՍՏԱՆԴԻԱՆՈՍԻ ԹԱԳԱՎՈՐԻ

Հայոց եկեղեցական օրացույցում Կոստանդիանոս Մեծը հիշվում է մոր՝ Հեղինեի հետ. «Սրբոցն Կոստանդիանոսի թագաւորին և մօրն նորա Հեղինեայ»: Կոստանդիանոսը հիշվում է թե՛ Ս. Գրիգորին և թե՛ Տրդատ Մեծին նվիրված գանձարանային միավորներում:

Գանձ

1-4-րդ տողեր. Կոստանդիանոսի հետ կապված աշխարհագրական նման մատնանշման աղբյուրն Եվրոպայի ու Իսպանիայի հիշատակմամբ նախ և առաջ Ագաթանգեղոսի պատմության հետևյալ տողերն են. «Թագաւորեաց Կոստանդիանոս, որդի Կոստանդեայ արքայի յերկրին Սպանիացոց և Գաղիացոց»¹:

5-րդ տող. Հայրը՝ Կոստաս կայսրը մի անգամ, երբ հերթական արշավանքին է գնում, մի պանդոկում ննջում է Հեղինե անունով կնոջ հետ, առավոտյան նրան թողնում մի նշան, որով այնուհետև Կոստանդիանոսը կայսր է հռչակվում որպես կայսեր ժառանգ, քանի որ վերջինս որդի չունեւր²:

16-17-րդ տողեր. Մատենագրական սկզբնաղբյուրն է Խորենացու Պատմությունը, ուր Սոկրատի պատմության հետևողությամբ ասվում է, որ Կոստանդիանոսը մինչ կայսր դառնալը, երբ դեռևս կեսար էր, պատերազմում պարտություն կրելով և մեծ տրտմության մեջ ընկնելով քնում երազ է տեսնում, ուր երևում է «խաչ աստեղեայ յերկնից, պարունակեալ գրով, ասէ. «Այսու յաղթեա», զոր արաբեալ սիւզնոյն և յառաջաբերեալ՝ յաղթեաց պատերազմացն»³:

¹ Ագաթանգեղոս, *Պատմութիւն Հայոց*, աշխտ. Ա. Տեր Ղևոնդյանի, Երևան, 1983, էջ 483, # 876:

² Յայսմաւորք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 760-761:

³ Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, գիրք Բ, գլ. 29, էջ 275:

29-44 տողեր. Կոստանդիանոսի պատմությունում և Ս. Սեդրեստրոսի վարքում ասվում է, որ Ս. Խաչի նշանով հաղթելուց հետո Կոստանդիանոսը իր զորքով հաղթականորեն Հռոմ է մտնում, այնուհետև, ինչպես գրում է Խորենացին. «Հրապուրվելով իր Մաքսիմիանա կնոջից, Դիոկղետիանոսի դստրից, եկեղեցու դեմ հալածանք բացեց և շատերին նահատակեց, և այս հանդգնության պատճառով ինքն էլ բոլոր մարմնով ապականվեց ելփանդական բորոտությամբ»¹:

47-55 տողեր. Պատմահայրը Կոստանդիանոսի՝ բորոտությունից բուժման մասին գրում է. «Այս ժամանակ մի քանի քրմեր, դևերից խրատվելով, հրամայեցին, որ բազմաթիվ փոքր երեխաներ մորթել տա ավազանի մեջ և նրանց տաք արյունի մեջ լողանա, որով կառողջանա: (Կոստանդիանոսը) երբ լսեց երեխաների լացը, նրանց մայրերի ողբը, մարդասիրությամբ գթաց, նրանց փրկությունն ավելի լավ համարելով, քան իրենը: Սրա փոխարեն նա ընդունում է Աստծուց. երազի մեջ առաքյալներից հրաման ստացավ, որ (բորոտությունից) կմաքրվի՝ կենսատու ավազանում լվացվելով Հռոմի Սեդրեստրոս եպիսկոպոսի ձեռքով»²: Նույն ձևով էլ այս գանձում է ասվում:

58 տող. «Զամբրի մոգին». Կոստանդիանոսի վարքի առանցքային դրվագներից է Զամբրի մոգի կամ կախարդի հետ կապված պատմությունը: Վերջինս փորձելով թույլ չտալ, որ Կոստանդիանոսը քրիստոնեություն ընդունի, ասում է, թե ինքն այնքան զորեղ է, որ ցուլին կարող է սատկացնել՝ փչելով նրա ականջի մեջ, և այդպես էլ վարվում է: Սեդրեստրոս հայրապետը նրան ասում է, որ եթե ինքը կենդանացնի ցլին, ապա Զամբրին պետք է ընդունի իր պարտությունը և քրիստոնյա դառնա, որովհետև ինքը ցլին կենդանացնելու է ճշմարիտ Աստծո զորությամբ, և որ միայն ճշմարիտ Աստված կարող է կենդանություն պարգևել, իսկ սատանան միայն սպանել կարող է և ոչ կենդանություն տալ: Այնուհետև Աստծո անվամբ կենդանացնում է ցլին³: Տեսնելով այս հրաշքը՝ Կոստանդիանոսը հավատքի է գալիս՝ ասելով. «Արժան է հաւատալ կեցուցանողին առաւել, քան մահացուցանողին»:

61-72-րդ տողեր. Գանձի առանձին մի տուն կազմող այս տողերում սեղմ ձևով ներկայացվում է Քրիստոսի Խաչափայտի՝ Հեղինե կայսրուհու միջոցով գյուտի պատմությունը, որն առավել մանրամասն է ներկայացվում Կոստանդիանոսի ու Հեղինեի, ինչպես նաև Խաչափայտի գյուտին նվիրված պատմությունների մեջ:

Ինչպես հայտնի է, մեր մատենագրությունում Կոստանդիանոսի հանդեպ եղած առանձնակի վերաբերմունքը պայմանավորված էր ոչ միայն նրա՝ որպես քրիստոնեությունն ընդունած առաջին կայսրը լինելով, այլև առաջին քրիստոնյա երկու թագավորների՝ Տրդատի և Կոստանդիանոսի՝ միմյանց միջև հաստատած դաշինքի նշանավոր պատմությամբ, որը ազգային-հոգևոր նշանակալի վերիմաստավորման է ենթարկվել Հայոց միջնադարում:

Տրդատ Մեծի և Գրիգոր Լուսավորչի՝ Հռոմ գնալու և Կոստանդիանոս Մեծին ու Սեդրեստրոս հայրապետին հանդիպելու և երկու թագավորների՝ միմյանց հետ

¹ Նույն տեղում:

² Նույն տեղում, էջ 277:

³ Սոկրատա Սքոլաստիկոսի *Եկեղեցական պատմություն*, Վաղարշապատ, 1897, էջ 795:

կնքած դաշինքի մասին առաջին հիշատակությունը գտնում ենք Ագաթանգեղոսի Պատմությունում, ուր ասվում է, որ Կոստանդինոսը «արքային Տրդատայ, իբրեւ եղբոր սիրելոյ, սէր ցուցեալ ուրախութեամբ մեծաւ, մանաւանդ վասն աստուածածանօթութեան նորա՝ **առաւել դաշինս կոեր** ընդ նմա, միջնորդ կալեալ զհաւատսն, որ ի Տէր Քրիստոսն էր, զի անշուշտ մինչ ի բուն զհաւատարիմ **սէրն ի մէջ թագաւորութեանցն պահեացեն**»¹:

ՏԱՂ ԽԱՉԳԻՏԻՏԻՆ

Ունի եռամաս կառուցվածք: Առաջին մասում պատմվում է Հեղինե կայսրուհու՝ Երուսաղեմ գնալու և Հուդայի, ով հավատի գալով դարձավ Կյուրեղ հայրապետ և նրա մոր՝ Աննայի միջոցով խաչափայտի գյուտի մասին, որն ինչպես միջնադարյան աղբյուրներում էր ասվում, թաղված էր «աղբյուրների» մեջ:

Տաղի առաջին փոխում պատկերային հակադրությամբ ասվում է, որ խաչափայտի աղբյուրներից հանմամբ խնկի անուշ հոտն է բուրում:

Երկրորդ փոխում ներկայացվում է հետևյալ պատմությունը: Երեք խաչափայտերը երբ հանում են, չեն իմանում, թե որ մեկն է Քրիստոսին: Այդ ժամանակ մի մեռյալ են տանելուց լինում: Քրիստոսին չհավատացող ավազակի խաչափայտին են մահացածին նախ հպում և ոչ մի արձագանք չի լինում: Քրիստոսին հավատացող ավազակի խաչափայտին են ապա հպում, և մեռյալը մի աչքը բացում է: Վերջապես երբ փրկչական խաչափայտին են հպում, մահացածը կենդանանում է, որով պարզ է դառնում, որ դա Քրիստոսի խաչափայտն է:

Խաչափայտի գյուտի տաղերի համար ևս գրական սկզբնաղբյուր է ծառայել «Յայսմաւորքի» Խլաթեցու խմբագրությունը, որում մայիսի 17-ի ներքո բերված է «Գիւտ Սուրբ խաչին յԵրուսաղէմ» պատմությունը²:

ԿԱՆՈՆ ԹԵՈՂՈՍԻ ԵՒ ԱՅԼ ԹԱԳԱՒՈՐԱՅՆ

Կոստանդինոսի հետ հաղթող և բարեպաշտ բյուզանդական կայսրերի մի եռյակ են կազմում Թեոդոս Մեծ և Փոքր կայսրերը: Մեծ և Փոքր Թեոդոսների գործունեությունը ևս կապվում է հայ ժողովրդի պատմության մի շարք կարևորագույն իրադարձությունների հետ, ինչպես նաև քանի որ Տիեզերական երեք ժողովները խորհրդանշական ձևով հաջորդաբար կապվում են այս երեք կայսրերի հետ, ուստի նրանք թե՛ ազգային - քաղաքական տեսանկյունից և թե՛ ընդհանուր եկեղեցական առումով միասնաբար և բյուզանդական կայսրերի շարքում առանձնակի ընդգծմամբ ու դրվատանքով են պատկերվում մեր մատենագրությունում, ըստ այդմ և «Գանձարան» ժողովածուի մեջ:

Գանձ Թեոդոսի

25-32-րդ տողեր. Գանձը քանի որ վերաբերում է Թեոդոսին «և այլ թագաւորացն», ուստի քրիստոնյա թագավորների թվարկումը սկսվում է Աբգարի հիշատակությամբ: Նրան է նվիրված գանձի չորրորդ տունը, ուր հիշվում է Աբգարի՝

¹ Ագաթանգեղոս, *Պատմութիւն հայոց*, աշխտ. Ա. Տեր-Ղևոնդյանի, Երևան, 1983, # 877, էջ 489:

² *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 754:

Քրիստոսին ուղղված նամակը և Տիրոջ դաստառակով ուրուկությունից բժշկվելը¹:

33-40-րդ տողեր. Հաջորդ 5-րդ տունը նվիրված է Տրդատ Մեծին: Հիշվում է նրա խոզ դառնալը, ապա և մկրտությունը: Խորենացու «Հայոց պատմության» հետևողությամբ ասվում է, որ նա իր զորքերի կողմից խոցվեց և թունավորվելով մահացավ²:

41-50-րդ տողեր. Վեցերորդ տան մեջ է, որ թվարկվում են Բյուզանդական կայսրերը՝ Կոստանդիանոսը խաչի տեսիլով, ապա և Թեոդոս Մեծը որդիներով և Փոքր Թեոդոսը: Կոստանդիանոսի որդիները՝ Կոստանդը և Կոստասը, չեն հիշվում:

Ինչպես որ Կոստանդիանոսի և Թեոդոս մեծի անունները հայ մատենագրությունում կապվում են ոչ միայն նրանց հրավիրած Տիեզերական ժողովների, այլև հայ կյանքի որևէ նշանակալի իրադարձության հետ, այնպես էլ Թեոդոս Փոքրի անունն է կապվում թե՛ Եփեսոսի Տիեզերական ժողովի հետ և թե՛ գրեթե գյուտից հետո Մեսրոպ Մաշտոցին և Վարդան Մամիկոնյանին ցուցաբերած աջակցության հետ: Նաև, ինչպես որ Թեոդոս Մեծը թեև ուղակիորեն չի հաջորդում Կոստանդիանոսին, նույն ձևով էլ Թեոդոս Փոքրը թեև Արկադեոս կայսրին է հաջորդում, սակայն մեր մատենագրությունում, այդ թվում և գանձերում, Թեոդոս Մեծից հետո հաճախ միանգամից հիշվում է Թեոդոս Փոքրը:

Թեոդոս Փոքրի անունը այնքան է կապված Հայոց գրերի գյուտի հետ, որ Ստեփանոս Տարոնացին գրում է. «Ի սորա աւուրս էր սուրբ հայրապետն հայոց Սահակ, յորոյ աւուրս դպրութիւն հայոց լեզուիս»³:

Ս. Սահակի նամակ միջնորդությամբ Թեոդոսի կողմից Վարդան Մամիկոնյանին Ստրատելատի կոչում շնորհելու մասին Խորենացին գրում է Թեոդոսի Ս. Սահակին ուղղված պատասխան թուղթը ներկայացնելիս, ուր ասվում է. «Եւ վասն քո արարաք ստրատելատ զՎարդան զորդի որդիացելոյ քոյ»⁴:

Հայ մատենագրությունում, ըստ այդմ և գանձերում, ոչ միայն առանձնաբար ներկայացվում է այս երեք կայսրերի գործունեությունը, այլև որպես հավաքական մի երրորդություն նրանք թվարկվում են Տիեզերական երեք ժողովների հաջորդական հիշմանը զուգահեռ: Երեք կայսրեր, երեք Տիեզերական ժողովներ և հայոց երեք հայրապետներ հավաքական ու զուգահեռ ընթացքը լավագույնս արտահայտվել է Ստեփանոս Ասողիկի Պատմության հետևյալ հատվածում, ուր հաջորդաբար ներկայացվում են Նիկիա - Կոստանդիանոս - Արիստակես, Կոստանդնուպոլիս - Թեոդոս Մեծ - Ներսես Մեծ և վերջապես Եփեսոս - Թեոդոս Փոքր - Սահակ Պարթև, Մեսրոպ Մաշտոց թվարկումները: Եռաստիճան նման եռաշարությունը չխախտելու համար Եփեսոսի ժողովի առիթով Ասողիկը հիշում է նաև Ս. Սահակին ու Ս. Մեսրոպին՝ ասելով, թե նրանք թղթով միաբանեցին Եփեսոսի ժողովին: Հակառակ դեպքում կխախտվեր այս երրորդ շարքի երրորդ միավորը, եթե չհիշվեին Ս. Սահակն ու Ս. Մեսրոպը⁵:

¹ Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, աշխտ. Ստ. Մալխասյանցի, Երևան, 1981, էջ 174, 176:

² Նույն տեղում, էջ 302:

³ *Ստեփանոսի Տարոնեցոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական*, Ս. Պետերբուրգ, 1885, էջ 139:

⁴ Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, Երևան, 1981, էջ 461:

⁵ Ստեփանոս Տարոնացի, *Պատմութիւն տիեզերական*, Ս. Պետերբուրգ, 1885, էջ 205:

Բյուզանդական կայսրերի՝ Հայաստանի հետ ունեցած կապը ներկայացնելով՝ հայ հեղինակները միաժամանակ Հայոց պատմությունը դիտել են ընդհանուր՝ համաշխարհային պատմության և իրադարձությունների զարգացման շրջագծում:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑՆ ԿԻՒՐՂԻ ԵՎ ԱԹԱՆԱՍԻ

Արիոսականության դեմ պայքարով հռչակված էր նաև Ալեքսանդրիայի Աթանաս հայրապետը: Նա ծնվել է 296 թ.: Սարկավագ է ձեռնադրվել Ալեքսանդրիայի Ալեքսանդր պատրիարքից և որպես նրա սարկավագը մասնակցել 328 թ. Նիկիայի առաջին տիեզերական ժողովին, որից հետո դարձել է Ալեքսանդրիայի պատրիարք, և մինչև 365 թ. արիոսականների կողմից քանիցս աքսորվել է պատրիարքական աթոռից: Թեև վախճանվել է 373 թ., սակայն 381 թ. Կ. Պոլսի տիեզերական ժողովում հաղթանակեց Աթանասի դիրքորոշումը և արիոսականությունը որպես հերձված դադարեց գոյություն ունենալուց:

54-59-րդ տողեր. Աթանաս Ալեքսանդրացու մանկական հասակում ձեռնադրող եպիսկոպոս խաղալով իր տարեկիցներին որպես թե ձեռնադրելու մասին «Յայսմաուրքում» ասվում է. «Ձեռնադրէր զայլ ընկերսն որպէս քահանայս և սարկաւագունս»¹:

Գանձ

60-67-րդ տողեր. Ընդհանրական եկեղեցում իշխող ավանդությամբ ասվում է, որ Նիկիայի ժողովում, երբ նա սարկավագություն էր անում Ալեքսանդր հայրապետին, վերջինիս տեսքով երևում է Սուրբ Հոգին և թելադրում Նիկիական հանգանակը ու պատվիրում տանել և կարդալ ժողովի ժամանակ²:

Աթանասը, վերցնելով Սուրբ Հոգու ազդմամբ գրված Հանգանակը, տանում և տալիս է Ալեքսանդր հայրապետին՝ ասելով, թե բերեցի քո թելադրածը, որ ընթերցեն: Հայրապետը հասկանում է, որ տեղի ունեցածը կատարվել է Սուրբ Հոգու ազդմամբ, և պատվիրում է, որ նա ժողովի ժամանակ կարդա այն, և Հանգանակը ընդունվում է բոլորի կողմից: Ահա այսպես ասվում է, որ այն Սուրբ Հոգու ազդմամբ է գրվել³:

Նման մեկնաբանությամբ Նիկիայի Տիեզերական ժողովի մասնակից 318 հայրապետներից գլխավորներն էին Երուսաղեմի Մակար պատրիարքը (պտր. 324 - 333 թթ.), Արիստակեսը և Աթանասը: Հատկանշական է այն հանգամանքը, որ Աթանասը Նիկիայի ժողովում դեռևս սարկավագ էր, և նա անգամ չի հաշվվում ժողովի մասնակից 318 հայրերի թվում, սակայն քանի որ Սուրբ Հոգուց նրան էր վիճակված ստանալու Հանգանակը, ուստի համարվում է երեք գլխավոր մասնակիցներից մեկը, ովքեր Սուրբ Հոգու սուսերի նման կտրող շնչով Արիոսին և արիոսականությունը կտրեցին և դուրս նետեցին եկեղեցուց:

68-69-րդ տողեր. Ս. Արիստակեսի Նիկիայի տիեզերական ժողովին մասնակցելու և Նիկիական հանգանակը Հայաստան բերելով Ս. Գրիգորին փոխանցելու մասին գրում է Ագաթանգեղոսը⁴:

¹ Յայսմաուրք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 430:

² Նույն տեղում, էջ 430-431:

³ Նույն տեղում, էջ 405:

⁴ Ագաթանգեղոս, Պարմութիւն հայոց, § 885, էջ 491:

128-132-րդ տողեր. Նկատի ունի Ս. Խաչի նշանի երևումը, որի մասին գրել և Կոստանդինոսի որդուն է ուղարկել Կյուրեղ Երուսաղեմացին: Ս. Խաչի երևման պատմությունը «Թուղթ Կիւրղի եպիսկոպոսի Երուսաղէմայ՝ առ Կոստանդինոս թագաւորն, վասն երևելոյ Նշանի սրբոյ Խաչին յերկնից» խորագրով բերվում է «Ճաշոցում»¹:

ԿԱՆՈՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ

Աքանջելագործ անվանումը տրվել է Նեոկեսարիայի Գրիգոր (213 - 270 թթ.) և Զմյուռնիայի Նիկողայոս (վխճ. 326 թ.) եպիսկոպոսներին:

Գրիգոր Աքանջելագործը թեև մատենագրական հարուստ ժառանգություն է թողել, սակայն իրեն նվիրված վարքագրական գործերում ներկայացվում է իր խստակյաց կյանքը և գործած հրաշքները, որոնց մի մասը թվարկվում է նրա վարքի հայսմավորքային խմբագրությունում, և այդ հրաշքների մի մասն էլ հիշատակվում են նրա գանձարանային կանոնում:

20-24-րդ տողեր. Նրա կատարած հրաշքներից մեկի մասին ասվում է, որ մի անգամ Նեոկեսարիա գնալու ճանապարհին անձրև է գալիս, որից պատուպարվելու համար մտնում է մի մեհյան, որտեղից դևերը փախչում են՝ տեսնելով նրան: Այնուհետև, երբ նորից ճանապարհ է ընկնում, նրան է գալիս հասնում այդ մեհյանի սպասավորը և խնդրում մի թուղթ գրել, որ դևերը ետ դառնան: Գրիգորը թուղթը գրում է, և դևերը ետ են դառնում, որից հետո սպասավորը գալիս և նրա ոտքերն է ընկնում, պատմում կատարվածի մասին, քրիստոնյա դառնում և նրան սպասավորում²:

Մեհյանի սպասավորը երբ դառնում է սրբի սպասավորը, մի անգամ բաղնիք է գնում և բաղնիքի պահակը չի թողնում ներս մտնել՝ ասելով, թե քանի օր է, որ դևերը ներս են մտել, և ով բաղնիք է մտնում, պատուհասում են: Սպասավորը ասում է, որ ինքը չի վախենում, և ներս է մտնում ու հետո հանգիստ դուրս գալիս:

Պահապանը, երբ զարմացած հարցնում է, թե ինչպես քեզ չպատուհասեցին դևերը, ասում է, որ իր վարդապետի զորությամբ հալածվեցին այդտեղից:

49-55 տողեր. Նկատի ունի հետևյալ պատմությունը: Հեթանոս իմաստասերները, նախանձելով նրա գիտելիքներին և անբասիր վարքին, մի կնոջ գումար են տալիս, որ նա ասի, թե սուրբը կապվել է իր հետ: Այս մասին երբ կինը սկսում է բարձրաձայն ասել՝ այսահարվում է և բուժվում աքանջելագործ սրբի աղոթքով³:

ՎԱՐՔ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԱՅՆ ՄԱՐԽԱՅԻ ԵՒ ԿՈՓՍԱՐԱՅ

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ ԱՐԱՐԵԱԼ ՈՏԱՆԱԴՈՐՍ

Հակոբ եպս. Արծկեցին կամ Նեկտարեցին չափածո այս ստեղծագործությունն անվանել է «Վարք եւ պատմութիւն», որը ցույց է տալիս, որ այն որպես գանձ կամ տաղ չէ գրված:

Ստեղծագործել է 15-րդ դարի երկրորդ կեսին և նրա գրածը, բնականաբար, տեղ պետք է գտներ հետխլաթեցիական շրջանի «Գանձարանում»:

¹ *Ճաշոց գիրք Հայաստանեայց եկեղեցւոյ*, Վաղարշապատ, 1872, էջ 368-370:

² *Յայսմատուրք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 267:

³ Նույն տեղում, էջ 266-267:

Հիշյալ գործը քանի որ չունի իր տաղը և գանձը՝ գանձարանային կանոնով, ուստի այն հիմնականում բերվում է տոնական գանձերից հետո և ծիսական գանձերից առաջ:

Խլաթեցու կողմից գրական մշակման ենթարկվելով՝ այն տեղ է գտել նրա խմբագրած «Յայսմաուրքում» նոյեմբերի 10-ի ներքո, բայց ոչ որպես օրվա առաջին տոնային միավոր: Բուն տոնից հետո այն բերված է «Յայսմաուր» նշմամբ¹:

Հետխլաթեցիական շրջանի գանձարանային նոր միավորները թեև նկատելիորեն ազդված են «Յայսմաուրքի» Խլաթեցու խմբագրությունից, սակայն Արծկեցու այս ստեղծագործության վրա անհամեմատ ավելի շատ է նկատելի նման ազդեցությունը հետևյալ պատճառով: Ընդհանուր քրիստոնեական և ազգային-եկեղեցական սրբերի ու նահատակների դեպքում գանձասացները թեմայի մշակման լայն հնարավորություններ ունեին, որովհետև ինքնուրույն և թարգմանական գործեր կային այդ սրբերի մասին:

Մարխը և Կոփսարը ճանաչված ընդհանուր քրիստոնեական սրբերի շարքը չեն դասվում: Ավելին, Կոփսարը միայն պատմության վերջում է քրիստոնյա դառնում: Նրանք կիլիկյան միջավայրի տեղային սրբեր էին, որոնց մասին պատմությունը պահպանվել է նաև հայկական միջավայրում, որի հիման վրա Խլաթեցու կամ նրա հաջորդների կողմից գրական մշակմամբ տեղ է գտել «Յայսմաուրքի» հետագա հավելումների շարքում: Հակոբ Արծկեցին որպես գրական սկզբնաղբյուր ունեցել է «Յայսմաուրքի» պատմությունը և այն բանաստեղծական մշակման ենթարկել:

Ասվածը հաստատվում է «Յայսմաուրքի» պատմության և Արծկեցու գործի բնագրային համեմատությամբ: «Յայսմաուրքի» պատմությանը այն համապատասխանում է ոչ միայն սյուժետային զարգացման ընթացքով, այլև մի շարք պատկերների և արտահայտչամիջոցների համապատասխանությամբ:

5-6-րդ տողեր.

«Յայսմաուրքում» ասվում է, որ Մարխը էր «յերկրէն Սըսոյ, հաւատով քրիստոնէայ և ազգաւ հայ»: Չափաճոյում, սակայն, նրա հայ լինելու մասին հիշատակություն չկա:

23-24-րդ տողեր. «Յայսմաուրքի» հետևյալ՝ «Եւ էին երկոքեան միայն յանապատի յերկիրն բարբարոսաց» տողերի անմիջական ազդեցությունն է երևում չափաճոյի տողերի վրա:

29-30-րդ տողեր. Համընկնում են «Յայսմաուրքի» մեջ Մարխի ասած այն խոսքերին, որ այդ երկրում ոչ քրիստոնյա կա, ոչ աղքատ, որ իր ունեցվածքը բաժանի:

76-րդ տող. Չափաճոյի մեջ Հայաստանի հետ կապված հիշատակությունները զարմանալիորեն դուրս են մնացել: «Յայսմաուրքի» պատմության մեջ ասվում է, որ Կոփսարը Մարխի մարմինը հասցնում է Հայոց աշխարհ և այնտեղ ամփոփում: Չափաճոյում անորոշ է.

Բերեալ ի յայն աշխարհն, որ քրիստոնէայ կայ:

152-րդ տող. Ինչպես ասացինք, ընդհանրությունն առավել ակնհայտ է եկեղեցում տեղի ունեցած հրաշքները և տեսիլները ցույց տվող տեղերում: Կոփսարը

¹ *Յայսմաուրք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 221-225:

երբ սկիհի վրայի ծածկոցը ետ է տանում, տեսնում է՝ «բոց ծիրանատեսիլ վառ վառէր»: Նույն ձևով չափաճոյում է ասվում.

2ի բոց ծիրանափայլ վնովալ վառվառէր:

ՅՈՐԺԱՄ ԳՈՒՐԻԱՍԱՆՑ ՏՕՆԵՍ ԶԳԱՆՁՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԱՑ ԱՍԱՑ ԵՒ ՏԱՂ ԶԱՅՍ

Գուրիաս և Սամոնաս նահատակների մասին, ինչպես նշում է Շնորհք արքեպս. Գալուստյանը, հայ մատենագրության մեջ հիշատակվում է «Յայսմաւորքի» նրանց նվիրված պատմության մեջ նոյեմբերի 15-ի ներքո¹: Լատին և հույն եկեղեցիները ևս նույն օրն են կատարում նրանց տոնը: Այստեղից կարելի է ենթադրել, որ նրանց նահատակության պատմությունը, թարգմանվելով հայերեն, «Յայսմաւորքում» դրվել է նահատակության նույն օրվա ներքո:

Գուրիասը և Սամոնասը երկու քահանաներ էին, ովքեր հրաժարվեցին խունկ ծխել կուռքերի առջև և երկրպագել Դիոկղետիանոսի պատկերին և նահատակվեցին չարչարանքների ենթարկվելուց հետո՝ 4-րդ դարի սկզբին:

Լատին և Հայոց եկեղեցիները նույն օրը՝ նոյեմբերի 15-ին, կատարում են նաև հիշատակը Աբիբաս սարկավագի: Նա ևս հրաժարվում է ուրանալ քրիստոնեությունը, և տանում են այրելու: Աղոթում է և ինքն իրեն նետում կրակի մեջ 312թ.: Նշխարները ամփոփում են այն տապանում, որտեղ ամփոփվել էին Գուրիասի և Սամոնասի մարմինները, որի համար միասնաբար նրանց հետ է կատարվում նաև Աբիբաս սարկավագի հիշատակը:

Ինչպես երևում է տաղի խորագրից, նրանց տոնին նվիրված առանձին գանձ չի եղել, որի համար Մարտիրոսաց՝ որպես հավաքական նահատակներին նվիրված գանձերն են ասել, իսկ ներկայացվող չափաճոն տաղի տեղ է ասվել, թեև, ինչպես նկատելի է բերված ստեղծագործությունից, այն իր ընդարձակ պատմության բնույթով գանձարանային տաղին չի համապատասխանում:

5-10-րդ տողեր.

Տաղերում հոգևոր-բանաստեղծական ընդհանրացմամբ փորձ է արվում ներկայացնել ոչ թե տվյալ թեմայի և տոնի պատմությունը, այլ տալ նրա հոգևոր խորհուրդը, թե ինչ է պատգամում: Այստեղ այնինչ հակառակն է: Մի քանի դեպքերում, ինչպես օրինակ սկզբում, «Յայսմաւորքի» պատմությունը անգամ ընդլայնված է: Ոչ թե պարզապես Եդեսիան է հիշվում, այլ թվարկվում են քաղաքի նախորդ անունները և թե ովքեր են կառուցել ու նորոգել այն:

37-րդ տող. «Յայսմաւորքի» հետևողությամբ տաղում ընդգծվում է երկու քահանաների նահատակության պահը. «Տարան դամբարօք ի լեառն և անդ հատին զգլուխս նոցա»²: Տաղում ևս ասվում է.

Գլխատեցին մէջ գիշերի:

«Յայսմաւորքի» պատմության մեջ այնուհետև ներկայացվում է Աբիբասի նահատակությունը, որն այստեղ չի հիշվում: Այս պատճառով է, որ տաղի խորագրում ոչ թե թվարկվում են նահատակված երեք սրբերի անունները, այլ նրանց համար հավաքաբար ասվում է «Գուրիասանց»՝ Գուրիասյանք:

¹ Շնորհք արքեպս. Գալուստյան, Համաքրիստոնեական սուրբեր, «Գանձասար», Երևան, 1997, էջ 96:

² Յայսմաւորք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 234:

45-49-րդ տողեր. Տաղի սյուժետային ընթացքը լիովին համապատասխանում է «Յայսմաուրքի» պատմությանը: Ինչպես որ վարքում և վկայաբանության մեջ է հաճախ պատմվում, սրբի կյանքը, վախճանը և վկայաբանությունը ներկայացնելուց հետո թվարկվում են թե ինչ հրաշքներ են նրա շիրիմի հետ կապված: Այս տաղում ևս ասվում է, թե նրանց վկայարանը «բազում ցաւոց բժիշկ լինի»:

Գուրիասյանց «Յայսմաուրքի» պատմության մեջ և գանձարանային տաղում քանիցս ընդգծվում է այս հանգամանքը, սակայն բերվում է նրանց բարեխոսությանն ապավինելու միջոցով փրկվելու միայն Եվփիմիայի օրինակը:

49-112-րդ տողեր. Ներկայացվում է Եվփիմիայի պատմությունը, թե ինչպես Գողոս անունով մեկը, ով Կ. Պոլսից ներկայացուցիչ էր կարգվել Եդեսիայում, խաբեությամբ ասում է, որ ամուսնացած չէ և ցանկանում է ամուսնանալ Եվփիմիայի հետ:

69-72-րդ տողեր. Գուրիասյանց շարքում հիշվում են Գուրիաս, Սամոնաս, Աբիբա սարկավագ, Ռոմանոս միայնակյաց և Հյուսիքոս զինվոր սրբերը, որոնց ապավինելով Եվփիմեն տալիս են Գողոսին:

73-86-րդ տողեր. Եվփիմեն հղիանում է Գողոսից, և երբ Ստամբուլ են հասնում, նա ասում է, որ ինքն ամուսնացած է, և Եվփիմեն պետք է ներկայանա որպես իր աղախինը:

Գողոսի կինը, սակայն, հասկանում է իրողությունը և ձգտում է այնպես անել, որ երեխան չծնված՝ մահանա: Եվփիմյան իր կրած բոլոր նեղությունների ժամանակ հիշում է Գուրիասյանց՝ ասելով, թե ինքը նրանց է ապավինել, որով մեկ անգամ ևս ընդգծվում է սրբերի բարեխոսությանն ապավինելու գաղափարը:

89-90-րդ տողեր. Երեխան երբ ծնվում է, Գողոսի կինը նրան թունավորում է: Այս պատմությունը որոշակի տարբերությամբ է ներկայացված «Յայսմաուրքում» և «Գանձարանում»: Առաջինում ասվում է, որ երեխայի բերանից փրփուր է ելնում և սպունգով հավաքելով՝ Եվփիմիան այն նետում է Գողոսի կնոջ դեմքին, որից վերջինս մահանում է: Տաղում ասվում է, որ մահացող երեխան թույնը փսխում է ջրի մեջ և այդ ջուրն է Եվփիմիան խմեցնում կնոջը:

91-92-րդ տողեր. Գողոսի կնոջը թունավորելու համար Եվփեմիային որպես պատիժ ողջ թաղելը ևս տարբեր ձևերով է ներկայացվում «Յայսմաուրքում» և «Գանձարանում»: Առաջինում ասվում է, որ նրան ողջ թաղում են Գողոսի կնոջ հետ մի տապանում, իսկ «Գանձարանում» ասվում է, որ նրան պարզապես ողջ թաղում են:

93-96-րդ տողեր. «Յայսմաուրքում» ասվում է, որ Եվփիմիան, դիմելով Գուրիասյանց, ասում է, որ ինքը Գողոսին կնության գնալուց առաջ ապավինեց սրբերին և նրանց բարեխոսությանը, և հիմա այսպիսի վիճակում է հայտնվել:

Գանձարանում չափաժողին բնորոշ համառոտությամբ Եվփեմիայի սրբերին դիմելը չի հիշվում, այլ միանգամից ասվում է, որ նրանք գալիս, կնոջն անվնաս հանում են տապանից ու տանում Եդեսիա:

«Յայսմաուրքում» ասվում է, որ տանում և դնում են իրենց տապանի մոտ, իսկ «Գանձարանում»՝ հասցնում են մոր մոտ:

97-112-րդ տողեր. Այնուհետև ասվում է, որ Գողոսը երբ նորից ուղարկվում է Եդեսիա՝ չիմանալով տեղի ունեցած հրաշքի մասին, ստախոսությամբ ասում է, թե կինն ու ծնված երեխան շատ լավ են: Իմանալով տեղի ունեցածի մասին՝ ամոթահար է լինում, ապա մահվան է դատապարտվում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ԿԱՆՈՆ ԱՐԳԱՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ

15-րդ դարի Գանձարաններում Լուսավորչի շաբաթվա շրջագծում են ներկայացվում Արգար թագավորին ու Կոստանդիանոսին նվիրված կանոնները: Այս շարքում Արգարը հիշվում է որպես Տրդատի և ընդհանրապես Հայոց դարձի նախօրինակը, իսկ Կոստանդիանոսը ուղղակիորեն է կապվում հայկական միջավայրի հետ՝ Ս. Գրիգորի և Տրդատի Հոռոմ գնալու, ինչպես նաև Ս. Գրիգոր-Ս. Սեդեքետոս ու Տրդատ-Կոստանդիանոս զուգահեռով, որի առաջին հիշատակությունը գտնում ենք Ագաթանգեղոսի մոտ¹:

Քրիստոսի կենդանագիր պատկերի մասին Խորենացին գրում է. «Զկենդանագրութիւն փրկչական պատկերին»²: IX դարի հեղինակ Թովմա Արծրունին այն արդեն անվանում է «հրաշափառապէս և անճառաբար ի վարշամակի տպաւորեալ»³:

Այն նաև անձեռագործ է անվանվել, քանի որ ձեռքով չի նկարվել, այլ համաձայն մատենագիրների վկայության, Քրիստոս դաստառակը դեմքին է պահել և իր կենդանագիր պատկերը դրոշմվել է դաստառակին:

Գանձ

28-րդ տող

Արգարին ուղարկված այս պատկերի համար ասվում է. «Անձեւ մկրատէ, անկար ասղանէ», որով դաստառակը ներկայացվում է որպես անձեռագործ, արդեն մի նոր իմաստով՝ չկարված՝ մկրատով և ասեղով չձևված: Դաստառակի անձեռագործ լինելու մեկնաբանությունը զուգահեռ է գծում Փրկչի անկար պատմութանի հետ, որի մասին ասվում է. «Պատմութանը առանց կարի էր, վերևից ներքև ամբողջովին հյուսած շուրջանակի» (Հովհ. ԺԹ 23):

Բյուզանդական կայսր և մատենագիր Կոստանդին Ծիրանածինը ևս Քրիստոսի դաստառակը անձեռագործ է անվանում՝ վերջինիս նվիրված պատմությունում գրելով. «Արարչի գերբնական ցանկությամբ առանց նկարվելու դրոշմվեց կերպասի վրա և դեռ այն ժամանակ ուղարկվեց ի ապաքինումն Արգարի»⁴:

Այս պատկերի կենդանագիր լինելու մասին Ծիրանածինը գրում է. «Միայն խոստովանությամբ, առանց ներկերի և նկարչության արվեստի կտավե կտորի վրա կենդանագրվեց դիմապատկերը»:

45-51-րդ տողեր. Արգարի՝ Երուսաղեմ արշավելու մասին տողերի սկզբնաղբյուրն է Մովսես Խորենացու «Հայոց պատմության» երկրորդ գրքի ԻԹ գլուխը⁵:

¹ Ագաթանգեղոս, *Պատմութիւն հայոց*, էջ 487, 489:

² Մովսես Խորենացի, *Հայոց պատմութիւն*, աշխտ. Ստ. Մալխասյանցի, Երևան, 1981, էջ 176:

³ Թովմա Արծրունի և Անանուն, *Պատմութիւն տրանն Արծրունեաց*, աշխտ Վ. Վ. Վարդանյանի, Երևան, 1980, էջ 76:

⁴ *Օտար աղբյուրները Հայաստանի և հայերի մասին*, հտ. Բ, Բյուզանդական աղբյուրներ, Կոստանդին Ծիրանածին, աշխտ. Հր. Բարթեկյանի, Երևան, 1970, էջ 177:

⁵ Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, Երևան, 1981, էջ 170, 172:

Տաղ. Ինչպես Թեոդոս Մեծ և Փոքր կայսրերին նվիրված կանոնում, այստեղ ևս ներկայացվում են բարեպաշտ թագավորները՝ Աբգարից մինչև Թեոդոս Փոքրը, և նրանց նախանձախնդրությունը հավատո ճշմարիտ դավանությանը:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՈՍԿԵԱՆՑՆ

Ոսկյանց համար ազգային եկեղեցական ավանդությամբ ասվում է, որ հռոմեացի հինգ դեսպաններ էին, որոնց Հռոմի կայսրն ուղարկում է հայոց Սանատրուկ թագավորի մոտ առաջին դարի կեսին: Հայաստանում նրանք հանդիպում են Թադեոս առաքյալին, նրա քարոզությամբ դարձի գալիս և մկրտվում: Նրանց գլխավորի անունն էր Խրյուզի՝ Ոսկի, որտեղից և Ոսկյանք հավաքական անվանումը: Նրանք հետևում են Թադեոս առաքյալին, ում նահատակությունից հետո առանձնանում են Ծաղկավետ կոչված լեռներում, Արածանիի ակունքների մոտ: Քառասուն տարի ճգնելուց հետո գնում են հայոց արքունիքը Արտաշես թագավորին և Սաթենիկ թագուհուն քարոզելու, ովքեր թեև հավատքի չեն գալիս, սակայն և չեն խոչընդոտում Ոսկյանց քարոզությանը: Հայոց արքունիքից 17 հոգի դարձի են գալիս և հետևում նրանց: Նորադարձներն իրենց խմբի գլխավորի՝ Սուքիասի անվամբ անվանվում են Սուքիասյանք: Պալատում, երբ իմանում են նրանց հեռանալու մասին, պահանջում են, որ վերադառնան, երբ հրաժարվում են, պալատականները Սուքիասյանց՝ որպես իրենց ազգականների, և պալատականների ձեռք չեն տալիս, փոխարենը նահատակում են Ոսկյանց, որը տեղի է ունենում մոտավորապես 100 թվականին:

Սուքիասյանց և Ոսկյանց նահատակությունից հողի բազմագույն դառնալու, նրանց նշխարների՝ Կոստանդիանոսի ամփոփելու, ապա և նոր գյուտից հետո հայոց ազգի զորանալու, նշխարների տեղում բժշկարար աղբյուր բխելու, Արշակունյաց տոհմի վերահաստատվելու մասին տես Սուքիասյանց վերաբերող ծանոթագրությունը:

33-47-րդ տողեր. Պատմվում է առաքյալի խոսքով եղջերուի մոտ գալու, դեռևս հավատի չեկած Ոսկյանց կողմից կենդանուն բռնելու, խորովելով ուտելու և առաքյալի աղոթքով եղջերուի կենդանանալով իր խմբին միանալու մասին¹:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆՑՆ

Ոսկյանց նահատակությունից հետո Սուքիասյանք գնում են Բագրևանդ գավառի Զրաբաշխ անվանվող լեռները, որոնք այնուհետև, ի պատիվ իրենց, կոչվում են Սուկավետ: 44 տարի այստեղ բնակվում են խորագույն ճգնությամբ, մինչև որ նրանց հագի հագուստները քայքայվում և թափվում են, ու նրանց մաշկը ասես մամռապատում է, որի համար վայրի քոշերի նման Սուքիասյանց քոշ են անվանվում:

44 տարի այսպես ապրելուց հետո նահատակվում են, երբ Ալանաց աշխարհից Հայոց արքունիք եկած պատվիրակներն իմանում են լեռներում նրանց ճգնելու մասին: Քանի որ իրենց ազգականներն էին, գնում են և փորձում համոզել, որ ետ դառնան քրիստոնեական հավատից ու պալատ վերադառնան: Տեսնելով, որ չեն կարողանում համոզել, նահատակում են, որը տեղի է ունենում մոտավորապես 150 թվականին: Սուքիասյանց ընկերներից երկուսը, ովքեր այդ ժամանակ

¹ Յայսմաուրք, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 42-43:

այդտեղ չէին, գալիս և ամփոփում են նրանց մարմինները, ինչպես նաև գրում նրանց նահատակության պատմությունը, որի հայերեն խմբագրությունը թարգմանվել է 7-8-րդ դարերում:

Հովհաննես Ե Դրասխանակերտցին (կթղ. 898-929թթ.) գրում է, որ Սուքիասյանց նահատակությունից հետո «լեռնն ապա յայնմհետէ յանուն Սուքիանոսի գլխաւորի սրբոցն՝ Սուկաւ անուանի»¹:

Մեր եկեղեցին Սուքիասյանց հիշատակը կատարում է Առաջավորաց Բարեկենդանին հաջորդող շաբաթվա երեքշաբթի, իսկ Ոսկյանց տոնը՝ հինգշաբթի օրերին:

«Գանձարանում» ազգային-հոգևոր նոր վերիմաստավորմամբ է ներկայացվել Սուքիասյանց նշխարների մասին Կոստանդիանոսի տեսիլը:

Սուքիասյանց նշխարների գյուտին վերապահվել է շեշտված ազատագրական խորհուրդ համաձայն Կոստանդիանոսին վերագրվող այն խոսքերի, թե կգա ժամանակ, երբ հայոց իշխանները կտարագրվեն իրենց հայրենիքից և կընկնեն այլազգիների լծի ներքո բազում տարիներ, և վաճ նրանց, ովքեր կապրեն այդ ժամանակ, որովհետև տառապելով կտառապի հայոց ազգը, մինչև որ հոգիները կելնեն իրենց բերանից, և որոնց փրկությունը Տիրոջից կլինի և նրանց օգնությունը կայսեր ազգատոհմից: Այն սակայն կլինի հետագա ժամանակներում, երբ որ կհայտնվեն Սուրբ Սուքիասյանց Քոչից նշխարները, որոնք կայսրը ինքն ամփոփել է Տիրոջ հրեշտակի առաջնորդությամբ Զարևանդ (պետք է լինի Բագրևանդ) գավառում ²:

Գանձ

25-րդ տող. 44 տարի խոտով սնվելու մասին վկայաբանության պատմության մեջ ասվում է որ նրանք Ոսկյանց նահատակությունից հետո թողնում են իրենց բնակության տեղը՝ ասելով թե այդտեղի բուսականությունն առատ է և պարարտեցնում է մարդու մարմինը: Գնում և բնակվում են հետագայում իրենց անվամբ կոչված Սուկավետ լեռներում, Բագրևանդի դիմաց. «Եւ կացին անդ խոտաճարակ իբրև զքօշս վայրենիս ամս ԽԴ (44)»³:

30-31-րդ տողեր. Անտանելի ճգնությամբ առանց հանդերձների շրջելու և մարմինների մամուռապատ դառնալու և կենդանիներին նմանվելու, որպես «Սուքիասեանց քօշիցն», նրանց վկայաբանության պատմության մեջ ասվում է. «Եւ եղև մորթ նոցա իբրև զմամուռ քարի ի խստութենէ օդոյն»⁴:

38-43-րդ տողեր. Թե՛ այս տողերում և թե՛ ընդհանրապես նրանց նվիրված գանձերում նահատակության պատմության չափածո վերապատմությունից հետո հատուկ անդրադարձ է կատարվում նշխարների գյուտին: Վերջինիս վերապահվում է առանձնակի ազգային և եկեղեցաքաղաքական նշանակություն՝ պատված հրաշքներով և խորհրդավոր լեգենդներով, որոնք կապվում են Ս. Գրիգոր Լուսավորչի և Կոստանդիանոս Մեծի հետ:

¹ Հովհաննես Դրասխանակերտցի, *Պատմություն Հայոց*, աշխատ. Գ. Բ. Թոսունյանի, Երևան, 1996, էջ 41:

² *Թուղթ սիրոյ և միաբանութեան*, Կ. Պոլիս, 1709, էջ 403 էջ:

³ *Յայասմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 44:

⁴ Նույն տեղում:

Վկայաբանության մեջ նշվում է, որ Սուքիասյանը նահատակությունից առաջ դիմում են Աստծուն՝ խնդրելով. «Ուր հեղցի արին վկայութեան մերոյ, եղիցի հող երկրին ի բժշկութիւն ամենայն ցաւագնելոց, և զի բոխեսցէ երկիրն աղբիւր առ ի բժշկութիւն հիւանդաց, զի եթէ եկեսցէ ոք յանուն մեր հանդերձ հաւատովք կամ ցաւած կամ տագնապեալ ի սարսոյ կամ դիւահար յայսոց պղծոց կամ վշտագնեալ ի բազում ցաւոց և աղաչեսցեն զՔեզ Տեր Աստուած մեր, ի տեղոջ զենման մերոյ, դու լուիցես և ողորմեսցիս նոցա»¹:

Ի պատասխան նրանց խնդրանքի՝ երկնքից հնչած ծայնը ասում է. «Ձորս միանգամ խնդրեցէք, տացի ձեզ և եղիցի տեղի վկայութեան ձերոյ աղբեր ջրոյ բժշկութեան և հող երկրին բազում ցաւոց ի բժշկութիւն»:

Վկայաբանության վերջում ասվում է, որ Ոսկյանց և Սուքիասյանց նահատակությունից հետո «լեառն Զրաբաշխ յանուն գլխաւորին նոցա Սուքիասայ՝ Սուկաւ կոչեցաւ» և «մինչև ցայսօր հող երկոցունց տեղեացն ի բժշկութիւն ցաւոց աղօթիւք նոցա շնորհեցաւ ի Քրիստոսէ Յիսուսէ մերմէ»: Հետևաբար, Սուքիասյանց և Ոսկյանց նահատակության վայրերում, ուր հեղվեց նրանց արյունը, իրենց իսկ խնդրանքով հողը բժշկարար է դառնում տարբեր ցավերով տառապողների համար և աղբյուր է բխում առ ի բժշկություն հիվանդներին:

Այիշանը վկայակոչում է Հովսիան անունով հեղինակին, ով ապրել է վեցերորդ դարում և գրել է Թաթուլ, Վարոս և Թովմաս ճգնակյացների վարքը, որի վերջում հիշատակություն կա Սուքիասյանց նահատակության վայրում կատարվող բժշկությունների մասին. «Վասն բժշկութեան, որ լինէր ի սուրբ տեղիքն, որպէս զՍրբոց Սիւքիասանցն, բայց զոր տեսի սքանչելիսն՝ բաւական համարեցայ գրել առ քեզ»: Հովսիանն այնուհետև ասում է, որ լսածների մասին չի գրել, այլ այն բազումից սակավի մասին, որին ինքն ականատես է եղել: Հովսիանը հիշում է երկու հրաշքներ. «Մէկ մի ժանտամահէ բժշկուածներու, մէկ մ'այլ կարիճներու ջնջուելուն»²:

Սուքիասյանց նվիրված շարականում նկատի ունենալով նրանց նահատակության վայրում բխած աղբյուրը՝ ասվում է.

**Նոյն և փնթն իսկ տեսանեմք Պրորատիկէ աւապանին,
Յորս դնին բազմութիւնք ախտաժեռաց, ակն ունելով վերստին
ջուրցն յուզման³:**

Հաջորդ տան մեջ զուգահեռ է տարվում Սելովմի ավազանի հետ.

**Աստանօր նորոգեցաւ մեզ աւապան Սելովմայ
Ի բանալ զաչս սրտից, առ ի մերժել զախտս հոգւոց և մարմնոց:**

Սուքիասյանց նահատակության վայրում բխած աղբյուրի համեմատությունը Սելովմի աղբյուրի և Պրորատիկեի ավազանի հետ, որոնք հիշվում են Հովհաննեսի Ավետարանում, պայմանավորված էր վերջիններիս բժշկական զորությամբ (Հովհ. Ե 2-4):

¹ Սուփերք հայկականք, հտ. ԺԹ, Վենետիկ, 1854, էջ 53:

² Հ. Ղ. Այիշան, Հայապարում, գիրք Բ, Վենետիկ, 1901, էջ 192:

³ Ձայնաքաղ Շարական, Վաղարշապատ, 1888, էջ 429:

Ավգերյանի մեկնաբանությամբ, ինչպես որ Պրոբատիկեի և Սելվամի ավագաններին դիմողներն էին շնորհիվ իրենց հավատի բժշկություն գտնում, այնպես էլ Սուքիասյանց աղբյուրին հավատով դիմողներն էին բժշկվում: Պրոբատիկեի ավագանի հետ երկրորդ ընդհանրությունն այն էր, որ ինչպես այս ավագանում ամբողջապես բժշկվում էր նա, ով առաջինն էր այնտեղ մտնում Տիրոջ հրեշտակի կողմից ջրերը խառնելուց հետո, այնպես էլ Սուքիասյանց աղբյուրն առավել էր բխում և բժշկարար դառնում այս սրբերի տոնի օրը, երբ հատկապես դիմում էին բորոտները և պիսակավորները ¹:

Սուքիասյանց նահատակության աղբյուրը, սրբերի արյամբ ներկված հողը և սրբոց տոնին հիշյալ աղբյուրի Պրոբատիկեի ավագանի նման լինելն այնքան գեղեցիկ է նկարագրել XVII դարի մատենագիր Հակոբ Կարնեցին իր «Տեղագիր Վերին Հայոց» գործում՝ այս մասին գրելով. «...*ի* առն Սուկաւէտ, որ ի գլուխ լերինն է գերեզման Սրբոց Սուքիասանցն, որ երևի արիւնն ի վիմին կանաչ-կարմիր և այլ ազգի ազգի երանգ գունոյց և է մինչև ցայսօր, որ ամենայն տարի յաւուր կատարման սոցա բոլիս է աղբիւս իբրև զՊրօպատիկէ աւագանին, ով ոք որ հանդիպի նոյն օրն բժշկութիւն լինի ամենայն ցաւոց և փարատումն ախտաժէտաց»²:

Սուքիասյանց նշխարների գլուխի պատմության մի խմբագրությունում ասվում է, որ նրանց նշխարները գտել և ամփոփել է Գրիգոր Լուսավորիչը³: «Յայսմաւորքի» Տեր Իսրայելի խմբագրությունում այս մասին ասվում է. «Սուրբն Գրիգոր եկն ի լերինս նոցա և յիրաքանչիւր տեղի վկայութեանց Ոսկեանցն և Սուքիասեանցն շինեաց եկեղեցի և կարգեաց կրօնաւորս ի պաշտօն, յորոց մինչև ցայսօր բազում բժշկութիւնք լինին հիւանդաց և ախտաժէտաց ի փառս Քրիստոսի»:

Երկրորդ խմբագրությունում «Դաշանց թղթի» պատմության առավել ընդարձակ շարադրմամբ ասվում է, որ Կոստանդիանոս կայսրն է Տիրոջ հրեշտակի առաջնորդությամբ եկել Հայաստան և ամփոփել այդ նշխարները: Այս մասին առաջին հիշատակություններից մեկը գտնում ենք Ագաթոն փիլիսոփայի անվամբ հայտնի տեսիլում, որը ստեղծվել է ԺԱ-ԺԲ դարերում: «Դաշանց թղթի» վերը բերված հատվածին համահունչ մեկնաբանությամբ այստեղ ասվում է. «Եւ յայնժամ կատարի մարգարէութիւնն թագաւորին աստուածասէր առաջի Կոստանդիանոսի Մեծին, զոր ի հրեշտակէն ընկալաւ, եթէ ի զօրանալ գնդին հայոց յայտնեսցին նշխարք քօշիցն և առաւել զօրանան երկրորդ Արշակունիք ի գալ վերայ աշխարհիս հայոց»⁴:

Այսպիսով, ինչպես որ «Դաշանց թղթում» Կոստանդիանոսի տեսիլում ասվում էր, որ Տիրոջ հրեշտակի առաջնորդությամբ իր ամփոփած Սուքիասյանց նշխարները երբ կգտնվեն, կգորանա և հայոց ազգը, այնպես էլ Ագաթոնի անվամբ հայտնի տեսիլում է ասվում, որ երկրորդ Արշակունիների հանդես գալով առավել կգորանա ազգն հայոց և դա կլինի Սուքիասյանց նշխարների հայտնվելուց հետո:

¹ Հ. Մ. Ավգերյան, *Լիակատար վարք և վկայաբանութիւն սրբոց*, հտ. Բ, Վենետիկ, 1811, էջ 112:

² Մանր ժամանակագրություններ, XIII-XVIII դդ., հտ. Բ, աշխտ. Վ. Հակոբյանի, Երևան, 1956, էջ 556:

³ «Յայսմաւորք», Կ. Պոլիս, 1834, էջ 155:

⁴ «Բազմավէպ», 1913, էջ 398:

Գալիք ժամանակներում նրանց նշխարների հայտնվելու մասին գրված է և «Յայսմաուրքի» Տեր Իսրայելի խմբագրությունում, ուր Սուքիասյանց նշխարների համար ասվում է. «Զի Աստուած ծածկեաց գնոսա յայտնել ի յետին ժամանակս»¹: Սուքիասյանց նշխարների հայտնությունը վախճանաբանական ըմբռնումների շրջագծում է ներկայացնում և Գրիգոր Տաթևացին. «...և ծածկեցաւ մարմին նոցա ի տեսութենէ մարդկան և գրեալ է, եթէ յայտնելոց են նշխարք նոցա ի ժամանակս վերջին ի կատարածի աշխարհի»²:

Սուքիասյանց նշխարների՝ Կոստանդիանոսի կողմից ամփոփելու պատմության հայսմավուրքային տարբերակում համահավաք ամբողջության մեջ ներկայացված են թե՛ Կոստանդիանոսի տեսիլը և թե՛ Սուքիասյանց նշխարների հետ կապված ազգային-քաղաքական պատմությունները: Ասվում է, որ Տիրոջ հրեշտակը, երևալով Կոստանդիանոսին, ասում է, թե գնա Հայոց աշխարհ և ամփոփիր Սուքիասյանց քոչից նշխարները, որոնք շատ ժամանակ է, ինչ անթաղ են: Կոստանդիանոսը սակայն, պատասխանում է, թե ինքը ինչպես կարող է Հայաստան գնալ, քանի որ այդ ժամանակ կարող է խռովվել իր թագավորությունը: Հրեշտակը ասում է, որ ինքը կառաջնորդի կայսրին այնպես, որ ոչ ոք չի իմանա: Ահա այսպես Կոստանդիանոսը 300 հոգիանոց հեծելազորով գալիս է Սուկավ լեռը և այնտեղ անապական գտնում սրբերի մարմինները, որոնք ամփոփելով վերցնում է այդտեղի հողից, ուր թափվել էր սրբերի արյունը և իր հետ արևմուտք տանում հիվանդությունների բժշկության համար:

Այնտեղ, ուր հեղվել էր սրբերի արյունը, հողը սև էր, դեղին, սպիտակ, կարմիր, կանաչ և կապույտ և այլ տեսակ տեսակ գույներով: Այնտեղ Կոստանդիանոս սուրբ թագավորը մարգարեացավ, թե գալիք ժամանակներում կգորանա հայոց ազգը, և դա կլինի այն ժամանակ, երբ կհայտնվեն Սուքիասյանց նշխարները, և կնորոգվի հայոց քահանայապետությունը Սուրբ Գրիգորի տոհմից և թագավորությունը Արշակունյաց ցեղից: Այստեղ այնուհետև բխեց բժշկության մի աղբյուր, որը Սրբոց տոնին բխում է Սելովմի աղբյուրի նման³ և բժշկում բոլոր ցավերը՝ հիվանդությունները և հատկապես բորոտությունը, պիսակությունը և օձահարությունը: Այնուհետև այս աղբյուրի ջուրը նվազում է և ցամաքում մինչև հաջորդ տարվա նույն օրվա նույն ժամը⁴:

Կոստանդիանոսի կողմից Սուքիասյանց նշխարների ամփոփման պատմության ճառընտիրային տարբերակը Հ. Մ. Ավգերյանը հրատարակել է ըստ Ս. Ղազարի երկու ճառընտիրների: Այստեղ ևս ասվում է, որ հրեշտակը Կոստանդիանոսին պատվիրում է գնալ Հայոց աշխարհ, որ գտնի նրանց անապական մարմինները, որտեղ կապարյա տախտակի վրա գրված կլինի և նրանցից յուրաքանչյուրի անունը: Նկարագրում է նաև նրանց նահատակության վայրի հողը. «Եւ այս ինչ է նշան հողոյն, կանաչ, կապուտակ, սպիտակ, սեւաւ և երկնագոյն և հողն ծակոտէն ի բժշկութիւն հաւատացելոց բարեխօսութեամբ սրբոցն խնդրուածոց»⁵:

¹ *Յայսմաուրք*, Կ. Պոլիս, 1834, էջ 101:

² Գրիգոր Տաթևացի, *Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ձմերան հատոր*, Կ. Պոլիս, 1741, էջ 224:

³ Ըստ երևույթին պետք է լինի Պրոբատիկեի ավազանի նման:

⁴ *Յայսմաուրք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 45:

⁵ Հ. Մ. Ավգերյան, *Հիսկապար վարք և վկայաբանութիւն սրբոց*, հտ. Բ, էջ 119:

Այս պատմության վերջում ևս Սուքիասյանց նշխարների հաջորդող ժամանակներում գտնվելը կապվում է Հայոց աշխարհի զորանալու հետ. «Եւ զայս ասէր [Կոստանդիանոսը], եթէ ի յետին ժամանակին ի զօրանալ գնդին հայոց յայտնեսցին նշխարք սուրբ վկայիցն»¹:

ԿԱՆՈՆ ՏՐԴԱՏԱՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ

Եկեղեցական տոնացույցում Տրդատ Մեծին է նվիրված «Սրբոցն Տրդատայ թագաւորին մերոյ եւ Աշխէնի տիկնոջն եւ Խոսրովիդիստոյն» տոնը: Հմ. 7785 ձեռագիրը Տրդատ Մեծին նվիրված առանձին կանոն չունի և տարբեր հիշատակություններից բացի մասնավորաբար հիշվում է «Թագաւորաց սրբոց» կանոնում, որի գանձի հեղինակն է Մխիթար Այրիվանեցին: Նույն այս կանոնի շրջանակում սակայն, հիշյալ Գանձարանը իր փոխով առանձին մի տաղ ունի նվիրված Տրդատին, իսկ Փարիզի հմ. 79 ձեռագիրն արդեն առանձին կանոն ունի Տրդատին նվիրված: Հմ. 7785 ձեռագրում Տրդատին նվիրված տաղը գտնվում է Ս. Ծննդյանը հաջորդող և Տյառնընդառաջին նախորդող կանոնների շարքում:

2-րդ տաղ

1-6-րդ տողեր. Գրական սկզբնաղբյուրն է Մովսես Խորենացու «Հայոց պատմության» երկրորդ գրքի «Տրդատի քաջագործությունները Հայաստանի անիշխանության միջոցին» (ՀԹ) 79-րդ գլուխը²:

9-12-րդ տողեր.

Ագաթանգեղոսը գրում է, որ գոթերի դեմ զորաժողովի ժամանակ Լիկիանոսը Տրդատի հետ զորքով գիշերն է հասնում: Քաղաքի դռները փակ են լինում: Տրդատը պարսպից է թռչում և խոտի դեզերը այնտեղից նետում պարսպից ներս: Տեսնելով նրա ուժը՝ Լիկիանոսը զարմացած է մնում³:

Փոխ

Պատմվում է Տրդատի հետևյալ քաջագործությունը, որի մասին գրում է Ագաթանգեղոսը⁴, ինչպես նաև հիշվում է «Յայսմաւորքում»: Ասվում է, որ գոթերի Հռչէ թագավորը Դիոկղետիանոսին ասում է, որպեսզի մեր զորքերը չկոտորվեն, եկ մենք մարտնչենք, և ով հաղթի՝ հաղթանակը թող նրանը լինի: Այդ ժամանակ Լիկիանոսը կայսրին պատմում է Տրդատի քաջագործությունների մասին: Կայսրը համոզվում է, որ նա կարող է հաղթել գոթերի թագավորին. «Զգեցուցին նմա զարքունական ծիրանին և թագ եղեալ կերպարանեցին զնա կայսր»: Տրդատը բռնում է Հռչէին և բերում Դիոկղետիանոսի առջև⁵:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՐԳՍԻ ԶՕՐԱՎԱՐԻՆ ԵՒ ՈՐԴԻՈՅՆ

ՆՈՐԱՅ ՄԱՐՏԻՐՈՍԻՆ

12-րդ դարում անհրաժեշտություն է առաջանում հստակորեն ներկայացնելու,

¹ Նույն տեղում, էջ 120:

² Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, Երևան, 1981, էջ 264, 266:

³ Ագաթանգեղոս, *Հայոց պատմութիւն*, աշխտ. Ա. Տեր-Ղևոնդյանի, Երևան, 1983, էջ 34, 36:

⁴ Նույն տեղում:

⁵ «Յայսմաւորք», Կ. Պոլիս, 1706, էջ 244:

թե մեր եկեղեցին Ս. Սարգիս անունով նահատակներից որ մեկի տոնն է կատարում¹, որին ձեռնամուխ է լինում Ս. Ներսես Շնորհալին:

Ասորական բնագրի հիման վրա Շնորհալու վերաշարադրած վկայաբանության վերնագիրն է. «Վկայաբանություն Սրբոյն Սարգսի Զօրավարի և որդւոյ նորա, որոյ անուն կոչի Մարտիրոս»: Այս կանոնի ներքո բերված գանձում և տաղում արտահայտվել են Ս. Սարգսի վկայաբանության պատմության մեջ տեղ գտած հետևյալ դրվագները:

Վկայաբանությունում ասվում է, որ Ս. Սարգիսը հռոմեական բանակի զորավարն էր Կապադովկիայում Կոստանդիանոսի ժամանակ և բարեպաշտ քրիստոնյա էր: Երբ գահ է բարձրանում Հուլիանոս ուրացողը և սկսում հալածել քրիստոնյաներին, Ս. Սարգիսը տեսիլ է տեսնում, որում նրան ասվում է, որ արդեն եկել է ժամանակը «առնուլ զպսակն արդարութեան», այսինքն նահատակության²: Հետևելով տեսիլում ասվածին, Սարգիս զորավարը թողնելով իր ունեցած իշխանությունը և իր ունեցվածքը վաճառելով, գումարը բաժանում է աղքատներին ու իր Մարտիրոս որդու հետ գալիս Հայոց աշխարհ: Մարտիրոս հունարեն նշանակում է նահատակ: Նրա որդու անունը սկզբնապես չէր կարող լինել նահատակ: Նահատակությունից հետո է նա այսպես անվանվել, որը հետագայում ընկալվել է որպես հատուկ անուն:

Տիրանը թեև սիրով է ընդունում Սարգիս զորավարին, սակայն հետո վախենում է, թե Հուլիանոսը կարող է պահանջել, որ իրեն հանձնի զորավարին, և եթե ինքը չհանձնի, Հուլիանոսը կարող է իր հետ թշնամանալ, իսկ եթե հանձնի, ապա դա կհակասի ապաստան տալուն: Խնդրում է, որ Սարգիսը իր որդու հետ հեռանա Հայաստանից: Նրանք գնում են Պարսից Շապուհ թագավորի մոտ: Վերջինս Սարգիսին ընդունում է մեծ պատիվներով և զորահրամանատար է նշանակում՝ ուղարկելով Հուլիանոսի դեմ կռվելու:

Պարսից զորքը սկզբնապես երկնչում է հույների գերակշռությունից, Սարգիս զորավարը սակայն հանգստացնում է նրանց՝ ասելով, թե իրենք կհաղթեն ճշմարիտ Աստծո զորությամբ, և այդպես էլ լինում է: Այս ճակատամարտից հետո, պարսից զորքից ոմանք գնում և Շապուհին ասում են, թե Սարգիսը քրիստոնյա է: Իմանալով այս մասին՝ Շապուհը ցանկանում է նրան կանչել և ստուգել ասվածը, որպեսզի եթե քրիստոնյա լինի, պարտադրի որ ուրանա հավատը: Սարգիսը որպեսզի չկասկածի Շապուհի նենգությանը, թագավորը նրա մոտ է ուղարկում վերջինիս Մարտիրոս որդուն՝ Սարգսին իբրև թե պատիվների արժանացնելու համար պարսից արքունիք կանչելու: Ճանապարհին Մարտիրոսը գերի է ընկնում հույների ձեռքը: Իմանալով այս մասին՝ Սարգիսը երեք օր ոչինչ չի ուտում և առավոտից երեկո Աստծուն է աղոթում, որ որդին ազատվի: Եռօրյա պահեցողությամբ այս աղոթքը հետագոտողները զուգահեռի մեջ են դիտում Ս. Սարգսի տոնի ժողովրդական պաշտամունքի Առաջավորաց պահքի հետ ունեցած կապի հետ³:

Այնուհետև ասվում է, որ Մարտիրոսին բռնողները երկնային ազդմամբ վե-

¹ Այս մասին տե՛ս Մեսրոպ արքեպս. Աճյանի «Արագահաս Սուրբ Սարգիս», գրքի «Ս. Սարգսի պատմութեան և տօնին հակաբիզանդական շերտը» բաժինը՝ էջ 55 - 81:

² Տե՛ս Սոփերք հայկականք, գիրք ԺԷ, Վենետիկ, 1853, էջ 27:

³ Մ. Աբեղյան, *Երկեր*, հտ. Է, էջ 78-79, տե՛ս նաև Ե. Լալայան, Զավախք, «Ազգագրական հանդես», հտ. Բ, 1897, էջ 250:

րադարձնում են նրան: Սարգիս զորավարը հասկանում է, որ մոտեցել է նահատակության ժամը և իրեն հավատարիմ ու դարձյալ քրիստոնյա 14 զինվորների ու որդու հետ գնում է Շապուհի մոտ: Վերջինս, չկարողանալով համոզել նրանց ուրանալ իրենց հավատը, նախ Մարտիրոսին է նահատակում, ապա Սարգսին: Նրա հետ եկած 14 զինվորները երբ վերցնում են սրբի մարմինը ամփոփելու համար, Շապուհը պատվիրում է, որ նրանց ևս նահատակեն: Համաձայն տոմարական հաշվումների՝ Ս. Սարգսի նահատակությունը տեղի է ունեցել 361 թ. հունվարի 31 -ին:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ՅԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՄԾԲՆԵՑԻՈՅՆ

Առաջին տաղ

12-րդ տող

Մծբնա Հակոբ Հայրապետի և նրա կողմից Նոյյան տապանի մասունքին արժանանալու մասին գրում է Փավստոս Բուզանդը ¹:

15-րդ տող. «Յայսմաուրքում» Ս. Հակոբի հիշատակը բերվում է դեկտեմբերի 15-ի ներքո: Տապանի մասունքի տրվելու պատմությունը այստեղ վերաշարադրված է Բուզանդի պատմության հետևողությամբ և ընդգծվում է հատկապես, որ բխել է բժշկարար աղբյուր. «Սուրբն Յակոբ ցանկացաւ տեսանել զՆոյեան տապանն և գնացեալ ի լեռնն Մասիս: Եւ մինչդեռ ելանէր ընդ անջուր, անփայտ լերինն, աշխատեալ ծարաւեցաւ ինքն և որք ընդ նմայն էին: Եւ ի նոյն տեղին ծունր եղեալ Սուրբն Յակոբ աղօթեաց առ Աստուած և ի տեղին ուր զգլխն եղ՝ ել աղբիւր ջրոյ ցուրտ եւ բարեհամ, որ կայ մինչև ցայսօր և է բազում ցաւոց փարատիչ աղբիւրն այն բանին Աստուծոյ»²:

8-րդ դարում այստեղ եկեղեցի է կառուցվում սրբի անունով, որը հիշվում է նաև Ս. Հակոբին նվիրված «Պատմութիւն Սրբոյն Յակոբայ Մծբնա հայրապետին» գործի մեջ, որը գրվել է ԺԲ-ԺԳ դարերում: Ինչպես հիշյալ պատմությունում է ասվում, «...յոտն Մասեաց աղբիւր բղխեալ կայ, և եկեղեցի յիւր անուն կոչեցեալ մինչև ցայսօր ժամանակի»³: Աղբյուրը միջնադարից եկած ընդհանրացած ավանդույթով համարվել է մարախահալած:

Աղբյուրը և վանքը գտնվում էին Ակոռի գյուղից վերև՝ դեպ Արարատի գագաթը տանող ճանապարհին, այսինքն՝ այն տեղում, ուր ննջել և տապանի մասունքն էր հրեշտակից ստացել Ս. Հակոբը:

Ակոռի գյուղը ևս գտնվում էր բավականին բարձրադիր տեղում, դարձյալ Արարատի գագաթը տանող ճանապարհին: Այն հիմնահատակ կործանվում և գետնի տակն է անցնում 1840թ. երկրաշարժի և հրաբխային ժայթքման ժամանակ, երբ լեռան գագաթից եկած հսկայական զանգվածը ծածկում է ողջ գյուղը:

Ակոռին միջնադարյան ստուգաբանությամբ բացատրվում էր որպես Արկանել Ուռի՝ այսինքն՝ այս այն տեղն էր, ուր Նոյը տնկեց առաջին որթատունկը՝ խաղողի վազը: «Յայսմաուրքի» պատմություններից մեկում ասվում է. «...գետնն

¹ Փավստոս Բուզանդ, *Պատմություն Հայոց*, թրգմ. և ծնթ. Ստ. Մախասյանցի, Երևան, 1987, Գ դպր., գլ Ժ, էջ 37:

² *Յայսմաուրք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 324:

³ *Սովերք Հայկականը*, հտ. ԻԲ, Վենետիկ, 1856, էջ 22:

Ակոռի, որ ստուգաբանի Արկ-Ուոի, յՈւոն Աւագ Մասեաց. վասն զի յելանելն Նոյի ի տապանէն և յիջանելն ի լեռնէն, անդ տնկեալ այգի, և անուանեաց զտեղին Արկ Ուոի»:

Ալիշանը գրում է, որ 1473թ. Կիպրոսի Հակոբ թագավորը երկու հոգի է ուղարկում Հայաստան, որպեսզի նրանք իրենց հետ բերեն Ակոռիի մարախախալած ջրից Կիպրոսի համար¹:

16-րդ տող. Գետի վրայով գնալու և ծառ բուսեցնելու մասին «Յայսմաւորքում» ասվում է, որ սուրբը մի անգամ ճանապարհով գնալիս հասնում է լեռնային սրընթաց գետի և չի կարողանում անցնել: Մյուս ափին մի քանի հոգի այգի էին տնկում: Նրանց է դիմում՝ խնդրելով, որ ցույց տան այն տեղը, որտեղից կարելի էր գետն անցնել: Նրանք ծաղրելով ասում են, որ ճգնավոր է և թող անցնի գետի վրայով: Ս. Հակոբը հանելով փիլոնը, նրա վրա նստած անցնում է գետը, որից հետո երբ փիլոնը թափ է տալիս՝ ջրի 12 կաթիլներ են ընկնում և այդտեղ աճում են 12 «ծառս պտղաբերս»²:

17-րդ տող. Պարսից զորքի գնալու և ետ դառնալու մասին պատմվում է հետևյալը: Տրդատ Մեծի և Կոստանդիանոսի վախճանվելուց հետո Շապուհին ասում են, որ Մծբինը անպաշտպան է մնացել, և նա զորքով պաշարում է քաղաքը: Մծբնա Հակոբ հայրապետը, ելնելով քաղաքի պարսպի վրա, գլխավերևում պահում է Նոյյան տապանի մասունքը: Շապուհին թվում է, թե սրբի ամեն կողմում բյուրավոր զինվորներ կան, և վախից հեռանում է զորքի հետ միասին³:

22-րդ տող. Արտամետի աղբյուրի ջրի բխումը դադարեցնելու և կանանց հանդիմանելու մասին ասվում է, որ հասնելով Տոսպ գավառը (Վասպուրական)՝ նստում է հանգստանալու Արտամետի աղբյուրի մոտ: Այստեղ զգեստները լվացող աղջիկներն իրենց անպատշաճ են պահում, որի համար Ս. Հակոբը անիծում է նրանց և աղբյուրը, ու հեռանում: Աղբյուրը ցամաքում է, իսկ աղջիկների մազերը՝ սպիտակում: Գնալով նրա ետևից խնդրում են, որ ետ վերցնի անեծքը: Նրա խոսքով աղբյուրը սկսում է նորից բխել, աղջիկների մազերը, սակայն, նույնն են մնում⁴:

24-րդ տող. Այգին չորացնելով փուշ դարձնելու մասին «Յայսմաւորքում» պատմվում է հետևյալը: Գետը փիլոնի վրա անցնելուց հետո, երբ այգում աշխատողներին հարցնում է, թե ինչ են անում, նրանք ծաղրելով ասում են, որ փուշ են տնկում: Սուրբն ասում է, որ թող լինի ըստ ձեր խոսքերի. «Եւ դարձաւ այգին փուշ»⁵:

25-26-րդ տողեր. Ս. Հակոբի վարքում ասվում է, որ Շապուհի Մծբնի վրա հարձակման ժամանակ Մանաճիրի Ռշտունին նրա հետ էր: Չորքը երբ նահանջում է, նա իր հետ գերիներ է տանում Ռշտունիք: Գերիները սարկավագներ էին, և Ս. Հակոբը, գնալով Մանաճիրի մոտ, խնդրում է ազատ արձակել գերված սարկավագներին: 25 գերիների, որոնցից 8-ը Ս. Հակոբի սարկավագներին էին, Ռշտունիքի իշխողը ծովն է նետում, ապա սրբին ծաղրանքով ասում է, թե տեսար՝ ինչպես են նրանք լողում ջրի վրա: Ս. Հակոբը անիծում է Ռշտունիքը, և երկիրը

¹ Հ. Ղ. Ալիշան, *Այրարատ*, Վենետիկ, 1890, էջ 470:

² *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 324:

³ Նույն տեղում, էջ 326:

⁴ Նույն տեղում, էջ 325:

⁵ Նույն տեղում, էջ 324:

փշաբեր է դառնում: Վերքերով պատվելով մահանում է Մանաճիրի: Նրա տապանը սկսում է երերալ¹: Մանաճիրի Ռշտունու հետ կապված պատմության գրական սկզբնաղբյուրն է Փավստոս Բուզանդի «Հայոց պատմությունը»²:

27-28-րդ տողեր. Հոր տապանի երերալը դադարեցնելու համար որդին տարիներ անց գնում է սրբի տապանին: Խնդրում է վերջ տալ երերմանը և Ռշտունիքի վրա իջած անեծքին: Սուրբը ողորմելով՝ ի նշան հաշտության թույլ է տալիս հող տանել իր տապանից և որպես մասունք աջ ձեռքի ճկույթը, որոնց տեղ հասնելուց հետո վերանում է անեծքը³:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՎՈՐԶԻ ՍՈՍԿԱԼԻ ԶԱՐԶԱՐԱՆԱՅՆ ԵՒ ՄՈՒՏՆ Ի ՎԻՐԱՊՆ

Գանձ

5-6-րդ տողեր. Ակնարկվում է Անակի՝ Խոսրով Մեծի մոտ գալիս ճանապարհին՝ Արտազի դաշտում՝ Թադեոս առաքյալի շիրմի մոտ, կնոջ հետ քնելով Ս. Գրիգորի հղացումը, որով Հայոց աշխարհի ապագա Լուսավորչին է փոխանցվում առաքելական շնորհը⁴:

22-րդ տող. Նկատի ունի Ս. Գրիգոր Լուսավորչի տեսած տեսիլը Միաձնի էջքի և Ս. Էջմիածնի հիմնարկման մասին⁵:

23-րդ տող. Նկատի ունի Լուսավորչի տեսիլում «լուսնացոյց երդոցն ի շողսն խաղասցէ բազմութիւն մանրամաղ փոշւոյն» խոսքերը⁶:

24-րդ տող. Ս. Գրիգորի կողմից Տրդատ թագավորի, Աշխեն թագուհու, Խոսրովիդուխտ արքայաքրոջ, Հայոց ավագանու և ժողովրդի՝ Արածանիում ընդհանրական մկրտության ժամանակ ասվում է, որ տեղի ունեցավ հետևյալ հրաշքը. «Սաստիկ լույս երևաց լուսավոր սյան նման և կանգնեց ջրերի վրա ու նրա վրա Տերունական խաչի կերպարանքը. և լույսն այնքան ծագեց, մինչև որ արգելեց ու նվաղեցրեց արեգակի ճառագայթները»⁷:

27-28-րդ տողեր. Լուսավորչի նշխարների գյուտի մասին Մովսես Խորենացին գրում է. «Իսկ Սուրբ Գրիգորը Մանյա այրում երկար տարիներ աներևութաբար ապրելուց հետո մահվամբ փոխադրվում է հրեշտակների կարգը: Հովիվները, նրան վախճանված գտնելով, նույն տեղում էլ թաղում են՝ առանց գիտենալու, թե ով է»⁸:

Նշխարների երկրորդ գյուտը կապվում է Գառնիկ ճգնավորի տեսիլի հետ,

¹ *Յայասմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 327:

² Փավստոս Բուզանդ, *Պատմութիւն հայոց*, Երրորդ դպրություն, գլ. Ժ, Երևան, 1987, էջ 41, 43:

³ Նույն տեղում:

⁴ Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, աշխտ. Ստ. Մախասյանցի, Երևան, 1981, էջ 256:

⁵ Ագաթանգեղոս, *Պատմութիւն հայոց*, աշխտ. Ա. Տեր-Ղևոնդյանի, Երևան, 1983, էջ 415, § 734:

⁶ Նույն տեղում:

⁷ Նույն տեղում, էջ 465, § 832-833:

⁸ Մովսես Խորենացի, *Հայոց պատմություն*, Երևան, 1981, Բ գիրք, գլ. ՂԱ, էջ 299:

որի մասին առաջինը դարձյալ Խորենացին է գրում. «Իսկ երբ մեր կողմերում հավատն ամրացավ ու հաստատվեց, շատ ժամանակ անցնելուց հետո հայտնվեց Գառնիկ անունով մի ճգնավորի, և ապա Սուրբ Գրիգորի նշխարները բերվեցին և թաղվեցին Թորդան գյուղում»¹:

Գրական աղբյուրների ժողովրդական վերապատմություններով իրար են միահյուսվել նշխարների առաջին և երկրորդ գյուտերը՝ կատարված հովիվների և Գառնիկ ճգնավորի կողմից, որպես քուրդ հովվի կողմից նշխարների գտնվել: Նման ձևափոխումը 14-15-րդ դարերում, ըստ երևույթին, կատարվել է հետևյալ պատճառով: Նախ, որ առավել վավերականություն հաղորդվի, թե օտարազգի և այլահավատ հովվի կողմից են գտնվել նշխարները և հռչակվել: Երկրորդ՝ խաշնարածությունը ավելի բնորոշ էր քրդերին:

Նշխարների գյուտի ժողովրդական ավանդությունը այնուհետև զուգահեռ է ընթանում Գառնիկ ճգնավորի տեսիլին և Ջենոն կայսեր կողմից նշխարների Կ. Պոլիս փոխադրելու պատմությանը, վերջում Լուսաղբյուրի պատմության հավելմամբ:

Ժողովրդական այս ավանդությունը, տարածվելով 14-15-րդ դարերում, իր պարզ ժողովրդական ոճով և արտահայտչամիջոցներով տեղ է գտել հատկապես «Գանձարան» ժողովածուի Ս. Գրիգորին նվիրված կանոնների միավորների այն հատվածներում, որոնցում պատմվում է նշխարների գյուտի մասին:

Նշխարների գտնվելու համար ասվում է. «Յանկարծ հովիւ մը ետես, որ յագգաւ քուրդ էր, զի լոյս պայծառագոյն անդ փայլատակէր: Գնացեալ հովիւն եգիտ, զի անդ կանգուն էր, վերա գաւազանին նա հաստատեալ էր»²:

Ասվում է, որ Ջենոն կայսրը երբ գալիս է որոնելու Լուսավորչի նշխարները, այս հովիվը դեռ կենդանի էր, սակայն կուրացել էր: Նշաններով ուղեկիցներին ցույց է տալիս ճանապարհը: Սրբի մարմնի գտնվելու տեղի մոտ մի քաղցրահամ աղբյուր կար: Կույր հովիվը երեսը լվանում է աղբյուրի ջրով՝ «շնորհօք Լուսաւորչին աչքըն տեսանէր», որից հետո ցույց է տալիս, թե որտեղ է ամփոփված Լուսավորչի մարմինը: Ի նշան կատարված հրաշքի՝ հիշյալ աղբյուրը Լուսաբեր է անվանվում. «Իսկ ակն՝ Լուսաբեր յայնժամ զնայ անուանէր»:

Լուսավորչի հետևողությամբ Լուսաղբյուրի մեկ այլ ավանդություն կապվում է Ս. Արիստակեսի հետ: Համաձայն այս պատմության՝ Նիկիայի Տիեզերական ժողովին գնալիս նա աղբյուր է բխեցրել, որի ջրերով կույրերը բժշկել են իրենց աչքերը: Աղբյուրը անվանվել է Լուսաղբյուր, որի մոտ գտնվող սյանը բժշկվելու համար կապել են լուսնոտներին³:

29-րդ տող. Գանձում ներկայացված ժողովրդական ավանդությամբ ասվում է, որ տեղի ունեցած հրաշքից հետո է Ս. Գրիգորը Լուսավորիչ անվանվում՝ որ լուսավորեց, լույս պարգևեց կույրի աչքերին:

¹ Նույն տեղում:

² Ղանալանյան Ա., *Ավանդապատում*, Երևան, 1969, էջ 109, տե՛ս նաև Մաշտոցի անվան Մատենադարան, ձեռգ. հմր. 3386, թերթ՝ 77ա-79ա:

³ Գարեգին Սրուանձտեանց, *Թորոս աղբար*, մաս 1-ին, Կ. Պոլիս, 1879, էջ 72, տե՛ս նաև Ա. Ղանալանյան, *Ավանդապատում*, Երևան, 1969, էջ 105:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՎՈՐՉԻՆ ԳԻՒՏ ՆՇԱՐԱՐԱՑՆ

Եկեղեցական օրացույցում Լուսավորչի շաբաթվա շաբաթ օրը կատարվում է Ս. Գրիգորի՝ Վիրապից ելնելու՝ «Սրբոյն Գրիգորի Լուսավորչին մերոյ ելն ի վիրապէն» և կիրակի օրը Ս. Էջմիածնի՝ «Տօն կաթուղիկէ Ս. Էջմիածնի» տոները:

Լուսավորչի շաբաթին հաջորդող երկու շաբաթները ևս կապվում են Գրիգոր Լուսավորչին վերաբերող տոների հետ: Երրորդ շաբաթը՝ ոչ միայն շաբաթ օրը իր լուումին է հասնում Լուսավորչի նշխարների գյուտի տոնով, այլև այս շաբաթը սահմանված է որպես Լուսավորչին նվիրված շաբաթապահք: Ինչպես հայտնի է, շաբաթապահքերը սովորաբար երեքշաբթի և հինգշաբթի օրերը իրենց տոները չեն ունենում, սակայն այս շաբաթապահքն ունի: Նրան նախորդող կիրակիի, որը այս շաբաթապահքի բարեկենդանն է, եկեղեցական օրացույցի հրահանգում ասվում է. «Բարեկենդան Սրբոյն Գրիգորի Լուսավորչի պահոց, բայց տօնք լինին»:

Գանձ

20-րդ տող. Ս. Գրիգորի՝ Սեպուհ լեռան Մանյա այրից ծնկների վրա քայլելով Երուսաղեմ ուխտի գնալու մասին գրում է Վարդան պատմիչը՝ Լուսավորչին նվիրված ներբողյանում. «Ուստի և ասեն կամեցաւ գնալ ի վերա ծնկաց յԵրուսաղէմ, զի անդ կատարեսցի»¹:

21-րդ տող. Ծնկների վրա լեռան մոտի ձորակին հասնելու և այնտեղ հրեշտակների կողմից նրան առաջ գնալ թույլ չտալու մասին Վարդան պատմիչը գրում է, որ ծնկաչոք «իջեալ ի լեռնէն և անցեալ ընդ ձորակ մի»: Նրան են մոտենում Տիրոջ կողմից առաքված երկու հրեշտակներ՝ Սերովբեներ, և նրան ասում են. «Պատկառեմ ես ի քո անտանելի ճգնութենէդ, և կաց ի վերա ոտից քոց, եւ ել ի լեռոնդ, ուստի իջեր, և անդ վախճանեսցիս, և ոչ ոք գիտասցէ զմահ քո առժամայն», որպեսզի նրա մարմինը պաշտամունքի առարկա չդարձնեն²:

22-րդ տող. Սերովբեների հետ հանդիպման տեղում երկու խաչքարերի կանգնեցման և այդ տեղը «Սերովբեք» անվանելու մասին Վարդան պատմիչը գրում է. «Եւ ի տեղոջն խաչ կանգնեաց և Սերովբէս անուանեաց»³: Պատմիչն այնուհետև գրում է, որ այդտեղ կանգուն են երկու խաչքարերը:

23-24-րդ տողեր. Ս. Գրիգորի հոգին ավանդելու և գիհու ծառի ներքո աղոթական դիրքով մինչև նշխարների գյուտը մնալու մասին «Յայսմաւորքի» Գրիգոր Խլաթեցու խմբագրության մեջ ասվում է. «Յետ ժամանակաց հովուաց ոմանց գտեալ զմարմինն ի կանգուն ի փորուած գիհոյ ծառոյն և ծածկեցին քարով ի նմին տեղոջ ոչ գիտելով, թէ ով ոք իցէ»⁴:

46-47-րդ տողեր. Ջորեհանգիստ է անվանվում այն վանքը, որի տեղում կանգ առավ Հովհաննես Մկրտչի և տարբեր սրբերի նշխարները բերող ջորիններով լծված կառքը: Տիրոջ հրեշտակը, հայտնվելով Ս. Գրիգորին, ասում է, որ Տերը ցանկացավ, որ սրբերն այդտեղ բնակվեն, ուստի այդտեղ կառուցում են սրբերի վկայարանները⁵:

¹ *Սոփերք Հայկականք*, հտ. Ե, Վենետիկ, 1853, էջ 73:

² Նույն տեղում:

³ Նույն տեղում:

⁴ *Յայսմաւորք*, 1706, էջ 249:

⁵ Նույն տեղում, էջ 2:

Նույն այս հրաշքը պատմվում է նաև Ս. Գրիգորի մասունքների համար, որ Ջենոն կայսրը երբ փոխադրում է Լուսավորչի մասունքները, մի քանի մասունքներ տանող ջորիներով կառքը տեղում կանգնում է՝ ի նշան աստվածային ազդման: Մասունքներն այդտեղ են ամփոփում, և վանքն անվանվում է Լուսավորչի Ջորեհանգիստ:

79-83-րդ տողեր. Սեպուհ լեռան պանծացմանը նվիրված տողերը գալիս են Հովհաննես Երզնկացու՝ Ս. Գրիգոր Լուսավորչին նվիրված ներբողյանից: Այն Երզնկացին ասել է « ի լեռոն Սեպուհ, որ է տեղի ճգնութեան նորին եւ հանգստարանի»՝ Լուսավորչի տոնին կատարված արարողության ժամանակ, երբ սրբի տոնին հավաքվել են «աստուածաբնակ լեռոն հանգստեան Լուսաւորչին մերոյ սրբոյ»¹: Ներբողյանի բնորոշման հետևողությամբ գանձում Սեպուհ լեռան համար ասվում է. «Լեռոն Սեպուհ, ուր Աստուած բնակեալ»:

Գանձում Սեպուհ լեռան համեմատությունը Աստվածաշնչի Սինա և Քորեբ լեռների ու Արարատի հետ գալիս է ներբողյանի հետևյալ տողերից. «Ուրախ լեր լեռոն Սեպուհ և խորին խորհրդով խնդա քան զԱյրարատեան և բարձրակառոյցն Մասիս»²:

82-րդ տող. Սեպուհ լեռան վրա երկնքից կախված խաչը Տրդատի սուրն է: Ս. Գրիգորի և Տրդատ Մեծի կյանքի առանձնական ճգնության վերջին շրջանում, համաձայն ավանդության, Լուսավորչի, վերցնելով Տրդատի սուրը, այն օրհնում է, վեր նետում, և աստվածային զորությամբ սուրը կախվում է Սեպուհ լեռան վրա: Վարդան վարդապետի «Աշխարհացոյցում» այս մասին ասվում է, որ Լուսավորիչն առնելով «զթօրն օծեաց որպէս զխաչ, եղ ի յօղն բանին Աստուծոյ»³:

Տաղ

1-38-րդ տողեր. Ամբողջական վերաշարադրանքն է Լուսավորչի՝ Մանեա այրում ճգնելու, ծնկների վրա Երուսաղեմ ուխտի գնալու և լեռան մոտակա ձորակն անցնելուց հրեշտակի կողմից ետ դարձվելու պատմության:

39-54 տողեր. Հովվի կողմից նշխարների գտնելու, ապա առաջացած տարիքում կուրանալուց հետո Ջենոն կայսեր կողմից նշխարները որոնելու ժամանակ Լուսաղբյուրում լվացվելով տեսողությունը վերականգնելու պատմության նախորդ երկու գանձերի համեմատ ավելի ընդարձակ վերաշարադրանքն է:

37-60-րդ տողեր. Տաղում ոչ միայն նախորդող գործերից շատ ավելի ընդարձակ է շարադրված կույր հովվի՝ աչքերի վերստին լույսը տեսնելու պատմությունը, այլև վեր է հանված տեղի ունեցած հրաշքի հոգևոր խորհուրդը:

Ավանդության տաղի տարբերակը վերապատմված է Գրիգոր Տաթևացու կողմից, ով կույր հովվի՝ Լուսավորչի աղբյուրի ջրով աչքերը լվանալով տեսողությունը վերականգնելու պատմության հետևյալ տարբերակն ու մեկնաբանությունն է ներկայացնում: Ջենոն կայսեր պատվիրակները երբ չեն գտնում Լուսավորչի նշխարները, կույր հովվին ասում է. «Տարէք զիս ի լեռոն Սեպուհ, որ ի գիշերի անդ վառեալ կա լոյս արեգնատեսիլ ի նշանաւոր տեղի մի, որ է աղբիւր փոք-

¹ Սոփերք Հայկականք, հտ. Ե, էջ 97:

² Նույն տեղում, էջ 127:

³ Վարդան վարդապետ, Աշխարհացոյց, Փարիզ, 1961, էջ 22:

րիկ»¹: Երբ տանում են այնտեղ, լվանում է աչքերը, որոնք բացվում են և ցույց է տալիս նշխարների տեղը:

Երևանի Մատենադարանի հմր. 698 ձեռագրում կա այս պատմության ավելի ժողովրդական և ավանդապատում տարբերակը, որն ունի հետևյալ խորագիրը. «Պատմութիւն հրաժարելոյն և գիտն նշխարաց սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին»²: Հովվի աչքերի կուրանալը այստեղ նրա տարիքով չի պայմանավորված, այլ այն հանգամանքով, որ նա, գտնելով Լուսավորչի մարմինը ամփոփող այրը՝ փչակը, ուր սուրբը կանգնած դիքով էր, ծեփում է այրը՝ փակելով լույսի աղբյուրը, որից և իր աչքերն են կուրանում: Խնդրում է տանել այրին մերձ աղբյուրի մոտ: Գտնում են ծառը, բացում են ծեփածը, և վերականգնվում է հովվի աչքերի լույսը: Այստեղ լույսի վերականգնվելը աղբյուրի ջրով չի պայմանավորված, այլ վերստին լույսի ակունքը գտնելով:

Նույն այս մեկնաբանությունն ենք գտնում տաղի **45-48-րդ տողերում**, որոնցով լեռան վրա կառուցված քաղաքի ավետարանական առակի հետ զուգահեռով ասվում է, որ Աստված Սեպուհ լեռան վրա գտնվող լույսը չցանկացավ, որ ծածկված մնա:

Տաղի շարունակության մեջ ընդունված ավանդույթով ասվում է, որ հովվի աչքերը բացվեցին, երբ երեսը լվաց աղբյուրի ջրով:

56-րդ տող. Լուսավորչի շիրմի մոտ գտնվող աղբյուրը «բարեհամ» անվանելը միայն աղբյուրի ջրի համով չէր պայմանավորված: Հովհաննես Երզնկացու ներբողյանում նշվում է, որ Ս. Գրիգորի շիրմի մոտ կան երկու աղբյուրներ: Առաջինը՝ Լուսաղբյուրը, որով բժշկվեցին կույր հովվի աչքերը, և երկրորդը՝ այս աղբյուրը: Լուսաղբյուրի մասին Երզնկացին գրում է. «Ի քէն բոխեալ աղբիւր ջրոցն և տարածեալ աղօթք Սուրբ Լուսաւորչին շուրջանակի և մերձ առ նմին հանգուցեալ ի բազմավաստակ ճգնութեանցն, յորմէ զօրացեալ ջրոյն բնութիւն՝ շնորհեաց տեսութիւն կուրին և այժմ լուսոյ անուամբն վերածայնի»:

Երզնկացու մեկնաբանությամբ Ս. Գրիգորի շիրմի մոտից բխող աղբյուրի ջուրը զորությամբ լցվեց սրբի բարեխոսությամբ, տեսություն շնորհեց կույրին և լույսի անվամբ է վերածայնվում, այսինքն՝ Լուսաղբյուր է անվանվում³:

Երկրորդ աղբյուրի համար Երզնկացին գրում է. «Ի ձեռն Սուրբ Լուսաւորչին խաչակնիք նշանան դրոշմեալ միւս աղբերն՝ յաղտաղտուկ բնութեան **բարեհամ և ախորժելի** փոխարկիւր, որ և նոյն անուամբն ձայնի»: Ընդգծված բառերը աղբյուրին տրված բարեհամ և ախորժելի բնորոշումներն են, որ այդ երկրորդ աղբյուրն էլ այդպիսին դարձավ սրբի բարեխոսությամբ:

Այս աղբյուրը «Բարեհամ» անվամբ մինչև Երզնկացին հիշում է Հովհաննես Երասխանակերտցին (կթղ. 898-929 թթ.)՝ ասելով, որ Մանյա այրքի մոտ գնացել է «ի բարեհամ աղբերիկն»⁴:

¹ Գրիգոր Տաթևացի, *Գիրք քարոզութեան որ կոչի Ձմեռան հապոր*, էջ 443:

² Մաշտոցի անուան Մատենադարան, ձեռգ. հմր. 698, 1719թ., Ճահուկ, թերթ՝ 170ա-171ա:

³ *Սովերք Հայկականք*, հտ. Ե, էջ 137:

⁴ Հովհաննես Երասխանակերտցի, *Պարմութիւն հայոց*, աշխտ. Գ. Թոսունյանի, Երևան, 1996, էջ 288:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՑ ՀՈՒՓՍԻՄԵԱՆՑ

Հոգեգալստյանը հաջորդող երկրորդ շաբաթը, որը սկսվում է Հոգեգալստից ութ օր անց՝ երկրորդ երկուշաբթիով, անվանվում է նաև Լուսավորչի շաբաթ, որովհետև այդ շաբաթվա տոները հարաբերվում են Հայոց դարձի հետ՝ իրենց բարձրակետին հասնելով կիրակի օրը կատարվող Ս. Էջմիածնի տոնով:

Լուսավորչի շաբաթը սկսվում է երկուշաբթի օրը կատարվող Հռիփսիմյանց տոնով, իսկ երեքշաբթի տոնն է Գայանյանց: Գանձարաններում այս երկու տոները միավորված են Հռիփսիմյանց նվիրված կանոնի ներքո:

Գանձ

10-12-րդ տողեր. Մովսես Խորենացուն վերագրվող «Պատմութիւն Սրբոց Հռիփսիմեանց» գործում ասվում է, որ Հռիփսիմյանք, հեռանալով Հռոմից, նախ Երուսաղեմ են գալիս՝ իրենց խոնարհումը բերելով Տերունական սրբավայրերին: Գեթսեմանիի ծորում Տիրամոր Վերափոխման եկեղեցում Ամենասրբուհի Կույսի շիրիմից «տեսիլ երեւեալ սրբոցն», որում հրաման են ստանում գնալ Հայոց աշխարհ՝ «ի բաժին Թաղէոսի առաքելոյն»¹:

«Յայսմաւորքի» Խլաթեցու խմբագրության մեջ ասվում է, որ Տիրամայրը պատվիրում է Եդեսիա գնալ, ուր Կույսերը երկրպագում են Քրիստոսի անձեռակերտ պատկերին: Եդեսիայում Տիրամայրը վերստին երևում է նրանց և պատվիրում Հայաստան գնալ²:

13-րդ տող. Նույն այս գործում պատմվում է նաև Հռիփսիմյանց Վարազ գնալու և Ս. Նշանի մասունքը, որը հետագայում անվանվում է Վարագա Ս. Նշան, հալածանքներից զերծ պահելու համար այստեղ ամփոփելու մասին³:

16-17-րդ տողեր. Վարագա լեռան և շրջակայքում Կույսերի բնակվելու մասին ասվում է. «Յան եւ ցիր ի խորշ լերինն բնակեցան, արարեալ իւրեանց գետնափոր դադարս»⁴:

19-21-րդ տողեր. Ագաթանգեղոսի «Հայոց պատմությանը» համահունչ ձևով ասվում է Հռիփսիմյանց Վաղարշապատ գնալու և քաղաքի հնձաններում պատուպարվելու մասին:

24-27-րդ տողեր. Ագաթանգեղոսի հետևողությամբ ներկայացվում է Հռիփսիմյանց մենամարտը և հաղթությունը Տրդատի դեմ:

ԿԱՆՈՆ ՈՐԴԴՈՑ ԵՒ ԹՈՌԱՆՑ ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

Վարդավառին հաջորդող շաբաթը եզրափակվում է Լուսավորչի տոհմին նվիրված տոնով, որը Գանձարաններում հարաբերվում է Լուսավորչի շաբաթվան նվիրված տոնաշարի կանոնների հետ և ունի հետևյալ խորագիրը. «Որդւոց և թոռանց Լուսաւորչին»: Ս. Գրիգորի հաջորդները անվանապես չեն հիշվում: Եկեղեցական օրացույցում կանոնն անվանվում է. «Սրբոց որդւոց եւ թո-

¹ Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն Սրբոց Հռիփսիմեանց*, Մատենագիրք հայոց, հտ. Բ, Ե դ., Անթիլիաս, 2003, էջ 2194:

² *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 136-137:

³ Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն Սրբոց Հռիփսիմեանց*, Մատենագիրք հայոց, հտ. Բ, Ե դ., Անթիլիաս, 2003, էջ 2196:

⁴ Նույն տեղում:

ռանց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ՝ Արիստակիսի, Վրթանիսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի և Դանիէլի»։ Լուսավորչի հաջորդների շարքում չեն հիշվում Ներսես Մեծը և Սահակ Պարթևը։ Վերջինս Գանձարաններում հիշվում է Թարգմանչաց շարքում, իսկ Ներսես Մեծին և Խաղ եպիսկոպոսին առանձին կանոն է հատկացված Եկեղեցական օրացույցում, որը կատարվում է Ս. Էջմիածնի տոնին հաջորդող շաբաթվա շաբաթ օրը։

5-րդ տող. Ս. Արիստակեսի Նիկիայի Ս. Ժողովին մասնակցելու մասին գրում է Ագաթանգեղոսը¹։ Հաջորդող շրջանի մատենագրական աղբյուրներում, այդ թվում և Խորենացու «Հայոց պատմության» մեջ հիշատակվում են Ս. Արիստակեսի գործած մի շարք հրաշքները։ Դրանք տարածվում են նաև Ժողովրդական ավանդություններով։ Վերջիններիս և գրական սկզբնաղբյուրների հիման վրա այդ հրաշքների մասին հիշատակությունները տեղ են գտնում «Յայսմաւորքի» Ս. Գրիգորի հաջորդներին նվիրված պատմության Արիստակեսին վերաբերող հատվածում, որի հետևողությամբ են գրված սրբին նվիրված գանձերը։

Հայրապետներին զարմացնելու հետ կապված հիշատակությունը վերաբերում է հետևյալ պատմությանը։ Ս. Արիստակեսը Նիկիայի Ս. Ժողովին է գնում՝ իր հետ ունենալով Ս. Սեղբեստրոսի Ս. Գրիգորին տված խաչափայտի մասունքը։ Լինելով միջահասակ և ոչ վեհաշուք տեսքով՝ Նիկիայում նրան ծաղրելով ասում են, թե արժանի է «մաճկալ մշակի» հայոց առաջնորդը։ Ս. Արիստակեսը պատասխանում է՝ այո, բայց մշակ եմ Ամենակալն Աստծո։ Ծովափին մի մաճկալ զույգ եզներով վար անելիս է լինում։ Ս. Արիստակեսը, մաճը վերցնելով մշակից, ծովի վրա մի արտաչափ վարում է և վերադառնում. «Եւ ակօսն ի վերայ ծովուն պատառեցաւ երթնել մի և է մինչև ցայս օր»։ Ովքեր տեսնում են՝ փառք են տալիս Աստծուն²։

Գանձ

5-6-րդ տողեր. Բուզանդի հետևողությամբ ասվում է, որ Ս. Արիստակեսը սպանվում է Արքեպիսկոպի կողմից։ Նրա մարմինը բերում ու թաղում են Թիլ ավանում, որը Լուսավորչի տոհմի կալվածքն էր։

19-21-րդ տողեր. Տիրանին հանդիմանելու և Հուլիանոսի պատկերը եկեղեցում կախել թույլ չտալու պատճառով նահատակվելու մասին գրում են Բուզանդը³ և Խորենացին⁴։

22-րդ տող. Ս. Դանիէլի Տիրան թագավորի կողմից նահատակվելու մասին գրում են Բուզանդը և Խորենացին՝ նշելով, որ նա խեղդամահ արվեց⁵։ «Յայսմաւորքում» ևս ասվում է, որ Ս. Դանիէլը խեղդամահ արվեց⁶։

«Գանձարանում», ըստ երևույթին, մեկ այլ աղբյուրի հետևողությամբ կամ առավել տանջալից նահատակությամբ վախճանը ընդգծելու համար, ասվում է, որ Ս. Դանիէլը նահատակվեց քարկոծմամբ։

¹ Ագաթանգեղոս, *Պատմութիւն հայոց*, § 884, էջ 491։

² *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 286։

³ Փավստոս Բուզանդ, *Պատմութիւն հայոց*, 3-րդ դպրութիւն, գլ. ԺԲ, էջ 51,53։

⁴ Մովսէս Խորենացի, *Հայոց պատմութիւն*, գիրք Գ, գլ. ԺԴ, Երևան, 1981, էջ 327։

⁵ Տէն Փավստոս Բուզանդ, *Պատմութիւն հայոց*, աշխտ. Ստ. Մալխասյանցի, 3-րդ դպրութիւն, Երևան, 1987, էջ 69, տե՛ս նաև Մովսէս Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, աշխտ. Ստ. Մալխասյանցի, Երևան, 1981, էջ 327։

⁶ *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 289։

25-30-րդ տողեր. Վատնյան դաշտում Ս. Գրիգորիսին նահատակելու մասին գրում են Բուզանդը և Խորենացին: Ըստ Բուզանդի, մագքութները Սանեսան թագավորի գլխավորությամբ պատանի Գրիգորիսին նահատակում են՝ ասելով, որ նա եկել է մեզ Ավետարանի պատվիրաններով դաստիարակի Հայոց թագավորի խորհրդով, որպեսզի այլևս ավարառությամբ չզբաղվենք¹:

Խորենացին գրում է, որ նրանք չեն համարձակվում Ս. Գրիգորիսին վնասել, մինչև Տրդատ թագավորի վախճանվելը, որից հետո նահատակում են: Գանձարանում ևս ասվում է, որ քանի կենդանի էր Տրդատ արքան, չեն կարողանում «նիւթ գտնել մահուան»²:

Գանձը Խորենացու «Հայոց պատմությունից» բացի գրվել է նաև «Յայսմաւորքի» պատմության հետևողությամբ, ուր ասվում է, որ լսելով Տրդատի մահվան մասին՝ «յարեան ի վերայ և սպանին զամէնիմաստ մանուկ Գրիգորիս ի Վատնիան դաշտին»³:

ԿԱՆՈՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ՄԵԾԻ ՅԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

Լուսավորչի շաբաթը եզրափակվում է Ներսես Մեծին և Խաղ եպիսկոպոսին նվիրված տոնով, որը Գանձարաններում միացել է Լուսավորչի տոհմի կանոններին:

Գանձ

5-րդ տող. Ս. Ներսեսի անվան մինչև նրա ծնվելը հրեշտակի կողմից հայտնելու մասին ասվում է Մեսրոպ Վայցձորեցու «Պատմութիւն Սրբոյն Ներսիսի հայոց հայրապետի» գործում:

Ս. Գրիգորի տոհմից քահանայապետության աստիճանին բարձրացած Ս. Հուսիկը տեսնելով, որ իր զավակները՝ Պապը և Աթանագինեսը, արժանի չեն քահանայապետական կոչման, «ի սուգ անհնարին կայր»⁴:

Տիրոջ հրեշտակն է մի օր երազում երևում Ս. Հուսիկին և ասում, որ նա թող չտրտմի, որովհետև թեև զավակները քահանայության արժանի չեղան, սակայն «ծնցի ի զաւակէ քո այլ զաւակ, որ նորոգեսցէ զվիճակ Թաղէոսի առաքելոյ» և հաստատեսցէ զաթոռ մեծի քահանայապետին Գրիգորի հայոց Լուսավորչի. և անուանի անուն նորա Ներսէս, ի նմանէ բղխեսցեն շնորհք պատուիրանացն Աստուծոյ»⁵:

11-16-րդ տողեր. Ս. Ներսեսի բարոյական նկարագրի, աստվածավախության, Սուրբ Գրքին քաջաճանդության, որբերին և այրիներին խնամատար լինելու մասին տողերը գրված են Բուզանդի «Հայոց պատմության» չորրորդ դպրության Գ և Դ գլուխների հետևողությամբ:

17-18-րդ տողեր. Ներսես Մեծի Պարսից զորքին կործանելու մասին գրելով՝ Առաքել Բաղիշեցին նկատի ունի Բուզանդի «Հայոց պատմության» 5-րդ դպրության Դ գլուխը, որում պատմվում է, որ երբ հայոց և պարսից զորքերը մարտնչում

¹ Փալստոս Բուզանդ, *Պատմութիւն հայոց*, 3-րդ դպրություն, գլ. 2, էջ 25, 27:

² Մովսես Խորենացի, *Պատմութիւն հայոց*, գիրք 3-րդ, գլ. Գ, էջ 309, 311:

³ *Յայսմաւորք*, Կ. Պոլիս, 1706, էջ 288:

⁴ Մեսրոպ Վայցձորեցի, *Պատմութիւն Սրբոյն Ներսիսի հայոց հայրապետի*, աշխտ. Գ. Տեր-Վարդանյանի, Մատենագիրք հայոց, ԺԱ հատոր, Ժ դ., Անթիլիաս, 2010, էջ 668:

⁵ Նույն տեղում», էջ 669:

էին, Ներսես Մեծը, Նպատ լեռան վրա աղոթելով, զորացնում է հայոց զորքին, որը մեծ հաղթություն է տանում¹:

Գանձի այս տողերին ավելի համահունչ է Խորենացու «Հայոց պատմության» համապատասխան հատվածը, ուր ուղղակի զուգահեռ կա Ներսես Մեծի և Մովսես մարգարեի միջև. «Երբ Մեծն Ներսես այս բոլորը տեսավ, բարձրացավ Նպատ լեռան գլուխը և ձեռները դեպի երկինք բարձրացրեց և առանց իջեցնելու աղոթք էր անում, նախամարգարե Մովսեսի նման, մինչև երկրորդ Ամաղելը պարտություն կրեց»²:

33-րդ տող. Նկատի ունի Ներսես Մեծի նշանավոր տեսիլ-կանխասացությունը գալիք ժամանակների մասին, երբ մարգարեացավ Պապ թագավորի տված թոյնի բաժակը խմելուց և հոգին ավանդելուց առաջ: Այս տեսիլն իր ավարտուն ամբողջությանն է հասնում Մեսրոպ Վայոցձորեցու՝ Ներսես Մեծին նվիրված պատմության մեջ³:

ԿԱՆՈՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՅԱԿԱՅ ՅԱՅՐԱՊԵՏԻ ԵՒ ՄԵՍՐՈՎԵԱՅ ԵՒ ԱՅԼՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅՆ ՅԱՅՈՑ

Եկեղեցական այժմյան Օրացույցում Թարգմանչաց նվիրված երեք տոն կա, որոնցից առաջինը նվիրված է Սահակ Պարթևին և նշվում է Բուն Բարեկենդանին նախորդող շաբաթվա շաբաթ օրը: Երկրորդ տոնը նվիրված է Ս. Սահակին և Ս. Մեսրոպին ու նշվում է Հոգեգալստից հինգ շաբաթ անց հինգշաբթի օրը, և վերջապես երրորդը՝ Թարգմանիչ վարդապետներին նվիրված տոնն է, որը կատարվում է հոկտեմբերին՝ Վարագա խաչի տոնից երկու շաբաթ անց շաբաթ օրը:

14-15-րդ դարերի Գանձարանների քննությունը ցույց է տալիս, որ այս շրջանի Գանձարաններում այս երեք տոներին մեկ կանոն է հատկացվել և նվիրվել է Ս. Սահակին և Ս. Մեսրոպին և ընդհանրապես՝ Թարգմանիչ վարդապետներին: Այդ մեկ կանոնը հմ. 7785 ձեռագրում համապատասխանում է Տոնացույցի Ս. Սահակի տոնին՝ նախորդելով Ղևոնդյանց տոնին: Եկեղեցական Օրացույցում այս տոնն անվանվում է «Սրբոյն Իսահակայ Պարթևի հայրապետին մերոյ»: Հմ. 7785 Գանձարանի կանոնների ցանկում այն վերնագրված է «Սրբոյն Սահակայ Հայրապետին»: Բուն կանոնը և նրա գլխավոր միավոր գանձը, որի հեղինակն է Կիլիկյան Հայաստանի ԺԳ դ. նշանավոր մատենագիր Գևորգ Սկևռացին, ունի հետևյալ խորագիրը. «Սրբոյն Սահակայ հայրապետի եւ Մեսրոբայ եւ այլոց Թարգմանչացն հայոց»:

Եկեղեցական տոնացույցում Թարգմանչաց տոնի «Սրբոց թարգմանչացն վարդապետացն մերոց՝ Մեսրովբայ, Եղիշէի, Մովսիսի Քերթողին, Դավթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն և Ներսիսի Կլայեցւոյն» անվանումը խորհրդանշական ձևով իրար է կապում հայ դպրության դարերը:

1-ին տաղ

7-8-րդ տողեր. Նկատի ունի Ս. Սահակի տեսիլը, որը նա տեսավ Վաղարշապատի Կաթողիկե եկեղեցում, երբ դեռ սարկավազ էր:

¹ Փավստոս Բուզանդ, *Հայոց պատմություն*, Հինգերորդ դպրություն, գլ.Դ, էջ 299:

² Մովսես Խորենացի, *Հայոց պատմություն*, գիրք Գ, գլ. ԼԷ, էջ 371:

³ Փավստոս Բուզանդ, *Հայոց պատմություն*, Հինգերորդ դպրություն, գլ.ԻԴ, էջ 333:

Ամեն մի դարաշրջան յուրովի է մեկնաբանել Ս. Սահակի տեսիլը¹ և հատկապես տեսիլում նկարագրվող մագաղաթի ոսկյա գրերի ջնջված տողերը: Այս տեսիլի կատարման առաջին արտահայտությունը համարվել է Վարդանանց նահատակությունը: Մագաղաթի ոսկյա գրերը քանի որ ըստ տեսիլի մեկնաբանության խորհրդանշում են Հայոց հայրապետական աթոռին՝ Ս. Գրիգորի տոհմից վերընծյուղվելով նստող գահակալներին, ուստի տեսիլի այդ հատվածի կատարումը համարվեց Պահլավունյաց տոհմի ներկայացուցիչների՝ կաթողիկոսական գահին բազմելը, քանի որ համաձայն ավանդության, նրանք սերում էին Ս. Գրիգորի տոհմից:

2-րդ տաղ.

3-րդ տող. Գրված է Թարգմանչաց նվիրված շարականի «Որք զարդարեցին տնօրինաբար» տողի, ինչպես նաև ԺԳ դ. հեղինակ Սարգիս Երեցի շարականների հեղինակների ցանկի առաջին՝ «Որք ըզծորան Հոգոյն Սրբոյ արբին» տողերի հետևողությամբ²:

ԿԱՆՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ԲԱՅԱՆԱՅԻՑ ԵՒ ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Հանուն հավատի և հայրենիքի նահատակվածների հիշատակը Հայոց Եկեղեցին սկսել է կատարել դեռևս Վրթանես քահանայապետի հայրապետության օրերից (կթղ. 333-341 թթ.): Փալստոս Բուզանդը գրում է, որ երբ իր զինակիցների հետ զոհվում է հայոց սպարապետ Վաչե Մամիկոնյանը, «Վրթանես մեծ քահանայապետը օրենք սահմանեց մեր աշխարհում տարեցտարի նրանց հիշատակը կատարել, ինչպես նաև նրանց, որոնք նույն կերպով աշխարհի փրկության համար ընկան»³:

Բուզանդի այս խոսքերից երևում է, որ Վրթանես հայրապետի սահմանած տոնը վերաբերվել է ոչ միայն Վաչե սպարապետին և նրա հետ զոհվածներին, այլև բոլոր նրանց, ովքեր կրննեին հանուն հայրենիքի պաշտպանության: Ինչպես գրում է Ռ. Վարդանյանը, սկզբնապես «Վարդանանց հիշատակի օրը տոնվեց Մակաբայեցվոց և Վաչեյանների հետ միասին, անշարժ տոնական օրով մինչև 8-րդ դարի 20-ական թվականները»⁴:

Տոնացույցի վերախմբագրումից և հիշյալ տոնից Վարդանանց օրվա առանձնացումից հետո այն դարձյալ Ավարայրի ճակատամարտի օրը՝ մայիսի 26-ին չնշվեց, որովհետև «Չատիկ-Պենտեկոստե հատվածում արգելվում էր սրբերի հիշատակի օրը կանոնելը ըստ ավանդության, որը վերագրվում է Հովհան Մանդակունի կաթողիկոսին»⁵: Վարդանանց տոնի այս նոր կարգավորման մասին Ռ. Վարդանյանը գրում է. «Հովհան Օձնեցին Վարդանանց հիշատակի օրը կանոնեց Բուն Բարեկենդանից առաջ ընկնող երեքշաբթի, այն է՝ Բուն Բարեկենդանի

¹ Տե՛ս Ղազար Փարպեցի, *Պատմություն Հայոց*, աշխտ. Բ. Ուլուքաբյանի, Երևան, էջ 29-37:

² Հ. Ս. Անասյան, *Հայկական մատենագիտություն*, հտ. Ա, Երևան, 1950, էջ LXV:

³ Փալստոս Բուզանդ, *Հայոց պատմություն*, էջ 47:

⁴ Ռ. Վարդանյան, *Հայոց Տոնացույցը*, Երևան, 1999, էջ 402:

⁵ Նույն տեղում:

կիրակիից ետ հաշված 4-րդ օրը, և անշարժ տոնի օրը վերածվեց շաբաթականի»¹: Հետագայում Բուն Բարեկենդանին նախորդող այս երեքշաբթի օրը սահմանվեց Ղևոնդյանց քահանայից տոնը, իսկ Վարդանանց տոնը սկսեց կատարվել Բուն Բարեկենդանին նախորդող հինգշաբթի օրը: Տոնի ամբողջական անվանումն է՝ «Սրբոց Վարդանանց զօրավարացն մերոց՝ հազար երեսուն և վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին»:

Վարդանանց հիշատակը Բուն Բարեկենդանին նախորդող հինգշաբթի օրը կատարելը, տոմարական համապատասխան հաշվարկներով պայմանավորված կարգավորումից բացի, բացատրվում է և Վրթանես կաթողիկոսի հետևյալ խոսքերով. «Նրանք, որ իրենց կյանքը չխնայեցին այս բոլորի համար, նրանք պետք է պատվվեն Քրիստոսի վկաների հետ: Ուրեմն նրանց չլանք, այլ արժանապես պատվենք նահատակների հետ. մշտական կարգ սահմանենք ամբողջ մեր աշխարհում, որ ամեն ոք անխափան կատարե սրանց քաջության հիշատակը՝ ինչպես Քրիստոսի նահատակների: Իսկ մենք տոն կատարենք և ուրախ լինենք, որ Աստված նրանցով մեզ հետ հաշտ լինի և այսուհետև խաղաղություն շնորհի»²:

Վարդանանց տոնը Բուն Բարեկենդանին տոնելը բացատրվում է ուրախ լինելուն վերաբերվող այս կապակցությամբ, ինչպես որ Բարեկենդանն էր ուրախության մի օր Մեծի Պահոց տրտմալից շրջանից առաջ³:

Վարդանանց տոնը Մեծի Պահոց շրջանին նախորդող հինգշաբթի օրը տոնելը նաև հոգևոր մի այլ խորհուրդ ունի: Ինչպես գրում է Տ. Ղևոնդ քահանա Մայիլյանը. «Այդ օրերից հետո սկսվելու է Մեծ Պահքը՝ անձնաքննության և աղոթքի օրերը, երբ մեզանից ամեն մեկը պետք է քննի իր անցած ճանապարհը՝ հետագայում նույն սխալները չկրկնելու միտումով, հիշելու մեր հայրերի անցած ճանապարհը և նրանց հավատարիմ մնալու: Մեծի Պահոց օրերին ամեն մի անհատ պիտի վճռի, թե ո՞ւմ է պատկանում, ու՞մ վրա պիտի իր հույսը դնի, ո՞ր ճանապարհով պիտի գնա՝ Վասակի, թե՞ Վարդանի ու Ղևոնդի, այլ ճանապարհ չկա: Մեկը տանում է ստրկության ու մահվան, իսկ մյուսը՝ փրկության:

Մեծի Պահոց շրջանն էլ մի Ավարայր է ընդդեմ չար խավարի: Ահա այս խորհրդով էլ Եկեղեցին իմաստուն ձևով կարգել է տոների այս հերթականությունը՝ մինչև Մեծ Պահքի սկսվելը, մեզ խրատելով Վարդանանց օրինակով, Ղևոնդյանների նվիրումով»⁴:

Ղևոնդյանց տոնին նվիրված շարականները գրել են 11-րդ դարի նշանավոր մատենագիր և բանաստեղծ Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասերը, ինչպես նաև Ներսես Շնորհալի հայրապետը (կթղ. 1166-1173 թթ.), իսկ Վարդանանց նվիրված շարականների հեղինակն է Շնորհալի հայրապետը: Յուրաքանչյուր տոնի ներքո հավաքված շարականների ամբողջությունը կոչվում է կանոն, և Հայոց Եկեղեցու տոներին նվիրված շարականների գրքի՝ Շարակնոցի մեջ Ղևոնդյանց և Վարդանանց տոները ներկայացված են առանձին կանոններով:

¹ Նույն տեղում:

² Փավստոս Բուզանդ, *Պատմություն հայոց*, էջ 47:

³ Այս մասին տես Լ. Ա. Սարգսյան, Գ. Ս. Սիմոնյան, Ռ. Հ. Վարդանյան, *Վարդանանց տոնի կանոնականացումը*, Աստվածաբանական ֆակուլտետի տարեգիրք, Բ գիրք, Երևան, 2007, էջ 24:

⁴ Տ. Ղևոնդ քնն. Մայիլյան, *Ոսկեփորիկ*, Երևան, 1992, էջ 22:

Ղևոնդյանց նվիրված կանոնի առաջին շարականի առաջին տան մեջ ասվում է.

***Որ յառաջագոյն սահմանեցեր ըզփրկութիւն Հայաստանեայց,
Շնորհելով մեզ հրաւիրակ վերանելին ըվՍուրբ Գրիգոր
Օրհնեմք ըզքեզ ընդ զօրս անմարմնականացն՝ Հայր***

ամենակարող¹:

Շարականագիրն այս խոսքերով դիմելով Աստծուն և նկատի ունենալով, որ առաջինը հայ ժողովուրդն է պետականորեն ընդունել քրիստոնեությունը, ասում է, թե Հայր ամենակալ, որ սկզբնապես փրկությունը սահմանեցիր Հայաստան աշխարհի համար և մեզ շնորհեցիր Քո հրավիրակին՝ պատգամաբերին, երանելի Սուրբ Գրիգորին, օրհնում ենք Քեզ հրեշտակների զորքերի հետ միասին:

Երկրորդ տան մեջ ասվում է, որ Աստված Իրեն խաչակից ընտրեց քահանայից դասին՝ նրանցից կարգելով, նշանակելով հովիվներ և վարդապետներ: Երրորդ տան մեջ, ուղղակիորեն նկատի ունենալով Ղևոնդյանց նահատակ քահանաներին, ասում է, որ Քո անվանը զինվորյալները, ովքեր պայծառացան իրենց թափած արյամբ, հաղթությամբ պսակվեցին:

Ինչպես հայտնի է, պատարագը մատուցում են քահանաները: Քրիստոս, որպես բանական պատարագ, զոհ Իրեն մատուցեց աշխարհի փրկության համար: Ղևոնդյանց քահանաների՝ հանուն Հայոց աշխարհի նահատակությունը նման մի պատարագ ներկայացնելով և նկատի ունենալով նրանց նահատակությունը, այսինքն՝ պատարագվելը կրակապաշտների ձեռքով, ասում է, թե ամբարիշտների և ոչ մաքուրների ձեռքով նրանք որպես պատարագ մատուցվեցին աստվածային սեղանին:

Իր շեշտված հայրենասիրությամբ առանձնանում է հատկապես Ներսես Շնորհալու «Նորահրաշ պսակաւոր» շարականը, որը ոչ միայն Վարդանանց տոնին եկեղեցում է երգվել, այլև հնչել է թե՛ որպես ռազմի երգ և թե՛ նոր շրջանում կատարվել ազգային-հասարակական տարբեր հավաքույթներում: Ինչպես որ Եղիշեն է հիշում Վարդան Մամիկոնյանին և Ավարայրում նրա հետ ընկած նախարարներին՝ իրենց զինակիցների հետ, նույն ձևով էլ Շնորհալին է ոգեկոչում նրանց հիշատակը: Շարականի առաջին տունը նվիրված է Վարդան Մամիկոնյանին.

***Նորահրաշ պսակաւոր և զօրագլուխ առաքինեաց,
Վառեցար զինու հոգւոյն՝ արիաբար ընդդէմ մահու,
Վարդան քաջ նահատակ, որ վանեցեր ըլթշնամին,
Վարդագոյն արեամբդ քո պսակեցեր վեկեղեցի:***

Այլտերացիայի՝ նմանաձայնության սկզբունքով Վարդանին նվիրված առաջին տան մեջ Շնորհալին ընտրել է հատկապես վ-ով սկսվող բառեր: Միաժամանակ, քանի որ Վարդան Մամիկոնյանը պատմության մեջ հայտնի է նաև Կարմիր Վարդան անվանմամբ, ուր Կարմիրը հավաքական խորհրդանիշն է Ավարայրի հերոսների թափած վառ արյան, Շնորհալին իր պատկերները կազմում է վառ-ով սկսվող բառերով:

¹ *Ձայնքաղ շարական*, Վաղարշապատ, 1888, էջ 433:

Երկրորդ տունը նվիրված է Խորեն Խորխոռունուն, ով Ավարայրի ճակատամարտում եղել է հայոց երկրորդ գնդի հրամանատարը և այստեղ էլ նմանաձայնության նույն սկզբունքով ընտրված են խ-ով բառերը:

Անհրաժեշտ է նշել, որ բանաստեղծ կաթողիկոսը բանաստեղծական մեծ վարպետությամբ և ներշնչանքով կարողացել է թե՛ բանաստեղծության ծայրակապը պահել, թե՛ հիշվող նահատակների անվանը համահունչ նմանաձայնություն ստեղծել և թե՛ այս ամենը ներկայացնել բանաստեղծական հուզական և ներդաշնակ ձևի մեջ:

Հաջորդ՝ չորրորդ տունը նվիրված է Հմայակ Դիմաքսյանին, ուր այս նմանաձայնությունը արտահայտվում է **Հմայակ հոր ընծայեալ, հոգւովն, հանդիսադրէն** բառերով:

Համանման ձևով՝ հաջորդ տունը նվիրված է Տաճատ Գնթունուն: Նա անվանվում է «Տաճատ զարմանալի»: Այս տան մեջ էլ տ-ի կիրառմամբ նրա նահատակությունը՝ երկինք փոխվելը, ներկայացվում է «տարագնաց ելիք յերկինս» արտահայտությամբ: Այս նմանաձայնությունը վառ է արտահայտվում նրան նվիրված տան հատկապես վերջին երկու տողերում.

***Տաճատ զարմանալի՝ տաճար եղեալ Երրորդութեանն,
Տէրունեան սուրբ խորհրդոյն՝ տուն և տեղի արժանացեալ:***

Հաջորդ՝ Վահան Գնունուն նվիրված տան մեջ Վահան անունը ներկայացնում է սաղավարտ, պաշտպանիչ զրահ իմաստով՝ Ավարայրի այս նահատակին ներկայացնելով որպես հավատո և հայրենիքի պահպանության վահանի մի զրահը:

Յոթերորդ տունը նվիրված է Արսենին, ուր նա բնորոշվում է որպես «Արսէնն ցանկալի», իսկ ութերորդ տունը՝ Գարեգին Սրվանձտյանցին:

Ինչպես հայտնի է, համաձայն հայ մատենագրության, Թադեոս առաքյալը, գալով Հայաստան, Եդեսիայում նախ բժշկում է Աբգար թագավորին՝ իր հետ ունենալով Փրկչի կողը խոցած Աստվածամուխ Սուրբ Գեղարդը, ապա անցնում է Արտազ գավառ, ուր գտնվում էր Սանատրուկ թագավորը: Թադեոս առաքյալի վկայաբանությունում ասվում է, որ առաքյալի՝ Արտազում քարոզության ընթացքում շատերն են քրիստոնյա դառնում, այդ թվում և Սանատրուկի Սանդուխտ դուստրը, և երբ Սանդուխտը չի լսում հորը՝ ետ դառնալու քրիստոնեությունից, զայրացած Սանատրուկը նախ նահատակում է Սանդուխտին, ապա և՛ առաքյալին¹:

Արտազում Սանդուխտի և Թադեոսի նահատակության վայրում է կառուցված Թադեոս առաքյալին նվիրված Թադեի վանքը:

Վարդանանց մասին գրող պատմիչներից որևէ մեկի մոտ որևէ հիշատակություն չկա, թե Վարդանանք ուխտի եկած լինեն Թադեի վանք, որը հինգերորդ դարում դեռևս պետք է լիներ առաքյալի նահատակությունից հետո այստեղ կառուցված մատուռը, թեև բացառված չէ, որ Վարդանանք կամ հայոց բանակից մի խումբ զորականներ այցելեին նվիրական այս վայրը՝ հայցելու առաքյալի և սրբուհի կոյսի բարեխոսությունը:

¹ Տե՛ս *Մովսես Խորենացի*, աշխտ Ստ. Մալխասյանցի, Երևան, 1981, գիրք Գ, գլ. Լ-ԼԳ; *Սովերք Հայկականք*, Վենետիկ, 1853, հտ Ը:

Հատկանշական է, սակայն, որ այս գանձում ասվում է, թե Վարդանանք այստեղ երկրպագել են նաև Ս. Գեղարդին: Պատմական աղբյուրներն այս մասին ևս ոչինչ չեն հաղորդում: Ինչպես հայտնի է, 13-րդ դարի կեսից Ս. Գեղարդը սկսում է պահվել Պռոշյանների տոհմական տիրույթ դարձած Այրիվանքում, որը կարճ ժամանակ անց, ի պատիվ Ս. Գեղարդի, սկսում է անվանվել Գեղարդավանք:

Մատենագրական աղբյուրները նաև բավական քիչ տեղեկություններ են հաղորդում, թե մինչև Այրիվանքը որտեղ է պահվել Ս. Գեղարդը: Հնարավոր է, որ առաքյալի նահատակությունից հետո այն պահված լինի Արտազում: 1315 թ. Թադեի վանքում գրված մի ձեռագրի հիշատակարանում ասվում է, որ այն գրվել է «ի սուրբ և յերկնահանգէտ, ի հռչակաւոր ուխտս, ի յաթոռս և ի հանգիստ սուրբ առաքելոյս Թադէոսի, ընդ հովանեաւ ամենագաւր Աջոյն Յիսուսի, առ ոտս Սուրբ Աստուածային արեամբ ներկեալ նշանիս՝ Սուրբ Գեղարդեանս և սուրբ կուսին Սանդխտոյ»¹:

Թադեի վանքում 1330 թ. գրված Ավետարանի հիշատակարանում նույնպես հիշվում է Ս. Գեղարդը: Ձեռագրում ասվում է, որ այն գրվել է «ի գաւառս, որ կոչի Արտազ, ընդ հովանեաւ Սուրբ առաքելոյս Թադէոսի և աստուածամուխ Սուրբ Գեղարդեանս»²: Կարելի է եզրակացնել, որ ոչ թե այդ ժամանակ այդտեղ է պահվել Ս. Գեղարդը, այլ ժամանակին այդտեղ պահված Ս. Գեղարդը դարձել է վանքի հովանավոր գորություններից մեկը:

Վասն հավատո և վասն հայրենյաց գիտակցված նահատակության ընթացող Վարդանանք, ուստի, բացառված չէ, որ ուխտի գային Ավարայրի շրջագծում գտնվող՝ նահատակության գաղափարն իրենում խտացնող այս սրբավայրը, և որ հիշյալ գանձի հեղինակը մատենագրական մեզ ոչ հայտնի որևէ աղբյուրից կամ Արտազում պատմվող ավանդություններից վերցնել այս տեղեկությունը:

ԿԱՆՈՆ ՎԱՅԱՆԱՅ ԳՈՂԹՆԱՅԻՆՑ

Վահան Գողթնեցու նահատակությունը քանի որ տեղի է ունեցել մարտի 28-ին, ուստի նրա հիշատակը «Յայսմաւորքում» հիշվում է այդ օրը, իսկ շարժական տոմարով էլ այն հարաբերվում է Ջատիկին նախորդող շրջանի հետ:

Վահան Գողթնեցին ինչպես գիտենք, զավակն էր Գողթն գավառի իշխան Խոսրով Գողթնեցու, որին ևս 1200 հայ իշխանների հետ խաբեությամբ Նախիջևանի և Խրամի եկեղեցիներում հավաքելով այրում են արաբ ոստիկանի հրամանով 705 թվականին: Մյուս հայ իշխանների զավակների հետ նրան ևս Դամասկոս են ուղարկում, մահմեդականացնում և վերանվանում Վահաբ: Աչքի ընկնելով իր ուսմամբ և ընդունակություններով՝ Վահանը բարձր դիրքի է հասնում Դամասկոսում, դառնում ամիրապետի ատենադպիրը: 719 թվականին, երբ գերությունից վերադառնալու իրավունք է շնորհվում հայ իշխանների՝ Դամասկոս տարված զավակներին, Վահան Գողթնեցին ևս վերադառնում է Հայաստան և նորից քրիստոնյա դառնում՝ ենթարկվելով հալածանքների: Ցանկանալով հայտնապես դավանել քրիստոնեությունը՝ ետ է դառնում Դամասկոս, ամիրապետի մոտ ևս խոստովանում իր քրիստոնյա լինելը և նահատակվում գլխատմամբ:

¹ ԺԴ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, կազմեց Լ. Ս. Խաչիկյան, Երևան, 1950, էջ 114:

² Նույն տեղում:

Նրա վկայաբանության պատմության ծավալուն անվանումն է «Ողբ վասն չարեացն որ անցին ի վերայ աշխարհիս Հայոց ի ՃԾԲ [703] թուականութեանն հրկիզութեամբ եւ գերութեամբ ի հարաւային ազգէն Իսմայէլի, ընդ որում եւ վկայաբանութիւն Սրբոյն Վահանայ, որ էր որդի Ս. Խոսրովու Գողթեան Տեառն»¹:

ԳԱՆՁ ՆՈՐ ՎԿԱՅԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Նվիրված է հայոց նոր վկաներից Սիրուն Հիզանցուն կամ Խիզանեցուն, ով 25 տարեկանում Խիզանում նահատակվել է 1476 թ.: Նրա նահատակության պատմությունը գտնվում է մի քանի Հայսմավուրքներում²:

Որոշակի տարբերություններ սակայն կան նրա նահատակության հայսմավուրքային տարբերակի և գանձի միջև:

Վկայաբանության պատմության մեջ ասվում է, որ «Մայր սորա տաճկացաւ յազդմանէ չարին»: Այնուհետև պահանջում են, որ նա ևս հավատափոխ լինի: Գանձում սակայն մոր ուրացության մասին որևէ հիշատակություն չկա և չի հիշվում այն պահանջը, որով Սիրունին պարտադրում են հավատափոխ լինել:

Գանձի 8-րդ տողում ասվում է, որ նման էր Հովհաննես Մկրտչին, ում հիշատակը տոնվում է այդ օրը: Այս խոսքերից երևում է, որ գանձը գրվել է Սիրունի հիշատակի օրը կատարելու համար:

Հայսմավուրքում ասվում է, որ նահատակությունից հետո ցավագարները նրա արյամբ իրենց օծելով բուժվում են. «Եւ ժողովեալ բազում ցաւագարաց, և առեալ յարենէն ամբիժ սուրբ նահատակին, օծանէին զինքեանս և առժամայն առողջանային շնորհօքն Քրիստոսի»³:

Գանձում այս մասին զարմանալիորեն որևէ հիշատակություն չկա: Այնուհետև ասվում է, որ տեսնելով նման հրաշքը, այլահավատները ցանկանում են այրել Սիրունի մարմինը, որը Խիզանի իշխողը թույլ չի տալիս: Այս մասին ասվում է նաև գանձում, սակայն հրաշքների մասին քանի որ չի հիշվում, այնքան էլ հասկանալի չի լինում, թե ինչպես են ցանկանում այրել մարմինը:

Հայսմավուրքի պատմությանը ավելի մոտ է տալը, որը գանձի նման ընդգծված պատմական բնույթ ունի:

Այստեղ ասվում է, որ տանջանքներից հետո Սիրունը դիմում է իրեն չարչարողներին, որ թողնեն տուն գնա և խոսի ծնողների հետ: Նրանք ուրախանում են, կարծելով, թե Սիրունը երկնջում է և ցանկանում ուրանալ հավատը:

Տաղում անդրադարձ կա մոր ուրացման դրվագին: Սիրունը գալով տուն, մորը հարցնում է, թե ինչու նման քայլի դիմեցիր և որդուդ մահվան պատճառն ես դառնում: Մայրն արտասվելով ասում է, որ ինքը խաբվել է հավատն ուրանալով և որդուն հորդորում է, որ նա հավատարիմ մնա իր հավատին, որի համար մորը ծեծում են և հեռացնում տղայի մոտից:

Հայսմավուրքում այս դրվագի փոխարեն պարզապես ասվում է, որ երբ Սիրունին հայտնում են, թե քո մայրը ուրացել է և դու ևս պետք է ուրանաս, նա պա-

¹ *Սոփերք Հայկականք*, հտ. ԺԳ, Վենետիկ, 1852, էջ 1:

² Այս մասին տե՛ս Հ. Մանանդյան, Հ. Աճառյան, *Հայոց նոր վկաները*, Վաղարշապատ, 1903, էջ 313: Տե՛ս նաև Տեր-Դավթյան Ք, *Հայկական սրբախոսություն*. Վարքեր և վկայաբանություններ, Երևան, 2011, էջ 351-352:

³ Նույն տեղում:

տասխանում է, թե մայրը իր մայրն էր այն ժամանակ, երբ քրիստոնյա էր:

Ի տարբերություն գանձի, այստեղ հիշվում է ցավագարների նրա արյամբ բժշկության մասին:

Վարքի և գանձի ու տաղի բնագրային համեմատությունը ցույց է տալիս, որ, ըստ երևույթին, գոյություն է ունեցել այս վկայաբանության պատմության երկու տարբերակ, որն ի հայտ կգա Հայմավուրքի տարբեր ընդօրինակությունների հետագա քննությամբ:

ՈՏԱՆԱԴՈՐՍ ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ ԱՍԱՅԵԱԼ Ի ՎԵՐԱ ՅՈՒՄԿԱՆՆ ՈՐԴՈՅՆ ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԲԱՅԱՆԱՅԻՆ

Տեր Հուսիկի որդու՝ Ստեփաննոս քահանայի վարքը միջնադարում ժողովրդական մեծ տարածում գտած ստեղծագործություններից էր: Այն ոչ միայն Հայսմավուրքում է գտնվում՝ հունվարի 3-ի ներքո, այլև ձեռագիր ժողովածուներում և տարբեր հրատարակություններում հանդես է գալիս ժողովրդական սիրված մի շարք այլ գործերի և հատկապես «Պղնձե քաղաքի պատմության» հետ միասին¹:

Ինչպես նշում է Ք. Տեր-Դավթյանը. «Շնորհիվ հարազատությանը ժողովրդավիպական արձակին, հեքիաթային տարրի լայն օգտագործմանը, սյուժետային հետաքրքրաշարժ բովանդակությանը այն մեծ տարածում է գտել միջնադարյան գրականության մեջ»²:

Ստեփաննոս քահանան պատմական անձնավորություն է եղել: Ապրել է 13-րդ դարում և եղել է Բերկրիի գավառի Արգելան վանքի միաբան: Հեղինակ է մի շարք խրատական ստեղծագործությունների:

Վարքում, սակայն, նա հանդես է գալիս որպես եկեղեցական սրբակենցաղ անձնավորություն և որևէ անդրադարձ չի կատարվում նրա մատենագրական երկերին:

Վարքի սկզբում ասվում է, որ հայրը Արտամետ գյուղի քահանան էր: Հայաստան մոնղոլական ներխուժման ժամանակ 1224 թ. գերեվարվում և մի շարք այլ հայ գերիների հետ Թավրիզ վաճառքի է տարվում Հուսիկի կինը, ում գնում է մի մարմնավաճառ կին: Քահանայի կինը ասում է, ինքը կերպասագործության արհեստը գիտե և խնդրում է, որ այդ արհեստով զբաղվի:

Հուսիկ քահանան տեղից տեղ թափառելով և կնոջը որոնելով հասնում է Թավրիզ և հանդիպում կանանց մարմնավաճառության տվող կնոջը և նրանից հարցնում իր կնոջ մասին: Այդ կինը տեսնում է, որ խոսելիս քահանայի բերանից ինչպես է նրա շունչը՝ շնչառությունը բոցի պես ծավալվում: Նա քահանային է վերադարձնում կնոջը և անգամ գումար տալիս այն պայմանով, որ նրանք եթե տղա երեխա ունենան և նա քահանա դառնա, առաջին պատարագը մատուցի իր հոգու փրկության համար: Քահանան խոստանում է և կնոջ հետ վերադառնում Արտամետ: Նրանք տղա են ունենում և անունը դնում Ստեփանոս, ով շատ բարեպաշտ և աղքատասեր էր:

Մի անգամ, երբ հացի մեծ սղություն կար, պատանին իրենց ցորենը տանում

¹ Տես Ք. Տեր-Դավթյան, Հայկական սրբախոսություն, էջ 178-179:

² Նույն տեղում, էջ 178:

է ջրաղաց աղալու և ալյուրը բաժանում է այնտեղ հավաքվածներին: Դատարկ պարկը սպիտակ մոխիր և ավազ է լցնում և գրաստին դրած տանում իրենց բակում թողնում ու ինքը հեռանում է, որպեսզի ծնողները չզայրանան թե ինչու է ալյուրը բաժանել:

Հայրը չիմանալով այս մասին ավազը տանում է տուն և կինը խմոր է հունցում և հաց թխում, որովհետև ավազը ալյուր էր դարձել: Ծնողները սպասում են իրենց որդուն, ապա հայրը գնում է որոնելու նրան:

Ճանապարհին մի ծերունի ասում է, որ նրա տղան գնացել է Բերկրիի գավառի Արգելան վանքը: Հայրը այնտեղ գտնում է նրան, ասում, թե ուր թողեցիր և գնացիր, որ իրենք բերված ալյուրից երեկոյան հաց են թխել և սպասել իրեն: Ստեփանոսը իմանալով, որ իր բերած ավազը և սպիտակ մոխիրը ալյուր են դարձել, ցնցվում է տեղի ունեցած հրաշքից և երգվում այլևս դուրս չգալ վանքից:

Հայրը պատմում է մորը գերեվարելու և իրենց տված խոստման մասին, որ առաջին պատարագը իրենց որդին այդ կնոջ համար է մատուցելու: Քահանայական աստիճան ընդունելով Ստեփանոսը այդպես էլ վարվում է: Ս. Պատարագի մատուցման ժամանակ Ստեփանոսին երևում է արյան ծովի մեջ ընկղմված կինը և պատարագի ընթացքում աստիճանաբար դուրս գալիս արյան միջից: Որպեսզի կինը լիովին դուրս գա և մաքրվի արյունից՝ իր գործած մեղքերից, Ստեփանոսը երկու պատարագի տևողությամբ պատարագ է մատուցում:

Սարսափած իր տեսած արյան ծովից երգվում է, որ այլևս չի պատարագելու և իր մատուցած միակ պատարագով մնացյալ կյանքը կրոնավորում է սրբակենցաղ վարքով:

Վախճանվելուց հետո նրա շիրիմը սրբատեղի է դառնում, թերևս երկրորդը Նարեկացու գերեզմանից հետո:

Գանձը հարազատորեն վերարտադրում է ոչ միայն վարքի ժողովրդական տարերքը, այլև զուգահեռ ընթանում ներկայացվող պատմությանը և այն միտքն է ընդգծվում, որ մատուցված մի պատարագով Ստեփանոս քահանան ապրեց «զաւուրս կենաց յերկրի»:

ՍՈՒՐԲԳՐԱՅԻՆ

Ծննդ. Ա 27 – 152, 307
 Ծննդ. Բ 10 – 136
 Ծննդ. Բ 17 – 209
 Ծննդ. Գ 10-14 – 209, 314
 Ծննդ. Գ 17 – 255
 Ծննդ. Գ 18 – 209
 Ծննդ. Գ 19 – 314
 Ծննդ. Գ 21 – 283
 Ծննդ. Գ 22-24 – 126, 153, 209, 307
 Ծննդ. Գ 3 – 152
 Ծննդ. Գ 9-11 – 147, 255
 Ծննդ. Դ 25-28 – 34, 39
 Ծննդ. Դ 8 – 34
 Ծննդ. Ե 24-34
 Ծննդ. Զ 14-21 – 34
 Ծննդ. ԺԴ 18-20 – 34
 Ծննդ. ԺԵ 3-6 – 58
 Ծննդ. ԺԸ 8 – 153
 Ծննդ. ԺԹ 24 – 153
 Ծննդ. ԻԲ 1-19 – 35, 139
 Ծննդ. ԻԲ 10-12 – 39
 Ծննդ. ԻԲ 12-19 – 147, 195
 Ծննդ. ԻԴ 15-22 – 58
 Ծննդ. ԻԸ 12-16 – 40, 137
 Ծննդ. Լ 22-24 – 35
 Ծննդ. ԼԳ – 147
 Ծննդ. ԽԹ 26 – 40

Ելք. Գ 2-4 – 55, 67, 74,
 Ելք. ԺԵ 27 – 115, 389
 Ելք. ԺԶ 32-35 – 112, 333
 Ելք. ԺԹ 3-6 – 40
 Ելք. ԻԸ 28 – 115
 Ելք. ԻԸ 4 – 112
 Ելք. ԼԱ 18 – 143

Թիւք ԺԷ 5-9 – 56, 72, 74
 Թիւք ԻԴ 17 – 64
 Թիւք ԻԷ 12-13 – 49

Բ Օր. ԼԲ 2 – 59

Դատ. Զ 38-40 – 55

Ա Թագ. Ա 20 – 40, 377
 Ա Թագ. ԺԶ 13 – 44
 Ա Թագ. ԺԶ 23 – 44
 Ա Թագ. ԺԷ 34 – 44

Ա Թագ. ԺԷ 40-54 – 43
 Բ Թագ. ԺԱ 13 – 45
 Դ Թագ. Բ 11 – 147, 153, 195, 205, 333

Սաղմ. ԼԶ 35 – 116
 Սաղմ. Ծ 50 – 18
 Սաղմ. ՀԱ 10 – 65
 Սաղմ. ՀԱ 6 – 37, 55, 376
 Սաղմ. ԶԸ 13 – 84
 Սաղմ. ՃԺԲ 112 – 18
 Սաղմ. ՃԻ 120 – 18
 Սաղմ. ՃԼԱ 8 – 67
 Սաղմ. ՃԼԲ 3 – 59
 Սաղմ. ՃԽԲ 142 – 18

Երգ. Բ 12 – 102
 Երգ. Դ 12 – 56
 Երգ. Դ 6 – 56, 74
 Երգ. Է 8 – 70

Յոք. Ա 12 – 378
 Յոք. Ա 18-19 – 47
 Յոք. Բ 8 – 48
 Յոք. Բ 9-10 – 48
 Յոք. ԼԲ 22 – 31

Եսայի Է 14 – 37, 55, 59, 65, 84, 377
 Եսայի ԺԱ 1-2 – 72, 120
 Եսայի Խ 3 – 101, 138

Միքիա Ե 2 – 37

Մաղաք. Գ – 55

Յունան Բ 1-11 – 49
 Յունան Գ 4 – 49
 Յունան Գ 5-10 – 50

Դան. Բ 34 – 56
 Դան. Է 9 – 139

Զաք. Զ 2-6 – 139

Երեմ. ԼԱ 15 – 106, 108, 389

Եզեկ. Ժ1-17 – 40, 137, 396

Եզեկ. ԻԳ 24 – 139
 Եզեկ. ԻԷ 5 – 389

Մատթ. Ա 8-25 – 91, 120
 Մատթ. Ա1 – 42, 377
 Մատթ. Ա19 – 154
 Մատթ. Բ 11-12 – 154
 Մատթ. Բ 16-18 – 105, 106, 107, 108
 Մատթ. Բ 18 – 389
 Մատթ. Գ 1 – 96
 Մատթ. Գ 13 – 97, 103, 138
 Մատթ. Գ 14 – 97, 193
 Մատթ. Գ 15 – 94
 Մատթ. Գ 16-17 – 91, 94, 97, 99, 101, 103, 109, 120, 121, 126, 140, 193, 247, 283, 314
 Մատթ. Գ 2 – 97, 99
 Մատթ. Գ 3 – 20, 91, 101
 Մատթ. Գ 4 – 101
 Մատթ. Գ 8-11 – 91
 Մատթ. Դ 1-11 – 99, 109, 120, 140, 247
 Մատթ. Դ 18-25 – 109, 110, 118, 120
 Մատթ. Դ 19 – 109
 Մատթ. Դ 21 – 120
 Մատթ. Դ 3-4 – 193
 Մատթ. Ե 13-14 – 118, 248
 Մատթ. Ե 3-12 – 110
 Մատթ. Թ 9 – 397
 Մատթ. Ժ 1-15 – 109
 Մատթ. Ժ 27 – 118
 Մատթ. ԺԱ 14 – 99
 Մատթ. ԺԱ 29-260
 Մատթ. ԺԳ 1-12 – 92
 Մատթ. ԺԳ 53-58 – 120
 Մատթ. ԺԴ 11 – 98
 Մատթ. ԺԴ 4 – 93, 99
 Մատթ. ԺԴ 8 – 97
 Մատթ. ԺԶ 18 – 118
 Մատթ. ԺԷ 1-8 – 121
 Մատթ. Ի 22-23 – 121, 392
 Մատթ. ԻԵ 21 – 205
 Մատթ. ԻԵ 34 – 45, 57, 138, 163, 233
 Մատթ. ԻԶ 67 – 87
 Մատթ. ԻԷ 29 – 87
 Մատթ. ԻԷ 46 – 127, 209, 314

- Մատթ. ԻԷ 48 - 87, 126
 Մատթ. ԻԷ 51 - 284
 Մատթ. ԻԸ - 110
 Մատթ. ԻԸ 1-6 - 127, 154
 Մատթ. ԻԸ 16-20 - 110, 127, 194
 Մատթ. ԻԶ 31-46 -121

 Մարկ. Ա 11 - 91, 97, 99, 103, 109
 Մարկ. Ա 12-13 - 94, 99, 109, 120, 140
 Մարկ. Ա 16 -20 - 109, 110, 115, 118, 120
 Մարկ. Ա 19-20 - 103, 120, 392
 Մարկ. Ա 3 - 91, 94, 101, 138
 Մարկ. Ա 4 - 91, 96, 97, 99, 101
 Մարկ. Ա 6 - 91, 101
 Մարկ. Ա 7 - 101
 Մարկ. Ա 9 - 97, 120, 126, 140
 Մարկ. Գ 13-19 - 109
 Մարկ. Ե 41 - 64
 Մարկ. Զ 1-6 - 120
 Մարկ. Զ 14-29 - 92
 Մարկ. Զ 18 - 93, 99
 Մարկ. Զ 24 - 97
 Մարկ. Զ 28 - 98
 Մարկ. Զ 7-13 - 109
 Մարկ. Ը 5-9 - 284
 Մարկ. Թ 2-12 - 121
 Մարկ. Թ 49 - 118
 Մարկ. Ժ 38 - 392
 Մարկ. Ժ 38-40 - 121
 Մարկ. ԺԴ 27-42 - 121
 Մարկ. ԺԴ 53-65 - 87
 Մարկ. ԺԵ 17 - 87
 Մարկ. ԺԵ 23 - 87
 Մարկ. ԺԵ 34 - 127
 Մարկ. ԺԵ 36 - 126
 Մարկ. ԺԶ - 110
 Մարկ. ԺԶ 1-8 - 127
 Մարկ. ԺԶ 14-18 - 110, 127
 Մարկ. ԺԶ 19 - 284, 314

 Ղուկ. Ա 13 - 101
 Ղուկ. Ա 20 - 153
 Ղուկ. Ա 26 - 154
 Ղուկ. Ա 28 - 54, 120
 Ղուկ. Ա 32-33 - 43

 Ղուկ. Ա 40-41 - 41, 91, 94, 96, 99, 103
 Ղուկ. Ա 42 - 60, 91
 Ղուկ. Ա 48 - 382, 383
 Ղուկ. Ա 63-64 - 91, 94, 101
 Ղուկ. Ա 7 - 68
 Ղուկ. Բ 14 - 154
 Ղուկ. Բ 8-20 - 154, 332
 Ղուկ. Գ 19-20 - 92
 Ղուկ. Գ 21 - 103, 126, 140
 Ղուկ. Գ 22 - 91, 97, 99, 101, 103, 109, 120
 Ղուկ. Գ 3-8 - 91, 99, 101
 Ղուկ. Գ 4 - 68, 91, 138
 Ղուկ. Գ 6 - 97
 Ղուկ. Դ 1-13 - 94, 99, 109, 120, 140
 Ղուկ. Դ 16-17 - 120
 Ղուկ. Ե 1-11 - 109, 110, 120
 Ղուկ. Զ 12-16 - 109
 Ղուկ. Զ 20-23 - 110
 Ղուկ. Թ 1-6 - 109
 Ղուկ. Թ 28-36 - 121
 Ղուկ. Թ 7-9 - 92
 Ղուկ. Ժ 19 - 110
 Ղուկ. ԺԳ 4 - 106, 108, 389
 Ղուկ. ԺԵ 11-32 - 136
 Ղուկ. ԺԵ 23 - 396
 Ղուկ. ԺԹ 17 - 205
 Ղուկ. ԻԲ 31-46 - 121
 Ղուկ. ԻԲ 54-55 - 87
 Ղուկ. ԻԲ 63-67 - 87
 Ղուկ. ԻԳ 36 - 87, 126
 Ղուկ. ԻԳ 42-43 - 126
 Ղուկ. ԻԴ - 110
 Ղուկ. ԻԴ 1-6 - 127, 209
 Ղուկ. ԻԴ 36-49 - 110, 127

 Յովհ. Ա 1 - 396
 Յովհ. Ա 14 - 147, 308
 Յովհ. Ա 27 - 101
 Յովհ. Ա 29 - 94, 95, 96, 97, 101, 104, 109
 Յովհ. Բ 1-11 - 120
 Յովհ. Ե 2-4 - 429
 Յովհ. Թ 6 - 284
 Յովհ. ԺԱ 11 - 147, 398
 Յովհ. ԺԱ 16 - 133, 150
 Յովհ. ԺԱ 21 - 147, 150
 Յովհ. ԺԱ 3 - 398
 Յովհ. ԺԱ 35 - 148, 150

 Յովհ. ԺԱ 39 - 148, 150
 Յովհ. ԺԱ 41 - 148
 Յովհ. ԺԱ 43-44 - 150, 151
 Յովհ. ԺԱ 45-46 - 149
 Յովհ. ԺԱ 6 - 147
 Յովհ. ԺԳ 23 - 61
 Յովհ. ԺԳ 25 - 121
 Յովհ. ԺԳ 36 - 38, 121
 Յովհ. ԺԹ 13-14 - 87
 Յովհ. ԺԹ 19-24 - 87, 426
 Յովհ. ԺԹ 2 - 87
 Յովհ. ԺԹ 27 - 127, 381, 393
 Յովհ. ԺԹ 29 - 87-126
 Յովհ. ԺԹ 34-35 - 127
 Յովհ. Ի - 110
 Յովհ. Ի 1 - 127
 Յովհ. Ի 19-23 - 110, 127, 133, 210, 314
 Յովհ. Ի 24-25 - 127, 130, 131, 133, 210,
 Յովհ. Ի 26 - 129, 314
 Յովհ. Ի 27-28 - 127, 132, 395
 Յովհ. Ի 4 - 121
 Յովհ. ԻԱ 1-2 - 127, 133

 Գործք. Ա 14 - 381
 Գործք. Ա 17 - 134
 Գործք. Ա 25-26 -134
 Գործք. Ա 4-5 - 111
 Գործք. Ա 6-8 - 110, 314
 Գործք. Բ 1-13 - 111
 Գործք. Բ 14-36 -111
 Գործք. Բ 6-7 - 284
 Գործք. Զ 8 - 114
 Գործք. Է 54-59 -116, 135
 Գործք. Թ 15 - 115
 Գործք. ԺԲ 1-2 -122, 392
 Գործք. ԺԲ 23 - 94, 95
 Գործք. ԺԸ 28 - 44

 Ա Կորն. Դ 6 - 118, 135,

 Եբր. Թ 4 - 54, 67. 68, 72, 74

 Յայտն. Ե 8 - 54

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ա

Ադեն (դրախտ) 136
 Աթենք 256, 413, 434
 Ալանիա 311, 426
 Ակոռի 433, 434
 Աղբակ 125
 Աղեքսանդրիա 137, 140, 144, 247, 249, 257, 266, 284, 391, 401, 402, 409, 410, 420
 Աղուանք 342, 348, 359
 Այրիվանք 28, 447, 448
 Անգլիա 403
 Անթիլիաս 6, 26, 382, 383, 395, 440, 442
 Անտիոք 137, 138, 142, 145, 262, 264, 265, 295, 296, 397, 413
 Ապամիա 143
 Ասիա 142
 Ասորիք 57, 134, 140, 166, 307, 400
 Արաբացոց երկիր 65, 139
 Արաձանի 426, 435
 Արարադեան լեռոն 333, 433, 438
 Արբանէս 134
 Արգելանի վանք 373, 374, 375, 450, 451
 Արեւելք 142
 Արիագոն գիւղ 257
 Արծկէ 301
 Արտագ գաւառ 360, 435, 436, 447, 448
 Արտամետ 324, 372, 373, 434, 450
 Աարայրի դաշտ 444-448
 Աւետեաց երկիր 389
 Ափրիկա 271, 272

Բ

Բաբելոն 117, 140
 Բագրեանդ գաւառ 426, 427
 Բաղամիտ 134
 Բեթանիա 147, 150
 Բեթղահէմ 105-108, 310, 332, 388, 389
 Բերդաձոր (Ռշտունիք) 10
 Բերկրի 373, 374, 450, 451

Բիւզանդիոն 204, 257, 265, 402

Բուլղար 140

Գ

Գալիլիա 110, 120, 121, 190, 194, 273
 Գաղիա 416
 Գամիրք 231, 256, 321
 Գեթսեմանի 62, 77, 81, 89, 385, 392, 440
 Գեհոն 139, 140
 Գեղարդավանք 28, 447, 448
 Գիսանէ տեղիքն (տէս նաև Մշոյ Սուրբ Կարապետ) 104
 Գողգոթա 273, 287, 333
 Գողթն գաւառ 448, 449
 Գոնիա 401

Դ

Դաբան 167
 Դաղմատիայ 140, 271
 Դամասկոս 448
 Դանոբ 271
 Դկադ 140

Ե

Եգիպտոս 112, 140, 143, 144, 163, 203, 391, 400
 Եղեմոն 124
 Եղեսիա 281, 302, 303, 305, 307, 309, 310, 315, 424, 440, 447, 448
 Եկեղեց գաւառ 332
 Եղիմ 389, 390
 Եմաւոն 139
 Երեւան 6, 12, 15, 16, 18-22, 24-30, 382, 387, 392, 396, 402-405, 409, 416, 418-420, 423, 425, 427, 429, 431, 433, 435-437, 439, 441, 444-450
 Երզնկա 30
 Երուսաղէմ 44, 73, 75, 78, 110, 111, 134, 140, 177, 190, 194, 196, 215, 268, 269, 272, 274, 277, 278, 284, 286, 287, 295, 308, 331, 336, 339, 351, 385, 392,

393, 400, 401, 415, 416, 418-421, 426, 437-440
 Եւրոպա 271, 416
 Եփեսոս 122, 137, 243, 244, 287, 393, 419, 420
 Եփրատ 139-141, 230, 312, 313, 315, 318

Զ

Զարեանդ 427
 Զմիւռնիա 137, 400, 421

Թ

Թաբար 84, 121, 172
 Թաղէի վանք (Արտագ գաւառ) 447-449
 Թարսիս 49, 65
 Թարթէզ 372, 450
 Թեբայիդէ 160
 Թիլ աւան 342, 441
 Թիաս 141
 Թորդան 332, 436

Ի

Իկոնիա 189
 Իսպանիա տէս Սպանիա
 Իսրայէլ 35, 40, 44, 46, 59, 64, 95, 111, 117, 123, 182, 245, 281, 335, 389
 Իտալիա 271

Լ

Լատին աշխարհ 271
 Լիբանան 116
 Լիբիա 140, 144
 Լիկիա 400
 Լիմ 10
 Լուսաղբիւր 327, 332, 436, 438, 439
 Լփինք 359

Խ

Խայիտայ 220
 Խիզան 10, 449, տես նաև Հիզան
 Խլաթ 10
 Խողցա գաւառ 134
 Խոր Վիրապ 329, 334, 394, 435, 437
 Խորասան 124, 294

Խոսժաստան 121, 124
Խրամի եկեղեցի (Նախիջե-
ան) 448, 449

Ծ

Ծաղկաւտ լերինք 426
Ծաղէից աշխարհ 359

Կ

Կանա 120
Կապադովկիա 432
Կարմիր ծով 389
Կաֆա 10
Կեսարիա 252, 387, 410, 412
Կիլիկիա 443, 444
Կիպրոս 306, 398, 434
Կոկիսոն 259, 414
Կոմանա 259, 260, 264
Կոստանդնուպոլիս 141, 242,
244, 257, 262-264, 287,
292, 304, 305, 332, 334,
338, 377, 378, 380, 382,
384-386, 388, 391-395,
398-400, 402, 404-407,
409-416, 418-437, 440-443
Կորդոք 359
Կրծանիս գիւղ 10

Հ

Հայաստան 28, 73, 122, 124,
163, 166, 285, 292, 308,
312, 314, 318, 326, 331,
332, 334, 336, 344, 345,
349, 352-355, 357-360,
363, 383, 385-387, 394,
420-423, 426, 429-441,
445-450
Հայոց տուն 57, 104, 348
Հելլադա 140, 145
Հերմոն 84
Հիզան (Խիզան) 366, 368
Հնդկաց աշխարհ 65, 134,
139
Հոգեաց վանք 382
Հոնաց աշխարհ 359
Հոամ 106, 108, 389
Հոոմ 285, 286, 308, 327,
341, 417, 418, 425, 426,
440
Հրէաստան 278, 310

Ձ

Ձիթենեաց լեռ 88, 383, 386

Ղ

Ղութիլի գիւղ 10
Ղրիմ 6

Ճ

Ճահուկ 439

Մ

Մանեա այր 331, 334, 435-
440
Մասիս 323, 433, 434, 439
Միջագետք 134, 140, 142,
307, 310, 409
Մծբին 166, 323, 359, 434
Մոսկուայ 385
Մուշ 387, 388

Յ

Յաղիմ 112, 115, 117, 390
Յոպէ 49
Յորդանան 91, 95, 96, 101,
104, 109, 112, 120, 126,
140, 169, 190, 193, 242,
283, 314, 344, 390, 391

Ն

Նազարէթ 57, 58, 120, 273
Նախիջեվան 448, 449
Նեղոս 124, 140, 394
Նեոկեսարիա 421, 422
Նիկիա 242, 244, 253, 282,
285, 342, 400, 412, 419,
420, 421, 436, 441
Նինուէ 49, 182
Նիտրական լեռոն 166
Նպատ լեռոն 443

Շ

Շահաստան 372 տէս Թաւ-
րիզ

Ո

Ոստան 324
Ոռհայ տէս Եդեսիա
Ուրմիայ 125

Պ

Պաղեստին 272, 308
Պատմոս կղզի 121, 122, 137,
393, 416
Պարծիս գիւղ 134, 395
Պարսկաստան 124, 411

Պրորատիկէի աազան 311,
428-430

Ջ

Ջաւախք 432
Ջորեհանգիստ 332, 437,
438
Ջրաբաշխ լեռոն 426, 428

Ռ

Ռշտունիք 10, 134, 351, 395,
434

Ս

Սաբայ 65
Սաղիմ տէս Երուսաղէմ
Սանիր լեռ 103, 389
Սանկտ Պետերբուրգ 419
Սանտիագո Դէ Կոմպոստե-
լա 392
Սեբաստիայ 231, 233, 235,
238-240, 403, 407
Սելեւկիայ 292
Սելովմ 106, 108, 389, 428-
430
Սեպուհ լեռոն 331-334,
336, 337, 437-440
Սերորէ տեղի 331, 336, 437
Սինա լեռ 67, 82, 165,
191, 195, 205, 438
Սիոն 37, 42, 59, 66, 67,
74, 101, 114, 115, 136, 163,
165, 173, 175, 179, 198,
211, 213, 216, 217, 225,
234, 246, 268, 275-277,
293, 307, 312, 319, 326,
335, 339, 351, 368
Սիս 294, 422
Սինիք 360
Սողոմ 153
Սուկաւտ լեռոն 311, 313,
426-431
Սուրբ Էջմիածին 18, 326,
388, 389, 402-404, 417,
421, 428, 435-437, 440,
441, 443, 446, 449, 450
Սուրբ Թովմայի վանք 134,
395
Սուրբ Կարապետ (Տարան)
164, 387, 388
Սուրբ Ղազար 12, 430
Սուրբ Մինաս եկեղեցի 402

Սուրբ Յակոբ (Իսպանիա) 393	398, 413, 428, 429, 431-434, 437, 447, 449	Օ Օթեաց խաչ 394, 395
Սուրբ Նշան (Վարագ) 339, 440	Վիեննա 25, 404 Վրաստան 348, 359	Ֆ Ֆինիստերեան թերակղզի 392 Ֆռանկստան 271
Սուրբ Սուփիա (Նիկիա) 253, 412	Տ Տարան 387 Տարսոն 198, 199, 286, 401 Տիրերիայ ծով 109 Տիգրիս 139, 140 Տիրամօր Վերափոխման եկեղեցի (Գեթսեմանի) 441 Տոսպ գաւառ 434	
Սուրբ Քառասունք (Սեբաստիայ) 237	Ց Ցիպնայ վանք 10	
Սպանիայ 121, 122, 392, 393, 416	Փ Փարիզ 26, 404, 431, 438 Փիսոն 139	
Ստամպուլ տէն Կ. Պոլիս	Ք Քաջբերունիք 11 Քորեբ լեռ 333, 438 Քուշանաց երկիր 353, 359	
Սրբոց Յակոբեանց վանք (Երուսաղէմ) 393		
Սրբոց Սուքիասեանց գերեզման 430		
Վ Վաղարշապատ տէն Սուրբ Էջմիածին		
Վան 10		
Վասպուրական 434		
Վատնեան դաշտ 343, 442, 443		
Վարագայ լեռոն 339, 404, 440, 443		
Վենետիկ 11, 12, 18, 20, 377, 379, 381, 390-393,		

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐ

Աբգար թագաւոր Հայոց, Ա
դ. 124, 281, 302, 307-310,
315, 383, 415, 418, 425,
426, 447, 448¹

Աբղէ 40

Աբղիու մարգարէ* 182

Աբեղեան Մ. 16, 432

Աբերիկոս եպս. յերապոլսոյ
243

Աբէլ

-Որդի Ադամայ* 34, 35,
86, 180, 181, 333

-Գրիչ, 1317 թ. 396

Աբիբա սարկաւագ ընդ Գու-
րիասայ, նհտ. 302, 304,
423, 424

Աբիսողոմ սրկ., նհտ. 243,
247, 248, 409

Աբրահամ

-Նահապետ* 35, 39, 44,
58, 84, 86, 94, 116, 139,
143, 173, 181, 333

-Ղեւոնդեանց քահանա-
ներից 352, 361

-Եղբայր Գրիգոր ստացողի
262, 368

Ագաբոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Ագադրոն փիլիսոփայ 429

Ագաթանգեղոս, պատմիչ Ե
դ. 387, 416-418, 420, 425,
431, 435, 440, 441

Ագաթիա կոյս 173

Ագդիոս՝ ի Քառասնիցն 231

Ադամ նախահայր* 34, 37,
39, 53, 54, 56, 57, 64, 84-
86, 99, 112, 130, 146, 147,
150, 153, 163, 164, 169,
181, 205, 208, 209, 225,
281, 283, 289, 307, 314,
376, 379, 381, 386, 390,
398

Ադոնց Ն. 404

Ագարիա

-Ասու*. յերից մանկանցն
41

-Քիյ, գրիչ 1489 թ. 10

Աթանագինէս

-Եպս, նահատակ, Դ դ.
սկիզբ. 243, 387

-Յուսիկ Ա կթղ.ի որդին
442

Աթանաս եպս. Աղէքսան-
դրու (296-372 թթ.) 243,
283-286, 289, 410, 420,
421

Աթանասիոս՝ ի Քառասնիցն
231

Ալէքսիանոս

-Կամաւոր աղքատ 208

-Գրիչ. 1474 թ. - Էջ 10

Ալի 371

Ալիշան Ղ. 413, 428, 434

Ակակ պիղծն 286

Ակակիոս՝ ի Քառասնիցն
231

Ակինեան Ն. 25

Ահարոն՝ եղբայր Մովսէս
մարգարէի* 35, 52, 74,
94, 115, 173, 182, 245, 333

Աղէքսանդր

-Մակեդոնացի 302

-Պատրիարք Աղէքսան-
դրացի, Դ դ., 243, 285,
420, 421

Աղէքսանդրոս

-Դուքս 198-200

-Ի Քառասնիցն 231

Աճառեան Հ. 30, 403, 449

Ամաղէկ* 443

Ամբակում մարգարէ* 40,
182, 289

Ամովս* 40, 182

Ամփիլոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Անակ 436

Անանիա

-Մեկն յերից մանկանցն*
41, 182

-Առաքեալ* 117

-Նարեկացի, Ժ դ., 243

Անասեան Յ. 444

Անաստաս քիյ., սրբ. 252,
412

Անատալ Զաւրավար, Ե դ.
359

Անգէոս

-Մրգ.* 182

-Ի Քառասնիցն 231

Անդրէաս առաքեալ* 89,
90, 110, 114, 115, 118

Անդրոնիկոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Անթիպատրոս Բոստրացի
394

Աննա

-Մայր Սամուէլ մարգարէի*
173, 281, 377

-Մայր Մարիամ Աստուա-
ծածնի 52, 173, 377-379,
386

-Մարգարէուհի* 173

-Մայր Կիւրէղ Երուսաղէ-
մացոյ 190-192, 194-196,
278, 400, 401, 418

Աննա քահանայապետ* 40,
41

Անտոն Անապատական 63,
160-166, 399, 400

Անտոնիոս դատարար 302

Աշխէն թագուհի 431, 435

Աշճեան Մ. Արք. 392, 432

Ապաղինար աղանդաւոր
244, 246, 309

Ապաւոյս՝ ՀԲ-իցն* 117

Ապէլիոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Առաքել

- Բաղիշեցի, զանձասաց
7, 24, 27-29, 32, 34, 36,
39, 41, 45, 46, 53, 57,
73, 75, 76, 78, 96, 98,
100, 106-108, 119, 125,
129, 133, 136, 138, 150,
151, 156, 161, 174, 175,
187, 189, 192, 193, 195,
199, 202, 205, 211, 221,
223, 228, 232, 241, 244,
248, 250, 251, 261, 265,
267, 282, 317, 321-324,
326, 328-330, 334, 338,
342-344, 346, 348, 353,
355-357, 376, 379, 380,
383, 387, 394, 442

-Սիւնեցի, զանձասաց 27,
28, 32

Ասանէթ, կին Յովսէփայ
գեղեցկի* 173

Ասինկրիտոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Ասքանազեան տոհմ 353

¹ Աստղանիշով ներկայացում
են սուրբգրային անուանում-
ները

Ավգերեան Մ. 428, 430
 Ավդալբեկեան Մ. 12, 27
 Ատոմ Ոստանեցի 90, 263, 325, 383, 384, 386
 Արամ Նահապետ 149, 309, 310, 332, 353
 Արամազդ 295
 Արեւշատեան Ա. 24
 Արիոս Աղեքսանդրացի՝ հերձուածող 242, 244, 246, 247, 250, 276, 285, 286, 309, 323, 409
 Արիստակէս Ա Պարթեւ (կթղ. 325-333 թթ.) 243, 328, 342, 343, 419-421, 436, 441, 442
 Արիստարքոս՝ ՀԲ-իցն* 117
 Արկադէոս կայսր, Դ դ., 276, 382, 309, 317, 416, 419
 Արշակ Ա Արշակունի 359
 Արշակունիք 359, 426, 430, 431
 Արշէն երեց՝ Ղետնդեանց նահատակներից 352, 353, 355, 361
 Արշամ 307, 309
 Արսէն
 -Անապատական 160, 164
 -Վարդանանց նահատակներից 357, 358, 360, 362, 447
 Արտակ՝ Վարդանանց նահատակներից 357, 358, 360, 362
 Արտաշէս թագաւոր* 312, 315, 359, 426
 Արտեմաս՝ ՀԲ-իցն* 117
 Արքեդայոս Դ դ. 441
 Աւետիս՝ ի Քառասնիցն 231
 Աւետիքեան Գ. 18
 Աւերիցեւ Ս. 385
 Անտիփրիոս Ճգնաւոր 164
 Ալքսենդրիոս (Եստրատիոսեանց) 214, 215

Ք

Քաբիլաս 243
 Քազարատ եպս. Տոռոմենիոյ 243
 Քաղլահ 311, 313, 316
 Քառնաբաս
 -Առաքել* 117

-Եպիսկոպոսական տեղապահ Կիպրոս կղզու 306
 Քարաղամ Անտիոքացի 243
 Քարդուղիմէոս Առաքել* 80, 90, 110, 114, 115, 119, 124, 125, 384-386, 394
 Քարթիկեան Հ. 425
 Քարուք* 182
 Քարսաբաս՝ ՀԲ-իցն* 117
 Քարսեղ Կեսարացի 329-379 թթ. 243, 252-256, 260, 292, 410-413
 Քասիլիսկոս սրբ. (Կոկիսոն) 414, 415
 Բեկիար* 180, 188, 223, 228
 Բենիամին* 106
 Բիքիանոս՝ ի Քառասնիցն 231
 Բիւռոս 122, 394 տես նաև Դեմնոս

Գ

Գաբրիէլ հրեշտակ* 43, 54, 57-59, 64, 73, 84, 87, 88, 95, 153, 158, 380, 381, 385, 386
 Գադ՝ որդի Յակոբայ* 40
 Գաիոս՝ ի Քառասնիցն 231
 Գալուստեան Շ. 403, 423
 Գամաղիէլ* 269
 Գայիանէ մայրապետ 173, 339-341, 440
 Գայիոս՝ ՀԲ-իցն* 117
 Գառնիկ ճգնաւոր 332, 435-437
 Գարեգին՝ Վարդանանց նահատակներից 357-360, 362, 447
 Գաւրանդուխտ նիւտ. 173
 Գեղէոն դատաւոր* 55, 182
 Գէորգ
 -Ջաւրավար 216, 217, 401, 403-407
 -Սկեռացի (վխճ. 1301 թ.) 27, 30, 395-397, 443
 Գնդափոր արքայ Հնդկաց 134
 Գողոս 303-305, 424, 425
 Գողիաթ* 43, 44, 281, 377
 Գոտնդիոս 226
 Գորգիանոս
 -Ի Քառասնիցն 231
 -Պեղծն 286

Գուրիասեանք 302, 304, 305, 423-425
 Գրաբոս սրբ. 202, 203, 205-208, 210, 211, 401-403
 Գրիգոր
 -Լուսաւորիչ 16, 22, 23, 63, 68, 75, 78, 80, 82, 93, 96, 100, 116, 119, 123, 125, 129, 135, 138, 149, 166, 174, 183, 187, 199, 211, 221, 232, 242-244, 248, 256, 257, 261, 264, 273, 282, 285, 288, 292, 309, 311, 313, 319, 321, 326-329, 331, 332-336, 340, 342-345, 347, 348, 350, 352, 353, 355, 357, 360, 362, 363, 367, 381, 387, 416-418, 420, 425, 427, 430, 435-446
 -Աստուածաբան (329-389 թթ.) 242, 243, 255-258, 287, 290-292, 410, 413, 414, 421
 -Նիսացի 331-394 թթ., 243
 -Նարեկացի, 951-1003 թթ., 13, 15, 16, 19, 21, 23-27, 30, 32, 443, 382, 409, 411, 414, 443, 451
 -Մագիստրոս, 990-1059 թթ., 101, 102
 -Խլարեցի, 1340-1425 թթ., 6, 8, 10, 12, 13, 25, 28, 30, 274, 309, 378, 380, 382, 385, 393, 395, 400, 406, 408, 418, 422, 423, 437, 441
 -Գրիչ, Երզնկա, 1336 թ. 30
 -Տաթեւացի, 1346-1410 թթ., 377, 378, 382, 391, 395-397, 415, 416, 430, 438, 439
 -Գանձասաց 123, 143-145, 182, 192, 221, 223, 262, 273, 291, 309, 368
 - Ժ Զալարեկեանց (կթղ. 1443-1465 թթ.) 379, 380
 Գրիգորիս
 -Հայրապետ Աղուանից Դ դ. 63, 243, 328, 342, 441-443

-Աղթամարցի, կթղ. Աղթա-
մարայ 1536-1545 թթ. 25

Դ

Դանիել

-Մարգարե* 40, 56, 139,
153, 182, 193, 243, 289,
290, 328, 342, 343

-Սկիւթացի անապատա-
կան 160, 163

-Ասորի, Դ դ., 441, 442

Դաւիթ

-Մարգարե* 18, 35, 39, 40,
42-45, 55, 64, 86, 117,
120, 182, 236, 245, 281,
288, 307, 314, 354, 363,
376, 377, 386, 397

-Անյաղթ, Ե-Ձ դդ., 243, 443

-Կր. Գրիչ, 1593 թ. 10

-Գանձասաց 180

-Խարբերդացի 371

Դեկոս 406

Դեմաս

-Ձախակողմեան աւա-
զակն* 279

-ՀԲ-իցն* 117

Դեմնոս 393

Դէնշապուհ, Ե դ. 355, 361

Դիոկղետիանոս կայսր 210,
318, 401, 403, 404, 405,
417, 423, 431

Դիոնիսիոս

- ՀԲ-իցն* 117

-Արիսպագացի, Ա դ., 382

Դոլուխանեան Ա. 21, 27

Դոկենարիոս 226

Դոմետիանոս՝ ի Քառաս-
նիցն 231

Դոմնիոս՝ ի Քառասնիցն 231

Ե

Եգեկիել մարգարե* 40, 55,
137, 139, 182, 193, 289,
377, 389, 396

Եզրաս մարգարե* 193, 289
Ելանիոս՝ ի Քառասնիցն 231
Եկիդիոս՝ ի Քառասնիցն
231

Եղիա մարգարե* 40, 91, 99,
147, 165, 182, 193, 289,
291, 399

Եղիազար* 35, 182

Եղիշէ պատմիչ, Ե դ. 243,
443, 446

Եղիսաբէթ՝ մայր Յովիաննու
Մկրտչի* 41, 91, 93, 94,
96, 167, 173, 387

Եղիսէ մարգարե* 40, 182,
193, 289, 399

Եղլանա՝ հայր Սամուէլ
մարգարեի* 377

Ենովս նահապետ* 34, 39,
86, 181

Ենովք նահապետ* 34, 141,
181

Եպափրաս՝ ՀԲ-իցն* 117

Եպենտոս* 117

Եպիփան Կիպրացի, Դ դ.
164, 243, 268, 269, 306,
415, 416

Եռիոս հայրապետ 243

Եսայի մարգարե* 20, 37,
39, 40, 55, 59, 65, 72,
101, 120, 138, 139, 153,
182, 367, 377

Եսաւ* 47, 147

Երաստոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Երեմիա

-Մարգարե* 40, 106, 108,
182, 389

- ՀԲ-իցն* 117

Երեք Մանկունքն* 18

Երինէ կոյս 173

Երմաս՝ ՀԲ-իցն* 117

Երմոգիւնէ

- ՀԲ-իցն* 117

-Նահատակ 202-208, 210,
211, 401-403

Եւա նախամայր* 39, 48, 56,
59, 64, 80, 84-86, 167,
169, 178, 180, 209, 214,
289, 314, 380, 381, 390

Եւագր Պոնտացի, Դ դ. 160,
164

Եւգենի կոյս 173

Եւգինէոս սրբ. (Եւստրա-
տիոսեան) 214, 215

Եւրոքսիա թագուհի 259,
260, 264, 266, 414, 415

Եւթալ Ամոնացի 243

Եւդիոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Եւպոլէս՝ ՀԲ-իցն* 118

Եւսեբի ալրի 226

Եւսեբիոս Կեսարացի 31,
243

Եւստրատիոսեանք 212, 213,
215, 403

Եւստրաքէոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Եւտիքէ 244, 246, 309

Եւտիքոս՝ ի Քառասնիցն 231

Եւփիմիա 303-305, 424, 425

Եւքայիտա 225

Եփրեմ Ասորի, Դ դ. 243,
245, 252, 253, 411-413

Զ

Զամբրի մոզ 272, 417

Զարմադուխտ 173

Զաքարիա

-Մարգարե* 40, 41, 91,
139, 153, 182

-Քահանայապետ* 93, 377,
386

-յոսկեանցն 315

-Ա Ձագեցի (կթղ. 855-876
թթ.) 382, 383, 385

Զեբեդիա՝ հայր Յովիաննու
եւ Յակոբայ* 120, 121

Զենոբ Ասորի 243

Զենոն կայսր՝ 474-491 թթ.,
332, 337, 436-439

Զոսիմոս Ճգնաւոր 164

Է

Էմմանուէլ* 64, 82-84, 154,
179

Թ

Թադէոս Առաքեալ* 89, 110,
113-115՝ 117, 118, 124, 125,
133, 173, 308, 310, 312,
314, 326, 328, 385, 386,
394, 426, 435, 440, 442,
447, 448

Թաթիկ՝ Վարդանանց նա-
հատակներից 352

Թաթուլ

-Ճգնաւոր 164, 428

-Վարդանանց նահատակ-
ներից 352

Թամար 86

Թամրազեան Հր. 26

Թարգմանիչ վարդապետ-
ներ 17, 441, 443, 445

Թեկդի կոյս 173

Թէոդոս

-Մեծ, կայսր հռովմայեցոց
379-395 թթ., 242, 276,
281, 282, 287, 309, 317,
399, 416-419, 420, 426

-Փոքր, կայսր յունաց, 408-
450 թթ., 242, 260, 266,

- 276, 287, 302, 309, 317, 359, 414-416, 418-420, 426
- Թէոդորոս զարավար 218-221, 223-230, 275, 401, 405-408
- Թէոդոլոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Թէոփիլոս
-Հայրապետ 243, 287
- Ի Քառասնիցն 231
- Թոսունեան Գ. 427, 439
- Թովմա Արծրունի 425
- Թովմաս
-Առաքեալ* 89, 110, 114, 115, 119, 124-126, 128-135, 210, 394, 395
- Ճգնատր 164, 428
- Թորգոմ նահապետ* 205, 327, 332, 353, 356, 364
- Թորոս գանձասաց 83
- Թումա Մինասենց տաղասաց, ԺԵ դ. 49
- Ի**
- Իգնատիոս Աստուածազգեաց Հայրապետ, Ա-Բ դդ. 243
- Իլարիոն սրբ. 160
- Իլիոսէ՝ ի Քառասնիցն 231
- Իսահակ՝ որդի Աբրահամու* 35, 86, 147, 181
- Իսրայէլ*
-Աստ. 181
-Տէր, «Յայսմաուրքի» խմբագրող 430
- Իրակլիոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Իղաբեր կանայք* 127
- Իրողէս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Լ**
- Լալայեան Ե. 432
- Լենկ Թէմուր (Թամուր Լանկ) 1336-1405 թթ. 28
- Լետն Գ, թագաւոր հայոց՝ 1271-1289 թթ. 244
- Լիկիանոս կայսր 233, 302, 318, 407, 431
- Լինոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Լուկիա կոյս 173
- Լուկիանոս սրբ. (Կոկիսոն) 414
- Լուսիմարքոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Խ**
- Խադ եպիսկոպոս, Դ դ. 243, 441, 442
- Խանթուշ կոյս 173
- Խաչատուր
-Տարօնացի, ԺԴ դ. 27
-Կեչառեցի, ԺԳ-ԺԴ դդ. 27, 30, 59, 167, 227, 270, 352
-Քիյ., Գրիչ, Խլաթ, 1505 թ. 10
- Խաչիկեան Լ. 448
- Խոնդկարեան Է. 27
- Խոսրով
-Ա Մեծ 318, 435, 438
-Գողթնեցի՝ հայր Վահան Գողթնեցու 448, 449
- Խոսրովիդուխտ արքայաքոյր 340, 431, 435
- Խորէն Խորխոռունի՝ Վարդանանց նահատակներից 352, 357, 358, 360-362, 447
- Խոռիսի տէն Ոսկեանք
- Կ**
- Կայէն* 34, 181
- Կանդիտոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Կարապետ
-Գրիչ՝ 1462 թ., Վան 10
-Բաղիշեցի ԺԵ-ԺԶ դդ. 29, 255, 257
- Կարպոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Կեփաս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Կիկլիա կոյս 173
- Կիպրիանոս եպս. Կարթագենացի, Գ դ. 243
- Կիրակոս՝ Յովիտայի որդին 198-201, 401
- Կիրեղ
-Երուսաղէմացի, Գ-Դ դդ. 190-197, 231, 243, 278, 287, 400, 401, 410, 418, 421
-Աղէքսանդրացի, Դ-Ե դդ. 242, 243, 283, 284, 286, 287, 289, 418, 420
- Կիրիոն՝ ի Քառասնիցն 231
- Կղէմես՝ ՀԲ-իցն* 117
- Կղէմէնոս Հայրապետ 243
- Կղեովպեանք 117
- Կոստանդ Սրիկ՝ գանձասաց, ԺԳ դ. 70, 322
- Կոստանդիանոս Մեծ կայսր Հռովմայեցոց՝ 306-337 թթ. 166, 271-277, 282, 311, 316, 399, 400, 407, 415-421, 425-427, 430-432, 434
- Կոստանդին
-Հայր Կոստանդիանոս Մեծի 416-418
-Ծիրանածին 425
- Կոփասար 294-301, 421, 422
- Կուարտոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Կրանիդէս 164
- Կրիսկէս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Հ**
- Հայկ Նահապետ 307, 310, 352
- Հեղի* 377
- Հեղինէ՝ մայր Կոստանդիանոս կայսրի 271-273, 277, 400, 401, 416-418
- Հերովդէս Չորրորդապետ*, Ա դ. 92, 94, 95, 97, 99, 105-107, 307, 387, 388, 392
- Հերովդիդա* 95
- Հիսիքոս զինատր 231, 304, 424
- Հմայեակ Դիմաքսեան՝ Վարդանանց նահատակներից 352, 357, 358, 360, 362, 447
- Հռաքել* 35, 106, 108, 173, 389
- Հռիփսիմէ կոյս, նիտ. Դ դ. (Հռիփսիմեանք) 19, 173, 339, 341, 440
- Հռչէ գործերի թագաւոր 431
- Ղ**
- Ղազար
-Յարուցեալ* 147-151, 173, 398
-Փարպեցի, պատմիչ, Ե դ. 444
- Գանձասաց 26
- Ղազինեան Ա. 24, 29
- Ղանալանեան Ա. 436

- Ղեւի* 94
 Ղեւոնդ Երեց (Ղեւոնդեանք) 350-353, 355-358, 361-364, 443-447
 Ղեւոնդիոս՝ ի Քառասնիցն 231
 Ղովտ* 153
 Ղուկաս
 -Աւետարանիչ* 41, 43, 54, 60, 68, 87, 91, 94, 96, 97, 99, 101, 103, 106, 109, 110, 117, 118, 120, 121, 126, 127, 136-141, 144, 145, 153, 154, 205, 209, 332, 380, 383, 395-397
 -Վրդ. Գանձասաց 26
 Ղուկիոս՝ ՀԲ-իցն* 117
 Ղունկիանոս* 269
- Ճ**
- Ճեմճեմեան Ա. 12
- Մ**
- Մադոյեան Ա. 27
 Մաթեոսեան Ա. 26, 27, 396
 Մաթուսաղա* 34
 Մալխասեանց Ստ. 25, 425, 435, 441-447
 Մակարայեանքն* 182, 444
 Մակար
 - Ճգնաւոր 160, 162, 164
 -Հայրապետ Երուսաղէմի 63, 243, 420
 Մակեդոն Հոգեմարտ 242, 244, 246, 287, 309, 416
 Մաղաքիա մարգարէ* 40, 55, 95, 182, 193, 289
 Մամաս Ճգնաւոր 164
 Մամիկոնեանք 104, 387
 Մայիլեան Ղեւոնդ քիյ. 445
 Մանաճիւրի Ռշտունի, Դ դ. 324, 434, 435
 Մանանդեան Յ. 449
 Մանէ կոյս 173, 340
 Մատաթիա Առաքեալ* 115, 117, 119
 Մատթան՝ հայր Աննայի՝ մօր Մարիամու Աստուածածնի* 52
 Մատթէոս
 -Աւետարանիչ* 20, 42, 45, 87, 91, 93, 94, 98, 99, 101, 103, 105-110, 114, 118, 120, 121, 124, 126, 127, 136-143, 154, 193, 194, 205, 209, 233, 247, 248, 283, 284, 314, 377, 388, 389, 392, 394-397
 -Վրդ. Զուղայեցի, ԺԴ-ԺԵ դդ., գանձասաց 27
 Մարաբեան Ա. 27
 Մարգարէ Գրիչ, Բերդաձոր (Ռշտունիք), 1451 թ. 10
 Մարդարիոս (Եւստրատիոսեան) 214, 215
 Մարթա՝ քոյր Ղազարոսի* 117, 150
 Մարիամ
 -Քոյր Ահարոնի*
 -Աստուածածին* 5, 6, 17, 18, 22, 38, 41, 43, 46, 52-60, 62-90, 94, 96, 100, 106, 112, 116, 119, 120, 125, 126, 129, 135, 138, 149, 151, 154, 156, 167, 170-174, 178, 180, 181, 187, 191, 199, 205, 211, 213, 214, 220, 222, 227, 232, 242, 244, 257, 261, 271, 273, 282, 288, 292, 307-310, 313, 321, 326, 328, 342, 343, 345, 352, 355, 357, 361, 367-369, 377-387, 390, 393, 411, 440
 -Քոյր Ղազարու* 151
 -Մագդաղենացի* 173
 Մարիանէ 173
 Մարիս վաճառական Սսեցի, ընդ Կոփսարայ 294, 296, 297, 300, 301, 421, 422
 Մարկիանոս 244
 Մարկոս
 -Աւետարանիչ* 87, 91, 93, 94, 96-99, 101, 103, 109, 110, 115, 117, 118, 120, 121, 126, 127, 136-141, 143, 144, 247, 248, 250, 284, 314, 392, 395-397, 410
 -Աբբա 162, 163
 -Գրիչ, 1499 թ., Հիզան 10
 Մարութա հայրապետ 243
 Մարտիրոս՝ որդի ս. Սարգսի 319-322, 370, 431-433
 Մաքսենդի թագուի 272
 Մաքսիմիանա՝ ղուստր Կոստանդիանոսի 417
 Մաքսիմիանոս կայսր (թգւ. 286-310 թթ.) 203, 226, 248, 401, 402, 405, 409
 Մաքսինդոս Երկրորդապետ 226
 Մելիտոն՝ ի Քառասնիցն 231, 232, 237, 239, 408
 Մելիտոս Պատրիարք 243, 263
 Մելքիսեդեկ քիյ.* 34, 181
 Մեսրոպ
 -Մաշտոց, մօտ 362-440 թթ. 243, 348, 419, 420, 443
 -Վայոցձորեցի, Ժ դ., 442, 443
 -Աբեղայ՝ ստացող գանձի 214, 223, 352
 Մետրոփանոս եպս. Բիւզանդիոյ 243, 402
 Մերկիւրիոս 224, 253, 401, 405, 407, 411
 Մժդեհ թգւ. Բաղամիտայ 134
 Մինաս սրբ. 202-208, 210, 211, 401-403, 405
 Միսայէլ՝ մինն ի յԵրից Մանկանցն* 41, 182
 Միսաք՝ մինն ի յԵրից Մանկանցն* 182
 Միրզոյեան Հ. 27
 Միքայէլ
 -Հրեշտակապետ* 89, 158
 -Իշխան 289
 Միքիայ մարգարէ* 37, 40, 182
 Միսիթար
 -Այրիվանեցի, 1222-1288 թթ., 13, 16, 20, 27, 28, 30, 416, 431
 Մկրտիչ
 -Նաղաշ 38, 82, 313
 -Գրիչ Հիզան, 1497 թ. 10
 Մնացականեան Աս. 21, 22
 Մովսէս
 -Մարգարէ* 18, 35, 39, 40, 59, 86, 116, 117, 153, 165, 182, 193, 245, 289, 291, 333, 335, 344, 376, 389, 443
 - Ճգնաւոր 160
 -Խորենացի, Պատմահայր Հայոց, Ե դ. 22, 243, 381-383, 411, 416, 417,

- 419, 420, 425, 431, 435, 436, 440-444, 446, 447
 -Քերթող 22, 443
 -Երզնկացի, գանձասաց (վխճ. 1323 թ.) 27, 416
 Մուհամեդ մարգարե 366, 368, 369, 371
 Մուշե՛ Ղետնդեանց նահա-տակներից 352, 353, 355, 361
 Մուշկան Նիսալաուրտ 360
- 3**
- Յաբեթ* 140
 Յազկերտ Բ Պարսից թա-գաւոր 350, 351, 358, 359
 Յակոբ
 -Նահապետ* 40, 43, 44, 47, 64, 86, 137, 147, 181, 205
 -Առաքեալ* 42-45, 89, 110, 114, 115, 119-123, 377, 391-393
 -Տեառնեղբայր* 43, 89, 110, 114, 115, 117, 125, 192, 289, 377, 393, 397
 -Ալփեան* 124, 394
 -Մծնբայ հայրապետ, Դ դ. 166, 243, 323-325, 400, 433-436
 -Արճեցի, Ե-Ձ դդ. 243
 -Նետրարենց (Արճեցի), եպս. Արճկէի 1407 թ., գանձասաց 217, 421-423, 450
 -Թագաւոր Կիպրոսի, 1473 թ. 434
 -Ստացող գանձի 288
 -Եպս. գանձասաց 294, 301, 372, 375, 451
 -Կարնեցի 429
 Յակոբեան
 -Գրիգոր 18
 -Վազգէն 382, 429
 Յասոնդրիոս՝ ՀԲ-իցն* 117
 Յարութիւնեան
 -Էլէոնորա 27, 28
 -Սարգիս 402, 405
 Յեզաբել* 165
 Յեռոթէոս 77
 Յեսու որդի Նաւեայ* 35, 40, 182, 193, 289
 Յեսսէ* 86, 116
 Յեռութ 89
 Յեփթայ* 182
 Յոր Երանելի* 31, 40, 47, 48, 55, 104, 181, 378
 Յոստոս՝ ՀԲ-իցն* 117
 Յովակիմ՝ հայր Տիրամար 52, 86, 378, 379, 386
 Յովէլ մարգարե* 40, 182
 Յովիան
 -Կամաւոր աղքատ 208
 -Ոսկերերան, 354-407 թթ. 243, 259-267, 282, 291, 306, 413-415
 -Ա Մանդակունի (կթղ. 478-490 թթ.) 444
 Յովիաննէս
 -Մկրտիչ* 20, 22, 25, 41, 47, 48, 75, 78, 80, 82, 91, 93-99, 101-104, 109, 116, 119, 123, 125, 129, 135, 138, 163, 167, 173, 174, 180, 182, 187, 199, 211, 221, 222, 232, 244, 257, 261, 273, 282, 291, 292, 309, 333, 334, 344, 345, 352, 355, 366, 367, 376, 377, 379, 381, 386-388, 399, 437, 449
 -Աւետարանիչ* 61, 78, 79, 87-90, 94-97, 99-101, 103, 104, 109, 110, 114, 115, 118-123, 125-134, 136-139, 141, 145, 147-151, 173, 210, 247, 248, 284, 308, 314, 317, 377, 381, 383, 384, 391-393, 395, 397, 398, 428, 438
 -Ագրիպաս 392
 -Կարճահասակ 160
 - Ի Քառասնիցն 231
 -Երուսաղէմի հայրապետ, Դ դ. 243, 268, 269, 415, 416
 -Գ Օձնեցի (կթղ. 717-728 թթ.) 415, 416, 444
 -Ե Դրասխանակերտցի (կթղ. 898-929 թթ.) 427, 439
 -Սարկաազ Իմաստասէր, վխճ 1129 թ. 440, 445
 -գրիչ 214
 - գրիչ, 1241 թ. 26
 -Որոտնեցի, 1315-1388 թթ., 415, 416
 -1396 թ. 10, 217
 -Երզնկացի, ԺԳ-ԺԴ դդ. 83, 438, 439
 -Գրիչ, Գանձակեցի, 1436 թ. 10
 -Գրիչ 1499 թ., Հիզան 10
 -Թլկուրանցի ԺԴ-ԺԵ դդ. 152, 155, 398
 -Գրիչ ԺԶ դ. 10
 -Յիշուած Առաքել Բաղի-շեցու հետ 46
 -Ծաղկող 334
 Յովնան մարգարե* 40, 378
 Յովսէփ
 -Գեղեցիկ* 35, 40, 181, 291, 335
 -Աստուածահայր* 43, 58, 120, 123, 125, 154, 391
 -Արեմաթացի* 111
 -Անապատական 160
 -Հրեայ բժիշկ 413
 -Պաղնացի 350-353, 355, 357, 361
 -Վրդ. Գանձասաց 26
 -Գրիչ, ԺԵ դ. 10
 Յովսիա* 428
 Յովսիան, Զ դ. 428
 Յուդա
 -ում ցեղից էր Դաւիթ մար-գարէն* 42-44, 67, 86, 120
 -Մակաբէ* 182
 -Յուդա Թադէոս* 89, 110, 114, 119, 124, 125, 394
 -Իսկարիովտացի* 110, 113, 115
 Յովիանէ կոյս 173
 Յովիանոս Ուրացող Բիւ-գանդական կայսր 191, 195, 224, 229, 253, 256, 319, 342, 400, 401, 407, 408, 411, 432, 441
 Յուդիտա՝ մայր Կիրակոսի 198-201, 401
 Յունան մարգարե* 47, 49, 182
 Յուսիկ
 -Եւտրատիոսեանց 214
 -Ա Պարթեւի (կթղ. 341-347 թթ.) 243, 328, 342, 343, 441, 442
 -Հայր Ստեփաննոս քիյի 372-374, 450

Յուսուֆ արաբ զորավար
134

Յուստիանե կոյս 173

Ն

Նաթան մարգարե* 40

Նարկեսոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Նաում* 40, 182

Ներքովթ* 302

Նեղոս Անապատական,
Դ-Ե դդ. 164

Նեստոր հերձուածող, մահ.
440 թ. 243, 244, 246,
287, 309

Ներսէս

-Մեծ (կթղ. 353-373 թթ.)
243, 328, 335, 344-347,
416, 419, 441, 443, 444

-Դ Շնորհալի (կթղ. 1166-
1173 թթ.) 11-13, 16, 19,
21, 26, 47, 183, 243, 344,
345, 388, 432, 441-446

Ներսիսեան Վ. 19

Նիկանովրոս 117

Նիկողայոս

-ՀԲ-իցն* 117

-Հայրապետ Զմիռնիոյ
243, 293, 400, 421

-Ի Քառասնիցն 231

Նոյ Նահապետ* 34, 39, 86,
181, 433, 434

Նոյիկոս՝ Ի Քառասնիցն 231

Նունէ կոյս, նիտ. Դ դ. 173,
340

Շ

Շաղիտա Ճգնաւոր 164

Շապուհ Բ, թգւ. Պարսից, Դ
դ. 319-322, 432-434

Շմաւոն առաքեալ* 110, 113-
115, 119, 182

Շուշան Վարդենի՝ դուստր
Վարդան Մամիկոնեանի,
409-470 թթ. 173

Ռ

Ռդիմպաս՝ ՀԲ-իցն* 117

Ռնեսիմոս՝ աշակերտ Պաւ-
ղոս Առաքեալի՝ ՀԲ-իցն*
117

Ռնորիոս կայսր 282, 309,
317

Ռնոփրիոս 276

Ռսկի (Ռսկեանք), Ա դ. 164,
311- 316, 416, 426-429

Ռվսէ մարգարե* 40, 182,
376

Ռվրեստէս (Եւստրատիոս-
սեանք) 214, 215

Ռկուրաբեան Բ. 444

Ռրբանոս՝ ՀԲ-իցն* 117

Չ

Չամչեան Միքայէլ 377

Չրաքեան Սերովբէ 391

Պ

Պահլաւունեաց տոհմ 444

Պապ

-Յուսիկ Ա-ի որդին 442

-Թագաւոր հայոց 443

Պապիաս Ճգնաւոր 160

Պատրոպաս՝ ՀԲ-իցն* 117

Պարմենէս՝ ՀԲ-իցն* 117

Պարսամ Անապատական
160, 164

Պաւղի Ծեր 160, 163, 166,
399, 400

Պաւղոս

-Առաքեալ* 89, 114, 115,
119, 173, 221, 272, 377,
397

-Թերալեդացի 160

-Անապատական 162, 163

-Խոստովանող 243

-Եկեղեցական սպասաւոր
(յիշուած Կոփսարի հետ)
296-298, 300

Պաւղքեր պեղծ 244

Պափնոտիոս Ճգնաւոր 160,
164

Պետրոս

-Առաքեալ* 61, 63, 79, 81,
89, 90, 110, 111, 114, 115,
117, 118, 120, 121, 134,
242, 272, 377, 385, 392,
397, 399, 405, 409

-Աղէքսանդրացի հայրա-
պետ, Դ դ. 243, 247-251,
266, 399, 409, 410

Պէմէն ճգնաւոր 164

Պիղատոս* 307

Պոտալիս 36

Պոռշեաններ 448

Պտղոմէոս թգւ. 117, 391

Պրիսկոս՝ Ի Քառասնիցն 231

Պրոխորոն 117, 122, 393, 394

Պրոկղ եպս. 243

Ռ

Ռերեկա* 58

Ռոմանոս Միակեաց 304,
424

Ռուփաս՝ ՀԲ-իցն* 117

Ս

Սաբել աղանդաւոր 242,
246, 309

Սաթէնիկ Տիկին, Ա դ. 312,
315, 426

Սակերդոն՝ Ի Քառասնիցն
231

Սահակ

-Ա Պարթեւ (կթղ.387-438
թթ.) 243, 328, 348, 352,
364, 382, 419, 441, 443,
444

-Ռշտունեաց եպս. (Ղետոն-
դեանց նահատակնե-
րից) 350-353, 355, 357,
361

-Ամատունի 403, 404, 411

Սաղաթիլ* 193, 289

Սամոնաս ընդ Գուրիասի
302, 304, 423, 424

Սամուէլ

-Մարգարե* 35, 40, 44,
173, 182, 281, 377, 379

-Ղետոնդեանց նահատակ-
ներից 352, 353, 355, 361

Սամսոն* 182, 291

Սանատրուկ թգւ. Հայոց, Ա
դ.124, 125, 315, 426, 447

Սանդովստ կոյս, դուստր
Սանատրուկ թագաւորի,
նիտ. Ա դ. 173, 315, 394,
447, 448

Սանեսան մագրութների
թագաւոր, Դ դ. 442

Սարգիս

-Զաւրավար 319, 322, 369,
370, 402-406, 431-433

-Երէց, ԺԳ դ., շարականա-
գիր 444

-Բ Աջատար (կթղ. 1469-
1474 թթ.) 380

-Սարգիս Դ Վրաստան-
ցի (կթղ. 1520-1536 թթ.)
53, 379, 380

Սարգսյան Լ. 445

Սաւղոմէ՝ դուստր Յովսէփի
120, 173

Սաւուղ* 44, 182, 281, 307

- Սեդրակ՝ յերից Մանկանցն* 182
- Սեդրեստորոս պապ Հռովմայ՝ 314-335 թթ. 243, 272, 273, 417, 418, 425, 441
- Սերապիովն անապատական 163
- Սեւերիոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Սէթ* 34, 35, 181
- Սիմէոն
- Ծերունի* 41, 391
- Կանանացի* 100
- Սինակեաց 160, 164
- Գանձասաց 172
- Սիմոնեան Գ. 445
- Սիմոնեան Յ. 25, 29
- Սիսիանոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Սիրուն Հիզանեցի, նհտ. 1476 թ. 366-370, 449, 450
- Սիւղիանոս առաջնորդ Տարսնի 286
- Սիւղոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Սոկրատ Սքոլաստիկոս 417
- Սողոմէ 391, 392
- Սողոմոն Իմաստուն* 112, 165, 180, 182, 275
- Սոսթենէս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Սոսիպատրոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Սոփոնիա
- Մարգարէ* 40, 182
- յանդգնող ի Տիրամայրն 81, 89, 385
- Սուքիաս
- (Սուքիասեանք) Ա դ. 164, 311, 313, 315, 316, 416, 426-431
- Քիյ., Ստացող 273
- Սպարադոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Սպիրիդոն եպս. Բիզանդիոյ 243
- Ստեփաննոս
- Նախավկայ* 22, 53, 63, 68, 78, 80, 82, 93, 96, 100, 114, 116, 117, 125, 135, 146, 156, 174, 180, 187, 191, 195, 196, 199, 211, 219, 221, 229, 232, 248, 257, 261, 269, 273, 288, 292, 309, 321, 328, 345, 352, 355, 367, 370-372, 377, 387, 397, 398, 400, 401
- Յուսկանն որդի, վխճ. 1251 թ. 373, 374, 450, 451
- Տարօնացի 419
- Գանձասաց, ԺԴ դ. 288, 383
- Սրուանձոտեանց Գ. 382, 436
- Վ**
- Վահան
- Գնունի՝ Վարդանանց նահատակներից 357, 358, 360, 362, 447
- Գողթնեցի 365, 448, 449
- Վաղենտինոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Վաղենտինոս
- Կայսր 285, 406, 412, 416
- Սուրբ 286
- Վաչէ Մամիկոնեան 444
- Վառվառէ կոյս 173
- Վասակ Սինի, Ե դ. 350, 360, 445
- Վասիլուի 173
- Վարդան
- Մամիկոնեան (Վարդանանք), նհտ. 451 թ. 19, 352, 353, 356-364, 416, 419, 420, 444-446, 448
- Արեւելցի 437, 438
- Գանձասաց 26
- Վարդանեան Ռ. 444, 445
- Վարդանեան Վ. 425
- Վարոս Ճգնաւոր 164, 428
- Վէսպիանոս կայսր 69-79 թթ. 308
- Վոսմ Պարսից թգ. 359
- Վրթանէս Ա Պարթեւ (կթղ. 333-341 թթ.) 243, 328, 342, 343, 441, 444-446
- Տ**
- Տաբուլոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Տալիթա 64, 92
- Տաճատ Գնթունի՝ Վարդանանց նահատակներից 357, 358, 360, 362, 447
- Տաշեան Յ. 404
- Տասնապետեան Թ. 383, 385
- Տերտիլիոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Տէր-Դաւթեան Ք. 449, 450
- Տէր-Ղեւոնդեան Ա. 387, 416, 418, 431, 435, 449
- Տէր Վարդանեան Գ. 442
- Տիմոթէոս Առաքեալ* 117, 122
- Տիմոն Առաքեալ* 117
- Տիտոս Առաքեալ* 117, 308, 382
- Տիրան թագաւոր 243, 319, 342, 343, 432, 441
- Տիւրքիկոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Տրդատ
- Ա 359
- Գ, Մեծ. թգ. Հայոց՝ վխճ. 330 թ. 22, 276, 282, 309, 317, 318, 328, 329, 331, 339, 343, 362, 415-419, 425, 431, 432, 434-436, 438, 440, 442, 445
- Տրիփիմոն՝ ՀԲ-իցն* 118
- Փ**
- Փարէս* 86
- Փարմաթէոս 164
- Փաւստոս Բուզանդ, պատմիչ Ե դ. 433, 435, 441-446
- Փենէհէս* 182
- Փիզգէլիոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Փիլիզոնտոս՝ ՀԲ-իցն* 117
- Փիլիկտիմոն
- Ճգնաւոր 164
- Ի Քառասնիցն 231
- Փիլիմոն՝ ՀԲ-իցն* 118
- Փիլիպոս
- Առաքեալ* 48, 89, 110, 113-115, 117, 119
- (Փիլիպ) 173
- Փիլոլաւոս՝ ՀԲ-իցն 117
- Փլաքիանոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Ք**
- Քալանթարեան Ժ. 17
- Քաջաջ սարկաւազ (Ղեւոնդեանց նահատակներից) 352, 361
- Քառասուն մանկունքն 231-240, 408, 409
- Քարիտոն Անապատական 160
- Քէօշկերեան Ա. 15, 19, 24-26, 32, 409
- Քուդիմոս՝ ի Քառասնիցն 231
- Քսանթիոս՝ ի Քառասնիցն 231

ՍԿԶԲՆԱՏՈՂԵՐ

Աբգար արքայդ (փոխ)- Աբգարու թագաւորի.....	309
Աբգար արքա Ուրիայեցի (Յորդորակ)- Աբգարու թագաւորին	310
Ահա երանի է ինձ (յորդորակ)- Վերափոխման	60
Ահա ի տիպ (Մեղեդի)- Յովհաննու Կարապետի	100
Աղաչանաւք ընտրեալ դասին [Ներսիսէ] (տաղ)- Մարտիրոսացն	183
Աղերսանաւք գոչեմ (տաղ) -Վերափոխման.....	69
Աղաչանաւք մաքուր դասին [փոխ]- Սրբոց Առաքելոցն	114
Աղաչանաւք սրբոց մանկանցն (տաղ)- Սրբոց Քառասնիցն	234
Աղաչանաւք սրբոց Քոյին (տաղ)- Համարէն Մարտիրոսացն	185
Ամենագով գունդըն [Առաքել] (գանձ)- Սրբոց Առաքելոցն	124
Ամենազար անմահիցն [Առաքելի] (գանձ)- Ղազարու յարութեանն	147
Ամենազարին թագաւորին [Առաքելի] (տաղ)- Համարէն մարտիրոսացն	188
Ամենազար Տէր Աստուած [Առաքելի]- (գանձ)- Նախահարցն	34
Ամենախնամ Հայրն [Առաքելի] (տաղ)- Յովհաննու Ոսկեբերանի	265
Այսար անճառ [Առաքել] (գանձ)- Վերափոխմանն	78
Այսար գոչեմք բերկրանաւք [Ատոմի] (մեղեդի)- Մծբնայ Յակոբ հայրապետի	325
Այսար դշխոյ (յորդորակ)- Հայարպետացն սրբոց	246
Այսար դշխոյ պանծալի (տաղ)- Նիկողայոսի հայրապետին	293
Այսար եղև (տաղ)- Էսաչգիտին	277
Այսար երկնային [Առաքել] (տաղ)- Յովհաննու Մկրտչին	96
Այսար եւ մեք (փոխ)- Կիւրեղի եւ Աննայի	192
Այսար զուարճանայ [Առաքելի] (յորդորակ)- Պետրոսի հայրապետի	250
Այսար զփոխումն [Առաքել] (գանձ)- Վերափոխմանն	76
Այսար իջեալ պետըն [Առաքել] (գանձ)- Աւետեաց	54
Այսար ծագեաց լոյս [Առաքելի] (գանձ)- Գիտ նշխարացն	331
Այսար կուսածին Բանըն [Առաքել] (տաղ)- Վերափոխման	75
Այսար հրաշափառ հոգին (տաղ)- Սրբոց Վարդանանցն	362
Այսար մանկունք [Առաքելի] (տաղ)- Անտոնի անապատականին	163
Այսար միաբան ազգս (տաղ)- Սրբոց Վարդանանցն	558
Այսար միաբան, ժողովք [Առաքելի] (յորդորակ)- Թէոդորոսի զինաւորի	229
Այսար որդիք Հօրն [Առաքել] (գանձ)- Սրբոց Աւետարանչացն	136
Այսար տաւնեն որդիք [Առաքել] (տաղ)- Սրբոյն Սարգսի	321
Այսար տաւնեն որդիք մարդկաին [Առաքել] (գանձ)- Յովհաննու Կարապետին	99
Այսար տաւնէ [Առաքել] (գանձ)- Սրբոց առաքելոցն	117
Այսար ցնծայ Սուրբ եկեղեցի [Առաքել] (գանձ)- Սրբոց Հռիփսիմեանց	339
Այսար ցնծան մանկունք [Առաքել] (գանձ)- Սրբոյն Սարգսի	319
Անեղ անմահ թագաւորին [Առաքելի] (տաղ)- Հրեշտակապետացն	156
Անեղ անմահին անճառ [Առաքել] (տաղ)- Տրդատայ թագաւորին	317
Անեղ անմահ լոյսն (տաղ)- Բարսեղի Կեսարացոյ	252
Անեղ եւ անմահ [Առաքելի] (գանձ)- Կիւրղի եւ Աննայի	190
Անճառ, անեղ Բանն [Առաքելի] (գանձ)- Պետրոսի հայրապետին	247

Անճառ անհաս եղական [Առաքել] (գանձ)- Ղևոնդեանց քահանայից.....	353
Անճառելի Բանըդ հայրական [Առաքել] (գանձ)- Ոսկեանցն.....	314
Անճառելի Բանըն հայրական [Առաքել] (գանձ)- Վերափոխման	73
Անճառելի Բանն հայրական, որ մարմնացաւ [Առաքել] (գանձ)- Թումայի առաքելոյն	133
Անճառելի Բանն ի սկզբանէ [Առաքելի] (գանձ)- Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին	326
Անճառելի լոյսն անեղական [Առաքելի] (գանձ)- Սրբոց Վարդանանցն.....	356
Անճառելի Տէրն ամենայնի [Առաքել] (գանձ)- Յովակիմա եւ Աննայի.....	52
Անճառելոյ Բանին է [Առաքելի] (գանձ)-Սրբոց կուսանացն	173
Անճառ Միածին Հաւրն [Առաքել] (տաղ)-Մծբնայ Յակոբ Հայրապետին.....	323
Անճառն Աստուած Միածինն [Առաքելի] (գանձ)- Կիրակոսի եւ Յովիտայի	198
Անմահ փեսային, հարսունք [Առաքելի] (տաղ)- Ամենայն Սրբոց	175
Անմարմնական դասք [Առաքելի] (գանձ)- Սրբոց Քառասնիցն	231
Անպատմելի շնորհօք լըցեալ [Առաքել] (տաղ)- Սրբոց Թարգմանչացն	348
Անսկզբնական ծնունդ [Առաքել] (գանձ)- Բեթղեհեմի մանկանցն	105
Առաջնաճաշակ պըտոյոյն [Յովհաննու Պըլզոյն] (տաղ)- Վերափոխմանն.....	83
Առ քեզ պաղատիմք (մեղեդի)- Եւտրատիոսեանցն.....	214
Աստուածածին կոյս երանեալ [Սրիկ Կոստանդ] (տաղ)- Վերափոխման.....	70
Աստուածածին մայր լուսոյ (տաղ)- Վերափոխմանն	71
Աստուածային շնորհացն ալթելան [Առաքելի] (գանձ)- Անտոնի անապատականի	161
Աստուած անեղ, անսկզբնական [Առաքելի] (գանձ)- Մինասայ եւ Երմոգինեայ.....	208
Աստուած բարձրեալ, Տէրդ (տաղ)- Ճգնաւորացն	160
Աստուածազարդ գունդք [Առաքելի] (գանձ)- Համալէն մարտիրոսի	185
Աստուածային շնորհաք լցեալ [Առաքելի] – ? Պետրոսի հայրապետին	249
Աստուածասէր կինն Յովիտայ [Առաքելի] (տաղ)- Կիրակոսի եւ Յովիտայի	199
Աստուածն ամենի [Առաքել] (տաղ)- Ղազարու Յարութեանն	150
Աստուծոյ մեծի [Առաքել] (տաղ)- Բեթղեհեմի մանկանցն	107
Արարչագործ Տէրն երկնային [Առաքել] (տաղ)- Թումայի առաքելոյն	129
Արդ մինչ ետես [Առաքել] (յորդորակ)- Բեթղեհեմի մանկանցն.....	107
Արդ պաղատիմք (Յորդորակ)- Հրեշտակապետաց.....	155
Արփիական լուսոյն [Առաքել] (գանձ)- Յովհաննու Կարապետին	94
Արքայ ահաւոր [Առաքելի] (գանձ)-Թէոդոսի թագաւորի	281
Արինեալ անճառ Հայր [Առաքելի] (գանձ)- Համօրէն հայրապետացն	241
Արինեալ անճառ Տէր [Առաքել] (գանձ)- Որդւոց եւ թոռանց Լուսաւորչին.....	342
Արինեալ եւ Հայր [Առաքել] (գանձ)- Ներսիսի Մեծին	344
Արինեալ եւ ընտրեալ (գանձ)- Յովհաննու Ոսկեբերանին	259
Արինեալ Հայր ամենայնի (գանձ)- Նոր վկային Սիրունի	366
Արինեմք զՀայրդ Աստուծոյ [Առաքել] (գանձ)-Թումայի առաքելոյն	126
Բայց Դուք երգէք (Յորդորակ)- Հայրապետացն Սրբոց	245
Բարբառող Բանին (Յորդորակ)- Գրիգորի Աստուածաբանին	258
Բարեաց գերագոյք (տաղ)- Սրբոց Վարդանանցն.....	362
Բարձրացիր դշխոյ (տաղ)- Թագաւորացն Սրբոց.....	274
Բարձր պատուար (փոխ)- Թագաւորացն Սրբոց	277
Գեղեցիկ ոտք ընթացեալ [Գրիգորի] (տաղ)-Մարկոսի աւետարանչի.....	143

Գետ հոսեալ (տաղ)- Գրիգորի Աստուածաբանին.....	258
Գերագոյնդ յաշակերտացն (տաղ)-Մատթեոսի Աւետարանչի	142
Գթացեալ Քոյին [Գրիգորի] (գանձ)-Որդոցն Որոտման	120
Գոհար վարդ ինքնագոյն (տաղ)- Վերափոխման	68
Գոյր անդ [Գրիգորի] (գանձ)- Կոստանդիանոսի	271
Գովեալ սքանչելի [Գրիգոր] (գանձ)- Գրիգորի Աստուածաբանի	290
Գովեստարժան փառաց [Գրիգոր] (տաղ)-Ղուկասու աւետարանչի	144
Դաւանեցէք որդիք արինաց [Դավթի] (գանձ)- Մարտիրոսացն	47
Դաւիթ արքայն (փոխ)- Դաւթի եւ Յակոբայ	44
Դրախտի լուսերամ (մեղեդի)- Դաւթի եւ Յակոբայ	42
Եկայք արինեմք [Յակոբ վարդապետի] (տաղ)-Մարխայ եւ Կոփսարայ	294
Եկայք մանկունք Նոր Սիոնի (տաղ)- Նոր վկայի Սիրունի	368
Եկայք պատմեմ Ձեզ [Յակոբ վրդ.] (տաղ)- Յուսկանն Որդոյն Ստեփաննոս քահանային.....	372
Երանելի հովիւք [Առաքելի] (տաղ)- Համարէն հայարապետացն.....	244
Երկայնամիտ քաղցր (գանձ)- Սրբոց Վարդանանցն	359
Երկիր բերկրեցաւ (փոխ)- Ներսիսի Մեծի.....	335
Երմոգինեայ եւ Գրաբոսին (փոխ)- Երմոգինեայ եւ Գրաբոսին	208
Եւ ընդ հատեալ (տաղ)- Մարտիրոսացն	184
Եւ կապանաւք ծանր (փոխ)- Մարտիրոսացն	184
ԶՍովսէս ասեմ զսքանչելին (փոխ)- Մարտիրոսացն	182
ԶՅոր Յիշեսցուք [Ներսիսի] (տաղ)- Յորայ եւ Յունանու	47
Զոսկեանք անդէն (փոխ)- Ոսկեանցն	311
Զոր արինեն անլուելի (մեղեդի)- Հրեշտակապետացն	155
Էակցին Հաւր (տաղ)- Սրբոց Առաքելոցն	113
Էակցին Հաւր սպասաւորք (տաղ) -Զորից Աւետարանչացն կրկ. հաջորդը.....	142
Ընդ Աթանասի (տաղ)-Կիւրդի եւ Աթանասի.....	289
Ընդ Տրդատայ (տաղ)- Տրդատայ թագաւորին	318
Թագաւորին երկնաւոր (տաղ)- Թագաւորացն Սրբոց	275
Թարգմանութեամբ (տաղ)- Եպիփան Կիպրացոյ	306
Ի գիշերին (յորդորակ)- Սրբոց Քառասնիցն	239
Ի գտանել (փոխ)- Խաչգիւտին.....	278
Ի դաս հրեղինացն (մեղեդի)- Յովհաննու Կարապետին.....	102
Ի հանդէս քո [Ատոմ երէցի Յուստանցի] (տաղ)- Յովհաննու Ոսկեբերանին	263
Ի հողոյ [Գրիգորի] (գանձ)- Աբգարու թագաւորին.....	307
Ի ձայն հրճուանաց (տաղ)- Յովհաննու գլխատմանն	93
Ի Ձեզ հաստատեալ (տաղ)- Սրբոց Թարգմանչացն	348
Ի յԱստուածորդոյն ընտրեալ [Առաքելի] (յորդորակ)- Համարէն մարտիրոսաց	189
Ի յԱստուծոյ [Առաքելի] (տաղ)- Սրբոց Քառասնիցն	232

Ի յերկնային լուսոյն [Առաքելի Բաղիշեցոյ] (գանձ)- Մինասայ եւ Երմոգինեայ	203
Ի Սեբաստիայ (տաղ)- Սրբոց Քառասնիցն	238
Ի սէր անչափ (յորդորակ)- Սրբոց Քառասնիցն	235
Ի Քէն հայցեմ [Առաքելի] (գանձ)- Սրբոյն Թէոդորոսի	218
Լուսաւորիչն յորժամ (տաղ)- Գիւտ նշխարացն	336
Խնդութեան ծայն [Խաչատուր] (գանձ)- Աւետեաց	57
Խնճոյս հարսանեաց [Խաչատուր] (գանձ)- Թէոդորոսի զինաւորի	225
Խոստովանեալ անմահ [Խաչատուր] (գանձ ?)- Սրբոց Ղեւոնդեանց քահանայից	350
Խորհուրդ կենաց [Խաչատուր] (գանձ)- Յովհաննու Երուսաղէմի հայրապետի	268
Խորհրդոցն աստուածային (Յորդորակ)- Յովհաննու Ոսկեբերանին	262
Խրատ մարդասիրի [Խաչատուր] (գանձ)- Անտոնի Անապատականին	164
Ծաղիկ պայծառ (Յորդորակ)- Վերափոխման	65
Կայսերակերպն զաւրացեալ (փոխ)- Տրդատայ թագաւորին	318
Կանայք պատուականք [Առաքելի] (յորդորակ)- Ամենայն Սրբոց	175
Կարապետ Սուրբ հաւատոյ [Գրիգոր Մագիստրոսի] (տաղ)- Յովհաննու Կարապետի	101
Կենաց Բանին աշակերտեալ [Առաքելի] (տաղ)- Կիրեղի եւ Աննայի	196
Կենաց տապանակ (տաղ)- Վերափոխման	72
Կենդանարար Որդիդ [Կարապետի] (գանձ)- Գրիգորի Աստուածաբանի	255
Կենդանի վկայ [կաթողիկոսէ] (փոխ)- Ստեփաննոսի Նախավկայի	146
Կենդանի վկայք, կոյսք (մեղեդի)- Սրբոց կուսանացն	176
Համարձակ սա ձեռնադրէ (յորդորակ)- Յովհաննու Կարապետին	103
Հրաման Տեառն [Մինասենց Թումայի] (տաղ)- Յունան Մարգարէի	49
Ճառագայթ Հաւր երկնային (Յորդորակ)- Ղազարու Յարութեանն	191
Մայր կենդանեացն [Թորոսի] (տաղ)- Վերափոխման	82
Մանկունք [մեղեդի] - Քառասնից	234
Մեծապայծառ արփիանման [Մկրտիչ] (գանձ)- Վերափոխման	81
Մեծապայծառ տանիւս ըղձալի [Մկրտիչ] (գանձ)- Սրբոց Սուքիասեանցն	312
Մեծաքանչ անուն (գանձ)- Չորից Աւետարանչացն	138
Մեծ եւ ահեղ անուն [Մկրտիչ] (գանձ)- Մարգարէից	37
Մեծ քաղաքի (տաղ)- Յովհաննու Ոսկեբերանի	264
Մի յերիս պատուեալ [Առաքել] (գանձ)- Մարգարէից	39
Յաղթող զաւրութեամբ [Յովհաննեսի] (տաղ)- Վահանայ Գողթնեցոյ	365
Յաղքատ մտաց [Առաքել] (կաֆայ)- Մինասայ եւ Երմոգինեայ	202
Յայնժամ մեռեալ մի (փոխ)- Խաչգիւտ	279
Յայնսկիզբն յէն [Ատոմ] (գանձ)- Վերափոխման	86
ՅԱռաքել մըտաւք [Առաքելի] (Յորդորակ)- Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին	330
Յաստուծոյ ընդրեցար [Յակոբ եպիսկոպոսէ] (տաղ)- Սրբոյն Գէորգեայ	216

Յաւէժ խմբեալ [Յովհաննէս] (գանձ)- Սրբոց Առաքելոցն.....	114
Յաւետ քեզ փառք [Յովհաննէս] (գանձ)- Յովհաննու Մկրտչի.....	91
Յերկնից խոնարհեալ, լոյսդ [Յովհաննէս] (գանձ)- Սրբոց առաքելոցն.....	109
Յիսուս անմահ անճառ [Առաքելի (տաղ)- Թէոդորոսի զինաւորին	228
Յիսուս Միաձին, Որդին [Առաքելի] (տաղ)- Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին	328
Յիսուս Քրիստոս, Հաւր [Առաքել] (փոխ)- Դաւթի եւ Յակովբայ	43
Յոյժ փառատրելի [Յովհաննէս] (գանձ)- Հրեշտակապետացն.....	152
Ներսէս, որ քաղցր (տաղ)- Ներսիսի Մեծի.....	347
Նորագուարճ բերկրանաւք (մեղեդի)- Սրբոց Հռիփսիմեանց	341
Նոր մեծահանդէս (տաղ)- Ներսիսի Մեծի.....	346
Ողջոյն ընդ քեզ (տաղ)- Վերափոխման	64
Որ զաւրոյթեամբն (փոխ)- Հայրապետացն Սրբոց	246
Որ ընտրեցար (տաղ)- Թէոդորոսի զինաւորի	223
Որք զաղալօրից զշնորհս (փոխ)- Ճգնաւորաց.....	161
Պաղատանաւք սուրբ նախահարց [Գրիգորի] (գանձ)- Մարտիրոսաց	181
Պաղատանաւք սրբոց (տաղ)- Հայրապետացն Սրբոց	245
Պարծանք հանդիսից [Սրիկ Կոստանդ] (մեղեդի)- Սրբոյն Սարգսի	322
Սիրով հոգոյն [Սիմէոնի] (կաֆայ)- Ամենայն Սրբոց.....	168
Սիրով վառեցար [Ստեփաննոս վարդապետի] (տաղ)- Թէոդորոս զինաւորին.....	229
Սուրբ Գուրիաս (տաղ)- Գուրիասանց	302
Սուրբդ Սրբոց Աստուած [Սիմէոնի] (գանձ)- Ամենայն Սրբոց	168
Սուրբ ես, տաճար [Սիմէոնի] (տաղ)- Ամենայն Սրբոց	132
Սուրբ Եւստրատիոս (տաղ)- Եւստրատիոսեանց	215
Սուրբ Կիրակոս [Առաքել] (յորդորակ)- Կիրակոսի եւ Յովիտայի.....	260
Սուրբ մայրդ լուսոյ [Ստեփաննոսի] (գանձ)- Վերափոխման	61
Վայելչապէս ներբողի (տաղ)- Սրբոց Վարդանանցն	363
Վեհագոյն հրգաւր (փոխ)- Դաւթի եւ Յակովբայ.....	42
Տաւն հանդիսական (փոխ)- Սրբոց Թարգմանչացն	349
Տէր Աստուած անմահ (գանձ)- Կիւրղի եւ Աթանասի.....	283
Տէր Աստուած արինեալ (գանձ)- Եւստրատիոսեանցն	212
Տէր Աստուած բարձրեալ (գանձ)- Մարտիրոսացն	177
Տէր բարերար (տաղ)- Մինասայ եւ Երմոգինեայ կրկ.....	206
Փառաւորեալդ ի զաւրաց (գանձ)- Վերափոխման.....	65
Փառք Տեառն (տաղ)- Թագաւորացն Սրբոց	275

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Երկու խոսք	5
Ցանկ օգտագործված ձեռագրերի	10
Առաջաբան - Վարդան Դևրիկյան	11

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ԱՍՏՎԱԾԱՇՆՉԱՅԻՆ ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

Կանոն Սրբոց Նախահարցն	34
Կանոն համալրէն Մարգարէիցն	37
Կանոն Դաթի մարգարէի եւ Յակովբայ առաքելոյն	42
Յորայ Արդարոյն եւ Յունանու մարգարէին	47

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ

Կանոն Յովակիմայ եւ Աննայի՝ ծնողաց Ս. Աստուածածնին	52
Կանոն Աւետման Մարիամու Աստուածածնին	54
Կանոն Վերափոխման Սրբուիւոյ Աստուածածնին	60
Կանոն Յովհաննու Մկրտչին	91
Կանոն Մանկանցն Բեթղահէմի	105
Կանոն Երկոտասան առաքելոցն	109
Կանոն Հ-իցն [70] առաքելոց	117
Կանոն որդւոցն Որոտման Յոհաննու եւ Յակոբայ	120
Կանոն առաքելոցն Բարդուղիմէոսի եւ Յակոբայ եւ Յուդայի	124
Կանոն Թումայի առաքելոյն	126
Կանոն Աւետարանչացն	136
Կանոն Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախասարկաւագին	146
Կանոն Ղազարու Յարութեան	147
Կանոն Սրբոց Հրեշտակապետացն	152

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ

Կանոն Անտոնի Անապատականին եւ այլ ճգնաւորաց	160
Կանոն Ամենայն Սրբոց՝ Հնոց եւ Նորոց	168
Կանոն Կուսանացն	173
Կանոն Մարտիրոսաց սրբոց	177
Կանոն Կիւրդի հայրապետին եւ մօրն նորա Աննայի	190
Կանոն Կիրակոսի եւ մօրն իւր Յովիտայի	198
Կանոն Մինասայ, Երմոգինէի եւ Գրաբոսի	202
Կանոն Սրբոց Եւստրատիոսեանցն	212
Կանոն Սրբոյն Գէորգեայ Զաւրավարին	216
Կանոն Սրբոյն Թէոդորոսի Զաւրավարին	218
Կանոն Սրբոց Քառասնիցն որք ի Սեբաստիա կատարեցան	231
Կանոն համալրէն Հայրապետաց սրբոց	241
Կանոն Պետրոսի հայրապետին եւ Աբիսողոմայ սարկաւագին	247
Կանոն Սրբոյն Բարսղի հայրապետի	252

Կանոն Գրիգորի Աստուածաբանի	255
Կանոն Յովհաննու Ոսկեբերանի	259
Կանոն Յոհաննու եւ Եպիփանու սուրբ հայրապետացն	268
Կանոն թագաւորաց սրբոց.....	271
Կանոն Կոստանդիանոսի թագաւորի.....	277
Կանոն Թէոդոսի եւ այլ թագաւորացն.....	281
Կանոն Սրբոյն Կիրիլի եւ Աթանասի	283
Կանոն Գրիգորի Աստուածաբանի	290
Կանոն Նիկողայոսի հայրապետին	293
Վարք և պատմութիւն վաճառականացն Մարխայի եւ Կոփսարայ	294
Կանոն Գուրիասեանց	302
Եպիփանու Կիպրացոյ	306

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Կանոն Աբգարու թագաւորին	307
Կանոն Սրբոց Ոսկեանցն	311
Կանոն Սրբոց Սուքիասեանցն եւ Ոսկեանցն	312
Կանոն Տրդատայ թագաւորին.....	317
Կանոն Սրբոյն Սարգսի Զօրավարին եւ որդւոյն նորայ Մարտիրոսին	319
Կանոն Սրբոյն Յակոբայ հայրապետին Մծբնեցոյն	323
Կանոն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի սոսկալի չարչարանացն եւ մուտն ի վիրապն	326
Կանոն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին գիւտ նշխարացն.....	331
Կանոն Սրբոց Հռիփսիմեանց.....	339
Կանոն որդւոց եւ թոռանց Սրբոյն Գրիգորի.....	342
Կանոն Ներսիսի Մեծի հայրապետին	344
Կանոն Սրբոյն Սահակայ հայրապետի եւ Մեսրոպայ եւ այլոց Թարգմանչացն հայոց	348
Կանոն Ղեւոնդեանց քահանայից	350
Կանոն Սրբոց Վարդանանց	356
Կանոն Վահանայ Գողթնացոյ	365
Սիրունի Հիզանեցոյ	366
Ստեփաննոսի Յուսկանն որդւոյն	372
Ծանոթագրութիւններ.....	376
Սուրբգրային	452
Տեղանուններ.....	454
Անձնանուններ.....	457
Սկզբնատողեր.....	465

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ

ՍՐԲՈՑ ՏՈՆԵՐԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ԳԱՆՁԱՐԱՆԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

(Խլաթեցիական և հետխլաթեցիական շրջանի
Գանձարաններում)

Աշխատասիրությամբ՝ Վ. Դևրիկյանի

Հրատարակչության տնօրեն՝	Ս. Արարատ քահանա Պողոսյան
Հրատարակչական խորհրդի անդամներ՝	Ս. Մկրտիչ եպս. Պռոշյան, Ս. Ռուբեն վրդ. Չարգարյան, Ս. Ասողիկ քին. Կարապետյան, Ս. Արարատ քին. Պողոսյան, Ս. Գաբրիել քին. Վարդանյան, Գևորգ Տեր-Վարդանյան, Կարեն Մաթևոսյան
Էջադրումը՝	Ս. Ղևոնդ ավ. քին. Մայիլյանի

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ - 2020

Չափսը՝ 70x100 1/16, թուղթը՝ 80 գ.,
ծավալը՝ 472 էջ:

ISBN 978-9939-59-262-6

9 789939 592626

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ
ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՏՊԱՐԱՆ